

84

U-82

110

12 MAR 2011

FP

1705 841 54

84

890.43
1730.0 10

Մ-82

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՏԵՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՀԱՆՐԻ ՄԻՒՐԺԷ

21

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ
ՊՈՋԵՄՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷ

(ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ԹԱՐԳՄ. Յ. ԱԼՓԻԱՐ

ՍՈՒՐԲ ԿԵՐՄԵՍ ԾՆՈՐՀԱԼԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ST. NERSES SHNORHALI
LIBRARY

Տպագր. Մ. ՏԵՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ

1928

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱԻ

ՊՈՋԵՄՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲԸ

Ա.

Ահա թէ ի՛նչպէս զիպուածը, որուն համար ըս-
կեպարկները կ'ըսեն թէ Աստուծոյ զործակատարն է,
օրին մէկը իրարու դէմ հանեց այն անձերը, օրոնց
եղբայրական ընկերակցութիւնը պիտի կազմէր եւ-
քէն՝ ակումբը Պոնէմներու այն մասին, զոր այս
դիրքին հեղինակը ջանաց ծանօթացնել հասարա-
կութեան:

Աստու մը (Ապրիլի 8 էր), Ալէքսանդր Շոնար,
որ նկարչութեան և երաժշտութեան ազատ արուեստ-
ները կը մշակէր կրկին, յանկարծ քունէն արթնցաւ
այն աղմուկէն, զոր կը յարուցանէր դրացի աքաղաղ
մը որ իբրև ժամացոյց կը ծառայէր իրեն:

— Անիծից արմատ, գոչեց Շոնար, իմ փեարա-
զարդ ժամացոյցս առաջ կ'երթայ, կարելի չէ որ ար-
դէն այսօր եղած ըլլայ:

Այս խօսքերը արտասանելով խենդի պէս վար
ցատկեց ճարտարօրէն հնարած իր մէկ կորուսիէն, որ
գիշերը անկողնի դեր կը խաղար (դեր մը զոր շա-
գէշ կը կատարէր, ըսել չըլլայ) և որ ցերեկը պաշտօն
ունէր տեղը բռնելու բոլոր այն կարասիներուն, զորս
նախընթաց տարւոյն սաստկաշունչ ձմեռը առած
տարած էր: Տեսակ մը ամէն—բան, ինչպէս կը
տեսնուի:

Առաւօտեան ցուրտին դէմ ինքզինքը պատասա-
րելու համար, Շոնար վրան անցուց ծաղկենկարներով

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԼ ԿՐԹԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԼ ԿՐԹԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

861-2011

գանակուած վարդազոյն սնդուսէ «միսօ» մը զոր սե-
նեկազգեստի աեղ կը գործածէր:

Այս կեղծ վերարկուն, դիմակաւոր պարահանդէօր
գիշեր մը, յիմարութիւնը պատկերացնող ծպտուած
կին մը, որ խենդութիւնը սենեցած էր հաւատալու Շո-
նարի խաբերայ խօսքերուն, մոռցած էր արթիւթիւն
սենեակը, մինչ ա՛ն ալ իր կարգին ծպտուած էր իբրեւ
Մօնաօրի մարքիզը և սր զրպանին մէջ կը շխրասց-
նէր հրապուրիչ հնչիւնը երկօտասանեակ մը մետաղի
կտորէ շինուած կեղծ ոսկիներու, զորս թոցուցած էր
թատրոսի մը մանրասարքէն:

Այդ տունի հագուստով իր արդուզարդը ընելէ
եաքը, արուեստագէտը գնաց բացօթ պատուհանը եւ
անոր փեղկը: Արեւի ճառագայթ մը լուսաշող նետի
մը պէս մէկէն ի մէկ ներս թափանցեց եւ ստիպեց որ
ան խարխափէ դեռ քունին մշուշովը քողարկուած իր
աչքերը:

— Նո՛յն ինքն արշալոյսն է, մրմնջեց Շոնար,
զարմանալի՛ բան, բայց, աւելցուց պատէն կախուած
օրացոյցի մը վրայ աչք պտտցնելէ եաք, գործին մէջ
սխալ մը կայ: Գիտական ծանօթութիւնները կը հա-
տատեն թէ տարւոյն այս եղանակին, արեւը պէտք է
որ ծագի ժամը հինգուկէսին, մինչդեռ հիմա հինգն է
միայն և արդէն անիկա ոտքի է ելեր: Դատապարտելի
եռանդ: Արեւը յանցաւոր է: Օղերեւութական պաշ-
տօնատունը պիտի երթամ իրեն դէմ բողոքելու հա-
մար: Միւս կողմէ սակայն, աւելցուց, ամէն բանէ
առաջ նախ մտմտուքը առնելու էր զիս: Այսօր երէկ-
ուան վաղն է և քանի որ երէկ ամսուն եօթն էր և
քանի որ Սաթուրնոս ետ ետ քալելու սովորութիւնը
չունի, այսօր սւրբմն պէտք է որ Ապրիլի ութը ըլ-
լայ, և եթէ հաւատք ընծայելու ըլլամ ու գրուածքին
պարունակութեանը հրօսաւ Շոնար, և գնաց վերստին
կարգալու պատէն կախուած այն ազդարարագիրը,
որով դատարանին բարապանը հրաւեր կը կարգար
տունէն ելլելու, այսօր պէտք է որ ճիշտ կէսօրին

սենեակը պարպեմ և Պ. Պէրնուաօի, ամառիտոյն ա-
փին մէջ համբիւ եօթանասունըհինգ Ֆրանքի դուար
մը, անցած երեք ամիսներու վարձքիս համար և զոր
ինձմէ կը պահանջէ, անճոռնի գրութիւնով մը: Ես
կը կործէի. ինչպէս միշտ, թէ զիպուածը յանձն պիտի
առնէր այս գործը կարգադրելու, բայց կ'երեւայ թէ
առավ զբաղելու ժամն չգտաւ. ինչ և իցէ, դեռ վեց
ժամ ունիմ առջիս, զորս լաւ գործածելով կարելի է
որ...: «Հայտէ՛», «հայտէ՛», ճամբայ իյնանք, ա-
ւելցուց Շոնար:

Այն միջոցին որ կը պատրաստուէր հագնելու
բալթօ մը, որուն կերպասը նախապէս մազոտ էր,
բայց հիմա հերթափութեանէ բռնուած ըլլալ կը թուէր
յանկարծ խելքին փչեց և սկսաւ խելագարի պէս պա-
րել իր հեղինակած մէկ կայթերգը, զոր հասարակաց
պարահանդէսներու մէջ պարել տուած ըլլալուն հա-
մար արժանացած էր ոտականական պատիւներու:

— Սաչոր, ազոզակեց, առտուան օդը ներշնչ-
չու մներ կուտայ մարդուս. ինձի անտնկ կուգայ որ
փնտուած եղանակիս պոչէն պիտի բսնեմ: Փորձենք:

Եւ Շոնար գրեթէ մերկ, գնաց նստաւ գաշնա-
կին առջեւ, և փոթորկալից դափիւնով մը այդ գոր-
ծիքը քունէ արթնցնելէն եաքը, սկսաւ մէկ կողմէն
մենախօսելով ստեղնաշարին վրայ հետապնդել այն
քաղցրանուագ հատուածը զոր շատոնց կը փնտաէր:

— So, ուր, մի, տօ, լա, սի, աօ, բէ, հը՛մ,
հը՛մ. Փա, բէ, մի, բէ: Ա՛յ, ա՛յ, աա ճրէ՛նն Յուգո-
յին պէս նենգ է, ըսաւ Շոնար և սաստկօրէն հար-
ուածներ իջեցուց կասկածելի հնչիւն սենեցող խաղին
վրայ: Հիմա «միսէօր»ին նայինք, պէտք է որ ան
ճարպիկ կերպով պատկերացնէ մանկամարդ ազլիկ մը
որ կապոյտ լճակի մը մէջ ճերմակ ապրիմ-մեռնիմ մը
փեթրտելու վրայ է: Ահաւաօիկ գաղափար մը, որուն
բերանը ապահովապէս կաթ չի հոտիր: Եւ քանի որ
«մօտա՛ն օս է և որովհետեւ հրատարակիչ մը կարելի
չէ գանել որ յանձն առնէ ապագրել վիպերգ մը, որուն

մէջ կապոյտ լճակ մը չի կայ, ուրիշ կերպ կարելի չէ
ընել, պէտք է համակերպիլ:

Տօ, սօլ, մի, աս, լա, օր, աս, րէ, աս գէշ չէր-
թար կոր, եթէ ոչ ապրիմ-մեռնիմի, բայց դոնէ
գտակածաղիկի գաղափարը կուտայ կոր, մա-
նաւանդ անոնց՝ որ ակար չեն բուսաբանութեան մէջ:

Լա, մի, աս, րէ, շունչանորդի, րէ, Աստուած
պէլադ տայ: Հիմա, կապոյտ լճակը լաւ մը պատ-
կերացնելու համար, խոնաւ երկնագոյն, լուսնի
ճառագայթի մը պէս բանի մը պէտք ունիմ (Գործին
մէջ լուսին ալ կայ): Հէ՞, կարծես կ'ըլլայ կոր, կա-
րպան ալ չմտնանք, ֆա, մի, լա, սօլ, շարունակեց
Շոնար վերի օքթօվին վրայ բիւրեղածայն խաղեր
հնչեցնելով: Ազջկան մնաք բարովը մնաց, պահիկէ մը
ինքզինքը կապոյտ լճակին մէջ պիտի նետէ երթալ
միանալու համար իր օրականին, որ ձիւնին քակ
թաղուած է:

Այս վախճանը շատ յստակ չէ, բայց ասէն պա-
րագայի մէջ դիւրին չէ ատկէ աւելի շահեկան բան
սը գտնել: Շատ դորովալի, մեյամաղձիկ բան մը
պէտք էր, ահա կուգայ կոր, կարծեմ գտայ, ահա-
ւասիկ մէկ երկոտասնեակ խաղեր, որ Մագթաղինէ-
ներու պէս կը հեծկլտան, ըսաւ Շոնար, ծաղկեկար-
ներով զանակուած «սիսօ»ն վրայ անցնելով: Եթէ
այս եղանակը սիրտերը կարենալ ճեղքելուն պէս
ճեղքէր նաև սա անկողնիս տակի մարդուկը, որ զիս
շատ կը նեղէ երբ հրաւիրեալներ ունիմ կերակուրի:
Աս գէշ չէր ըլլար, կտորուանքներովը կրակ կը վա-
ռէի: Հիմա, լա, լա, ... րէ, մի, կ'զգամ թէ ներ-
չնչումը կուգայ կոր հարբուխի մը մէջ փաթթուած,
ի՛նչ ընենք, ասանկ թող երթայ, կայնէ սա աղջիկը
մէջ մը խեղդենք:

Միշտ մտաները կը չարչրկէին դաշնակին արո-
փուն ստեղնաշարը: Շոնար վառ աչքով ակամջները
անկած, իր մեղդիին ետեւէն կը վազէր, իրբեւ թէ
անիկա անչօջփելի օդօղի մը ըլլար ուսուսող այն
թանձր սչուշին մէջ, զոր դաշնակին թրթուումները
կարծես կը կազմէին սենեակին մէջ:

— Հիմա նայինք, վրայ բերաւ Շոնար, գտած
եղանակս և բանաստեղծին խօսքերը իրար կը բռնե՞ն
կոր:

Եւ ըթին տակէն անախորժ ձայնով մը մրտալ
սկսաւ բանաստեղծական հետեւեալ հատուածը, որ
Օբէրաֆօմիլքի և առասպելական պատմուածքներու
մէջ կը քշուի:

Խարտեաչ աղջիկը
Աստեղագարդ երկնքին
Գլխուն քողը հանելով
Հեղ ակնարկ մը կը նետէ
Եւ երկնագոյն ալեաց մէջ
Արծաթ կոհակ լճակին

Ընտօ՞ր, ընտօ՞ր, ըսաւ Շոնար արդար ցասու-
մով մը ինքզինքէն ելած, առոր ուշադրութիւն չէի
ըրած, այս ըսուածը խիստ վիպական է. այդ բա-
նաստեղծը յիմարին մէկը ըլլալու է որ ո՛չ արծաթ
տեսած ունի և ոչ ալ լճակ մը: Իր հեղինակած գե-
ղօնը պարզօպէս տխմար է: Միւս կողմէ իր ոտա-
նաւորին ձեւը բնաւ չի յարմարի իմ երածշաու-
թեանս: Ասկէ ետքը ոտանաւորներն ալ ես պիտի
գրեմ: Ահա անմիջապէս դործի կ'սկսիմ, քանի որ
ներչնչումս տեղն է այսօր. կայնէ ոտանաւորին մէկ
ստուերօգիքը շինեմ, որուն վրայ ետքէն եղանակը
յարմարցնելի դիւրին կ'ըլլայ:

Եւ Շոնար գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առած
ինքզինքին տուաւ այն կերպարանքը, զոր հասարակ
մահկանացուները կ'զգենուն, երբ յարաբերութեան
մէջ կը մտնեն մուսաներուն հետ:

Քանի մը վայրկեան տեւող այս անձնատուութենէ
ետքը, յղացած էր անանկ «անճոռնի» ոտանաւոր մը
որուն «այլանդակութիւն» տնունը կուտան այն յոն-
գաւոր գրողները, որոնք հեղինակներու ներչնչումին
ծառայող առժամանակեայ ստուերագրեր կը պատրաս-
տեն: Ահաւասիկ այդ հատուածը:

Ութը և ութը տասն և վեց
 Վեց կը դնեմ, ձեռք կայ սէկ
 Շատ ուրախ պիտի ըլլայի
 Եթէ մէկը գտնուէր
 Ազգատ բայց պատուաւոր
 Որ ութ հարիւր ֆրանք փոխ տար
 Որ պարաքերս վճարեմ
 Երբ որ ատեն ունենամ

ՅԱՆԿԵՐԳ.— Եւ երբ հնչէ ժամը յետին
 Տաներկուքին քառորդ մնացած
 Պարկեշտօրէն պարաքս ամս
 Պարոն Պէրնառին

— Չոր սատանայ, ըսաւ Շոնար գրածը աչքէ
 անցընելով, «յետին» և «Պէրնառին», ահա՛ ձեզի յան-
 դեր որ միլիոնատէր չեն. բայց ժամանակ չունիմ դի-
 րենք հարստացնելու. հիմա նայինք վանկերը խաղե-
 րուս հետ համաձայն կ'երթան կոր:

Եւ իրեն յատուկ զոնչական ձայնովը քթին տա-
 կէն մուտաւ սկսաւ իր հեղինակած կտորը:

Գոհ՝ ձեռք անցուցած արդիւնքէն, շնորհաւորեց
 ինքզինքը երեսի խնդագին այն ծամածուծութիւնով որ
 «աքտան սիրքօնֆլէքս»ի մը պէս կուգար կը հեծնար
 քթին վրայ, ամէն անգամ որ ինքնիրսէ դոհ ըլլալու
 պատճառներ կ'ունենար: Բայց այս գոռօզ երանու-
 թիւնը երկար չքչեց:

Մտաւկայ զանգակատան մը ժամացոյցը տասնը
 մէկ զարկաւ: Այդ ժամհարութեան ամէն մէկ հար-
 ուածները կուգային կը սխուէին սենեակին մէջ և
 կը վերածուէին անանկ հիգնական հնչիւնի մը որ
 կարծես տարաբարա Շոնարին ըսել կ'ուզէր,

— Պատրա՞տ եօ:

— Ժամանակը եղջերուի պէս կը վազէ, ըսաւ,
 երեք քառորդ ժամ սենիմ սողիօ, եօթանասուն հինգ
 ֆրանք և նոր բնակարան մը ճարելու համար, և
 զլուխը երկու ծունկերուն միջեւ դնելով մտածմունքի
 անդունդին մէջ գահավիժեցաւ:

Հինգ վայրկեանները շուտ մը սահեցան և Շոնար

զլուխը վեր տաւ առանց գտած ըլլալու բան մը, որ
 եօթանասունըհինգ ֆրանքի նմանէր:

— Ասոր տակէն ելլելու համար, ինծի մէկ բան
 միայն կը մնայ ընել, առնել քալել. խիստ հաւանա-
 կան է որ բարեկամս դիպուածը գուրսը Արևին մէջ
 կը պարտկի կոր, անհրաժեշտ է որ ան զիս ալ սիրէ,
 մինչև որ Պ. Պէրնառի հետ հաշիւս կարգադրեմ:

Շոնար ձեռքին տակ ինկածներովը լեցնելէ ետքը
 բալթօին դրպանները, որ խորունկ էին գետնափոր
 շտեմարանի մը պէս, թաշկինակի մը մէջ ծրարեց
 քանի մը կտոր ձերմակեղէն և մեկնեցաւ սենեակէն
 առանց մտնալու հրաժեշտի վերջին ողջոյն մը տալու
 թողած բնակարանին:

Բակէն անցած միջոցին, դռնապանը՝ որ իր ճամ-
 բան կ'սպասէր, յանկարծ կայնեցուց զինքը:

— Ինծի նայեցէք, Պ. Շոնար. ըսաւ արթիւթիւն
 ճամբան կարելով, անշուշտ չէք մտնար որ այսօր ամ-
 սուն ութն է:

— Ութը ութն ալ տասնըվեց

Վեց կը դնեմ, ձեռք կայ մէկ

Մուտաց Շոնար, ես ալ ճիշդ ատար վրայ կը մտա-
 ծէի կոր:

— Ձեր կարասիները փոխադրելու համար կար-
 ծես քիչ մը ուշ մնացած էք, ժաօը տասնըմէկուկէսն
 է և ան որ ձեր սենեակը վարձեց, մէկ վայրկեանէն
 միւսը կրնայ վրայ գալ: Գէշ չպիտի ըլլար եթէ քիչ
 մը աճապարէիք:

— Եթէ այդպէս է, թող աուէք որ անցնիս, եր-
 թամ և փոխադրութեան կառք մը կանչեմ:

— Ատանկ է, բայց ձգել երթալէ առաջ պզտիկ
 ձևակերպութիւն մը կայ, զոր պէտք չէ մտնալ: Հր-
 բաման եղած է ինծի մող մը անգամ վերցնել չափ
 ձեր կարասիներէն, առանց վճարելու ձեր յե-
 տընեալ եռամսեան, և կարծես թէ իմ իճակի էք ատիկա
 ընելու:

— Աս ալ հարցնելի՞ք բան է, պատասխանեց քայլ
 մը առնելով դէպ առաջ:

— Եթէ այդպէս է, սենեակս եկէք, որպէսզի ստացագրերը տաս:

— Վերադարձիս կ'առնեմ:

— Հիմա եկէք լմնցնենք, պնդեց դոնապանը:

— Պէտք է որ նախ լուծայափոխին երթամ, վրաս մանրուք չունիս:

— Հը՛մ, հը՛մ, վրայ բերաւ դոնապանը տեսակ մը մտահոգութեամբ, լուծայափոխին երթալու պէտք ունիք հէ՞, եթէ այդպէս է և ձեզի պզտիկ ծառայութիւն մը մատուցած ըլլալու համար, ձեր ձեռքի ծրարը քովս ձգեցէք, ձեզի ալ բեռ չըլլար:

— Պարոն դոնապան, ըսաւ Շոնար, գլուխ բռնելով, կ'երեւայ թէ՛ բաւական վստահութիւն չունիք վրաս, ի՞նչ, կը կարծէք թէ՛ բոլոր կարասիներս մէկ թաշկինակի մէջ ծրարած, կ'առնեմ կը տանիմ կոր:

— Ներեցէք, պարոն, վրայ բերաւ դոնապանը ձայնը մեղմացնելով, Պ. Պէնսառ մասնաւորապէս յանձնարարեց ինծի չթողուլ ձեզի որ մազ մը իսկ վերցնէք, առանց վճարած ըլլալու ինծի ասանկ պատէր եղած է:

— Եթէ այդպէս է, ըսաւ Շոնար ծրարը անոր առջին բանալով, տեսէք թէ՛ տարածներուս մէջ մազի նմանող բան կա՞յ. քանի որ շապիկներն են ասոնք, որ ասկէ քսան քայլ հեռու, լուծայափոխին քովիկը գտնուող լուացարարուհիին կը տանի՞մ կոր:

— Այդ տարբեր բան է, ըսաւ դոնապանը, ծրարին պարունակութիւնը լաւ մը աչքէ անցընելէ ետքը: Առանց անգաղտնապահութեան կրնամ հարցնել թէ ո՛ւր է ձեր նոր հասցէն:

— Ռիվօլի փողոցը կը բնակիմ, պատասխանեց Շոնար պող կերպով և ոտքը դուրս դնելով շուտ մը հեռացաւ:

— Ռիվօլի՛ փողոց, մրմնջեց դոնապանը, ընտո՞ր կ'ըլլայ որ Ռիվօլի փողոցին սէջ իրեն վարձու սենեակ կուտան և անգամ մը հոռ չեն դար իր վրայ տեղեկութիւններ առնելու համար: Ասոր խելքս չի հասնիր, ինչ և երցէ բաւական է որ պարտքը չվճարած կարասիները չի տանիր կոր: Աստուած տայ սր նոր վարձա-

կալը Պ. Շոնարին փոխադրուած պահուն վրայ չը հառնի, սանդուղներուն վրայ ասանկ արկածարանութիւն գործիս չի դար. ահա՛, ըսաւ, լուխր դրան ծակէն դուրս հանելով, նոր վարձակալնիս ալ կուգայ կոր:

Իրաւ ալ, ճերսակ և Լուզովիկոս ԺԳ. գլխաւոր մը դրած երիտասարդ մը նախագաւիթէն ներս մտաւ, ետին ձգած բեռնակիր մը որ շալկած բեռին տակ կքելու երևոյթը չունէր:

— Պարոն, հարցուց գինքը դիմաւորելու դացող դոնապանին, արդեօք յարկաբաժինս արամադրելի՞ է:

— Ոչ տակաւին, բայց պահիկէ մը պիտի ըլլայ: Մէջը նստողը հիմա դուրս ելաւ փոխադրութեան կռք մը կանչելու համար: Ա՛յն պարագայի մէջ և սպասելով անոր վերադարձին, պարոնը կրնայ իր կարասիները դեռեղել տալ բակին մէջ:

— Կը վախնամ որ չանձրեմ, պատասխանեց երիտասարդը, հանդարտօրէն ծածմելով ակռաներովը բռնած մանուշակի փնջիկ մը: Ինծի նայէ՛, բեռնակիր, ըսաւ խօսքը ուղղելով ետին կայնած մարդուն, որուն ձեռքին մէջ գտնուած հիւսկէն շալկացին պարունակութեանը դոնապանին խելքը շխտաւ, սըւտնք սրտեղ գաւիթին մէջ ձգէ և ելած տունս դարձիր և արժէքաւոր կարասիները ու ծանր կտորները ա՛ն հոս բեր:

Բեռնակիրը պատին կռթնցուց վեց եօթը ոտք բարձրութիւն ունեցող քանի մը չրջանակաւոր տախտակներ, մէջէ՛ մէջ ծալուած, որ ուզուած տան կը բացուէին, կը գոցուէին:

— Սըւոր նայէ. ըսաւ երիտասարդը բեռնակրին, կէս մը բանալով չրջանակներէն մէկը և ցոյց տալով մտձլաթի վրայ պատուածք մը, աս ի՞նչ փորձանք բերիր գլխուս, Վենետիկեան հայելիս ճաթեցուցեր ես, կրկին գալուդ ճամբան ու չարութիւնը ըրէ, մասնաւոր գրադարանիս:

— Վենետիկեան հայելիս ըսելով, ի՞նչ բռնկ'ուզէ արդեօք, մրմնաց դոնապանը, պատին կըռ-

Թընցուած չըջանակներուն չորս կողմը պատելով: Հայելի չեմ տեսներ կոր, տեսածս հողմարդել մըն է: Նայինք բեռնակիրը միւս անգամ գալուն ի՞նչ պիտի բերէ հեար:

— Սա ձեր վարձակալը արդեօք շատ պիտի աւջանայ, կէս օրը կէս ժամ անցեր է և կ'ուզեմ տեղաւորուիլ, ըսաւ երիտասարդը:

— Հիմա ուր օր է կուգայ, յետոյ, առայժմ դեռ վնաս մը չի կայ, քանի որ ձեր կարասիները տակաւին չհերին, ըսաւ այս վերջին բառերը չեղեցով:

Երիտասարդը պիտի պատասխանէր, երբ բակէն ներս մտաւ պառզամակիր զինւորական մը:

— Պարոն Պէրնա՞, հարցուց քովէն կախուած խոշոր թղթապանակէն նամակ մը դուրս հանելով:

— Հո՛ս է, պատասխանեց զոնապանը:

— Ահաւասիկ իրեն համար նամակ մը, ստացաւ զիր մը տուէք, և զոնապանին ներկայացուց թուղթի կտոր մը, զոր ստորագրելու համար զոնապանը դէպի իր սենեակը ուղղուեցաւ:

— Ներողութիւն եթէ զձեզ մինակ կը թողում, ըսաւ զոնապանը երիտասարդին, որ անհասրերու թեամբ, բակին մէջ կերթար կուգար, պէտք է որ նախարարութենէն եկած այս նամակը տանիմ յանձնեմ տանախոջ Պ. Պէրնաբին:

Դոնապանը ներս մտած միջոցին, Պ. Պէրնառ օձիւռելու վրայ էր:

— Ի՞նչ կայ, Տիւրան, ըսաւ:

— Պա՛րոն, պատասխանեց զոնապանը, գլխարկը հանելով, զինուորական մը նամակ մը բերաւ, նախարարութենէն ըլլալու է:

Եւ Պ. Պէրնաբին երկնցուց պատերազմական նախարարութեան նամակագլուխը կրող պահարանը:

— Աստուած իմ, ըսաւ Պ. Պէրնառ անանկ յուզմունքով մը որ քիչ մնաց երեսին միտը պիտի կտրէր օձելիով, պատերազմական նախարարութենէն, ապա-

հովապէս երկար առենէ ի վեր սպասած էժիօն Թոնէօրի ասպետութեան աստիճանի անուանուիլս ծանուցանող պաշտօնագիրը ըլլալու է. վերջապէս, բարի վարուցս վարձատրութիւնը կը արուի:

Եւ ձեռքը գրպանը տանելով:

— Ա՛ն սա հինգ ֆրանքնոցը, Տիւրան, և քանկենաց զինի մը խմէ, ըսաւ. բայց դրամապանակ վրաս չէ եղեր, կայնէ, հիմա կուգամ:

Դոնապանը յուզուած իր տիրոջ այս շանթահարող առաւանձեռութենէն որուն վարժուած չէր, անըզգալաբար գլխարկը նորէն գլուխը դրաւ: Բայց Պ. Պէրնառ՝ որ ուրիշ առթիւ պիտի կշտամբէր զինքը, ընկերական կարգապահութեան դէմ իր գործած օրինազանցութեան համար, այս անգամ հօն տեղուանքը չեղաւ: Ակնոցները քիթը անցուց և պատուեց պահարանը այն յարգալիլ յուզմունքով, որով Մեծ Սպարօզոս մը Սուլթանէն եկած «Ֆէրման» մը կը կարդայ, և ապա ոչքը պտոցուց պաշտօնագրին վրայ:

Առաջին տողերուն իսկ, զարհուրելի դիմաձուլութիւն մը, իր աբեղայի ճարպոտ այտերուն վրայ բոտորագոյն ծալքեր փոքեց: Իր մանրրիկ օչքերը անանկ կայծեր արձակեցին որ քիչ մնաց իր գալարուա կեղծամին խոպոպները պիտի բռնկէին:

Վերջապէս իր բոլոր դիմագծերը անանկ մը տակնուվրայ եղած էին որ կարծես երկրաշարժ մը վրաս նուն կ'անցնէր:

Ահաւասիկ թէ ի՞նչ էր պարունակութիւնը պատերազմական նախարարութեան նամակագլուխը կրող թուղթին, զոր քիչ մը առաջ ստիկան զինուորը բերած էր ձիարշաւ վազքով մը, և որուն համար Տիւրան ստացագիր մը տուած էր:

«Պարոն կալուածատէր,

«Քաղաքագիտութիւնը՝ որ ըստ դիպտաբանութեան, նախահայրն է վայելչագիտութեան, կ'ստիպէ զիս ձեզ

ծանօթացնել թէ անապոստոլն հարկին մէջ կը գրեալ
նուրիմ չկրնալ գոհացաւմ տալու այն սովորութեան,
որով մարդիկ իրենց վարձքը կը վճարեն, երբ մանա-
ւանդ այդ վարձքին փոխարէն պարտական մնացած
կ'ըլլան:

«Մինչև այս առաւօտ գգուած էի այն յոյսը թէ
այսօր փառաւոր օր մը եղած պիտի ըլլար ինծի հա-
մար, եթէ կորենայի երեք ամսական վարձքիս փոխ-
արժէքը վճարել: Բանդագուշտնք, երա՛ղ, ցնօ՛րք:

«Մինչդեռ ապահովութեան սնարին վրայ կը մրա-
փէի, «աւղօւրտուզ»ութիւնը, որուն «անանկքէ» կ'ը-
սկն յունարէն, ցիրուցան կ'ընէր բոլոր յոյսերս:

«Այն գանձումները, որոնց վրայ յոյսս դրած էի-
չէք գիտեր գործերը ի՛նչ դէ՛լ կ'երթան կօր — կարելի
չեղաւ իրականացնել և այն կարեւոր գումարներէն,
որ ձեռքս պիտի հասնէին, հազիւ կրցայ գանձել եօ-
րեք ֆրանք, զորս կը ներէք որ ձեզի չը տամ:

«Կասկած մի՛ ունենաք, պարոն, թէ լուսագոյն
օրեր պիտի գան թէ՛ Ֆրանսոյի և թէ՛ ինծի համար:

«Անսիջապէս որ այդ օրերը պիտի ճառագայթին,
թեք պիտի առնեմ թռչելով այդ աւետիսը ձեզի բե-
րելու համար, և պիտի գամ ժողովել այն թանկագին
իրերը, զորս ձեր կալուածին մէջ թողուցած եմ, և
որոնք առայժմ թող ձեր քովը մնան օրէնքին պաշտ-
պանութեան տակ. օրէնք մը, որ կ'արդիւնէ ձեզի սին-
չև մէկ տարի գանձնք ծախելու, ինչ որ գուցէ փոր-
ձուիք ընել ձեռք անցընելու համար այն գումարները
որոնք արձանագրուած են ուղղամտութեանս տոմա-
րին մէջ, ձեր պահանջին կողմը:

«Մասնաւորապէս ձեր խնամոց կը յանձնարարեմ դաշ-
նակօ և այն մեծ չրջանակը, որուն մէջ պահուած են
վաթսուը մագի փնջիկներ, որոնց տարբեր գոյները
վարտական երփնաւորումին ամէն աստիճանները շօ-
շափած են և որոնք Շնորհքներու ճակատէն փրցուած
են Սիրոյ հերձազանակով:

«Կրնաք ուրեմն, Պարոն Տանաէր, ձեր ուղած ե-
զանակով արամադրել բոլոր այն իրեղէնները, որոնց

վրայ բնակեցայ: Այս արտօնութիւնը ձեզ կուտամ
ներքև դրած կ'իջո՞վս:

Ալէքսանդր Շոնար:

Երբ կարդաց լմնցուց այսնամակը. գոր արթիւ-
թը դրած էր պատերազմական նախարարութեան
պաշտօնեանօրէն բարեկամի մը գրասենեակէն Պարոն
Պէրնառ, բարկութեամբ ճմաթկեց թուղթը և աչքը
դարձուց դէպի ծերուկ դռնապանը, որ խոստացաւ որ
պարգևին կ'օգտօտէր, և ժամարդարաբ հարցուց թէ
ինչո՞ւ կայներ էր հոգ:

— Կ'օգտօտեմ կօր, Պարոն:

— Ինչի՞:

— Բայց այն նուէրին, զոր Պարոնը պիտի տար
. . . այդ բարի լուրին համար, փոփսոց դռնապանը:

— Դո՛ւրս կորսուէ, անպիտան, ի՛նչպէ՞ս ալ կը
համարձակիս դէմս կենալ գլխարկը գլուխդ:

— Բայց, Պարոն . . .

— Զայնդ քեզի քայէ, կորսուէ՛, գնա՛ . . .
բայց չէ. կայնէ՛: Իեզի հեռ վեր պիտի ելլենք: Եր-
թանք աչքէ անցընենք օս կրողը տանելիք արթիւ-
թին սենեակը, անպիտանը առեր քալեր է, ասանց
պարտքը վճարելու:

— Ընտօ՞ր, ընտօ՞ր, հարցուց դռնապանը, Պա-
րոն Շոնար . . .

— Այո՛, շարունակեց տանաէրը, որուն բարկու-
թիւնը չափ չուներ. եթէ երեք կարասիի կտոր մը
խօս հեռը տարած է, այլեւս հոս գործ չունիս, կը
վանտեմ քեզ:

— Բայց այդ խանկարելի է, մրմնջեց դռնապանը:
Պ. Շոնար կարասիները չփոխադրեց, մինակ դուրս
ելաւ, Պարոնին ստակը բերելու և կռք մը ապսպը-
րելու համար, որ կարասիները փոխադրէ:

— Կարասիները տանիլ մի՞. վագնէք երթ
ապահով եմ որ անիկայ վերը ժողուրտուք ընել
բայ է. զքեզ սենեակէդ հեռացնելու համար
խաղացած ըլլալու է, միւս կողմէ իր գործը
լու մտք. աւանակ քեզի:

— Ո՛հ, Աստուած իմ, աւանակ հէ՛, գոչեց Տիւ-
ան. դողդալով թանախրոջ ողիմպական բարկու-
թեան առջեւ, և հետեւեցաւ թնոր դէպի սանդուխ-
ները:

Բակը հասած միջոցնուն, ձերմակ գլխարկով ե-
րիասարգը դէմերնին ելաւ և հարցուց:

— Ինձի նայէ՛ դոնապան. դեռ շա՞տ պիտի ըս-
պասեմ սենեակիս արամադրելի ըլլալուն: Այսօր Ապօ-
րիւին ութը չէ՞, հոս չէ՞ որ սեւեակ մը վարձեցի և
քեզի ալ տուի մուտքի ընծան, այո՞ կամ ոչ:

— Ներողութիւն, Պարոն, ներողութիւն, ըսաւ
թանաէրը, քիչ մը համբերեցէք. Տիւրան, աւելցուց
դոնապանին դառնալով. ձգէ որ Պարոնին պատաս-
խանք ես տամ: Իուն վեր վազէ, հարկու սա ան-
պիտան Շոնարը ետ գարձած ըլլալու է, ունեցածը
չունեցածը վերցնելու համար. եթէ վրայ հասնիս,
գուօր վրայէն կզպէ և վար իջիր ու գնա ոտախկան
մը կանչէ:

Ծերուկ Տիւրան դէպի սանդուխները անհետացաւ:
— Ներողութիւն, Պարոն. ըսաւ, երիասարգին
առջեւ խոնարհելով, որուն հետ մինակ մնացած էր:
Որո՞ւ հետ պատիւն ունիմ խօսելու:

— Պարոն, ես ձեր նոր վարձակալն եմ, ձեր Թան
վեցերորդ յարկը սենեակ մը վարձեցի և չեմ հասկը-
նար թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ սենեակը դեռ պարապ չէ:

— Շատ կը ցաւիմ, Պարոն, պատասխանեց Պ.
Պէրնառ, պզտիկ արքերութիւն մը ծագեցաւ իմ և
մէկ վարձակալիս միջեւ, ճիշդ անօր հետ, որուն պի-
տի յաջորդէք:

— Պարոն, Պարոն, պոռաց ծերուկ Տիւրան,
թանք ամենէն վերի յարկի մէկ պատոնհանէն, Պ.
Շոնարը հոն չէ, բայց սենեակը իր տեղն է, նայէ՛
ի՞նչ ապուշ եմ, այսինքն ըսել կ'ուզեմ թէ նոյնիօր
մազ մը չէ վերցուցած:

— Շատ աղէկ. վար իջիր, պատասխանեց Պ.

861-2011

Պէրնառ: Աստուած իմ, չարունակեց խօսքը երիա-
սարգին ուղղելով, քիչ մը համբերութիւն ունեցէք,
կը խնդրեմ: Իուն պանը հիմա վարի մասանը պիտի
իջեցնէ առաւ փախաւ վարձակալիս կարասիները. կէս
ժամէն կրնանք արամադրել սենեակը: Սա ալ կայ որ
ձեր կարասիներն ալ տակաւին չեն եկած:

— Ներեցէք, Պարոն, պատասխանեց երիասար-
գը նանդարտօրէն:

Պ. Պէրնառ չորս կողմը պատցուց աչքերը և ու-
րիշ բան չտեսաւ. բայց միայն այն մեծ հողմարգել-
նեցր, որ այնքան մտանոգութիւն պատճառած էին
դոնապանին:

— Ինչի՞ս ներողութիւնն է այդ, բայց-բան մը
չեմ տեսնիր կոր, մըմտաց:

— Ահաւասիկ, պատասխանեց երիասարգը, և
բացաւ հողմարգելին չրջանակներուն ծախքերը և պար-
զեց թանախրոջ աչքերուն առջեւ յասպիտէ սիւներով,
քանդակներով և մեծ վարպետներու վրձինէն ելած
նկարներով զարդարուած, պալատական ներքնագա-
ւիթի մը պատկերը մոմլաթի վրայ դնուած:

— Բայց ձեր կարասիները՞:

— Ահաւասիկ ասոնք են, պատասխանեց երիա-
սարգը, և ցոյց տուաւ փառաւոր կահկարասի մը, որ
նկարուած էր, թաւրոնի մը ամուրդէն ծախու առ-
նուած մոմլաթէ վարպետի մը վրայ:

— Պարոն, վրայ բեր ու Թանաէրը, նս այնպէս
կը կարծեմ թէ ասոնցմէ աւելի լուրջ կարասիներ ու-
նենալու էք:

— Անչուշտ չէք պահանջել որ Պուլի քանդակած
կարասիներէն ունենամ:

— Իուք ալ անչուշտ կը հասկնաք թէ վարձքիս
փոխարէն երաշխաւորութիւն մը ունենալու եմ:

— Այդ տեղ ճիշտ ըրիք, արդեօք պալատ մը
չի՞ բաւեր ձեզի ձեզնայարկի մը փոխարէն:

— Ո՛հ Պարոն, ո՛չ, կարասիներ կ'ուզեմ, կ'ու-
ցընէ կարասիներ, մահակներէ:

— Աւա՛ղ, Պարսն, ո՛չ ոսկին և ոչ ալ մահոկե-
նին զմեզ չեն երջանկացներ, ըսած է հին ասենուածն
մարդուն մէկը: Եւ յետոյ աչքս տեսնել չուզեր այդ
ապուշ փայտը, զոր ամէն մարդ կ'ունենայ:

— Բայց վերջապէս, որեւիցէ կարասի մը ունիք
անշուշտ:

— Ոչ, կարասիները շատ տեղ կը բռնեն յարկա-
րաժիններու մէջ. ուղածիդ չափ աթոռ ունեցիր, նո-
րէն ո՛ւր նստելիքդ չես գիտնար:

— Բայց, զոնէ անկողին մը անշուշտ ունենալու
էք: Ի՞նչ բանի վրայ կը հանգչիք:

— Նախախնամութեան վրայ:

— Ներեցէ՛ք, հարցում մը եւս, ձեր արհեստը
ի՞նչ է:

Այդ վայրկեանին, երիտասարդին հետ եկող բնո-
նակիրը երկրորդ անգամ կուգար և կը մտնէր բակէն
ներս. իր շուկած հիւսկէն ասպրակին մէջէն պատ-
կերակալ մը կ'երեւար:

— Ա՛խ, Պարսն, աղաղակեց Տիւրան օտակոմով,
և աստօրիոջ պատկերաչալը ցոյց տալով, աս ալ նը-
կարիչ է եղեր:

— Մտքէս անցաւ որ, աս ալ արւեստագէտ մը
ըլլալու էր, բայցադանչեց Պ. Պէրնառ, որուն կեղծա-
մին մազերը ահաբեկուսէն անկուեցան. նկարի՛չ մը,
բայց կանխաւ ինչո՞ւ իր վրայ տեղեկութիւն չառիր
և չի հարցուցիր ինչ գործ ընելը:

— Ի՞նչ գիտնամ, պատասխանեց խեղճ մարդը,
հինգ ֆրանք բանալիի նուէր տուած էր ինծի, ի՞նչ
պէս մրքէ՞ս անցընէի:

— Է՛յ, ասոր վերջը ե՞րբ պիտի գայ, հարցուց
երիտասարդը իր կարգին:

— Պա՛րսն, յարեց Պ. Պէրնառ, ակնոցները քի-
թին անցընելով, քանի որ կարասի չունիք, ասունէն
ներս չէք կրնար մտնել: Օրէնքը կ'արտօնէ մերժել
վարձակալ մը, որ ո՛ւրեք երաշխաւորութիւն չընծայեր:

— Խօսքս բանի տեղ չէ՞ք գներ:

— Ձեր խօսքը կարասիի տեղ չի բռներ, ուրիշ

տեղ կրնաք սենեակի փնտռել: Բանալիի համար տուած
նուէրնիդ Տիւրանը ձեզի ետ կուտայ:

— Ի՞նչպէ՞ս, բայց ես արդէն այդ հինգ ֆրանք-
նոցը խնայողական սնտուկը տարի:

— Բայց, Պարսն, վրայ բերաւ երիտասարդը, աս
ասեն կարելի չէ որ ուրիշ տեղ սենեակ մը գտնեմ,
զոնէ այս գիշերուան համար վար դրէք զիս:

— Գիշերը քօցէք օթէլը անցուցէք, պատասխա-
նեց Պ. Պէրնառ: Աղէկ միտքս եկաւ, աւելցուց կործ
խորհրդածութենէ մը ետքը, եթէ կ'ուզէք, եկէք
կահաւորուած վարձեմ ձեզի այն սենեակը, զոր բրա-
նել կ'ուզէք, ուր արդէն կը կենան իմ աւաւ փախաւ
վարձակալիս կարասիները: Բայց ինչպէս որ գիտէք,
այս կարգի վարձակալութիւններու դրամը կանխիկ
կը վճարուի:

— Մինակ գիտնամ թէ ի՞նչ գին պիտի ուզէք
այդ ծակին համար, ըսաւ արդիսդը, նեղը մնացած:

— Բայց սենեակը խիստ հանգստաւէտ է, վարձ-
քը քոտնընինգ ֆրանք է ամիսը, ան ալ ձեր խաթէրն
համար, մինակ դրամը կանխիկ պիտի տաք:

— Արդէն մէյ մը ըսիք առիկա, նորէն կրկնելու
հարկ չի կար, և ձեզք գրպանը գնելով հարցուց:

— Հինգ հարիւր ֆրանքնոցի մը վրադիրը ու-
նի՞ք:

— Հէ՞ հարցուց, աստեղը զարմացած, ի՞նչպէս
րօիք:

— Ի՞նչ կայ որ, հազարնոցի մը կէսը, կեանքերո-
նուդ մէջ հազար ֆրանքնոց մը չէ՞ք տեսած արդեօք,
աւելցուց արուեստագէտը, ցոյց տալով իրենց պանք-
տոս մը, որուն ի տես, աստեղը և զոնապան, իօ-
րենց հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցին:

— Մնացորդը աւա կուտամ ձեզի, յարեց Պ. Պէրն-
նառ յարգանք, մինակ քսան ֆրանք վար պիտի դը-
նենք, քանի որ Տիւրան իր առած նուէրը ետ պիտի
տայ:

— Հոգ չէ թող իրեն ըլլայ, պայմանաւ որ ամէն առ-
տու գայ ինծի ըսէ թէ ի՞նչ օր է, ամսուն քանի՞ն,

լուսնին ո՞ր քառորդը, այդօրը ի՞նչ օգ պիտի բնէ և կառավարական ի՞նչ ռէժիմի տակ պիտի ապրինք:

— Ո՞չ, Պարոն, գոչեց Տիւրան, մարմինը իննը, սուն աստիճան կորցնելով:

— Շատ աղէկ, բարի մարդուկս, դուն իբրև օրացոյց պիտի ծառայես ինձի: Հիմակուհիմայ օգնէ բեռնակրին որ կարասիները տեղաւորէ:

— Պա՛րոն, բռառ տանտէրը, ձեր ընկալադիրը հիմայ կը զրկեմ:

— Այդ իրիկունը իսկ Պ. Պէրնասի նոյ վարձաւորը, նկարիչ Մարտէլ, տեղաւորուածէր փախստական Շոնարի բնակարանին մէջ, որ պայտափ մը կերպարանքը առած էր:

— Մինչդեռ անդին, Շոնար բարեկամիւ Քարիզը տակնուվրայ կ'ընէր ստակ չափելու համար:

Շոնար ստակ փոխ ուզելը արուեստի մը բարձրութեան հասցուցած էր:

— Այն հաշուով որ օրին մէկը կրնար օտարական մը «չարփմիչ» ընել. կանխաւ սորված էր երկրագունդիս վրայ խօսուած բոլոր լեզուներով հինգ ֆրանքնոց մը զարնելու եղանակը. հիմնապէս ուսումնասիրած էր նաև բոլոր այն վարպետութիւնները, զոր մեծազը կը բանեցնէ խոյս աւելու համար իր ետեւէն վազողներուն ձեռքէն. և ծոփուն ելեւէջներուն ժառը գիացող նաւուղիդէ մը աւելի լաւ գիտէր ջուերերուն բարձրանալուն ժամանակը, այսինքն գոց բրած էր թէ իր բարեկամները և ծանօթները ո՞ր օրերը աւելի ստակ կը բռնէին. անանկ որ, տուններ կային, ուրկէ ներս մտած ատենը փոխանակ «Պարոն Շոնարն է եկողը» ըսելու «Այսօր ամսուն մէկը կամ ասանդիինգն է» կ'ըսէին:

Դիւրացնելու և կամ համաչափ ոռքի մը վրայ գնելու համար տուրք հաւաքելու փր այն եղանակը, որուն կը զիմէր նեղը մնացած ատենը. ի վիճակի եօզող բարեկամներուն դուռը ափ առնելով, Շոնար ցանկ մը շինած էր այբուբէնի կարգով, ուր արձա-

լորչի մը յաակացուած էր իրէն... երբ անձեանց ունենային:

— Ո՞ւր կ'երթաք, Պարոն, բռառ իրեն դանապանը. դէմը ելլելով:

— Պ. Փ.ին, պատասխանեց արդիօզը:

— Տունը չէ:

— Եւ Տիկինը:

— Ան ալ, Անոնք պատուեցին ինձի ըսել իրենց մէկ բարեկամին, որ կերակուրի պիտի գար այս գիշեր, թէ իրենք այս իրիկունը դուրսը պիտի ձաչեն: Եթէ երբեք դուք էք այն բարեկամը որուն կ'սպասէի, ահաւաստիկ ձեզի այն հասցէն, որ հոս ձգեցին, և Շոնարի երկնցուց ամսակ մը, որուն վրայ իր բարեկամը Փ. գրած էր:

«Կերակուրի կ'երթանք կոր Շոնարին, ... թիւ... փողոց. եկէք սեզի հոն գաէք»:

— Շատ լաւ, բռառ անել ջալելով. երբ դիպուածը գործի կը խառնուի. ասանկ զարմանալի փորձանքներ կը բերէ մարդուս գլխուն:

Շոնարի միտքը եկաւ որ երկու քայլ անդին խոհարարի խանութ մը կար, ուր երկու երեք անգամ աժաճ կարպեա ձաչերով փորք կշտացուցած էր, և քայլերը ուղղեց դէպի Մէնի սիջուզին, ուր կը գրաւուէր, անկուտի արդիւզներուն խիստ ծանօթ այգ կրպակը, որ կը պատկանէր Քատէ «տուտու»ին: Մէկ անկիւնը խոճանացով գիւնեաուն մըն էր ան, որուն յաճախորդները կը բաղկանային Օրլէանի զծին վրայ աշխատող բանուորներէ, Մօն Փառնասի երգչուհիներէ և Պապինօ թատրոնին դերասաններէն: Ամառը Լիւքսէյպուրկի մօտերը գտնուող գործաւորիներու աշկերտները, անձանթ. անկուտի գրազէտները, աննշան կորուսեալ թերթերու աշխատակիցները, ձաչելու կուզային Քատէ «տուտու»ին, որուն եփած ձագարի «եանի»ն և անխարդախ «չուքուր»ը նըշանաւոր էին, ինչպէս նաև իր մէկ ձերմակ թեթեւ գինին, որմէ կայծքարի հօտ մը կուզար:

Շոնար գնաց անդառնուեցաւ պուրակին տակ : « պուրակ » անունը կուտային Քառէ « ասուտու » ին պարտէզին մէջ մէկ երկու խեղճուկրակ ծառերուն հոգեվարք տերեւներէն կազմուած « քիթիբիտո » կա- մարին :

— Ի՛նչ կ'ուզէ թո՛ղ ըլլայ, ըսաւ ինքնիրենը Շոնար, սրտեղ փռուաւոր տեսակէն փորս կշտացնեմ : ետքէն Աստուած ողորմած է :

Եւ մէկ երկուք չրօած, ապուր մը, կէս Ալուք- րութ » և երկու կէս ճագարի « Եահնի » ապրս- պրեց :

Հաշիւ ըրած էր որ փոխանակ ամբողջ պնակը մէ- կանց ապսպրելու, եթէ երկու հատ կէս պնակնոց բե- րել տար, ամբողջին վրայ գոնէ մէկ քառորդ կը շահէր :

Այս տեսակ ճաշացուցակի մը ապսպրանքը Շո- նարի վրայ հրաւիրեց ճերմակներ հագած, գլխուն վը- րայ նարնջինի ծաղիկներ դրած, պարահանդէսի կօ- չիկներով և ուտերուն վրայ « թախլիթին թախլիթը » եզոզ շղարշ մը նետուած օրիո՛ղի մը ակնարկները :

Այդ օրիորդը մէկն էր Մօն Փանասի թատրոնին երգչուհիներէն, որոնց մէկ ոտքը անպատճառ Քառէ « ասուտու » ին ճաշարանէն դուրս չէր ելլեր :

Երգչուհին « Լուչիա » ի մէկ միջնաբարին հոն ե- կած էր ճաշելու, և սուրճը խմելու վրայ էր, ձէթի և քացախի մէջ լողացող կանկառ մը ուտելէ ետքը :

— Երկու « Եահնի » հէ՞, ապրի՛ս մարդ, ըսաւ կա- մացուկ մը սպասաւորութիւն ընող աղջկան, ահա ե- րիտասարդ մօ, որ ազէկ ու ուտելեղանակը գիտէ : Հա- չիւս քանի՞ եղաւ, Ատէլ :

— Կանկառ՝ քառսուն փարա, քառսուն փարա սուրճ, քսան փարա ալ հաց, ամէնը հարիւր փարա :

— Ա՛ն նայինք, ըսաւ երգչուհին և դուրս ելաւ քիթին տակէն երգելով :

« Այն սէրը որ Աստուած ինձ կուտայ » :
— « Նաղար » չառնէ, ձայնը մինչեւ « լա » կը հա- նէ կոր, ըսաւ խորհրդաւոր մարդուն մէկը, որ Շոն արի հետ միեւնոյն սեղանին վրայ նստած, դիրքե- րու դէզի մը ետին կէս մը օքոզուած էր :

— Ի՛նչ կ'ըսէք, հարկաւ մինչեւ « լա » կը հանէ, և կարծեմ թէ անդին ալ կ'անցնի : Պաշտօն, խելք հասնելիք բան չէ աօրկա, ըսաւ Շոնար, մատովը ցոյց տալով պնակը, որուն մէջ « Լուչիա ար լա մէր մոր » կանկառ մը կրծած էր, քացախի թաթխուած, ինչ որ ձայնը կակուղցնելու ընոյթը չունէր :

— Իրաւ ալ քացախը ձայնի համար նպատաւոր չէ, թթու ըլլալուն, վրայ բերաւ քիչ մը առաջ խօ- սողը, Օրլէանի քացախին պէս չի կայ, նշանաւոր է :

Շոնար այդ մարդուն երեսը նայեցաւ ուշադրու- թեամբ : Ան խայծեր կ'արձակէր խօսակցութեան դու- րանալու համար :

Իր խոշոր կապոյտ այլեբուն անշարժ նայուած- քը, որ անընդհառ բան մը փնտռելու վրայ էր կար- ծես, իր կերպարանքին կուտար անանկ սրբեհի հե- ղութիւն մը ո՛ր յատուկ է կղերմնոց յաճախող վար- դապետացուներուն : Երեսին գոյնը գործածուած փղոս- կրի գոյն էր, բացի այտերէն, որոնց վրայ ծեծուած կղմինարի խաւ մը քօռած էր կարծես : Բերանը կար- ծես գծուած ըլլար գծագրութիւն նոր սարվող աշա- կերտի մը կողմէ, սրունաբմուկը հրած ըլլար մէկը աշխա- տած պահուն : Երթունքները սեւամորթերու շը- թունքներուն պէտ դէպի վեր սօթթուած, մէջտեղ կը գնէին որսի շունի ախաներ, և իր ծնօտին երկու ծալքերը կը հանգչէին ճերմակ փողկապի մը վրայ, որուն մէկ ծայրը ասօզերուն կ'օպատնար, մինչդեռ միւսը գետին կը նայէր : Թաղեայ կերթափ գլխար- կի մը անծայրածիր եղբրքներուն յազերը՝ խարտեայ ջրվէժի մը պէս ուտերն ի վար կը թափանէին : Հա-

գած էր քելլըրինոյ կաղնեգոյն բալթօ մը որուն կերօ պատր մինչեւ թեզանք մաշուած, ա՛լ կարմիրի կը զարնէր: Այդ բալթօյին լայնափեռեկ գրգաններէն քրթիւ թուղթի արցակներ գուրս կը ցցուէին: առանց կարեւորութիւն տալու այն հետազօտող ու շաղրութեան, որուն առարկայ եղած էր, շուրջը կանանկեղէնով զարդարուած «չուքրուդ» մը կ'ըմբռնէին և յաճսխակի գոհացումի բացագանչութիւններ կ'արձակէր բարձրաձայն:

Կերած ատենը, առջին բաց գրուած դիրք մը կը կարդար, որուն վրայ երբեմն բաներ մը կը նօթագրէր ականջին ետին խօթած մատիտով:

— Ինձի նայէ, պոռաց Շոնար, գանակը գաւաթին զարնելով, «եաննի» ո՛ւր մնաց:

Պա՛րոն, պատասխանեց սպասուհին ձեռքը պընակ մը բռնած, ա՛լ չէ մնացեր. ահաւատիկ վերջին կտորը, զոր Պարոնը ապսպրած էր, աւելցուց պնակը գնելով գիրքերով բեռնաւորուած մարդուն առջեւ:

— Վա՛յ շունչանորդի:

Այս շունչանորդիին մէջ անանկ մեյամաղձիկ սրանեղութիւն մը գրուած էր որ մատենակիր մարդը ներքնապէս յուզուած, վար առաւ իր և Շոնարի մէջ տեղ գտնուող գիրքերու պատնէչը և մէջտեղ դրաւ պնակը ու իր ձայնին ամէնէն անուշ թելերովը ըսաւ անոր.

— Պա՛րոն, կրնա՞մ համարձակիլ ձեռնէ խնդրելու որ բարեհաճիք այս կերակուրը միասին ուտելու:

— Պա՛մոն, պիտի չուզէի այդպիսի զրկածք մը պատճառել ձեզի:

— Ընդհակառակը, զիս կը զրկէք ձեզի հաճելի ըլլալու երանութենէն:

— Եթէ այդպէս է...

Շոնար երկնցուց պնակը:

— Ներեցէք որ գլուխը ձեզի չտամ, ըսաւ օտարականը:

— Ո՛հ, Պա՛րոն, չեմ հանդուրժեր որ...

Բայց երբ պնակը առջեւ քայլեց, տեսաւ որ օտարականը իրեն հրամցուցած էր այն կտորը, զոր կ'ուզէր իրեն համար վար դնել:

— Սըվոր նայէ, անանկ է նէ, իր քաղաքավարութիւնը ո՛ր մնաց, արառաց ինքնիրենը Շոնար:

— Եթէ գլուխը մարդու ամէնէն յարգի մէկ մասըն է, ընդհակառակն ճագարին ալ ամէնէն անախորժն է:

— Եթէ այդպէս է, շա՞տ կը ճաւիժ որ ինձի համար զրկումի մը ենթարկեցիք դուք զձեզ:

— Ի՞նչպէս, ներեցէք, վրայ բերաւ գիրքերով մարդը, գլուխը ես վար դրի, նոյնիւկ պատիւն ունեցայ կանխաւ ձեզ դիտել տալու թէ...

— Շնորհք ըրէք, խնդրե՛մ, ըսաւ Շոնար, պընակը մարդուն աչքին մէջ խօթելով:

— Այս կտորին դուք ի՞նչ անուն կուտաք:

— Տէր Աստուած, ա՛՞հ ինչ կը տեսնեմ կոր, գլուխ մը եւս, ափիս երկու գլուխով ճագար մըն է եղեր, գոչեց օտարականը:

— Երկա ... ըսաւ Շոնար:

— ... գլուխ ճագար ... ատանկ հրէշ մը կերած ըլլալու դժգոհ չեմ, հաւատացէք:

Այս միջադէպը գուռ բացաւ խօսակցութեան: Շոնար ինքն ալ իր կարգին մեծարանքի մէջ ետ չմնալու համար շիշ մը գինի ապօպրեց: Գիրքերով բեռնաւորուած մարդն ալ իր կողմէն ուրիշ շիշ մը բերել տուաւ: Շոնար աղցան մը հրամայեց: Գիրքերով բեռնաւորուած մարդը աղանդներ բերել արւաւ: Իրիկուան ժամը ութին սեղանին վրայ գինիի վեց հատ պարապ շիշ կար:

Սօսուրբատուքի միջոցին, ճերմակ գինիի մէջ թաթխուած անկեղծութիւն մը մղած էր գիրենք իրենց ինքնակենսագրութիւնը ընելու իրարու և ա-

նանկ մը ճանչցան զիրար որ իբրեւ թէ ամբողջ կեանքերնին միասին անցուցած ըլլային :

Գիրքերով բեռնաւ որուած մարդը, Շոնարի գաղտնիքներուն վերահասու ըլլալէն ետքը, հասկցուց անոր թէ իր անունը կիւսթալ Քօլին էր, որ փիլիսոփայութեամբ կ'ըզաղէր, և դասեր կուտար թուաբանութեան, առուածաբանութեան, բուսաբանութեան, և բոլոր այն գիտութեանց, որոնց ծայրը «ութիւն» մը կար :

Եւ բոլոր այն ստակը, զոր ասանկ դասեր տալով կը վաստակէր, կ'երթար կը պառկեցնէ ը գիրքերու գնման :

Իր կազնեգոյն բալթօն ծանօթ էր Քօնքօրաի կամուրջէն սկսեալ մինչեւ Սէն Միշէլի կամուրջը երկարող քարափին երկայնքը, մայթերուն վրայ հաստատուած փողոցին մէջ գիրք ծախողներուն :

Բայց ինչի՞ կը ծառայէին այս գիրքերը, զորս կարդալու հարար մարդկային կեանք մը չէր բաւեր. ո՛չ ոք գիտէր ասիկա, և նոյն ինքը՝ Քօլին նուազ քան ուրիշները : Բայց իր այս «խույ»ը մօլութեան մը հասեմառութիւններու հասցուցած էր, այնպէս որ իրիկունը երբ ասուն կ'երթար առանց թեւին տակ ունենալու նոր գնուած գիրք մը, այդ իրիկունը սովորութիւն ըրած էր բացա՝ գանչել օրս պարապ տեղը անցաւ :

Իր քծնի վարուելակերպը և խօսուածքը, որ ամէն տեսակ ոճերու մօզալիք մը կը պատկերաբնէր, ինչպէս նաեւ այն սարսափելի բառախաղերը, որոնցմով կը գեղերփէր իր խօսակցութիւնը, պարզապէս հրապուրած էին Շոնարը, որ Քօլինէն անմիջապէս խնդրեց որ արտօնութիւն ապ իրեն անոր անունը արձանագրել այն նշանաւոր ցանկին մէջ, որուն վերայ արդէն խօսեցանք :

Գիշերուան ժամը իննուկէսին Քատէ «առուած»էն

դուրս ելան գլուխնին քիչ մը ամբողջացած և անանկ ջալուածքով մը, որ յատուկ է այն մարդոց, որ խօսքի բռնեւած կ'ըլլան գինիի շիշերու հետ :

Քօլին սուրճի հրուիրեց Շոնարը և անիկա ընդունեց, պայմանաւ որ ըսկելիներն ալ ինքը հրամայէր և այսպէս սասու Սէն—Փէնմէն Լ'օքսերուա փողոցի սրճարաններէն մէկուն մէջ, որուն անունն էր «Մօմիւս»՝ չաստուած խնդուծի և խաղերու :

Սրճարանէն ներս ոտք գրած պահերնուն ներս մը սաստիկ բանավէճի բռնուած էին խանութին սովորական յաճախորդներէն Նրկուքը : Ասոնցմէ մէկը երիտասարդ մըն էր, որուն գէմքը կը կորսուէր բազմեքանգ մօրուքի մը մացառին մէջ, Իբրեւ հակադրութիւն այս ծնօտական թաւարծութեան վաղահաս ճաղնաութիւն մը հերաթափ ըրած էր ճակատը, որ ճիշդ ծունկի կը նմանէր և որուն գաղաթը բուսած մազի թունճուկ մ, որուն թելերը կարելի էր համբել պարապ տեղը կը ջանար սքօղել անոր մերկութիւնը : Սեւ զգեստ մը հագած էր, հերախուզուած արմուկներով և երբ թեւերը քիչ մը շատ վեր կը հանէր, մէջտեղ կը հանէին թեղանիքներուն վերեւը բացուած հովաբեր ծակերը : Բանթալօնը կրնար սեւ եղած ըլլալ, բայց կօշիկները, որ երբեք նոր եղած չունէին, շատ անգամներ աշխարհիս շրջանը ըրած ըլլալու երեւոյթը ունէին թափառական հրեայի մը ոտքերուն անցուած :

Շոնար գիտեց որ իր բարեկամը Քօլին և երկայն մօրուով մարդը բարեւ տուած էին իրարու :

— Այս պարոնը կը ճանչնա՞ք, հարցուց փիլիսոփային :

— Ո՛չ բոլորովին, պատասխանեց, մինակ ստէպ կը հանդիպիմ իրեն մատենագարանին մէջ, կարծեմ գրագէտ է :

— Գոնէ վրան գլուխը ատ կը ցուցնէ :

Ան՝ որուն հետ մեր գրագէտը վէճի թանուած էր, նախասահմանուած էր կաթնուածի հարուածէ մը մեռնելու, ինչպէս զիւրին էր գուշակել երկու ուսերուն մէջ ան իջապէս մխուած իր խոշոր գլխէն, ասանց վիզին միջնորդութեան:

Ապուշութիւնը գլխագիր տպոգրով գրուած էր գոգաւոր ճակտին վրայ, որուն վերեւը կ'իջլէր սեւ գառակ:

Մութօն էր անունը, պաշտօնեայ թաղապետական և Դ. չըջանակի դիւանատան մէջ, ուր մահերու վիճակագրութեան արձանագրութիւնները կը բռնէր:

— Պա՛րոն Ռօթօլֆ, գոչեց մարդը ներքինի ձայնով մը և ցնդեց երիտասարդը հագած վերարկուին մէկ կոճակէն փրցուելու ատիճան իրեն քաշելով, կ'ուզէ՞ք որ ես ալ իմ գաղափարս յայտնեմ: Ահաւասիկ. բոլոր լրագիրներն ալ տեղերնին թող կենան, բանի մը չեն ծառայեր անոնք: Ենթադրենք որ ես, օրինակի համար, զաւակներու և ընտանիքի տէր մարդ մըն եմ, չէ՞, յաւ. կ'ելլեմ արձաբան կուգամ Քրանթի՞մ մը ասինս խաղալու: Աղէկ հեռուեցէք արամարանութեանս:

— Ետ աղէկ, շարունակեցէ՛ք, ըսաւ Ռօթօլֆ:

— Այսպէս, շարունակեց Պ. Մութօն և ամէն մէկ պարբերութեանը, ձեռքը սեղանին կը զարնէր անանկ սասակութեամբ որ վրայի գաւաթները և ամանները կը գողգոջային: Ինչպէս ըսի, լրագիրները ձեռքս կ'առնեմ, անոնց մէջ ի՞նչ կը կարդամ կարծէք:

Մէկը սեւ կ'ըսէ, միւսը ճերմակ, աս ասանկ, ան անանկ: Ինծի ի՞նչ աչ ամէնը: Ընտանիքի պատուական հայր մըն եմ, որ եկած եմ . . . :

— Տօմինօ խաղալու, վրայ բերաւ Ռօթօլֆ:

— Ամէն իրիկուն, շարունակեց Պ. Մութօն, հիմա, ենթադրենք որ, հասկցա՞ր մի. . . :

— Այո՛, այո՛, ըսաւ Ռօթօլֆ:

— Մէյ մըն ալ անանկ յօգուած մը կը կարդամ որ բնա՛ չի համապատասխաներ գաղափարներու: ասոր հետեւանքը ի՞նչ կ'ըլլայ, արիւնս գլուխս կը ցատկէ, որովհետեւ լրագիրներէն շատերն ալ սուտ զուցներ են, այո՛, սուտ զուցներ, գոռաց՛ սուր շեշտ մը գնելով ձայնին մէջ և լրագրողներէն շատերն ալ Քրօֆթի՞մներ են:

— Բայց, սակայն, Պարոն Մութօն . . . :

— Այո՛, աւաղակներ, շեշտեց թաղապետական պաշտօնեան, աշխարհի բոլոր շարիք հասցնողները անոնք են, յեղափոխութիւնը անոնք բրին և պատճառ եզան տուրքերու հաստատման: Միւրան մէջտեղն է:

— Երեւէք, ըսաւ Ռօթօլֆ, Մասա՞ն բոել կ'ուզէք:

— Չէ՛, չէ՛, շարունակեց Մութօն, իմ ըսածիս անունը Միւրա է, քանի որ կը յիշեմ պղտիկութեանըս անոր յուզարկաւորութեան ներկայ եղած ըլլալու:

— Հաւասացէք որ . . . :

— Նոյնիսկ Սիոքի թատրոնը, անոր վրայ կտոր մը խաղային:

— Աղէկ որ կ'ըսէք կոր, ճիշտ անունը Միւրա է:

— Բայց ժամ մըն է ի՞նչ կ'ըսեմ, պոռաց պինդ գլուխ Մութօնը, Միւրա, ան որ մառանի մը մէջ կ'աշխատէր, հիմա, ասնկ բսնք, Պուրպօնները միթե՞ իրաւունք չունէին զայն գլխատելու, քանի որ մասնութիւն բրած էր:

— Ի՞նչ, գլխատութիւն, մասնութիւն, որո՞ւ համար կ'ըսէք կոր, կայնեցէք նայինք, պոռաց Ռօթօլֆ, ինք ալ իր կարգին Պ. Մութօնի սրտէնկօթին կոճակէն քաշելով:

— Մարային համար եմ:

— Բայց ա՛յ, ա՛յ, Պա՛րոն Մուժօն, անոր ա-
նունը Միւրա էր, չչփոթենք, յանուն Առաւելոյ:

— Անշուշտ Մարա, ան սրիկան չէ՞ր որ 1815ին
կայսրը մասնեց: Ասոր համար է որ կ'ըսեմ թէ ֆը-
րանսական լրագիրները իրարմէ վար չէին մնար, շա-
րունակեց Պ, Մուժօն իր «բացառութիւն» կոչած
դատին խորը մտնելով, գիտէ՞ք, Պարոն Ռօօօլֆ, ես
ի՞նչ պիտի ուզէի, նա՛, սանկ ըսեմ, ուզածս շնորհ-
քով լրագիր մը պիտի ըլլար, թող մեծ չըլլայ, սինակ
խոշոր խոշոր լը ջարդէ և մեծ մեծ չխօսի:

— Դժուարինս խնդրեցեր, առանց խօսքի լրագիր
կ'ըլլա՞յ:

— Ինչո՞ւ չէ, մինակ մտիկ ըրէք ինծի:

— Կը ջանամ սասնկ բնելու:

— Ֆրանսերէն լրագիր մը որ մինակ կայսեր ա-
ռողջութեան վրայ լուր տայ, և աշխարհիս աղէկու-
թեան վրայ խօսի. ի՞նչ բանի կը ծառայեն բոլոր ֆը-
րանսական լրագիրները, որոնցմէ մարգ բան չի հա-
կընար: Հիմա, ենթադրութիւն մը: Ես թաղապետա-
կան պաշտօնեայ մըն եմ, անանկ չէ՞, և ինծի յանձ-
նուած է մահերու արձանագրութեան տետրակը: Արդ
եթէ մէկը գար և ինծի ըսէր, «Պա՛րոն Մուժօն,
դուք մահերու վիճակացոյցը կը բռնէք չէ՞, ուրեմն
սա ըրէք, նա ըրէք. այսպէս գրեցէք, այնպէս մի՛
գրէք, սանկ, նանկ»: Շատ աղէկ. ո՞ր մէկը ընես,
ի՞նչպէս շարժիս, ասոր վերջը՞. ահա լրագիրներն ալ
սասնկ ըսին ըսելով խօսքը վերջացուց:

— Իրաւունք ունի, ընդմիջեց մէկը, իբրև թէ
բան մը հասկցած ըլլար պարօն Մուժօնի խօսքերէն:

Պ. Մուժօն, իրեն համամիտ գտնուող քանի մը
յաճախորդներուն շնորհաւորութիւնները ընդունելէ
ետքը, գնաց ասիինօն շարունակելու:

— Բերնին չափը տուի, ըսաւ, Ռօօլֆը ցուցու-

նագրուած էին իր բոլոր բարեկամներուն ու ծանօթ-
ներուն անունները: Ամէն մէկ անունի դիմացը նը-
շանակուած էր, զատ զատ ամէն մէկուն կարողու-
թեանը համեմատ, իր փոխ առնելիք օտակին առաւե-
լագոյն գումարը, անոնց երբ ստակ ունենալնուն թը-
ւականները, սեղան նստելնուն ժամերը, օտանը սօ-
վորական ճաշացուցակը միասին:

Այս ցանկէն զատ կանոնաւոր տետրակ մը կը բըռ-
նէր, որուն վրայ կը նօթագրէր փոխ առած օտակ-
ներուն հաշիւը, առանց զանց բնելու կոտորակները.
որովհետեւ չէր ուզեր որ պարտքը աւելի ըլլար քան
այն գումարը, զոր նորմանախօս մէջ իր ունեցած մէկ
հօրեղբորմէն ժառանգելու կ'սպասէր:

Մէկու մը քսան ֆրանք պարտք ունեցածին պէս
հաշիւը կը փակէր, և կ'երթար պարտքը կը վճարէր,
այդ գումարը փոխ առնելով ուրիշէ մը, որուն նուազ
պարտակօն էր: Այս եղանակով հրապարակին վրայ
վարկ մը օտեղծած էր իրեն, որուն «ծփուն պարտք»
անունը կուտար. և որովհետեւ ձեռքը ստակ անցաք
ծին պէս սովորութիւն ունէր պարտքերը վճարելու:
Բարեկամները չէին մերժեր այդ ծառայութիւնը ի-
րեն մատուցթնելու, երբ ձեռքերնէն կուզար:

Արդ, ժամը տասնըմէկէն ի վեր որ դուրս ինկած
էր, պէտք ունեցած եօթանասունեակինդ ֆրանքը
րէկեղեղ բերելու համար, հազիւ կրցած էր ձեռք ան-
ցընել երեք ֆրանք, ան ալ իր երեւելի ցանկին մէջ
գտնուող Մ. վ. և Ռ. գիրերուն աշխատակցութեամ-
բը. մնացեալ գիրերուն չէր կրցած դիմել, որովհետեւ
անոնք ալ իրեն պէս պարտքեր ունէին վճարելիք և
չէին կրնար կտտարել իր խնդիրքը:

Ժամը վեցին, սաստիկ անօթութիւն մը ճաշի
զանգակը հնչեցուց օտամոքօին մէջ:

Այդ պահուն, Մէնի դրան մօտերը կը գտնուէր,
ուր կը բնակէր Փ: գիրը: Շոնար ուղղակի գնաց Փ.
...ենց տունը, ուր սովորաբար ճաշի վար կս դնէին
գինքը, և որոնց սեղանին վրայ, իր անձեռնոցի բո-

նելով, երբ այս վերջինը կը ժամենայ այն սեղանին, որուն շուրջը նստած էին Շոնար և Քոլին:

— Սա աւանակին նայեցէք, բնաւ երկու երիտասարդներուն ցոյց տալով թաղապետական պաշտօնեան:

— Պինդ գլուխին մէկն է, արդէն առանկ ըլլալը յայտնի է աչքերուն կոպերէն, որ կառքի մը շրջաբոյն կը նմանին, և աչքերէն որ թօղաբայի պիլեաներէն տարբերութիւն չունին. բնաւ Շոնար, գործածուելէ սկսած ծխափողէն չունչ մը քաշելով:

— Ադ ի՞նչ աղուոր ծխափող է, ըսաւ Ռոտօլֆ, կեցցե՛ս:

— Ասկէ աղուորն ալ ունիմ, զոր կը գործածեմ երբ շնորհով տուներ այցելութեան կ'երթամ: Քօլին, սա ծխախոտդ չա՞ս:

— Խաչըր հատաւ, աղաղակեց փիլիսոփան:

— Եթէ կրնորէք, ես տա՛մ ձեզի, ըսաւ Ռոտօլֆ և սեղանին վրայ դրաւ գրպանէն հանած «բաքէթ»ը:

Իր այս ազնիւ մարդավարութեան փոխարէն, Քոլին պատշաճ սեպե՛ր մպելիներ ապարել: Ռոտօլֆ չէ չըսաւ և խօսակցութիւնը դարձուց գրականութեան վրայ: Ռոտօլֆ, ինչպէս արդէն իր վրայ-գլուխը եր մտանէր, յայտարարեց թէ շարունակ Մուսաներու հետ շփման մէջ կը գտնուէր և ասոր վրայ ինքն ալ խմելիքներ բերել տուաւ:

Երբ կառսօնը շեշերը պիտի վերցնէր, Շոնար կամացուկ մը խնդրեց անկէ որ իր հաշիւը Քոլինի վրայ անդրնէ, որովհետեւ անոր գրպանին մէջ երկու հինգ ֆրանքնոցի իրտու շփուիլը ականջին դարկած էր: Ռոտօլֆ, իր երկու բարեկամներուն պէս «աչքի» և կամ, սկսաւ իր սիրտը ըրանալ անոնց առջեւ:

Եւ անշուշտ մինչեւ առաւ սրճարանէն դուրս պիտի չելլէին, եթէ սպասուորները լուր չտային թէ խանութը պիտի գոցեն: Փողոցին մէջ հազիւ տասը

քայլ առած էին, ան ալ մէկ քառորդ ժամէն, յանկարծ տեղատարափ անձրեւ մը գալ սկսաւ: Քոլին և Ռոտօլֆ Բարիդի երկու հանդիպակաց ծայրերը կը բռնակէին, մին իւր-մէկ Լուիի կողմը և միւսը Մօնմարթը:

Շոնար, սր բոլորովին մոռցած էր բնակութեան վայր մը չունենալը, իր տունը հրաւիրեց զանոնք:

— Եկէք ինձի երթանք, տունը հեռու չէ, գիշերը գրականութեան և գեղարուեստի վրայ խօսելով կ'անցընենք. բնաւ:

— Դուն ալ դաշնակ կը զարնես և Ռոտօլֆէն ալ կը խնդրենք որ ոտանաւորներ արտասանէ:

— Ինչո՞ւ չէ, պէտք է զուարճանալ, քանի որ կեանքը այնքան կարճ է:

Շոնար երբ իր դրանը առջեւ հասաւ, զոր դժուարաւ կրցած էր ճանչնալ, պահ մը նստաւ անուարգելի մը վրայ և սպասեց Ռոտօլֆին և Քոլինին. որ ճամբան՝ տեղաւին բաց մնացած գինեվաճառի մը խանութը մտած էին ընթրիքի մը նախնական նիւթերը դրնելու համար: Երբ եկան միացան իրեն, Շոնար քանի սը հեղ զարկաւ դուռը, վարժուած ըլլալով այսպէս ընել, որովհետեւ դոնապանը միշտ կ'ուշանար բանալու: Վերջապէս դուռը բացուեցաւ և «պապա» Տիւրտն, առաջին քունի քաղցրութեան մէջ խորասուզուած և մոռնալով որ Շոնար այլեւս իր վարձակալը չէր, պառկած տեղէն չարժեցաւ անդամ, երբ անիկա անունը տուաւ զոնակին առջեւէն անցած պահուն:

Երբ երեքը մէկանց վեր ելան սանդուղներէն, վերելք մը տ'յնքան երկայն, որքան դժուարին, Շոնար՝ սր առջեւէն կը քայլէր, զարմացման ճիչ մը արձակեց, երբ տեսաւ սր սենեակին բանալին գրանը վրայ մնացած էր:

— Ի՞նչ կ'ըլլաս կոր, հարցուց Ռոտօլֆ:

— Խելքս չի հասնիր կոր, մրմոռաց. առտուն հե-

տըս առած բանալիս հիմա գրանս վրայ կը գտնեմ կոր։
Եկուր ասոր տակէն ելիր։ Առաւելն գրգսնս գրած էի
և Լէնորէն հոն է, ըսաւ, ցոյց տալով բանալին։

— Ատիկա կախարդութիւնն է, ըսաւ Քօլին։

— Ուրուացուցութիւնն ըսէ սըւոր։

— Երեւակայութիւնն, աւելցուց Ռօտօլֆ։

— Բայց, կրկնեց Ծոնար, որու ձայնը սարսափի
սկզբնաւորութիւն մը կը մատնէր, կը լսէ՞ք կոր։

— Ի՞նչ բան։

— Դաշնակա սր ինքնիրենը կը չալուի կոր. լա,
մի, բէ, աօ, լա մի սօլ, բէ, գեաին անցնելիք բէ,
յաւիտենապէս կեղծ։

— Բայց այդ դաշնակը ձեր ասնը մէջ ըլլալու չէ,
ըսաւ Ռօտօլֆ և Քօլինի ականջին դպելով կամացուկ
աւելցուց։

— Մէկ մարդ քաղաքը տուած է։

— Ատանկ ըլլալու է և յետոյ չառածը դաշնակ
մը չէ, հապա սրինդ մը։

— Բայց դուն անկէ վար չես մնար, դուն ալ
քաղաքը փակեր ես, պատասխանեց բանաստեղծը փի-
լիսօփալին, որ սեմին վրայ նստած էր

Չալուածը չօթեակ է։

— Զու. . . չհայտէ՞ ինձի նայէ Ծոնար, ըսաւ Քօ-
լին Ծոնարին, ասոր սրունքներէն քաշելով։ Խնկրին
մեռնին, Պարոնը կը պնդէ որ չօթեակ մըն է. . .

— Անիծից արժան, բացանչեց Ծոնար, վերջին
աստիճանն անարեկուած, ի՞նչ կ'ուզէք ըսէք, չալուածը
դաշնակը է իսպառ, ասոր մէջ կախարդութիւնն զայն
— Ուրու. . . ցուցութիւն, ունաց Քօլին, ձեռ-
քը բանած գլխիլ յիշ գեաին ձգելով։

— Երեւակայութիւնն, կողկանչեց Ռօտօլֆ։

Այս այլանդակ ժխտին յարուցած աղմուկէն,
սենեակին դուռը բացուեցաւ յանկարծօրէն և սեմին

վրայ երեւցաւ մարդ սը ձեռքը բռնած աշտանակ մը
երեք ճիւղերով, որոնց վրայ վարդալոյն մոմեր կը
վառէին։

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց մարդը քաղաքավար-
րէն և երեքն ալ բարեւելով։

— Ո՛հ, Աստուած իմ, աս ըրածս եզա՛ւ հիմա,
օխալեր եմ, ասիկա իմ տունս չէ ըսաւ Ծոնար։

— Պա՛րոն, աւելցուցին Ռօտօլֆ և Քօլին մէկ բե-
րան, խօսքերնին ուղղելով դուռը բացող անձին, նե-
րսդամիա գանուեցէք հանգէպ մեր բարեկամին, որ
մինչև քիթին ծայրը գինով է։

Մէկէն ի մէկ պայծառութեան կայծ մը լուսաւո-
րեց Ծոնարի գինովութիւնը և կրցաւ դրան վրայ
կարդալ կաւիճով գրուած օտաւոր
«Կաղանդչէքս առնելու համար երեք անգամ եկայ»

«ՖիՄի»

— Բայց չէ՛, չէ՛, ըսելիք չի կայ, տունս հոս է,
տեւատսիկ Ֆէմիին այցաքարաբը որ հոս ձգեց կազան-
դին օրը. սա դուռը իմս է։

— Հաւատացէ՛ք, պա՛րոն, թէ իրապէս չփոթած
եմ, ըսաւ Ռօտօլֆ։

— Նայնդէս, պա՛րոն, աւելցուց Քօլին, ես ա՛-
բարեկամիս չփոթութեանը կը մասնակցիմ։

Երբասարդը խնդուքը չկրցաւ զսպել։

— Եթէ կ'ուզէք, վայրկեան մը ներս հրաման-
ցէք, թերեւս բարեկամիս տեղւոյն վրայկարենայ իր
սխալը ուղղել, ըսաւ։

— Ասենայն սիրով։

Բանաստեղծը և փիլիսօփան, Ծոնարի թեւերէն
քաշելով ներս ասորին սենեակէն, կամ աւելի ճիշտ է
ըսել Մարտէլի պալատէն, զոր անչուշա ընթերցողները
կառնեցին։

Ծոնար ակնօրկը չորս կողմը պօքացնելէ ետքը
մըտաց։

— Զարմանալի բան, բնակարանս աս որքան ազուրցեր է:

— Ըսէ նայինք, հարցուց Քօլին, հիմա խելքդ տեղ ըրա՞ւ:

Բայց Շոնար, դաշնակը տեսնելուն պէս, դնաց նստաւ առջեւը և սկսաւ «կամ»եր զարնել:

— Մտիկ կ'ընէ՞ք կոր, հարցուց, մատները ըստեղնաչարին վրայ պարտցնելով, հա՛, սանկ, կենդանին իր տէրը ճանչցաւ, սի, լա, սօլ, ֆա, մի, ըէ. խայտառակ ըէ, մարդ ըլլալիք չունիս, չըսի՞ որ այս դաշնակը իմօ է:

— Դեռ կը պնդէ կոր, ըսաւ Քօլին Ռօուֆին:

— Ուր է նէ հօն է, պատասխանեց Ռօուֆին:

— Է՛յ ասիկա՞ հապա, յարեց Շոնար, ցոյց աւելով աստեղասփիւռ «միսօ»ն, որ աթոռի մը վրայ նետուած էր, աս զգե՞ստն ալ իմօ չէ: Եւ աչքին պօչովը Մարսէլին նայելով «և ասիկա՞» ըսաւ և պառնի վրայէն փրցուց դատարանի բարապանին ազդարարազիրը, որուն վրայ ասկէ առաջ խօստեցաւ, և սկսաւ կարգալ. «հետեւարար Պ. Շոնար պարտի տունը պարպել և իր վիճակինմէջ յանձնել թիրօջը Ապրիլիսին կէսօրէ առաջ: Իրեն յանձնեցի ներկայ ազդարարազիրը, որուն ծախսը 5 ֆրանք է»: Ես չեմ հէ՞, ան Պ. Շոնարը, զոր տունէն կը հանեն բարապանի ձեռքով, դրոշմաթուղթ զրկելու պառիւր կ'ընեն իրեն և որուն ծախսը հինգ ֆրանք է: Հապա ասո՞նք, յարունակեց Շոնար, ճանչնալով իր մուճակները, զորս Մարսէլ ոտքերուն անդուցած էր, ասոնք իմ ճշտ պուճաներս չէ՞ն հէ, սիրտկանի մը ձեռքով ինծի ընօ՞ժայ արուած:

— Հիմա կարգը ձերն է, Պ. Մարսէլ, բացատրեցէք թէ ինչպէս կ'ըլլայ որ դուք այս երգիքին տակ կը դանուիք:

— Պարտնայք, ըսաւ Մարսէլ, խօսքը ուղղելով մասնաւորապէս Քօլինին և Ռօուֆին: (Պարտնը Շոնարը ուրիշ տալով), Պարտնը իրաւ իր տանը մէջ կը դանուի, կը խոստովանիմ:

— Ո՛հ, ըսաւ Շոնար, տես՞ք հիմա:

— Բայց, յարեց Մարսէլ, ես ալ իմ տանս մէջն եմ:

— Սակայն, Պարտն, ընդմիջեց Ռօուֆի, եթէ ձեր բարեկամը կը ճանչնայ թէ . . . :

— Այո՛, շարունակեց, եթէ մեր բարեկամը . . . :

— Երբ միւս կողմէ դուք ալ կը յիշէք թէ, աւելցուց Ռօուֆի, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ . . . :

— Այո՛, արձագանգեց Քօլին, ի՞նչպէս կ'ըլլայ . . . :

— Հաճեցէք նստիլ, Պարտնայք, պատասխանեց Մարսէլ, եթէ կ'ուզէք, ասոր դաղանիքը բացառեմ

— Եթէ բացատրութիւնը թրջնեք, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, յանդգնեցաւ հարցնել Քօլին:

— Փորեքնիս կշտացնելով, աւելցուց Ռօուֆի:

Զորս երեսասարդները սեղան նստան և ամէնքը մէկանց յարձակեցան պող միսի կտորին վրայ, զոր գինեկաճառէն գնած էին:

Մարսէլ բացատրեց ինչ որ աստուն տեղի սենեցած էր իր և տանաիրօջը միջեւ, երբ եկած էր սենեակը վարձելու:

— Եթէ այդպէս է, ըսաւ Ռօուֆի, Պարտնը իրաւունք ունի, աս իր տունն է:

— Զոր ձերը կրնաք նկատել, վրայ բերաւ Մարսէլ, ջաղաքովարօրէն:

Ահագին գծուարութիւն կրեցին անցած դարձածը հասկցնելու Շոնարին: Խնդալիք միջոգէպ մը աւելի կնճռոտեց կացութիւնը: Շոնար «պիւլֆէ»ին մէջ բան մը փնտաած տեսնը, ձեռք անցուց այն հինգ հարիւր ֆրանքի փուճարը, զոր աստուն, պանքառմսի մը փոխարէն Պ. Պէրնասա տուած էր Մարսէլին:

— Ես արդէն գիտէի որ, գօչեց, բախար երեօի

վրայ պիտի չթողուր զիս, հիմա միաքս կուղայ կոր թէ ես այս առաւ անոր ետեւէն վազեցի, եսամտա- յին պատճառաւ, իրաւ է, բայց կ'եմբուայ թէ իմ հոս չեղած առանս եկած ըլլալու է: Իրարու չենք հանդի- պիր, ահա ամբողջ եղածը: Ի՞նչ աղէկ ըրեր եմ բա- նային գրանը վրայ ձգելով:

— Խելքին եկաւ. ըսաւ Ռօտօլֆ, տեսնելով որ Շոնար գրամետրը իրարու վրայ կը շարէր:

— Երա՛ղ, խարկա՛նք, այս է կեանքը, վրայ բերաւ փիլիսոսփան:

Մարտէլ կը խնդար:

Փամ մը ետքը, չորսն ալ ընտցած էին:

Հետեւեալ օրը, կէսօրին արթնցան, և շատ զար- մացան միատեղ գտնուելուն վրայ: Շոնար, Քօլին և Ռօտօլֆ, իբրեւ թէ բնաւ զիրար ճանչցած չըլլային, սկսան դարձնով խօսիլ իրարու հետ: Հարկ եղաւ որ Մարտէլ յիշեցնէր թէ իրիկունք երեքն ալ միտին եկած էին հոն:

Այդ պահուն Տիւրան ներս մտաւ սենեակէն:

— Պարոն, ըսաւ Մարտէլին, այսօր հազար ութ հարիւր քառասուն և Ապրիլի ինն է: Փողօցին մէջ ցեխ կայ և Ն. Վեհափառութիւնը Լուի-Ֆրիլիֆ Ֆրան- սայի և Նաւարի թագաւորն է միշտ:

— Վա՛յ դուք հո՞ս էք եզեր, բացազանչեց Տիւ- րան, իր նախկին վարձակալը տեսնելով: Պ. Շոնար, ի՞նչպէս ներս մտաք:

— Հեռագրով, պատասխանեց Տոնար:

— Ըսել չըլլայ, բայց դուք շտա օոյինպազ՝ մարդ էք:

— Ինձի նայէ, Տիւրան, չեմ հանդուրժեր որ սպասուորները խօսքի խառնուին, դուն սա մօտի աշարանը ա և չորս հողիի համար ճաչ մը ապրս- պրէ. առ սա ճաչացուցակը, աւելցուց, անոր երկնցը- նելով թաւղթի կօսը մը, օրուն վրայ կերակուրի ա- նուններ գրած էր, «հայտէ»:

— Պարո՛ններ, յարեց Մարտէլ. երեք երիտա- օարդներուն, երէկ գիշեր ընթրիքը դուք հրամցու- ցիք, ներեցէք որ, այսօր ալ ես հրաւիրեմ ձեզ ճաչի, ոչ թէ իմ տանս մէջ, այլ ձերինն, աւելցուց, ձեռ- քը երկնցնելով Շոնարին:

Ճաչը ըմնայէն ետքը, Ռօտօլֆ խօսք ուզեց:

— Պարոններ, ըսաւ, ներեցէք որ բաժնուիմ ձեզմէ:

— Ո՛հ, ո՛չ, ըսաւ Շոնար, զգայնիկ շեշտով մը? ասկէ ետքը իրարմէ բաժնուիլ չի կայ:

— Իրաւունք ունի, մենք հոս հանգիստնիս գը- տանք, յարեց Քօլին:

— Վայրկեան մը պիտի թողու՞մ ձեզ, շարունա- կեց Ռօտօլֆ, վաղը հրապարակ կ'ելլէ ձե՛կշարք տ'ի- րիս»ը, նորաձեւութեան լրագիր մը, որուն խմբագ- րապետն եմ, պէտք է որ երթամ փորձերը սրբագ- րեմ, ժամէ մը կուգամ:

— Հը՛մ, ըրաւ Քօլին, աղէկ միաքս ձգեցիր. ես ալ դաս մը ունիմ տալիք հնդիկ իշխանի մը, որ Բա- րիդ եկած է արարերէն սօրվելու:

— Վաղը գացէք, ըսաւ Մարտէլ:

— Չըլլար, պատասխանեց փիլիսոսփան, իշխանը այսօր ստակ պիտի տայ ինձի, յետոյ պէտք է խօսք տովանիմ թէ այս փառաւոր օրը պէտք եղածին պէս- ատնած չպիտի ըլլայի, եթէ անգամ մը աչքէ կանցը- նէի գրավաճառներուն խանութները:

— Պիտի վերադառնա՞ք չէ՞, հարցուց Շոնար:

— Վարժ ձեռքէ մը արձակուած նետի մը պէս, պատասխանեց փիլիսոսփան, որ շտա կը քիթէր որ- տառոց փոխարեութիւնները:

Եւ Ռօտօլֆին հեռ դուրս ելաւ:

— Չեզի բան մը ըսե՛մ, դիտել տուաւ Շոնար, Մարտէլին, երբ երկուքը մինակ մնացին, փոխտանակ

հոս ասանկ պարապ պարապ նստելուս, գէ՛շ կ'ըլլայ սիթէ՛ եթէ երթամ ստակ ճարեմ սա Պ. Պեռնարին բերանը գոցելու համար:

— Բայց, ըսաւ Մարսէլ վրդովուած, անպատճառ միտքերնիդ տունէն ելլե՛լ է:

— Ուղեմ չուզեմ, քանի որ բարապանով ճամբու դրուած եմ. հինգ ֆրանք ծախսով:

— Բայց, շարունակեց Մարսէլ, երբ տունէն ելլէք, կարասինիդ ալ պիտի վերցնէք, չէ՞:

— Ատանկ միտք մը սենիս, այո, և Պ. Պեռնարի ըսածին պէս թել մը մաղ անգամ պիտի չձգեմ:

— Հը՛մ, ըրաւ Մարսէլ, առիկա գործիս չի գար, որովհետեւ ես սենեակը կտակարարուած վարձեցի:

— Աս ատանկ է, յարեց Շոնար, բայց առոր հետ սէկտեղ, սա ալ իրաւ է թէ ի՞նչ բան կ'ապացուցանէ որ իմ եօթանասուն հինգ ֆրանքներս ե՛րբ պիտի գտնեմ, այսօ՛ր, վա՛ղր թէ միւս օր:

— Կայնեղէք, գոչեց Մարսէլ, միտքէս բան մը կ'անցնի կոր:

— Ըսէք տեսնեմ, ըսաւ Շոնար:

— Հիմա մեր կացութիւնը հետեւեալն է, ըստ օրինի այս բնակարանը իմս է, քանի որ մէկ ամսակաօնը կանխիկ վճարած եմ:

— Բնակարանը այս, բայց կարասինե՞րը. եթէ պարաքս վճարեմ, օրէնքով կ'առնեմ կը ասնիմ, և եթէ կարելի ըլլար, առանց օրէնքի ալ կը վերցնէի, ըսաւ Շոնար:

— Այսպէս, շարունակեց Մարսէլ, ըսել կ'ըլլայ թէ դուք կարասիներ ունիք առանց բնակարանի, իսկ ես բնակարան սը ունիմ առանց կարասիի:

— Ատանկ եղաւ, յարեց Շոնար:

— Ես այս բնակարանին շատ հաւնած եմ:

— Հապա ե՞ս, բնաւ աչքէս ելած չունի:

— Ի՞նչպէս ըսիք:

— Աչքէս ելած չունի, օ՛հ, հոգ մի ընէք, լեօշուս աղէկ գիտես:

— Եթէ այդպէս է, մինք գործը մէջերնիս կըրնանք կարգադրել: Եկէք մէկտեղ բնակինք, տունը ինձմէ, կարասիները ձեզմէ:

— Բայց վա՛րձքը, հարցուց Շոնար:

— Քանի որ այսօր ձեռքս ստակ կայ, այս անգամ ես կը վճարեմ, եկող անգամ ալ դուք: Երբ ամօնեցէք:

— Ես երբեք չեմ ստածեր, երբ ինծի եղած առջարկը հոճելի է, անմիջապէս կ'ընդունիմ, չմտանանք որ նկարչութիւնը և երաժշտութիւնը իրարու ըոյր են:

— Սիրակցորդ ըոյրեր:

Այս խօսակցութեան վրայ Ռօօուֆ և Քօլին, որ ճամբան իրարու հանդիպած էին, միտօին ներս մտան:

— Պա՛րոններ, գօչեց Ռօօուֆ, գրպանին մէջի գրամները շխրտացնելով, ամենքդ ալ կերակուրի կը հրաւիրեմ:

— Ես ալ ճիշտ այդ բանը առջարկելու պատիւը պիտի ունենայի, յարեց Քօլին, օսկի մը հանելով գրպանէն և ասօնաբար պէս աչքին անցընելով գայն: Այս օսկին իշխանս տուաւ, հնդկերէնէ արաբերէն բառաբան մը գնելու համար իրեն, օրմէ հաս մը ձեռք անցուցի վաթօուն փարայով:

— Ես ալ, ըսաւ Ռօօուֆ, երեսուն ֆրանքի կանխավճար մը ուրի թերթին գանձապետէն, առարկելով որ այդ ստակին պէտք ունէի... պատուաւ տուելու համար:

— Չըսէ՞ք որ այսօր գանձումի օր է, ըսաւ Շոնար, օտակ չընող միտակ ես մնացի, ասիկա տեսակ մը նուաստութիւն է:

— Ի՞նչ է որ, խօսքս խօսք է, զձեզ ճաշի կը հրաւիրեմ, ըսաւ Ռօօուֆ:

— Նոյնպէս ես ալ, յարեց Քօլին:
 — Լաւ ուրեմն, եկէք «եռզը-թուրա» խաղանք,
 նայինք ճաշին օտակը ո՞վ պիտի ցնծայ, վրայ բերաւ
 Ռօտօլֆ:

— Չէ, պոռաց Շոնար, ես ուրիշ բան պիտի ա-
 ռաջարկեմ, ձեր ըսածէն հազար անգամ լաւագոյն
 բան մը, որ վերջ պիտի դնէ ձեր վարանուսին:

— Ըսէ տեսնե՞ք:

— Ռօտօլֆ թող ցերեկուան ճաշը վճարէ, Քօլին
 ալ գիշերուանը:

— Սողոմոն իմաստունի վճիռ մը, ճշեց փիլի-
 սօփան:

Ասիկա «Կամաչ»ի հարսնիքն ալ դեց անց տն-
 ցաւ, յարեց Մարսէլ:

— Ճաշը տեղի ունեցաւ Տօֆին փողօցի «խըռօ»
 ճաշարանի մը մէջ, որ նշանաւոր էր իր գրասէր
 կոռսօններովը և «թէրաթուր»ովը:

Գիշերուան ընթրիքին տեղ պահելու համար, ա-
 մէնքն ալ չափաւոր կերպով կերան ու խմեցին:

Նախ Քօլինի և Շոնարի և ապա Մարսէլի միջեւ
 մէկ գիշեր առաջ հիմ գրած ծանօթութիւնը սկսած
 էր աւելի մտերմական ըլլալ: Չորսն ալ զառ զառ ի-
 բենց արուեստի մասին ունեցած հակումներուն գրօ-
 շը պարզեցին հեռզնեալ և անսան թէ չորսերնին ալ
 միեւնոյն յոյսերով զօրացած էին և միեւնոյն չափով
 զարգացած:

Պօսելով և վիճարանելով, սա՛ համազման եկան
 յանգեցան որ իրենց մէջ տիրող համակրութիւնը փո-
 խազարձ էր, թէ ամէնքն ալ հուշասար չափով օժ-
 տուած էին հեզնօղ մտաւորակութեամբ մը, որ կը
 զուարճացնէ առանց վիրաւորելու և թէ երիտասար-
 դական բոլոր գեղեցիկ առաքինութիւնները տեղ ու-
 նէին իրենց սրտին մէջ, որ յուզուիլ գիտէր ի տես
 կամ ի լուր վեհաշուք բանի մը: Չորսն ալ միեւնոյն
 չուկէտէն մեկնած էին, միեւնոյն նպատակին հաս-
 նելու համար:

Այսպէս խորհեցան թէ իրենց մէկտեղ գտնուիլը
 սովորական զուգարիպութեան մը արգիւնքը չէր,
 այլ նախախնամութեան դօրծը, որ խնամակալն է բո-
 լոր շքուածներուն և որ իրենց ականջին կը փորձար
 աւետարանական սա խօսքը, որ մարդկութեան միակ
 նշանաբանը պէտք էր ըլլալ: «Օգնեցէք իրարու,
 և սիրեցէք զիրար»:

Ճաշի վերջաւորութիւնը շատ լուրջ պայմաննե-
 րու տան տեղի ունեցաւ:

Ռօտօլֆ ոտքի ելաւ և իրենց ապագայ երջանկու-
 թեան համար բաժակ առ-ջարկեց: Քօլին պատասխա-
 նեց անոր ճառով մը, որ չէր քաջուած որեւէ որքէ
 մը, որ ոչ մէկ կերպով չէր պատկաներ վսեմ սճի
 դպրօցին և որ կը խօսէր միամտութեան յատուկ կոր-
 ճան, որ լաւ հասկնալի կ'ըլլայ զիմացիներն, որքան
 որ զէշ կերպով կը բացատրէ ըսել ուղուածը:

— Քիչ մը քիչ աւանակ չէ սա փիլիսոփան, մըր-
 մաց Շոնար, որ այլևս կարող չէր քիթին ծայրը
 տեսնելու, եթէ ասանկ շարունակէ. պիտի օտիպուիմ
 իրմէ պաղիլ:

Ճաշէն ետքը Մոմիւս գացին սուրճ խմելու, ուր
 առջի գիշեր ալ միեւնոյն բանը բրած էին: Այդ գի-
 շերու ընէ սկսեալ է որ, այդ սրճարանին սովորական
 աճախորդները

Սուրճէն և պիլիներէն ետքը, ցոփազնացներու
 այդ ակումբը վերջնականապէս կազմակերպուած վե-
 րադարձաւ Մարսէլի բնակարանը, որուն «Շոնարեան
 էլիզէ» անունը տուին: Մինչ Քօլին իր խոստացած
 ճաշը ապօպրելու կ'երթար, միւսները գացին պայ-
 խակներ, հրթիռներ և հրախաղութեան ուրիշ ա-
 սարկաներ ծախու առին և սեղան նստելէ առաջ, պա-
 տուհանէն փառաւոր հրախաղութիւն մը արձակեցին,
 ինչ որ տակն ու վրայ բերաւ անեցիկները և որու
 տեւողութեան միջոցին չորս ընկերները բոլոր ուժով-
 նին սկսան երգել:

«Տօնենք, տօնենք, գեղեցիկ այս օրը, տօնենք»:

Եւ իր պատասխանը լրացուց, ձեռնակապովը
ցոյց տալով Սուրբ Գրոց տասնաբանեայ պատուի-
բանքներէն հետեւեալը.

Ուրբաթ օրը միս չուտես,

Ուրիշ բան ալ անոր պէտ:

Շոնար ասոր պատասխան մը չկրցաւ գտնել, շա-
բաւակեց նկարել իր սկսած պատկերը, որ կը ներ-
կայացնէր լերկ դաշտավայր մը, ուր մէկը կարմիր և
միւսը կապոյտ երկու ծառեր ճիւղով մը ձեռք կը
կարկանէին իրարու: Այս նկարը կը խորհրդանշէր
բարեկամութեան քաղցրութիւնը, և որ զօրկ-չէր
փրկի սոփայական չգիտեմ ինչ մը ունենայէ:

Այդ վայրկեանին դռնպանը ներս մտաւ և Մար-
տէլի հասցէին ուղղուած նամակ մը ներկայացուց և
ըսաւ.

— Վաթսուն փարա է:

— Ապահով ես, պատասխանեց արթիսթը: Շատ
աղէկ, պարտքս թող ըլլայ:

Եւ գուռը գոցեց երեսին:

Մարտէլ, նամակը առնելով, պահարանը խզեց:
Առաջին բառերուն իսկ, սկսաւ աշխատանոցին մէջ
լրաբխաղացի մը պէս վեր վար ցառկել, և բարձրա-
ձայն երգեց հտեւեալ վիպերգը, ինչ որ նշան էր ծայ-
րաստիճան խանդավառ ուրախութեան մը.

Երիտասարդ չորս արթիսթներ,

Չորսերնին ալ հիւանդոս,

Հիւանդանոց տարուեցան,

Ցան, ցան, ցան:

— Այո, ատանկ է, ըսաւ Շոնար, երգը շարու-
նակելով.

Մեծ անկողնի մը մէջ գրին,

Երկուքը վեր, երկուքը վար:

— Գիտենք ատիկա:

Մարտէլ շարունակեց.

Հետեւեալ առաուն նորէն մէկտեղուած դտան զի-
րար, այս անգամ առանց զարմանք յայտնելու:

Իրենց գործին երթալէ առաջ, խմբովին գացին
թեթեւ նախաճաշ մը ըրին Մամիւսին ուր երեկոյեան
միանալու համար ժամադիր եղան և ուր ամէն օր
յաճախել սկսան անխափան:

Ասոնք են ահա այն գլխաւոր անձերը, որ վերջո-
տին պիտի երեւան այն պղտիկ պատմութիւններու
մէջ, որոնցմէ յօրինուած է այս հատորը, որ վէպ մը
չէ, և որ իր անուան ցոյց տուածէն զատ, ուրիշ յա-
ւակնութիւն չունի, անոր համար որ ցփագնար
կեանքի գրուագները պարզապէս բարձրու սևսում,
նաօրութիւն մըն են:

Անոր հերոսները կը պատկանին այն դասակար-
գին, որուն մասին գէշ գաղափար կազմուած է մինչև
հիմա և որուն ամենէն աչքի զարնող պակասութիւ-
նը կարգ կանոն չունենալն է, և զոր կ'արդարացնեն
առարկելով որ ատիկա իրենց ապրելակերպին մէկ
պատեանջն է:

Բ

Շոնար և Մարտէլ, որ առաուն կանուխէն արիա-
բար սկսած էին աշխատելու, մէկէնիմէկ կանգ առին:

— Վա՛յ չունչանորդի, աս ի՛նչ անօթութիւն է որ
վրաս կօխեց, ըսաւ և անփութօրէն աւելցուց.

— Ան չէ «ամմա» այսօր կերակուր չպիտի տեսնը:

Այս հարցումը, բացարձակապէս անտեղի, զար-
մանք պատճառեց Մարտէլին:

— Երբուրնէ՞ ի վեր է որ երկու օր իրարու վը-
բայ կերակուր սուտելը տեսեր ես, ըսաւ, երէկ
հինգշաբթի չէ՞ր:

Մէյ մ'ալ եկաւ մայրապետ մը
Մը, մը, մը:

— Եթէ ձայնդ չկարես, ըսաւ Շոնար, որ խե-
լագարութեան ախտանիշեր ցոյց տալ կ'օգուտը, հիմա
կը չալեմ, հա, «կապոյտին ազդեցութիւնը արուեստ-
ներուն վրայ» անուն համերգի «այէկրօն»:

Եւ գնաց նստաւ գաշնակին առջեւ: Այս սպառնա-
լիքը այն ազդեցութիւնը ըրաւ Մարսէլի վրայ, ինչ
որ կ'ընէ պող ջուրի կաթիլ մը, ետացող հեղուկի մը
վրայ:

Մարսէլ հանդարտեցաւ ի ըթթել ական:

— Ա՛ս նայինք, կարդա՛, ըսաւ, նամակը երկըն-
թընելով բարեկամին:

Երեսփոխան մըն էր, արուեստից և մասնաւորա-
պէս Մարսէլի պաշտպան մէկը, որ ճաշի կը հրաւիրէր
Մարսէլը, որ մարդուն գեղի ասնր պատկերը շինած էր:

— Այս օրուան համար է, ըսաւ Շոնար, ցաւալի
է որ այդ հրաւերը երկու հօգիի համար չէ: Բանը
այն է որ կը մտածեմ թէ այդ քու երեսփոխանդ նա-
խարարցու է, և չես կրնար, պէտք չէ որ ընդունիս
իր հրաւերը: Գու սկզբունքներդ կ'արդիւին քեզի եր-
թալ ուտել հաց մը, որ բանւորներու քրտինքովը
շաղուած է:

— Որո՞ւ հօգ, ըսաւ Մարսէլ, իմ երեսփոխանո
ձախակողմեան կուսակցութեան կը պատկանի և անց-
եալ օր կատարութեան դէմ քուէ տուաւ: Ասկէց
զատ, թէ՛ գործ պիտի ասյ ինծի և թէ խօսք
տուած է զիո ներկայացնել բարձր գասու օստոննե-
րու մէջ. սա ալ կայ որ, այսօր հակառակ Ուրբաթ
ըլլալուն, գայի ախորժակ մը կ'զգամ, և պէտք է որ
այսօր ուտեմ, հասկցա՞ր հիմա:

— Ուրի խօշնդոտներ ալ կան ասոնցմէ զատ, ը-
սաւ Շոնար, որ նախանձեցաւ ընկերոջը վիճակուած
այս բարեբախտութենէն, ինտո՞ր մարդու մէջ պիտի

ելլես ադ քու կարմիր թիկնոցովդ և «մալունածի»
գլխարկովդ:

— Ռոտովֆին կամ Բօլինին լաթերը փոխ պիտի
ուզեմ:

— Վա՛յ յիմար վա՛յ, կը մօտնա՞ս թէ ամուսն
քսանն ենք այսօր և այդ պարոններուն հաղուսաները
«թրէնթօ»ի տակ ըլլալու են այս պահուս:

— Գոնէ սինչեւ հինգ ժամ եւս ձեռք մը սեւ հա-
գուսա կը գտնամ, ըսաւ Մարսէլ:

— Ես հօրաքրոջս աղուն հասնիքին երթալու հա-
մար հազիւ երեք շաբաթէն «խաթ» մը սեւ լաթ ձեռք
անցուցի, ան ալ Յունվարի սկիզբներն էր:

— Չըլլայ նէ ասանկ կ'երթամ, ըսաւ Մարսէլ
մեծ սեծ քայլեր ասնելով, չեմ ուզեր որ ըսուի թէ
վայելչակրութեան ասանկ ճղճիմ հարցի մը համար
պիտի զրկեմ ես զիս. բնկերութեան մէջ մտնելու ա-
սանկ պատեհութենէ մը:

— Ասէնք մէկ կողմ, ընդմիջեց Շոնար, որ հա-
ճայք կ'զգար բարեկամին սիրաբ ծակելու մէջ, կօրիկդ
ինտօ՞ր պիտի ընես:

Աննկարագրելի ցասումով սը Մարսէլ ինքզինքը
դուրս նետեց սենեակէն: Երկու ժամ ետքը վերա-
դարձաւ, ձեռքը օձիք մը բռնած:

— Ահա ինչ որ կրցայ գտնել, ըսաւ ողորմուկ շեշ-
տով մը:

— Ատոր համար այդքան յոգնութիւն չէր ար-
ժեր, պատասխանեց Շոնար, հոս մէկ «տաւրինա» օ-
ձիք շինելու համար թո՞ւղթ կը պահուէր միթէ:

— Բայց, յարեց Մարսէլ, գլխուն մազերը փեթ-
տելով, ի՛նչ կ'ուզէ թող ըլլայ. անպատճառ հազնե-
լիք պիճերելու եմ:

Սե՛ն փնտտուքի ելաւ երկու սենեակներուն ծա-
կը ճուկը:

Շոնար մը փնտտուքէ ետքը, հետեւեալ կտորները
կրցաւ մէջտեղ հանել. «քօչէզ» բանթալոն մը, մոխ-
րագոյն գլխարկ մը, կարմիր փողկապ մը, հաս մը

ձեռնոց, որ երբեմն ճերմակ եղած էր, և հաս մըն ալ սեւ ձեռնոց:

— Ի հարկին երկու սեւ ձեռնոց կրնաս ունենալ, ըսաւ Շոնար. գտածներդ հագածիդ պէս ծիրանի գօտիի պիտի նմանիս: Պարտաւ տեղը նկարիչ չենք ես:

Անդին Մարսէլ կօշիկները կը փորձէր:

Ի՞նչ սեւ ճակատագիր, երկու կօշիկներն ալ միեւնոյն կողսի ոտքի համար էին:

Արթիսթը ճարահատ, չորս կողմը պարտցուց աչքերը և նայուածքը հօնդիպեցաւ Աչիզմէի մը, որուն մէջ ընդհանրապէս գործածուած փամփուռները կը նետէին:

— Կսւկո՛ւկ, բացազանչեց, մարդու վրայ խնդու սիրող ընկերը, այդ կօշիկներուն մէկուն քիթը կլտր է և միւսինը օրածայր:

— Զի տեսնուիր, ես հիմա անոնց Վիեննիճ մը կը զարնեմ. կը տեսնես:

— Գէշ գաղափար չէ, մինակ գործը սեւ հագուստին մնաց:

— Ա՛խ, ըսաւ Մարսէլ, բռունցքները խածնելով, սեւ հագուստ մը ունենալու համար կեանքէս տասը տարի կուտայի, աջ ձեռքս ալ միտսին, խա՛չոր:

Դուռը նորէն զարնուեցաւ և Մարսէլ գնաց բանալու:

— Պարոն Շոնար, հարցուց օտարական մը, դըրանը սեմին վրայ կենալով:

— Ե՛ս եմ, պատասխանեց նկարիչը, օտարականը ներս հրամցնելով:

— Պարոն, ըսաւ անծանօթը, որ գաւառացի մըն էր, ինչպէս կ'երեւար իր լիւրճալը՝ դէմքէն, հօրեղբորորդիս շատ գովեց ինձի պատկեր շինելու մէջ ձեր օւնեցած տաղանդը: Ստիպուած ըլլալով ճամբորդել, դէպի հեռու գաղթավայրերը, ուր պիտի երթամ շաքարի զտարարաններու հաշուոյն, կ'ուզեմ օր, չսեկլ

նած, ինձի յիշատակ մը թողու՛մ ընտանիքիս: Եւ ինչու ձեզ գտնելու եկայ:

— Ո՛վ Սուրբ նախախնամութիւն, մալապ Մարսէլ և խօսքը Շոնարին ուղղելով:

— Պարոնին աթոռ մը չտա՛ս, ըսաւ:

— Պ. Պլանչըրօն, յարեց օտարականը, Նանթցի Պլանչըրօն, ներկայացուցիչ շաքարի ճարտարագործութեան, նախկին քաղաքագետ Վ...ի, գնդակառակ զգային պահակագործի և հեղինակ շաքարի հարցին վրայ գրուած աշխատասիրութեան մը:

— Զիս ընտրած ըլլալիդ պատիւ կը համարեմ անձիս, ըսաւ Շոնար զտարաններու ներկայացուցիչն առջեւ խոնարհութիւններ ընելով:

— Ի՞նչ ձեւով. կ'ուզէք որ ձեր պատկերը գծեմ:

— Սանկ մտնրանկար պատկեր մը, ըսաւ ցոյտալով իւղաներկ կենդանագիր մը, որովհետեւ զտացրանի պատուիրակի մը, ինչպէս նաեւ սւրիշ շաքարու համար, ինչ որ շէնքի ներկ չէ մտնրանկար կ'ըլլայ. միջին ճամբայ չի կայ:

Այս միամտութիւնը Շոնարի համար բաւական էր գիտնալու համար թէ ի՞նչ տեսակ ճիւղերի ուղի մը հեռ գործ պիտի օւնենար. երբ մտնաւանդ անիկա աւելցուց թէ կը փափօքէր օր իր պատկերը աղէկ տեսակ ներկերով դժուած ըլլար:

— Արդէն ուրիշ տեսակ ներկ չեմ գործածեր, ըսաւ Շոնար: Պարոնը ի՞նչ մեծութեամբ կ'ուզէ իր կենդանագիրը օւնենալ:

— Սըւօր չափ թող ըլլայ, ըսաւ Պ. Պլանչըրօն, քօան սանթիմէթր մեծութեամբ պատկեր մը ցօցցալով. քանի՞օ՞վ կ'ըլլայ:

— Յիսունէն—վաթսուն ֆրանք, յիսուն ֆրանք առանց ձեռքի, վաթսուն՝ ձեռքով:

— Բայց հօրեղբորորդիս ճերմակ ֆրանքով կ'ըլլայ ըսած էր ինձի:

ձեռնոց, որ երբեմն ճերմակ եղած էր, և հառ մըն ալ սեւ ձեռնոց:

— Ի հարկին երկու սեւ ձեռնոց կրնառ ունենալ, ըսաւ Շոնար. գտածներդ հագածիդ պէս ծիրանի գօթիի պիտի նմանիս: Պարտալ տեղը նկարիչ չենք ես:

Անդին Մարտէլ կօշիկները կը փորձէր:

Ի՞նչ սեւ ճակատագիր, երկու կօշիկներն ալ միւս եւնոյն կողսի սաքի համար էին:

Արթիսթը ճարահատ, չորս կողմը պարտցուց աչքերը և նայուածքը հանդիպեցաւ «չիղմէ»ի մը, որուն մէջ ընդհանրապէս գործածուած փամփուշտները կը նետէին:

— Կուկո՛ւկ, բացագանչեց, մարդու վրայ խնդալ սիրող ընկերը, այդ կօշիկներուն մէկուն քիթը կլօթ է և միւսինը օրածայր:

— Չի տեսնուիր, ես հիմա անոնց «վեռնիճ» մը կը զարնեմ, կը տեսնես:

— Դէ՛ զաղափար չէ, մինակ գործը սեւ հագուստին մնաց:

— Ա՛խ, ըսաւ Մարտէլ, բուռնցքները խածնելով, սեւ հագուստ մը ունենալու համար կեանքէս տասը տարի կուտայի, աջ ձեռքս ալ միտսին, խա՛չոր:

Դուռը նորէն զարնուեցաւ և Մարտէլ գնաց բանալու:

— Պարոն Շոնա՛ր, հարցուց օտարական մը, դըրանը սեմին վրայ կենալով:

— Ե՛ս եմ, պատասխանեց նկարիչը, օտարականը ներս հրամցնելով:

— Պարոն, ըսաւ անծանօթը, որ գաւառացի մըն էր, ինչպէս կ'երևար իր «խըմպը» դէմքէն, հօրեզբօրորդիս շատ գովեց ինձի պատկեր շինելու մէջ ձեր ունեցած տաղանդը: Ստիպուած ըլլալով ճամբորդել, դէպի հեռու գաղթալայրերը, ուր պիտի երթամ շաքարի զտարարաններու հաշույն, կ'ուզեմ որ, չսեկիջ

նած, ինձմէ յիշատակ մը թողու՛մ ընտանիքիս: Եւ ինչու ձեզ գտնելու եկայ:

— Ո՛վ Սուրբ նախախնամութիւն, մալտաց Մարտէլ և խօսքը Շոնարին ուղղելով:

— Պարոնին աթոս մը չառա՛ս, ըսաւ:

— Պ. Պլանչըրօն, յարեց օտարականը, Նանթցի Պլանչըրօն, ներկայացուցիչ շաքարի ճարտարագործութեան, նախկին քաղաքապետ Վ...ի, գնդապետ ազգային պահակազօրքի և հեղինակ շաքարի հարցին վրայ գրուած «խառաստիքութեան» մը:

— Ձիս ընտրած ըլլալնիդ պատիւ կը համարեմ անձիս, ըսաւ Շոնար զտարաններու ներկայացուցիչին առջեւ խոնարհութիւններ ընելով:

— Ի՞նչ ձեւով կ'ուզէք որ ձեր պատկերը գծեմ:

— Սանկ մտնրանկար պատկեր մը, ըսաւ ցոյտալով իւղաներկ կենդանագիր մը, որովհետեւ զտացրանի պատուիրակի մը, ինչպէս նաեւ սւրիշ շաքարու համար, ինչ որ չէնքի ներկ չէ մտնրանկար կ'ըլլայ. միջին ճամբայ չի կայ:

Այս միամտութիւնը Շոնարի համար բաւական էր գիտնալու համար թէ ի՞նչ տեսակ ըքիթիբիտօ՞ւի մը հետ գարծ պիտի ունենար. երբ մանաւանդ անիկա աւելցուց թէ կը փափաքէր որ իր պատկերը աղէկ տեսակ ներկերով դժուած ըլլար:

— Արդէն ուրիշ տեսակ ներկ չեմ գործածեր, ըսաւ Շոնար: Պարոնը ի՞նչ մեծութեամբ կ'ուզէ իր կենդանագիրը ունենալ:

— Սըւօր չափ թող ըլլայ, ըսաւ Պ. Պլանչըրօն, ջրան սանթիմէթր մեծութեամբ պատկեր մը ցոցալով. ջանի՞՞՞՞՞՞՞՞ կ'ըլլայ:

— Յիսուսէն—վաթսուն ֆրանք, յիսուն ֆրանք առանց ձեռքի, վաթսուն՝ ձեռքով:

— Բայց հօրեզբօրորդիս ճերմակ ֆրանքով կ'ըլլայ ըսած էր ինձի:

— Եղանակին կը նայի, պատասխանեց նկարիչը, ասան կայ որ ներկերուն գինը կը բարձրանայ:

— Չրո՞հք որ շաքարին պէս է:

— Կատարելապէս:

— Յիսուսն Ֆրանք թող ըլլայ, հոգ չէ, ըսաւ

9. Պլանշըրօն:

— Աղէկ չէք ըներ կոր. եթէ ասօր Ֆրանք աւելի ասք, ձեր ձեռքերն ալ կը նկարեմ, անոնց վրայ դնելով շաքարի հարցին վրայ ձեր յօրինած օւսումնասիրութիւնը, ասանկով ձեր պատկերը աւելի փառաւոր կ'ըլլայ:

— Շատ աղէկ, ըսածնուզ պէս թող ըլլայ:

— Հա՛յ աւանակ հա՛յ, ըսաւ Շոնար ինքներեանը, եթէ ասանկ շարունակէ, կէս մէջքէս պիտի ձաթիմ և կը վախնամ որ կը վիրաւորեմ զինքը կտորուանքներու մէկովը:

— Ձեռքդ ի՞նչ ես, հարցուց Մարօէլ ականջին:

— Ի՞նչ բանի:

— Վրայինը սեւ հագուստ է:

— Միտքդ հասկցայ, դուն ինձի ձգէ:

— Լաւ ուրեմն, Պարոն, ըսաւ նեկայացուցիչը, ե՞րբ պիտի սկսինք, օւշ մնալու չիգար, օրովհետեւ սօսերս պիտի մեկնիմ:

— Ես ալ ձեզի պէս պզտիկ ճամբորդութիւն մը օւնիմ ընելիք. վաղն իօկ Բարիզէն կը մեկնիս. հետեւաբար եթէ կ'օւզէք, անմիջապէս սկսինք. կանոնաւոր նկար մը գործը կը դիւրացնէ:

— Բայց պահիկէ մը մտնելը պիտի կօխէ, և չեմ կարծեր որ ճրագով կարելի ըլլայ նկարել:

— Աշխատանքը ասանկ ձեւով օր շինուած է օր մէջն ժամու կտրելի է աշխատիլ, յարեց նկարիչը, եթէ կ'ուզէք հանեցէք ձեր լաթերը և գէմս նստէք նայինք, ահա կ'սկսինք կոր:

— Լաթերս հանե՞մ, աս ինչո՞ւ:

— Չըսի՞ք որ ձեր պատկերը ընտանիքնուզ համար չիսեկ պիտի ասք:

— Անշուշտ:

— Քանի որ ասանկ է, պէտք է որ դուք ներկայացուած ըլլաք ասանկի հագուստով, արդէն աս է սովորութիւնը:

— Բայց սենեկազգեստս հետս չէ:

— Հոգ չէ, ես իսինս կուտամ ձեզի, արդէն մենք այդ պարագային ասալքը ասած ենք:

Եւ մարդուն ասջին դրու ներկի բիծերով բեռնաւորուած զգեստ մը, որ ասջի բերան նոզկանք ազգեց պարկեշտ գաւառադիրն:

— Աս ի՞նչ «թօհաֆ» զգեստ է:

— Ի՞նչ ալ թանկագին, պատասխանեց նկարիչը:

— Ատիկա թուրք Ստարաղամին մէկը ընծայ ըրած էր 9. Հօրաս Վէրնէյի, որ ետքէն ինձի ասուաւ. ես անօր աչակերան եմ:

— Վէրնէի աչակե՛րան էք, իրա՛ւ, հարցուց 9.

Պլանշըրօն:

— Այո՛, և օրուն համար հպարտ եմ: Եւ ինքնիրենը աւելցուց:

Սոսկու՛մ, աստուածներակ'ուրանաւ կոր:

— Իրաւունք սւնիք, բարեկամ, հպարտ ըլլալու, յարեց ներկայացուցիչը, վրան անցընելով ազնուազարմ այդ ներքնազգեստը:

— Պարոնին հագուստները պատէն չկախե՞ս, հրամայեց Շոնար իր բարեկամին, աչքի նշանակալից ակնարկ մը նետելով անօր:

— Ինձի նայէ, ճրմնչեց Մարօէլ, իր օւտարին վրայ նետուելով և Պլանշըրօնը ցոյց ասլով, մէկ մարդը քիչ մը վար կրնա՞ս գնել:

— Պիտի ջանամ, ատիկա խնդիր չէ, դուն հագուէ շուա մը և կծիկը գնելը նայէ: Մինակ աշխատէօր ժամը ասօնին հաս ըլլաս. մինչեւ ան ատեն ես մարդը կը խաղցնեմ. մինակ մի մասնար ինձի համար դէր-պանդ բան մը գնելու:

— Կը խօսաանամ անտնոս մը բերել քեզի, ը-
սու Մարտէլ կծիկը գնելով:

Սենդի պէս հագուելէ ետքը մարդուն հոգուս-
ները, որ կարծես իր վրայ կարուած էին, աշխատ-
նօցին ետեւի դռնէն անյայտացաւ:

Շոնար սկսաւ գործի. գիշերը վրայ եկած էր և
կրք Պ. Պլանչըրօն իմացաւ ժամացոյցին ժամը վեց
զարնելը. միտքը եկաւ որ տակաւին կերակուր չէր
կերած և խնդիրը հասկցուց նկարչին:

— Ես ալ չեմ կերած, բայց ձեզի ծառայութիւն
մը մատուցանելու համար, կարեւորութիւն չունի ե-
թէ այս գիշեր բերանս բան չդնեմ: Իրաւ է թէ այս
գիշեր ալ ճաշի հրաւիրուած էի Սէն Փէռմէն թաղը
քնակող բարեկամի մը կողմէ, բսաւ Շոնար: Բայց
պէտք չէ որ մեր տեղէն շարժինք, ապա թէ ոչ նմա-
նութիւնը կը վառնգենք:

Եւ շարունակեց նկարել:

— Այսու արեանայնիւ, վրայ բերաւ յանկարծ, օ-
տանց անդափօխուելու փորերնիս կրնանք կշտացնել-
վարը սքանչելի ճաշարան մը կայ, ուրկէ ուզածնիւ
կրնանք բերել օտ:

Եւ Շոնար սպասեց անտնելու համար թէ իր ե-
տանուագ յոգնակիները ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի գոր-
ծէին մարդուն վրայ:

— Դադափարնիդ գէշ չէ, ըսաւ Պ. Պլանչըրօն, և
տար փոխարէն կը յուսամ թէ զիս պիտի պատուէք
օնգանակից ըլլալով ինձի:

Շոնար խոնարհութիւնով մը պատասխանեց:

— Աստուած վկայ, ըսաւ ինքնիրենը, մարդու-
քսելիք չունիմ, նախախնամութեան կողքէ զրկուած
ճշարիտ օտաքեալ մը: Կը հաճի՞ք արդեօք դուք ըսել
թէ ի՛նչ կ'ուզէք որ բերել տանք:

— Զիս պարտաւորած կ'ըլլաք, եթէ այդ հօգը դուք
վրանիդ ասնէք:

«Անտնկ է նէ վայ դիսուգ» երգը երգելով, Շո-
նար յորս առ չորս վար իջաւ օանդուիներէն:

Ճաշարանէն ներս մտնելուն ատօթկեանին զը-
լուխը անցաւ և անտնկ կերակուրներ ապսպրեց որ
քիչ մնաց ճաշարանապետին խելքին պիտի գար:

— Պորտոյի գինի, սկիզբէն մինչև վերջը:

— Ստակները ո՞վ պիտի օտայ:

— Հաւանական է որ տուողը ես չպիտի ըլլամ,
բսաւ Շոնար, ցնծացողը իմ մէկ հօրեղբայրս պիտի
ըլլայ, որ փափկակերին մէկն է: Հետեւաբար նայե-
ցէք որ երես ճերմկցնէք և կէս ժօսէն ամէն բան
պատրաստ ըլլայ. կերակուրները յախճապակեայ բո-
պաներով բերելու չմոռնաք:

Ժամը ութին, Պ. Պլանչըրօն ալ պէտքը զգաց իր
չաքարի ճարտարարուեստին վրայ ունեցած գաղտ-
փաթները գուրօ տայաւ և Շոնարի առջեւ արտօտանել
օկտու իր աշխատասիրութեանը պարունակութիւնը,
զոր գօց ըրած էր:

Շոնար դաշնակին վրայ ընկերացաւ իրեն:

Ժամը ասօնին իրար փաթթուած կը պարէին և
«գու»ով կը խօսէին իրարու հետ: Տասնըմէկին եր-
գուս ըրին իրարմէ չբաժնուելու և կտակներն ըրին
փոխադարձաբար, իրարու ձգելու ունեցած կար-
գութիւններն:

Կէս գիշերին Մարտէլ օտն եկաւ և զանոնք զը-
տաւ մէկը սիւսին գրկին օէջ, յորդառաա արցունք
թափելու վրայ: Մարտէլ օնգանին զարնուելով, անոր
վրայ նշմարեց փառաւոր ճաշի մը աւելցուքները:
Շիշերը աչքէ անցուց և տեսաւ որ ամէնքն ալ կա-
տարելապէս պարապ էին:

Ուզեց Շոնարը արթնցնել, բայց անիկա օպառ-
նաց զինքը օգաննել, եթէ ձեռքէն խլելու ելլէր Պ.
Պլանչըրօնը, զոր իրբեւ բարձ կը գործածէր:

— Ապերախտ, ըսաւ Մարտէլ, ափ մը կազին հանելով գրգռանէն, ես ալ իրեն ուտելիք բերած էի:

Գ.— ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ՍԷՐԵՐ

Մեծ պահոց մէջ, իրիկուն մը, Ռոստօլֆ կանուխ ասն եկաւ աշխատելու հաստատ մտադրութեամբ. բայց հազիւ տեղաւորուած էր սեղանին առջեւ և գըրիչը կաղամարին մէջ թաթխած, արաստովոր շուկ մը բութիւնը գրաւեց և ահանջ դնելով այն անխորհրդապահ միջնորմին, որ զինքը քովի սենեակէն կը բաժնէր, կատարելապէս և օրձ կերպով իմացու համբոյրներէ և ուրիշ նմանաձայնութիւններէ խառն խօսակցութիւն մը, որ պատին միւս կողմը տեղի կ'ունենար:

— Վա՛յ շուտիկ վա՛յ, մտածեց Ռոստօլֆ, պատէն կախուած ժամացոյցին նայելով, ասկաւին յատուչ չէ, բայց դրացուհի Ժիւլիէթ մըն է, որ իր Ռօսէօն հաւախօտէն շատ ետքն ալ վար է դրած. ա՛լ չեմ կըրնար ես այս գիշեր հօտ աշխատիլ:

Եւ գլխարկը առնելուն պէս դուրս ելաւ: Բանաւին դանապանին սենեակը ձգած պահուն, անոր կինը կէտ սը բանտարկուած գտաւ սիրականին թեւերուն մէջ: Խեղճ կինը անանկ մը յանկարծակիի ետեւ և որ, հինգ վայրկեանէն հազիւ կրցաւ քաշել դուռին շուտնը:

— Աս կ'ապացուցանէ որ, մտածեց Ռոստօլֆ, վայրկեաններ կան ուր դանապանուհիներ ալ կին կը կորին:

Դուռը բացած թէ ոչ, անոր ետին հանդիպեցաւ հրչէջ զինուորի մը, որ սպասուհի մը հետ ձեռք

ձեռքի տուած օրոյ կանխավճարներ կուտային մէկ մէկու:

— Ա՛ք քեզի, ըսաւ Ռոստօլֆ, զինուորականը և անոր գիրուկ բնկերուհին ակնարկելով, անհաւատներ, որ մօքերնուն անգամ չեն անցըներ թէ Մնծ պահոց մէջ կը գտնուինք:

Եւ մօտերը բնակող բարեկամի մը ասունը հանգիպելու որոշումով ճամբան շարունակեց: «

— Եթէ Մարտէլ դուրս չէ ելած, ըսաւ ինքնիրեն, գիշերը միտօին կ'անընենք ֆօլինի միօր ուտելով, վերջապէս բան մը ընելու է, չէ՞:

Հուժկու կերպով հարուած մը ասլէ վերջը, դուռը կիսովին բացուեցաւ և մէկ շապիկով և ակնոցները քիթին անցուցած երիտասարդ մը ներկայացաւ գէմը:

— Քեզ չեմ կրնար ընդունիլ, ըսաւ Ռոստօլֆին:

— Ինչօ՛ւ, հարցուց անիկա:

— Նայէ՛, ըսաւ Մարտէլ, ցոյց տալով կանացի գլուխ մը, որ վարագոյրներուն ետեւէն կ'երեւար, ահա պատասխանօ:

— Դո՞նէ ազուոր ըլլար, պատասխանեց Ռոստօլֆ, որուն քիթին բերնին կը գոցուէր դուռը:

— Հիմա ի՞նչ ապուր ուտելու է, մտածեց, երբ փողօցին մէջ գտնուեցաւ. եկուր ֆօլինին երթամ և Մարտէլը բամբասելով ժամանակնիս կ'անցընենք:

«Ռէտթ» փողօցէն անցած պահուն, փողօց մը, ուր միշտ մութը կը արհեստ և ուր շատ անցուղարձ չէր ըլլար, Ռոստօլֆին աչքին զարկաւ օտուեր մը, որ մեղմազակի քայլերով պատերուն տակ կը սլքաար, ահաաներուն տակէն օտանաւոր մը արտասանելով,

— Հէ՞, հէ՞, ո՞վ է ան հնչեակը որ փողօցին մէջ ասանկ ման կոճգայ. ֆօլին, դո՛ւն ես:

— Վա՛յ, Ռոստօլֆ, ո՛ւր ասանկ:

— Քեզի կ'երթայի կոր:

- Զիս հոն պիտի չգտնես:
- Դուք ի՞նչ գործ ունիս հաս:
- Կ'սպասեմ կոր:
- Եւ ինչի՞ կը սպասես կոր նայինք:
- Ա՛խ, ըսաւ Քօլին, հեգնոտ ճշարտմամբ մը, ի՞նչ բանի կ'ուզես որ սպասէ քոսն տարու եզող մը, երբ ասողեր կան երկնից կամարին վրայ և օգին մէջ նուագներ կը թրթռան:
- Արձակ խօսիս նէ չը՛լլար:
- Կնկան մը կ'սպասեմ:
- Անանկ է նէ գիշեր բարի, ըսաւ Ռօտօլֆ և շարունակեց ճամբան, այսօր արդեօք Արքոյն Կուրի-տոնի տօնն է աէ ե՞ս «խապար» չունիմ. ամէն մէկ քայլիս, սիրահարեալներ դէմս կ'ելլեն: Աս ի՞նչ անբարոյականութիւն է, ի՞նչ գայթակղութիւն: Աս-տիկանութիւնը ի՞նչ կ'ընէ կոր:

Լիւքսէնպուրկի պարտէզը տակաւին բաց ըլլա-լուն, Ռօտօլֆ ճամբան կարճեցնելու համար հոնկէ ներս մտաւ. ամայի ծառուղիներու երկայնքը, հոս, հոն, իր սոսնձայնէն ահարեկած զոյգեր խոյս կու-տային իրարու փաթթուած, այլուր փնտռելու հա-մար մութին և լուսեան կրկին հեշտանքները, ինչպէս ըսած է բանաստեղծ մը:

— Ահաւասիկ, ըսաւ Ռօտօլֆ, իրիկուն մը, որ ռօմանսէ մը ընդօրինակուած ըլլալու է: Եւ սակայն ինքն ալ իր կարգին օրրօհալ հեշտանքով մը տագոր-ուած, նստարանի մը վրայ տեղաւորուեցաւ և զգայ-նիկ կերպով սկսաւ նայիլ լուսնին:

ժամանակ մը ետքը, ինքն ալ զգայախափ տե-ղէ մը բռնուած, իրեն անանկ կը թուէր թէ պար-տէզին մէջ գտնուող մարմարիոնէ չաստուածները և գիւցազները կ'անջատուէին իրենց պատուանդաննե-րէն, երթալ դարպաս ընելու համար իրենց դրացի գիցուհիներուն: Իրեն անանկ կուգար որ մեծափորն

Հերակլէս կը օրրօհանէր Վալլէտայի հետ. սրուն-պատմուեանը կարճցած երեւցաւ աչքին:

Նստած տեղէն նշմարեց աւագանին մէջի կարօպը որ կ'երթար կը յարձակէր քովիկը գտնուող յաւեր-ժահարօր արձանի մը վրայ:

— «Թամսո», մտածեց Ռօտօլֆ, ակնատես ըլ-լալով դիցարանական բօլոր այս արշաւանքներուն. Կիմա ալ Արամազդն է որ ժամագրութիւն կուտայ Լէտային. Աստուած տայ աէ պահապանը վրայ չի գայ:

Յետոյ ճակատը երկու ձեռքերուն մէջ առաւ և միբճուեցաւ զգացումներու սրափուշերուն մէջ, բայց իր երազներուն ամէնէն գեղեցիկ մէկ վայրկեանին, Ռօտօլֆ յանկարծ ինքզինքին եկաւ այն հարուածնե-րէն զորո պահապան մը իր ուսերուն կ'իջեցնէր:

— Պարոն, պէտք է դուրս ելլել:

— Աղէկ որ ըօրր, մտածեց Ռօտօլֆ, հինգ վայր-կեան եւս եթէ կենալու ըլլամ, սրտիս մէջ աւելի շա-տ վէրկիս-մայն նիխթ» շղիկներէն պիտի գտնուի, քան ինչ որ կայ Ռէնի ափանց վրայ և կամ Ալֆօնօ Քարի վէպերուն մէջ:

Եւ ոճապարանքով ինքզինքը դուրս նետեց պար-տէզէն, ճամբան դած ձայնով մրմնջել սկսաւ զգայ-նիկ վիպերգ մը, որ իրեն համար օրրոյ մարտէյեէզն ըէ:

Կէս ժամ ետքը զինքը կը գտնենք Բրատօյի սըր-ճարանը, գաւաթ մը «փոնջ»ի առջեւ, խօսակցութեան բռնուած՝ մարմնեկ երիտասարդի մը հետ, որ նշանա-ւոր քիթ մը ունէր, քիթ մը որ եզական առանձնա ընօրհու մը ունէր արծուեռունգն ըլլալու, քովէն նայուած առեն և ասփունջ՝ գէմէն՝ փասաւոր քի-թով պարոն մը, որ զուրկ չէր մտացիութենէ, և որ կիներու աչխարհին մէջ մտած ելած ըլլալուն, կրնար այդ մասին խորհուրդներ տալ իր բարեկամներուն և օգտակար ըլլալ անոնց:

— Ըսէ՛ տեսնենք, կ'ըսէր Ալէքսանտր Շոնար, սա քիթը ի՞նչ եղաւ, և յետոյ ըսէ տեսնեմ, սիրուհարա՞ծ ես:

— Այս սիրելիս, նստած տեղս յանկարծ տառնկ բան մը վրաս եկաւ, ճիշտ ակառօյի ցաւին պէս, զոր կ'զգայ մինչեւ սրտին խորը:

— Անանկ է նէ սա ծխախոտ գտար:

— Երեւակայէ որ երկու ժամէ ի վեր սիրահարուածներու կը հանդիպիմ շարունակ. կիներ և էրիկ մարդիկ զոյգ զոյգ: Ստանկ Լիւքսէնպուրկ մանաս ըսի և չըլլալիք բաներու ակամատես եղայ, ինչ որ տարօրինակ կերպով տակն ու վրայ ըրին սիրտս. մայելու և վաւաւելու փափաք մը կայ վրաս. կէս մը գտանուկ և կէս մըն ալ աղունի կտրած եմ: Ստանկ վրաս գլուխս տչքէ անցուք մէյ մը, գրաւ կը դնեմ որ մարմնոյս վրայ բուրգ և փետուրներ բուսած ըլլալու են:

— Դուն տնպատեալ քիչ մը խմած ըլլալու ես, չիտակ զրուցէ, հարցուց Շոնար անհամբերութեամբ, միտքդ քիթիս խնդալ է արդեօք:

— Եսայ որ չէ, անկեղծութեամբ կը խօսիմ, ըսաւ Ռոսուլֆ: Այսինքն օ՛չ, մինակ գիտցած եղիր որ բանի մը և կամ մէկու մը փաթթուելու փափաք ունիմ այս վայրկեանիս: Գիտցած ըլլաւ, Աղէքսանդր, որ մարդս մինակը չի կրնար ապրիլ. մէկ խօսքով, ըսելիքէս շատուիս սակայն. պէտք է որ օգնես ինծի կնիկ մը գանելու համար: Եկուր սա պարասրահէն ներս մտնենք և քեզի ցոյց տալիք տաղին կնկանս պիտի երթաս, պիտի ըսես թէ կը սիրեմ զինքը:

— Դուն ինչո՞ւ չուզողակի չըսես իրեն, պատասխանեց Աղէքսանդր, իր սովորական զանչակուն ձայնովը:

— Ա՛խ, հաւատա, սիրելիս, ըսաւ Ռոսուլֆ, բարօրովին մտցած եմ թէ ինտօ՛ր կ'ընեն այդ բանը

զրուցելու համար, յառաջբանը միբա բարեկամներս գրած են, և շատերն ալ վերջաբանը: Երբեք չեմ կըրցած սէր մը սկսիլ:

— Գործը վարջացնելու վրայ է, աւելցուց Աղէքսանդր. բայց ըսել ուզածդ հասկցայ: Ես մանկամարդ աղջիկ մը կը ճանչնամ որ շատ կ'ախորժի հովուերգութիւններէ, թերեւս տնիկա գործիդ կուզայ:

— Ա՛խ, բաւական է որ ձերմակ ձեռնոցներ և կապոյտ աչքեր ունենայ:

— Հող տեղ լիալիթ» քրիր, կապոյտ աչքերը կը հասկնամ, բայց ձեռնոցները... Ամէն բան սիւննոյն տեսն կարելի չէ ունենալ, չէ՞, Այոսու հանդերձ եկուր երթանք սա «խըշխըշուք»ներու մէջ փնտանք ուզածդ:

— Ահա, ըսաւ Ռոսուլֆ, ներս մտնելով այն սըրբակէն, ուր կը հաւաքուէին թաղին զի նոցանէնները, և յատկը ցոյց տալով վայելչապէս հագուած գեռաափ աղջիկ մը, որ անկիւն մը կեցած էր.

— Դուն ինծի ձգէ, ըսաւ Աղէքսանդր, դուն տանկ անդին գնա կայնէ, ես քու հաշուոյդ կ'արձակեմ սիրային հրթիռը և պէտք եղած տեսն զքեզ կը կանչեմ:

Տասը վայրկեան շարունակ Աղէքսանդր տեսակցեցաւ աղջկան հետ, որ մերթ ընդ մերթ բարձրաձայն քրքիչներ կ'արձակէր և վերջ ի վերջոյ Ռոսուլֆի դառնալով ժպիտ մը ուղղեց անոր հասցէին, ժըպիտ մը՝ որ ըսել կ'ուզէր.

— Եկէք, փոքտարաննիդ շահեցաւ:

— «Հայտէ» նայինք, յարեց Աղէքսանդր, յաղթութիւնը մեր կողմն է, երեւցածին նայելով մէկ մարդը շատ դէշ ապրանք ըլլալու չէ, բայց սկիզբ միամտութեամբ վարուէ հետը:

— Ատանկ յանձնարարութիւն մը ընելու պէտք չի կար:

— Եթէ այդպէս է, օտ ծիւղապառ ասու ան-
ճեմ, անկէ ետքը գնա մօտեցիր, ըսաւ Աղէքսանդր:

— Ո՛հ, Աստուած իմ, ըսաւ աղջիկը երբ Ռօ-
տօլֆ եկաւ նստաւ քովիկը. ձեր բարեկամը աչ ի՞նչ
գթօհաֆ մարդ է, գալարափողի մը պէս կը խօսի կոր:

— Ասանկ խօսելուն պատճառը իր երաժիշտ ըլ-
լալն է, պատասխանեց Ռոտօլֆ:

Երկու ժամ ետքը, Ռոտօլֆ և իր ընկերուհին
կանգ առած էին Սէն Տընի փողոցի մէջ գանձուող
տան մը առջեւ:

— Ես հօս կը բնակիմ, ըսաւ աղջիկը:
— Լաւ, բայց ո՛ւր և ե՛րբ դձեց պիտի կրնամ
կրկին տեսնել, սիրելի Լուիզ:
— Ձեր տանը մէջ, վաղը, իրիկուան ժամը
ուրիշ:

— Չխաբէք զիս:
— Ահաւասիկ խոստումս, պատասխանեց Լուիզ,
իբ կաթնաթոյր այտերը ներկայացնելով Ռոտօլֆին,
որ խածածակ անտիական և կենսունակ այդ պը-
տուղները:

Ռոտօլֆ կէս խենդ կէս գինով ասունէն ներս
մտաւ:

— Ա՛խ, բաղադանչեց, սենեակը խոշոր քայլե-
ցով չափչփելէ ետքը, ասանկ չըլլար, պէտք է որ օ-
տանուորներ գրեմ:

Հետեւեալ առտուն, դռնապանը բանաստեղծին
սենեակին մէջ գետինը նետուած երեսուն կտոր
թուղթ գտաւ, որոնց ամէն մէկ երեսին վրայ, վե-
հաշուք կերպով գրուած էր հետեւեալ մենաւոր օ-
չէքսանորեան աղը:

«Սէր, սէր, ո՛վ անտիական դու իշխան»:
.
.
.
Այդ օրը, այսինքն հետեւեալ առտուն, իր օո

վարութեանը հակառակ, Ռոտօլֆ շատ կանուխ ար-
թընցաւ, և հակառակ գիշերը քունը բնաւ տարած
չըլլալուն, խենդի պէս վար-ցաակեց անկողնէն:

— Ա՛հ, ըրաւ, այսօր է ուրեմն սպասած հան-
գիտաւոր, մեծ թուականս: Առջեւնիս տասներկու
ժամ ունինք սակայն, ասաներկու յաւիտենականու-
թիւններ:

Աչքը գրասեղանին վրայ պարացուցած պահուծ
իրեն անանկ թուեցաւ որ գրիչը կեցած տեղէն կը
շարժէր և կարծես կ'ըսէր իրեն. — Աշխատէ՛:

— Աշխատե՛լ, ադ էր պակաս, արգէն հօս կե-
նալ կարելի չէ, սենեակը ամբողջ մեջան կը հտարի գոր:
Եւ այնպիսի օրճարան մը գնաց նստաւ ուր բա-
րեկամներու հանդիպելու վախ չի կար:

— Սիրահարուած ըլլալս «չախմիշ» կ'ընեն, և
կանխաւ կը կաղապարեն իտէալս, ըսաւ:

Շատ թեթեւ ճաշէ մը ետքը երկաթուղիի կայա-
րանը գնաց և վազօնի մը վրայ ցտակեց:

Կէս ժամ ետքը Վիլ-Սօվրէի անտառօն մէջ կը
գտնուէր:

Ամբողջ օրը, գեղազուարթ բնութեան տուած
ինքզինքը, հօս ու հօն սլքակաց և իրիկնամուտին
միայն վերագարձաւ Բարիդ:

Քրչ մը կորգ կանոն դնել տուաւ այն մեհեանին
մէջ, ուր իր պայած կուտքը, իր սիրական Լուիզը
պիտի ընդունէր:

Վրան գլուխը կակեց, ինչպէս պարագաները կը
պահանջէին և շատ ցաւ զգաց որ չէր կրնար ճերմակ
զգեստներ հագնիլ:

Ժամը եօթէն ութ, սպասման ահարկու տենդէն
բոնուեցաւ, չալ շարանք մը սրուն ենթարկուած ըլ-
լալը յիշեց իր վաղեմի օրերուն, երբեմն սէրերուն
բերմամբ: Յետոյ, ըստ իր սովորութեանը մտքովը

պատկերացուց մեծ համեմատութիւններով, ահագնաօգորդ արիփ մը, ասոր հասորնոց սիրահարութիւն մը, սիրային ճշմարիտ եղբերգութիւն մը, որու մէջ ո՛չ լուսնին շողերը կը պակտէին, ոչ սայրամուտքի արեւներք, ոչ ուռնիններուն ապկ ժամադրութիւններք, ոչ նախանձի տեսարաններ, ոչ հառաչներ և ոչ ալ մնացածք:

Եւ ամէն անգամ ասանկ կը պատահէր. երբ գիպուածը կին մը կը բերէր դրանը ասջին, ոչ մէկը իր սէ չէր բաժնուեր, առանց հետը ասնելու արցունքի լուսապսակ մը ճակտին վրայ և մանեակ մը վզին:

— Առոնց տեղ աւելի պիտի նախընտրէին անոնք գլխարկ մը և կամ «պօթին»ներ, կ'ըօէին իր բարեկամները:

Բայց Ռոսուլֆ, հակառակ գլխէն շատ մը փորձանքներ անցած ըլլալուն, կը յամառէր իր ընթացքին մէջ, որմէ չէր կրնար բժշկուիլ: Միշտ դալըստեանը կ'սպասէր անանկ հնկան մը որ կուռքի դերեր խաղար. թաւիչէ շրջազգեստով հրեշտակ մը, որուն կարելի ըլլար ձօնել ուռնիի արեւներու վրայ գրուած հնչեակներ:

Վերջապէս «Սուրբ ժամը» հնչեց և երբ Ռոսուլֆ մացաւ վերջին դանդիւնը, որ կ'արձագանգէր մեռողէ թափակին վրայ, իրեն անանկ թուեցաւ որ ժամացոյցին վրայի արագորէ սիրոյ շատուածը և Բօրիչէն կը գիրկզնգխառնուէին: Ճիշտ այդ վայրկեանին դրանը ետին մեղմիկ հարուածներ արուեցան:

Ռոսուլֆ գնաց բացաւ գուռը: Լուիզն էր:

— Սոսքիս աէրն եմ, տեա՛ր, բաւ:

Ռոսուլֆ վարագոյրները գոցեց և վառեց նոր մօմ մը:

Լուիզ գեղեցիկ ըլլալէ աւելի շնորհալի ազդիկ ժըն էր: Իր թարմագեղ կերպարանքը չքմեղութեան և չարածէիութեան համով զուգակցութիւն մը կը ցուց-

ցընէր: Տեսակ մը հրէօզի պատկեր, որուն մէջ կա՛մասնի վրձին խաղցուցած ըլլա՛ր:

Մանկամարդ աղջկան հրապուրիչ թարմութիւնը կը շեշտուէր շնորհիւ իր «թուալէթ»ին որ թէեւ պարզ, բայց ի յայտ կը բերէր պշրանքի այն բնածին գիտութիւնը, զոր ամէն կին կ'ունենայ, մանկական շարերէն սկսեալ մինչեւ հարստեական շրջազգեստը:

Ասկէց դատ, Լուիզ մասնաւոր կերպով ուսումնասիրած ըլլալ կը թուէր նիստ ու կացի վարպետութիւնը, այնպէս որ, երբ Ռոսուլֆ արուեստագէտի անքով կը նայէր իրեն, անոր զանազան զգլխի կացքերուն մէջ աւելի շատ հրապոյր կը գտնէր քան բընականութիւն:

Անանկ նրբակերտ կօշիկներ անցուցած էր ոտքերուն, որոնք մանրութեան տեսակէտով գոհացուցիչ կրնային համարուիլ նոյնիակ Անտալուզեան կամ Չինական մանրանկար տափկներուն սի,տհար վիպագրի մը համար:

Ձեռքերուն գալով, անոնց փափկութիւնը կը մասնէին ախտաութենէ մեկուսացում մը, քանի որ վեց ամիսներէ ի վեր չէին ենթարկուած առողին խայթուածքներուն: Ի մի բան, Լուիզ այն յեղյեղուկ և անցաւոր թաչուններէն էր, որ քմայքի մը համար և կամ պէտքէ մղուած կ'երթան իրենց բոյնը կը դնեն օր մը, կամ աւելի լաւ եւս է ըսել գիշեր մը «Քարթիէ Լաթէն»ի մանաւարաններուն մէջ և սիրով քանի մը ասան կը կենան հոն եթէ երբեք գիտան գիրենք վար դնել քմայքալիր կամչաութեամբ մը և կամ քանի մը կանգուն ժապաւէններով:

Ժամ մը Լուիզին հետ խօսուընտելէ ետքը, Ռոսուլֆ իբրեւ օրինակ, ցոյց տուաւ իրեն Միրոյ Բօրիչէի խմբանգրին:

— Պօզ և վերգրիւն չն' ասոնք, հարցուց Լուիզ:

— Այո՛, պատասխանեց Ռոսուլֆ, ասջի բերան չը հակառակու համար անոր:

— Ի՞նչ ալ ազուրոք նձանցուցեր են:

— Աւա՛ղ, մտածեց Ռոտուֆ, երեսն ի վեր նախալուծ, խեղճ աղջիկը գրազանուծութենէ ճխաղարձ չունի. ես այնպէս կը կարծեմ թէ օրտի սւղղագրութենէ անգին անցած չունի, ուղղագրութիւն մը որ յոգնակի ներուն ծայրը «եր» մասնիկը գնել զանց կ'առնէ: Զէ՛, ասանկ չըլլար, քերականութիւն մը գնելու է ձեռքը:

Սահայն Լուիզ կը գանգատէր թէ կօշիկները կը նեղեն զինքը: Ռոտուֆ ազնուութեամբ օգնեց իրեն՝ ապօթինձին կապերը քակելու:

Յանկարծ ճրագը մարեցաւ:

— Աս ի՞նչ է, մովիս վրայ ո՞վ փչեց արդեօք, գոչեց Ռոտուֆ:

Քանքահ մը եղաւ այդ հորցման պատասխանը: Քանի մը օր ետքը, Ռոտուֆ բարեկամի մը հանդէպեցաւ փողօցը:

— Ի՞նչ ջուրի վրայ ես նայինք, քանի մը օր է մէջանդ չի կաս. ոս ո՛ւր, հորցուց բարեկամը:

— Առանին բանաստեղծութիւններ յօրինելու վրայ եմ, պատասխանեց Ռոտուֆ:

Թշուառականը շիտակ կը զրուցէր, Ռոտուֆ պահանջած էր որ Լուիզ կրցածէն աւելին թայ իրեն: Տկճօրէ մը քնարի հնչիւններ կարելի չէ սպասելու Այդ աղջիկան խօսածը սիրոյ կորճայ լեզուն էր. մինչ գեռ Ռոտուֆ, անպատճառ կ'ուղէր գեղեցիկ բարբառը գործածել: Ասոր համար չկրցան համաձայնիլ իր քու հետ:

Ութ օր ետքը, ճիշտ այն պարտօրահի մէջ, ուր հանդիպած էր Ռոտուֆին, Լուիզ փակաւ խարտեաչ երիտասօրդի մը, որուն հետ քանի մը հեղ պարելէ ետքը, առտուան դէմ միասին ելան ասուն գացին:

Պարսթեցները աւարտելու մօտ երիտասօրդ մըն էր ան, որ հեշտ կերպով կը խօսէր հրճուանք:

ներու լեզուն, աղուոր աչքեր ունէր և լեցունկեկ գրպաններ:

Լուիզ. մեկան և թղթի կտոր մը ուզեց իրմէ և յետեւեալ իմաստով նամակ մը գրեց Ռոտուֆին:

«Վրաս բնավ հոյս ջի դնէս, վէտչին անքամ կը յամփուռէ՞մ զգեզ:

Մնաս փառով:

ԼՈՒԻԶ

Մոտուֆ երբ իրիկունը ասուն եկաւ և նամակը բացաւ կարդալու համար, ճիշտ այդ վայրկեանին մօտ մը յանկարծ մարեցաւ:

— Ահաւասիկ, ըսաւ Ռոտուֆ, մտածկոտ շեշտով մը. ասիկա ճիշտ այն մօմն է զոր Լուիզին եկած գիշերը վառեցի. մեր սիրոյն չափ տեւեց անիկա, եթէ ասանկ ըլլալը տուաջուցգիտնայի, աւելի երկայն մոմ մը կ'առնէի, և այս խօսքերը ինքնիրենք ըսաւ աս նանկ շեշտով մը, որուն մէջ կէս մը դա՛նութիւն կար և կէս մըն ալ ցասում. և գնաց օրհականին նամակը պահեց այն գզրոցին մէջ, որուն անունը դրած էր «Մէտերուս դամբարանը»:

Օր մը Մարտչին սենեակը գանուած միջոցին, երբ ձխափողը վառելու նպատակաւ գետին կճկուեց ցաւ թուզթի կտոր մը առնելու համար, այդ թուզթի կտորին վրայ աչքին զարկաւ Լուիզի ձեռագիրը և սւղղագրութիւնը:

— Միեւնոյն անձէն ձեռագիր մըն ալ ես ունիմ, ըսաւ բարեկամին, մինակ իմինիս մէջ երկու օխալ պակաս կոյ, ասիկա կ'ապացուցանէ թէ ան զիս քեանէ շատ կը սիրէր:

— Ատիկա կ'ապացուցանէ թէ պարզապէս շոշորգին մէկն ես: Սպիտակ ուսերը և ճերմակ թեւերը քերականութիւն գիտնալու պէ՞տք չունին:

Դ.

Հիւրասեր ժամանակ մը արտաքսման խեցեվը-ձիւսովը համակուած, Ռոտուֆ ժամանակէ մը ի վեր

ամպերէ աւելի թափառական կ'ազդէր և կը ջանար կատարելագործել առանց կերակուրի պակեկու արուեստը, ինչպէս նաեւ առանց պակեկու կերակրուելու արուեստը: Իր խօսարարին անունը «Իրպոնած» էր և ստէպ հիւր կ'ըլլար «Ընդ աստեղօք» պանդոկին:

Երկու բան սակայն զինքը չէին լքաներ բնաւ, զուարթամտութիւնը և «Վրէժինդրական» անուն առաջի մը ձեռագիրը, որ շրջանը ըրած էր բոլոր թառերական աշխարհին, առանց տեղ մը կարենալ կանգ առնելու:

Օրին մէկը. Ռօթօլֆ ոստիկանապետն տարուեցաւ «մակարեան» բռնած սեռելական կաքաւը հրապարակաւ պարած ըլլալուն յանցանքով, և հոն գէմադէմ գանուեցաւ իր մէկ ժօրեղբորը՝ Պարոն Մօնէթթի, արհեստով վառարան շինող, աղգային պահակախումբի մէջ յիտնապետ մը, զոր յաւիտենականութենէ մը ի վեր առած չունէր:

Իր քեռորդուոյն դժբախտ և ողորմելի վիճակէն զգածուած, Մօնէթթի մօբարը խոտաացաւ դարման մը գտնել անոր կացութեան և այդ դարմանին ինչ ըլլալը հասկնալու համար, ընթերցողը պէտք չէ սոսկայ վեց յարկ վերելքէ մը:

Բռնենք ուրեմն բազրիքները և ելլենք վեր. ո՛ւրի հարիւր քառասուն և հինգ օանդուդ: Վերջապէս հասած ենք. քայլ մը եւս և տէա սենեակին մէջ ենք, ուրիշ քայլ մը և այլեւս հոն չենք ըլլոր: Պզտիկ է սենեակը, բայց առոր փոխարէն օգաւէտ է և զեղեցիկ տեսարան ունի:

Սենեակին մէջ իբրեւ կարասի, գերման սիթէմով շինուած շաա մը «չըմինէ»ներ, երկու «սօպա»:

— Երբ մասնաւանդ անոնց մէջ կրակ չի վառիր, բրտի կաւէ և կամ երկաթաթիթեղէ մէկ երկօտասենեակ խողովակներ եխել մը ջեռուցման յատուկ գործիքներ: Չմոռնաք նաեւ կահացուցակը ամբողջացնելու համար պատերուն վրայ գամուած երկու գամերէ աւելի անկողին մը, պարտէզի աթոռ մը, մէկ օտ-

քէն անդամահառուած աշտանակ մը իր պօպէշ»ով, և ասոնց նման ուրիշ այլեւայլ գեղօրներ:

Քովի սենեակը՝ պալքօն մը և թողարի մէջ տընկուած երկու գաճաճ կիպարիսներ ամառնային պարտէզի երեւոյթը կուտային անոր:

Ներս մտած ատեննիս, սենեակին տէրը հագուած օրէքա քովքներու մէջ խաբչիկի դերեր խաղացողի մը պէս, ճաշը աւարտելու վրայ է. ճաշ մը՝ որով մարգարէին դրած օրէնքը անպատկառօրէն եղծանելու վրայ է, ինչպէս կ'երեւի նախկին «ժամպօն»ի կտորէ մը և շիշէ մը որ լեցուն ըլլալու էր յանցելուն: Կե. րակուրը լիննալուն երիտասարդ խաբչիկը գեաինը, տախտակամածին վրայ երկնցաւ. արեւելքցիի մը պէս և մեղկօրէն սկոռ ծխել նարկիլէ մը, որուն վրայ Փ. Կ. «մարքա»ն փորագրուած էր:

Անձնատուր եղած ասիական այդ երանութեան, տանն առնն կը շօյէր «թէն նէօօ» շունի մը կունակը և այդ կենդանին անշուշտ այդ գգուանքին փոխարէն պտտաստան մը պիտի աար եթէ շինուած չըլլար... խեցեղէն նիւթէ:

Յանկարծ սօքի ճայներ յօուեցան նրբանցքին մէջ և դուռը մէկէն ի մէկ բացուելով մարդուն մէկը ներս մտաւ և առանց բան մը արտասանելու շիտկէ շիտակ գնաց մօտեցաւ «սօպա»ի մը, որ գրտեղանի ալ դեր էր կատարէ և այդ վառարանին դուռը բանալով մէջէն դուրս հանեց թուղթի պտտառ մը, զոր ուլադրութեամբ զննել սկսաւ:

— Աս ի՞նչ է, պուտց նորեկը բիէմօնթէզի առողանութեամբ, տակաւին «օդ առնելիք ծակ»երուն դուրսը չե՞ր ուարաեր:

— Ներեցէք, մօբար, պտտաստանեց խաբչիկը, օղածակերուն գլուխը ձեր երկաթիութեան ամենէն կարեւոր մէկ հատուան է, որ մասնաւոր ուսումնասիրութեան կը կարօտե: Հեռեւաբար ուսումնասիրելու վրայ եմ:

— Բայց, թշուառական, ամէն անգամ միեւնոյն

բանք կը կրկնես: Սա մեր ճշմարտութիւններուն գլուխը ի՞նչ եղաւ:

— «Բայց արժեքներուն գործը կարգին է, բայց ազգի միտքս եկաւ, մօբար, եթէ ինձի քիչ մը փայտ զրկելու ըլլաք գէշ չէք ընէր: Հոս տեղ պղծիկ Սիւսի պերիտ մըն է, անանկ կը մօրիմ կոր որ, բաւական է այժմերս ջերրայափին դարձնեմ անմիջապէս զէրօյն վար իջեցնելու համար զայն:

— Մէկ արցակ փայտը տառնկ շուտ մը հատցուցի՞ր:

— Ներեցէք, մօբար, արցակ կայ արցակ ալ կայ, ինչպէս անշուշտ գիտէք և յետոյ ձերինը այնքան պղծիկ էր որ...:

— Բնագի խնայողական կոճղ մը զրկեմ վաճելու համար, անիկա տաքութիւնը կը պահէ:

— Գուցէ ատոր համար է որ բնաւ տաքութիւն չի տար:

— Աղէկ, աղէկ, ըսաւ Բիէմօնթէզը մեկնելով, քեզի համար սօսերու խուրձ մը վեր բերել կուտամ, բայց ճշմարտութիւններուն գլուխը պէտք է որ ւառարի վաղը:

— Եթէ կրակ օւնենալու ըլլամ, թերեւս ներշնչուիմ, ըսաւ խափշիկը, որուն վրայէն դուռը կը դուրս գար:

Եթէ միտքերնիս ողբերգութիւն մը գրել բլլար, ճիշտ ասենն է որ սէջտեղ ելլէր խորհրդականը, որուն անունը կամ Նէճմէտաին պիտի ըլլար և կամ Օսման, որ հոգածու և հոգաբար զընդաւոր հովեր տանելով պիտի կրնար թափանձել անոր դժբախտութեան պատճառ եզոզ գողանիքներուն խօրը, հետեւեալ օտանաւորը արտասանելով.

«Ըսէք, Տէր իմ, ի՞նչ սեւ վիշտեր կը դալարեն ձեր հոգին, ինչո՞ւ համար այդ դալուկը օգոստոսփոս ձեր ձեռքին: Միթէ Ալլահ ձեր կամքին դէմ յարուցանէ՞ խոչնդոտ: Եւ կամ Ալին խոտաբարոյ արգելք կ'ըլլայ մինչեւ հոգ: Եւ ուրիշ տեղ կը փոխադրէ, ձեր իղձերուն հակառակ: Գեղեցկութեան այն տաարկան որ օէր առթէր ձեզ համակ»:

Բայց արժեքներ ողբերգութիւն մը գրելու պէտք չունինք, հակառակ խորհրդական մը օւնենալու փափաքնուս, վերոյիշեալին պէտքը շատ չենք զգար և «վաղ» կ'անցնինք իրմէ:

Մեր հերոսը չէ ան, ինչ որ երեւոյթները թոյժ կուտան: Մէկ փաթեթոցով մարդօ խափշիկ չըլլար: Այս երիտասարդը մեր բարեկամ Ռոտօլֆն է, մօրեղբօրմէն հիւրասիրուած, որուն համար աս այժմ ըզբաղած է յօրինելու «Կատարեալ ծխայրագար»ը անունով երկատիրութիւն մը:

Եւ իրաւ ար, Պ. Մօնէթթի, իր տրհետին սիրտհար, կեանքը ամբողջ նուիրած էր ծխայրագարութեան:

Այդ պատուական Բիէմօնթէզը իր անձնական գոհացումին համար նշանաբան մը ընտրած էր, որ քիչ թէ շատ կը նմանէր կրկնութեան գործածածին և անոր պէս իր ոգևորուած վայրկեաններուն հեշտօրէն կ'արտասանէր իր սիրական խօսքը. «Մարդս բանաստեղծ կը ծնի»:

Ապագայ մարդկութեան օգտակար ըլլալու դիտարկով այդ մարդը միտքը գրած էր օրինագիրք մը պատրաստել այն տրհետին համար, որուն մէջ գերակշիռ դիրք մը կը գրաւէր և ճիշտ այդ բանին համար ինչպէս տեսանք, իր քեռորդին ընտրած էր, որուն գօրծը պիտի ըլլար իր սկզբնական դադարներուն անանկ ձեւ մը ասլ որ հասկնալի ըլլար ամենուն: Ինքն էր որ կը հագար Ռոտօլֆի անկողինը, ան-բը, բնակարանը և օտանեւհինգ օսկի խոտաբար մը անոր գիրքը աւարտելուն:

Առաջին օրերուն, քեռորդու այն աշխատասիրութիւնը քաջալերելու համար, Մօնէթթի՝ օտաճածեւզութեան նողայէ մը բռնուած, յիսուն ֆրանքի կանխավճար մը տուած էր անոր: Բայց արժեքներ Ռոտօլֆ մէկ տարիէ ի վեր տառնկ գումար մը տեսած չունէր, խելագարի պէս ինքզինքը դուրս նետած էր ասունէն իր օսկիներուն ընկերակցութեամբ և երեք

օր շարունակ դուրսը անցընելէն ետքը, չորրորդին տուն վերադարձած էր ... մինակուկ:

Բայց որովհետեւ Մօնէթթի կը փափաքէր որ իր գրքոյիը Ժ մ առջ աւարտէր, միտքը գրած ըլլալով անոր՝ վաճառման մենաշնորհ մը ձեռք անցընել

լսեալով որ քեռորդին մի դուրջ նորէն խոտորի ա ստիպելու համար դայն որ անպայման կերպով աշխատի, անոր վրայէն սոսժ էր հագոււաները և անոնց տեղ թողած էր միայն այն ծպտոււմը որուն մէջ տեսանք զինքը քիչ մը առաջ:

Այս ամենուն հակառակ, մարդուն գիրքը չէր յառաջանար սակայն: Ռոտօլֆին քով կը պահուէր այդ օրինակ գրականութեան համար պէտք եղած սաաղձը:

Այս անփութութեան ի պատիժ, մօրաբը շատ մը զրկանքներու կ'ենթարկէր քեռորդին: Երբեմն անոր ճաշերը կը համառօտէր և սօէպ կը կորէր ծխախոտի հայթայթումը:

Կիրակի առաւ և՛ր օդամուտ ծակերուն գլխին վրայ արիւն քրտինք թափելէ ետքը, Ռոտօլֆ կտոր քրտ մտաներուն մէջ աչքող գրիչը և քիչ մը շունչ տունելու համար քովի սենեակը գնաց:

Կարծես զինքը քամահրելու և իր «թիրիաքի» ութիւնը աւելի գրգռելու համար, այլքը ո'ր կողմը որ դարձնէր, անպատճառ կը ըանդիտէր պատուհաններու աջու նստած մարդերու, սրոնց ամէնքն ալ կը ծըխէին:

Նորաչէն տունի մը ոսկեղօծուած պառչգամին վրայ ներքնագգեստով չիք «րիւտիւ» մը աղաներուն աակ կը ծառքէր Հափտնայի հոտաւէտ սիկառ մը, անոր վերի յարկը՝ արուեստագէտ պարոն մը արեւելեան ծխախոտով շինուած սիկառէթի՝ սը ծուխը գէպի երկինք կը բարձրացնէր, սաթէ ծխափոպի մը անցուցած:

Գինետան մը պատուհանին աջու, շնորհքով Գերմանացի մը գարեջուրին փրփուրը կ'ուռեցնէր անոր վրայ փչելով Գօրմէրեան «րիրա»ի մը արձակած ան-

թափանցիկ մուխը: Անդին՝ աշխատանքի դացող բանուարներ կ'անցնէին երգելով, ըբրանսուն վրայ մէյմէկհողէ շինուած ծխափող, վերջապէս հեաիտան անցնողները՝ գրեթէ բոլորն ալ կը ծխէին:

— Աւա՛ղ, հառաչեց Ռոտօլֆ՝ նախանձոտ, ինձմէ և մօրեղբորս «չըմինէ»ներէն զատ չը ծխող չի կայ արարչագարծութեան ծոցին մէջ: Եւ սկսու այս աշխարհիս ունայնութեան վրայ խորհիլ, գլուխը կը թնցուցած պառչգամին երկաթեայ եղբրքին վրայ:

Յանկարծ տակի յարկէն սուր և երկարածիգ քրքրիչ մը աղանջին զարկու: Ռոտօլֆ գէպի աջու ծըռեցաւ տեսնելու համար թէ ուսկի՞ց կրնար գալ խընդողին զնծութեան այդ կրթիւրը. և տեսաւ որ զինքը կը դիտէր վարի յարկի գրացին՝ Օրիորդ Սիտօնի, առաջին դերասանուկի Լիւքսէնպուրկ թատրոնին:

Օրիորդ Սիտօնի իր պառչգամին առջուի մասին վրայ մտաներուն մէջ կը պլորէր Գասթրիլիացի կիներու յատուկ ճկունութեամբ թուղթմը, ուռեցած խորտեալ ծխախոտով զօր թաւիչէ քսակէ մը դուրս կը հանէր:

— Ադ ի՛նչ աղուոր ծխախոտի քսակ է, մուրաց Ռոտօլֆ հայեցողական պաշտամունքով մը:

— Ադ Ալի պտպան օ՛վ կ'ըլլայ կոր, մտածեց ինքնովին Օրիորդ Սիտօնի և հնարք սը փնտռեց խօսակցութեան դուռ բանալու համար Ռոտօլֆին հեա, որ ճիշտ միեւնոյն բանին վրայ կը մտածէր:

— Ա՛խ, Ատուած իմ, բացագանչեց Օրիորդ Սիտօնի, իբրեւ թէ ինքզինքին հեա կը խօսէր, ա ի՛նչ դժբախտութիւն է, լուցկի չունիմ, տեսա՞ր հիմա:

— Օրիորդ, կը ներէք որ քանի մը հոտ ձեզի տամ, ըսաւ Ռոտօլֆ և քանի մը հոտ թուղթի մէջ փաթթելով նետեց վար:

— Հաղար շնորհակալութիւն, ըսաւ Ռոտօլֆ սիկարէթը վառելով:

— Աստուած իմ, Օրիորդ, շարունակեց Ռօտօլֆ֊
փօխան այն ծառայութեան զոր բարի հրեշտակս
պատճառ եղաւ որ կարենամ ձեզ մատուցանել, կրօ
նամ արդեօք բան մը խնդրել ձեռնէ:

— Սա էրիկ սարդիկն ալ եթէ բան մը չուզեն
չըլար. մտածեց Սիւանի աւելի ուշադրութեամբ դի
տելով Ռօտօլֆը, կ'ըսեն թէ խափշիկները թէեւ փօ
փօխամիտ, բայց միւս կողմէ շատ հաճելի կ'ըլլան. և
զլ-ւխր գէպի Ռօտօլֆ բարձրացնելով հարցուց. ըսէք
տեսնես. ի՞նչ է ուղածնիր:

— Ո՛հ, Աստուած իմ, պիտի խնդրէի որ քիչ մը
ծխախոտի ողորմութիւնը ընէիք ինծի, օանկ Վերբա»
մը լեցնելու չօփ:

— Մեծ հաճեցողով, բայց ի՞նչպէս ընելու է. եր
կու յարկ վար իջնելու ձանձրոյթը եթէ յանձն կ'առ
նէք...:

— Կը ցաւիմ որ ատիկա անկարելի է: Սենեակին
սէջ փակուած եմ, սակայն շատ պարզ միջոց մը գոր
ծածելու ազատութիւնը կը վայելիմ:

Եւ Վերբա»ն առաստանի սը կապելով մինչեւ վարի
«պալքօն»ը իջեցուց և ան տեղէն Օրիորդ Սիւանի ձեռ
քովը առատօրէն զայն լեցուց, որմէ ետքը Ռօտօլֆ
զգուշութեամբ և ծանր ծանր վեր քաշեց և ձեռք ան
ցուց առանց փորձանքի:

— Ա՛խ, ըրաւ Ռօտօլֆ, այս Վերբա»ն, օրիորդ,
մ'ըբան աւելի հաճելի պիտի ըլլար արդեօք, եթէ կա
րելի ըլլար վառել ձեր աչքերուն կրակէն: Այս փօ
ղաքուչ «քօնրիման»ը՝ հակառակ հարիւրերորդ տը
պագրութեան հասած ըլլալուն դարձեալ քիչ մը քիչ
հաճոյք չպատճառեց օրիորդ Սիւանի:

— Զիս կը փաղաքչէք, հարկ դատեց աւելցնել
Սիւանի:

— Ոչ, օրիորդ, կ'ապահովցնեմ ձեզ թէ Երեք
Շնորհքներու պէս գեղեցիկ կ'երեւաք օչքիս:

— Շատ շնորհքով մարդ ըլլալու է սա Ալի պօ
պան, մտածեց Սիւանի և հարցուց.

— Կրնամ արդեօք հասկնալ թէ իրաւցնէ՞ խափ
շիկ էք դուք:

— Ոչ այնքան կոչուածով, որքան ի հարկէ ստիպ
եալ: Թատերագիր հեղինակ մըն եմ ես:

— Ես ալ դերասանուհի, ըսաւ Սիւանի և աւել
ցուց. Դրացի պարոնս, կ'ուզէի՞ք արդեօք գիշերը մի
ասին ընթրելու պատիւն ընել ինծի:

— Ա՛խ, օրիորդ, որքան որ այդ առաջար
կութիւնը երկնից դռները կը բանայ առջիս, սակայն
և այնպէս կը ցաւիմ որ ի վիճակի չեմ զայն ընդու
նելու, ինչպէս քիչ մը առաջ պատիւ ունեցայ ձեզի
ըսելու, սենեակիս մէջ բանաորկուած եմ, մօրեղբորս
Պարոն Մօնէթթիի կողմէ, որ վառարանագործ ծխա
յարդար է և սրուն անձնակտն քարտուղարն եմ
այժմուս:

— Ատիկա պատճառ մը չէ որ նորէն մենք չճա
շենք միասին: Հիմա աղէկ մտիկ ըրէք ինծի. ես
ներս պիտի մտնեմ և պիտի երթամ զարնեմ առաս
տաղին: Զարկած տեղիս ուշադրութիւն ըրէք և պիտի
տեսնէք թէ հոն ծակ մը կայ, որ թէեւ առաջ բաց էր,
բայց ետքէն գոցած են վրան: Ըամբան դաէք վրայէն
վերցնելու առիտակի կտորը, որ այդ ծակը ծածկելու
համար դրուած է և ապապէս դուք ձեր սենեակին մէջ
և ես իմինիս, իրարու քով նետուածի պէս կ'ըլլանք:

Ռօտօլֆ սկսաւ անմիջապէս գործի, հինգ վայր
կեան աշխատելէ ետքը կըրցաւ երկու սենեակները այդ
ձեւով հաղորդակցութեան մէջ դնել:

— Ա՛խ, ըսաւ Ռօտօլֆ, թէեւ ծովը պղտիկ է,
բայց նորէն բաւական տեղ կայ սիրտս ձեզի հասցնե
լու համար:

— Հիմա կերակուրի տեսն է, դուք վերը սեղանը
պատրաստեցէք և կերակուրները ես ձեզի վեր կուտամ:

Ռոտուֆ իր գլխի փաթթօցը առառանի սը ծայրին կապելով վար իջեցուց և յետոյ վեր քաշեց մէջը ու անխնայեցով լեցուն:

Այսպէս, բանաստեղծ և դերասանուհի սեղան նրօտան սիւննայն ատեն երկուքն ալ զառ զառ իրենց անդերը: Ռոտուֆ ակունքերովը կերակուրները կը լսփէր և աչքերն ալ՝ Սիւտնին:

Երբ ճաշերնին աւարակցին, Ռոտուֆ խօսքը ուղղելով Սիւտնինին.

— Աւա՛ղ, Օրիորդ, ըսաւ, ձեր շնորհիւր ստամոքսս գոհացու՛մ դառաւ, առար պէս պիտի չկրայի՞ք յագեցնել շան քողցը սրտիս որ երկար ատենէ ի վեր բերանը բան գրած չունի:

— Խն՛դձ տղայ, կեհազեց Սիւտնի և կարասիի մը վրայ ելլելով, մինչև Ռոտուֆի չրթներուն մօտեցուց ձեռքը որուն վրայ անցուց Ռոտուֆ համաբոյրնեաբաւ ձեռնօցը:

— Մե՛ղք որ զուք ալ Սուրբ Դիոնիսիօսի ըրածը կ'ող չէք ընելու. ան ուզած ատենը ձեռքերուն մէջ կը կրէր գլուխը:

Ճաշէն ետքը սիրային-գրական խօսակցութիւն մը սկսաւ մէջերնին:

Ռոտուֆ «Վրէժխնդիր»ին խօսքը բացաւ և Օրիօրդ Սիւտնի խնդրեց որ այդ թատերգութիւնը անգամ մը կարդայ իրեն:

Ռոտուֆ ծակէն վար մինչև կէս մէջքը կախուած բերանացի արտասանեց իր երկասիրութենէն քանի մը հատուածներ, որոնցմէ բաւ մը չփախցնելու համար Սիւտնի ելած նստած էր հեշտադարանին վրայ կանգնեցուցած թիկնաթուփին վրայ:

Օրիօրդ Սիւտնի յայտարարեց թէ «Վրէժխնդիր»ը գլուխ-գարծոց սըն էր և խօսաացաւ զայն ընդունիլ աալ այն թատրոնին մէջ, որուն անօրէնին բարեկամուհին էր:

Խօսակցութեան ավէնէն աաք մէկ վայրկեանին դուրօէն՝ նրբանցքին մէջ մօրաբ Մօնէթթիի օտքի հազիւ ժամանակ ունեցաւ

— Առ սըւիկա, ըսաւ քեռորդուսն, ամիս մըն է այս նամակը ետեւէդ կը պարտի:

— Տուէք նայիմ, ա՛խ մօրաբ, ձայնեց Ռոտուֆ, ա՛լ հարօտացայ. այս նամակէն կ'իմանամ որ թուրքուղի գրականմրցումին մէջ երեք հարիւր ֆրանքի մըրօցանակ մը յահած եմ: Երևա մը օտ արտէնկօթնօս և լաթերօ ատէէք, վագեմ երթամ իսկուալ այն դափնիաները որ կապիտուլի մէջ ինձ կ'օպսոնն:

— Է՛յ, օտ մեր օդածակերուն գլո՛ւխը:

— Հիմա ասոր ատե՛նն է, մօյա՛ր, օտ լաթերօ ատէէք կ'ըսեմ. օտ ձեռքը ինտօր դուրս ելլեմ:

— Ասկէ դուրս ելլել չի կայ, մենչև որ Վեաձեան-Մխայարդարութիւնն չլմնցնեա, հասկցա՛ր, ըսաւ մօրաբը և Ռոտուֆին վրայէն դուռը կղպեց:

Մինակ մնացածին պէս, Ռոտուֆ երկար բարակ չը մտածեց ելից ճամբայ մը գտնելու համար: Անկողնին ստուանը ամուր կերպով կապեց պաւլչգամին և հակառակ այդ վտանգաւոր փորձին, վերէն վար սահեցուց ինքզինքը այդ յանպատրաստից սանդուղին շուրջուելով և այսպէս ինքզինքը գտաւ Սիւտնիի «պալքօն»ը:

— Ո՛ղ է, հարցուց անիկա ներօէն, երբ պատուհանին ապակին կը դարնէր:

— Լուռի՛ւն, բացէք կ'աղաչեմ:

— Բայց դուք ո՛վ էք, և ի՞նչ կ'օւզէք:

— Հարցնելնիդ աւելորդ է, «Վրէժխնդիր»ին հեղինակն եմ որ եկած եմ ծակէն վար իջեցուցած սիրտըս փնտռելու:

— Աստուծմէ չը գտնեա, մարդ, ադ ըլլա՛լի՞ք բան էր որ ըրիր, հապա եթէ վար ինայիր, մեռնէիր...:

— Ինձի մտիկ ըրէ, Սիւտնի, յարեց Ռոտուֆ ըսօ

առցած նամակը թոյց տալով անոր. այս նամակը կը
տեսնե՞ս, ա՛հա բախա՞ր և հարստութիւնը սկսան ինծի
ժպտիլ: Երանի՛ թէ սէրն ալ անոնց պէս ընէր.

Հետեւեալ առաուն, շնորհիւ Օրիորդ Սիւսանիի
ճարած ձեռք մը ասնական հագուստին Ռօալֆ կրցաւ
խոյս տալ ժօրեղբօրը տունէն և շիտակ գնաց գանձեց
ցոյց արուած տեղէն, երեք հարիւր ֆրանքի դուժարը
որ դիմացաւ այնքան ասոնն որքան կ'ապրին վարօ-
ղերը:

Ամիս մը քչեց. Պ. Մօնէթթի հրուիրուած էր
ներկայ գանակելու «Վրէժխնդիր»ին առաջին ներ-
կայացման:

Շնորհիւ Օրիորդ Սիւսանիի առաջնորդին, այդ թա-
տերախաղը ասան և եօթ ներկայացու՞մ ունեցաւ և
քառասուն ֆրանք վասակցուց հեղինակին:

Քիչ ատեն հօքը. ամառը վրայ եկած էր և այդ
եղանակին. Ռօալֆ կը ընակէր Սէն Քլոտիի ծառու-
ղիին երկայնքը, Պուա աը Պուլօնի անտառէն դուրս
ելլելուդ, ձախ թեւիդ վրայգանուող ծառին չարբորդ
օտարն վրայ:

Ե. ՇԱՐԼԸՍԱՆԵՒ ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՅԸ

Դեկտեմբեր ամսուան դէպի վերջերը, Պիաօ գոր-
ծակալութեան ցրուիչներուն պաշտօն արուած էր՝ հա-
րիւրի մօտ հրուիրագրեր բաժնել իրենց հասցէներուն,
հրուիրագիր մը օրուն ահաւաստիկ մէկ հարազատ օրի-
նակը:

Տէր

Պ. Պ. Ռօալֆ և Մարսէլ կը խնդրեն որ հաճիք
ձեր ներկայութեամբը պատուել այն երեկոյթը որ ի-
րենց ասան մէջ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Շա-
բթ, Մննդեան Զարթօնքին:

Պիտի խնդացուի:

«Յ. Գ. Կեանքը երկար չի տեւեր»:

Յ Ա Յ Տ Ա Գ Ի Ր

Ժամը 7ին.— Բացում օրահներու: Ոգեւորեալ և
բուսն խօսակցութիւն:

Ժամը 8ին.— «Մննդագրեր Լեռ»ին նրբամիտ հե-
ղինակները ներս պիտի մտնեն օրահներէն և անոնց
մէջ պիտի շրջագային: «Մննդագրեր Լեռ»ը թատեր-
գութիւն մըն է մերժուած՝ Օտէանի կողմէ:

Ժամը 8ու կէսին.— Պ. Ալէքսանտր Շոնար, ան-
զուգական արուեստագէտը դաշնակի վրայ պիտի զար-
նէ «կապոյտին ազդեցութիւնը արուեստին վրայ» աս-
նուն նմանողական համերգը:

Ժամը 9ին.— Առաջին ընթերցում ողբերգութեան
պատուհասին ջնջման վրայ գրուած յիշատակագրին:

Ժամը 9ու կէսին.— Պ. Կիւսթավ Բօլին՝ գերբնա-
կան փիլիսոփայ և Պ. Շոնար պիտի բանավիճին բազ-
դասական յաշարհավարութեան վրայ: Ընդդիմախօս-
ներուն միջեւ ընդհարումի մը առաջը անելու հա-
մար, երկուքն ալ զատ զատ կապուած պիտի ըլլան:

Ժամը 10ին.— Գրագէտ Պ. Թրիսթան պիտի նը-
կարագրէ իր առաջին սէրերը և Պ. Շոնար դաշնակի
վրայ պիտի ընկերանայ իրեն:

Ժամը 11ին.— Գազուարի օրօրգութեան վրայ
պատմուածք մը օտար իշխանի մը կողմէ:

Ժամը 11ու կէսին.— Երկրորդ ընթերցում ողբեր-
գութեան պատուհասին ջնջման վրայ գրուած յիշա-
տակագրին:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Կէս գիշերին, Պ. Մարտէլ՝ պատմագիր նկարիչ, աչքերը կապել աւազակ, սեւ տախտակին վրայ կաւիճով և յանպատրաստից պիտի պատահէ Նարոլէոնի և Վօլթէռի տեսակցութիւնը Շան զ'Էլիզէի մէջ: Պ. Ռօօօլֆ, նոյնպէս յանպատրաստից պիտի բացառէ այն պարբերութիւնը որ կայ «Չայեր»-ի և «Օսթերլից»-ի հասկամարտին հեղինակներուն միջև:

Կէս գիշերը կէս ժամ անցած, Պ. Կիւսթավ Գօլին պարկեշտօրէն մերկանալով, ողիմբակոն չորրորդ շրջանի ըմբռնական խաղերուն մէկ նմանութիւնը պիտի կատարէ:

Աւառուան ժամը մէկին.— Երրորդ ընթերցումն օղբերգութեան պատուհասին ջնջման վրայ գրուած յիշատակագրին, որմէ ետքը ձեռագրի պիտի շրջագայեցուցուի ի նպատակ այն օղբերգակ հեղինակներուն որ կրնան օրին մէկը անգործութեան դատապարտուիլ:

Ժամը երկուքին.— Սկզբնաւորութիւն խրատականութեանց և կազմակերպութեան ճշտարիտներու որ պիտի տեսն մինչեւ առաւ:

Ժամը վեցին.— Ծագումն արեգակոն և վերջին խմբերգ:

Հանդէսին մտքով տեսողութեանը միջոցին հովանորիչ գործիքներ շարժման մէջ պիտի դրուին:

Ծանօթ. Ամէն անոնք որ ստանաւար կարգալ և կամ արտասանել պիտի օղբն, դուրս պիտի հանուին սրահներէն և պիտի յանձնուին ստականութեան: Կը խնդրուի նաեւ յարգօյ հրաւիրեալներէն, որ մեկնած տաննին վառուած մոմի տակցուք կտորներ դրպաննին չդնեն:

Երկու օր ետքը այս հրաւիրքն նախնիք ձեռքէ ձեռք կը յափշտակուէին արուեստագէտներու և գրագէտներու աշխարհին երրորդ խաւերուն մէջ ուր անագին աղմուկ յորուցին: Կային սակայն հրաւիրեալներու մէջէն անանկներ որ կասկածի տակ կը գնէին՝ այդ երկու բարեկամներուն կողմէն խոստացուած ճօխութիւններու իրականութիւնը:

— Ի՞մ հաւատալս չի դար, կ'ըսէր այդ սկեզարիկներէն մէկը. երբեմն Ռօօլֆին չորեքշաբթիներուն գտնուած եմ՝ Թուռ ԽՕՎէններ փողոցը բնակած տաննը, ուր բարոյապէս բիտոյն կարելի էր նստիլ և անանկ ընտիր ամաններու մէջ չորուած ջուր ժը կը խմէինք որ...:

— Այո անգամ, կ'ըսէր ուրիշ մը, առանկ ստորին բան մը պիտի չըլլայ: Մարտէլ հանդէսին յատակագիրը ցոյց առաւ ինծի որ փայլուն յաջողութիւն սը կը խոստանայ:

— Կիներ ալ պիտի գտնուի՞ն: — Այո՛, Ֆիմի Թէնթիւռիէն ուղած է հանդէսին թագուհին ըլլալ և Շոնար աշխարհիկ կիներ հեռը պիտի բերէ:

Ահաւասիկ քանի սը բառով պատմենք թէ ինչպէ՛ս այդ հանդէսին գաղափարը հնունդ առած էր, հանդէս մը որ դարձանք կը պատճառէր Պօնիմներու աշխարհին, որ կասուրջներուն անդիի կողմը կ'ապրի:

Գրեթէ ամբողջ մը ի վեր Մարտէլ և Ռօօլֆ, ասդին աէդին խօսք բացած էին շրահանդէսի մը վրայ որ միշտ տեղի պիտի ունենար «յառաջիկայ շաբաթ գիշեր»։ Բայց զմոռակ պարագաներ ստիպած էին որ իրենց խոստումը՝ յիսուներկու եօթնեակներուն շրջանը ընէ, այնպէս որ այլեւս քայլ մը չէին կրնար առնել փողոցին մէջ առանց ենթակայ ըլլալու բարեկամներու քաջջուգին, մինչև իսկ անանկներ կային անոնց մէջ որ ուժգին կերպով կը քննադատէին: Այլևս խնդիրը ցիցը ելած ըլլալուն, երկու բարե-

կամները վճռեցին վերջ մը գնել անօր և սկսան խօս-
տունին յարգելու պատրաստակամութիւն մը ցոյց
տալ: Ասոր համար անօր ցրուել ասուած էին վերայիշ-
եալ հրաւիրագիրերը:

— Այլեւս հիմա չենք կրնար ընկրկիլ, դիտել
տուած էր Ռոտուլֆ, ա՛լ լաւութ՝ ուտել կ'ըրչայ: Աս-
ջեւեիս դեռ ութ օր ունինք հարիւր ֆրանք ճարելու
համար, գումար մը, որ անհրաժեշտ է քիթը բերանը
տեղը բան մը ընելու համար:

— Գանի օր այսպէս է, կը գտնենք, պատասխա-
նած էր Մարտէլ, և այն ուժեղ սաւառքով որ դիպ-
ուածին վրայ կը գնէին. գացին պառկեցան, համազ-
ուած օր իրենց ֆրանքը արդէն բռնած էր ... անկա-
րելիին ճամբան:

Հանդէսին օրսչեալ թուականին երկու օր մնացած
Ռոտուլֆ տեսնելով օր բան մըն ալ եկած չունի, խելք
բրաւ օր աւելի ապահով բան մը ըրած պիտի ըլլային
եթէ քիչիկ մը օգնէին դիպուածին. վերջապէս պղտիկ
չմնալու հասար այն ժամուն ուր ստիպուած պիտի ըլ-
լային հիւրասրահին ջանքերը վտուելու: Գործը աւելի
գիւրացնելու համար, իրարու ետեւ կրճտեցին նա-
խագծուած յայտագրին ճօխութիւնները:

Փոփոխութիւն փոփոխութիւն և խել մը ջնջումներ ը-
նելէ ետքը արտօթաներու գլխին մէջ և զովացուցիչ
ըսպելիներու յօդուածը արբողութիւն և թիփառելէ ետքը
ձախքերու ընդհանուր գումարը ասանակինգ ֆրան-
քի իջեցուցին: Թէեւ խնդիրը պարզուած էր, բայց
այլ լուծուած:

— Կայնէ նայինք, ըստ Ռոտուլֆ, հիմա կարգը
եկու միջոցներ փնտռելու: Նախ այս անգամ հանդէսը
չենք կրնար յետաձգել:

- Ադ անկարելի է, յարեց Մարտէլ.
- Սթուծիանքայի ճակատամարտին պատճառ-
թիւնը լսելս օ՛րքան ասին կ'ըլլայ:
- Երկու ամիս ... Լաւ, պատուաւոր պայմա-

նստած մը օրմէ մօրեղբայրս գանգառելու իրաւունք
չունի: Վերջ նորէն պիտի երթամ Սթուծիանքայի
պատճառթիւնը անգամ մը եւս մտիկ ընելու, ա՛ն քե-
զի հինգ ֆրանք, բնաւ չի փախչի:

— Ե՛ս ալ, ըստ Մարտէլ, ծերակի Մէտիսիսին
«Լքեալ Դղեակ» մը կ'երթամ կը ծախեմ, ասկէ ալ
հինգ ֆրանք ըսէ. իսկ եթէ ժամանակ ունենամ պատ-
կերին վրայ աւելցնելու աղօրի մը և երեք աշտանակ-
ներ, կրնանք մինչեւ ասոր ֆրանք ձեռք անցրել:

Աւ երկու բարեկամները այս խօսքերէն ետքը զը-
նացան, երազելով որ Պէլճօօգօ իշխանուհին կը խնդ-
րէր իրենցմէ օր ընդունելութեան օրերնին փոխեն,
իրեն գացող հիւրերէն մաս մը չխլելու համար:

Մարտէլ աստուծ կան լի արթնցածին պէս «Լքե-
ալ Դղեակ» մը սկսաւ նկարել, պատկեր մը օրուն
համար մասնաւոր խնդրանք կար՝ Գոուուէլի հրա-
պարակին վրայ խառնութիւն օւնեցող փերեղակի մը կող-
րէ: Գալով Ռոտուլֆին, ան ալ գնաց այցելութիւն մը
տալու մօրեղբորը՝ Մօնէթթիի օր Ռուսերուն նահան-
ջը պատճելու մէջ շատ վարպետ էր և օրուն Ռոտուլֆ
տարին հինգ վեց հեզ, այսօրնքն անկուտի և կամ նեղը
մնացած ասանները պատմելու դոհունակութիւնը կը
պատճառէր, անոր պատերազմի երթալու պատճառ-
թիւնը ստիկ ընելով և ասոր փոխարէն քանի մը ֆր-
րանք փոխ կ'ասէր՝ վաղեմի զինուորական ծխայր-
գորէն որ շատ «նազ» չէր ըներ ասլու, երբ կը տես-
նէր թէ քեռորդին ի՛նչ օգնւորութեամբ և ո՛րքան
համբերութեամբ ականջ կը գնէր պատճութիւններուն:

Ժամը երկուքին ասանները, Մարտէլ գլխահակ
և թուրն ասկ զբած աստուան գծած պատկերը՝ Գա-
ուուէլի հրապարակին վրայ հանդիպեցաւ Ռոտուլֆին
որ մօրեղբորը տունէն կը վերադառնար: Իր կերպա-
րանքը կը մասնէր թէ լսելերը գէշ ըլլալու էին:

- Ըսէ ասանեմ, յաջողեցա՞ր, հարցաւ Մարտէլ:

— Ոչ, մօրեղբայրս Վէրսայի միւզէն տեսնելու գացեր է. դուն ի՞նչ քրիք:

— Մէտիսիս «օյժածախ»ը «Լքեալ Իդեալ» չնշար ասլեւս, հիմա Թանժէի ունակո՞ծում մը կ'ուզէ:

— Պատիւնիս մէկ փարայի պիտի ըլլայ եթէ այդ հանդէսը չկրնանք տալ. մրմնաց Ռօսօլֆ. բարեկամս ազգեցիկ քննադատը Մնչ պիտի ըսէ եթէ պարսպ տեղը կապել տուած ըլլամ իրեն ճերմակ փողկապ մը և հողցուցած՝ յարգադոյն ձևանօցնե՞րը:

Եւ երկուքն ալ մտնե՞ց ու դիտելոք աշխատանոց վերադարձան.

Այդ պահուն գրացին մը ժամադրոյցը ժամը չորս կը դարձնէր:

— Առջեւնիս մինակ երեք ժամ մնաց, ըսաւ Ռօսօլֆ:

— Բայց, ազգակէց Մարտէլ՝ բարեկամին մօտենայով, աղէկ դիտե՞ս, ապահով ես որ այլեւս բըսնա գրամ չունինք հոս:

— Ո՛չ հոս և ոչ ալ այլուր, ուրկէ՞ց ուր առանկ բան մը մեր քովը պիտի գանուէր:

— Եկաւ սա կարասիներուն մէջ փնտռենք, սա թիկնաթոններուն մէջ...: Կ'ըսեն թէ Ռօսլէս-բիէտի ժամանակ գողթականները իրենց գանձերը ծառակ տեղեր կը պահէին, ո՛վ դիտէ, կ'ըլլայ որ մեր թիկնաթոնը ժամանակին դաղթականի մը պատկանած ըլլայ: Մէյ մ'ալ սա կայ. դիտած եմ թէ անիկա տնանկ կարծր է որ շատ անգամ միտքէս անցած է թէ մէջը՝ անպատճառ սեռազի կտորներ գանուելու են: Եկաւ սըւոր դիտանութիւնը կտորները:

— Աս ըսածներդ պարզապէս պարսպ խօսքեր են, ըսաւ Ռօսօլֆ՝ անանկ չեշտով մը քրուն մէջ խառութիւնը ներողամտութեան կը խառնուէր:

Մարտէլ, որ սկսած էր պրպակ սենեակին բարձր անկիւնները, յաղթական ճիչ մը արձակեց յանկարծ:

— Գործերնիս եղաւ, ա՛լ մի վախնար, պստաց. ես ապահով էի թէ արժէքաւոր բաներ կային հոս: Նա՛, տե՛ս:

Եւ Ռօսօլֆին ցոյց տուաւ հինգ ֆրանքացի խոշորութեամբ գրամի կտոր մը, որ կիսովին ժանգոտած էր:

Հնադրական թիչ շատ արժէք ունեցող գրամ մըն էր անիկա, որուն բարեբաւօրէն չաւրուած շրջանակին մէջ կը կարդացուէր Շարլըմանի անունը,

— Մէկ ու կէս ֆրանք մը բանելու է ատիկա, վճռեց Ռօսօլֆ՝ բարեկամին գտածին վրայ արհամարհոտ տկնարի մը նետելէ ետքը:

— Գործը գիտցողին համար կէկ ու կէս ֆրանքը բաւական պիտանի գումար մըն է: Նաբօլէան հաղար երկու հարիւր զինուորով տաս հազարնոց աւտարիտական բանակ մը անձնատուր ընել տուաւ: Ծարպիկուս թիւնը քանակի տեղ կը բռնէ ստէպ: Ես այդ սկուտը շիտակ «պապա» Մէտիսիսի կը տանիմ: Սրտեղ արկի ծախելիք բան չունինք արդեօք, սա ժաքօնօվաքիի ոլոքը եթէ հետս տանիմ, ինտօ՞ր կ'ըլլայ: անչաւս փարս մ'ընէ:

— Ատ ոլոքը տար նայինք. մե՛զք որ հաս դեղարուեստական բան մը չպիտի մնայ:

Մարտէլի բացակայութեանը, Ռօսօլֆ, որ միտքը գրած էր ամէն զինով այդ երեկոյթը սարքել, գնաց գաւա Բօլինը, գերբնական փիլիսօփան, որ իր տունէն երկու քայլ անդին կը բնակէր:

— Փոքրիկ ծառայութիւն մը խնդրելու եկած եմ ջենէ, ըսաւ, իբրեւ ամսուէր անպատճառ սեւ հագուտ մը ունենալու եմ զօր չունիմ, քուկդ փախ կուտա՞ս:

— Բայց, պատասխանեց Բօլին վարանոտ, ես ալ իբրեւ հրաւիրեալ, «Ֆրաք»ի պէտք ունիմ, ինտօ՞ր ընենք:

— Հոգ չէ, լոբախնակօթ»ով եկուր, ես կը ներեմ։
 — Աղէկ գիտեա որ կեանքիս մէջ երբեք չառաքէնս կօթ» չեմ ունեցած։

— Եթէ այդպէս է, եկուր բան մը ընենք. ի հարկին կրնաս երեկոյթին չգալ, և «Ֆրաք»դ փօխ ալ բնծի։

— Կարելի՞ է միթէ, քանի որ իմ անունս ալ յայտագրին մէջ գրուած է։

— Առկէ ի՞նչ կ'ելլէ. դեռ ինչե՛ր պիտի պահօրն յայտագրէն։ Սա «Ֆրաք»ը փօխ աւար ինծի, և եթէ անպատճառ դալ կ'ուզես, եղածիդ պէս եկուր, «ժաքէթ» ալ մի հազնիր, անսնողները շատ շատ պիտի կարծեն թէ ասնը ոպատուորներէն ես։

— Ասանկ չըլլար, պատասխանեց Քօլին կարմրեւ լով, կազնեզոյն բալթօ կը հազնիմ, եղաւ գնաց. թէև ըլլալիքը քիչ մը անախորժ բան է։

Եւ երբ տեսաւ որ Ռօաօլֆ «Ֆրաք»ը քանի պիտի երթայ.

— Կայնէ նայինք, մի անապարեք, մէջը պզտիկ բաներ կան ըսաւ։

Քօլինի «Ֆրաք»ը մասնաւոր յիշատակութեան մը արժանի էր։

Նախ և առաջ սա ըսենք որ «Ֆրաք»ը կտտարեւ լապէս կապոյտ գոյն ունէր, թէև Քօլին սովորութեան մը հետեւանքով սեւ անունը կուտար անոր։ Եւ սրովհետեւ իր ընկերներուն մէջ «Ֆրաք» մը ունեցողը մինակ ինքն էր, իր բարեկամները սովորաբար սեւ անունը կուտային Քօլինի հագուուածին։ Ասկէց զատ, այդ նշանաւոր հագուուածը մասնայատուկ ձեւ մը ունէր, այսինքն թէ անոր երկայն քանցքները շատ կարճ մէջքէ մը կախուած՝ իրենց մէջ կը կրէին գրպաններ, ճշմարիտ խորխորատներ, որոնց մէջ Քօլին սովորութիւն ունէր պահելու երեսուն

հաօի չափ գիրքեր, զորո յաւիտենապէս հետը կը պաշտցնէր, և ահա ասոր համար իր բարեկամներուն ըսել կուտար թէ հանրային մտանադարաններուն փակ եզած օրերը, գիտնականները և գրագէտները իրենց ֆնտաած տեղեկութիւնները կրնային գտնել Քօլինի զգեստին քղանցքներուն մէջ, մտանադարան մը որ միշտ բաց կը մնար հասարակութեան առջեւ։ Այդ օրը բացասաբար Քօլինի «Ֆրաք»ին մէջ կը գրտնուէին՝ Պայլի քառածալ մէկ հատորը երեք հատորնոց գերբնական ոյժերու վրայ ուսումնասիրութիւն մը, Քօնաիեաքէ հատոր մը, երկու հատոր Սվէտէնպուրկէ և Բօբի «Մարդկային բարոյագիտութիւնը»։ Իր մտանադարան-հագուուածը պարպելէ ետք, արթօնեց Ռօաօլֆին որ զայն վրան անցընէ։

— Կայնէ նայինք, ըսաւ անիկա, ձախ կողմի գրպանը բաւական ծանր կուգայ ձեռքիս. բան մը մտոցած չըլլաւ։

— Իրաւունք ունիս, օտար յեզուներու գրպանը մտոցայ պարպելու, և անկէ դուրս հանեց երկու արարերէն քերականութիւն, Մալեզեան լեզուի բասաբան մը և Չինարէն «Եզնարածութեան սկզբունքները», որ իր սիրական ընթերցանութիւնն էր։

Ռօաօլֆ ասն դառնալով հան դառա Մարտելը, որ երեք հատ հինգ ֆրանքնոցներով «խայտըրախ» կը խաղար ինքնիրենը։

Ռօաօլֆի առաջին շարժումը եղաւ՝ բարեկամին երկնցուցած ձեռքը սեղմելէ հրաժարիլ, որովհետեւ իրեն այնպէս կը թուէր թէ գործին մէջ անպատճառ օճիք մը կար։

— Շուտ, շուտ, ըսաւ Մարտել, փնտռած տասն և հինգ ֆրանքնիս վերկապէս ձեռքերսուս մէջ են. ահա՛ թէ ի՛նչպէս։ Մէտիսիսի խանութը հանդիպեցայ հնագէտի մը, և երբ անոր ցոյց տուի մեր «անթիք» գրածը, մարդը քիչ մնաց պիտի իյնար սարէր. կ'ե-

րեւի թէ ճիշտ ու ճիշտ մեր այս դրամն էր որ կը պահուէր իր էին գրամներու հաւաքածոյին. բայց աշխարհը տակն ու վրայ բրած էր այդ պակասը լրացրնելու համար. բայց ի զուր: Հեռուարար երբ աղէկ մը ընկեց ձեռքիս մէջ գտնուող Շարլըմոնի սկուաքը, առանց վարկեան մը վարանելու հինգ ֆրանք աստղարկեց ինձի: Մէտիտիս արժուկովը թնդեց գիտեալս որ բեւ ռուսը հասկցուց. ան բեւ Վազէր ինձի—էթէ շահուն կէսը ինձի ապ խոստանաս, ես գինը բարձրացնել կուտամ—և այսպէս մարդը մինչև երեսուն ֆրանքի ելաւ: Տասնհինգ ֆրանքը Հրեային տուի և անուամիկ մնացորդը: Ասկէց ետքը հրաւիրեալները ուղղմունքն չափ հրեան գալ, մենք այլևս ի վիճակի ենք չլողուցիչ բաներ հրապարակելու իրենց, բայց ըսէ անսնեմ, ող ինչ օրը է հազա՞ն:

— Այո՛, Քոլինին օրըքը և թաշկինակը փրկուածելու միջոցին, զուրո հանեց Մանչու լեզուով գրուած հատոր մը, որ մտայնուած էր օտար լեզուներու յատկացուած գրպանին մէջ:

Անմիջապէս երկու բարեկամները սկսան պատրաստութիւններու: Աշխատանքին մէջ կարգ կանոն գրբին, զանի մը փոյս նեանցին վառարանին մէջ, պատերի շրջանակ մը տաին և վրան կտուի կտոր մը անցընելով եզերքները մոմեր անկեցին և իրեւ ճեպիտէ կախեցին ձեղունէն վար. գրասեղան մը դրին ասնդուղին առջև որ պիտի ծառայէր իրեւ ամպիտն ձառնիտներուն, և անոր առջեւ գրին միակ թիկնաթուղ, որուն վրայ պիտի բազմէր աղբիքիկ քննադատը, և սեղանի մը վրայ շարեցին բոլոր այն հատորները, վէպերը, բանաստեղծական գիրքերը, թերթիտները, որոնց հեղինակները իրենց ներկայութեամբ պիտի պատուէին երեկոյթը:

Գրականութեան տարբեր ճիւղերու պատկանողներու միջև ընդհարուսի մը աստղը տանելու համար, աշխատանքը չորս մասի բաժնեցին, որոնց

տէն մէկուն մուտքին վրայ արտաքին շինուած մէկ մէկ արդարիբեր փակցուցին, որոնց վրայ կը կարողացուէր՝

Պուէաներու կողմ Վիպակոնք
 Արձակագիրներու կողմ Դասականք

Այդ չորս բաժանումներուն մէջ առաջինը յատկացուած էր կիներու:

— Ան չէ ճամբա», աթու չունինք, ինչ պիտի ընենք, բոս, ընկերներէն ճէկը:

— Դուքը սանդուղին գլուխը պատէն կախուած շատ մը աթուներ կան, երթանք ներս կրենք:

— Այո՛, երթանք, ըսաւ Ռոտուլի և գնաց մէկիկ մէկիկ ներս բերաւ այն աթուները որ գրադէի մը կը պատկանէին:

Ժամը վեցին, երկու բարեկամները գաղին պատասար մը ն կետան և կրկին վերադարձան, որտէն ճրագներ վառելու համար: Եղանին վրայ իրենք անգամ մտա խածին: Ժամը Դին Շոնար իր մուտքը ըրաւ՝ ընկերակցութեամբ երեք կիներու որոնք իրենց գոհարեղէնները և գլխարկները վրանին աննելու մտայնած էին. անոնցմէ մէկը ուսերուն վրայ տած էր կարմիր շու մը, որուն վրայ շատ մը սև բիծեր կային:

Շոնար այդ կնկան վրայ հրաւիրեց Ռոտուլի մասնաւոր ուշադրութիւնը:

— Շատ շնորհքով կնիկ է, ըսաւ. Անդուսի մըն է որ Աթուարաներու անկումին հետևանք արտոքի գտաւ պարտուեցաւ և հիմա անդիլիբէն լեզուի գտեր տալով համեստօրէն կ'ապրի: Հայրը Քրոնվէի ժամանակ նախարար եղած է, ինչպէս ինք կ'ըսէ: Հեռը քաղաքավարութեամբ վարուէ, և չըլլայ որ երկարը գէմքով կեար խօսիս:

Սանդուղներուն վրայ խել սը սաքի ձայներ լըս-

ուեցան. հրաւիրեալներն էին որ հեաղհեաէ կուգային
և ներս մանողները կը զարմանային սրահին մէջ կը-
քակ գտնուելուն վրայ:

Ռօաօլֆ, իր «Ֆրաք»ովը կը դիմաւորէր ներս
մտնող կիները և անոնց ձեռքերը կը համբուրէր
«սէժան» բուրոզ կնամեծարութեամբ:

Երբ եկողներուն թիւը քսանի հասաւ Շօնար
հարցուց թէ արդեօք տանը չէ՞ր որ սեծարանքներու
օկուէր:

— Ինչ սը սպասէ, պատասխանեց Ռօաօլֆ, ազ-
դեցիկ քննադատը գալուն պէս «փօնջ»ը կը հանենք:
Ժամը օւթին, բոլոր հրաւիրեալները ամբողջովին
եկած էին և յայտագիրը սկսաւ գործադրուիլ, երկու
հասուածի միջև բաներ սը կը հրամցուէին, օրօնց
ինչ ըլլալը երբեք չգիտուեցաւ:

Ժամը տասնին տանները ազդեցիկ քննադատին
ձերմակ ձիւնէն երեւցաւ:

Ժամ մը միայն կեցաւ և առանց մեծարանքնե-
րուն գպչելու առաւ քուլեց:

Ժամը տասնեւմէկին տանները այլևս փայտ չէր
մնացած և սրահին մէջ ջուրաը կօխեց. ասոր վրայ
հրաւիրեալները իրենց տակի աթոսները
վառարանին սէջ նեաեցին: Կէս դիշերէն ժամ մը ետ-
քը ամէնքն ալ ոտքի վրայ մնացած էին:

Շատ օրբայիբ զուարթութիւն մը մինչև վերջը
օգեւորեց ներկաները և ո և է միջապէս չխանգարեց
ընդհանուր իրախճանքը. ի բաց տանալ պատուածք
մը, օրուն զսի գնաց Գօլինի՛ օտար գրականութեան
յատուկ «Ֆրաք»ին գրպանը և այն փառաւոր ազատկը
զօր Շօնար իջեցուց Գրօնվէլի նախարարին ազլիան
երեսին:

Այդ անմտանալի երեկոյթը շարունակ
խօսակցութեան առարկայ եղաւ թաղին սէջ և Ֆիմի

Թէնթիւոիէս որ հանդէօին թագուհին եղած էր,
խօսք եղած տանն, իր բարեկամուհիներուն կ'ըսէր.
— «Նրեա՛խ երեկոյթ էր, «խըեա՛խ», երեւակա-
յէ՛, հոգիս, որ մտ սնգամ կար:

ՕՐԻՈՐԴ ՄԻԻԶԷԹ

Օրիորդ Միւզէթ քսան տարու զէզանի ազլիկ
մըն էր, որ Բարիդ գուէն քիչ ժամանակ ետքը եղած
էր ինչ որ կ'ըլլան գեղեցիկ ազլիկները որ բարակ ի-
րան մը ունին, շատ պչրանք, քիչ մը փառասիրու-
թիւն, և օւղղագրութիւն ընս:

Երկար ժամանակ «Բարթիէ-լաթէն», այսինքն
օւսանողներու թաղին մէջ եթէ ո՛չ մարդուած, բայց
գոնէ թարմ ձայնով մը շրջերգեր երդելով փայլելէ
ետք, ինչ որ վառակցնել տուաւ իրեն անուն մը, օ-
րով յանգի վարպեա ակնահատէրը պանծացուցին շի-
քը ետքէն, Օր: Մինզէթ յանկարծ Լա Հարբ փողօցի
իր բնակած տունը թողուց, երթալ թառելու համար
Պրէտա փողօցի հիթերական, կրօաչխարհիկ բարձա՛:
վրայ:

Ինչ ժամանակուան մէջ հաճոյքի ազնուապատ-
կան շրջանակներու մէջ մեծ համբաւ մը շինեց իրեն
և կամաց կամաց սօսեցաւ այն բարձրութեան, ուր
հասնողներու անունները թերթերու մէջ կը ապուին
և պատկերները կը վիմագրուին փորագրիչներու
կողմէ:

Սակայն Օրիորդ Միւզէթ բացատրութիւն մըն էր
կիներու այն աչխարհին միջ, ուր կ'ապրէր: Ինքնա-
ծին բնաւորութեամբ վայելչաօէր և վերացական, կը
օրէր պերճանքը և անոր հայթայթած բոլոր վա-
յելքները: Իր պչրասիրութիւնը փնտաել կուտար ի-
րեն՝ ինչ որ ազնիւ էր և գեղեցիկ, Գանհիկ ծնողքնե-

բու զաւակ, սակայն բնաւ նեղութիւն չպիտի քայէր նոյնիսկ առնէն արքայական ճարութիւններու մէջ ։
 Հակառակ դեռառի և գեղանի բլլալուն, Օրիորդ Միւզէթ չպիտի դիջանէր հոմանուհին բլլալու մէկու մը եթէ այդ մէկը իրեն պէս երիտասարդ և գեղեցիկ չլլալար ։ Տեսնողները կը պատահն թէ անդա՞ մը Օրիորդ Միւզէթ մարտած էր առաջարկութիւնները ձերուկի մը, այնքան հարուստ՝ որուն Շօսէ Կ'Անթէնի Բերուն անուր կուտային, և որ սոկիղէն սանզուի մը պատրաստ էր գնելու այդ աղջկան քմայքներուն առջեւ ։

Խելանի և նրբամիտ, կրեա չէր տար ապուշներու և զատարկ մարդոց՝ հակառակ անոնց տարիքին, ախողոսներուն և անուան ։ Մէկ խօսքով, աղնիւ և գեղեցիկ աղջիկ մըն էր Միւզէթ, որ սիրոյ մէջ Շօսէ ֆօրի նշանաւոր վարկածին համեմատ կը դառնէր թէ ճԱէրը երչու քմայքներու փոխանակութիւնն էն ։

Ասոր համար, երբևք իր յարարերութիւնները չէին սկսած այն ամօթալի սակարկութիւններով որ արդի կնամնծարութիւնը կ'անպատահեն ։

Ինչպէս ինքն իսկ կը խոստովանէր, անկեղծութիւնը իր ամէնէն զորաւոր կողմն էր և կը պահանջէր որ զիմացիներն ալ իրեն պէս բլլային ։

Տրուած բլլալով իր քմայքներուն ինքնաբուխ և վառվա եզանակը, այդ քմայքները բաւական երկար տանն չէին կրնար զիմանալ, ճշմարիտ ափանջի մը բարձրութեան հասնելու համար ։

Իր քմայքներուն ծայրայեղ փոփոխականութիւնը և իր շուրջը քննողներուն քսակին և վրայ գլուխին հանդէպ իր տածած անտարբերութիւնը իր կեանքն ալ անկայուն ըրած էին, այնպէս որ անձնական տունի կառքին կը յաջորդէր հանրականքը, ասն սը նախաշարկին՝ հինգերորդ յարկը, մեծաքսէ շրջագետին՝ զգամա փէշը ։

Ո՞վ հիմնալի, աղջիկ, կենդանի բանաստեղծութիւն, երիտասարդական քաղցրահնչիւն ծիծաղներով և զուարթ երգերով առի, գթաշարժ սիրա մը որ ամէնուն համար կը բարախէ կիսաբաց լանջքին տակ ։ Ո՞վ Օրիորդ Միւզէթ, դուն որ քոյրն ես Պէրնըրէթի և Միմի-Բէնտօնի, Ալֆրէտ աը Միւսէի գրիչը պէտք էր՝ վայելուչ կերպով նկարագրելու համար քու անհոյ ու թափառական մողթը՝ երիտասարդութեան ծագուէտ կածանին մէջ և անշուշտ զբեղ ալ պիտի ուզէր փառարանել, եթէ ինծի պէս լսած բլլար քու անուշիկ բայց սխալ հնչող ձայնով երգելը՝ քու սիրական շրջերգերէդ հետեւեալ գեղջկական հատուածը ։

Գարնանային աղուար որ մ'էր
 Որ իմ սէրս ես յայանեցի,
 Սեւ մաղերով մէկ աղջկան
 Որ սիրա մ'ունէր կուպիտոնի,
 Եւ որ գլխուն վրայ կրէր
 Թիթեանաձև մէկ նոր գտակ ։

Մեր բնիկն պատմութիւնը սքանչելի յարավէ պերկն մէկն է կեանքէն՝ այդ արկածախնդիր չքնաղ աղջկան, որ քիչ մը քիչ ճխալթաւ չէր կերած ։

Այն միջոցին որ Միւզէթ հոմանուհին էր պետական երիտասարդ խորհրդականի մը որ կնամնծարօրէն անոր յանձնած էր իր ժառանգած անացուածքներուն բանալիները, Օրիորդ Միւզէթ սովորութիւն ըրած էր շարաթը անգամ մը երեկոյթներ սարքելու Լա Պրիւլէտ փողոցի իր ասն սիրուն պղախի սալօնին մէջ ։

Այդ երեկոյթները շատ կը նմանէին բարիզեան երեկոյթներու, սա տարբերութեամբ որ Միւզէթի երեկոյթներոն մարդ կ'զրօսուար, երբ ամէնուն համար նստելիք բաւական տեղ չէր գտնուեր, հրաւիրեալները իրարու ծունկին վրայ կը նստէին ։ Շատ անգամ կը պատահէր որ երկու հոգի մէկ գաւաթէ կը խմէին ։

Ռօտօլֆ, որ Միւզէթի բարեկամն էր և որ բարեկամէ զառ երբեք ուրիշ բան չէր եղած, (ասոր ինչուն երբեք չգիտցան ո՛չ մին և ոչ միւսը) որ մը Միւզէթէն հրաման ուզեց հետը միասին բերելու նկարի Մարսէլը, ապառնողաւոր տղամարդ մը՝ որուն համար կ'աւելցնէր Ռօտօլֆ. ապագան տկարեմականի համազգեստ մը ստեղծագործելու վրայ էր:

— Բե՛ր, ըսաւ Միւզէթ:

Այն իրիկունը որ միասին Միւզէթի պիտի երթային, Ռօտօլֆ գնաց առնելու Մարսէլը, որ ճիշդ տան պահուն որ բարեկամը հագուելու վրայ էր.

— Ադ ի՛նչ է, հարցուց Ռօտօլֆ, գունաւոր շատ պիկով մարդու մէջ պիտի ելլես, հէ՞...:

— Արդեօք առիկա սովորութիւնները կը վերաւորէ՞:

— Վիրաւորելն ալ խօ՞ք է, կը վիրաւորէ՞ մի, նոյնիսկ արիւն հոսեցնելու աստիճան, անաչէ՛ն:

— Ինձօր ընէինք, հարցուց Մարսէլ ակնարկ մը նետելով շապիկին, որ կապոյտ «պասմաճէ էր և որուն վրայ զարդապատկերներ կային որ կը ներկայացնէին որսի շուներէ հալածուած կիններ: Ասկէ զատ այժմ ուրիշ ալ չունիմ: Հոգ չէ սահայն, ճերմակ օձիք մը կը դնեմ և Մաթուսաղէմս մինչեւ վիզս կոճկելուս պէս, շապիկիս գոյնը յայտնի չըլլար:

— Խնդեցա՞ր, հարցուց Ռօտօլֆ մտաւանջութեամբ, նորէն Մաթուսաղէ՞մդ կը հագնիս կոր:

— Ուզեմ չուզեմ, աւա՛ղ, ուրիշ ճար չի կայ, Առտուած առանկ կ'ուզէ, դերձակս ալ նոյնպէս: Զը մոռնանք որ նոր կոճակներ կարել տուի և ծակերը գեռ նոր լեցուցի... սեւ ներկով:

«Մաթուսաղէմ» ըսուածը պարզապէս Մարսէլի պաշտօնական հագուստն էր. այդ անունով մը կրտած էր զայն, որովհետեւ իր հանդերձարանին երիցազոյն կտորն էր: «Մաթուսաղէմ»ը ըստ նորագոյն «մոտաճին» ձեւուած էր քառասուն տարի առաջ և

տակէց զառ, անագորոյն տեսակէ կանանչ չուխայէ շինուած էր: Մարսէլ կը հաւատօտէր օակոյն թէ ճըրագի լոյսով սեւի կը զարնէր:

Հինգ վայրկեանի մէջ Մարսէլ հագուած պատրաստ էր: Վրան գլուխը ամենակատարեալ կերպով անճասնի էր, նկարիչի կտոր մը որ շնորհքով տեղ մը այցելութեան կ'երթայ:

Պայտն Բազիլիը Պոնտուս երբեք այնքան չպիտի զարմանար, երբ գային իրեն ըսէին թէ կ՝առնին անգամ ընտրուած էր, որքան զարմացան Ռօտօլֆ և Մարսէլ՝ երբ ներս մտան Միւզէթի տունէն:

Օրիորդ Միւզէթ ատեն մը խզուած էր իր օխրոզին՝ պետական խորհրդակցանին հետ որ զինքը լքած էր շատ գէշ վիճակի մէջ: Տանտիրոջմէն և պարտապահանջներէն հալածուած, իր կարասիները գրաւուած էին անտնց կողմէ և ասոր համար առժամաբար իջեցուցուած էին վարը, ասնը բախին մէջ, միւս օրը ծախուելու համար: Հակառակ այս միջադէպին, Օրիորդ Միւզէթի մաքէն անգամ անցած չէր զրկանք պատճառել իր հրաւիրեալներուն և կամ յետաձգել երեկոյթը:

Վարի բակը լրջօրէն սրահի վերածած էր. գետինը գորգեր փակ տուած և պէտք եղած կերպով շաղկաւած էր չորս դին: Ընդունելութիւնները ընելու համար վայելչօրէն հագուեցաւ և բոլոր անցիկները հրաւիրեց իր պղտիկ հանգէսին, որուն փայլը տւելցնելու համար, Աստուած վրան տուած էր լուսաւորութեան մասը:

Այս խայտառակութիւնը տեսին յաջողութիւն գաւա: Միւզէթի հրաւիրեալները երբեք այդքան զուարճացած և խնդացած չէին:

Առտուն երբ բռնակիրները եկան կարասիները, գորգերը, ճրանարէճները վերցնելու, անտնք գեռ կը պարէին և կ'երգէին:

Պիտի խօսին ընդ երկար, լա, բի, տա, Հինգ շաբթուան սուտրէիս վրայ,

Պիտի խօսին ընդ երկար, լա, բի, տա:
Մարտէլ և Ռոտուլի մինակ մնացին Միւզէթին
հետ, որ վեր ելած էր իր յարկարածինը, ուր անկող-
նէն դատ ուրիշ բան չէր մնացած:

— Ի՞նչ մեղքս պահեմ, ըսաւ Միւզէթ, գլխուս
եկածը շատ հաճելի բան մը չէ: Եթէ այսպէս երթայ,
ստիպուած պիտի լլլլամ «Ընդ Աստեղօք» օթելը բնա
կելու: Ես այդ օթելը կը ձանձնամ, տնօրին ճշու-
բան տ'էրջներ կ'ունենայ:

— Ա՛խ, պիկին, եթէ Պղտատոսի ձիրքերը ունե-
նայի, Սեղոմոսի տաճարէն աւելի հոյակապ տաճար
մը կը նուիրէի ձեզի:

— Պղտատո մը չէք, բարեմամբ, բայց նորէն չը-
նորհակալ եմ ձեզի ձեր ազնիւ դիտաւորութեան հա-
մար, և սենեակին չորս կողմը աչք պտըտցնելէ ետք
աւելցուց. սիրտս կը նեղանար հոս, և յետոյ, կա-
րասինելը հիշեցած էին. վեց ամսէ ի վեր կը գործա-
ծէի գանձը: Այո ամէնը մէկ կողմ, սակայն գիտ-
ցածս, պարտականդէսն ետքը երթալ ընթրելու ենք:

— Ընդ... ունելու ենք, վրայ բերաւ Մարտէլ որ
բառախաղերու մենագարութիւնը ունէր մանաւա՛նդ
առաւունքը կայդէ դուրս աւելնով մը:

Ռոտուլի առջի գիշեր խաղողուած «Լանսօքընէ»ի
մէջ քանի մը ֆրանք վասակած ըլլալուն. Միւզէթը
և Մարտէլը ճաշի հրաւիրեց «բէսթօրան» մը որ դո-
սերը դեռ նոր կը բանար:

Նախաճաշէն ետքը, երեք սեղանակիցները, որ
երթալ պառկելու միտք չունէին, խօսք մէկ բրին
գիւղ մը երթալու, ամբողջ օրը հոն անցընելու համար:
Եւ որովհետեւ երկաթուղիի կայարանին մօտիկը կը
գտնուէին, մեկնելու վրայ եղող առաջին կառախում
բին մէկ վակոնին վրայ ցառակեցին և իջան Սէն Ժէո-
մէն: Ամբողջ օրը բացօթեայ պտօյաներ բրին և իրիկ-
ուան ժամը եօթին վերադարձան Բարիզ, Թէեւ Մար-
տէլ կը պնդէր թէ կէսօրը տակաւին հազիւ կէս ժամ

անցած էր և եթէ մութը կոխած էր, ասոր պատճա-
ռը երկինքին ամպամած ըլլալն էր:

Առջի գիշերուան հանդէսն՝ անուղութեան մի-
ջոցին և ամբողջ հեռեհալ օրը Մարտէլ, որուն
սիրտը աղբորակէ շինուած ըլլալուն, մէկ ակնարկով
չուտ մը կը բռնկէր, սիրահարուած էր Օրիորդ Միւ-
զէթի, ինչպէս ինք կը խոստովանէր Ռոտուլին:
Նոյնիսկ առաջարկած էր այդ դեղանի աղջկան աւե-
լի շքեղ հարասիներ նուիրել իրեն «կարմիր ծովու
անցք»ի վաճառումէն գոյանալիք գումարով: Հետե-
ւաբար շատ չսխորժեցաւ երբ հարկ եղաւ բաժնուիլ
Միւզէթէն, որ թէեւ թող կուտար որ ձեռքերը համ-
բուրէր, սակայն մեղմօրէն դէմ կը կենար ամէն ան-
գամ որ Մարտէլ իր սրտին մէջ թափանցել կ'ուզէր
յանդգնօրէն:

Բարիչ հասնելուն՝ Ռոտուլի բաժնուեցաւ ընկեր-
ներէն և մանկամարդ աղջիկը մինակ թողո՛ւց բարեկա-
մին հետ որմէ խնդրեց Միւզէթ ընկերանալ իրեն մինս
չեւ ասնը դուրս:

— Կը ներէ՞ք որ ձեզի այցելեմ, հարցուց Մար-
տէլ, ձեր կենդանադիրը չինելու համար:

— Հասցէս չեմ կրնար ձեզի տալ, որովհետեւ
հաւանաբար վաղը հասցէ չպիտի կրնամ ունենալ,
բայց ես ձեզ կուգամ կը գտնեմ և կը կարկանդակ
հագուստը, այնու վրայ ծակ մը կայ այնքան սեծ,
որմէ մարդս կրնայ անցնիլ առանց ծոկելու:

— Մտախային պէս պիտի սպասեմ ձեզի:

— Այնքան երկար սպասցնել չեմ տար, ըսաւ
Միւզէթ խնդալով:

— Ի՛նչ հիանալի աղջիկ, կ'ըսէր Մարտէլ առնել
քալելով: Ճնճութեան դիցուհին է ան: Հագուստիօ
վրայ երկու ծակ պիտի բանամ:

Տակաւին երեսուն քայլ չէր առած, երբ Մարտէլ
զղաց որ ուսէն կը զարնէին: Միւզէթն էր:

— Իմ սիրելի Պարոն Մարտէլ, կ'ուզէի գիտնալ թէ ֆրանսացի ապսե՞տ էք:

— Եմ, այո՛, «Ռիւպէն է մտածմ» . ահա իմ նըշանաբանս:

— Եթէ այդպէս է, գլխուս եկածը պատմեմ ձեզի և անշուշտ գուք ինծի հանդէպ կարեկից պիտի գտնուիք: Ո՛վ վեհանձն տէր, յարեց Միւզէթ, որ քիչ թէ շատ գրականութենէ շտախմիչ կ'ընէր. թէև ուղղադրութեան գլխուն փորձանքներ կը բերէր: Տանաէրո յարկարածնիս բանալին առեր ասրեր է և գիշերուան ժամը տասնևմէկն է, անշուշտ կը հասկընաք:

— Պէտք եղածէն աւելի, պատասխանեց Մարտէլ և թեւը առնելով Միւզէթը գոյն անաղնորդեց իր տշխատանոցը, ծաղկավաճառներու քարափին վրայ:

Միւզէթի աչքերէն քունը կը վազէր, բայց բաւական այժ ունեցաւ Մարտէլի ձեռքը սեղմելով անոր հարցնելու.

— Ձեր խոտուսը պիտի բռնէք, չէ՞:

— Ո՛վ Միւզէթ, սքանչելի աղջիկ, բաւ արթիւթը՝ քիչ մը յուզուած ձայնով, հիւրասէր տանիքի մը տակ կը գտնուիք, հանգիստ քնացէք, գիշեր բարի, ես կ'երթամ:

— Ինչո՛ւ, բաւ Միւզէթ, աչքերը գրեթէ գոց. ես բնաւ չեմ վախնար, հաւատացէք, և յետոյ հոս երկու սենեակ կայ, ես ձերնաբէձին վրայ կ'երսկընամ:

— «Քանաբէձ» շատ կարծք է և կարելի չէ վրոնքնանալ: Ես տանս մէջ կը հիւրընկալեմ զքեզ և միս եւնայն բանը կ'երթամ ինծի հարար հայցելու բարեկամէ մը, որ այս միեւնոյն յարկի՞ վրայ կը բնակի: Այսպէս խոհեմութեամբ շարժած կ'ըլլանք: Թէև սոս վարաբար խօսքիս օտէն եմ, սոմայն ի՛նչ կ'ըլլայ:

ի՛նչ չըլլ ր... , չմոռնանք որ ես քսան տարու եմ և գուք՝ տասնևութը: Ո՛վ Միւզէթ, ահա ես կ'երթամ, գիշեր բարի:

Հետեւեալ առաւուն, ժամը ութին, Մարտէլ տուն եկաւ, չուկայէն գնուած ծաղկի թաղար մը ձեռքին մէջ:

Միւզէթ առանց հանուելու նետուած էր ձրանաբէձին վրայ և ապակին կը քնանար: Անոր յարուցած աղմուկէն արթնցաւ և ձեռքը երկնցուց Մարտէլին:

— Աղնու տօի՛րա տղայ, ըսաւ անոր:

— Աղնու տօի՛րա աղայ՝ . . . կրկնեց Մարտէլ, ծաղրելիին բոմանիչը չէ՞ արդեօք այդ բացագանչութիւնը:

— Ո՛հ, բաւ Միւզէթ, ինչո՛ւ այդպէս կ'ըսէք, չի՛ վայելը ձեզի, և փոխանակ առանկ չար բաներ ըսելու, աւելի լաւ է որ այդ թաղարը ինծի նուիրէք:

— Ես ալ ճիշդ ձեզի համար բերի տօիկա: Առէ՛ք և իմ հիւրընկալութեանս փոխարէն ձեր գեղեցիկ խաղերէն հատ մը երգեցէք ինծի. մանսարաիս արձագանգը թերեւս բան մը պահէ ձեր ձայնէն, որով ձեր մեռնելէն ետքը՝ կարենամ ձեզ լսել:

— Ադ ի՛նչ ըսել է, ուրեմն զիս կը վաճառէք, բայց եթէ երթալ չուզեմ ես, ինծի նայեցէք, Մարտէլ, ես բռնիքս բացէ ի բաց ըսող աղջիկ մըն եմ: Արդ, դուք ինծի շատ հաճելի էք և կարծեմ ես ալ ձեզի, թերեւս բոլորովին սէր չըլլայ տօիկա, բայց կրնայ ըլլալ անոր հունար: Ահա, փոխանակ երթալու կը մնամ և հոս պիտի կենամ միեւնոյն որ ձեր բնութեմ ծաղիկները թոռմին:

— Ադ չեղաւ, առանք երկու օրէն կը խամրին, մեղք եթէ առաջուց գիտնայի, անմեռուկներ կը բերէի հետա:

Տասնևհինգ օրէ ի վեր Միւզէթ և Մարտէլ միա

օին կը բնակէին. թէեւ առանց ստակի կը մնային օտէպ, սակայն նորէն ճամբան գտած էին աշխարհ- ըիս լաւագոյն կեանքը վարելու:

Միւզէթ արթնաթիւն համար անանկ խանդաղա- ասնք մը կը զգար որ բնաւ չէր նմաներ սուկէ առաջ իր ունեցած սիրահացութիւններուն, և Մարտէլ իր կողմէն կը վախնար որ լրջօրէն չսիրահարուի իր հօ- մանուհւոյն: Առանց գիտնալու որ ան ալ իր մասին կը վախնար բուն կերպով բռնուելէ, ամէն առտու կը նայէր որ ի՛նչ վիճակի մէջ կը գտնուէին ծաղիկները, որոնց խամրիւր վերջ պիտի գնէր կենակցութեան, և դժուարաւ կը բացատրէր թէ ի՛նչպէս կ'ըլլար որ ա- նոնք Աստուծոյ օրը աւելի թարմ կ'երեւային:

Շատ չանցած, այդ դաղանիքին բանալին ձեռք անցուց, Գիշեր մը, քունէն արթննալուն տեսաւ որ Միւզէթ քովը չէր. շուտ մը վար ցառակեց անկողնէն և այժ արթնացուց սենեակին չորս կողմը, և նշմարեց Միւզէթը, որ ամէն գիշեր իր քունը ըլլալէն օգտուե- լով, կ'երթար կը ջրէր թաղարին ծաղիկները, արգի- լելու համար անոնց չորնալը:

Մարտի 19 էր... Նոյնիօկ եթէ հասնի Գ. Ռոսուլ Ռօյէթի յառաջացեալ տարիքին, որ Նինուէ քաղաքին հիմնարկութիւնը տեսած է, Ռոսուլի այդ թուականը երբեք պիտի չմոռնայ, որովհետեւ ճիշդ այդ Սուրբ Յովսէփի տօնի օրն էր որ. կէօօրէն ետքը ժամը ե- րեքին սեր բարեկամը դուրս կ'ելլէր պանքայէ մը, ուրկէ հինգ հարիւր ֆրանքի հնչուն գումար մը գտն- ձած էր:

Բերուի շերտ մըն էր այդ ստակը, որ գրպանին սէջ կ'իյնար և զոր ամէն բանէ առաջ յատկացուց... պարաքերը վճարելու. ինքզինքին ուխտած էր խնտ- յողութեան ճամբան բռնել և խենդ ու խելառ բանե- րու գրամ չծախել, Հաստա օրոյում տուած էր այդ

մասին և կ'ըսէր թէ աւելորդ բաներէ առաջ պէտք էր մտածել պիտանի բաներու վրայ. ահա ինչո՛ւ իր առ- նելիքը օրներուն կուտ մը չտուաւ, և գնաց ծախու առաւ փող մը, որուն ախար կը քաշէր:

Երեսօրը գրպանին մէջ, շիտակ գնաց Մարտէլի բնակարանը, ուր տեսնէ իվեր կըծիւրընկալուէր: Ար- ուեստագէտին աշխատանոցը մտած պահուն, Ռոսուլ- ֆի գրպանները այն հնչիւնը կը հանէին, ինչ որ կը հանէ գիւղին զանգակառունք տօնական օրերուն: Այս անսովոր ազմուկը իմանալուն պէս, Մարտէլ կարծե- լով թէ սակարանի գործեր ընող իր մէկ դրացին էր, որ արժէթուղիներէ շահած դրամը կը համբէր, ըսաւ.

— Նորէն սա քովի չտեսը ըլլալու է, որ իր շա- րականը կը կարդայ: Եթէ գիտնամ թէ աս ասանկ պիտի տեսէ, խաչօր, տունէն հանել կուտամ, ասանկ ճբաթըրաքի չաշխատուի. մարդուս վրայ «հավէտ» կուգայ կօր արուեստագէտի այս վիճակը մէկ կողմ գնել և լեօը ելլել Չաքըրճալըին պէս:

Եւ առանց մտքէն անցընելու թէ իր Ռոսուլի բաջ րեկամն էր Կրեսոսի կերպարանափոխուած, գրեթէ երեք տարիներէ ի վեր պատկերակալին վրայ գըռ- նուսդ «Կարմիր ծօվու անցք»ին դէմը անցաւ աշխա- տելու:

Ռոսուլի, որ տակաւին ձայն չէր հանած, խաղ մը կը պատրաստէր մտքովը և կ'ըսէր ինքնսովին.

— Բաւական պիտի խնդանք: Ի՛նչ «Թօհաֆ» պի- տի ըլլայ, կայնէ նայինք, և հինգ ֆրանքնոց մը նե- տեց գետին:

Մարտէլ վեր առաւ այժերը և նայեցաւ Ռոսուլ- ֆին, որ «Ռըվիւ տէ աէօ յօնա»ի մէկ յօդուածին պէս լուրջ կերպարանք մը առած էր:

Գոհունակ շարժումով մը գետնէն վերցուց հինգ ֆրանքնոցը և շնորհալի ընդհանրութիւն մը ըրաւ անոր. թէեւ ինքը նկարիչի մը կտոր, սակայն և այն-

պէս գիտէր քաղաքավար ըլլալ օտարներուն հանդէպ։
Որովհետեւ գիտէր թէ Ռօտօլֆ ստակ գտնելու համար
դուրս ելած էր, այլեւս աւելորդ համարեց հարցնել
թէ ի՞նչ միջոցներով այդ դրամը ձեռք անցուցած էր
այլ դո՛ւտացաւ հիշնալով բարեկամին ճարպիկութեան
արդիւնքին վրայ։

Առանց բառ մը արտասանելու շարունակեց իր
աշխատութիւնը և կարմիր Մովու արիւնքներուն մէջ
լաւ մը խեղդեց եգիպտացի մը։ Այս մարդասպանու-
թիւնը գործած պահուն, Ռօտօլֆ երկրորդ հինգ Փը-
րանքնոց մըն ալ վար ձգեց և աչքը անկած նկարչին
շինելիք ասուրաթնին վրայ, սկսաւ խնդալ մօրուքին
տակէն, որ եռագոյն էր, ինչպէս ամէն մարդ գիտէ։

Մեծադիրն հանած պերճահնչիւն ազմուկին վրայ,
եյթքրական հոսանքէ մը մղուածի պէս Մարսէլ ոռ-
քի ելաւ և գոչեց.

— Այս երգին երկրորդ տունն ալ կայ եղբր։

Երրորդ հինգ Փրանքնոց մըն ալ գետին ին
կաւ, յետոյ օւրիչ մըն ալ, հաս մը եւս վերջապէս
սենեակին մէջ պիպիշները սկօան ճքաթրիլ՝ մը
պօրել խօլական։

Մարսէլ սկսաւ մտային խանգարման նշաններ
ցոյց տալ, սինչ Ռօտօլֆ կը խնդար «Թէպէր Փրան-
օէ»ի գետնաթրակին պէս՝ «Ժան ար Ֆլանտո»ի ներ-
կայացման տաղին գիշերը։

Մէկէն ի մէկ, քառանց չորս կողմը նայելու Ռօ-
տօլֆ ձեռքերը գրպաններուն մէջ խօթեց և ահա զը-
րանները կարկուտի պէս գետին թափեցան։ Չակո-
լուտի յորդում մըն էր այս և Արամազդի շուտամոնք
մը Դոնայէի շեմին առջև։

Մարսէլ անշարժ, պապանձած, և աչքերը դուրս
ինկած, վրան անանկ հետաքրքրութեան նսպայ մը
եկած էր, սրուն զոհ գացած է երբեմն զովոր կինը և
երբ Ռօտօլֆ զրօին նետեց հարիւր Փրանքնոցի

վերջին դէպը, արթիսթին մէկ կորմը արդէն ազ
կարած էր։

Ռօտօլֆ դէմը կայնած, շարունակ կը խնդար. իր
այս հազնադորդ խնդուքին հանած ազմուկին քով
Պարոն Սաքսի երաժշտախումբին արձակած չոխնդը
ձծկեր մանկան մը շնորհաներուն պիտի նմանէր։

Շլացած, ապշահար և զարմացկոտ, Մարսէլ կար-
ծեց թէ տեսածը երազ մըն էր, և զինքը չարչրկող այս
մղձաւանջը վտնելու համար, արիւն հանելու աստիճան
մտաք խածաւ, ինչ որ անանկ ցաւ մը պատճառեց որ
սուր ճիչ մը արձակել տուաւ իրեն։

Այդ փորձին վրայ հասկցաւ թէ կատարելապէս
արթուն էր և երբ տեսաւ որ ոսկիներու վրայ կը
կօխկրէր, ողբերգութիւններու մէջ օտոբական եղօզ
շեշտով մը բացագանչեց.

— Աչքերուս հաւատամ՝ արգեօք։

Եւ Ռօտօլֆին ձեռքերը ձեռքերուն մէջ ամենելով
աւելցուց.

— Այս գողտնիքին մեկնութիւնը կը պահանջեմ
քեռէ։

— Եթէ մեկնութիւն մը տամ, արիւս գաղտնիք
մը ըլլալէ կը դադրի։

— Բացաբէ՛ կ'ըսեմ։

— Այս ոսկիները քրտանցօ պտուղներն են. պո
տասխանեց Ռօտօլֆին, գետնէն ստակները ժողվելով
սեղանի մը վրայ շարեց, և յետոյ քանի մը քայլ ետ
քաշուելով, յարգանքով զիանց իրարու վրայ զիղուած
հինգ հարիւր Փրանքները և մտածեց ներքնովի.

— Ասկէ ետքն է որ երազներս պիտի կրնամ
իրականացնել։

— Վեց հազար Փրանք մը կայ սըտեղ, մտածեց
Մարսէլ, և աչքերը անկած սեղանին վրայ շարուած
ոսկիներուն, օտ կարմիր Մովու Անցը» Ռօտօլֆին
եթէ ծախեմ, ինտո՞ր կ'ըլլայ, ըսաւ։

Ռոտուլֆ յանկարծ թափերովայել կեցուած քով մը
և հանդիսակա՛ն բան մը գնելով իր շորժուածքին և
խօսքին մէջ .

— Ինձի նայէ, Մարսէլ, ըսաւ արուեստագէտին, «
չկարծես որ այս հարստութիւնը արդիւնքն է անարդ
և ամօթալի շահատակութիւններու. գրիչս ի զուր չը
գործածեցի, պատուաւոր կերպով հարօտացայ, Վե-
հանձն ձեռք մը այս ստակը ինձի տուաւ և ես ութ-
տեղի գայն գործածել՝ աշխատութիւնով ես ինձի բո-
տեղծելու համար առաքինի մարդու վայել լուրջ դէմք
մը, Աշխատութիւնը ամէնէն սուրբ պարտականու-
թիւնն է մարդուս...»

— Եւ ձին՝ կենդանիներուն ամէնէն ազնիւը, ը-
սաւ Մարսէլ՝ Ռոտուլֆին խօսքը ընդհատելով. բայց
ըսէ տեսնեմ, աւելցուց, ի՞նչ նշանակութիւն ունի
այդ ձառը և ուրկէ՞ կը քաղես այդ արձակը. ան
պատճառ ողջմտութեան դպրոցին քարահանքերէն ըլ-
լալու է :

— Մի ընդմիջեր զիս և սէկ կողմ զիր քաշքշուք-
ներդ որ պիտի բաղխին կամքի դիմացկուն գրահի
մը, զօր սակէ ետքը պիտի զգենում :

— Երկայն ըրիր, այդչափ յառաջաբան կ'օգտէ :
Միտքդ ի՞նչ է, ան զրուցէ :

— Աւասիկ թէ որո՞նք են ծրագիրներս, կեանքի
նիւթական հնկուքներէ զերծ, ասկէ ետքը լրջօրէն
աշխատելու պիտի նուիրեմ ինքզինքս. սա ձեռքի
գիրքս պիտի աւարտեմ և հանրային կարծիքին մէջ
բացէ բաց տեղ մը պիտի գրաւեմ : Ամէն բանէ առաջ
կը հրատարիմ Պօհէ՛ի կեանքէն : Եէնք չնորհք պիտի
հագուիմ, «Ֆրաք» մը պիտի ունենամ և մարդու մէջ
պիտի ելլեմ : Եթէ օրինակիս հետեւիլ ուզես, կը շա-
րունակենք միասին բնակիլ, բայց պէտք է որ յայ-
տագիրս ընդունիս : Վերջին ծայր խնայողութիւն մը

— Ամա՛ ըրիր, ս՛ուրկէց ուր հոգ եկեր է :

— Աւելին կոյ :

— Վճարուած ըլլալն ալ ստորագրուած է, աս-
ւելցուց Մարսէլ. ըսել է ասն օիրով ստակը գու՛ն
տուեր ես :

— Ե՛ս, ադ էր պակաս, ըսաւ Ռոտուլֆ :

— Ինչո՞ր կ'ըլլայ սակայն :

«Աս ի՛նչ գողանիք է» երգեցին երկուքը մէկ բե-
րան «Տամ Պլանչ»ի եղանակին վրայ :

Պաթիթ, որ երաժշտութենէ շատ կ'ախորժէր,
նեքս եկաւ :

Մարսէլ ստացողիբը ցօյց տուաւ անոր :

— Այո՛, ըսաւ Պաթիթ անհոգ կերպով, մօռցայ
ձեղի բօելու օր այո տառաւ ձեր հօս չեղած տանը,
տանտէրը եկաւ : Ես ալ ստակը տուի, օրպէսզի ան-
գամ մըն ալ գալու ձանձրոյթը չառնէ :

— Ստակը ս՛ուրկէց դասար :

— Ո՛հ, Պարոն, պտտասխանեց Պաթիթ. բաց
ձգուած միջօցին մէջէն առի. Ինձի անանկ եկաւ որ
հրոմանքնիդ յատկապէս բաց ձգած էիք այդ նպա-
տակով և ինքնիրենս ըսի. «Կ'երեւայ թէ աղաներս
գուրս ելած տեսնին մօռցան ինձի ըսելու. Պա-
թի՛թ, տանտէրը պիտի գայ վարձքը ուղելու հա-
մար, ստակը տուր երթայ» : Եւ իբրթէ անանկ հրա-
մայուած ըլլար ինձի, պէտք եղածը ըրի տառնց հը-
րամանի :

— Պաթի՛թ, ըսաւ Մարսէլ բարկութենէն կրակ
կորած, մեր հրամանին չսպասած ինքի գլխուդ բա-
ներ կ'ընես կօր. այսօրուրնէ սկսեալ հօս գործ չու-
նիս, սո՛՛ «բրօսթէլա»դ հանէ վրայէդ նայիմ :

Պաթիթ մոմլաթէ ճքաօքէթ»ը, զօր իրեն օք-
ւած էին, հանեց գլխէն և Մարսէլին երկնցուց :

— Աղէկ, օղէկ, հասկցանք, ա՛լ հիմա կրնաս
երթալ :

պիտի տիրէ մեր ապրելակերպին մէջ: Եթէ ինքզինք-
նիս ժողովելու ըլլանք, երեք ամսուան աշխատութիւն
մը կրնանք ապահովել առանց սիրտ սաշուքի. բայց
խնայողութիւնը ձեռքէ ձգելու չենք:

— Բարեկամ, ըսաւ Մարտէլ, խնայողութիւնը
հարուստ մարդոց գիտութիւն մըն է, ինչ որ կը նշ-
շանակէ թէ ո՛չ դուն ե ո՛չ ալ ես անոր ամբողջական
սկզբունքները անգամ չենք գիտեր, բայց եթէ վեց
ֆրանք աչքէ հանենք, կրնանք ծախու առնել Պարոն
Ժան-Պաթիսթ Սէի գործերը: Պարոն Սէ նշանաւոր
անտեսաբան մըն է, որ կրնայ մեզի օտրվեցնել այդ
արուեստին կիրառութեան եղանակը: Ադ ի՞նչ է ձեռ-
քիւղ, նոր ծխափող մը առեր ես հէ՞...:

— Այո՛, քսանեկինգ ֆրանքի առի:

— Ադ եղա՞ւ հիմա, ծխափողի մը համար քսան և
հինգ ֆրանք կը վաճենս և խնայողութեան խօսքեր
կ'ընես ինձի:

— Աս ալ խնայողութիւն մըն է: Ամէն օր քառս
սուն փարանոց ծխափող մը կը կոտրէի, ամբողջսուն
այդ հաշիւը հիմակուան ծախսածէս աւելի խօշոր գու-
սար մը կը ներկայացնէր, հետեւաբար ըրածս իրու-
ցընէ խնայողութիւն մըն է:

— Իրաւ ալ այդպէս է, իրաւունք ունիս, ատի-
կա իմ քովս չի կար:

Այդ պահուն գրացիի մը ժամացոյցը վեց զար-
կու:

— Շուտ մը երթանք ճաշենք, ըսաւ Ռոսօլֆ,
այս գիշերուընէ պիտի սկսիմ. կը նայիմ որ ամէն օր
առնը կերակուր եփելու համար տնային ժամանակ
կը կորսնցնենք, բայց եկուր տես որ աշխատող մար-
դուն համար ժամանակը հարստութիւն մըն է. հե-
տեւաբար ատար մէջը պէտք է խնայողութիւն մտցը-
նենք: Այսօրուընէ սկսեալ կերակուրնիս դուրսը պի-
տի ուտենք:

— Անանկ է, յարեց Մարտէլ, մեր առնէն քսան
քայլ անդին պատուական ճաշարան մը կայ, թէեւ
քիչ մը սուղ է, բայց մեզի մօտիկ ըլլալուն, երթալ
գալն կը վտանակինք, այսպէս ժամանակի կորուստ
չենք ունենար:

— Այսօր հող երթանք, բայց վաղը կամ միւս օր
աւելի խնայողական ձեւ մը գտնելու համար փոխա-
նակ ճաշարանի մէջ ուտելու, խօհարարունէի մը կը
բանենք:

— Չէ, չէ, ընդմիջեց Մարտէլ, աւելի լու կ'ըլ-
լայ որ մանչ մը գտնենք որ միեւնոյն տան մեր կե-
րակուրն ալ եփէ: Նայէ ի՞նչ առուելութիւններ ունի
ասիկա, նախ և առաջ առնին գործերը ընել կու-
տանք, կոշիկնիս կը մաքրէ, մեր վրձինները լու մը
լուալ կուտանք իրեն, հաս հոն կը զրկենք: Պիտի ջա-
նամ գեղարուեստի ճաշակը արթնցնել իր մէջը, և
եօքէն իբրև օգնական նկարիչ կրնայ ծառայել ինձի:
Այս եղանակով երկուքնուս համար օրական վեց ժամ
խնայողութիւն մը կ'ըլլայ: Տունին հոգերը մեր վրա-
յէն կը նստենք, ինչ որ մեր աշխատութեան արդելը
կ'ըլլար:

— Մտքէս ուրիշ բան մը կ'անցնի, բայց կայնէ,
երթանք մէյ մը ճաշենք:

Հինգ վայրկեան եօքը, երկու բարեկամները, մօ-
տակայ ճաշարանին մէկ մասնաւոր սենեակին մէջ
տեղաւորուած կը շարունակեն խնայողութեան վրայ
խօսուընալ:

— Նայէ իմ գողօփարս ի՞նչ է. փոխանակապատուար
մը բանելու, առնին մէջ «մէթրէս» մը պահենք ին-
տըր կ'ըլլայ, հարցուց Ռոսօլֆ:

— Երկու հոգիի մէկ կի՞ն, ընդմիջեց Մարտէլ
օտսկումէկ, ատիկա կծծիութիւնը չափյութեան հաս-
ցընել պիտի ըլլար, և մեր ըրած խնայողութիւնը

դանակներ առնելու պիտի գործածէինք զիրար մարթելու համար: Նորէն մանչը աղէկ է, առանկով մարդու ճորրա՞ կ'անցնինք:

— Թող առանկ ըլլայ, ըսաւ Ռոտօլֆ. աչքը բաց մէկը գտնենք, և եթէ քիչ յոտ ուղղագրութենէ ճիշտօրէն ընենայ, խմբագրելու արուեստն ալ կը սօսօկեցնեմ իրեն:

— Այդ կերպով իր ծերութեան օրերուն ապաւեն մը պատրաստած կ'ըլլայ, ըսաւ Մարտէլ, կերածնուն հաշիւը աչքէ անցընելով, որուն գումարը տասնևհինգ ֆրանքի կը բարձրանար: Աս չեղաւ. քիչ մը ճիշտ է: Մենք մինչև հիմա երկուքնիս օրը մէկ ալ կէօ ֆրանքով փորերնիս կը կշտացնէինք:

— Այո՛, յարեց Ռոտօլֆ, բայց նախ շատ դէշ կերպով կը կերակրուէինք, և չեայ հօրկ կ'ըլլար որ կէօ գիշերէն ետքը ձգուբէ՞ ընէինք: Այդ հաշիւով հիմակուն ըրածնիս խնայողութիւն է:

— Հաւատա որ դուն ճշտօրէն մարդ ես, մըրմնչեց արթիւթը՝ բարեկամին արամարանութենէն յաղթուած, գուն ժիշտ իրուունք ունիս: Է՛յ, ի՞նչ կ'ըսես, այս գիշեր պիտի ախառախնք:

— Միտք չունիմ, երթամ անգամ մը մօրեղբայրը տեսնեմ, պատուական մարդուկը, որուն երթամ նոր վիճակս հասկցնեմ: Անիկա բարի խրատներ կըրնայ տալ ինծի: Դուն ի՞նչ ընելու միտք ունիս, Մարտէլ:

— Ես ալ սա խոփած Մէթիսիսին անգամ մը երթամ հանդիպիմ. թերեւս նորոգել տալիք պատկերներ ունենայ: Աղէկ միտքս եկաւ, օրտեղէն հինգ ֆրանք տուր ինծի:

— Ի՞նչ պիտի բնես:

— Բօն տէ գ'Արէն անցնելու համար:

— Ատիկա աւելորդ ծախք մըն է, թէեւ աննչան,

եթէ կ'ուզես, բայց մեր սկզբունքն շեղիլ կուտայ — Իրաւունք ունիս, Բօն Նէօֆէն կ'անցնիմ, չըլլայ նէ կառք մը կը բռնեմ:

Եւ երկու բարեկամները իրարմէ բաժնուեցան, երկուքն ալ տարբեր կողմեր ուղղուելով, և ետքէն զարմանալի դիպուածով մը առաջնորդուեցան միևնոյն տեղը, ուր գտան զիրար:

— Ըսել է մօրեղբայրդ տունը չէ՛ր, հօրեղբ Մարտէլ:

— Դուն ալ կ'երեւայ օր Մէթիսիսը չտեսար, ըսաւ Ռոտօլֆ:

Եւ երկուքն ալ խնդալէ ճաթեցան: Այրու ամենայնիւ երկուքն ալ կանուխ տուն եկան... հետեւեալ առտուն:

Երկու օր ետքը, Ռոտօլֆ և Մարտէլ կատարելապէս կերպարանափոխուած էին: Երկուքն ալ նոր փեսայի պէս կը ճըռճէին հագուած, անանկ աղուորցած, անանկ ճիւղաբացած, անանկ շնորհքովցած էին օր դժուարաւ ճանչցան զիրար երբ իրարու հանդիպեցան փողօցը:

Իրենց խնայողութեան սխալէմը տեղն էր, բայց ախառութեան եղանակնին տակաւին չէր կողմակերպուած:

Ապաստուօր սր բռնած էին, երեսունչորս տարու Զուցերեացի ճիւճաման՝ աղայ մը օր ժօքրիսի չափ խելք ունէր:

Մտառութեան համար ծնած չբլլալուն, երբ իր աղաներէն մէկը աչքի զարնօղ ծրար մը կը յանձնէր իրեն այս ինչ տեղը տանելու համար, Պաթիսթ՝ զայրոյթէն կը կարմրէր, և փոխանակ ինք անձամբ տանելու, ուրիշի մը ձեռքով ծրարը կը զրկէր:

Աղէկ կողմեր ալ ունէր Պաթիսթ. օրինակի համար երբ տէրերը ճազար մը կուտային ձեռքը, անմիջապէս «եհնի» մը մէջտեղ կը հանէր:

Ասկէց զառ. անոնց քով ծառայութեան մանելէ
առաջ թորանոցի մը մէջ աշխատած ըլլալուն, իր ար-
հեստին համար տեսալին սէր մը կը օնուցանէր և իր
աէրերուն յառկացուած ժամերուն սեծագոյն մտօր
կը գ զնար՝ գիւար ընելու համար առաջնակարգ վի-
րադեղի մը, որ իր անունը պիտի կրէր: Նոյնպէս
առ յաջող էր ընկուզի կեղեւ ձեծելու մէջ: Բայց
Պաթիւթ մրցակցութենէ չէր վախնար Մարտէլի
սիկառաները ծխելու մէջ, զորս կը վառէր Ռոօօլֆի
ձեռագիրներով:

Օրին մէկը Մարտէլ ուզեց նկարել զինքը փարա-
ւանի հագուստով իր Վարմիր ծովու անցքային հա-
մար: Այս առաջարկութիւնը մերժեց կոպիտ պա-
ռասխաններով և պ հանջեց որ իր հաշիւը մաքրեն:

— Շատ աղէկ, բաւ Մարտէլ, այս իրիկուն հա-
շիւդ կը մաքրենք:

Երբ իրիկունը Ռոօօլֆ ասուն եկաւ, Մարտէլ յայ-
տարարեց թէ Պաթիւթը ճամբելու էին, որովհետեւ
բանի մը չէր ծառայեր:

— Շատ իրաւացի ես, անիկա կենդանի գեղոր
մըն է:

- Էլուն կտորին մէկը:
- Մոյլ ալ է:
- Ճամբելու է:
- Ճամբենք:
- Թէեւ աղէկ յառկութիւններ ալ օւնի. ճեպի-
նիսն աղէկ կ'եփէ:

— Ընկուզի կեղեւ ձեծելուն ալ ըսելիք չի կայ,
ընկուզի կեղեւ ձեծելու մէջ Ռափայէլ մըն է:

— Այո՛, բայց աղէկ զառ ի՞նչ բանի օրուա ու-
նի: Իրեն հետ վիճարանելով մեր ամբողջ ժամանակը
կը կորսնցնենք:

- Մեր աշխատութեան արգելք կ'ըլլայ:
- Պատճառ կ'ըլլայ որ Վարմիր ծովու անցքը

չկնամ հաօցնել այս ասուածն Վարունին: Փարաւանի
դերը չուզեց օտանձնել:

— Իր երեօէն չկրցայ աւարտել ինծի ապօզր-
ուած գիրքը, օրովհետեւ չուզեց Մատենագարանը
երթալ պէտք անեցած նօթերօ բերելու համար:

- Մեզի կը շնորհ:
- Ըսելիք չի կայ. ո՛ր չենք կրնար վար դնել:
- Ճամբենք երթայ, բայց պէտք է ասնելիքը
գնենք:

- Ստակը կուտանք, բայց թող առէք ըլլայ:
- Սրտեղէն քիչ մը ստակ ասուր որ աղուն հա-
շիւը տեսնես:

- Սառի մի, բայց ճշտեցանք թու ձեռքդ է:
- Ո՛վ ըստու, ընդհակառակը թու քովդ է. սա-
տակարարութիւնը գուն վրագ ասած էիր:

— Բայց կը հաւատացնեմ զքեզ թէ զօվս մէկ
փարա չմտց. բացադանչեց Մարտէլ:

— Ի՞նչ, լմնցա՞ւ: Անկարելի է, ութ օրուան սէջ
հինգ հարիւր ֆրանք չուտուիր, երբ մանաւանդ մեր
ըրածին պէս մարդօ ատանկ բացարձակ խնայողու-
թեա՛ր կ'ապրի, և որ անհրաժեշտ պէտքէն անդին
չանցնիր: (Անհրաժեշտ աւելորդէն պէտք էր օր ըտէր)
Եկուր մէյ մը սա հաշիւները աչքէ անցընենք, թե-
րեւս օխալ կը գործենք:

— Սխալը՝ թերեւս, բայց օտակը ո՛չ, վրայ բե-
րու Մարտէլ: Ինչ և իցէ, ծախուց տեարակը քրն-
նենք նայինք:

Աւտօիկ նմոյշ մը այն ամարտակալութենէն որ
սկսու ծ էր ընդ հովանեաւ Սրբոյն Խնայողութեան:

- Մարտ 19ին. մուտք՝ 500 ֆրանք: Ելք՝ ծը-
խափող 4ր 25 ֆրանք. ճայ՝ 15 ֆրանք. այլ և այց
ծախքեր 40 ֆրանք:
- Այդ այլապէս ի՞նչ տեսակ ծախքեր են, հար-

ցուց Ռոստոլֆ Մարտէլին, որ հաշիւները հասիկ հասիկ կը կարգար:

— Միտքդ չէ՞, այդ ծախքերը այն գիշերը ըրինք որուն յաջորդ առտուն միայն ասուն կրցանք գալ: Թէեւ ասանկ ընկերվ մոմի և փայտի խնայողութիւն մը ըրած եղանք:

— Ետքը՞, շարունակէ՛:

Մարտ 20. նախաճաշ 1 ֆրանք 50 սանթիմ, ծրխախոտ՝ 20 սանթիմ, ճաշ՝ 2 ֆրանք, ակնոց մը՝ 2 սակէօ ֆրանք. գիտե՞՞, այդ ակնոցը քու հաշուոյդ ասունեցաւ: Ի՞նչ պէտք ունէիր ակնոցի, քանի որ աչքերդ աղէկ կը տեսնեն:

— Աղէկ գիտես որ «Սալօն»ին նկարագրութիւնը պիտի ընէի «Լ'Էշարբ Թ'Իրիս»ին մէջ, և կարելի չէ նկարահանդէտի մը քննադատութիւնը ընել առանց ակնոցի. հետեւաբար եղածը օրինակօր ծախք սըն է: Ետքը՞:

— Կնիւնէ գաւազան սը:

— Աս ալ քու հաշուոյդ է, թէեւ գաւազանի պէտք չունէիր:

— Աստնցմէ դատ ուրիշ ծախք չենք ունեցեր 20ին ըսաւ Մարտէլ, առանց Ռոստոլֆի դիտողութեան պատասխան առլու: 21ին դուրսը կերակուր կերեր ենք ցերեկ և գիշեր:

— Այդ օրը շատ սառկ խարճած ըլլալու չենք:

— Իրաւ ալ ասանկ եղեր է... հազիւ երեսուն ֆրանք:

— Բայց այդքան սառկ ո՞ւր ենք տուեր:

— Ես ալ չեմ գիտեր, բայց ամէն ասորգայի մէջ այլ և այլ ծախքերու վերնագրին սակ անցուցեր ենք:

— Տարածմ' և գրուժան վերնագիր մը...:

— 22ին՝ Պաթիսթին եկած օրը հինգ ֆրանք արուեր ենք իրեն աւ հաշիւ ամսականին, 4էս ֆրանք ալ

փողոցի երգեհոնիկին: Երկու ֆրանք 40 սանթիմ արուեր ենք իրեւ փրկանք՝ ազատելու համար չորս չինացի ազաքներ որ դատապարտուած են եղեր Գեօրն մէջ նետուելու՝ բարբորոս ծնողքներու կողմէ:

— Ատիկա եղա՞ւ, եկուր բացատրէ նայինք այն հակասութիւնը, որ այդ յողուածին մէջ աչքի կը դարնէ: Մէկ կողմէն սառկ կուտաս փողոցի երգիոնիկին (օրկ ար պարպարի) և միւս կողմէն կ'անպատուես «պարպար» ծնողքները: Եւ յետոյ ի՞նչ պէտք կար փրկանք առլու փաքրիկ Չինացիներու:

— Վեհանն ծնած եմ, ձեռք չէ: Բայց դուն շարունակէ տեսնե՞ք. մինչև հաս կը տեսնեմ թէ խնայողութեան օկզբունքներէն շատ չենք հեռացեր:

— 23ին բան չենք գրած, 24ին ալ նայնպէս: Ա՛ն քեզի երկու «պիչիմլի» օրեր: 25ին Պաթիսթի ամսականին աւ հաշիւ 3 ֆրանք:

— Ինծի կազայ որ ստէպ սառկ կուտանք կոր Պաթիսթին, ըսաւ Մարտէլ ստածկս չեշտով մը:

— Պարտքերնիս ալ նուազ կ'ըլլայ, պատասխանեց Ռոստոլֆ: Շարունակէ՛:

— Մարտ 26ին, այլ և այլ և պիտանի ծախքեր արուեստի տեսակէտով՝ 36 ֆրանք 40 սանթիմ:

— Այդքան օգտակար ի՞նչ բան կրնանք ծախուսած ըլլալ, ըսաւ Ռոստոլֆ, իմ միտքս բնաւ չի գոր... 36 ֆրանք 40 սանթիմ... ի՞նչ է արդեօք այդ ծախքը:

— Ինտօ՛ր, յոսցօ՛ր: Այն օրն էր որ Նօթր Ծածի աշտարակներուն վրայ ելանք Բարիզը թռչունի աչքով վերէն տեսնելու համար:

— Իմ գիտածս՝ աշտարակներուն վերելքը ութ սու է:

— Այո՛, բայց վար իջածնուս պէս Սէն-ժէւմէն գոցինք կերակուր ուտելու:

— Ինծի կուգայ որ այդ հաշուին խմբագրուած թիւնը յօտակութեան օրինաց դէժ քիչ մը կը մեզ զանչէ:

— 27ին բան մը չենք գրեր:

— Ահա քեզի խնայողութիւն մը:

— 28ին Պաթիսթի բժշականին առ հաշիւ 6 ֆրանկ:

— Ա՛լ չափը անցաւ, ապահով եմ որ այլևս Պաթիսթին բնաւ պարտքերնիս չէ մնացած, կարելի է անհելիք անդամ ունինք. արէկ նայէ:

— 29ին, այդ օրը 29ը՝ չէ նօթագրուած, ծախքի հաշիւի անդ՝ բարքերու վրայ ճառող յօդուած մը բուկրսուած է:

— 30ին, հո՛ւ, այդ օրը մարդ օւնեցեր ենք կե. բակուրի, խոշորկէկ գումար մը՝ 30 ֆրանք 55 սանթիկ: 31ին, այսօրն յայտարար, առկուին ծախք մը չենք ունեցեր: Տեսա՞ր, ըսաւ Մարսել հաշուեհետըրը գոցելով, որ հաշիւները շատ կանոնաւորութեամբ բանուած են. սակայն ամբողջ գումարը 500 ֆ անք չըներ կոր:

— Ուրեմն անաւակին մէջ ստակ աւելցած ըլլալու է:

— Կայնէ նայինք, ըսաւ Մարսել գզրոց մը բանայով: Չէ, բան չէ մնացեր, մտմուկէ մը զատ բան չի կայ:

— Առտուան մտմուկը վիշտի նշան է, յարեց Ռօօօլֆ:

— Այսքան ստակ ո՛ւր գնաց, վրայ բերաւ Մարսել օարսափահար, անաւակին պարագաւեան ի տես:

— Շատ պարզ է, ըսաւ Ռօօօլֆ, եղածը չեղածը Պաթիսթին տուեր ենք:

— Կեցիր քիչ մը, պոռաց Մարսել գզրոցը պրպրօտելով, օրուն մէջ թաւգթի կտոր մը աչքին զարկու, վերջին եռամսեային ստացագրէրը... աղաղակեց:

— Է՛յ, տմտակա՞նս:

— Ինտո՞ր ըսիր, ասնելիքէ գ աւելին տուեր ենք քեզի. ասանեհինգ օր չեղած 14 ֆրանք տուեր եմ, այդքան ստակը ի՞նչ կ'ընես կոր, կ'երեւայ թէ քանոնօրը ներու հետ կերար:

— «Մէթրէս» հէ՞. յարեց Ռօօօլֆ:

— Ըսել է երեսի վրայ պիտի մնամ հիմա, կակոզեց խեղճ սանչը, գլուխս խօթելիք ծակ մը պիտի չունենամ...:

— Նա՛, «քասքէթ»ը քեզի թող լլլայ, ըսաւ Մարսել, ահամայ յուզուած:

Եւ Պաթիսթին տուաւ «քասքէթ»ը:

— Ըսել թէ այդ թշուառականը մեր հարստութեան տակէն ստաւ՝ վրայէն ելաւ, ըսաւ Ռօօօլֆ Պաթիսթին դուրս ելլելը գիտելով: Ան չէ քամա՞, այսօր ո՛ւր կերակուր պիտի ուտենք:

— Վաղը Լայանի կ'ըլլայ, պատասխանեց Մարսել:

ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔՆՈՅԻ ՍԸ ԱՐԺԷՔԸ

Շարաթ իրիկուն մը, երբ տակաւին Ռօօօլֆ կենակցիլ չէր սկսած Միմիի հետ, որ քիչ մը ետքը պիտի երեւայ այս պատմութեանս մէջ, Ռօօօլֆ ճաշարանին սէջ ծանօթացաւ Լօռ անունով աղջկան մը, որ ասնը մէջ պաճուճանքի առարկաներու վաճառումով կ'ըրազէր: Երբ Լօռ հասկցաւ որ Ռօօօլֆ խմբագիր էր «Լ'Էշարբ ամիս» և «Բասթօր» անուն նորոյթութեթերուն, և այն յայտով որ այդ թերթերը կրնաի յին անէջլամըր ընել իր ապրանքներուն, նշանակալի ստաւթիւն մը ցոյց տուաւ անոր: Իր այս գրգռիչ համարձակութենէն քաջալերուած, Ռօօօլֆ քծնաբանական հրախաղիւթիւնով մը պատասխանեց իրեն անանկ վարպետութիւնով որ կրնար նախանձիլ աս Պէնսըրաթը, Վուաթիւրը և կնասեծար օճի բօլօր Ռուճճիէրիները:

Ճաշը աւարտելուն, Օրիորդ Լօռ, տեղեկացած

լլալով որ Ռօտօլֆ բանաստեղծ էր չքաշուեցաւ ա-ը նոր հասկցնելու թէ հաճութեամբ պիտի ուզէր ըն-դունիլ զինքը իբրեւ իր Բեթրարքը, և նոյնիսկ չի-տէ չիտակ ժամադրութիւն մը տուաւ յաջորդ օրուան համար:

— Խա՛չօք, կ'ըսէր ինքնիրենը Ռօտօլֆ, տուն ա-ռաջնորդելով բարեկամուհին, գէշ աղջիկ չէ, ինծի ա-անկ կուգայ որ թէ՛ ուսմունքով և թէ՛ վրայ գլու-ն խով «փարլախ» մէկը կրնայ համարուիլ. բոլորովին արամաղիր կ'զգամ կօր ես զիս՝ երջանկութիւն պար-գեւելու իրեն:

Երբ ասնը դրան առջեւ հասան, Լօռ ձգեց Ռօ-տօլֆի թեւը և չնորհակալութիւն յայտնեց այդքան հետու թաղի մը մէջ ընկերացած ըլլալուն համար իրեն:

— Ո՛հ, տիկին, պատասխանեց Ռօտօլֆ, մինչեւ գետինը խոնարհելով, պիտի մաղթէի որ Մոսկուա և կամ Սօնտի կղզիները բնակէիք, աւելի երկար տան ձեզի իբրեւ «քավալիէ» ծառայելու համար:

— Քիչ մը հետու չէ՞ր ըլլար:

— Պուլվառներու կողմէն կ'երթայինք, տիկին, պատասխանեց Ռօտօլֆ. ներեցէք որ ձեր ձեռքը համ-բուրեմ:

— Օ՛, պարօ՛ն, բացագանչեց Լօռ, շատ շուտ կ'երթաք կօր:

— Աւելի շուտ հասնելու համար, ըսաւ Ռօտօլֆ. օրրոյ մէջ՝ առաջին կայաններէն քառասմբակ անց-նելու է:

— «Շիրին» աղայ է, մտածեց Լօռ տուն մտնե-լով:

— «Խըբախ» աղջիկ է, ըսաւ Ռօտօլֆ ճամբան երթալով:

Տուն եկածին պէս, շուտ մը անկողին մտաւ և

օկտաւ անուշ երազներ հիւօելլ: Երեւակայութեամբ թեւը կ'առնէր Լօռը, և թատրոն, պարտահանգէս, պր-տոյտի տեղեր կ'առաջնորդէր սիրուհին չքեղօրէն հագուած, և որմէ պիտի նախանձէր Բէոյի մօնրա-վէպերուն մէջ նկարագրուած մա՛նէն գեղանի պըչ-բուհին:

Հետեւեալ առտուն, Ռօտօլֆ, ըստ սովորութեան ժամը առանւթէին անկողնէն ելաւ և իր առաջին մտածումը եղաւ Լօռը:

— Ծիշդ ուզած կնիկս է, մըմնջեց, կտակած չկայ որ Սէն Տընիի մէջ առած է իր կրթութիւնը. վեր-ջապէս հոմանունի մը դտայ: Ապահովապէս չատ մը զոհողութիւններ ընելու պատրաստ եմ իրեն համար: «Լ'էշարբ օ'Իրիս»ին երթամ դրո՞ստ ասնեմ, և զոյգ մը ձեռնոց գնելուս պէս, Լօռը պիտի տանիմ կերտ-կուր կերցնելու՝ անանկ ճաշարան մը, ուր անձեռոց-ներ կուտան յաճախորդներուն: Թէեւ վրաս գլուխս շատ անող չէ, բայց սեւ հագուստը միշտ աղէկ կ'ե-րեւայ:

Եւ դուրս ելաւ «Լ'էշարբ օ'Իրիս»ի խմբագրատունը երթալու համար:

Փողոցէն անցած տանը «օմնիպիլս»ի մը հան-դիպեցաւ որուն կողքին վրայ ծանուցում մը փակ-ցուած էր հետեւեալ վերտառութեամբ.

«Այսօր կիրակի, ջրախաղութիւն ի վերոայլ»: Դարձեալ այդ ծանուցուսին աղղեցութիւնը չպի-տի գործէր վրան:

— Կիրակի է եղեր այսօր, մտածեր էի, մըմնաց, այսօր ստակ չպիտի կրնամ գտնել: Այսօր, կիրակի, աշխարհք արարած վերսայլի ճամբան բռնած ըլլա-լու է, բայց սակայն մղուած ա՛յն ստայօդ պատրան-քէն որուն մարդս կառչած կը մնայ միշտ, Ռօտօլֆ իր լրագրին վազեց այն հաշուով որ, բարեբաօտիկ պա-տահմունք մը հոն բերած կրնար ըլլալ գանձապետը:

իրաւ ալ, Գ. Պօնիֆատ աստուծոյ վայրկեան մը հանդիպած էր հոն, բայց անմիջապէս մեկնած:

— Վերսայլ երթալու համար, դիտել տուած էր գրասենեակին մասնը:

— Եթէ այդպէս է, «հաս»ը կլլեցինք, ըսաւ Ռօուօլֆ: Բայց կայնէ՛ նայինք, մտածեց, ժամադրութիւնս այս իրիկուան համար է, հետեւորար ասկաւին հինգ ժամ ունիմ առջիս հինգ ֆրանք ճարելու համար. այսինքն ժամը մէկ ֆրանք... Պուլա ար Պուլօնեի ձեռնորուն պէս: «Հայտէ» նայինք:

Ճիշդ այն թաղին մէջ կը դանուէր ուր կը բնակէր լրագրող մը որուն ազդեցիկ քննադատի անունը կուտար: Ռօուօլֆ մտածեց անոր մօտ դիմում մը ընել:

— Անպատճառ զինքը տունը կը գանեմ, մտածեց սանդո զնորէն վեր ելած ատենը, այսօր իր թերթօնին օրն է, վտանգ չի կայ որ դուրս ելած ըլլայ. իրմէ հինգ ֆրանք պիտի ուղեմ:

— Դ՞ո՞ւն ես, հարցուց գրագէտը, ազէկ որ եկար, պզտիկ ծառայութիւն մը պիտի խնդրեմ քեանէ:

— Ազէկ ատեն եկեր եմ, մտածեց Վէլչարը օ՛րբիտի խմբագիրը:

— Երէկ գիշեր Օտէոն գացի՞ր:

— Ես միշտ Օտէոնն եմ:

— Եթէ այդպէս է, ուրեմն նոր թատերախաղը տեսար:

— Ի՛նչպէս չտեսնամ, Օտէոնի հանդիտականները և ես, միեւնոյն բանը ըսել ենք:

— Իրաւ է, ըսաւ քննադատը. նոյնիսկ ըսողներ կան թէ այդ թատրոնին տարեկան նպաստը տուողը դուն ես: Ինչ և իցէ, ահա ի՛նչ է քեանէ խնդրելիքս: Նոր կտորին վրայ յօդուած մը:

— Ազ դիւրին է, պարտապահանջի մը չափ յիշուցութիւնս տեղն է:

— Այդ կտորին հեղինակը ո՞վ է, հարցուց քննադատը Ռօուօլֆին, երբ անիկա գրելու կը նստէր:

— Պարոնին մէկը:

— Շատ ազոնու» բան մը ըլլալու չէ:

— Ամէն պարագայի մէջ նուազ հուժկու է քան խափշիկ մը:

— Այն ատեն, ըսել է զօրաւոր ալ չէ: Գիտե՞ս թէ խափշիկները անիրաւ տեղը ուժաւոր ըլլալու համբաւի մը տիրացած են: Անոնք Սափուացիի մը օտքին անդամ չեն կրնար հասնիլ:

— Ի՛նչ բան արգելք պիտի ըլլար ատոր:

— Որովհետեւ Սափուացի ըսելը Օվէրնեացի ըսել է և «համարձեներն ալ Օվէրնեացի կ'ըլլան»: Յետոյ խափշիկները իրականութեան մէջ գոյութիւն չունին, ի բաց առեալ անոնք՝ որ վարնոց դիմակաւոր-պարահանդէսներու մէջ կը կ'երեւիս, և մէյ մըն ալ՝ այն քանի մը հատերը որ Շան զ'էլիէի փողոցներուն մէջ «խուրմա» կը ծախեն: Խորշիկ ըսածդ նախապաշարում մըն է որ «յաւարմասիօն» մը: Արեւելքը լաւ ճանչցող բարեկամ մը ունիմ ես որ կը վտանգեցնէ թէ բոլոր խափշիկները այլաբան եկած են Քօքլնա փողոցին մէջ:

— «Խրեախ» բան է զրուցածդ, ըսաւ Ռօուօլֆ:

— Անանկ չէ՞, թերթօնիս մէջ տեղ մը պիտի քշեմ:

— Ահաւասիկ թատերախաղին վրայ գրած վերլուծումս, շատ «պիշիմիլ» եղաւ, յարեց Ռօուօլֆ:

— Այո, բայց կարճ է:

— Լայն լայն շարուելու ըլլայ նէ կ'երկնայ. ազկէ զատ քու քննադատի գողափարներդ կ'աւելցնես վրան, եղաւ զնաց:

— Նախ որ ժամանակ չունիմ, և յետոյ կարծիքներս շատ աեղ չեն բռներ:

— Ամէն երեք բառ գլուխ՝ ամական մը կ'աւելցնես, չըլլա՞ր:

— Կտրելի չէ՞ արդեօք որ վերլուծումիդ մէջ կարճ, աւելի լաւ եւս է ըսել արկայն գնահատական մը աւելցնես թատերասարդին վրայ, հէ՞. հարցուց քննադատը:

— Իրաւ է որ, պատասխանեց Ռոտուլֆ, սղբերգութեան վրայ, քիչ շատ գաղափար ունիմ, բայց եկուր տես որ զանոնք երեք անգամ տպել տուած եմ «Քառթօր»ի և «Լ'Էշարբ Ե'Իրիտ»ի մէջ:

— Հոգ չէ, մինակ սա ըսէ ինծի. գաղափարներդ քանի՞ տող կը բռնեն:

— Քառսուն:

— Ադ ի՞նչ մեծ գաղափարներ ունիս եղբր, լա՛ւ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ եթէ այդ քառսուն տողերդ ինծի փոխ աս:

— Գործս եղաւ, մտածեց Ռոտուլֆ. քսան ֆրանք վասակցնող ձեռագիր եթէ տալու ըլլամ իրեն, հարկաւ տասը ֆրանքնոց մը չի կրնար մերժել: Սակայն պէտք է կանխաւ քեզ ազգարարեմ թէ. ըսաւ քննագաթին գաղափարներս կործածիդ չափ նոր չեն: Քիչ մը շատ գործածուած, սանկ ըսեմ. Չանոնք տպագրութեան տայէ առաջ, Բարիզի բոլոր սրճարաններուն մէջ ոռնացած եմ, այնպէս որ կարծեմ թէ «կառսօն» մը չի կայ որ զանոնք գոց չգիտնայ:

— Ադկէ ի՞նչ կ'ըլլայ, կ'երեւի թէ զիս լաւ չեօ ձանչցած: Այխարհիս վրայ նոր բան չի կայ, բացի առաքինութենէ:

— Առ նայինք, ըսաւ Ռոտուլֆ՝ յօդուածը ուարտելով:

— Վա՛յ օսկու՛մ վա՛յ, օտ նայէ՛, օակաւին երկու սիւնակ կը տակօր կոր: Այդ անդունդը ի՞նչպէս լեցնելու է, ազաղակեց քննադատը: Քանի որ ըլլալիքը եղաւ, ինծի քանի մը շատ չլսուած, նորալուր կարծիքներ մատակարարէ տեսնեմ:

— Կարծիքներս վրաս չեմ առած, բայց կրնամ

միտքս մնացածները փոխ ալ քեզի, մինակ օտ ըսեմ որ իմիններս չեն, զանոնք կէս ֆրանքի ծախու առած եմ նեղը մնացած բարեկամէ մը, այսու հանդերձ շատ գործածուած են:

— Շատ աղէկ:

— «Հա չէօյլէ» ըսաւ ինքնիրենը Ռոտուլֆ, կրկին գրելու նստելով, ա՛լ տասը ֆրանք կրնամ իրմէ ուղել, այս եղանակին նորալուր կարծիքները սուղի կը նստին կոր... «պըթրոն»ներուն պէօ, և երեսուն տողի չափ բան գրեց, որոնց մէջ սնտօր, խենդ սխելառ բաներ ըսուած էին «բիանօ»ներու, կարմիր ձուկի, օզլախոնութեան դպրոցի, Հաննօթի դեպին վրայ՝ օրօն «թուալէթի գինի» ըսուած էր:

— Շատ սիրուն են, ըսաւ քննադատը, մինակ օտ ալ աւելցուր, խնդրեմ, և ըսէ թէ բանալ այն միակ տեղն է՝ ուր ամէնէն շատ պատուաւոր մարդիկ կարելի է գտնել:

— Վ՛այ, էյ ազ ինչո՛ւ:

— Երկու տող վասակելու համար. հիմա գործերնիս եղաւ. առ նայինք, ըսաւ ազգեցիկ քննադատը և տպասաւորը կանչելով թերթօնը տպարան զրկեց:

— Հիմա, ըսաւ Ռոտուլֆ, քիթը մտնալու տեսնը եկաւ, և լըջօրէն իր խնդիրը առջեւ քչեց:

— Ա՛խ, սիրելիս, ըսաւ քննադատը, ասանց մը չունիմ վրաս: Լօյօթը իր «քոմատտ»ներովը խերս կ'առնի՞ կոր, քիչ մը առաջ ունեցածս չունեցածս առաւ տարաւ, վերսայլ երթալու համար, ուր տեսնել կ'ուզէ եղեր արօյրէ հրէշներուն հեղուկ փոխելը:

— Վերսօ՛յլ մի, չըսե՛օ որ վերսայլ երթալը համաճարակ մը դարձած է:

— Բայց ըսէ տեսնեմ, ի՞նչ բանի համար օտակ պէտք կ'ունենաս կոր:

— Ահա հովուերգութիւնս, յարեց Ռոտուլֆ,

«ոանտէ-վա» ունիմ այս գիշերուան համար, շնորհ-
քով կնիկ մը որ երբեք փողոց չելլեր առանց «միր-
պիւր» նստելու:

Կեանքս իրենին միացնել կ'ուզեմ քե-
նի մը օրուան համար, և կը վայլէ որ կեանքի
քաղցրութիւնները ճաշակել տամ իրեն՝ ճաշարան,
պարահանդէս, թատրոն, պոռոյտ ևլն. ևլն. և ասոր
համար հիւսիս ֆրանքի պէտք ունիմ անխուսափելի-
րէն, եթէ այդ ստակը ճարելու չըլլամ, ֆրանսական
գրականութիւնը անպատուութեամբ պիտի ըլլայ իմ ե-
րեսէս:

— Նոյնինքն այդ կտակէն ինչո՞ւ փոխ չես ուզեր
այդ դրամը:

— Առջի բերան քիչ մը դժուար է ասիկա: Մի-
նակ դուն այդ «պէլ»-էն կրնաս զիս ազատել:

— Կ'երգնում եգիպտոսի բոլոր մամիւններուն
վրայ, պատուայ մեծ խօսքս կուտամ քեզի որ երկու
փարանոց «սիկարա» մը առնելու համար պէտք եղած
ստակը անգամ չեմ բռներ: Այսու հանդերձ սրտեղ
քանի մը կտոր գիրք ունիմ, եթէ կ'ուզես ասը
ծոթէ:

— Այսօր կիրակի է, չեմ կրնար: Մէն Մանսիւն,
Լըպիկրը, և Սէն Ժաք փ զօցի բոլոր խանութները
այսօր գոց կ'ըլլան. ինչ տեսակ գիրքեր են բաժնե-
բեզ. բանաստեղծական հատորներ՝ հեղինակին պատ-
կերք վրան, անանկ չէ՞, հիմա ատանկ լրբճուկ բա-
նորուն փարա ասուղ չի կայ:

— Ի բաց առեալ, եթէ դատարանի մը կողմէ զո-
նոնք կարգալու գտապարտութեամբ չըլլայ մարդո՞:
Բայց կայնէ նայինք, սրտեղ երգի նօթաներ և նը-
ւագահանդէսի աստակներ կան, քիչ մը ճարպիկու-
թիւնով կրնաս զանոնք «կուտ» վերածել:

— Ուրիշ բան մը աւելի գործիս կուզար, բան-
թալօն մը, օրինակի համար:

— Այդ «ոչվա»-յէդ վազ անցիր, սա Պօսիւէին
հատորը և Օթիլօն Պէոօի գածէ կիսանդրին հետք առ,
պատուայ խօսքս ձեզի, ունեցածս չունեցածս ասոնք են:

— Գործին մէջ բարեացակամութիւն կը դնե՞ս,
«Ֆարխ»-ին եմ, և եթէ ասանցով մէկուկէս ֆրանք
կարնամ «պէճէրմի» ընել, գիտցած եղիր որ ըրածս
Հերակիտի իբրեւ երեքասուներորդ քաջագործու-
թիւնը պէտք է նկատուի:

Չորս փարսախ տեղ քալելէ ետքը, Ռօօօլֆ, շը-
նորհիւ այն պերճախօսութեան օրուն գաղտնիքը ու-
նէր նեղ պարագաներու մէջ գործածելի, կրցաւ եր-
կու ֆրանք փոխ առնել իր յուացարարուհիէն, անոր
քով աւանդ ձգելով բանաստեղծական հատորներ, ու-
մանոները և Պարոն Պէոօի կիսանդրին:

— Հիմա, ըսաւ կամուրջներուն վրայէն վերա-
դառնալով, յօսուցանս գանուեցաւ, գործը «քէպտա»-ին
մնաց, Մէյ մը սա սօրեղբորս երթամ նայիմ:

Դէս ժամ ետքը Մօնէթթի մօտեղբորը քովն էր.
անիկա անմիջապէս քեռորդուայն կերպարանքէն կու-
հեց զլխուն գալիքը և ասոր համար զգուշական մի-
ջօցներ ձեռք առաւ և գործին առջեւը առնելու նպա-
տակաւ շատ մը «մահանա»ներ մէջտեղ դրաւ հետեւ-
եայներուն պէս:

— Գործերը գէշ կ'երթան կօր, հացը սղեց,
պարտականները չեն վճարեր կոր, վարձքերը օրին
ցնծալու է, առեւտուրին խերը տես ևլն. ևլն. վեր-
ջապէս «սարաֆ»ներու բոլոր շանքարօղները իրարու
ետեւէ շարեց:

— Կը հուսածա՞ս, ըսաւ սօրբը, որ խանութին
մանչէն ստակ փոխ առի՞ փոխանակագիր մը վճարելու
համար:

— Թող ինծի յուր զրկէիր, ըսաւ Ռօօօլֆ, ես
կրնայի ձեր պէտքը ունեցած գրամը փոխ առլ. Երեք

որ առաջ երկու հարիւր ֆրանք ձեռք տնցաւ:

— Շնորհակալ եմ աղաս, բայց զուէն ալ օտակի պէտք ունիս, նա՛, քանի որ հոս ես և աղսւոր ալ գէր ունիս, քանի մը հաշուեցուցակներ կան, ընգորինակէ որ զրկեմ գոնձել տամ:

— Սա գետնին տալը անցնելիք հինգ ֆրանքը ինօ ծի քանիի՞ կը նստի կոր, մտածեց Ռոտօլֆ և սկսաւ գւրծի, կարելի եղածին չափ հասառօտելով զայն:

— Սիրելի մօբար, ըսաւ Մօնէթթիին, գիտեմ որ ամբողջը չէ կ'ախորժիք, անոր համար նուագածանդէսի տոմօտակներ բերի ձեզի:

— Շատ ազնիւ ես, աղաս, կերակուրի ինծի կը կենա՞ս:

— Շնորհակալ եմ մօբար, Սէն Ժէոմէն թաղին մէջ ճաշի հրաւիրուած եմ, օակայ «թէրօ» պիտի ըլլայ, Ժամօնակ չունիմ որ մինչեւ ասուն երթամ ըստակ ասնելու համար որպէսզի զայդ մը ձեռնոց գնեմ:

— Ձեռնոց չունի՞ս, եթէ՛ կ'ուզես իմիններօ փոխ տամ քեզի, ըսաւ մօբարը:

— Շնորհակալ եմ, մինակ միեւնօյն ձեռքերը չսուսինք, եթէ կը հաճիք ինծի փոխ աւլ...:

— Ձեռնոց գնելու ըամար մէկ ֆրանք քառօտունօ եւհինգ, ինչո՞ւ չէ աղաս, ա՛յ նայինք: Մարդու մէջ մտնելու համար վրաց գլուխդ տեղը ըլլալու է: Աւելի լաւ է նախանձ շարժել, քան արգօտօտանք, կ'ըսէմ օտէնկէ՛սդ, կը նայիմ որ մարդու կարգ կ'անցնիս, դօհ եմ, հաւատա որ օտէն ակելին կ'ուզէի աւլ, բայց դղրոցիս մէջ գտնուածը այսքան է, վեր ալ չեմ կրնար ելլել, օրովհետեւ իտնութը մինակ ձգելու չի գար, ամէն վայրկեան նայիս յաճախորդ մը կը օնկուրի:

— Հապա գործ չի կայ կ'ըսէիք...:

Մօբար Մօնէթթի չլսելու զարկաւ և քեռօրդւօյն որ մէկ ֆրանք 45 սանթիմը գրպանելու վրայ էր, ըսաւ:

— Աճապարելու պէտք չունիս, երբոր կարենա՞ս այն օտեն կլ վերադարձնես:

— Սայտառօ՛կ քեզի, մտածեց Ռոտօլֆ, և առաւ քալեց: Ճամբան հաշուեց որ տակուին մէկ ֆրանք յիսուներկինդ սանթիմի պէտք ունէր հինգ ֆրանքը ամբողջացնելու համար:

— Հիմա ի՞նչ օպուր ուտելու է: Աղէկ եղաւ, եկուր օտ նախախնամութեան քոտուղին երթանք նայինք, հարկաւ բան սր կ'ըլլայ:

Ռոտօլֆ «նախախնամութեան քոտուղի» կը կաչէր Բօրիզի ամէնէն կեղրանօկան մէկ անկիւնը: Բալէ Ռուանալ փողոցը: Տեղ մը ուր անկարելի է օտօը վայրկեան կենալ առանց օտօը ճանչուց մարդերու հօնդիպելու, մտնուանդ... ասնելիքուորներու:

Ռոտօլֆ շիփ շիտակ գնաց կեցաւ պտակ գլինարի պէս Բալէ Ռուանալի դրան օտջեւ: Այս անգամ նախախնամութիւնը քիչ մը ուշացաւ գալու: Բայց վերջապէս Ռոտօլֆ հասուէն նշմարեց զայն: Այդ օրը նախախնամութիւնը հագած էր ձերմակ գլխարկ մը, կանանչ քալթօ մը, և ձեռքը բռնած էր ոսկի կօթով գաւազան մը: Շիք նախախնամութիւն մը, օղունիւ և հարուստ երիտասարդ մը, թէեւ հետեւօղ Փուրիէի ընկերագրիօտական վարդօպտօտութեան:

— Ձեզի հանդիպած ըլլալու շատ ուրախ եմ, ըսաւ Ռոտօլֆին, եկէք միաօին քալենք, ճամբան կը խօսուըռօտինք:

— Աս պակաս էր, հիմա ալ ընկերագրիօտական սկզբունքներ մօիկ պիտի ընենք, ըսաւ ներօրիգիէն Ռոտօլֆ և ընկերօցաւ ձերմակ գլխարկին, որ իր շանքօրոզին վերջը չէր բերեր:

Բօն օէ գ'Առի մօց, Ռոտօլֆ ընկերօջը ըսաւ:

— Սախուրած եմ ձենէ բօժնուելու, օրովհետեւ կօմօւրջին ստակը օտուլ ի վիճակի չեմ:

— «Վազ» անցիր ըստ մարդը՝ Ռոտուֆին քր-
ղանցքէն բռնելով և երկու ասու» նեանց դրամանու-
ւաքին:

— Ատենը եկաւ հիմա, մասնեց ճէ՛ղչարբ Թիբի-
օրն խմբագիրը՝ կամուրջին վրայէն անցած ատեննին.
և երբ կամուրջին գլուխը հասաւ Էնթիթիլ ժամա-
ցոյցին առջեւ Ռոտուֆ մէկէն ի մէկ կանգ առաւ և
յուսանաւ ժէսթով մը ժամացոյցը ցոյց տալով Թ-
ղաղակեց.

— Չոր ստանայ, հինգին քառորդ կայ եղեր,
սո գլխուս եկածը նայէ:

— Ի՞նչ կայ որ, ըսաւ բարեկամը զարմացած:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, քու երեսէդ է որ մինչեւ
կաստեղ զիս քաշկռակցիր. ժամագրութիւն մը փախ-
ցուցի:

— Կարեւոր էր:

— Այ այ խօ՞սք է. ժամը հինգին Պաթինեօլի
կողմը պէտք էի գտնուիլ ստակ գանձելու համար: Այլ
չեմ կրնար հասնիլ, սա եղածին նայէ հիմա, ինձօր
ընեմ:

— Ինձօր պիտի ընեա. շատ պարզ բան ք, եմ-
կուր տուն երթանք, ես քեզի փոխ կուտամ:

— Անկարելի է, դուն Մօնրուժ կը բնակիս, և
ես ժամը վեցին գործ ունիմ Շօնէ Թիթէն փողոցը,
վո՛յ շունչանարդի...:

— Վրաս քանի մը փորո ունիմ, ըսաւ Նախախ-
նասութիւնը երկչոտութեամբ, բայց շատ քիչ:

— Գոնէ կարենամ կողք մը բռնել, թերեւս ա-
տենին Պաթինեօլ կը հասնիմ:

— Դրամապանակիս մարդ չ պարունակու թիւնը
ահա՛, մէկ ֆրանք և յիսունեկինգ օսնիմ:

— Շուտ ըրէ տուր, վազեմ երթամ, ըսաւ Ռո-
տուֆ, ականջ դնելով ժամացոյցի, որ հինգ կը զար-
նէր, և գլուխը առած վազեց ժամագրութեանը:

— Աս ի՞նչ քաշցի, ըսաւ ստակները համբելով,

էիդ հինգ ֆրանք: Վերջապէս ինքզինքս գտայ, և
Լօռ պիտի տեսնէ թէ ապրիլ զիտացող մէկու մը հե-
տէ գործը: Այս օտակէն օտնդիմ մը վար պիտի չդնեմ:
Պէտք է որ գրեկանութեան պատիւը տեղը տանիմ և
միանգամ ընդ միշտ պէտք է հաստատեմ թէ գրագէ-
տին հարուստ ըլլալուն համար մինակ պակասած բանը
գրամն է:

Ռոտուֆ ժամագրութեան վայրը կազմ ու պատ-
րաստ գտաւ Լօռը:

— «Հա շէօյէն», ժամացոյցին գիւտը ընող Պրէ-
կէին կնկանը պէս ճշգրտաբար է եղեր:

Գիշերը սիւսին անցուցին և հինգ ֆրանքը հալե-
ցուց շուտապէս կան ջրուային մէջ: Օրիորդ Լօռ կը
սքանչանար անոր շարժումներին վրայ և հազիւ նշա-
րեց թէ փոխանակ իր առնը առաջնորդելու, կամա-
ցուկ մը իր ամուրիի պենեակէն ներս կը խօթէր
զինքը:

— Ըրածս յանցանք մըն է, գիտեմ, բայց չըլլայ
որ զիս զղջացնել ասք ձեր ասերախտութիւնով, ինչ
որ ձեր սեսին յատուկ բան մըն է:

— Տիպին, իմ հաստատաւորութիւնս ամէնուն
ծանօթ է:

Այնքան հաստատամիտ եմ որ՝ բոլոր բարեկամ-
ներս կը զարմանան հաստատաւորութեանս վրայ և
ասոր համար ռօրոյ ժէնէրալ Պէրթուանը կը կո-
չեն զիս:

ՀԻՍՏՈՐԻԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ ՄԱՆՈՒՇԱԿՆԵՐԸ

Այդ օրերուն Ռոտուֆ խնդի պէս սիրահարած էր
իր մօրեղբոր աղջկան Անժէլին, որ իրմէ բնաւ չէր
ախորժեր, և ճարտարագէտ Շըվալիէի ջերմաչափը՝
զէրօյէն առաներկու աստիճան վար ցոյց կուտար:

Օրիորդ Անժէլ աղջիկն էր Պ. Մօնէթթիի՝ ծխարդար-վառարանագործին, որուն վրայ խօսելու առիթը ունեցանք արդէն:

Անժէլ ասօնելութիւնը ամբողջ աղջիկ մըն էր Պաւրինէն նոր վերադարձած, ուր հինգ տարի կեցած էր ազգականուհիի մը քով, որ մահուընէն ետքը իր ամբողջ ունեցածը անոր պիտի թողուր:

Այս ազգականուհին պատու կին մըն էր, որ երբեք ո՛չ գեղեցիկ եղած էր և ո՛չ ալ երիտասարդ: Բայց եղած էր միշտ չար, թէեւ ջերմասնդ ժամու կնիկ մը, և գուցէ ասոր համար ժամանակ չէր ունեցած բարի ըլլալու:

Անժէլ այդ կնկան քով չգացած շնորհագեղ պարամունհի մըն էր, որ սքանչելի երիտասարդութիւն մը կը խօստանար, բայց հինգ տարի ետքը վերադարձին կատարեալ չափահաս օրիորդ մը եղած էր, չոր, ցամաք և անտարբեր:

Գաւառի քաջուած կեանքը, ջերմասնդական ծայրայեղ սկզբունքները և իր ստացած ոգորմելի կրթութիւնը սիւքը լեցուցած էին գոհիկ և անճոռնի նախապաշարունակներով, սեղմած, կարճեցուցած իր երեւակայութիւնը և իր սիրտը վերածած էին տեսակ մը գործարանի, որ աստանող ճօրրիկի դեր կը կատարէր միայն:

Մէկ խօսքով Անժէլ իր երակներուն մէջ փոխանակ արիւնի խաչահանգիստի ջուր կը կրէր: Վերագարձին ռառնային ընդունելութիւն մը ըրաւ իր ճշուզէնին օր պարսպ տեղը կ'աշխատէր անոր օրրաին մէջ թրթռացնելու վերյիշումներու թելը, վերյիշումներ՝ իրենց երբեմնի Պօղ և Վերգինէի՝ ոճով ըսկրած սիրաբանութեան, որ աւանդական է երկսեռ զարմիկներու միջեւ:

Սակայն նորէն Ռօալֆ հոգի կուտար իր մօրեղբօր արջկան՝ Անժէլի համար օր չէր ախօթէր բնաւ:

Օր մը սակայն իմացած ըլլալով օր Անժէլ իր բարեկամուհիներէն մէկուն հարօտնեկան պարահանդէօին պիտի երթար, ծաղկեփունջ մը խոտանալու չափ տաք տարաւ իր համարձակութիւնը: Անժէլ հօրը հաւանութիւնը առնելէ ետք ընդունեց Ռօալֆի կնամեծար առաջարկութիւնը և խնդրեց օր բերելիք ծաղկեփունջը օպիտակ մանուշակէ կապուած ըլլայ:

Իր ճշուզէնին ցոյց տուած ազնուութենէն խելայեղ՝ Ռօալֆ երգելով, ցատկաբերով քայլերը ուղղեց դէպի իր Սէն Պէրնաօի սառագագաթը: Այս անունով մկրտած էր իր բնակարանը. քիչ մը ետքը պիտի հասկնանք թէ ինչո՛ւ:

Բալէ Ռօալֆալը կտրած պահուն, Տիկին Բօլօօի, այդ հռչակաւոր ծաղկավաճառին խանութին առջեւէն անցաւ, որուն ցուցափեղկին մէջ ճերմակ մանուշակներ ցուցադրուած էին: Հետաքրքրութեան հովաք և անօնց գինը հասկնալու նպատակով խանութէն ներս մտաւ: Ներկայանալի փնջիկ մը տաօը ֆրանքէն պահաւ չէր կրնար ըլլալ, թէեւ ատկէ օուղերն ալ կային:

— Անիծի՛ց արմատ, ազաղակեց Ռօալֆ, ամօրը ֆրանք... և ըսել թէ առջիս ութ օր ունիմ միայն այդ միլիոնը գտնելու համար: Գործ ունինք... բայց ինչ կ'ուղէ թող ըլլայ, ճշուզինս իր ծաղկեփունջը պիտի ունենայ, միտքս դրած եմ:

Ռօալֆի գլխուն եկած այս նոր փորձանքը տեղի կ'ունենար իր գրական գործունէութեան սկիզբները: Այդ միջոցներուն ամիզը ասօնըհինգ ֆրանքի եկամուտ մը ունէր միայն, զոր իրեն յատկացուցած էր մեծ բանաստեղծ բարեկամ մը, որ երկար տե՛սն Բարիդի մէջ տարելէ ետքը, կրցած էր պաշտպանութիւններու շնորհիւ վարժապետի պաշտօն մը ձեռք անցնել գաւառի անկիւն մը:

Ռօալֆ, որուն կնքամայրը շոայլութիւնը եղած

էր, ամսակառնը չորս օրուան մէջ կ'ուտէր կը լմնցնէր, և որովհետեւ չէր ուզեր Վժառ թնցնիլ եղերերդակ բանասանգծի իր սուրբ բայց ոչ արդիւնաբեր ճիւղէն, ամուսնան մնացած օրերը կ'ապրէր այն փորձանաւոր մանանայով, որ յամբար վար կը թափի նախախնամութեան սեղանէն:

Այս ծոմապահութենէն աչքը չէր վախնար և ուրախութեամբ կը օտնէր զայն ստոյրկեան ժուժկալուսութեամբ մը և շնորհիւ երեւակայական անսպառ գանձերու, զորս կ'սպասէր ամէն օր ամուսնու գլուխը բռնելու համար: Զատկի օր մը վերջ կը գնէր ծոմապահութեան: Այդ շրջանին Ռոստոյֆ կը բնակէր Քօնթրէ-Քարա-Սէն-Մարտէլ փողոցը խոյսը շէնքի մը մէջ:

Ռոստոյֆ ամէնէն վերի յարկը կը բնակէր այդ օտն, տուն մը որմէ աւելի բարձրաշէնը չի կայ ամբողջ Բարիդի մէջ, իր սենեակը որ տեսակ մը ճեղքովի ձեւով շինուած էր. հիանալի էր մէջը բնակողին համար՝ ամառը, բայց Հոկտեմբերէն մինչեւ Ապրիլ փոքրիկ Քամիւթքայի կը վերածուէր պարզապէս:

Չորս գլխաւոր հովերը չորս կողմէն պատու հաններէն ներս թափ-նցելով քառաձայն ահարկու համերգ մը կը թնդացնէին հոն ձմրան ամբողջ տեղութեանը: Հեգնութիւնը կատարեալ ընելու համար այդ սենեակին մէջ կը գտնուէր անծայրածիր բերնով ձխնելոյզ մը, որ կարծես իբրեւ պատույ մուտք կը ծառայէր Բորէասի և իր հետեւորդներուն:

Չմտը մօտենալուն, Ռոստոյֆ կը դիմէր ջեռոցման իր մէկ մասնաւոր եղանակին, որ կը կայանար կարասիները կտոր կտոր ընելով վառարանին նիւթ հայթայթելու մէջ, այնպէս որ ութ օրէն իր կարասին զգալապէս համառօտուած կը տեսնէր: Արդէն մահճակալէն և երկու ամիսէ զատ ուրիշ բան չէր մնացած. իրաւ է որ կարասիի այդ մնացորդները կրակի դէմ բնականօրէն սպառնալուքուած էին իրենց երկաթէ

ըլլալուն հանգամանքով: Յունվար ամսուան մէջ կը պատահէր այս ամէնը և Հիւնէթի քարափին ջերմաչափը որ տասներկու աստիճան ցոյց կուտար, անպատճառ քանի մը աստիճան վար պիտի իջնէր եթէ զայն զետեղելու ըլլային Ռոստոյֆին ճեղքովին մէջ, որուն Սէն-Պէրնառ, Սբիցպէրկ, Սիպերիա անուաները կուտար մէր բանաստեղծը:

Այն իրիկունը որ ճերմակ մանուշակներ պիտի տաննէ ճեղքին, Ռոստոյֆ սենեակը մտած պահուն օտարիկ բարկութիւն մը դրաց: Չորս գլխաւոր հովերը ճեղքուն-ձախեմ խաղացած տեսնին ապակի մը եւս խառնակած էին: Տեսնուէին օրուան մէջ այս երբորդ անդամն էր որ այդ վնասին կ'ենթարկուէր: Ռոստոյֆ ա՛յ բերանը բարձու և սկսաւ անիծել Եւոզոսը և անոր խորտակիչ ընտանիքը:

Այս նոր բացուած խրատաւոր գէշ աղէկ բարեկամի մը իւզաներկ կենդանագրովը գոցելէ ետքը, առանց հանուելու գնաց պառկեցաւ քարի պէս կարծր անկողինին մէջ և գիշերը ամբողջ սպիտակ մանուշակներ տեսաւ երազին մէջ:

Ամբողջ հինգ օրեր անցած էին և Ռոստոյֆ իր երազը իրակենացնելու հասար ու և է միջոց չէր գրած, և առջին երկու օր կը մնար ճեղքին ձաղկեփունջը տանելու համար: Մէկ կողմէն սակայն ջերմաչափը երթալով վար կ'իջնար և խեղճ բանաստեղծը խելքը կը թոցնէր մտածելով որ օտարիկ ցուրտին պատճառաւ մանուշակները երթալով վրայ կը գնէին:

Վերջապէս սակայն նախախնամութիւնը մեղքը ցաւ իրեն և օգնութեան հասաւ. տես թէ ինչպէս.—

Առաւ մը խելքին փչեց նախաճաշի երթալ իր բարեկամին՝ նկարիչ Մարտէլին: Ներս մտած պահուն այս վերջինը խօսքի բանուած էր օգուտը կնկան մը հետ: Միեւնոյն թողը բնակող օրբեւայրի մըն էր որ քանի մը օր առաջ կորսնցուցած էր ամուսինը, և ե-

կած էր Մարտէլին հարցնելու թէ քանի՞ով կրնար գրծել ասլ իր կանգնել ասուած ասպանագիրին վրայ էրիկ մարդու ձեռք մը, որուն ասկ գրել պիտի ասը ԲԵՁ Կ՛ՍՊԱՍԵՄ, ԻՄ ՍԻՐԵԼԻ ԿՈՂԱԿԻՑՍ

Եւ սակարկած աշխատութիւնը աժանով ընել ասու համար, դիտել ասու արթիւթիւն թէ այն օրը օր Աստուած զինքը էրկանը քով պիտի զրկէր, դարձեալ իրեն պիտի դիմէր գծել ասու համար երկրորդ ձեռք մը, այս անգամ իրենը ասպարանջանով մը զօրքարուած, սրուն վրայ գրել պիտի ասը հեռուեալ վերասուսթիւնը

—ԱԼ ՎԵՐՁԱՊԷՍ ՄԻԱՑԱՆՔ ԻՐԱՐՈՒ

—Այս պայմանը կտակիս մէջ դնել պիտի ասմ և պիտի պահանջեմ, կ'ըսէր այրիացեալ արիկինը, որ այս գործը քեզի յանձնուի:

— Քանի որ ասանկ է, արիկին, պատասխանեց արուեստագէտը, ձեր ասուած զինք կ'ընդունիմ, այն յոյսով որ զիս չպիտի սոռնաք ձեր կտակին մէջ:

— Պիտի փոփաքէի որ ձեռքը կարելի եղածին չափ շուտ յանձնէիք ինծի: Այսու հանգերձ աճապարելու պէտք չի կայ, մինակ բթամատին վրայի երաշխէպը չմոռնաք: Ուզածս կենդանի ձեռք մըն է:

— Խօսուն անգամ պիտի ըլլայ, հանգիտ կրնաք ըլլալ, արիկին, ըսաւ Մարտէլ, մինչեւ դուրը առաջնորդելով յաճախորդուէին. բայց անիկա դուրս ելլելու պահուն ետ եկաւ:

— Բան մըն ալ պիտի հարցնէի ձեզի, պարոն նրկարիչ, միտք ունի էրկանս չիրիմին վրայ օտանաւոր բան մը գրել ասու, որուն մէջ յիշատակուէր իր բարի ըլլալը և սահուն անկողնին մէջ արասանած վերջին բառերը: Վայելուչ չէ՞ք գտներ:

— Խիտ պատշաճ, ասոր անունը ասպանագիր է և իրաւ ար դէշ չըլլար:

— Անանկ մէկը չէ՞ք ճանչնայ, որ աժանով այդ գործը վրան աւնէր: Դրացի մը ունիւ, Պարոն Կէսէնը որ ասոր անոր գիրերը կը գրէ, բայց ասպանագիր մը գրելու համար «պապայիտ» զինք կ'ուզէ կօր:

Այս խօսքին վրայ Ռօօօլֆ անանկ աչք մը ըրաւ որ Մարտէլ անմիջապէս կուսնէր ըսել ուզածը:

— Տիկին, ըսաւ Ռօօօլֆը ցոյց տալով, բարնպատեկ զուգարիպութիւն մը այս պահուն ձեր դէմը կը հանէ մէկը որ այս սրտաճմլիկ պարագային կրնար օգտակար ըլլալ ձեզի, պարոնը նշանաւոր բանաստեղծ մըն է որսէ աղէկը չէք կրնար գտներ:

— Ուզածս արուր բան մը պէտք է ըլլայ որուն մէջ ուղղագրութեան օխալներ չդանուին:

— Տիկին, պատասխանեց Մարտէլ, բարեկամս ուղղագրութեան օէջ մէկ հատիկ է, դարձեալ եղած ասանք բոյոր մրցանակները ինքը կ'աւնէր:

— Իրաւ, ջեռօրդիս ալ անցեալ օր մրցանակ մը ասաւ, և հազիւ եօթ ասրու կայ:

— Ադ ի՞նչ աչքը բաց աղայ է եղեր...:

— Բայց, հարցուց այրին յամառօրէն, պարօնը արուր բաներ գրել պիտի՞:

— Իրեն ոտքին եկող չի կայ այս մասին, որովհետեւ ինքը ամբողջ կեանքը ախրութեան մէջ անցուցած է և ասոր համար մէկ հատիկ, անզուգական է արուր օտանաւորներու մէջ, բան մը զոր լրագիրները երեւին կը զարնեն:

— Ինձա՞ր ըսիք, լրագիրները իր վրայ կը խօսին հէ՞, չըսէ՞ք որ Պարոն Կէսէնին պէտ գիտնականին մէկն է:

— Անորմէ ալ արելի, արուր իրեն գիտեցէք չէք զողար:

Երկանը գերեզմանին վրայ գրուելիք ասպանագիրին իմաստը լաւ մը բանաստեղծին բացատրելի ետքը, ըսաւ որ եթէ գրածին հաւնելու ըլլար, լաւ

պիտի վորձաարէր, մինակ օտանաւորը շուտ գրելու էր, Բանաստեղծը խոստացաւ յաջորդ օրն իօկ զրկելը իրեն բարեկամին ձեռքով:

— Ո՛վ դու ամուսնական հաւատարմութիւն, բացառնչեց Ռօտօլֆ օրբեւայրբիրն մեկնելէն ետքը, քեզի մօհաչչուկ քնօրերգութիւն մը գրեմ առէ՞ տեսնես, ուղղօգրութիւնը քսեօ նէ՞ դքսուհիէ մը աւելի «փառալախ» պիտի ըլլայ: «Սէնի կիտի» խրոֆած, Ա. օտաւած տայ օր, ի վորձաարութիւն ըրածիդ, հարիւր եօթը տարի ապրեցնէ զքեզ:

— Արգելք կ'լլամ ատոր, ընդմիջեց Մարսէլ:

— Իրաւունք ունիս, յարեց Մարսէլ, մօսցայ օր անոր մահուընէն ետքը ձեռք մը եւս ունիս գծելիք, և թէ ըսածիս պէս երկարակեցութիւն մը գօրծիդ չի գար. և ձեռքերը երկինք բարձրացնելով «Ատաւած պապա՛, աղօթքո մի բռներ», ըսաւ:

— Յետոյ աւելցուց. ի՛նչ աղուօր խելք մը ըրիք հօս գալով:

— Իրա՛ւ, բայց ի՛նչ ուղելու եկեր էիր:

— Քանի կը մտածեմ, մանաւանդ հիմա օր ըստիպեալ եմ գիշերը ոտանաւորը գրելու, այնքան կը տեսնեմ թէ կարելի չէ որ «վազ» անցնիմ քենէ խնդրելէ առաջին՝ ճաշ մը, երկրորդ՝ ծխախոտ և մոմ, երրորդ՝ ճերմակ առջի հագուստդ:

— Դիմակաւօր պարահանդէօի՞ պիտի երթաս: Կարծեմ այս գիշեր առաջին պարահանդէսը կը արուի կօր:

— Չէ, բայց այնպէս՝ ինչպէս կը տեսնեօ զիօ, Ռուսիոյ պատերազմին գացազ զինուորներուն պէս կը սաօիմ կօր: Իրաւ, կանանչ շլօթիկ»է բալթօս և արքօչէզ մէրինօ»է բանթալօնօ գէշ չեն, բայց քիչ մը գօրնանային են և յարմօր՝ այրեցեալ գօտիին տակ բնակօզի մը համար, բայց երբ մարգօ ինծի պէս հիւ-

օխային բեւեօի տակ կը բնակի, ճերմակ արջի շքօթիւմ» մր աւելի պօտչած է և կարծեմ աւելի անհրաժեշտ:

— Փոօօր առ գնա, դադօփարդ գէշ չէ, անիկօ տաք կը պահէ, և անգամ մը որ մէջը մօնաօ, փուար նետուած հացի պիտի նմանիօ:

Ռօտօլֆ անմիջպէս վրան անցուց կենդանիին մօրթը:

— Ասանկով, ջերմաչափին ջիղերուն պիտի դպչի եզեր, հոգօ:

— Ատա՛նկ դուրս պիտի ելնեօ, հարցուց Մարսէլ բարեկամին, երբ ճաշերնին աւարտեցին հինգ փարանօց պնակներու մէջ:

— Ի՛նչ կ'ըլլար որ, բան պիտի ըսեն եզեր, թօզ երթան ըսեն, հոգօ անդամ չէ. սա ալ կայ որ բարեկենդանը այսօր կ'սկօի:

Եւ այսպէս Բարրիգի մէկ ծայրէն միւօր գընաց ծանր ծանր քայլերով, ինչպէս պիտի ընէր այն չարքօտանին, որուն մորթին մէջ կը բնակէր աճաճաճար:

Շըվալիէի ջերմաչափին առջեւէն անցած պահուն հինգ մատերը քիթին մօրթին վրայ աւելցնելով «մասխարա» ըրաւ անոր քիթին:

Տուսէն ներս մտած տանը, գոնապօնը սոսկուճով նայեաւ իրեն. բայց բանաստեղծը չիփ չիտակ վեր ելաւ, մամը վառեց և խնամով շրջապատեց զայն թափանցիկ թուղթով մը, այսպէս պօշտպանելու համար զայն հովին յարձակումներուն դէմ:

Աօ ալ ընելէն ետքը, նստաւ գրելու:

Պահիկէ մը օտկայն տեսաւ որ թէեւ մարմինը պատասպարուած էր ջուրաին դէմ, բայց ձեռքերը նոյն վիճակին մէջ չէին գանուէր, և հազիւ մէկ երկու օտղ գրած էր իր տապանագիրէն, մտտերը մօեցան և գրիչը վօր ձգեցին:

— Ամէնէն քաջարի մարդը բնութեան չորս աստ-
րերուն հետ գլուխ չի կրնար երեսել, ըստ Ռոմալֆօ
աթոսին վրայ դիակի պէս ինչալով: Կեսար Ռուպիքո-
նի անցքը կառարեց, բայց քիչ մը «զօռ» պիտի կրնար
անցնիլ Պէրէչիւայէն:

Յանկարծ ուրախութեան ձիւ մը արձակեց Ռո-
մալֆօ իր առջի օրտին խորէն, և նստած անդէն խեն-
դի պէս վեր ցառկեց անանկ անձոտնի կերպով օր
կազմարը չընկնու և էջի մեկունը թափեցու իր
մուշակին սպիտակութեանը վրայ:

Միտքը բան մը ինկած էր որ կրնար կրկնու-
թիւնը համարուիլ Շաթրըթօնի գող-փառին:

Ռոմալֆօ անկողնին տակէն դուրս հանեց թղթի
խոշոր ծրար մը, որուն մէջ կը գտնուէին իր «վրէժ-
խնդիր» ողբերգութեան ձեռագիրներէն մասնեակ մը
մեծագիր էջեր: Այդ ողբերգութիւնը, օրուն համար
երկու աստի ոչխարած էր, այնքան անգամներ գըր-
ուած, սրբագրուած, արուած, նորէն մքրուրի ա-
նուած էր սր եթէ անոր համար գործածուած թուղ-
թերը քովէ քով բերուէին, ապահովապէս եօթը քի-
լօնոց ծանրութիւն մը կրնային ներկայացնել:

Ամենէն ետքը գրած թուղթերը մէկ կողմ դրած
Ռոմալֆօ և սիւսները քոյնց բերու վառարանին առ-
ջեւը:

— Ես արդէն գիտէի թէ ասոնք քիչ մը համար-
ութեամբ պիտի կրնային վերջապէս բանի կը ծա-
սայել, Ա՛ն քեզի ձեռագիրի գեղեցիկ օտարու խուրձ
մը: Ա՛խ, եթէ առաջուց գիտնայի թէ ի՛նչ պիտի
գար թատերագութեանս գլխուն, կ'ընէի չի ըներ
յատաջարան մըն ալ կը գրէի և այսպէս, այսօր վա-
սելիք անիլի նիւթ կ'ունենայի, մե՛ղք: Բայց ի՛նչ ը-
նենք, մարդս ամէն բան չի կրնար նախատեսել:

Վառարանին մէջ քանի մը թուղթ ձեռագիր կու
նետեց և անոնց արձակած բոցերուն վրայ մատուր-

նեբուն թմրութիւնը փարսակ առաւ: Հինգ վայր-
կեանի մէջ «Վրէժխնդիր» ձեռագիրն արարուածը
«խաղացուած» էր, և Ռոմալֆօ երեք ասոյ միայն գրած
էր իր ասպանագիր սառնաւորէն:

Աշխարհի վրայ օչինչ կրնար նկարագրել չորս գըլ-
խուր հովերուն զգացած զարմանքը, երբ անոնք Ռո-
մալֆօի գտնարանին մէջ կրակ գտնուիլը տեսան:

— Այրերնու հաւատարու չենք, փչեց հիւսիսա-
յին հովը, որ Ռոմալֆօի մուշակին մագերը խոնջակե-
լով կ'ըրօսուէր:

— Եկէք երթանք սըւոր ծխնելոյզին վրայ փչենք,
թելադրեց ուրիշ հով մը, օտակ քիչիկ մը անոր վա-
սարանը ծխել տանք:

Բայց երբ պիտի շարունակէին Ռոմալֆօին հետ ինչալ,
հիւսիսային հովը տեսու որ Պարոն Ասակօ՝ գիտարա-
նին մէկ պատուանին տոջեւ կեցած, մատիկովը կը
սպասար քառածայն հիւսիսակներուն: Ասոր վրայ
այոթօսը իր եղբայրներուն պոռոց:

— Եկէք սըտեղէն շուտ մը կծիկը դնենք, օրա-
ցոյցը կ'ըսէ թէ պարզ և հանդարտ օդ պիտի ընէ այս
գիշեր, եթէ մենք այսպէս շարունակենք և ժամանա-
կին տեղերնիս չ'երթանք, կէս գիշեր չեղած դիտարա-
նին հանդէպ կանսնազանց գտնուած պիտի ըլլանք,
և խիստ հաւանական է որ Պարոն Ասակօ մեր պատ-
ժուիլը պահանջէ:

Այդ միջոցին «Վրէժխնդիր» երկրորդ արար-
ուածը մեծ յաջողութեամբ կը փայլէր, և Ռոմալֆօ իր
ոտանաւորէն ասօր ասոյ գրած էր, բայց երկրորդին
հազիւ կրցաւ երկու ասոյ արատորել:

— Միտքէս միշտ կ'անցնէր թէ այս արարուածը
կարճ պիտի ըլլար: Թատերախաղի մը թերութիւննե-
րը ներկայացման պահուն սիայն մարդու տալքին կը
զարնեն, Բարեբախտաբար այս արարուածը անլի
երկար պիտի տևէ, մէջը քոտն երեք տետի կայ:

ընդ որս և գահոյից տեսարանը, որ միեւնոյն ատեն իմ համբաւիս ալ գտնը պիտի ըլլար . . . :

Գահոյից տեսարանին վերջին հատուածը բոցավառ թռիչքով մը անյայտացած պահուն, Ռոտուլֆ ասակաւին վեց աող ունէր գրելիք:

— Կարգը չորրորդ արարուածին եկաւ հիմա, ըստաւ Ռոտուլֆ քիչ մը տաքցածին պէս: Ատիկա գտնէ հինգ վայրկեան մը կը դիմանայ. ծայրէ ծայր մենախօսութիւն է մէջինը:

Անոր ետեւէն վառարանին մէջ նեւեց թատրերգութեան վախճանը, որուն բունկիւր և մարիւր մէկ եղաւ: Ծիլդ այդ վայրկեանին, Ռոտուլֆ ջնարերգական շքեղ թափով մը կը վերջացնէր գովասանքը հանգուցելոյն, որուն ի պատիւ այնքան աշխատութիւն թափած էր: Երկրորդ ներկայացման մը համար ալ տակաւին նիւթ կը մնայ կոր, ստածեց Ռոտուլֆ, քանի մը ուրիշ ձեռագիրներ խօթելով ռնկոզնին տակը:

Հետեւեալ օրը, երեկոյեան ժամը ութին, Օրիորդ Անտէլ պարտարահէն ներս կը ժանէր ձեռքը բռնած ճերմակ մանուշակի օքանչիւի փունջ մը, որուն մէջտեղը երկու վարդեր, անոնք ալ ճերմակ, իրենց փրթթոււմովը կը փայլէին: Ամբողջ գիշերը ծաղկեփունջին երեսէն Անտէլ արժանացու կիներուն շնորհաւորութիւններուն և էրիկ մարդոց դարպասին: Ասոր վրայ Անտէլ բուական գոհ մնաց իր ճշուղէնձէն, որ պատճառ եղած էր անձնատիրութիւնը զգուտը գոհացումներ հայթայթելու, և թերեւս աւելի խանդաղապանքով մտանէր վրան, առանց այն կնամեծար հետապն գումներուն, որոնց կ'ենթարկէր զինքը նոր հարսին մէկ աղգականը, որ քանի մը անգամ հեռը պարած էր:

Ստորեալ երիտասարդ մըն էր ան, զոյգ մը փառասոր ոլորուն պիւերով, տեսակ մը կարթեր որոնց ծայրերէն կը կախուին նորընծայ աղջիկներուն օր-

տերը: Երիտասարդը Անտէլէն խնդրած էր որ իրեն տայ երկու ճերմակ վարդերը որ ծաղկեփունջէն կ'ուսելնային՝ մանուշակները արգէն փեթրուած ըլլալով ասոր և անոր կողոսէ: Բայց Անտէլ մերժած էր, ետքէն գտնոնք մոռնալու համար բազմոցի մը վրայ շարկէ խորտեալ երիտասարդը գացած առած էր:

Այդ պահուն Ռոտուլֆի ճշտօքսին մէջ տասնեւչորս աստիճան ցուրտ կը տիրէր, և ինքը պատուհանի մը առջեւ կեցած Մէնի պատնէչին կողմերը՝ պարտարահին լոյսերը կը դիտէր, և ուր կը պարէր իր զարմուհին՝ Անտէլը որ իրմէ չէր ախորժեր բնաւ:

ՃԿՆԱԺԱՄԱՅԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Այն ամիսներուն մէջ, որոնցմով կ'սկսին նսր

եղանակները, թուականներ կան որ օարտափելի են: Սովորաբար ամսուն 1ր և 15ը կ'ըլլան ասոնք:

Այդ օրը վարդածածն արշալոյսը չէ որ կը բանայ արեւելքի գուռները, այլ պարտապահանջները, ասն տէրերը, զատարանի բարապանները և այս կարգի դրամահաւաքի պայուսակով մարդիկ: Այդ օրը կ'սկսի հայուեցուցակներու, ընկալադիրերու, փոխանակագիրերու տարափով մը, և կը վերջանայ ճարթէտթօններու կարկուտով: «Աստուած ողորմի»:

Ասանկ ալ, Ապրիլի 15ի առաուն Ռոտուլֆ մշիկ կը ջնանար և երազին մէջ կը տեսնէր հորեղբայր մը որ կտակով իրեն կը թողուր Բերուի մէկ նահանգը, մէջի կիներն ալ միասին:

Երեւակայական Պակասուլուի մը օլիքներուն վրայ լողացած պահուն, մէյ մըն ալ դրան կղզանքին մէջ մացուած բանալիի մը հանած ձայնը եկաւ արթնցուց յանձնապատան ակէրտեղ-

տրան՝ իր սահեղինիկ երազին ամէնէն շողջողուն մէկ փուլին:

Անկողնին մէջ վեր ջառկեց քունով ծանրաբեռնեալ մտօք ու տչքերով, և չորս կողմը փնարկ մը պարօցուց:

Տարածօրէն նշմարեց այն ատեն սենեակին մէջ սօքի վրայ կեցած մարդ մը: Եւ ի՞նչ մարդ:

Վաղազարթոյց այցելուն եռեղջիւր գլխարկով մէկն էր, կոնակն ի վար կախուած կաշեայ պայտսաակ մը և ձեռքը բռնած թղթապանակ մը:

— Լա՛ւ, բաւ Պարոն Պրնուա, ուրախացած այն յոյսով որ վերջապէս հաշիւները պիտի կարգադրուէին: Ահաւասիկ կօշիկներուն համար առանձին հաշիւ մը: Երեք դոյզ կօշիկ, քսանականէն կ'ընէ վաթսուն:

Ռօտօլֆ ակնարկ մը պարօցուց զոյգ մը ոտնակարկամ կօշիկներուն վրայ:

— Աւա՛ղ, մաածեց, ձեթէ թափառական Հրեայա՛րն ալ զառայած ըլլային, առկէ աւելի խերերնին անիծուած չէր ըլլա՛ր. այսուամենայնիւ Մարիին ետեւէն վազելով վազելով այս ճակար մտան: Շարունակեցէք Պ. Պրնուա:

— Վաթսուն ֆրանք ըօինք, յարեց անիկա, աս որ վրայ աւելցուցէք ձեզի փոխ տուած քսանեկօթք ֆրանքս...:

— Վայրկեան մը: Մենք ըսինք որ ամէն ուրբ իր պահապօնը պիտի ունենար: Յանուն բարեկամութեան է որ զուք այդ ստակը փոխ տուիք. արդ, հօ՞ճեցէք կօշիկի սահասանէն անցնիլ վառահուլթեան և բարեկամութեան սօհմանը, որ զօտ հաշիւ մը կը պահանջէ: Ձեր ինձ համար ունեցած բարեկամութիւնը քանի՞ ֆրանքի կը բարձրանայ:

— Քսանրեօթք

— Քսանրեօթք ֆրանք... Պարոն Պրնուա, շատ ժամ գինով բարեկամ մը ձեռք անցուցած էք. ինչ

և իցէ, ուստի նորէն սկսինք, եօթանասունեկինք, վաթսուն և քսանը եօթը. քանի՞ կ'ընէ:

— Հարիւր վաթսունեկու ֆրանք, ըսաւ Պ. Պրնուա հաշուեցուցակները ներկայօցնելով:

— Հարիւր վաթսուն երկու ֆրանք, գորմանս լի բան: Գուժարուժը ի՞նչ աղուոր բան է եղեր... ուրեմն, Պարոն Պրնուա, քանի որ հաշիւները այլեւս կարգադրեցինք, երկուքս ալ կրնանք հանգիստօր ըլլալ, առկէք ետքը ընչիքնիս գիտենք: Ես եկող ամիս հաշիւները ձեռնէ կ'առնեմ, և որովհետեւ միջնեւ այն ատեն ձեր իմ վրայ ունեցած վստահութիւնը և բարեկամութիւնը կրնան աւելնալ, ի հարկին նոր պայմանաժամ մը անշուշտ շնորհ պիտի ընէք ինձի: Ասօք հետ մէկտեղ, եթէ ատնաէրը և կօշկապարը նեղը դըսնեն զիս, պիտի խնդրէի որ բարեկամը խօսք հասկըցնէր անոնց: Չարմանալի է, Պարոն Պրնուա, աս մէն անգամ որ ձեռ ատնաէրի, կօշկապարի և բարեկամի երբեակ յատկութիւններուն վրայ կը մտածեմ, կը փորձուիմ հաւատալ Սուրբ Երբորգութեան:

Քանի Ռօտօլֆին ըսածները մտիկ կ'ընէր. մարդուն երեսին գոյնը կարմիրի, դեղինի և ձերմակի կը փոխուէր, և իր վարձակալին ամէն մէկ հեգնութիւնուները, բարկութեան այս ծիրանի գօտին մարդուն երեսին կնճիռները կ'աւելցնէին:

— Պարո՛ն, բաւ, ես չեմ հանդուրժեր որ ուրիշները քիթիս խնդան: Ա՛յ համբերութիւնս հասաւ, պէտք է որ տունէս ելլէք, և եթէ միջնեւ այս իրիկուն ստակս չբերէք, ես ընչիքս զիտեմ:

— Սառ՛կ մի, ես ձեռնէ ստակ ուզած ունի՛մ, ըսաւ Ռօտօլֆ, ստակ ունենամ իսկ, գարձեալ ձեզի տալու արամաղիր չեմ: Ուրբա՛թ որ մը... ատիկա ասղուրսուղութիւնը կը բերէ:

Պարոն Պրնուայի բարկութիւնը ուրականի կը

փոխուէր, և եթէ տանը կարասիներք իրը չըլլային, անպատճառ թիկնաթոռի մը մէկ օտքը գլխուն վրայ կը կտարէր: Առանց ատանկ ընելու սպառնալից խօսքեր արտասանելով դուրս ելաւ:

— Տօպրակնիդ հոս մօտեցաք, պոռաց Ռօտօլֆ ետեւէն:

— Ա՛խ, Առաւուած իմ, «ս ի՛նչ աղօռ» գործ է եղեր, սուրբաց Ռօտօլֆ երբ մինակ մնաց, ասիւծ մը զօպելը աւելի դիւրին է, խաչոր:

— Բայց, յարեց Ռօտօլֆ, անկողնէն վար ցած կելով և աճապարանօք հագսելով, այլեւս կարելի չէ հոս կենալ, «կնքահայր»երու արշաւանքին վերջը չպիտի գայ: Պէտք է փախչիլ, ինչպէս պէտք է նաեւ ճաշել: Եթէ Շոնարին երթամ, ինտօ՛ր կ'ըլլայ արդեօք, հետը կերակուրի կը նստիմ և քիչ մը օտակ փոխ կ'ուզեմ իրմէ, հարիւր ֆրանքը կը բաւէ ինծի: Եկուր երթանք Շոնարին:

Վար իջած առան սանգուխներուն վրայ դէմը ելաւ Պարոն Պրնօւա, որ ուրիշ վարձակալի մը քով միեւնոյն ձախողուածքին հանդիպած էր, ինչպէս կը վկայէր ձեռքը բռնած սօսակի տոպրակը, դեղօ՛ր մը:

— Ինծի փնտռող ըլլայ նէ, բւէք որ օդափոխուած թեան գացի Ալպեան լեաներու կողմը, բաւ Ռօտօլֆ, բայց չէ, ըսէք որ այլեւս հոս չեմ բնակիր:

— Ճամբաբաւթիւնը ըսած պիտի ըլլամ, մր'նջեց Պ. Պրնօւա, իր խօսքերուն շատ նշանակալից շեշտ մը օտարով:

Շոնար Մօնմարթըրը կը բնակէր: Բարիզի մէկ ծայրէն միւս ծայրը պէտք էր երթալ: Այս ճամբորդութիւնը խիստ վառնալու էր Ռօտօլֆին համար:

— Այսօր, կ'ըսէր ինքնիրեն, փողոցները առնելիքներնեքով օալոյառակուած են:

Միտքը դրածին պէս սակայն արտաքին պալու վառներէն չգնաց. ընդհակառակը ցնորական յուսա-

հառութիւն մը խրախուսեց զինքը Բարիզի կեդրոնական փողոցներու վառնալու ուղեցոյցին հետեւիլ: Ռօտօլֆ կը մտածէր թէ անտնկ օր մը որ միլիոնները հոտարակութեան մէջ կը պարզկէին հաւաքիչներու կանակին վրայ բնոցուած, կրնար պատահիլ որ հօգար ֆրանքնոց պանքառմս մը գեռին ինկ . ծ ըլլալով ընկեցիկ մանկանց պաշտպան՝ Սուրբ Վէստան օր Բօլի պէս մէկու մը կ'սպասէր: Ասոր համար Ռօտօլֆ օչքերը գեռինը անկած սկօսաւ կամօց կամօց քալել, բայց երկու գնդասեղէ զօտ ուրիշ բան չգտաւ:

Երկու ժամ ետքը Շոնարի օտնը կը հասնէր:

— Վա՛յ, գո՛ւն ես, ըսաւ անիկա:

— Այո՛, ճաշի եկայ քեզի:

Մրանօցիներու յառուկ գորշ վիշնիի գոյն ըզգեստ մը հագած էր և շունչը բռնուած ըլլալ կը թըւէր հինգ յարկերէ վերելքէ մը:

Քաղցրաբարոյ շարժուածներ ունէր և խորիւմ քարուածք մը, իբրեւ թէ լուսայափոխի «թէզկեան» մը եղած ըլլար՝ շարժականութեան սէջ դրուած:

Վայրկեան մը դող ելաւ Ռօտօլֆ, և ետեղջիւր գլխարկէն դառելով՝ այդ մարդուն մէջ կարծեց տեսնել ոստիկան մը, բայց դրամով լեցուն պայտուակէն՝ օխալած ըլլալը անմիջապէս հասկցաւ:

— Հիմա հասկցայ, մտածեց, ժառանգութենէս թերհաշիւ մը ըլլալու է, այս մարդը անպատճառ Բեքուէն կուգայ. բայց ինչո՞ւ սեւօտրթ չէ, զարմանալի բան:

Եւ մարդուն նշան ըրաւ, ցոյց օտարով պայտուակը:

— Ինչ ըլլալը գիտեմ, հոգ տեղ դրէք, շնորհակալ եմ:

Մարդը Պանք օր Մրանօի մէկ հաւաքիչն էր օր Ռօտօլֆի հրաւերին վրայ սօսեցաւ իրեն և օչքին օտչել դրաւ բազմերանգ թուանշաններով և գիրերով նշանագրուած թղթի կտոր մը:

— Ընկալագիր մը կ'ուզէք, չէ՞. իրաւունք ունիք, սո սեղանին վրայի գրիչը և մելանը ինծի տուէք:

— Ո՛չ, ես հարիւր յիսուն ֆրանքի մուրհակ մը գանձելու եկած եմ: Այսօր Ապրիլի 15ն է:

— Հա՛, բաւ Ռօօօլֆ՝ պարտաճուրհակը քննելէ ետքը, Պիրսօնի՛ հրամանին: Պիրմանը դերձակօ է:

Աւա՛ղ ռակայն, յարեց, փոխն ի փօխ ակնարկ մը նետելէ ետքը անկողնին վրայ նետուած «արքէն-կօթ»ին և պարտաճուրհակին վրայ, պատճառները կ'անհետանան բայց արդիւնքները երեւան կ'լլեն: Իրա՞ւ այսօր Ապրիլի 15ն է... «Թօհաֆ» բան և բռել թէ դեռ բերանս ելակ չեմ գրած...:

Պանքային պաշտօնեան Ռօօօլֆի դանդաղութեանէն նեղացած դուրս ելաւ անօր բօնիով:

— Մինչեւ ժամը չորս տասն ունիք վճարելու:

— Պատուաւոր մարդոց համար ժամ չի կայ, բաւ Ռօօօլֆ, և հոեղջիւր գլխարկով մարդուն ետեւէն նայելով, աւելաց:

— Սա վարնօցին նայեցէք, պայուսակն ալ հետը կը տանի կոր...:

Ռօօօլֆ անկողնին վարագոյրները քայեց և ջանաց իր ժառանգութեան ճամբան շարունակել, բայց հետեւած ուղիին մէջ չփոթուելով, աչալրժող մը ուրիշ երազի մը հանդիպեցաւ, որուն մէջ «Թէթր Ֆրանսէ»ի անօրէնը գլխարկ ի ձեռին եկած էր իր Թաթրոնին համար տաած մը խնդրելու, և Ռօօօլֆ սովորութիւններուն տեղեակ ըլլալով՝ կանխավճար մը կը պահանջէր: Բայց այն պահուն որ անօրէնը ձեռքը գրպանը կը տանէր, քնացողը նօրէն կէօ մը արթնցաւ ուրիշ մէկու մը ներս մտնելէն. Ապրիլ 15ի տարրեր արարած մը:

Եկողը Պարօն Պընուան էր, իր բնակած ասունին տէրը, որ միեւնոյն տասն թէ՛ ասնաւորն էր և թէ՛

իր վարձակալներուն կօչկակօրը և վախառուն: Այդ տատուն Պ. Պընուայի վրայէն օդի և անվճար մտացած մաւրհակներու գարշելի հոտ մը կուգար: Չեքն ալ պարապ քսակ մը բռնած էր:

— Չար ստասնայ...ասիկա Թէթր Ֆրանսէի անօրէնը չէ. եթէ ան ըլլար ճերմակ փողկօպ կապած կ'ըլլար և քսակն ալ աստեկ պարապ չէր ըլլար:

— Բարի լոյս, Պարօն Ռօօօլֆ, բաւ Պ. Պընուա անկողնին մօտենալով:

— Պարօն Պընուա, բարի լոյս, ի՞նչ պատահուունքի կը պարտիմ ձեր հաճելի այցելութիւնը:

— Եկած եմ պարզապէս ձեզի ըսելու թէ այսօր Ապրիլի ասանկահինգն է:

— Արդէն ասանկահինգը եղեր է, չէ՞. ժամանակը ի՞նչ շուտ կ'անցնի, խելք հասնելիք բան չէ, ուրեմն ճերմակ բանթալօն հագնելու տանը եկեր է, վաղը երթամ հա՞մ մը առնեմ: Ապրիլի 15ը հէ՞. խաչօր եթէ դուք եկած չըլլայիք, մաքէս անգամ չպիտի անցնէր ասիկա: Ան չէ «ամմա», ես քանի՞ ամսական պարտք ունիմ ձեզի:

— Աւիէ դառ, բացէն հարիւր վաթսուն երկու ֆր նք կ'ուզեմ ձեռնէ, բաւ Պ. Պընուա. այս հաշիւը մաքրելու տանը եկած է:

— Աճագարելու բացարձակ պէտք չունինք. տոր համար մի նեղանաք, Պ. Պընուա: Առջեւնիս տասն ունինք: Պղտիկ հաշիւներուն մեծնալու համար ժամանակ տալու ենք:

— Բայց, պատասխանեց ասնաւորը, արդէն քանի մը անգամ այսպէս յետաձգեցիք ձեր վճարոմները:

— Այդ պարագային եկէք հաշիւնիս մաքրենք, այսօր կամ վաղը, ինծի համար տարբերութիւն չըներ, և յետոյ ի՞նչ կ'ըլլայ ի՞նչ չըլլար, մարդս մահկանացու է, մաքրենք:

Գոհունակութեան ժպիտ մը ճառագայթեց ասն-

տիրոջ երեսին փոթերուն վրայ, և մինչև իսկ իր պա-
րապ պարկիկը յոյսով սուտեցաւ:

— Ես ի՞նչ կը պարտիմ ձեզի, հարցուց Ռոսուլֆ:

— Նախ և առաջ երեք ամսական վարձք կը պար-
տիք, որ ամիսը ջրանեկինդ ֆրանքէն կ'ընէ եօթանա-
սունեկինդ ֆրանք:

— Եթէ երբեք հաշիւին մէջ սխալ մը չի կայ:

— Յետոյ, երեք զոյգ կօշիկ, ջրանական ֆրան-
քէն....:

— Հոգ կայնեցէք քիչ մը, Պարօն Պրնուա, հաշիւ-
նիդ իրար չխառնենք: Հիմա գործս ասնտիրոջ հետ չէ,
այլ՝ կօշկակարին, հետեւաբար եկէք հաշիւները զա-
տենք: Թուանշանները լուրջ բաներ են և պէտք չէ
որ իրար խառնենք:

— Ա՛խ օրերիս, բախտ չունիս եղբք. հոմանու-
հիս, զոր առանկինդ օրէ վեր տեսած չունէի. քիչ մը
առաջ հոս էր. եթէ վայրկեան մը աւելի կանուխ եկած
ըլլայիր....:

— Դոնէ հարիւր ֆրանք ալ փօխ չես կրնոր
առլ ինծի:

— Ի՞նչ ըսիր, գուն ալ հէ՞, պատասխանեց Շա-
նար յառին աստիճան զարմացած, ստակ ուզելու կու-
գաս հէ՞, ըսել է թշնամիներուս կը միանաս:

— Երկուշաբթի կուտամ:

— Կամ Մազաթիւն, կ'երեւայ թէ կը մտնաս,
օրերիս, թէ այսօր ի՞նչ օր է: Հաւատա որ ձեռքէս
բան մը չի գար, բայց յաւատաեցիւ աեղի չի կայ,
գեա օրը իրիկուն չէ եղած. կ'ըլլայ որ նախախնա-
մութիւնը դէմդ ելլէ, անիկա երբեք կէօրէն առաջ
անկողնէն չելլեր:

— Ո՛հ, յարեց Ռոսուլֆ, ան քու ըսած նախախ-
նամութիւնդ փոքրիկ թաչնոց կեր առլէ զառ ուրիշ

բանով զբազած չունի: Մէյ մը երթամ Մարսէլը
տեսնեմ:

Այդ միջոցին Մարսէլ Պրէտտ փոզսը կը բնակէր:
Ռոսուլֆ շատ Եսուր վիճակի մը մէջ գաւա բարեկամը
որ իր Վարմիր ծովուն անցքը պատկերացնող նկա-
րին առջև կեցած խորունկ խորունկ կը մտածէր:

— Ի՞նչ ունիս, հարցուց Ռոսուլֆ ներս մտնելով,
ինկած կերպարանք մը կայ վրագ:

— Զգէ՛, Աստուածդ օրիեո, բոաւ այլաբանական
սկզբնաւորութիւն մը առաջ խօսքին, առանկինդ
օրէ ի վեր Աւագ Շաբթուան մէջ կը գտնուիմ:

— Զոր առինկա՞նու սեւ ճթուրփ», միաքէս չելլեր:
Ապօքէն Ռոսուլֆ աղի յիշատակ մը պահած էր
այն օրերէն ուր սիմիայն այդ ձուկը կը կազմէր իր
ամբողջ օնունդը:

— Վ՛ախ, վ՛ախ, ըսաւ, գործերնիս գէշ է, ես
ալ եկած էի քենէ հարիւր ֆրանք սուզելու:

— Հարի՛ւր ֆրանք... ըսաւ Մարսէլ, յաւիտենա-
պէս բանըդ, գործըդ զգէվզէկա՞սութիւն պիտի ըլլայ:
Ատանկ դիցարանական գումար մը գալ ինձմէ ուզե՛լ
...անանկ տեսն մը որ անկուտաիւթեան այրեցեալ
գօտիին տակ կը գտնուիմ...: Անպատճած հաշիւ կե-
րած ըլլալու ես:

— Ընդհակառակը, բնաւ բան մը չեմ կերած,
աւա՛ղ:

Եւ Ռոսուլֆ առաւ քալեց իր բարեկամը ձգելով
կարմիր ծովին փառնց վրայ:

Կէս օրէն մինչև ժամը չորս, Ռոսուլֆ մէկիկ մէ-
կիկ պարկու իր բոլոր ծանօթներուն դուռները, քա-
ռասունեկութ թագերը ժուա եկաւ, և դրեթէ սեթ
մղոն տեղ քալեց առանց որ և է յաջողութեան: Ապ-
րիլի 15ը ամէն տեղ իր ազգեցութիւնը բանեցուցած
էր միեւնոյն սասակութեամբ. և սակայն կերակուրի

ատենը կը մօտենար, բայց ճաշին՝ կերակուրի ժամուն հետ մօտենալուն քիչ հաւանականութիւն կար:

Բօն նէօֆի վրայէն անցած ատենը միտքը բան մը կհաւ:

— Հօ՛, հօ՛, ըսաւ ինքնիրենը, Ապրիլի՛ 15ը... բայց այսօրուան համար ճաշի հրաւիրուած եմ:

Եւ գրպանը խառնելով դուրս հանեց ապագրուած ասմակ մը որուն վրայ գրուած էր.

Վիէթի Փակոց.— Օ Կաան Վէնքէօր:

300 Հօգինոց ձաշարան—Տարեկան Հացկերոյթի պատիւ Ծննդեան մարդասէր Մեօիային

15 Ապրիլ 184.—

Մտից տոմս մէկ անձի համար

Ծանօթ.— Ամէն օք կէս յիշ գինիի ժիւղն իրաւունք ունի:

— Մեօիայի աշակերտներուն գաղտփարակից չեմ թէեւ, բայց սիրով պիտի ուզէի սեղանակից ըլլալ իրենց հետ, մասձեց Ռօտօլֆ, և թոչունի արագաշար-ժութեամբ ճաշարանէն զինքը զատող հեռաւորութիւնը կտրեց գնաց:

«Կաան Վէնքէօր»ի սալօնը երբ հասաւ, արդէն անիկա մեծ բազմութեամբ մը լեցուած էր. երեք հօքիւր հօգինոց ճաշարանը հինգ հարիւր կոչի կը պարունակէր:

Ռօտօլֆի օչքերուն առջեւ կը պազուէր ընդարձակ հորիզոն մը, կազմուած չուրջը ստեպղիւններով զարդարուն հօրթի միտի զանգուածէ մը:

Ճաշը վերջապէս սկսաւ ապուրով մը:

Այն պահուն որ կոչնականները գգալները բերաննին պիտի օտնէին, հինգ վեց ծպտեալ սօթիկաններ և քանի մը սօթիկանապետներ ներս խուժեցին օրակէն հրամանատարութեամբ զինւորակօ՛ւ պաշտօնեայի մը:

— Տեա՛րք, ըսաւ հրամանատարը, բարձրագոյն

իշխանութեան հրամանով, այս ճաշը անդի չպիտի ունենայ, կը հրաւիրեմ ուրեմն ամէնքդ որ առկէ դուրս ելլէք:

— Ախ, ըրաւ Ռօտօլֆ ամենուն հետ դուրս ելլելով. հիմա ալ չոր բախտս բերնէօ ապուրը կը խլէ:

Տրտոււմ և տխուր գիշերուան ժամը Աին ասեմ վերագարձաւ:

Պարոն Պընուա դրան առջեւ իրեն կ'պատէր:

— Օ՛, դո՛ւք էք, հարգուց ամենաէրբ, անչոչա անաւան բոսձս չէք մօտցած: Ստակօ բերի՞ք:

— Այո գիշեր դրամ պիտի բերեն ինձի, վաղը առաւ կուտամ, պատասխանեց Ռօտօլֆ, բանա ին և մօժը փնտռելով գրանը քով գտնուող խորչն մէջ, ուրկէ վերցուցած էին:

— Պարոն Ռօտօլֆ, ըսաւ Պ. Պընուա, շատ կը ցաւիս, բայց արդէն ձեր սենեակը վարձու տուի, և օրովհետեւ ուրիշ պարագ սենեակ չի կայ, պէտք է որ այլևր փնտաւք ձեր գլխուն ճարը:

Ռօտօլֆ՝ մեծ սիրտ՝ ինչպէս որ էր, փողոցը մնալու հարկէն չխրաչեցաւ: Եւ յետոյ, եթէ օդը գէշ ըլլար, կրնար, ինչպէս օտէպ պատահած էր իրեն, երթալ պառկիլ Օտէոն թատրոնին մէկ օթեակին մէջ: Մինակ խնդրեց Պ. Պընուայէն որ իրեն յանձնէ ունեցած գոյքը, որ թուղթերու ծրարէ մը կը բաղկանար:

— Ատոր ըսելիք չունիմ, պատասխանեց ամենաէրբը, ձեր սենեցածը վար դնելու իրաւունքը չունիմ, անոնք գրասեղանին մէկ պարակին մէջ կը գտնուին, եկէք միասին վեր ելլելք, եթէ ձեր սենեակը վարձողը ապուրին չէ պառկած, ներս կրնանք մտնել:

Առաւուն սենեակը վարձու արուած էր Միմի ասուն ժանկամարդ աղջկան մը. սրուն հետ երբեմն Ռօտօլֆ սիրային զուգերգ մը սկսած էր:

Անմիջապէս ճանչցան զիրար: Ռոտուֆ Միմիին սօ-
կան ջէն բաներ մը փոփոսաբ, և ձեռքը մեղմօրէն սեղմեց:
— Տեսէ՛ք ի՛նչ անձրեւ կուգայ կօր, ըսաւ Ռո-
տուֆ, դուրսը փոթօրիկին յարուցած պայթիւնը զի-
տել տալով:

Օրիորդ Միմի յիփ շիտակ վազեց Պ. Պընուայի վը-
րայ որ օենեակին մէկ անկիւնը կեցած կ'սպասէր:

— Պարո՛ն, ըսաւ անոր՝ ցոյց տալով Ռոտուֆը,
պարօնը այն անձն է որուն կ'սպասէի այս գիշեր:
Ներեցէք սր դուռս գտցեմ:

— Բանի որ այդպէս է, շատ արէ՛կ, ըսաւ Պարօն
Պընուա երեսը թթուեցնելով:

Երբ Միմի յանպատրաստից կերպով գտնուած ու-
նելիքները մէջտեղ կը հանէր, ժամը կէս գիշեր զօր
կուէ:

— Ա՛հ, ըսաւ Ռոտուֆ մտքէն, Ապրիլի 15ը ան-
ցուցինք, վերջապէս օտելմէթ»ը ելայ: Սիրելի Մի-
մի, յարեց Ռոտուֆ թեւերուն մէջ տանելով դեռատի
աղջիկը, հարկաւ զիս դուրսը չպիտի կընայիր ձգել,
քանի որ զիտեմ թէ հիւրասիրութեան ճէր»ը ըլլան ես:

ՊՕՇԷՄԻ ՍՐՃԱՐԱՆ ՄԸ

Ահա՛ գէպքերու ինչ տեսակ զուգօրդութիւնով
մը Բարօլիւս Պարպրմիւշ՝ գրօգէտ և պղատոնական
փիլիսոփայ, եկաւ ընկերացաւ Պօհէմներու, իր քսա-
նըչօրս տարեկան հաւակին մէջ: Այդ միջոցներուն՝
Գիւսթավ Քօյին՝ մեծ փիլիսոփան, Մարտէլ՝ մեծ նկա-
րիչը, Շոնար՝ բեծ երաժշտագէտը և Ռոտուֆ՝ մեծ
բանաստեղծը, ինչպէս կ'որակէին զիրօր, կանոնա-
ւորապէս կը յաճախէին Մօմիւս սրճարանը, ուր Վչորս
հրօցանակիրները՝ կը կոչէին զիրենք, անոր համար
որ չորսը անբաժան էին իրօրմէ:

Եւ իրաւ ալ ամէնքը մէկանց կուգային կ'երթ-

յին միասին կը խաղային և երբեմն ալ խմածնին
չէին վճարեր՝ միշտ այն համեստազ ներդաշնակու-
թեամբ որ պատիւ պիտի բերէր Բօնսէրվաթուարի՝
նուագախուժին:

Իրենց հաւաքումներուն համար ընտրած էին աս-
նանկ սրահ մը, ուր քստոսուն հօգի հանգիստ կերպով
պիտի կընային սղօիլ, բայց մինակնին կը մնային աս-
նօնք, օրովհետեւ անանկ մը ըրեր էին որ՝ այդ օը-
րահը օնսապելի կը մնար օրճարանին սօվորական
միւս յաճախօրդներուն համար:

Այն նորեկ յաճախօրդը, որ անգիտակցաբար օտք
կը դնէր այդ քաբանձաւին մէջ, ներս մտածին պէտ-
զօնը կ'ըլլար այդ անհամբոյր չօրրօրդութեան, և
շատ անգամ կ'առնէր կը քալէր կիսատ ձգելով օուր
ձըն ու լրագիրը, չհրնալով դիտանալ անոնց անլուս
վիճարանութիւններուն, ըլլար արսեւտաներու զգաց-
մանց, և կամ քաղաքական անտեսողիտութեան վը-
րայ:

Չորս ընկերները այն տեսակ խօսակցութիւններ
կ'ունենային որ իրենց ծառայող Ախաուօն»ը ոպուչ-
ցած էր ծաղիկ հասակին մէջ:

Իրաց վիճակը այն աստիճան անհանգստիւթիւ-
դարձած էր որ վերջապէս օրճարանագետին համբե-
րութիւնը հասաւ և իրիկուն մը վեր ելաւ անոնց
քով և հետեւեալ կերպով բացատրեց իր դանգաճները.

Ա. Պ. Ռոտուֆ առտուն կանուխ նախաձաշի կու-
գար և սրճարանին մէջ գտնուած բոլոր լրագիրները
զրպանը դնելով կ'առնէր կը քալէր և նոյնիօկ պօ-
հանջլոտութիւնը այն աստիճանին հասցուցած էր օր-
ահագին զայրոյթ մը ցոյց կուտար երբ կը տեսնէր թե
իրմէ առաջ բարիներ լրագիրներու գօտին խզած կ'ըլլ
լային: Իր այս ընթացքին երեսէն միւս յաճախօրդնե-
րը հանմային կօրծիքին անտեղեակ, ծածան ձուկի
պէս լուր չէին ունենար քաղաքական աշխարհին մէջ

անցած դարձածին վրայ: Պօսքէ ընկերութիւնը հազիւ կրնար գիտնալ անունները այն նախարարներուն՝ օրոնցմով կազմուած էր վերջին դահլիճը:

Պ. Ռօտօլֆ մինչեւ անգամ ստիպած էր սրճարանապետը որ բաժանորդ գրուի «Քասթօր»ին, որուն խմբագրապետն էր: Սրճարանին տէրը առջի բերան դժուարակամութիւն ցոյց տուած էր, բայց տեսնելով որ Պ. Ռօտօլֆ և ընկերութիւնը ժամը անգամ մը «կառօսոն»ը կը կանչէին և կը հրամայէին անոր «կառ. սօն», «Քասթօր»ը բե՛ր, նայինք սա «Քասթօր» և ուրիշ քանի մը յաճախորդներ որոնց հետաքրքրութիւնը կ'արժաբծուէր այս սեղալ կրկնուած կոչերէն, անոնք ալ սկսած էին «Քասթօր»ը փնտռել. ասոր վրայ բաժանորդագրուեցան «Քասթօր»ին, գլխարկաչինութեան յատուկ լրագին մը, որ աժիսը անգամ մը կը հրատարակուէր, և որուն մէջ միշտ պատկերդրուած կ'ըլլար, և ուր «Այլևայլ»ի բաժնին մէջ փրիթսփայական յօդուած մը կ'երեւար կիսթով Բօլի ըստորագրութեամբ:

Բ. Վերոյիշեալ Պ. Բօլինը և իր բարեկամը Պ. Ռօտօլֆ իրենց մտաւորական աշխատութիւններէն քիչ մը շունչ առնելու համար, առաւուսն ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր «Թավլու» կը խաղային. և որովհետեւ սրճարանը մինակ մէկ «Թավլու» ունէր, միւս յաճախորդները կը զրկուէին իրենց սիրական մէկ հաճոյքէն անոնց փրթապետութեան բերմամբ, և ամէն անգամ որ կուգային «Թավլու»ն իրենց մէջ ուղեւ, սա կերպով պատասխան մը կ'առնէին միշտ.

— Հիմա «Թավլու»ն կը կարգանք կօր, թող վագր աչքէ անցնեն:

Այսպէս Պօսքէ ընկերութիւնը ուզէր չուզէր՝ սիրային հին պատմութիւններ մէջ տեղ դնելով ժամանակ կ'անցընէր, և «բիքէթ» կը խաղար:

Գ. Պ. Մարտէլ, ասանց նկատի առնելու թէ սրճարան ըսուածը հասարակաց զբօսառեղի մըն է, ինքզինքին ներած էր հօն բերել իր պատկերակալը, ներկի տուփը և իր արուեստին վերաբերեալ բոլոր գործիքները. ի լրս մն անպատշաճութեան, եթէ թող արուէր իրեն, կամաց կամաց իր երկօքն ձեռքերն ալ հօն պիտի կանչէր, ինչ որ կրնար գայթակղեցնել Պօսքէ ընկերութեան պարկեշտ բարձրը:

Դ. Իր բարեկամին օրինակին հետեւելով Պ. Շոտար դաշնակը հօն բերելու խօսքեր կ'ընէր, և չէր վախցած նոյնիսկ սրճարանին մէջ երգել տալու իր ձայնագրած «Կապոյտին ազդեցութիւնը արուեստից վրայ» անուն համերգէն եղանակ մը:

Պ. Շոտար աւելի առաջ երթալով, սրճարանին իրրու նշանակ ծառայող լապտերին թափանցիկ ապակիին ետեւ թուղթի կտոր մը փակցուցած էր, որուն վրայ գրուած էր.

Ձրի Դասընթացք Ձայնական և Գործիական Երաժշտութեան ի պէտտ երկօքն արտակերտաց.—

Դիմել «Թէզկեան»ին:

Ասոր համար էր որ յիշեալ «Թէզկեան»ը պաշարուած կ'ըլլար ամէն իրիկուսն՝ վրանին գլուխին թափթփած անձերով, որոնք դասախօսութեանց վրայ տեղեկութիւններ տանելու կուգային: Ասկէց զատ Պ. Շոտար ժամագիր կ'ըլլար հօն Ֆիմի Թէնթիլքէն անուն կնկան մը հետ, որ շարունակ գլխարկ մը հագնելու կը մտնար: Այսպէս, երիտասարդ Պօսքէն յայտարարեց թէ այլևս ոտք չպիտի դնէր այնպիսի տեղ մը ուր բնութիւնը կը նախատուէր:

Ե. Շատ չափաւոր կերպով ըմպելի խմելոյն իրրու թէ բուական չըլլար, այդ պարունները երթալով աւելի քիչցուցին սպասանքը, պատրուակ բռնելով թէ այլամերձ յարաբերութեան մէջ բռնած էին սուրճը՝ խորոված եղերգի փոշիի հետ, հետներնին բերած

էին «օրհրթիթօ»ի վրայ եփելիք մամն մը, և իրենք ձեռքովին «կը խմբագրէին» իրենց սուրճը՝ դուրսէն բ՛րուած շաքարով, ինչ որ նախապէս մըն էր օրը-ճարանին համար:]]

2. Այդ պարոններուն խօսակցութիւններէն գլխէ ելած, սրճարանին «կառոցն»ը Պէրկամին՝ (իբ կողմնա-մօրուսին համար այսպէս անուանուած) առանց նկա-տի առնելու իր ստորին ծնունդը, և բանի տեղ չը գնելով պատշաճութիւնները, ինքզինքին ներած էր սիրային ոտանաւոր մը ուղղել հաշուեսեղանին գլու-խը նստող տիկնոջ, յորդորելով այդ տիկինը որ մոռ-նայ իր մօր և ամուսնի կրկին պարտականութիւնները:

Իր օճին անկանոնութենէն յայտնի կ'ըլլար թէ այդ սիրաբանութեան գրուած էր Պ. Ռօսօլֆի և անոր մը-շակած գրականութեան վասնգաւար արդեցութեան ասկէ:

Հետեւաբար և հակառակ իր զգացած ցուին, օրը-ճարանին տէրը ստիպուած կ'զգար ինքզինքը խնդրել Գօլին և ընկերութենէն որ հաճին ուրիշ տեղ մը ընտրել հոն հաստատելու համար իրենց յեղափոխա-կան ակումբը:

Կիւսթով Գօլին որ ընկերակցութեան կիկերօնը կը համարուէր, խօսք առաւ և յասաջագոյնէ ձեռե-լով բացարձեց թէ սրճարանակախին տուայտանքնե-րը անհիմն էին և ծիծաղելի, և թէ պէտք էր գիտնալ որ մեծ պատիւ մըն էր իրեն համար եթէ իր սրճա-րանը ընտրած էին՝ վերածելու համար զայն իսացա-կան կեդրոնի մը, և թէ էրենց հետաքրքրմը պատճառ պիտի ըլլար որ այդ հաստատութիւնը հորձանէր, քանի որ անսնք իրենց ներկայութեամբը հասցուցած էին զայն արուեստագիտական և գրական սրճարանի մը բարձրութեան,

— Բայց, առարկեց սրճարանակախը, զուք և ա-

նսնք որ ձեզ տեսնելու համար կուգան հոս, այնքան քիչ ստակ կ'է ձգէք որ...:

— Այդ ծախսելու չափաւորութիւնը որմէ կը դանգաւարէ, ընդհակառակը գրաւական մըն է ի նը-պաստ մեր բարբառականին: Եւ յետոյ, ձեր ձեռքն է եթէ կ'ուզէք որ աւելի շաքարէն մոխենք: Բաւական է որ ապօրինի հաշիւ մը բանաք մեզի:

— Հաշիւի տեսարանն ալ մենէ վրայ բերաւ Մար-տէլ:

Սրճարանակախը չը լսելու զարկու և լուսարա-նութիւններ պահանջեց այն նստակին վրայ, զոր Պէրկամի ուղղած էր կնոջը: Ռօսօլֆ, որ կ'մտաո-տանուէր իբրեւ թէ ինքը եղած ըլլար այդ ապօրի-նաւոր առփանքին մէջ քարտուղարի դերը կատարողը, արիւարէր ինքզինքը չքմեղացուց:

— Նախ որ, ըսաւ, տիկնոջ առաքինութիւնը ա-նանկ պատուար մըն է որ...:

— Օ՛հ, բացազանչեց սրճարանին տէրը հպար-տութեան ժպիտով մը, կիսօ՛ Սէն-Տընի դպրօցը կրթ-թուած է...:

Վերջապէս, Գօլին բրաւ չըբաւ իր նենգուպատիբ պերճախօսութիւնովը՝ մարդուն բերանը գոցեց և ա-մէն բան կարգադրուեցաւ այն պայմանով որ չորս բարեկամները այլեւս իրենց սուրճը ձեռքովին չպի-տի պատրաստէին, սրճարանը «Բասթօր»ը ձրի պիտի ստանար, Յիսի Թէնթիւրիէն առանց գլխարկի չպիտի գար, և «Թալլուան»՝ ամէն կիրակի կ'էսօրէն սկսեալ մինչև ժամը երկու արամադրելի պիտի ըլլար Պօքէ ընկերութեան համար, և մանաւանդ որ այդ պարան-ները այլեւս նոր վարկեր չպիտի պահանջէին:

Բանի մը որ ամէն բան ալէկ դնաց:

Մնասնգի իլթման երեկոյին, չորս բարեկամները հոն եկան, հետերնին բերելով իրենց համանուկները: Հոն ներկայ էին Օրիտրգ Միւզէթ, Օրիտրգ Միմի՛ Ռօ-

աօլֆին նոր հոմանուհին, պաշտելի արարած մը սորուն արդարեա ձայնը ծնեղայի թնդիւններ օւնէր և Ֆիմի Թէնթիւրիէն, Շօնարի արջին լոյսը, որ նոր գլխարկով մը եկած էր:

Գալով Քօլինի հոմանուհին, որ երբեք մէջտեղ չէր ելլեր, այդ իրիկունն ալ ըստ սովորութեան օւնը կեցած էր, զբողած ըլլալով սիջակէտեր դնելու իր սարգուն ձեռագիրներուն մէջ:

Սուրճերնին խմելէ ետքը, որուն բոցաբար քօնեաքի գաւաթներ կ'ընկերանային, ամէնքը մէջ կանց փօնջ մը ապարեցին: Դասօնը վարժուած չըլլալով օտանկ ճիշտարտալութեան մը, հրամանը երկու անգամ կրկնել տուաւ:

Ֆիմի որ երբեք կեանքին մէջ սրճարանէ մը ներս մտած չունէր, հիացկոտ զարմանքով մը կը խմէր սօքով գաւաթներու մէջ բերուած ըմպելիները: Մարսէլ վէճի բանուած էր Միւզէթի հետ՝ զիտնալու համար թէ անք հազած նոր գլխարկը ո՛ւրկէ ուր ձեռք անցուցած էր: Ռօտօլֆ և Միմի, տակաւին իրենց կենսակցութեան մեղրալուսնին մէջ, ցած ձայնով իրարու հետ կը խօսակցէին, խօսակցութիւն մը որ մերթ ընդ մերթ կ'ընդհատուէր համարոյրներու հնչակունութիւնով:

Իսկ Քօլին մէկ կնիկէն միւսին կ'երթար և անոնց կ'ուղղէր կնտսեմար խօսքեր զորս հաւաքած էր «Մուսաններու Օրացոյց»ի հաւաքածոյէ մը:

Մինչ այս սլաքի և զուարթ ընկերութիւնը ցրնձութեան և կատակի անձնատուր կ'ըլլար, օտարականին մէկը սրտին խորը միտ մինակ սեղանի մը առջեւ նստած այդ ոգեւորեալ տեսարանը կը դիտէր արարինակ նայուածքով մը:

Տասնեկինգ օրէ ի վեր, այդ մարդը գրեթէ ամէն իրիկունն այդպէս հոն կուգար, և միակ յաճախարհն

էր որ կրցած էր տակալ Պօէէմներու յարուցած ժրխորին: Ամէնէն տաղակացուցիչ զրուցատրութիւնները անյօդգող կը թողուն զինքը. ամբողջ երեկոյթը հոն կ'անցընէր մաթեմատիքական կանոնաւորութեամբ՝ իր ծխփողը քայելով, աչքերը անկած, իր քեւ թէ գանձի մը վրայ սեւեռած ըլլային անոնք, և ակնջը բացած բոլոր իր չուրջը ըսուածներուն:

Սակայն և այնպէս քաղցրաբար և բարեկեցիկ մարդու մը երեւոյթը օւնէր, ինչպէս կը տեսնուէր ժամացոյցէ մը որ զրպանին մէջ գերի բռնուած էր ոսկի շլթայով մը:

Օր մը Մարսէլ դէմ առ դէմ գտնուած էր անոր հետ հաշուետեղանին առջեւ, և տեսած էր որ նաք լէտն մը աւերելով վճարած էր խմելիքները: Այդ օրէն սկսեալ չորս բարեկամները զբոսաւոր մեկանուէրով մկրտած էին զինքը:

Յանկարծ Շօնար, որ սուր տեսլութիւն մը ցունէր, դիտել տուաւ որ գաւաթները պարտաւ կը կենային:

— Իրա՛ւ, ըսաւ Ռօտօլֆ, այս գիշեր խթում է, ամէնքս ալ բարի քրիտոսնեաներ ենք, պէտք է որ մարդու պէս բան մը խմենք:

— Հարկա՛ւ, վրայ բերաւ Մարսէլ, եկէք արտասովոր բաներ բերել տանք:

— Քօլին, աւելցուց Ռօտօլֆ, օտ կաստօնը կանչէ՛:

Քօլին կատաղութեամբ զանգակը հնչեցուց: Քօլին աղեղի մը պէս ծռեցաւ և կինները ցոյց տալով ըսաւ.

— Այս օրիկներուն իրաւունքն է խմելիքներուն և ուտելիքներուն ընթացքը որոշել:

— Ես, ըսաւ Միւզէթ, բերանը շահեցնելով, շամբան իային չէ չպիտի ըսէի:

— Խեղճ ես, բացառանչեց Մարսէլ, շամբանիւ՝
... նախ և առաջ առիկա գինի չէ:

— Ի՛նչ կ'ուզէ թող ըլլայ, ես շամբանիւն կը
սիրեմ... գոնէ աղմուկ կը հանէ:

— Ես, ըսաւ Միմի, ակնարկով մը փայտայեցով
Ռոտուֆը, կը նախաճաշեմ «Պոն»ը, պղտիկ ստկանի
մը մէջ:

— Խելքդ կորսնցուցի՞ր, հարցուց Ռոտուֆ:

— Չէ, այլ կ'ուզեմ կորսնցնել, զայն, պատաս-
խանեց Միմի, որուն վրայ այդ ըմպելին մասնաւոր
ազդեցութիւն մը կը դործէր:

Ի՞ր սիրականը շանթահար եղաւ անոր այս պա-
տասխանէն:

— Ես, ըսաւ Ֆիմի Թէնթիւրիէն, վեր վեր ցա-
կելով առաձգական «ընտել»ին վրայ, ես ալ «ըար-
ֆէ տ'ամուր» կ'ուզեմ: Ստամոքսի համար ազէկ է:

Շոնար ոնգային ձայնով մը քանի մը բառեր ար-
տասանեց, որ դողացնել տուին Ֆիմին իր նստատե-
ղին վրայ:

— Նա՛, նա՛, ըսաւ Մարսէլ ուրիշներէ առաջ,
տառ տարին անգամ մը եկէ՛ք հարիւր հազար ֆրանք
խարճենք:

— Աւելին կայ, յարեց Ռոտուֆ, սրճարանայե-
տը կը գանգատի թէ բաւականաչափ ստակ չենք ձը-
գեր հասնայեցէ՛ք որ զինքը զարմացմամէջ խեղդենք:

— Այո, ըսաւ Քոլին, եկէ՛ք փառուօր խնջոյ՛ք մը
ընենք: Չէ՞ որ կոյր հնազանդութիւն մը կը պար-
տինք այս օրիւններուն: Սէրը անձնուիրութեամբ
կ'ապրի, գինին հաճոյքին ծուծն է, հաճոյքը երիտա-
տարդութեան պարտականութիւնն է. կիները ծաղիկ-
ներ են, պէտք է որ ջրենք զանոնք: Ձրենք ուրիմն,
կասսո՛ն, կառսո՛ն:

Եւ Քոլին զանգակին չուանը քաշեց տենդագին
չարժուով մը:

Կառսոնը հովի արագութեամբ վազեց եկաւ:

Երբ շամբանիայի, պոնի և զանազան ըմպելիներ-
ու անուանները լսեց, դէմքը զարմացուած նշաններ
ցոյց տուաւ:

— Կարծես թէ ստամոքսիս մէջ խոռոչներ բացեր
են, ըսաւ Միմի, կտոր մը ժամազոն գէշ չպիտի ըլլար:

— Եթէ «օարտելա»ի հետ քիչ մը կարագ ըլլար,
գիտե՞ս թէ չէ չպիտի բռէի, յարեց Միւղէթ:

— Ես ալ բողկ կ'ուզեմ, վրայ բերաւ Ֆիմի,
քովն ալ քանի մը կտոր միս:

— Կ'երեւայ թէ միտքերնիդ «սուբէ» ընել է,
բացէ ի բաց չըտէ՛ք, դիտել տուաւ Մարսէլ:

— Գէշ չպիտի ըլլար, պատասխանեցին կիները
միարբերան:

— Կառսո՛ն, գնա ուրիմն և պէտք եղած ուտե-
լիքները բե՛ր, հրամայեց Քոլին լրջօրէն:

Կառսոնը զարմանքէն գոյն կուտար կ'առնէր:
Ծանր ծանր վար իջաւ և սրճարանին տիրոջ իմաց
տուաւ թէ վերինները չըլլալիք բաներ ապսպրած էին
իրեն:

Սրճարանապետը նախ և առաջ կարծեց թէ եղա-
ծը սոսկ կատակ մըն էր, բայց զանգակին երկրորդ
տնգամ զարնուելուն, ինքն անձամբ վեր վազեց և
ուղղակի դիմեց Քոլինի, որուն համար մասնաւոր
յարգանք մը կը տածէր: Քոլին բացատրեց թէ Խըթ-
ման իրիկունը իր սրճարանին մէջ պիտի տօնէին, և
պէտք էր որ ապսպրուած բաները բերել տար:

Սրճարանապետը պատասխան չտուաւ և ետ ետ
երթալով հեռացաւ, անձեռոցին վրայ հանգոյցներ չի
նեղով: Քառ րդ ժամ մը խորհրդա ցեցու կնոջը հե-
տը շնորհիւ այ՛ ազատաւիտ կրթութեան զոր ստա-
ցած էր Սէն Տընիի դպրոցին մէջ, և որ մասնաւոր
հակում մը ունէր դէպի գեղարուեստները և զեղեցիկ
դարձութիւնները, խրախոյս տուաւ էրկանը որպէսզի
ուզուած ասուբէ՛ն սպասարկել տայ:

— Թերեւս, ըսաւ սրճարանապետը, այս անգամ դիպուածութեամբ մարդերը կրնան ստակ բանած ըլլալ, և հրամայեց կառսօսին որ վեր տանի բօլոր ուղուած բաները: Այս կարգադրութիւնը ընելէ ետքը, Քրիզէ-թօի Քրաթիօի մը մէջ խորատու զուեցաւ սրճարանին վաղեմի յաճախորդներէն մէկուն հետ: Աղետաւո՛ր անխոհեմութիւն:

Փա՛ջ տասնէն օկոտալ մինչև կէս գիշեր, կառսօնը սանդուղներէն կ'իջնէր ու կ'ելնէր: Ամէն վայրկեան յաւելուածական բաներ բերել կը հրամայէին իրեն: Միւզէթ - նղլիակոն եղանակով կ'ուտէր, և ամէն մէկ պատուին պնակ փոխել կուտար: Միմի ամէն տեսակ գինիներէն կը խմէր ամէն տեսակ զաւաթներու մէջ: Ետնար իր կոկորդին մէջ կարծես անյագ Սահարա մը կը պարտոցնէր. իսկ Գօլին կրակ կը ջայտեցնէր աչքերէն, և իր անձեռոցը խածուընթ տելով սեղանին ոտքը կը կսմէր, կարծելով որ Ֆիօ միին ծունկն էր: Մարտէլ և Ռօթօլֆ բնաւ իրենց պաղարիւնութիւնը չէին կորսնցնէր, և անհալբեր կ'ըսօպատէին տեսնել թէ այս ամէնը ի՛նչպէս պիտի վերջանար:

Օտարական անձնաւորութիւնը ծանրակցօց հետաքրքրութիւնով մը ականատես կ'ըլլար այս տեսարանին:

Մերթ ընդ մերթ բերանը կը բանար, և տեսողը կը կործէր թէ մարդը այդ շարժումը կ'ընէր ժպտեալ համար, և յետոյ գոցուող պատուհանի մը հանած ճրոնիչին պէս ձայն մը հանելը կը լուէր: Օտարական էր որ ներսիդիէն կը խնդար:

Կէս գիշերին քառօրդ մնացած, հաշուեւեղանին ետեւը կ'ցօղ կէնը հայիւր վեր զրկեց: Այդ հայիւրը 25 ֆրանք և 75 սանթիմի ստուարացած բորձրակութեան կը հասնէր:

— Հիմա տեսնենք թէ, ըսաւ Մարտէլ, մեր մէջէն ո՛վ պիտի երթայ սրճարանապետը հետ խօսակցելու: «Տօմին» ի խաղ մը բերել տուին և որոշեցին որ մեծագոյն թիւը քաջողին պիտի իյնար բանագնացի պաշտօնը:

Վիճակը Ետնարը ցոյց տուաւ իբրեւ լիազօր պատուիրակ:

Ետնար թէեւ պատուական ու քաջ երաժիշտ, բայց միեւնոյն տաե՛ն տնճարակ դիւանադէտ մըն էր: Երբ հաշուեւեղանին առջեւ տնկուեցաւ, ճիշդ այդ վայրկեանին սրճարանապետը խաղի մէջ պտրտութիւն մը կրէր վաղեմի յաճախորդի մը կողմէ: Իբ կ'թուած երեք ճարթօններէն ամօթահար, Մօսիւ՛ կտտաղօրէն զայրացած էր, և երբ Ետնար բերանը բացաւ խօսելու համար, մարդը կրակ կտրեցաւ:

Ետնար՝ սքանչելի երաժշտագէտ, բայց ողորմելի նկարագրով մը օժտուած էր, հետեւաբար լիբբ և կոշտ պատասխաններ տուաւ դիմացինին: Կռիւր սասակացաւ այն աստիճան որ սրճարանապետը վեր վազեց սպասնալու համար թէ առանց պարտքերնին վճարելու ո՛չ ոքի թող պիտի ա՛ր սրճարանէն դուրս ելլելու:

Քօլին իր զգաստ պերճախօսութիւնովը միջամտելու զեց, բայց երբ սրճարանապետը տեսաւ որ Քօլին՝ ծուէն ծուէն ընելու վրայ էր ձեռքը բանած անձնօտնը, բարկութենէն խելայեղ, համարձակեցաւ նոյնիսկ պիղծ ձեռք մը դնել փրիփօփային կողնեզոյն Քաթթօին և տիկիներու մուշակներու վրայ:

Նև անա լուտանքներու փոխանակութիւն մը ծայր տուաւ Պօնէմերուն և սրճարանին տիրոջ միջև: Անդին երեք կիները սիրոյ և պաճօնճանքի վրայ կը խօսակցէին:

Օտարական անձնաւորութիւնը իր անտարբերու-

Թե՛նէն կը շարժէր և կամաց կամաց նստած թեղէն վեր կը կանգնէր: Քայլ մը առաւ նախ և յետոյ երկու, և քաղաքավարօրէն սրճարանապետին ճօտենալով զայն մէկ կողմ քաշեց և ահանջն ի վար կամացուկ կերպով բաներ մը փսրտաց: Ռօտօլֆ և Մարսէլ աչքօյնին կը հեռեւէին անոր շարժումներուն:

Վերջապէս սրճարանապետը առաւ քաշեց և խօսքը օտարականին ուղղելով ըսաւ.

— Անշուշտ կը հաւանիմ, Պարոն Պարպըմիւշ, գուշք տնոնց հետ գործերնիդ կտրգադրեցէք:

Պարոն Պարպըմիւշ իր տեղը դարձաւ գլխարկը առնելու համար, զայն գլխուն վրայ դրաւ, դարձաւ դէպի աջ և երեք քայլով Ռօտօլֆին և Մարսէլին քով գալով, հանեց գլխարկը, այրերուն աւջեւ խոնարհօթիւն մը ըրաւ, բարեւ տուաւ կիներուն, թաշկի նօկը հանեց գրպանէն, սրբեց քիթը և երկչոտ ձայնով մը խօսիլ սկսաւ:

— Ներեցէք, Պարոններ, անխորհրդապահութեանս: Երկար ժամանակէ ի վեր ձեզ հետ ծանօթանալու մարմաջով կը ապակուրիմ, բայց մինչև այսօր նպատաւօր առիթ մը չէր ներկայացած ձեզ հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնելու. կը ներէք որ այսօրուան ներկայացածէն օգտուիմ:

— Ինչո՞ւ չէ ինչո՞ւ չէ, ըսաւ Քօլին, մարդուն ըտելիքը կռահելով:

Ռօտօլֆ և Մարսէլ առանց բերաննին բանաւ բարեւեցին զինքը. Շոնարի ծայրայեղ փափկանկատութիւնը քիչ մնաց որ գործը աւերէր:

— Ներեցէք, Պարոն, ըսաւ խառութեամբ, դուք զսեզ ճանչնալու պատիւը չունիք, և պատշաճութիւնները արգելք կ'ըլլան որ...: Շնորհ կ'ընէ՞ք օրդեօք «բիրաճցու մը» խախտա տալու ինծի: Արդէն ես ալ բարեկամներուս պէս կը մտածեմ:

— Պարոններ, յարեց Պարպըմիւշ, ես ալ ձեզի

պէս գրոց-բրոց աշակերտ եմ, և օրքան որ կրցայ հասկնալ ձեր խօսակցութիւններէն, կ'երեւայ թէ ամէնքս ալ միեւնոյն ճաշակները ունինք: Խիտա շատ կը փափաքիմ ձեզ հետ բարեկամանալու և ամէն իրիկուն ձեզի հետ հօս գտնուելու: Այս սրճարանին տէրը կօշու կոպիտ մարդուն մէկն է, բայց ես իրեն պէտք եղածը ըօրի, և այժմ ազատ էք և կրնաք մեկնիլ. կը համարձակիմ յուսալ թէ չպիտի զրկէք զիս զձեզ հօտեղ ստէպ գտնելու միջոցներէն, քնդունելով այն պղտիկ ժողովութիւնը զօր...:

Շոնար սրտառութեան կտու կարմիր կտրեցաւ:

— Մեր կացութեան օգտուիլ կ'ուզէ, մալաց, մենք իր ըրածը չենք կրնար ընդունիլ, իր տուած քսանեկինդ ֆրանքին փոխարէն կ'ուզէ նէ «բարթի» մը «պիլարաօ» կը խաղամ և նայնիսկ քանի մը «բունթօ» կուտամ իրեն:

Պարպըմիւշ ընդունեց առաջարկութիւնը և բաւական խելացի գտնուեցաւ «բարթի» կորսնցնելու. իր այս զեզեցիկ ժէօթը արժանացաւ Պօնիմներու ակնածանքին:

Ասօր վրայ իրարմէ բաժնուեցան, յաջորդ օրուան հոմար ժամադիր ըլլալով իրարու:

— Ասանկով, կ'ըսէր Շոնար Մարսէլին, իրեն պարտական մնացած չնզանք:

— Եթէ չիտակը նայելու ըլլանք, իրմէ նօրէն «տուրէ» սը պահանջելու իրաւունք տնդամ ունինք, աւելցուց Քօլին:

ՊՕՉԷՄԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՍԸ

Այն իրիկունը որ սրճարանի մը մէջ իր քսակէն վճարած էր Պօնիմներու ըրած «տուրէ»ն, Քարօլիւս գործը առնկ մը բռնած էր որ իրեն հետը մինչև

առն ընկերացողը անոնց մէջէն կիւսթա՛վ Գօլինը ըլլար:

Չորս բարեկամներուն հաւաքոյթներուն ներկայ գտնուելէն ի վեր օյն օրճարանին մէջ ուր զիրենք փորձանքէ մը ազատած էր, Գարօլիւս իր մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ ըրած էր Գօլինը և քաշողական համակրութիւն մը կը սնուցանէր հանգէպ այդ Սոկրատին, օրուն Պղատներ պիտի ըլլար ետքէն: Եւ ահա սօսը համար էր օր զայն ընտրած էր զինքը մօցնելու համար այդ ակումբէն ներս:

Ճամբան դադած ատեննին, Պարպըմիւշ առաջարկեց Գօլինին բան մը խմել օրճարանի մը մէջ օր ճակատաբաց կը մնար այդ ժամուն:

Գօլին մ'չ միտն մերժեց, օյլ այդ օրճարանին առջեւէն անցած ատեննին քայլերը շտապեց և մեծ խնամքով մինչեւ աչքերուն վրայ իջեցուց իր թաղիքէ գլխարկը:

— Ինչո՛ւ ներս մտնել չէք ուզեր, հարցուց Պարպըմիւշ շատ քաղաքավարօրէն:

— Պատճառներ ունի, պատասխանեց Գօլին, այդ օրճարանին մէջ հաշուետեղանին ետին նստող կին մը կայ, որ շատ կ'ըբաղի դրական գիտութիւններով, և կարելի չէ որ իրեն հետ երկար բարակ վիճաբանութիւններու չբռնուիմ, ահա ինչո՛ւ կ'զգուշանամ կէսօրին այս փողոցէն անցնելու, ինչպէս նաեւ արեւ եղած ատեն օրուն օր և է ժամուն: Օ՛հ, ասիկա շատ բնական է, քանի որ ատեն մը այս թաղը կը բնակէի Մարսէլին հետ:

— Շատ կը փափաքէի օակայն օր գաւաթ մը փօնջ խմէինք հոն և պտօնիկ մը խօսէի ձեզի հետ: Սըտեղուանքը չէ՞ք գիտեր արդեօք ուրիշ տեղ մը, ուր կարելի ըլլար երթալ առանց արգիլուելու... մօթեմաթիքական դժուարութիւններէ, ա եց, ևց Պարպըմիւշ, որ յարմար դասեց ահագնօրէն օրամիտ ըլլալու:

Գօլին վայրկեան մը շտաճելէ եօք բօաւ:

— Ահաւասիկ պզտիկ խանութ մը, ուր կացութիւնս աւելի պայծառ է:

Եւ գինեվաճառի մը կրպակը ցոյց տուաւ:

Պարպըմիւշ քիթը բերանը ծածրակեց և օիչ մը վարանում ցոյց տուաւ:

— Հոս մտնելնիս կը վայէ՞, հարցուց:

Անոր ստոնային և վերապահ ընթացքէն, քիչեօտիկ բնակարութեանէն և զգուշաւոր ժպիտներէն, և մանաւանդ անոր սակի ժամացոյցէն և շքեայէն գատելով՝ Գօլին կը կը կարծէր թէ Պարպըմիւշ պաշտօն կը վարէր դեպանատան մը մէջ:

— Տեսնուելու վտանգ չի կայ, բօաւ, մանաւանդ որ այս ժամուս դիւանագիտական մարմինը դեռ պառկած ըլլալու է:

Պարպըմիւշ վերջ ի վերջոյ համոզուեցաւ ներս մտնելու: Բայց եթէ իրեն մնալու ըլլար բարձր հոգի մը պիտի ուզէր որ քովը դիմակ մը գտնուած ըլլար: Բայց աւելի ապահով ըլլալու համար մասնաւոր սենեակ մը բանալ տուաւ և դռնը ապակիներուն վրայ փակեց անձեռոց մը Այս նախազգուշութիւնները աւելիէ ետքը, ինքզինքը նուազ անհանգիստ զգաց և սկահակ մը փօնջ առսարեց, Այս րմպելիին ազդած ջերմութեանէն զրգոտած՝ Պարպըմիւշի բերանը բացուեցաւ և իր կեանքին վրայ քանի մը յատկանշական մանրամասնութիւններ տալէ ետքը, համարձակեցաւ ըսելու թէ յոյս եր տածէր որ պիտի կրնար պաշտօնապէս անդամակցիլ Պօնէմներու ընկերակցութեան, և իր նպատակին հասնելու համար խնդրեց Գօլինէն որ իր աջակցութիւնը չզրտնայ իր փառասիրական գիտաւորութեան յարգուելուն:

Գօլին պատասխանեց թէ գործը եթէ մինակ իրմէ կախում ունենար, սիրայօժար կերպով ինքզինքը Պարպըմիւշի արամադրութեան առկ պիտի դնէր:

բայց, առայժմ հաստատապէս չէր կրնար զինքը վրասահեցնել:

— Կը խօսածանամ քուէս ձեզի առ, ըսաւ, բայց գալով ընկերներուս քուէին, առիկա վրաս չեմ կըրնոր առնել:

— Բաց ի՞նչ պատճառ կայ, հարցուց Պարպրիւնը որ զիս մէջեր ին չընդունին:

Քօլին սեղանին վրայ դրաւ ձեռքի գաւթը և լրջօրէն գրեթէ հետեւեալ կերպով խօսեցաւ Պարպրիւնի.

- Դեղորուեստները կը մշակէ՞ք.
- Համեստօրէն կը հերկեմ իմ-ցահանութեան այդ վսեմ օրտեսը, պատասխանեց Քօլիւս, որ կ'ուզէր անպատճառ ի հանդէս բերել իր գունագեղ սճը:

Քօլին շատ կոկիկ գաւա այդ պարբերութիւնը և գլխովը խօնարհութեան նշան մը ըրաւ:

- Երաժշտութեան հետ ինչպէս էք:
- Ժամանակաւ հակաբանը կը զարնէի:
- Փիլիսոփայական գործիք մըն է ան, որ թու ձայներ կը հանէ Արդ, քանի որ երաժշտութեան ալ հմուտ էք, անմիջապէս պիտի հասկնաք թէ առանց ներդաշնակութիւնը խանգարելու, կարելի չէ հինգերորդ չափով մըն ալ աւելցնել արդէն դոյութիւն ու նեղող քառերգ խումբի մը վրայ. հակառակ պարս գային, առիկա այլեւս քառերգ մը ըլլալէ պիտի դադրէ:

— Այն առեն հնգեակ խումբի մը կը վերածօ՞ւնէր ան:

- Ինձո՞ր ըսիք, հարցուց Քօլին:
- Հնգեակ:
- Շատ աղէկ, ըսել է թէ այն տեն պիտի սուսնանաք իր սկզբունքին մէջ հերձառ կրօնք մը:
- Ներեցէք, ըսաւ Քարօլիւս, օրուն խելքը սայո՞

Թաքիլ սկսած էր Քօլինի արամադրութեան հետ բախումներ ունենալէն. չեմ հասկնար թէ ի՞նչ ըսել կ'ուզէ:

— Որքան ուշադիր եղէք ինծի և հետեւեցէք ըսելիքներուս: Ասաղաբախութիւն գիտէ՞ք:

— Ի՞նչ մը. դպրոցէն պատկուորի աստիճանով ելած եմ:

— Ասոր վրայ երգ մը կայ, ըսաւ Քօլին, «Արգէթի պատկուորը», օրուն եղանակը մաքէս ելած է ... Եթէ այդպէս է հարկաւ գիտէք թէ կողմնացօյցը չորս գլխաւոր կէտերէ կազմուած է. արդ, եթէ յանկարծ հինգերորդ կողմ մըն ալ երեւան ելար, ընտրեալն ամբողջ ներդաշնակութիւնը առկա ու վրայի պիտի դար, ինչ որ աշխարհիս կործանումը պիտի նշանակէր. հասկցա՞ք հիմա:

— Վերջարանին կ'ապասեմ:

— Իրաւունք ունիք, վերջաբանը ճտօի մը վախճանն է, ինչպէս մահը վախճանն է կեանքին, ամասնութիւնը՝ իբոյ: Ուրեմն, օրերի Պարսոս, ես և ընկերներս միասին ապրելու վարժուած ենք, և կը վախճանք օր ուրիշ մը մէջերնիս ունենալուս պէս կը խանգարենք ներդաշնակութիւնը, որ կը արիւն մեր բարքերուն, մեր կարծիքներուն, մեր ճշտակի և նկարագրի համաձայնութեան մէջ: Մենք ժամանակակից արուեստի աշխարհին չորս գլխաւոր կէտերը պիտի հոգնենք օրին մէկը, առանց քաշուելու կ'ըսեմ, անսէք, և օրովհետեւ այդ գաղափարին ետեւէն վազելը մեր իտէալը եղած է, հինգերորդ գլխաւոր կողմի մը մէջտեղ ելլելը քնաւ դարձերնուս չպիտի դար:

- Սակայն դիտել պիտի տամ, վրայ բերաւ Քօլիւս, թէ ուր որ չորս են, հինգ ալ կրնան ըլլալ:
- Իրաւ, բայց այլեւս չորս ըլլալէ կը դադրին:
- Պատճառաբանութիւնը քիչ մը ունայն կը թըւի ինծի:

— Այլաբնիս վրայ ունայն բան չի կայ, «ամէն ինչ յամենայնի», պզտիկ վառակները մեծ գետերը կը կազսեն, և լեռները աւազի հատիկներէ կը շինուին, դոնէ այսպէս կ'ըսէ «Ազգերու իմաստութիւնը» ասուն գիրքը, զոր քարափին երկայնքը կը ծախեն:

— Ըօտ ձեզ ուրեմն, այդ պարոնները պիտի գըժակամակին զիս իրենց մտերմական շրջանակին մէջ ընդունելու պատիւն ընելու ինձի:

— Վախնամ որ առանկ ըլլայ, բայց ըսէք տեսնեմ, սի... պարոն, իմացականութեան վսեմ դաշտերուն ս... է ձեր նախասիրած անդաստանը:

— Մեծ փրկ փոները, և դասական լաւագոյն հեղինակները իմ արարներս են. անոնց ուսումնասիրութեամբ կը պարպիմ: «Տեղեմաք»ն է որ առաջին անգամ ըլլալով մէջս արծարծեց այդ հուրը, որ կը լափէ զիս:

— Այդ ձեր ըսած գիրքը՝ «Տեղեմաք»ը քարափին վրայ շատ կը ծախուի: Ուղած վայրկեանիդ հատ սը կարելի է գտնել, ես քսանեկինդ սանթիմի օրինակ մը առած եմ. ձեռքէ ինկած հատոր սը, բայց եթէ գիտնամ որ կրնամ ձեզի ծառայութիւն մը մատուցանել, պատրաստ եմ սիրով զայն ձեզ փոխանցելու: Անիկա սքանչելի գործ մըն է, ըսելիք չի կայ: Եւ բաւականին լաւ գրուած է:

— Այո, պարոն, շարունակեց Գարօլիւս, բարձր փիլիսոփայութիւնը և առօջ զբաղանութիւնը, անոքէ պիտի կը ձգտի իմացականութիւնս:

— Այո, այո. յարեց Գօլին, ատոր վրայ երգ մը անգամ կայ. և սկսուաւ երգել:

«Այո՛, արուեստը քրմութիւն մըն է,

Ջանանք անկէ օգտուի»:

Ասիկա կարծեմ «Ռօպէր լը Տիպպլին» մէջն է, անելցուց:

— Կ'ըսէի թէ արուեստը փասաւոր կոչում մը ըլլալուն, հորկ է որ գրագէտները անդուլ կերպով...:

— Ներեցէք, պարոն, ընդմիջեց Գօլին, որ ժամացոյցի մը յառաջացեալ ժամեր զարնելը կը լսէր, քիչ տեսնէն առաւ պիտի ըլլայ, և կը վախնամ որ տնկանգիստ չընեմ իմ մէկ շատ սիրելի անձնաւորութիւնս. արդէն, մրմնջեց ինքն իրեն, խօսք առած էի իրեն զի: Երբ ըսով անցընելու... այս օր իր օրն է:

— Իրաւունք ունիք, ժամանակը ուշ է, ըսաւ Գարօլիւս, եկէք երթանք:

— Հետը կը նստիք, հարցուց Գօլին:

— Ռուսեալ Սէն Թ'Օնօրէ փողօց, Թիւ 10:

Գօլին յիշեց որ տանօք առիթը ունեցած էր այդ տունը երթալու, և միաքը ինկաւ որ չքեղ կալուած մըն էր ան:

— Ձեր մասին ընկերներուս պիտի խօսիմ, ըսաւ Գարօլիւսի, բաժնուած տեսնին, և ապահով կրնաք ըլլալ որ բոլոր ազգեցութիւնս պիտի բանեցնեմ այնպէս որ ամէնքն արիւստաւոր ըլլան ձեզի: Բայց կայնեցէք որ խրատ մը ամ մէկի:

— Ըսէք տեսնեմ:

— Սիրալիր և կնամեծար եղէք հանդէպ Միմի, Միւզէթ և Տիմի օրիորդներուն: Այդ արկները մեծ ազդեցութիւն ունին իրենց բարեկամներուն վրայ և եթէ կարենաք զանօք ենթարկել իրենց «մէթրէն»-ներու ճնշումին, աւելի զիւրաւ պիտի կրնաք ստանալ ինչ որ կը խնդրէք Մարսէլէն, Շոնարէն և Ռօսօլֆէն:

— Ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ, ըսաւ Գարօլիւս:

Յաջորդ օրը Գօլին գնաց գտաւ իր բարեկամները անոնց համայարկ բնակարանին մէջ, ճիշդ այն պահուն որ անօք կերակուրի նստած էին: Երեք զոյ-

գերը սեղան նստած՝ աղ ու պղպեղի մէջ թօթխուած կանկառի ըմբռնանումին տուած էին իրենք զիրենք:

— Մըւոնց նայեցէք, ըսաւ Քօլին, նստեր քբէֆ կ'ընեն կոր, բայց երկար չպիտի տևէ: Եկած եմ, յարեց, իբրև դեսպան այն վեհանձն մահկանացուին կողմէ, որուն երէկ զիչեր սրճարանին մէջ հանդիպեցանք:

— Արդեօք երէկ գիշեր մեր հաշւոյն տուածն է որ ետ կ'ուզէ, հարցուց Մարտէլ:

— Ո՛հ, ըսաւ Միմի, այդ բանը իրմէ չէի սպասեր, ես կը կործէի թէ շնորհքով մարդուն մէկն էր:

— Ինքը բնաւ հոն տեղուանքը չէ, պատասխանեց Քօլին. այդ երիտասարդը կը փփաքի մենէ ըլլալ, մեր ընկերութեան բաժնեթողութենէն կ'ուզէ առնել, և հետեւաբար կ'ուզէ մասնակից ըլլալ մեր շահերուն:

Երեք Պօնեմները գլուխնին վեր աօին և իրարու նայեցան:

— Ըսածս հասկցուեցաւ կարծեմ, այլևս վիճարձօ նութիւնները սկսուած են:

— Քու պաշտպանեալդ ընկերական ի՞նչ վիճակ ունի, հարցուց Ռօաօլֆ:

— Ան իմ պաշտպանեալս չէ, պատասխանեց Քօլին: Երէկ իրիկուն երբ ձենէ բաժնուեցայ, ինէ խնդրեցիք որ ետևէն երթամ, ան ալ իր կողմէն հրաւիրեց որ միասին քալենք, ինչ որ շատ յարմարութիւն կ'առնէր: Ուստի ընկերացայ իրեն: Գիշերուան մէկ մեծ մասը զիս զողոկց պատուատիրութեամբ և ընտիր ըմպելիներով, այսու ամենայնիւ երբեք անկախութիւնս ձեռքէ չհանցի:

— Աղէկ ես ըրեր, ըսաւ Շոնար:

— Իր նկարագրին քանի մը կէտերը կրնա՞ս մեզի ուրուագծել:

— Հոգւոյ սեծութիւն, խտտաբեր վարք գինեուան մասնիչ կը խորշի, պսակաւոր ի դպրութիւնս,

պարզութեան նշխար, հակաբաժն կը զարնէ, և բնաւորութիւն մը որ երբեմն հինգ ֆրանքնոցներ աւրել կուտայ:

— Շատ լաւ, վրայ բերաւ Շոնար, ի՛նչ ակնկալութիւններ կը սնուրանէ:

— Արդէն ձեզի ըսի, իր փառասիրութիւնը սահման չունի, խելքը միտքը մեղի հետ կարենալ «գու» ով խօսիլն է:

— Այսինքն թէ զ եղ շահագործել կ'ուզէ, դիտել առաւ Մարտէլ, կ'երեւայ թէ կը յաւակնի մեզի հետ միեւնոյն կառքին մէջ տեսնուելու յաչօ ժողովրդեան:

— Ի՞նչ արուեստը օ՞րն է հարցուց Ռօաօլֆ:

— Այո՛, շարունակեց Մարտէլ, ինչո՞վ կ'զբաղի:

— Իր արուեստը, ըսաւ Քօլին, ինչով զբաղիլը, գրականութիւն և փիլիսոփայութիւն խառն:

— Որո՞նք են իր փիլիսոփայական ծանօթութիւնները:

— Գաւառացիի փիլիսոփայութեան մը կը հետևի, այնպէս որ արուեստին անունը քրմութիւն զը ըրածն է:

— Քրմութիւն, բացառնչեց Ռօաօլֆ անարեկած:

— Ըսողը ինքն է:

— Գրականութեան մէջ օ՞րն է իր հետեւած ուղին:

— Տեղեմօքը կը յաճախէ:

— Շատ լաւ, հաստատեց Շոնար՝ կանկառներու մտզմտկանքը ծածմեղով:

— Ինչի՞ս աղէկն է, աւանա՛կ, ընդմիջեց Մարտէլ, չըլլայ որ այդ բանը փողօցին մէջ ալ կրկնեօ: Շոնար այս կշտամբանքէն սրանեղած, սեղանին առկէն ուղղովը կից մը առաւ Ֆիմիին, որ այդ վայրկեանին Շոնարի գնակին մէջի ճայացան աւարի կուտար:

— Մէյ մ'ալ օտ ըսէ տեսնենք, ըսաւ Ռօաօլֆ:

ընկերութեան ո՞ր աստիճանին կը պառկանի, ինչո՞վ կ'ապրի, անօճնը, բնակարանը:

— Իր դիրքը շատ պատուաւոր տեղակէն է, հաս-
րուստ ընթանիքի մը մէջ ամէն բանի դասեր կուտայ.
անունը Քարօլիւս Պարպըմիւշ է, և Ռիւ Ռոյեալ կը
բնակի մասնաւոր տան մը մէջ:

— Խօսք կ'ուզեմ, ըսաւ Մարտէլ, լսա ի՞նչ կաս-
կած չի կայ որ Քօլին կաշառուած է քանի մը գաւաթ
խմելիքի փոխարէն, իր քուէն ծախած ըլլալու է: Մի՛
ընդմիջեր զիս, յարեց, տեսնելով որ փրիլիսօֆան ըս-
ողքի շարժում մը ընելու վրայ է. ըտելիքս ըսեմ,
եօքէն կրնաս պատասխանել: Քօլին. այդ վարձկան
հողին, այդ օտարականը ներկայացուց անանդ փայ-
լուն գոյնեղաւ տակ որ չի կրնար ճշմարտութեան ցո-
լացումը ըլլալ: Ըսի արդէն ձեզի, ես հիմակուց կը
գուշակեմ այդ օտարականին յետին միտքը: Դիտաւո-
րութիւնը զմեզ շահագործել է: Կ'երեւայ թէ անիկա
ինքնիրենը ըսած ըլլալու է. «Ահա կարիճ մարդիկ որ
յաջողելու վրայ են, պէտք է որ անոնց գրպանին մէջ
խօթուիմ անոնց հետ միտքին համբաւի նաւամասօցին
վրայ օտք կոխելու համար:

— Եսա լաւ, ըսաւ Ծոնար, այլեւս «սուրճ» չմնաց,
ան նայինք:

— Չմնաց, պատասխանեց Ռօմօլֆ, առաջին օր-
պագրութիւնը սպասած է:

Միւս կողմէ, շարունակեց Մարտէլ, Քօլինէ հովա-
նաւորուած այդ նենգաւոր անհաւարմէր մտերմութեան
արժանանալու պատիւին աչք ունի, գուցէ յանցաւոր
և թաքուն նպատակով մը: Մենք հաս միտակնիս չենք
պարօններ, շարունակեց ատենախօսը, կրննորու վրայ
պերճամիտ ակնարկ մը նետելով, Քօլինի պաշտպան-
եալը մեր ներքին կեանքին մէջ մտնել ուղելովը գրա-
կանութեան վերարկուին տակ գուցէ խօբերայ կնորո
մուրթի մըն է: Աղէկ մտածեցէք, Ես իմ կողմէս հա-
կատակ քուէ պիտի տամ:

— Խօսք կ'ուզեմ, ըսաւ Ռօմօլֆ, Մարտէլի ճառին
մէջ սպորդած օխալ մը ուղղելու համար: Մարտէլ ըսաւ
թէ Քարօլիւս անուանեալը զմեզ անպատուելու դի-
տաւորութեամբ մեր մէջ մտնել կ'ուզէր «գրականու-
թեան» վերարկուին տակ:

— Ատիկա խորհրդարանական «ֆիկուրա» մըն էր:

— Ես եպերեյի կը գտնեմ այդ «ֆիկուրան», յո-
րեց Մարտէլ, համ հոտ չունի անիկա, և յետոյ գրա-
կանութիւնը վերարկու չունենար:

— Քանի որ տեղեկաբերի պաշտօնը ստանձնած եմ
հոս, իմ տեղեկագրիս եղբակացութիւնը պիտի պաշտ-
պանեմ: Զինքը ատող նախանձը կը չփօթեցնէ մեր
բարեկամ Մարտէլը. այդ մեծ արուեստագէտը խելք
չունի:

— Ի կա՞րգ, գոչեց Մարտէլ:

— ... Խելք չունի, այն աստիճան որ, ինքը ըս-
քանչելի զձագրի մը ըլլալով հանդերձ, իր ճառին մէջ
անանկ «ֆիկուրա» մը փախցուց, որուն ո՞րքան ան-
շահ և սխալ ըլլալը քիչ մը առաջ դիտել տուաւ այս
բեռէն ինձմէ եօքը խօսող նրբամիտ ատենաբանը:

— Քօլինը յիմար մըն է, բացառանչեց Մարտէլ,
բոունցքի հարուած մը իջեցնելով սեղանին որ անագ-
նադդորդ ազդեցութիւն մը գործեց պնակներուն վրայ:
Քօլինի խելքը չի հասնիր զգացումի խնդիրներու, օ-
րոնց մէջ հեռու է ձեռնհասութիւն սուննալէ: Կուրծ-
քին տակ փոխանակ օրտի, հին ու մին զիրք մը կայ
(Ծոնար երկտորէն կը խնդայ):

Բայց որ ալ ազդուէին տեւողութեամբ, Քօլին իր
ձերմակ փողկապին ծալքերուն մէջ դուրս կը թ-փէր
պերճախօսութեան հեղեղներ, և երբ հանդարտու-
թիւնը վերահաստատուեցաւ, հետեւեալ կերպով յո-
րունակեց իր ընդհատուած ատենախօսութիւնը:

— Տե՛մքք, մէկ խօսքով պիտի կրնամ մարել
ձեր մօքին մէջ այն երեւակայական վախերը, զորս
յարուցին Մարտէլի կատկածները հանդէպ Քարօլիւսի:

— Փորձէ տեսնենք մարելու, ըսաւ Մարտէլ:

— Ազկէ դիւրին ի՞նչ կայ, պատասխանեց Քօլին, մէկ շունչով մօրելով այն լուցկին որով իր ճրիբաճն կը վռտէր:

— Առեցէք, խօսեցէք, կը պոռային խմբովին Շանար, Ռոտօլֆ և կիները, որոնց համար այս բանովէճը շատ շահեկան կը դասուար:

— Պարօններ, շարունակեց Քօլին, թէև ևս անձնապէս և օտարներէն հարուածեցին զիս և ըսուեցաւ նոյնիսկ թէ քանի մը գաւաթ բմպիլիքի փոխարէն ծախած ըլլամ այն զգեցողութիւնը, զոր ձեր վրայ գործելու ընդունակ եմ, բայց ձեռքս խղճատուքիս վրայ, չեմ զիջանիր պատասխանել այն յորձակումներուն որ կ'ըլլան իմ ուղղամտութեանս, լմ բարոյականիս դէմ (Յազմունք): Բայց բան մը կայ զոր յարգել տալ կ'ուզեմ, իմացա՞ք (Ճատաստօր փորին վրայ երկու հուժկու հարուած կ'իջեանէ):

— Ձեզի ծանօթ իմ խոհեմութիւնս է որ չպիտի ուզեմ կառկածի առկ ձգել: Ձիս կ'ամբաստանեն իբրև թէ դիտաւորութիւն ունեցած ըլլամ ձեր մէջը մտցնելու մակնացու մը որ ոչք անկած ըլլայ... ձեր զգայնիկ երջանկութեան: Այդ ենթադրութիւնը անարգանք սըն է այս օրհիններուն առաքինութեան հանդէպ, և մասնաւոր հանդէպ իրենց զեղեցկագիտական ճաշակին: Քարօլիս Պարպլմիւշ ըսուած տարածք չգտնուած կերպով ազեղ մարդուն մէկն է (Ժխտուածի յայտնի նշաններ ձիմի թէնթիւրիէոսի երեօին վրայ: Տակնուվրայութիւն սեղանին առկ: Շոնաբն է որ օտար հարուածներով օրբօրեւ կ'ուզէ իր մանկամարդ բարեկամուհւոյն փորձանքի հանդիպօցնող համարձակութիւնը):

— Բայց, շարունակեց Քօլին, փոշիի վերածելու համար այն թշուառական փաստերը զորս իմ հակասակորդս իբրև զէնք կ'ուզէ գործածել Քարօլիսի:

դէմ ձեր վախերը շահագործելով, անհիշապէս ըսել թէ յիշեալ Քարօլիսը փիլիսոփայ մըն է... պղտատանական անօտակէն (Աստիկ յուզմունք էրիկ մարդոց կարգերուն մէջ և ձեծ աղմուկ կիներու):

— Պղտատնական ի՞նչ բան է, հարցուց Յիմի:
— Էրիկ մարդոց յառակ հիւանդութիւն մըն է, պատասխանեց Միմի, որուն ենթակայ են անոնք որ չեն կրնար համարձակի, կնոջ մը հետ մտերմանալու: Այդ անօտակէն օրրակայն մը ունեցած եմ, զոր հազիւ կրցայ երկու ժամ վար դնել:

— Խենդ բաներ կը զոռուցես, գիտել տաւա Միւզէթ:

— Իրուուը ունիս, օրրելիս, բոաւ անօր Մարսէլ, սիրոյ մէջ պղտատնականութիւնը նոյն է ինչ որ է ջուրը գինիին մէջ, կը հասկնաս: Մենք օտակայն մեր գինին օ ապակ կը խմենք:

— Կեցցէ՛ երիտասարդութիւնը, յարեց Միւզէթ: Քօլինի յայտարարութիւնը հակազգեցողութիւն մը գործած էր ի նպաստ Քարօլիսի: Փիլիսոփան ուզեց օգտուիլ այդ ապաւորութենէն, զոր յոռաջ բերած էր իր պերճարան և վարպետորդի ամբաստանութիւնը:

— Արդ, շարունակեց, չեմ գիտեր թէ իրապէս օրո՞նք են այն ամբաստանութիւնները, որ կը յարուցուն հանդէպ այն երիտասարդ մակնայնուին որ վերջապէս մեզի ծառայութիւն մըն ալ մատուց: Դաւով ինծի, ամբաստանել զիս իբրև թէ անխորհրդաբար մեր մէջ մտցնել ուզած ըլլամ զինքը. ես այս գործին մէջ օձի մը խոհեմութեամբ շարժած եմ և եթէ պատճառաբանեալ բանաձեւով մը չձանչնաք այս խօհեմ շարժումս, ես պատրաստ եմ հրաժարելու:

— Դահլիճի պէս փոստնութեան քուէ՛ մըն է պատանջածդ, հարցուց Մարսէլ:

— Այո՛՛ վառահոլութեան խնդիր մըն է յարուցածս պատասխանեց Քօլին:

Երեք պօսեմները խորհրդակցիլ սկսան և արոչեցին փրկութեայն ընծայել վճարութեան քուէն, զոր կը պօսանջէր:

Քօլին յետոյ խօսքը տուաւ Մարտէլին որ իր կանխակալ կարծիքները մէկ կողմ գնելով, յայտարարեց թէ անդեկարերին մէջ բերած եզրակացութիւններուն թերեւս յարէր. բայց վերջնական քուէն առաջ, որ Քօրօլիւսի պիտի տար իրենց մտերմութեան մէջ մրտնելու իրաւունքը, Մարտէլ հետեւեալ բանաձեւը առջարկեց.

«Քանի որ օտարահանի մը իրենց մէջ ընդունուիլը խիստ ծանրակիւս բան մըն էր, և որովհետեւ օտարական մը իրենց մէջ կրնար սփռել անհամաձայնութեան օտարներ, անդիտանալով իր ընկերներուն բարքերը, նկարագիրը և գաղափարները, անդամներէն աւելն մէկը դատ զատ՝ աւելորդ որ մը Քօրօլիւսի հետ պիտի անցընէր և քննութեան պիտի ենթարկէր անօր կեանքը, ճշակները. գրական կարողութիւնը և հանդերձեղեններու գորանը: Աղկէց ետքը պօսեմները իբրեւ պիտի հաղորդէին իրենց ապաւորութիւնները, որմէ ետքը պիտի վճռուէր իր քննութեան թիւնը և կամ մերժուիլը. բայց ընդունուելէ առաջ պէտք էր որ Քօրօլիւս՝ ամիս մը իրրեւ ընծայացու մնար, և թէ այդ շրջանն քաջելէ առաջ իրաւունք պիտի չունենար անոնց հետ երկրորդ դէմքով խօսելու և կամ փողօցիւն մէջ թեւերնին մտնելու:

Ընդունելութեան օրը հասնելուն պէս, փառաւոր հանդէս մը պիտի օրհնուէր, օրուն ծախքերը նորաւստ ընկերը պիտի հագար իր քրտկէն: Այս խրտխտանքներուն պիտեմէն սեկայն, տասներկու ֆրանքը պիտի չանցնէր»:

Մէկի դէմ երեք ձայնով ընդունուեցաւ այս բանաձեւը. Այդ սէկ ձայնը Քօլինինն էր որ կը պնդէր թէ իր խօսքին չհաւատալու պատճառ մը չի կար և թէ այդ բանաձեւը ինքնին յարձակում մընէր նորէն հանդէպ իր խոհակամութեան:

Նոյն իրիկունը իօկ Քօլին յապակաւս կանուխէն վաղեց գնաց օրճարանը, ժմէնէն առաջ Քօրօլիւսը ինք տեսնելու համար:

Հարկ եղաւ երկար տան սպասել: Քօրօլիւս շուտ մը եկաւ՝ ձեռքը բռնած վարդի երեք սահագին փունջեր:

— Աղ ի՞նչ է, հարցուց Քօլին զարմացմամբ, այդ պարտէզը ինչի՞ պիտի գործածես:

— Չեր երէկուան ըսածը միաքս ինկաւ, չէ՞ որ ձեր բարեկամները իրենց կիներով հոս պիտի գան, անոս այդ արկիներուն համար է որ այս ձեռքիկները բերի: Աղուօր չե՞ն:

— Ըսելիք չի կայ, էն քիչը եօթանասնեկինգ սանթիմ մը տուած ըլլալու էք առոնց համար:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, յարեց Քօրօլիւս, զեկտեմբեր ամսուան մէջ եօթանասնեկինգ սանթիմ... տասնեկինգ ֆրանք ըսէք սըւօր:

— Հիմա խելքի կուգայ, բացառանչեց Քօլին, եօրեք հինգ ֆրանքնոց, միօրայի այդ պարգևներուն համար... տասր խենդութիւն կ'ըսեն: Սկէք տեսէք որ, օրերի պարոն, այդ տասնեկինգ ֆրանքները չէկրկ մէկրկ պատուանէն դուրս պիտի նետենք:

— Չեմ հասկնար, ի՞նչպէս ըսիք:

Ասօր վրայ Քօլին պատմեց թէ Մարտէլ ի՞նչպէս իր ընկերներուն մօքին մէջ նախանձի գաղափարը յըղացնել տուած էր և Քօրօլիւսի բացատրեց այն վէճը որ տեղի ունեցած էր պօսեմներու միջեւ՝ զինքը իրենց մէջընդունելու առթիւ:

— Ես բողբեցի թէ ձեր դիտաւորութիւնները անտարտ էին, յարեց Քօլին, բայց նորէն բուն կերպով ընդդիմութիւններ ընողներ գտնուեցան: Հետեւաբար զգուշացէք ձեր վրայ նախանձի կառկածներ հրաւիրելէ. այդ արկիներուն հետ մեծարանքով վար-

ուելլով և իբրև սկիզբ՝ եկեք սա ծաղիկները մէջտեղէն վերցնենք:

Քօլին վարդերը ձեռքէն առաւ և դնաց դրաւ զոնանք դարանի մը մէջ որ «խըրթը-բըրթ» պահելու կը ծառայէր:

— Ասով չի լիննար սակայն, ըսու Քօլին, այս պարունները կը փափաքին որ ձեզի հետ մտերմաբար կապուելէ առաջ. իրենցմէ ամէն մէկը զոք քննուած թեան բովէ որ անցընէ ձեր նկարագիրը, ձեր ճշտակները և շն: Յետոյ, Պարպըմիւշը իր բարեկամներուն հետ բախիւնէ օգտակու համար, Քօլին պահածներու վրայ մէկիկ մէկիկ տեղեկութիւններ առաւ:

— Զանացէք, խրատեց իրեն, համաձայնիլ անոնց ամէն մէկուն հետ անջատաբար և այդպէս կը յուսամ որ ամէնքն ալ ձեր կողմը պիտի բռնեն:

Քարօլիւս համաւերպեցաւ անոր ամէն ըսածնեբուն:

Քիչ մը ետքը երեք բարեկամները իրենց կիներով արձարանէն ներս մտան:

Ռոտօլֆ քաղաքավար գտնուեցաւ Քարօլիւսի հետ. Շտնար շատ ընտանի վերաբերում մը ունեցաւ անոր հանդէպ, ինչով Մորտել պաղ վարուեցաւ. իսկ Քարօլիւս ջանաց զուարթ և զօրովալից երեւալ հանդէպ էրիկ մարդոց և խիստ անտարբեր՝ հանդէպ կիներու:

Իրիկունը իրարմէ բաժնուած պահերուն, Պարպըմիւշը Ռոտօլֆը ճաշի հրաւիրեց միւս օրուան համար մինակ ազաչեց որ իրեն երթայ հանդիպի կէօրին:

Բանտառածը բնգունց:
— Աղէկ կ'երթանք կոր, ըսաւ ինքնիրեն. զընտելիւնը ինձմսկ կ'սկօի:

Յաջորդ օրը, օրոչեալ ժամուն Ռոտօլֆ Քարօլիւսին գնաց: Պարպըմիւշ իրաւ ալ խիստ գեղեցիկ տուն մը կը բնակէր Ռուայեալ փողոցը սենեակի մը մէջ, որուն կօկիկութիւնը անմիջապէս աչքին զարկու:

Մինակ Ռոտօլֆ զարտացումը դիտեց որ հակառակ լոյս ցերեկ ըլլալուն փեղկերը զոցուած էին և վարառոյրները քաշուած, և սեղանի մի վրայ երկու վառուած մոմեր կային: Այս ասորօրինակութեան վրայ քացաորութիւն պահանջեց Պարպըմիւշը:

— Ուսումնասիրութիւնը՝ խորհրդաւորութեան և լոռութեան աղջիկն է, պատասխանց Քարօլիւս:

Ասոր վրայ նստաւ և սկսու խօսելառիլ. Ժամ մը տեւող խօսակցութենէ մը ետքը, Քարօլիւս համբերութեամբ և ճշտարախօսութեան տնիւն ճարպիկութիւնով մը խօսքը դարձուց, և անտնկ պարբերութիւն մը արտասանեց որ ուրիշ բան չէր բաց եթէ օպանալիք մը Ռոտօլֆի հասցէին, զոր կը դատապարտէր մտիկ ընելու իր ձեռագիր մէկ աշխատասիրութիւնը, որ արդիւնքն էր գիշեր ցերեկ իր թափած աքնութիւններուն:

Ռոտօլֆ անմիջապէս հատեցաւ որ բանը բարձր էր, բայց միւս կողմէ հետաքրքիր ըլլալով ծանօթանալու անոր ժաքի բարձրութեան, քաղաքավարօրէն խոնարհութիւն մը բրաւ վստահեցնելով գիմացիրը թէ օրախոսութեամբ պիտի...:

Քարօլիւս չօպասեց որ Ռոտօլֆ խօսքը աւարտէր: Վազելով դաս, սենեակին դրան նիզը քաշեց, ներսէն լաւ որ կզպեց և եկաւ նստաւ Ռոտօլֆին քով, յետոյ ձեռք առաւ պղտիկ տետրակ մը, որուն ձեւէն նեղութիւնը և ձեւալէն բարակութիւնը՝ գօհունակութեան ժպիտ մը գրին բանաստեղծին դէմքին վրայ:

— Զոր աշխատասիրութեան ձեռագիրն է աս, հարցուց:

— Ոչ, ասիկա՝ պատասխանեց Քարօլիւս, ձեռագիրներու սկիզբնակն է և ասոր մէջ պիտի փնտռեմ թիւը այն ձեռագրին, որուն պարունակութիւնը պիտի ներէք որ ձ գի կարգամ: Ահա՛ գտայ, «Տօն Լօրէզ» կա՛ «Ճակատագիրը», թիւ 14, երրորդ դարակին վրայ է եղեր, ըսաւ Քարօլիւս և գնաց բացաւ:

պահարան մը, որուն մէջ Ռոտօլֆին՝ զարեւրանքով
աչքին զարկին ահագին քանակութեամբ ձեռագիրերը:
Առանցմէ հոտ մը առաւ Քարօլիւս, գոցեց պահարանը
և եկաւ նստաւ Ռոտօլֆի ճիշդ դէմը: Ռոտօլֆ աչք մը
պարզացուց այն չորս տետրակներուն վրայ որոնց մէջ
Քարօլիւսի աշխատասիրութիւնը էր խտանար և տե-
սաւ որ խոչորագիր թուղթի վրայ գրուած էր ան:

— Ինչեւիցէ, ըսաւ ինքնիրենը, դոնէ ստանաւոր
գրուած չէ... հապառակ «Տօն Լօրէզ» անունին:

Քարօլիւս տետրակներուն տաղիւնը տաւ և ըս-
կըսաւ ստպէս կարդալ:

«Ձմեռուն ցուրտ իրիկունով մը, երկու ձիւ-
ւորներ իրենց վերաբերակներու ծաւերուն մէջ փաթ-
թուած և դանդաղ-քայլ ջորիներու վրայ հեծած, քով
քովի կը քալէին Սիէռա-Մօնթնայի անապատներու
մահաօրսուս մենութեան մէջ:

— Ո՛ր եմ, Աստուած իմ, մտածեց Ռոտօլֆ՝ այս
սկզբնաւորութենէն սրտարեկ:

Քարօլիւս այսպէս շարունակեց կարդալ տաղիւն-
դրուիքը, ամբողջովին այս ոճով գրուած: Ռոտօլֆ
տարտամօրէն ահանջ գրած էր անոր կարդացածին և
կծիկը դնելու միջոցներուն վրայ կը խորհէր:

— Պատասխանը թէեւ կայ, բայց գոց գտնուիլը
մէկ կողմ, չմոռնանք որ չորրորդ յօդակին վրայ կը
գտնուինք: Հը՛, հիմա հասկցայ որ մարդը ինչո՛ւ
այսքան նախազգուշութիւններ ձեռք տոած էր կան-
խաւ:

— Ըսէք տեսնեմ, առաջին գլուխս ի՞նչպէս գը-
տաք. եթէ մէջը քննադատելիք բան մը գտաք, յի-
կէ շիտակ երեսիս ըսելու մի քաշուիք:

Ռոտօլֆ կործեց յիշել թէ լսածը անձնասպանու-
թեան վրայ, ճշտմամբ անկան փրկիստփայտ-թիւն մըն
էր, արտասպանուած՝ վէպին հերոսը եղող Լօրէզի կող-
մէ, և խելքին փչած կերպով պատասխանեց:

— Տօն Լօրէզի օրագրը խղճմտալից ուսումնա-

օրութեան մը օրգիւնքն է և շատ կը նմանի «Սա-
վուացի օթոտակալ եպիսկոպոսին հետեւած դաւա-
նանքին», Տօն Ալվօրի ջորիին նկարագրութիւնը շատ
հաճելի թուեցաւ ինծի, այնպէս որ կարծեց
ժէպքիօի վրձինն էլ լաւ է: Դաշառակարներու մէջ աչ-
քի զարնելիք փոռաւոր գիծեր կան: Գալով պարու-
նակած գաղափայներուն, ժան-ժաք Ռուսօի հառիկ-
ներն են կարծեց ցանուած՝ Լրտաժի հողին վրայ: Մի-
նակ գիտելիք կէտ մը կ'ոյ, որուն վրայ ներեցէք որ
գրուեմ ձեր ուշագրութիւնը. անհասնում ստորակէ-
տեր կը գնէք կոր ձեր գրուածքին մէջ, և «այսուհե-
տեւ» բառը չարաչար կը գործածէք. հեղեցիկ բառ
մըն է ադ որ մերթ ընդ մերթ լաւ տպուկութիւն
կը գործէ, այդ բառին մէջ գունագեղ իմաստ մը
կայ, բայց չափը անցնելու չէ:

Քարօլիւս այս անգամ երկրորդ տետրակը ձեռք
տաւ և նորէն կարդաց գիրքին անունը՝ «Տօն Լօրէզ»
կամ «Ճակատագիրը»:

— Ատենօք ես Տօն Լօրէզ մը ճանչցած եմ, ըսան
Ռոտօլֆ, որ «սիկտոէթ» և Պակօնի «չօքօլ» կը մըս-
լսէր, ձեր Տօն Լօրէզի ազգականը չըլլա՞յ: Շարունա-
կեցէք սակայն:

Երկրորդ գլուխը աւարտելուն բանաստեղծը ընդ
միջեց Քարօլիւսը:

— Արդեօք քիչ մը ցաւ չէ՞ք զգար ձեր կոկորդին
մէջ, հարցուց իրեն:

— Ամենեւի՛ն, պատասխանեց Քարօլիւս, պահի-
կէ մը ինէզիլի պատմութեանը պիտի յիշուի:

— Շատ հետաքրքիր եմ իմանալու, բայց եթէ
երբեք յոգնած կ'զգաք դուք զձեզ, պէտք է որ...:

— Գլուխ Երրորդ. ըսաւ Քարօլիւս, յստակ ձայ-
նով մը:

Ռոտօլֆ ուշագրութեամբ գննեց Քարօլիւսը և
դիտեց որ կարճ վիզ մը ունէր և արիւնք կազմ մը:

— Տակաւին յոյս մը եւս ունիմ, մտածեց բռնատեղիքը և այս գիւտը ընելէն ետքը...: Ան ալ կաթուածն է...:

— Հիմա չորրորդ գլխուն պիտի գտնուի: Անշուշտ պիտի հաճիք ինծի լսելու թէ ի՞նչ կը մտածէք սիրոյ տեսարանին վրայ:

Եւ Քարոյիւս շարունակեց ընթերցուիլ:

Միջոց մը ոչքերը դարձուց Ռոտուլին վրայ, տեսնելու համար թէ կարգացած արամախօսութիւնը ի՞նչ արդեցութիւն գործած էր անոր վրայ և Քարոյիւս տեսու որ բռնատեղիքը նստած աթոռին վրայ ծնած, հեռուէն ձայն մը առնուղի դիրքով գլուխը դէպի ձայնին կողմը հակած էր:

— Ի՞նչ կ'ըլլաք կոր, հարցուց:

— «Սո՛ւս», բրաւ Ռոտուլի, չէ՛ք լսեր, կործեմ «կրակ կայ» կը պոռան: Եկէ՛ք երթանք նայինք:

Քարոյիւս վայրկեան մը փառնջ դրաւ, բայց բան մը չիմացաւ:

— Ակտնջո գոնչած ըլլալու է, ըսաւ Ռոտուլի, շարունակեցէք: Այվարը չափազանց կը շահագրգռէ զիս, ազնուական երիտասարդ մը ըլլալ կը թուի:

Քարոյիւս շարունակեց կարգաւ և իր կակարգին ամբողջ երաժշտութիւնը դրաւ դեռատի Տօն Այվարի սո՛ պարբերութեան մէջ:

«Ո՛վ Ինչդիւ, կ'ուզես հրեշտակ եղիբ, կ'ուզես դեւ, և ո՛ւր ալ եղած ըլլայ քու հայրենիքդ, միշտ քեզի պիտի հետևիմ՝ ըլլայ յերկինս և կամ ի դժոխքս...»:

Ճիշդ այդ պահուն դուռը դարնուեցաւ դուրօտն և ձայն մը Քարոյիւսը կանչեց:

— Դոնապանս է, ըսաւ դուռը կէս մը բանալ վ:

Իրաւ ալ դոնապանն էր որ նամակ մը կը բերէր. Քարոյիւս արտորհօք գայն բացաւ:

— Տաղտկալի անհամութիւն, ըսաւ, օտպուած

ենք ընթերցման շարունակութիւնը ուրիշ անգամ ուսն յետաձգել, ասած լուրս հարկ կը դնէ վրաս անմիջապէս դուրս էլլելու:

— Օ՛՛ֆ, մտածեց Ռոտուլի, անաւտիկ նամակ մը ար երկինքէն կ'իջնայ, արդէն վրայի նախախնամութեան կնիքէն հասկցայ:

— Եթէ կ'ուզէք, յարեց Քարոյիւս, միտան երթանք Տօն ուր այս նամակը գիս կը հրաւիրէ, անկէ ետքը ճաշելու կ'երթանք:

— Ձեր հրասանացը ներքեւ եմ, ըսաւ Ռոտուլի: Իրիկունը երբ փակուի վերադարձաւ, բանաստեղծը հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ բարեկամներուն կողմէ Պարպրմիւլի մասին:

— Իր՛է գո՛հ ես, լաւ մեծարանքներ ըրա՛ւ քեզի, հարցուցին Մարտէլ և Շոնար:

— Այո՛, բայց շատ սուղի նստաւ, պատասխանեց Ռոտուլի:

— Ադ չեղաւ, վստահ Քարոյիւսը ծախքերը ձեռքի վճարել տուաւ, ըսաւ Շոնար, անուն ցատուձով մը:

— Ինծի վէպ մը էարդաց, որուն մէջ Տօն Լօրէք և Տօն Այվար անունով մարդեր կան, և ուր սիրահարները իրենց հսկանուհիները հրեշտակ-սաաանայ կը կոչեն:

— Ի՞նչ սոսկում, բացազանչեցին Պօնմները խմբովին:

— Բայց գրականութիւնը մէկ կողմ, քու գողափորդ ի՞նչ է Քարոյիւսի վրայ:

— Բարի երիտասարդ մըն է: Արդէն դուք զատ զատ քննութիւն մը պիտի կրնաք կատարել իր վրայ: Քարոյիւս միտք ունի զձեզ մէկ մէկու ետեւէ հրաւիրելու: Շոնար վաղուան համար ճաշի հրաւիրուած է: Մինակ սա ըսեմ ձեզի օր, եթէ Քարոյիւսի ասունը երթալու ըլլաք, զգուշացէ՛ք իր ձեռագիրերու դարանէն. վաանգաւօր կորստի մըն է ան:

Շոնար ճշդապահ գանուեցաւ ժամագրութեան և

«հաճոք» ընելու եկած դատարանական պաշտօնեայի մը պէս մանրազնին ըննութեան մը ենթարկեց իրարու հետեւ յորտեալ տեսածները: Այսպէս՝ իրիկունը տուն վերադարձաւ շատ մը նօթեր մաքին մէջ պահած: Անիկոս սուսմաստիքած էր Գարօլիւսը, անոր սեփականաւ թիւնը եզոզ շարժուն դոյքերուն տեսակէտով:

— Ըսէ՛ տեսնենք, աստղարկեցին իրեն, ի՞նչ է անոր վրայ քու կողմած գողափարդ:

— Այդ Պարպըմիւշ ըսուածը ընտիր յատկութիւններով օժտուած մարդուն մէկն է: Ամէն տեսակ գիտններուն անունները գիտէ, և ինծի չգանուած բաներ կերցօց. անանկ կերակուրներ որ հորաքրոջ տունը անգամ չեմ կերած. նոյնիսկ իր անուան տոնախմբութեան օրը: Ինծի այնպէս կուգայ որ Պարպըմիւշ մտերմական յարաբերութեան մէջ կը գտնուի Վիվիէն փողոցի դերձակներուն և «Բասաժ օէ Բանօ քամա»ի կոչկակարներուն հետ: Ի մէջ այլոց զիտեցի որ իր հասակը ճիշդ մեր հասակին կը նմանի. ինչ որ գրաւեական մըն է թէ ի հարկէն պիտի կրնանք մեր հազուատները փոխ ապ իրեն: Բնաւորութիւնը նուազ խիտ է քան ինչ որ Քօլին ենթադրել կուտար. ուղած տեղօ տարի գինքը տասնց դժուարութեան, նոյն իսկ երկու արարուածով ճշի մը հրաւիրեց զիս, որուն երկրորդ արարուածը տեղի սենյակ «հալ»ի մէկ գինեան մէջ ուր անձանօթ մը չեմ, բարեկենդանին հոն ըրած «Նովարա»յութիւններու ըրմամբ: Գարօլիւս սովորական մահկանացուի մը պէս ներս մտաւ: Ահա իմ դիտողութիւններս: Մարտէլն ալ վաղուան համար հրաւիրուած է:

Գարօլիւս գիտէր թէ բոլոր Պօնեմներու մէջ իր անոնց մէջ մուտքին ասէնէն շատ հակասակողը Մարտէլն էր: Ահա ինչո՞ւ մասնաւոր խնամքով հիւրասիրեց զինքը: Բայց ինչ որ ամէնէն շատ նպատաւոր ազդեցութիւն մը գործեց անոր վրայ, ան ալ այն հաւաստի էր որով կը խոստանար իր աշակերտին ըն-

տանեաց բոլոր անդամներուն կենդանագիրերը չինել ալ արթիթիւն:

Երբ կարգը Մարտէլին եկաւ իր համարատուութիւնը ներկայացնելու. բարեկամները չգտան այլեւս անոր խօսքերուն մէջ այն կանխակալ հակասակութիւնը, զոր երեմն ցոյց կուտար հանդէպ Գարօլիւսի: Չորրորդ օրը Քօլին ծանօց Պարպըմիւշի թէ այլեւս ընդունուած էր:

— Ի՞նչ, ընդունուած ե՞մ, ըսաւ Գարօլիւս սուրբութեանէն դալխած:

— Այո՛, պատասխանեց Քօլին, բայց փորձի համար միայն:

— Ատով ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ տակաւին շատ մը պզտիկ գոնհիկ սովորութիւններ ունիք, զորոս պէտք է մէկ կողմ դնէք:

— Ձեռքէս եկածը պիտի ընեմ ձեր օրինակին հետեւելու համար:

Իր նորընծայութեան բոլոր տեսողութեանը, պըղատանական փիլիսոփան անխափան կերպով Պօնեմներու քով յաճախեց և անելի ուշադրութեամբ ալ մօտէն սուսմաստիքեց անոնց սովորութիւնները և այդ տեսիլ տեսչի կը պատահէր որ զարմացումի ենթակայ ըլլար:

Առաւ մը Քօլին իրեն եկաւ ժպտողին դէմքով մը:

— Վերջապէս, օրիշիս ըսաւ իրեն, ա՛լ վերջնականապէս մենէ կը համարուիս: Ամէն բան կարգին է. հիմա կը մնայ արշել օրը և տեղը այդ սեծ հանդէօին և ճիշդ ատար համար եկած եմ քեզի:

— Ի՞նչ ալ աղետ որ զուգադիպութիւն, պատասխանեց Գարօլիւս, այս միջոցիս աշակերտիս ընտանիքը զիւր գացած է: Դեռա՞ր դերկամօր, որուն Մենատորը կը համարուիմ, անշուշտ չպիտի մերժէ իրենց

յարկաբաժինը մեր տրամագրութեան օակդնել մէկգիշերուան համար. եթէ ասանկ ըլլայ, գործերնիս գործէ, բայց հարկ կ'ըլլայ որ դերկումս օլ հրաւիրուի:

— Ատիկա քիչ մը փափակ խնդիր է, հոգ չէ օակայն, այդ պարունին առջեւ կը պարզենք գրական հորիզոնները. կը կարծէ՞ք օակայն թէ հրաւերին պատասխանէ:

— Հիմա կուց ապահով եմ:

— Ուրեմն՝ հիմա մինակ օրը որոշել կը մնայ:

— Ատիկա այս իրիկուն սրճարանը կը կորզողորենք, ըսաւ Պարպըմիւշ:

Ասոր վրայ Քարօլիւս ուղղակի գնաց գտաւ իր աշակերտը և անոր ըսաւ թէ այլեւս իբրեւ անգամ ընդունուած էր գրական և գեղարուեստական բարձր ընկերութեան մը մէջ և իր ընդունելութեան հանդէսը կ'օտարելու համար կը մտադրէր ճաշ սը տալ, որուն պիտի հետեւէր պզտիկ հանդէս մը և առաջարկեց անոր մասնակցիլ այդ խրատականքներուն:

— Եւ որովհետեւ չէք կրնար գիշերը ուշ օտեն օտեն գալ և քանի որ հանդէսը կրնար սինչեւ առօուտեւել, հետեւաբար, ձեր հանգստութեան համար այդ հանդէսը հոս պիտի օտարենք, այս յարկաբաժին մէջ: Փրանսուա, ձեր սպասաւորը, խուր-բերան տղուն մէկն է, և կորելիլ չէ որ ձեր ծնողքը անցած դարձածէն լուրբուննան. Այսպէս պիտի ծանօթանաք Բարիդի ամէնէն օր միտ մարդոց կեա, օրոնք արթիթիներ, հեղինակներ են:

— Տպագրուած գործեր ունի՞ն արգեօք այդ ձեր հեղինակները:

— Անշուշտ այո՛, անոնցմէ մէկը խմբագրապետըն է «Լ'էշաբը օ'Իրիս» հանդէսին, զոր տիկին ձեր ժայրը կ'օտանայ. ըսածներս ընտրելագոյն դասապարտի կը պտականին, գրեթէ ամէնքն ալ հոչակ հա-

նա՛ մարդիկ են, ես անոնց մտերիմ բարեկամն եմ, օա օլ ըսեմ որ ամէնքն ալ սիրուն կնիկներ օւնին:

— Ըսել է հանդէսին կինե՛ր ալ պիտի գանուին, հարցուց դերկոմար:

— Սքանչելի կիներ, յարեց Քարօլիւս:

— Ուրեմն, սիրելի վարպետս, շնորհակալ եմ ձեռնէ, կաօկած չի կայ որ այդ հանդէսը հոս պիտի արբուի. բոլոր ձեզնաջաները վառել պիտի տամ և կարաօինները պիտի մերկացնեմ իրենց ծածկոցներէն:

Սրճարանին մէջ իրիկունը Պարպըմիւշ ծանօց յո հանդէսը անգի պիտի ունենար յաջորդ շաբթ օրը: Պօհեմները պատուիրեցին իրենց կիներուն որ իրենց արդուզարդերը պատրաստեն մինչեւ այդ օրը:

— Չմոռնաք, ըօին անոնց, որ ճշմարիտ, բուն օտլօններու մէջ պիտի մանէք, ասիկա մտքերնիդ թող մնայ և անոր համեմատ պատրաստուեցէք: Պարզ բայց ճօխ կերպով պէտք է սր հագուած ըլլաք:

Այդ օրէն սկսեալ, բոլոր թաղը գիտէր թէ Օրիորդը Միմի, Ֆիմի, և Միւզէթ բարձր ընկերութեան մէջ մանելու հրաւիրուած էին:

Բայց ահա թէ ի՛նչ պատահեցաւ հանդիսաւոր օրուան առաւօտուն: Քօլին, Շօնար, Մարօէլ և Ռօտօլի խմբովին Պարպըմիւշի գացին. ինչ որ շատ զարմացուց զինքը ասանկ առաւուն կանուխ զանոնք տեսնելով:

— Հանդէսը յետաձգելու պատճառ ըլլալիք բա՛ն մը պատահեցաւ արգեօք, հարցուց ակներեւ մտահոգութիւնով մը:

— Այո՛ և ո՛չ, պատասխանեց Քօլին: Ահա թէ ի՛նչ է եղածը: Իրաւ է որ մենք մէջերնիս «Թէթիֆ» չունինք, բայց երբ հարկ կ'ըլլայ որ օտարականներու հետ գտնուինք, պատշաճ է որ ներկայանալի վրայդուխ մը ունենանք:

— Ի՛նչ ըսել կ'ուզէք, հարցուց Պարպըմիւշ:

— Ըսել կ'ուզենք թէ, շարունակեց Քոյին, այս քրիկուն պիտի տեսնուինք այն երիտասարդ ազնուա- կանին հետ, որ իր սրահները մեր քրամադրութեան տակ կը դնէ, և որովհետեւ թէ՛ իրեն իբրեւ յար- գանք և թէ՛ մեզի, չենք ուզեր որ գրեթէ թափթփած վրայգլուխնիս մեր պատիւին դպչի, կուզանք պար- զապէս ձենէ խնդրել թէ արդեօք չէ՞ք կրնար այս սիչերուան համար քանի մը ձեռք հագուստ փոխ տալ մեզի որ աւելի ներկայանալի վիճակ մը ունե- նանք: Մեզի անկարելի կ'երեւայ, ինչպէս դուք ինք- նին կը հասկնաք, որ բալթօյով և կամ ալխառանո- ցի զգեստով մտնենք այդ տան փոռաւոր սրահներէն:

— Բայց, ըսաւ Քարօլիւս, չորս ձեռք եւ և հո- գուստ չունիմ:

— Այդ խնդիր չէ, վրայ բերաւ Քոյին, ձեր ու նեցածովք գործի-րնիս կը տեսնենք:

— Եկէք նայինք, ըսաւ Քարօլիւս, անոնց առ- ջեւ բանալով բաւական բեւեռութեամբ հանգեր- ձորան մը:

— Բայց ատոր մէջ շիք հագուստներու սմբողջ մթերք մը կայ:

— Երե՛ք գլխարկ, բացագանչեց Շանար խանդա- վառուած. մէկ գլխի համար ինչպէ՛ս կարելի է երեք գլխարկ ունենալ:

— Սա կօշիկներուն նայեցէք, յարեց Ռոսօլֆ, հո՛ս նայեցէք:

— Աս ս'ըքան կօշիկ, ս'ըքան կօշիկ...
Լկնթարթի մը մէջ ամէն մէկը ինքզինքին հա- մար կտտարեալ վրայգլուխ մը ընտրած էր:

— Իրիկունք կը տեսնուինք, ըսին Պարպրմիւչէ բաժնուելով: Մեր կիները մտադրած են շտեղծելիչ ըլլալ:

— Բայց, ըսաւ Պարպրմիւչ, ակնարկ մը նետելով պարպուած հանդերձադարանին վրայ, ինծի բան մ, չէք թողուցեր: Ես զձեզ ի՛նչպէս պիտի բնդունիմ:

— Դուք ասրբեր մէկն էք, իբրեւ տանէք՝ վո- յելլաօիրութիւնը կրնաք մէկ կողմ թողալ:

— Սակայն, առարկեց Քարօլիւս, մինակ սենեօ կազդեստ մը, բանթալօն մը, ֆանէլա շապիկ մը և մուճակներ մնացեր են ինծի: Ամբողջ ունեցածօ կ'առնէք կոր:

— Ի՞նչ փայթ, քանի որ նախապէս ներօղտմիտ գտնուիլ կը խոստանանք ձեզի հանդէպ:

Ժամը վեցին փոռաւոր սեղան մը շտեղծած էր ճաշօրանին մէջ:

Մեր Պօհեմները ամէնքը մէկանց ներս մտան: Մարտէլ Թիչ մը կը կողոր և հետը խօսք չէր ըլլար: Դեռատին Բօլ գերկոմսը ընդառաջ նետուեցաւ եկող կիներուն և դանօնք առջնորդեց սեղանին պատուոյ տեղերը: Միմի վերջին նորածնուութեան համաձայն հաղուած էր: Միւզէթ թելադրիչ ճաշօղով պոճու- ճանք մը կը կրէր: Ֆիմի, որ գունազեղ ապակինս- քով շինուած պատուհանի մը կը նմանէր, չէր համար- ձակեր սեղան նստիլ:

Ճաշը երկուքուկէս ժամ տեւեց զժայլելի խան- դովառութեան մէջ:

Բօլ՝ գեառօր գերկօմսը կտտադօրէն իր դրացու- ւոյն՝ Միմիի ոտքին վրայ կը հօթէր, և Ֆիմի ամէն մէկ կերակուրէն կրկին անդամ բաժին կ'ուզէր: Ռո- սօլֆ հնչեակներ կը յօրիներ օփյափոյ և ամէն մէկ չափաբանութեան վերջանալուն՝ գուլթներ կը կա- րէր:

Քոյին կը խօսակօէր Մարտէլին հետ, որ միշ- ք թուած երես մը ցոյց կուտար:

— Ի՞նչ ունիս, հարցուց անօր:

— Ոտքօ սօսօրիկ կը ցուի և ատոր համար հան-

գրաս չեմ. Առ Քարոյիւսը կնկան ոտքեր անի եղեր:

— Բայց, յարեց Քոյին, բաւական է հասկցնել իրեն թէ աս ասանկ չի կրնար շարունակել և թէ այսօրեանս պէտք է որ իր կօշիկները քանի մը թիւլայն շինել տայ: Հագ մի ընկր, ես այս գործը կը կարգադրեմ: Բայց եկուր ասօն երթանք, ուր կղզիներէ բերուած ըսպելինն սեղի հրէք կը կորդան:

Հանդէսը անկի փայլուն կերպով վերակառու. Եոնար գոչնակին գլուխը անցաւ և խնդովազ կերպով սկսաւ գործել իր նոր յորինած մէկ համերգը «Մանկամարդ աղջկան մտեր»: «Պարտապահանջ»ին գեղեցիկ քայլերգը երիցո ծափահարուեցաւ: Այս բռնիւ երկու թելեր փրթան գոչնակին մէջ:

Մարտէլ միշտ երեսը կտի, հեռը խօսք չէր ըլլար, և երբ Քարոյիւս իր այդ վարակելիերգին դէմ գանգատելու համար քովը եկաւ, արթիթը հետեւեալ պատասխանը տուաւ անոր.

— Սիրելի պարսն, երբեք չպիտի կրնանք մտերիմ բարեկամներ ըլլալ իրարու հետ: Ֆիզիքական անմասնութիւնները միշտ յայտարար նշաններն են բարոյական անմասնութիւններու. փիլիսոփայութիւնը և բժշկութիւնը սասը վրայ արտակարծիք չեն կրնար ըլլալ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, կարցուց Քարոյիւս:

— Սա ըսել կ'ուզեմ որ, պատասխանեց Մարտէլ ոտքերը ցոյց տալով, ձեր կօշիկը՝ անհունապէս պղտիկ իմ ոտքերուս համար, ցոյց կուտայ որ միեւնոյն նկարագիրը չունինք. աս մէկ կողմ սակայն, տուած հանդէս-խնջոյքնուդ ըսելիք չի կայ:

Կէս գիշերէն ժամ մը ետքը, Պոնիմեք մեկնեցան և շիտակ առններնին գացին, կարելի եղածին չափ օձապայտ ճամբաներէ երթալով: Պարպրմիւշ ճքէֆը աւրեց ճամբան, և յիմար շանքարոզներ կարգաց իր աշակերտին որ իր կուրգին՝ օրիորդ Միմիի կապոյտ աչքերուն վրայ կ'էրազէր:

ԱԿՌԱԺԱԺԻԿԸ

Այս պատմելիքնիս բանաստեղծ Ռոտոլֆին՝ Օրիորդ Միմիի հետ առն տեղ ըլլալէն քանի մը ասանկեաք անդի կ'ուսննար և արդէն ութ օրէ ի վեր Պոնիմեքու ընկերակցութիւնը ինքզինքը կ'ուտէր Ռոտոլֆի համար, որ յանկարծ աներեւոյթ եղած էր: Չէնքը գացած փնտռած էին այն ամէն տեղերը, ուր սովորութիւն անէր յաճելու. բայց ամէն օրեք միեւնոյն պատասխանը արուած էր իրենց:

— Ութ օրէ ի վեր զինքը անտած չունինք:

Կիւսթով Քոյին՝ մասնուերապէս շատ մասնագութեան մասնուած էր. տեսաւիկ թէ ինչպէս Բանի մը որ սառ Ռոտոլֆի յանձնած էր բարձր փիլիսոփայութեան վրայ գրուած յօդուած մը և անիկա խօսապետ էր զայն կրատարակել, ձեր Բաթթօր» ար և այլքի սիւնակին մէջ: Լը Բասթօ» բարձր դասու յատակ գիթարկայարդարութեան հանդէս մըն էր, որուն խմբադրապետն էր նոյն ինքն Ռոտոլֆ:

Փիլիսոփայական յօդուածը զարմանահար Ներսիսայի աչքին զարկած էր արդեօք: Այս հարցումն էր հա, զոր խեղճ Քոյինը կ'ուզէր ինքզինքին, և այս մասնագութիւնը շատ հասկնալի կը դասնայ երբ գիտցուի թէ փիլիսոփան երբեք չէր արժանացած իր մէկ յօդուածը ազդարուած աննկելու, և կարօտը կը քայլեր գիտնալու թէ իր արձակ ինչ ազդեցութիւն պիտի գործէր եթէ անգամ մը ութ արութօ» աստեղծով յարուած ըլլար: Արժանապատուութեան այս գոհացումը ինքզինքին տալու համար՝ արդէն վեց ֆրանք ծախսած էր յաճախելով Բարիզի սուրբ գրական վայրերը ասանց երբեք հանդիպելու «Բասթօր»ին:

Չկրնալով այլևս դիմանալ, Քոյին քրդում կանց որ վայրկեան մը հանգիստ չպիտի ընէր մինչև որ այդ թերթին անգամանի խմբագիրին օձիքէն չըսնէր:

Շնորհիւ գիպուածներու, որոնց մանրամասնութիւնները թուել շատ երկար պիտի ըլլար, փիլիսոփան կրցաւ խօսքը բանել: Երկու օր ետքը կրցաւ վերջապէս գտնել Ռօաօլֆի բնակարանը, ուր կը ներկայանար առաւան ժամը վեցին: Ռօաօլֆ այդ միջոցին Սէն Ժէռմէն թողի մէկ սմայի փաղօցին մէջ կը բնակէր, հասարակած պանդակի մը մէկ սենեակը, օր կը գտնուէր ըինգերօրդ յարկին վրայ... Ի չգոյն վեցերօրդի մը: Երբ Քօլին հասաւ դրան առջեւ, բանալին չտեսաւ վրան: Տօօր վայրկեան շարունակ դրանը զօրկաւ սառնց ներօէն պատասխան մը տանելու: Աստուան կանուխ յարուցուած այս օղմուկին վրայ, զանազանը վեր վազեց և խնդրեց Քօլինէն որ այլեւս ոչ:

— Կը տեսնէք թէ, ըսաւ, այդ պարտը դեռ կը քնանայ:

— Ճիշդ ենք հո՞՞մար է որ զինքը արթնցնել կ'ուզեմ, պատասխանեց Քօլին նորէն դրան զօրնելով:

— Կ'երեւայ թէ ձեզի պատասխանել չուզեք, յարեց զանապանը, դրան առջեւ զեռնակելով զայդ մը լուսաթրին» կօչիկ և զայդ մըն ալ կանացի «պօթին» ներ, զորո նոր ներկած էր:

— Քիչ մը կայնեցէք, ըսաւ Քօլին, ուշադրութիւնը դարձնելով կանացի կօչիկներուն և զօր մը նօսի նօր լուսաթրին» կօչիկներուն վրայ, կ'երեւայ թէ սխալ դուռ զօրկած եմ, փնտասածս հօս ըլլալու չէ:

— Բայց ըսէք տեսեմ, ձեր փնտասածը ո՞վ է:

— Կանացի՛ կօչիկներ... շարունակեց Քօլին ինքնիրեն խօսելով և միտքը իյնալով իր բարեկամին խօսածերէ կենցաղը, այ՛, ըսելիք չի կ'յ, սխալած ըլլալու եմ, Ռօաօլֆին սենեակը հօս չի կրնար ըլլալ:

— Ներեցէք, պօրժն, ճիշդ հօս է:

— Եթէ այդպէս է, ուրեմն դուք էք որ կը չիտթէք, ի՞մ բարի մարդուհօ:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, չեմ հասկնար:

— Կասկած չի կայ որ չիտթողը դուք էք, վրայ բերաւ Քօլին, ցոյց օտարով լուսաթրին» կօչիկները:

— Ատանք Պարժն Ռօաօլֆին կօչիկներն են, առար մէջ զօրժանալու ի՞նչ կայ:

— Հապտ ասօ՞նք, շարունակեց Քօլին, ցոյց օտարով կանացի կիտակօչիկները, ասօ՞նք ալ Պարժն Ռօաօլֆին են:

— Ատանք ալ իր կնօջն են, ըսաւ զանապանը:

— Իր կնօջը... բացազանչեց Քօլին զարժացած մը. ո՞խ, վաւաջօ՞ւր, առար հո՞՞մար է որ դուռ չի բանար:

— Է՛հ, ըսաւ մարդը, օղտօ է օւղօժին պէս շարժելու, եթէ պօրժնը կ'ուզէ թող տնուեր ըօէ ինծի, ես եօքէն տնօր իմաց եւուամ:

— Չէ՛, ըսաւ Քօլին, Կի՞մ որ գիտեմ թէ ո՞ւր կարելի է զինքը գտնել, ես նօէն կուգամ:

Եւ տնօջօպէս զնաց այդ սեճ լուրը իր բարեկամներուն հաղորդելու:

Ռօաօլֆի լուսաթրին» կօչիկները առապելի տեղ դրուեցօն, ծնունդ՝ Քօլինի հօրուստ երեւակօլու թեան, և միտքերուն յայտարարեցին թէ տնօր հօտանուկին՝ պօրդօպէս ասօրօրինակաւ թիւն մըն էր:

Այդ ասօրօրինակաւ թիւնը ճշմարտութիւն մըն էր սակայն, քանզի նայն իրկուսն իսկ, Մօրսել՛ բարբարօրօրին հո՞՞մար հօւտքօկան նամակ մը ասացաւ հետեւեալ պօրունակաւ թեամք:

«Տէր և Տիկին Ռօաօլֆ՝ գրօգէօք, կը խնդրեն որ պատօ էք զիրենք, ճօչի գալով իրենց, վաղը իրիկուն. մամը ճիշդ 5ին:

Ծաօթ.— Սեղանին վրայ պնակներ պիտի գըտնուի՞ն:

— Պարոններ, ըստ Մարտի երբ զնաց նամակին պարունակութիւնը հաղորդելու իր ընկերներուն, լուրը կը հաստատուի Ռոստոֆին համանակի մը ունենալը իրու է. մինակ ոչ չէ, մեզ ալ ճաշի կը հրաւիրէ և շարունակեց Մարտի, յետ դրութենէն ալ յայանի կ'ըլլայ թէ սեղանին վրայ սպասներ ալ պիտի գտնուին: Ի՞նչ մեղսս պահեմ, այս պարբերութիւնը քիչ մը քնարերգականօրէն չափազանցուած կը գրանեմ, ասոր հետ սէկանդ, չտեսած բան մը չենք կրնար բռնել:

Յաջորդ օրը, նշանակուած ժամուն, Մարտի, կիւսթով Բոլին և Ալէքսանար Շոնար, քաղցած՝ իբրև թէ Մեծ Պահոց վերջին օրը ըլլար, ելան գացին Ռոստոֆին, դար գտան շիկաներ կատուի մը հետ խաղալու վրայ. մինչ դեռառի կին մը սեղանը պատրաստելու գրողած էր:

— Պարոններ, ըստ Ռոստոֆ իր բարեկամներուն, ձեռքերը սեղմելով և ցոյց տալով ան նց մանկամարդ եինը, ներքեցէք ար ձեզ ներկայացնեմ այս աստիքը, և դուն Միմի, ըստ կնոջը դառնալով, ներքե ար քիչ ներկայացնեմ իմ լաւագոյն բարեկամներս, հիմա կրնաք ապուրը լեցնել:

— Ա՛խ, տիկին, ըստ Ալէքսանար Շոնար Միմիի ընդատաղ նետուելով, վայրի ծագիկի մը պէս թարփեց:

Շոնար՝ սեղանին վրայ սպասներ գտնուելուն ժամին վատակութիւն գոյացնելէ ետքը, սուրբ գիտալ թէ ի՞նչ կար իբրև կերակուր, Եւ հետաքրքրութիւնը այն աստիճանին տարու ար, ասանց քաշուելու զնաց կերակուրի աստերուն կափարիչները բացաւ:

Աստեղծութի մը ներկայութիւնը անգին ապաւորութիւն մը գործեց վրան:

Մինչ Բոլին Ռոստոֆը էկ կողմ կանչելով, իր փիլիսոփայական յոգուածին ինչ եղած ըլլալը կը հարստներ անձկանօք:

— Սիրելիս, ըստ, յոգուածդ ապարանն է, «Բասթօր»ը հինգուրթի օրերը կը հրատարակուի:

— Հո՛ւ, հիմա կը հասկնամ, վրայ բերու Ռոստոֆ, որ կ'սկսէր հասկնալ փիլիսոփային յամաստեթեան շարժումը, և որ անձնատուր եղած էր իր սեւեւուն գաղափարին, պատճառը «Բասթօր»ի մէջ հրատարակուելիք իր յոյուածն է: Տեսէ՛ք, նայնիսկ բարձրագոյն կ'երազէ ասոր վրայ:

— Շատ, ըստ Շոնար, եթէ այդպէս է սուրճ չը պիտի խմէ, անանկ չէ՞, տիկին:

— Աղէկ միաքերնիս ձգեց, Միմի՛, սուրճ չըբերե՛ս: Երբ Միմի ասքի կ'ելլէր սուրճը բերելու, այդ վայրկեանէն Բոլին, որուն խելքը գլուխը դալ սկսած էր, անոր մէջքէն բունեց և տկանջէն վար մտերմօրէն ըստ:

— Սուրճը, տիկին, Արարիայէն ելած է և որուն գիւտը այժ մը ըրած է, սուրճէ անոր գործածութիւնը ետքէն Եւրոպա անցաւ: Վոյթէս անկէ օրը ետեան անուններկու գաւաթ կը խմէր. ես սուրճը ասանց շաքարի կը սիրեմ, շատ ասք ըլլալու պայմանաւ:

— Աստուած իմ, այս պարսը օրքան դիտուն է, մտածեց Միմի, սուրճը և ծխափողը բերելու:

Սակայն ժամանակը կ'անցնէր, կէս գիշերը շատանց զարկած էր և Ռոստոֆ փորձեց հասկնել իր հըրուխրաններուն թէ մեկնելու աստեղը եկած էր: Մարտի, որ ինքզինքը չէր կորսնցուցած, ասքի ելալ մեկնելու համար. բայց Շոնար նշմարեց որ շինի մը յատակը քանի մը մտա քօնեաք մնացած է և յայտարարեց թէ կէս-գիշեր չէր կրնար ըլլալ որքան աստեղ ար շինի մէջ դեռ եղուկ կը մնար: Իսկ Բոլին որ ասթուսին վրայ հեծած էր, ցած ձայնով կը մօլտար:

— Երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի...:

— Սըվանց նայեցէք, կ'ըսէր Ռոստոֆ արտնկած, ամէնքը մէկանց հաս վար չեմ կրնար զնել այս գիշեր. ասկէց ասք աչ կ'ըլլար, բայց հիմա ասրեր բան է, անկցուց անտրիկ մը նետուելով գէպի Միմի, որուն մեկանոյլ անտրիկ կարծեո հրուէր կը կարգար մենութեան:

— Ի՞նչ ընելու է հիմա, խորհուրդ մը առը ի՞նչի, Մարտէ՛լ, սուա մը ճարէ, օրով կարելի ըլլայ սը-
ւոնք ճամբել:

— Չէ, բան մը չպիտի ճարեմ, բայց պիտի հե-
տեւիմ օւրիշի մը առած օրինակին: Միաքս կառու-
կերգութիւն մը եկաւ, օրուն մէջ խելացի պատուար
մը վոնտելու միջոցը գտած է իր արքայը առնէն
երեք անդամներ որ Բալթիացիներու պէս գինով էին:

— Ի՞մ օլ միտքս կուգայ ըսաւ, ասիկա «Գին» է
մէջն է և իրաւ օլ կաթութիւնը միեւնոյնն է:

— Ուրեմն, ըսաւ Մարտէլ, հիմա պիտի անոննք
թէ իրաւ է օրգեօք որ թափանք իր-կանութիւնը
կը ներկայացնէ: Կայնէ նայինք: Շոնարէն սկսինք:
Հէ՛, Շոնար, ինձի նայէ, պառօց նկարիչը:

— Հէ՞, ի՞նչ կայ, պատասխանեց անհիմ, որ կար-
ծեօ անուշիկ գինովութեան մը կապայտին մէջ կը լս-
դար:

— Սա կայ որ, պուա մը խմելիք բան չը մնաց
հսօ և ամէնքօ օլ ծարաւի ենք:

— Ատանկ է, ըսաւ Շոնար, օտ շունչանորդի շի-
շերը անա՛նկ պղտիկ են օր...:

— Ասոր համար, յարեց Մարտէլ, Ռօսօլֆ կ'ու-
ղէ օր այօ գիշեր ամէնքօ մէկանց հոտ մնանք, բայց
պէօք է բան մը ճարել խոնութները չգոցուած:

— Ի՞մ նպարտածառօ փողոցին անկիւնը կը գը-
նուի, պէօք է օր դուն հոն երթա, և ի՞մ կողմէ
Փրկու շիշ «սօմ» ասնեօ:

— Այօ՛, կ'երթամ, կ'երթամ, ըսաւ Շոնար, և
թիւթով մը վրան առաւ Բօլինի բալթօն, մինչ այօ
վերջինը իր դոնակին ծայրովը շեղանկիւններ կը դը-
ժէր օնդանին օփառցին վրայ:

— Մէկ հասը ճամբեցինք, ըսաւ Մարտէլ երբ
Շոնար մեկնեցաւ, կարգը Բօլինին եկաւ, ասիկա օ-
նօր պէօ գիւրին չպիտի ըլլայ. կայնէ սակայն: Հէ՛,
Բօլին ըսաւ՝ ուժդնօրէն թօթուելով փիլիսօփան:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ...

— Շոնար մեկնեցաւ և օթով մը քու կողնե-
դօյն բալթօք առաւ գնաց:

Բօլին չորս կողմը նայեցաւ և տեսաւ որ իր բալ-
թօյն տեղը Շոնարին քառօղիծ զգեստը կախուած
էր: Յանկարծ մօքէն չգիտեօ ինչ անցաւ օր գինքը
մտակոզութեան մասնեց: Բօլին, ըսա իր օփօրու-
թեան, ցերեկը քանի մը գիրքեր ծախու առած էր և
եօթանասունեւերեք օանթիմօզ կրցած էր ձեռք ան-
ցրնել ֆինլանտեան լեզուվ ջերականութիւն մը և Պ.
Հիդօօի մէկ պղտիկ վէպը օրուն անունն էր «Կօթ-
նօվ-ճառ կնոջ յուղարկաւօրութիւնը»:

Այդ երկու գիրքերուն հեօ մէկտեղ կը գտնուէին
բարձր փիլիսօփայութեան վերաբերեալ հասօրներ
դարս միշտ վրան կը կրէր, փիլիսօփայական հակաճա-
ռութեանց պահուն պէօք եղած փաստերը անոնցմէ
քաղելու համար: Երբ միտքը ինչաւ թէ այօ մասե-
նադարանը այդ պահուն Շոնարի ձեռքերուն մէջ կը
գտնուէր, պող ջրօինք մը կօթեց վրան:

— Թշուառակօ՛նը, պոռչակօց Բօլին, ինչօւ-
բալթօս ասնէր:

— Սխալած ըլլալու է:

— Բայց գիրքե՛րօ, կրնայ զանօնք գէշ բանի մը
գործածել:

— Մի վօխնար, ան չի կարդար:

— Այօ, բայց եօ մարդօ կը ճանչնամ, ան կարօզ
է օրկասը վառելու համար այրել զանօնք:

— Եթէ այդքան հօգ կ'ընես, ետեւէն վաղէ կը
հասնիօ, դեռ հիմա դուրօ ելաւ, կարելի է դրան առ-
ջև հանդիպիօ իրեն:

— Անշուշտ պիտի վ զեմ, պատասխանեց գլխար-
կը դնելով օրուն եզերքները այնքան յայն էին օր,
վրանին դիւրութեամբ կարելի էր ասօր հօգինօց թէ-
յի օպօս մը զեռեղել:

— Աօ օլ գնաց, ըսաւ Մարտէլ Ռօսօլֆին, հիմօ
ա՛լ օզաօ ես, եօ օլ կ'երթամ և դանօպանին պիտի
յանձնարարեմ օր եթէ դուրը զօրնեն՝ չբանայ: Գիշեր
բարի Ռօսօլֆ, և շնորհակալութիւն:

Փիլիսոփային օւրաթուփիւնը նկարագրել մէկ կողմ կը թողունք:

— Պարսններ, ըսաւ Ռոսօֆ բարեկամներուն, ձեռն ներողութիւն կը խնդրեմ այսքան երկար ատեն իմ վրայօքս ձեզի լաւ ատեմ չըլլալու: ասոր պատճառը յեղբայրուանի մէջ գտնուիւմ է:

Եւ «հասաւ անոնց պատմել թէ ինչպէս ամուսնացած էր այդ հիասքանչ էակին հետ, որ իբրեւ օտիւ հետը բերած էր իր աստնետթուկէս ասորինքը, յախճապակիէ երկու սուրճի գուլթի և շէկ կատու ժը, որ իրեն պէս Միմի կը կոչուէր:

— Հրամսեցէք, Տեաքք, սուն տեղ ըլլալնուս առթիւ ասքուած ակասածիչին սկոթնք: Կանխաւ ըսեմ որ քննիչքնիս միջակորեար դասու վայել ձայ մըն է, փոխանակ թոյլի, այս սեղանին վրայ կատարեալ մտերութիւն սը պիտի գտնէք:

Եւ ըսածին պէս, մինչեւ վերջը մտերմութեան զիցուէին չգործեցաւ փայլել ճեղանակիցներու միջեւ որոնք ճաշը յուսացուածէն շատ աւելի փասուար և ճօխ գտան: Յայանի կ'ըլլար որ Ռոսօֆ զրաւը չէր խնայած: Քօլին դիտողութիւն ըրաւ պնակներու ըստէպ փոխուելուն վրայ և բարձրածայն յայտակար թէ Օրիորդ Միմի արժանի էր խոհանոցի կայտորուէի կոչուելու:

Աստակոսին երեւումը քնդանուր հիացում սը ասոջ բերաւ: Եանոր ասորից թէ ինքը բնական պատմութիւնը լաւ ասքված ըլլալուն, իրեն կը վիճակեր աստակասը բաժնել և այդ պատրուակաւ ասիթէն օգտուեցաւ դանակ մը խնդրելու և իր առջեւ քաշելու աստակոսին լուսագոյն պատասքը, ինչ որ իր վրայ էր քաւիրեց բալարին զայրոյթը: Բարեբախտաբար շատ զիւրազգած չէր Եանոր... աստակոսի մասին մտնուածնդ, և որովհետեւ զեա անկէ սատ մը աւելցած էր, այդ կատրն ալ մէկ կողմ դրաւ, ասորիկելով թէ այդ կատրին պէտք ունէր իբրեւ օրինակ ծառայեցնելու համար բնատիպ նկարի ժը, որուն սկսած էր:

Ներգրածիւ բարեկամները կլլել ձեւացուցին այդ

սուտը, որ պարզապէս ծնունդ էր ասորպայման օրկորամելութեան մը:

Գալով Քօլինի, ան ալ իր համակրութիւնները կը վերապահէր անուշագէշներուն, այն աստիճան որ նայնիսկ անգթօրէն մերժեց «ոսծ»ալ կփուած իր կարկանդակը Եանորին ասլ փոխան վերասոյլի նարնջաստանին յատուկ մօից ասմաի մը զոր այս վերջինը ասնոր արամագրութեան ասկ կը զնէր:

Այդ պահուն խօսակցութիւնը սկսած էր ասկաւ ոչեւորուիլ: Արդէն սպասած սովորական գինիի շիշերուն յաջորդած էին ծանր գինիներու երեք շիշեր: Ասանց մէջակցը բքթաթագոյն խիցով սրուակ մը ետքուցաւ, որ հասկած չի կար, իր մէջ սպանովապէս կը պարունակէր Եամբանի այգիներէն եկած փրփրացող կեղուկը, զոր Սէն թ'Ուանի գինեկաճառ մը շիշը երկուքուկէս ֆրանքի կը ծախէր, խանութին «լիքի» ասսիօն»ը ընել ւն ասթիւ:

Բայց որովհետեւ այգին չէ որ գինին կը պատրաստէ, մեր Պոնեմներ իրեւ ասոջնակարգ «չսմբանի» խմեցին այն ձեւովը, որ այդ ըմպելիին յատուկ մասնակար գուլթիներու մէջ կը հրամցուէր իրենց և հակառակ անոր որ շիշին խիցը շատ քիչ կայտաուսութեամբ վեր ցտակեց, անոնք գարձեալ հիացում յայտանեցին յգ ըմպելին արտադրող այգիին վրայ, անոր աղնուութիւնը գտակելով գինիին հանած փրփուրէն: Եանոր իր քով աւելցած պողարիւնութիւնը գործածեց շարունակ իր գուլթը շիթելով Քօլինի գուլթիին հետ, մինչ այս վերջինը որ սխալմամա իր պաքսիմաւը կը թաթիէր «մուսթարտա»ր ամանին մէջ, մէկ կողմէն բացատրութիւններ կուտար Միմիի «Բասթօր»ին մէջ երեւնալիք իր փիլիսոփայական յօգուածին վրայ: Բայց յանկարծ երեսին դոյնը փոխուեցաւ և հրաման ուղեց պատուհան վազելու մարը բանելու վրայ եղող արեւը դիտելու պատրուակով, մակառակ անոր որ ժամը շիշերուն ասոն էր և ասրեւը արդէն շատնց դացած պտուկած և քնացած ալ էր:

— Ցուալի է որ «չամբանի» ասաի մէջ պողեցուցուած չէ, ըսաւ Եանոր, փարձելով իր պարագ

գաւաթը փոխանակել իր քաղիւնին լեցուն գաւաթին հետ, փորձ մը որ յաջողութիւն չգաւ:

— Տիկին, կ'ըսէր Միմիի Բօլին, որ զով ոչ աւելիէ բաւականացած էր, աշտմանիւն կը պղծեցնեն սաստիկ, սաստիկ կը շինուի ջուրին խառնուածով, լաւի ներէն լեզուով «քջուած» կ'ըսեն ջուրին: Զուրբ երկու աստիճան պողոթեան մէջ կ'սաւի և ասորին չորս եղանակներէ կազմուած է դարուն, ամառ, աշուն և ձմեռ, ինչ որ պատճառ եղաւ Ռուսիոյ նախնային:

Ռոստօլֆ, ինծի շերտ մը շաւրտնիտ» չի ամօս:

— Բարեկամդ ինչե՞ր կ'ըսէ կտր, հարցուց Միմի Ռոստօլֆին:

— Շերտը բառ մըն է զոր Բօլին կը դործածէ կէս գաւաթ քեղու անդ:

Յանկարծ, Բօլին սաստիկ հարուած մը իջեցուց Ռոստօլֆի սուրին և յիսթուած ձայնով մը որ վանկերը ճղակաօր կը հանէր, հարցուց.

- Վազը կ'ինգլաթի է, անանկ չէ՞:
- Ոչ, պատասխանեց Ռոստօլֆ, վազը կ'իբրակ է:
- Չէ, կ'ինգլաթի:
- Չէ, անգամ մը եւս, վազը կ'իբրակ է:
- Կ'իբրակի հէ՞, ըսաւ Բօլին գլուխը ճօճելով, վազը կ'ինգ... շաթի...

Նւ գլուխը՝ իր առջեւ դրուած մածուէի պնակին մէջ թողելով, սկսաւ քնանալ:

— Հինգլաթի մըն է բունը կ'երթայ, միտքը ի՛նչ է արդեօք, հարցուց Մարտէլ:

Իր բարեկամը մինչեւ դուռը առջնորդած իջեցին, սանդուղներուն վրայէն անանջին զորեղաւ կառուի մը երկարածիկ մլուխներ, որուն ի պատասխան իր շիտաներ կատուն սուրիչ մլուխն մը արձակեց, փարձելով կամացուկ մը դուրս սպրդիլ կիտարաց դանէն:

— Խեղճ Ռոստօ, մտածեց Ռոստօլֆ, իր փիւլիէթն է որ չի՛նքը կը կանչէ. հայտէ՛, գնա՛, ըսաւ իր սիրահարեալ կենդանիին որ չէկ սասու՛մով սանդուղներէն վաթ ցտակեց մինչեւ իր սիրուհւոյն թաթերուն միջեւ:

Միս մինակ իր համանուկին հետ, որ հայելիի մը առջեւ կայնած զգլխիչ կեցուածքով մը մտերբը կը փսպպէր, Ռոստօլֆ Միմիին մօտենալով զայն թեւեւ բուն մէջ առաւ. յետոյ ճիշդ նուագածուի մը պէս, որ կատր մը զարնել սկսելէ առաջ՝ իր դործիքին ի վիճակի ըլլալը ասուհելու համար նախ՝ «աքօրտէ» հօղած ըլլալուն կը նայի, նայնպէս ալ Ռոստօլֆ իր ծունկերուն վրայ նստեցնել սուաւ Միմին և անոր սուրին վրայ գրաշմեց երկար և պերճանչիւն համբոյր մը որ նայնհետայն թրթաւ մը յառաջ բերաւ դարնանագեղ էակին մարմնոյն վրայ:

Գործիքը «աքօրտէ» եղած էր...:

ՕՐԻՈՐԴ ՄԻՄԻ

Ի՞նչ պատահեցաւ արդեօք, ո՛վ իմ Ռոստօլֆ բարեկամս, որ այսպէս կերպարանափոխ եղար դուն. հաւատամ՝ արդեօք այն բոլոր ըսուածներուն և այդ դժբախտութիւնը կրցա՞ւ արդեօք այդ աստիճան ըզգեանել ջուր կորովի փիլիսօփայութիւնդ. ի՞նչպէս պիտի կրնամ ես, ձեր այնքան խնդողին ցտակեաց դիւցազներգութեան պատմաբանը. ի՞նչպիսի պիտի կրնամ ըստ կարի մելամաղձատ շնչով մը պատմել այցուազին պատահարը, որ սեւ շղորչ մը կ'անցընէ ձեր անդրդուելի դուարճակեցութեան վրայ և այսպէս անսովորէն կ'ընդհատէ ձեր աստիկերպութիւններուն հնչիւնը:

Ո՛վ Ռոստօլֆ բարեկամս, կ'ընդունիմ որ չարիքը մեծ է, բայց կ'արժէ՞ որ ասոր համար երթաք ինքզինքնիդ ծովը նետէք:

Այսպէս, կը յորդորեմ ձեզի խաչ մը քաշել ձեր անցեալին վրայ: Այս առէք մտնուանդ ձեր վիշտերը յաւել՛ժանող այն մենսթիկներն որ սերուականներով լեցուն է: Այս առէք լուսթիկներն օր յիշատակներու

որձագանգը առկալին իր մէջը կը պահէ ձեր երբեմնի-
 ուրբաութիւնները և ցաւերը: Քաջաբար ժողովուրդ-
 թեան չորս հովերուն նեւեցէք այն անունը զոր այն-
 քան սիրիցիք, անոր հետ նաեւ այն ամէն բաները զո-
 րոն ան իր վրայ, կը կրէք ասփանքի մօլեզիւն շրթունք-
 ներով խածկըստուած մողի խապսպաներ. վեներիկ-
 եան օրուակներ, ուր անուշահամութեան մը մնացորդը
 առկալին կը նիրհէ և օրոնք այս պահուս հասուրբալը
 աւելի վառնաւոր պիտի ըլլար քան աշխարհիս բոլոր
 թայները. կրակը նեւեցէք ծաղիկները, մետաքօէ,
 թաւիչէ ծաղիկները. ձերմակ յամիկները Աստուծոյ ա-
 ղիկները և այն ամէն հիանալի ծաղիկները՝ զորս
 սիրուհիդ կը կապէր ձեր կարճատեւ երջանկութեան
 երբեմնի օրերուն: Ես ալ այդ ասեանները կը սիրէի ձեր
 Միմին և վասնզ մը չէի տեսներ երբ գաւք ալ կը օր-
 բէիք զայն: Ուստի ահանջ գրէք թորհուրդներուս,
 կրակը նեւեցէք ժապուէնները, օքանչիւ վարդագոյն
 կապոյտ և կամ գեղին ժապուէնները, օրոնցմով ման-
 եակներ կը շինէր նայուածքները գրգռելու համար:
 կրակը նեւեցէք ցանեակները և գլխանցները, շղարչ-
 ները և այն պչրանոյշ քուրջերը, օրոնցմով կը զար-
 դարուէր երթալ մթնմթիջական կերպով օրբաբա-
 նելու Գ. Մէզարին, Գ. Ժէսովին, Գ. Շասլին և կամ
 կնասէր այսինչին հետ. մինչդեռ դուք անդին պո-
 տուհանին առջեւ անոր գալտեանը կ'սպասէիք՝ գող-
 դողով ձմբան քամիին և փուքին ներքեւ: կրակը,
 Ռոտուֆ և անթօրէն ինչ օր իրեն կը պատկանէր և
 օրոնք առկալին իր վրայ կը խօսին. կրակը՝ ձեր սի-
 բոյ նամակներն: Ահաւասիկ անոնցմէ հաս մը, օրուն
 վրայ, ս'վ իմ անբախտ բարեկամս, աղբիւրի պէս
 արցունք թափած էք: Արտակեան սւշացար տուն
 գալու, ես ալ դուրս կ'ելլեմ կոր մօրաքրօջս երթա-
 լու համար: Հոս դանուած ստակը վրաս օտի կ'սք-

մը բանելու համար: Եւ այդ գիշերը դուն լերակուր
 չկերթար, մի՞տքդ է, շիտակ եկար ինծի և անանկ կա-
 առկալութիւններու հրախաղութիւն մը սարքեցիր
 որ ապօքոյց մըն էր մօքիդ անդորրութեանը: Ոչով-
 հետեւ դուն կը հաւատայիր թէ Լիւսիլ մօրաքրօջը
 դացած էր. բայց եթէ ջեզի բոնի թէ Լիւսիլ Գ. Մէ-
 զարին ասուն էր և հա՛: Մօնբառնաւոր գերաստաններէն
 մէկուն հետ, կասկած չի կայ, պիտի ուզէիր վիզս
 կարել: կրակը նեւե աս միւս նամակն ալ, որ աստ-
 ջինին լեզուական խանգաղատանքը կը պարունակէ.
 «կօշիկներ ապապրելու կ'բրթամ կոր. անպատճառ քս
 առի ձօրէ օր վ. դը չէ միւս օր երթամ ասնեմ»: Ա՛խ
 բարեկամ, այդ կօշիկներով անիկա անանկ ասանայեր
 պարեւ օրոնց մէջ դուն իրեն ավիզ'ավիք չէիր: Բոցե-
 բուն մէջ նեւե այս յիշատակները և անոնց անխն-
 ներն ալ յանձնէ հովերուն: Բայց նախ և առաջ, ս'վ
 Ռոտուֆ, ի սէր մարդկութեան և ի փոսս ալ'էջարը
 օ'իրիստի և Բիասթօրի, ձեռք աս նօրէն քու եր-
 բեմնի կենցաղին սանձերը, զորս լքած էիր ինքնամ-
 փափ աստագանքներու գ միջոցին. ապա թէ ոչ աս-
 նանկ օտակալի բաներ կրնան պատահիլ օրոնց պա-
 տասխանատուն դուն պիտի ըլլաս:

Այժմ ասեմք եկու որ պատմենք մեր բարեկամ
 Ռոտուֆի սիրահարութիւնը օրիորդ Լիւսիլի հետ,
 մականուանեալն Միմի:

Ռոտուֆ իր քօտնչորս տարեկանը լրացնելուն
 էր որ յանկարծ օրին մէկը օրաին մէջ զգաց այն բուծ
 ուրն սէրը որ այնքան մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ իր
 կեանքին վրայ: Մինչեւ հի՜մա մեր նկարագրած գրք
 ուսաններուն մէջ անանուամին պէտ, Ռոտուֆ իր ար-
 կածալից և բախտախնդրական կենցաղի շրջանին մէջ
 կը գտնուէր երբ հանդիպեցաւ Միմիի: Այն օրը որ
 աղբմելիօրէն փօրը կշտացւցած բայց միւս կողմէ

արամիա խօսք մը կրցած էր տեղաւորել, այդ օրը աւելի հպարտօրէն կը քայլէր փողոցին մէջ որ ստէպ իբրեւ բնակարան կը ձառայէր իրեն: Իր սեւ հոօ գլուօսով սրուն ամէն մէկ կարերէն թշուառութիւն կը ծարէր, ան՝ ինքզինքը աւելի հպարտ կ'ըզար քան կայսր մը իր ծիրանի պատմուճանին մէջ: Այն չըջօնակին մէջ ուր կ'ապրէր Ռօաօլֆ, տեսակ մը երիտասարդներու յատուկ մասնութեամբ, սէրը՝ իբրեւ պերճանքի բան մը և ծաղրաբանութեան իբրև պատուակ կը նկատուէր:

Կրկնօժի Գօլին, որ երկար ժամանակէ ի վեր յարաբերութիւններ կը մշակէր կար կարող աղջկան սը հետ զոր մարմնով և մտքով հաշմանդամ վիճակի մը մէջ դրած էր, շարունակ, գիշեր ցերեկ, անոր ընդօրինակել տալով իր փիլիսոփայական գործերուն ձեռագիրերը, կը յաւակնէր ըսելու թէ սէրը տեսակ մը լուծողական էր զոր մարդս ամէն նոր եղանակին աննկ պէտք էր, դուրս տալու համար ներքի ազատութիւնները: Մինակ Ռօաօլֆն էր, այս կեղծ սկեպտիկներու մէջէն որ կը համարձակէր տեսակ մը պատկառանքով խօսիլ սիրոյ վրայ և երբ այս մասին ընկերները դժբախտութիւնը կ'աւնենային բերանը բանալ տալու, ա՛լ վերջը չէր բերեր և կ'սկօզէր ճառել սիրուած ըլլալու երջանկութեան, կապուտակ լճակին հանգարտութեան, սիւքին, մեղեդիներուն, նուագին և այլնի վրայ:

Իր այս մենամտութիւնը պատճառ եղած էր որ Ծոնար գինքը (տրփօնիք) կոչէ:

Այդ մասին Մարտիլ եւս շատ դեղեցիկ մակդիր մը տուած էր անոր, ակնարկելով Ռօաօլֆի զգայնիկ քացաարութիւններուն և անոր հերթօժի ըլլալուն և սոսր համար «ճաղատ միողօթի» անունը տուած էր:

Բուն ճշմարտութիւնը սա էր որ Ռօաօլֆ այդ միջոցներուն կը կարծէր թէ այլևս իրեն համար

վերջացած էին երիտասարդութեան և սիրոյ բալտ ի քաղաքաճութիւնները և արդէն իսկ լրբօրէն «հազօց» մը կարդացած էր իր օրաին վրայ զոր մեռած կը կարծէր, մինչդեռ ան միմիայն անշարժութեան մասնուած էր, բայց սիշա զարթուսի մը արամադիր և ցնծալու միշա պատրաստ և աւելի քան երբեք փափկազգած հանդէպ այն բոլոր սիրելի վիշտերուն օրոնց վրայ այլևս յայտ չունէր և որ այժմ կը յաւատարմեցնէին զինքը:

Չնաքովք ըրիր, ո՛վ Ռօաօլֆ և մենք չենք մ'ըքնար դքեղ, օրովհետեւ այն չարիքը օրմէ կը տատապիս, մէկն է անոնցմէ որուն ախը կը քոչէ մարդ երբ մտնուանդ կ'ըզայ թէ ի սպառ բժշկուած է անկէ:

Այսպէս, Ռօաօլֆ իր երբեմն ճանչցած Միմիին հանգիպեցու երբ անիկա իր մէկ բարեկամին հոմանուկին էր և իրը բրաւ գոյն:

Այս զէպքը մեծ ազմուկ յարոյց Ռօաօլֆի բարեկամներու չըջանակին մէջ երբ անոր ամուսնութիւնը իմացուեցաւ:

Բայց օրովհետեւ օրիտրդ Միմի շատ սիրուն աղջիկ մըն էր, բնաւ սո՛քացող և մանուանդ սր տանց գլխու ցու զգալու կը տանէր ծխափողերու արձակած մուխը և դրական խօսակցութիւնները, կամացկամաց հարվարժուեցան և զինքը ընկերոջ տեղ դրին: Շատ շնորհալի կին մըն էր Միմի, որ մասնաւոր կերպով կը յարմարէր Ռօաօլֆի գեղեցկագիտական և բանաստեղծական համակրութիւններուն: Քրտաներկու տարեկան էր, նրբակազմ, փափկազեղ և կայտառ: Իր զէմքը աղնուական նախագիծեր ունե՞նալ կը թուէր. բայց իր գիմադիծը ծայրայեղօրէն նրբին, կարծես մեղմօրէն յաւատարուած ըլլային իր կապոյտ և վճիտ աչքերուն ցօլքերէն: Նեղսրտութեան և կամ ցասուսի վայրկեաններուն անանկ գա-

զանային վայրագութիւն մը կ'զգենուին, որոնց մէջ բնախօս մը խորին եռասիրութեան և կամ մեծ անըզ-զայութեան մը նշանները պիտի գտնէր: Բայց, ընդ-հանրապէս թարմագեղ և ժպտագին աղջիկ մըն էր քերթնման կաթոգին և երբեմն ուլ անխաւօսփելի պչրա-օրրութեամբ մը վարժուէն ակնարկներ կ'ունենար: Իր երակներուն մէջ անախական տօք արիւն մը կը հոսէր, և վարդառոյն երանգներ կաւտար իր թոփան-ցիկ և քցածելիաճի սպիտակութիւնը ունեցող մօրթին:

Այս Կիւանդագին գեղեցկութիւնը հրապուրեց Ռոտօլֆը, որ շատ անգամ գիշերը ժամերով անքուն կը մնար՝ իր քունի մէջ եղող սիրուհւոյն գալիսցած ձեղաթիւ վրայ համարյրի պսակներ դրօշքելու համար և որուն խօսու և յօգնած աչքերը թէեւ կիսափակ, սակայն կայծեր կ'արձակէին իր փռուտը թուխ մօ-գերուն վարագոյրին ասկէն: Բայց ինչ որ ամենէն շատ նպաստեց Ռոտօլֆի՝ Միլիին խնդի պէս սիրե-լուն, անոր ձեռքերը եղան, որ հակառակ ամէն բաւրբ գործերը ջնկուէն, զանաք կրցած էր ձերձակ պօ-հել Դասարկասիրութեան շոտուածուհւոյն ձեռքե-րուն նման:

Այսու ամենայնիւ, այս այնքան քնքուշ, այնքան նուրբ, այնքան անուշ չրթներու գգուանքին ասկ, այդ մանկական ձեռքերը որոնց մէջ սիրտը դրած էր Ռոտօլֆ, օրիորդ Միլիի այդ սպիտակութօյր թաթիկ-ները քիչ ասանէն իրենց վարդագոյն եղունգներով պիտի յօշոտէին այդ սիրտը:

Ամիս մը ետքը, Ռոտօլֆ սկսու նշմարել թէ փո-թորիկ մը կնուութեան առած էր և թէ իր համանուէրն թերութիւն մը ունէր. ան ալ սա էր որ Միլի իր ժամանակին մեծագոյն մտքը կ'անըրէր թաղին մէջ իր յաճախած դրացի պահու կիներուն հետ շաղակ-բառելով: Եւ պատահեցաւ ինչ որ Ռոտօլֆ կը վախ-

նար այն օրէն ի վեր ուր վերահասու եղաւ Միլիի հաստատած նոր յարաբերութիւններուն: Քանի մը ըտրեկամուկիներու փոփոխուն պերճանքը օրիորդ Միլիի մտքին մէջ ծնցնել առած էր փոստօրու-թեան անտառ մը, որ մինչև այն ասան շատ չափա-ւոր յուսկնասութիւններ ունէր և կը գտնուար անս հրաժեշտ պէտք եղած: Վ, զոր Ռոտօլֆ կ'ընէր չէր բ-նէր կը հայթայթէր իրեն:

Միլի սկսած էր մեծաքա, թաւիչ և ժանեակ ե-բագել և հակառակ Ռոտօլֆի դրած արգելքին, անիկա միշտ կը շարունակէր իր դրացուկներուն հետ աս-նուիչ և որոնց ասէնքն ալ համաձայն էին խրատելու համար իրեն որ զատուի Պոնեմէն, որ չէր կրանր հարիւր յիս ւն ֆրանք առ իրեն ասուիէ չըջ-գօ գեառ մը շինել առլու համար:

— Գեղանի ինչպէս որ էք, կ'ընէին իրեն խոր-հրդառուները, դիւրին է ձեզի համար լաւագոյն դիրք մը գտուել, բաւական է որ փնտաւք:

Եւ օրիորդ Միլի սկսու փնտաել: Անոր օակ պ գուրս էլլելը, ձախաւեր կերպով պատճառարօնուած, Ռոտօլֆի սւշադրութիւնը գրուեցին, ինչ որ գինքը դրին ցաւագին կասկածներու ճամբուն մէջ: Բայց ամէն անգամ որ անոր անհաւատարմութեան մէկ ա-պացոյցը ձեռք կ'անցընէր, կատաղաբար աչքերուն վրայ կապօց մը կը դնէր բան մը չտեսնելու համար:

Սակայն հակառակ բոլոր եղածներուն՝ կը պաշ-տէր Միլին: Անոր համար կը սնուցանէր անանկ նա-խանձոռ, անանկ անհեթեթ, անանկ հոռուաբար և ասորօրինակ սէր մը՝ որմէ Միլի բան մը չէր հասկը-նար, ճիշդ անոր համար որ Ռոտօլֆին համար ունե-ցածը սովորութեանէ առաջ եկած գողջ յարուս մըն էր սսակ: Արդէն իր, որտին կէսը օպառած էր իր առա-ջին սէրերուն ժամանակը և միւս կէսը ասկուին լե-ցուն էր իր առաջին սիրականին յիշատակովը:

Այսպէս ութ ասիոններ անցան աղէկ և զէշ օրե-
 րով: Այս ժամանակամիջոցին Ռոսալֆ քսան անգամ
 զտառուելու ելաւ Միմիէն, որ չսիրող կնկան բարբ
 դժպիտի անգթութիւնով կը վերբերուէր իրեն հետ:
 Ընթացութիւնը ըսելու համար, պէտք է խոստովա-
 նինք թէ իրենց համար կեանքը դժոխք մը եղած էր:
 Բայց Ռոսալֆ վարժուած էր այս հանապազօրեայ պայ-
 քարներուն և օչինչ այնքան վախ կ'ազդէր իրեն քան
 դադարուած իրաց այն վիճակին, որովհետեւ կ'զգար
 թէ անոնց հետ իրագոռ ցիտի գողցէին նաեւ երի-
 տասարդական այս ջերմերը և այն յուզմունքները
 զորս երկար ասեմէ ի վեր չէր զգացած:

Եւ յետոյ եթէ ամէն բան բռնի կարկ ըլլար,
 պէտք է աւելցնենք թէ օրիորդ Միմի ճամբան գիտէր
 մասնակի ասելու Ռոսալֆին՝ այն ամէն կասկածները օ-
 բնոց վրայ ան իր սիրտը կը բզբտէր: Վայրկեաններ
 կուգային ուր Միմի աղաւ մը պէս անոր ծանկերուն
 առջեւ կը խոնարհէր և իր եթերային ակնարկներուն
 հրապարակն ազգեցութեան ասի՝ այդ երիտասարդ բա-
 նաստեղծին վերատին կրկնել կուտար անոր կորուս-
 եալ երիտասարդութիւնը որ իրեն շնորհիւ նորէն
 մուտք կը գործէր օրիոյ հասարակածին մէջ: Ամիր-
 երկու երեք անգամ փոխադարձ ներգաշնակութեամբ
 կանգ կ'առնէին իրենց փոթորկալից կռիւներուն մի-
 ջացին սիրոյ հեշտին սվասիտին և սիրազեղ խոսակ-
 ցութեանց մէջ:

Այդ պարագաներուն՝ Սոսալֆ թեւերուն մէջ
 կ'առնէր իր բարեկամակցայն ժպտագիտակցեցումի զը-
 լուխը և ամբողջ ժամեր անոր ակնջին կը մրմուր
 այն հիանալի բայց այլանգակ լեզուն զոր ասիքը կը
 յօրինէ իր խելայեղ ժամերուն: Առջի բերան Միմի
 այդ խօսքերուն հպարտութեամբ ականջ կը դնէր ա-
 ւելի զարմացած քան յաւրան: Բայց վերջ ի վերջոյ
 Ռոսալֆի խանդավառ պերճախօսութիւնը փոխն ի փոխ

գողաղալից, զուարթ և մեղմազմիկ, կը թնցեր զինքը:
 Այդ սիրայեղութեան հանդէպ օրտին մէջ հալիւր կը
 զգար անտարբերութեան և սառնութեան որ զայն կը
 ընդարմօցնէին, փոխանցիկ ջերմեր թուռը կը հա-
 նէին իր հագին և անա կը փաթթուէր Ռոսալֆի վի-
 զին և համարյոներով կը բացտարէր անոր այնպիսի
 բաներ զորս խօսքերը չեն կրնար արտայայտել: Եւ
 արշալոյսը իրարու փոթթուած կը գտնէր այդ զոյ-
 դը, ոչք ոչքէ վրայ, ձեռք ձեռք մէջ, մինչ իրենց
 խոնաւ ու տենդոս շրթուանքները օտ անմահ խօսքը
 կը մրմնջէին տակաւին:

Որ հինգ հազար ասորիներէ ի վեր

Սիրահարներու շրթանց վրայ առկախ կը մնայ:

Բայց յաջորդ օրը ասեմէն անշշան մէկ պատը-
 ուակը կռիւ մը յառաջ կը բերէ, և օտրը զարնուրած
 խոյս կուտար ընդ երկար:

Կամաց կամաց տակայն Ռոսալֆ տեսաւ որ եթէ
 զգուշութիւն չընէր, օրիորդ Միմիի շուշանութայր
 ձեռքերը զինքը պիտի քշէին դէպի անդունդ մը, ուր
 իր երիտասարդութիւնը և ապագան պիտի գլտորէին:
 Պահ մը խստամբեր օղջմութիւնը օէրէն տակի ութ
 գին կերպով խօսեցաւ իր մէջը և ապացոյցներով զօ-
 րացած դատադութիւն մը զինքը համոզեց թէ իր հա-
 մանուկին այլեւս չէր օրերը զինքը: Նոյնիօկ մտա-
 ծեց թէ այն գորովալիր ժամերը զորս իրեն կը մտ-
 ապարտէր, զգայարանքներու զմայք մըն էր, նը-
 ման անոր զոր կորզուած կիները կ'զգան իրենց ա-
 մուսիններուն համար, երբ քաշ իր չալ մը ունենալու
 մարմնջէն բռնուած են և կամ նոր շրջազգեստի մը
 պէտք ունին. և կամ հեռու կը գտնուին իրենց սի-
 րահաններէն. ճիշդ ինչպէս որ ասածը կ'ըսէ. «Ճեր-
 մակ հաց չգտնուած անղը, մարգո սեւ հացով ալ կը
 գոհանայ»:

Կարճ խօսքով, Ռօսօյֆ ասէն բան կը ներէր իր սիրուհւոյն, բացի անորմէ չօրհրուելու պարագայէն: Ուստի գերագոյն ճիգով մը վճիռ տուաւ և ազգաբանօրեց Միմիի թէ պէտք էր ուրիշ սիրական մը գտնէր:

Միմի խնդալ սկսաւ և յսխարտանքով պատասխանեց: Բայց երբ տեսաւ որ Ռօսօյֆ տուած որոշման վրայ հաստատ կը մնար և շատ հանդարտութեամբ դուռը կը բանար Միմիի երբ անիկա գիշեր մը և ցերեկ մը դուրսը կ'անցընէր, ստահօգուծիւնը պատեց զինքը ի տես անոր հաստատման: Թեան, որուն վարժուած չէր: Սկսաւ քանի մը օր քծնիլ Ռօսօյֆի չուրջը, բայց անիկա թքածը լզելու ետբևոյթը չունէր և կը գօհանար հարցնելով թէ արդեօք նոր սիրակա՞ն մը գտած էր:

— Փնտռած անգամ չունիմ, պատասխանեց:

Շատ փնտռած էր ընդհակառակը, նոյնիսկ Ռօսօյֆի այդ խորհուրդը ապէն առաջ, տասնևհինգ օրուան մէջ այդ մտօք երկու փորձ ըրած էր: Իր մէկ բարեկամուհին օգնած էր իրեն ծանօթանալու դեռաօրի երիտասարդի մը հետ, որ Միմիի աչքին ցոլացնել հուսար քաջիր շայերու և ծիրանեփայտէ կարասիներու հորիզոն մը: Բայց ըստ նոյնինքն Միմիի, այդ դպրոցականը, որ կրնար շատ գորաւ որ ըլլալ արձէպարայի մէջ, սիրոյ մէջ մեծ վարպետութիւն ունենալու չէր. և սրովհետեւ Միմի չէր ախորժեք դասախօսակիչի դեր մը ստանձնել, երես չտուաւ այդ դերուսոյց սիրականին. նոյնպէս կտրեւորութիւն չտուաւ քաջիր արտադրող այծերուն որ թիպէթի մէջ տակաւին արածուելու վրայ էին. ինչպէս նաեւ ծիրանեփայտէ կարասիներուն, որոնք տակաւին տերեւի վիճակի մէջ էին նոր աշխարհի անտառներուն մէջ:

Ի պրոցականին յաջորդեց Պրըթանիացի Բոլնուտանմ պարոն մը, որուն Միմի չուտ մը խելք տուած

էր և շատ դժուարութեան չհանդիպեցաւ կոստուհի ըլլալու համար:

Հակառակ Միմիի տուած հաւատարմութեան, Ռօսօյֆ կռահեց թէ բաներ մը կը դառնային, և ուզեց գիտնալ թէ զործերը ո՛ւր տեղուանքն էին: Առտու մը, գիշերէ մը ետք, ուր Միմի տուն չէր եկած, վազեց գնաց հոն ուր կը կարծէր զայն գտնել և հօնակ ձեռք անցընել ապացոյց մը, որուն մարդ ուզէ չուզէ պարտի հաւատալ:

Աչքերը հեշտանքի չըջանալով մը պարտուած, Միմի դուրս կ'ելլէր այն ապաստարանէն ուր ինք գինըը ազնուացնելու դացած էր նոր սիրականին թեւերուն մէջ:

Ռօսօյֆի յանկարծ դէմը ելլելը շատ զարմացուց Միմին: Մօտեցաւ իրեն և հինգ վայրկեան շատ հանգարտութեամբ խօսեցան իրարու հետ, որմէ ետք զտուեցան իրարմէ, իրենց ճամբան շարունակելու համար: Իրենց բաժանումը ա՛լ որոշուած էր:

Ռօսօյֆ տուն գալուն ամառը օրը զբաղեցաւ սիրուհւոյն սենեցածը չունեցածը ժողվրտելու:

Իր սիրուհիէն բաժնուելուն յաջորդ օրը, իր շատ մը բարեկամներուն այցելութիւնը ընդունեց և անցած դարձածին վրայ անոնց տեղեկութիւններ տուաւ: Ամէնքն ալ շնորհաւորեցին զինքը այս եղածին համար, զոր իրրեւ ճշմարիտ երջանկութիւն մը վը նկատէին:

— Իեզ պիտի օգնենք, կ'ըսէր անոնցմէ մէկը որ շատ անգամներ վկայ եղած էր Միմիի և Ռօսօյֆի միջև տեղի ունեցած կռիւներուն, այժ՛, ըեզ պիտի օգնենք սերող ազատելու համար այդ շար բարբաժին ձեռքերէն և քիչ տանէն պիտի կրնաւ ուրիշ Միմի մը հետ ժուռ գալ Օսէի և Փօնթընէ-օ-Ռօզի գալափազեղ ճամբաներուն վրայ:

Ռօտօլֆ երդում ցրաւ որ այլեւս ցաւ և յօւսա-
հառաւթիւն չպիտի պատէին զինքը: Նայնիօկ անսնց
ճեա Մօպիքի պարտահանգէսը զնաց, ուր իր թօփթը-
փած վրայդուխը գէշ կերպով սակայն կը ներկայա-
ցնէր «Լ'էշարը ա'իբիօ»ը, որուն շնորհիւ ձրի մուտք
կ'ունենար այդ հաճայքի ու վայելչօգիտութեան զե-
ղեցիկ պարտէզին մէջ:

Հոն Ռօտօլֆ նոր բարեկամներու հանդիպեցաւ ու-
րանց հետ ոկսաւ խմել: Անոնց պատմեց փառաւոր և
անլուր սճով մը ինչ որ գլխէն անցած էր և ժամ մը
տարջ խելքի պայտա պատճառելու աստիճան զուար-
թարտնութեամբ հետերնին խօսեցաւ:

— Մե՛ղք, սե՛ղք, կ'ըսէր Մարտէլ նկարիչը ու-
կանջ դրած կեդնանքի անձրեւին, որ իր բարեկամին
չըթներէն վար կը թօփէր, Ռօտօլֆ շատ ուրախ է,
խիտ շատ...:

— Հիտնալի է, պատասխանեց մանկամարդ կին-
մը, որուն ծագկեփունջ մը կը նուիրէր Ռօտօլֆ: Թէեւ
վրան գլուխը թօփթփած է, սակայն նորէն հեռը օր-
րով պարել պիտի ուզէի եթէ զիս հրաւիրէր, նայնիօկ
անունս հանելու վախը այժօ ասնելով:

Երկու երկվայրկեան յետոյ Ռօտօլֆ, որ լսած էր
կնկան ըսածները, զնաց անոր մօտ և հրաւիրեց զինքը-
ձառով մը որ Ռիչլիէօակօն 80 աստիճան մուշկ և կնդ-
րուկ կը բուրէր:

Կնիկը անոր զօրծածած շտցուցիչ անկաններով
զարդարուն լեզուէն չփոթեցաւ և հրաւերը ընդունեց:
Ռօտօլֆ պարի նախնական գիտելիքին անձանօթ էր,
ինչպէս նաեւ երեքի կանոնին. բայց անանկ օրատօտ-
վար յանդգնութեան մը տէր էր որ վայրկեան մը չվա-
րանեցաւ պարին մէջ նետուելու և յանպարտօտից
անտնկ պար մը սկսաւ զառնալ որ մինչեւ այն աս-
տեն անձանօթ էր կաքաւորուեալներուն:
Պարածը «զղջումի և յաստջանաց» քայլութեան էր:

որուն ինքնասպաւթիւնը անհաւաստի յաջողութիւն
մը գտաւ: Կազի երեք հազար կաւարները վրան կը
խնդային զինքը ծողրելու համար կարծեօ, բայց
Ռօտօլֆ դարձեալ իր պարը կը շարունակէր և ան-
դադար իր պարուկին երեսն ի վեր կը փչէր բու-
րովին անտիպ քծներգեր:

— Աւա՛ղ, կ'ըսէր Մարտէլ նկարիչը, հաւատալու
չի դար, Ռօտօլֆ կը նմանի այն գինովին, որ կոտ-
րած շիշերու վրայ կը ասպրլակի:

— Ինչ կ'ուզես ըսէ. սքանչելի կնիկ մը գլխէ
հանեց, դուն ան նայէ. ըսաւ ուրիշ մը տեսնելով որ
Ռօտօլֆ այդ կնկան հետ կը մեկնէր:

— Մնաց բարով ալ չեօ ըսեր մեզի, պատաց
Մարտէլ ետեւէն:

Ռօտօլֆ նկարիչին քովը վերադարձաւ և ձեռքը
երկարեց անոր. այդ ձեռքը թրջած քարի սը պէս
պաղ և խոնու էր:

Ռօտօլֆի ընկերացող կինը նորմանախոցի յող-
թակազմ արջիկ մըն էր, մարմնեղ և հաստակազմ, ու-
ցուն բնածին գեղջուկ ձեւը յուսով կրքած էր աղ-
նուանալ Բարիզի զեղխ և անգործ կեանքին մէջ:
Մատամ Սերաֆինի պէս անուն մը ունէր և այդ մի-
ջոցին հոմանուկին էր ֆրանսական աւագանիին պատ-
կանսզ և յոգացուերէ բռնուած ձերուկ հարուստի մը
որ ամիսը յիսուն նարոյնոն կուտար իրեն, որմէ
մաս կը հանէր խանութպանի աչկերօթի մը որ ձեռէ
զատ բան մը չէր տար իրեն: Ռօտօլֆը հաճելի թուե-
ցաւ իրեն, թէեւ կը յօւսար որ անորմէ ալ բան մը
չպիտի կրնար բրցնել, սակայն նորէն հեռը ասն
տարաւ:

— Լիւթի՛լ, ըսաւ իր սենեկապանուկին, սվ որ
զալու ըլլայ ըսէ որ հոս չեմ: Եւ իր սենեկը մրա-
նելով, հինգ վայրկեան ետքը զուրօ ելաւ անկէ,

յոթեպէս պատրաստուած զգետներ վրան անցուցած :

Ռոստօֆ անչորտ և համր կեցած էր, ներս մտած վարկեանէն ի վեր խորատուգուած ըլլալով լսին հրծիւններով լեցուն անդունդի մը մէջ :

— Ալ ինձի նայած չունիք հետա չէք խօսիր, ըսաւ Սէրաֆին զորմացած :

— Օ՛ն, ըսաւ ինքնիրեն Ռոստօֆ զլուխը վեր առնելով, երեզը նայինք սըւոր, բայց արուեստին սիրոյն համար միայն :

«Եւ ի՛նչ տեսարան, այն տանն, օչքին առջև պարզուեցաւ» :

Ինչպէս Ռոստօֆ կ'ըսէ «Իւկն» ներս մէջ :

Սէրաֆին սքանչելիօրէն գեղանի էր. իր փառասուր մարմինը զորս վարպետօրէն մէջտեղ կը հանէր իր հագուստին ձեւը, շատ հրապուրիչ ըլլայ կը թըւէր հաւաւին թափանցիկութեան տակէն : Տփանքի բոլոր անդուպելի տենդերը արթնցան Ռոստօֆի երակներուն մէջ :

Տփանքի մը զլուխը ցառկեց և Սէրաֆինի նայեցաւ գեղեցկագիտակամէ ասարեր աչքով և այդ գեղեցիկ ազդեան ձեռքերը իրեններուն մէջ առաւ : Հիանալի ձեռքեր էին տառնք որ կարծես քանդակուած ըլլային հելլէն արձանագործութեան ամէնէն իսկափայ վարպետի մը ձեռքով :

Ռոստօֆ այդ ձեռքերուն իր ձեռացը մէջ գողգողալը զգաց և այլապէս քան իրբեւ արուեստագէտ քննադատ դէպի իրեն քաշեց Սէրաֆինը, սրուն երեսները կը ներկուէին այն կարմրութեամբ որ հեշտանքին արշալոյսն է :

— Այս էակը համոյքի իրական գործիք մըն է, սիրոյ ճշմարիտ «թրատիվարիլու» մը, որով պարաստ եմ նուագ մը եղանակելու, մտածեց Ռոստօֆ, որչափ կերպով իմացած ըլլալով անոր օրօրին բարասելը :

Այդ պահուն, յարկաբաժնին դրան զանգով ը ուժգնապէս զարնուեցաւ :

— Լիւսի՛լ, Լիւսի՛լ, պոռոց Սէրաֆին սենեկապանուհիին, մի բանար և ըսէ որ առնը չեմ :

Այդ Լիւսիլ անունին երկու անգամ կրկնուելուն Ռոստօֆ սաքի լաւ :

— Որ և է կերպով, ա, կին, զձեզ անհանգիստ ընել չեմ ուզեր. ըսաւ Սէրաֆինի, և յետոյ հարկ է որ մեկնիմ, ժամանակը ուշ և բնակարանս հեռու է Գիշեր բարի :

— Ինչո՞ւ կը մեկնիք, պոռթկաց Սէրաֆին, ինչո՞ւ կը մեկնիք, ես ազատ եմ և կրնաք հոս մնալ :

— Անկարելի է, պատասխանեց Ռոստօֆ, Ասերիօ կայէն եկող ազգակամի մը կ'օգտանեմ այս գիշեր և եթէ ես առնը չգտնուիմ զի՛նքը ընդունելու համար, կը սրդողի և կրնայ զիս զրկել իր ժամանակութենէն : Գիշեր բարի, օրկին :

Եւ սձայարանքով մեկնեցաւ : Սպասուհին լոյս ցուց իրեն : Ռոստօֆ անդիտակցարար աչքերը անոր վրայ պտըտցուց : Նրբակազմ, դեռափ կին մըն էր. ծանր քալուածքով շատ տեգոյն իր դէմքը շատ սիրուն պատկեր մը կը ձեւացնէր իր բնականէն վէտովէտաւոր սեւ մազերուն հետ և իր կապոյտ աչքերը կարծես երկու հիւանդ աստղեր էին :

— Ո՛վ ուրուական, ճիւղ Ռոստօֆ ընկրկելով այդ կնկան առջև որ իր հոմանուհիին պէս միեւնոյն տաննը և թիւնոյն կերպարանքը ունէր, քաշուէ՛ առկուէս, ի՛նչ կ'աւղեւ ինէ, և շուտափոյթ կերպով վոր իջաւ սանդուղնէն :

— Բայց, օրկին, ըսաւ սենեկապանուհին օրուհւայն քով երթալով, այդ երիտասարդը խենդ է :

— Ապուշ չրե՞ս, պատասխանեց Սէրաֆին յուսաբեկ, ա՛խ, ասիկա զառ մը պիտի ըլլայ ի՛նչի ու-

բիշ անգամ բարի չըլլալու: Եթէ սա Լէօն աւանակը
խելք ընէր հիմա գալու...:

Ռօօօլֆ մէկ շունչով շիտակ տուն գնաց:

Սանդուղներէն վեր ելած թանկ վրայ դը-
տու իր շիկագոյն կաթուն, որ աղիօզօրծ ճիշեր կ'ար-
ձակէր: Այսպէս, երկու գիշերէ ի վեր ի դուր իր ան-
հաւատարիմ սիրուէին կը կանչէր, կառու Մանօն Լէո-
քօ մը որ սիրախօսյալ պտոյտի մը ելած էր թաղին աս-
նիքներուն վրայ:

— Խեղճ կենդանի, ըսաւ անոր Ռօօլֆ, քեզ ալ
ինծի պէս խաբեցին. զու Միմիդ ալ իմինիս պէս
խաղ մը խաղաց քեզի: Ինչ և իցէ, եկուր մխիթա-
րենք զիրար: Կը տեսնե՞ս, խեղճ կենդանիս, շինե-
ցու և կատուներու սիրտը անդունդ մըն է, զոր
մարդիկ և կատուները չպիտի կրնան երբեք հասկնալ:
Երբ իր սենեակը մտաւ, հակառակ օդին օսա-
տիկ տաք ըլլալուն, Ռօօլֆ զգալ կարծեց ստուց-
եալ վերարկուի մը ուսերուն վրայ իջնելը:

Մենութեան սառնութիւնն էր այդ, գիշերուան
այն այն անուար մենութեան, զոր սչինչ կրնայ
խանգարել: Մօմը վառած թանկ տեսաւ սենեակին
ուկերուն վիճակը: Կարա ներուն գարօցները բաց
ձգուած էին և ձեղունէն մի: Կը գետինը անկըր քըխ-
րութիւն մը կը լեցնէր այդ պզտիկ սենեակ, որ աս-
նապատէ մը աւելի մեծ երեւցաւ Ռօօլֆի ուղիւն:
Քալած թանկը օտքերը կը զարնուէին Միմիի պտա-
կանոց թափանցներով լեցուն ճրարներու, և ուրա-
խութեամբ հաստատեց որ ան առկաւին չէր եկած
զանսք վերցնելու, ինչպէս ըսած էր աստուն: Ռօ-
օլֆ, հակառակ իր բոլոր ընդվզանքներուն, զգաց
որ հակազգացութեան ժամը կը մօտենար և աղէկ մը
կը գուշակէր թէ զժաբըսեր գիշեր մը իրեն քաւել
պիտի տար երեկոյեան իր վայելած ամբողջ բերկ-
բանքը: Մայայն կը յուսար որ իր յողմաւարչար մար-
մինը որտիւ մէջ այնքան երկար թանկ է ի վեր զըս-
պուած անդօհներու զարթուէն թուղ պիտի ներկէր:

Անկողնին մօտեցած և անոր վարագոյրները մէկ-
զի բրած միջոցին, տեսնելով այդ անկողնիւր որ եր-
կու օրէ ի վեր չէր ուրուած, ինչպէս նաեւ այն եր-
կու գլխի բարձերը, որոնց մէկ հատին տակ կէս մը
կը թօքչէր կանացի գիշերաւոցի մը զարդարանքը,
Ռօօլֆ զգաց որ սիրտը կաշկանդուած էր անպար
տելի մամլակին մէջ այն անբանուշ մորմաքին որ չի
կրնար դուրս պոսթկալ:

Անկողնին օտքին կողմը կը կցու, երկու ձեռքե-
րուն մէջ տաւ ձեկապը և այդ անապատացեալ սեն-
եակին մէջ ակնարկ մը նետելէ ետք, աղօղակեց.

— Անուշիկ Միմիս, ո՛վ իմ ասուիս բերկբանքը-
իրա՞ւ է որ ձգեցիր գոցիր, վանտեցի զքեզ և թէ այ-
նուհետեւ երեսը չպիտի տեսնեմ. Աստուած իմ, Աստ-
ուած իմ: Ո՛վ թխտեցր գեղանի դուխ, որ օրտեղ
այնքան երկար թանկ քնացար, նորէն պիտի չգա՞ս
տոտը վրայ հանգչելու, ո՛վ քմավար ձայն, զու գըգ-
ուանքներդ ինծի ցնորում և ցասումներդ հրճուանք
կը պատճառէին. արդեօք զքեզ կրկին պիտի լսե՞մ:
Ո՛վ կապուտակ երակներով մինինիկ ձեռքեր, ես որ
չրթներօ նշանած էի ձեզի հետ ո՛վ շուշանութոյթ
թաթիկներ, վերջին համբոյրօ էր արդեօք որ ըս-
տացաք:

Այդ ճալքովին խորէն տեսնել կը կարծէր իր
գեղանի հոմանուկին հետ անցուցած գիշերներուն
ուրուականին դուրս ցցուիլը: Գիշերային լուսութեան
մէջ օրիորդ Միմիի ցնծալից կերպով խնդալուն ար-
ձագանգը կը հասնէր ականջին յատակ և պերճանքն-
չիւն և վերջիլից անոր նազելի և հողորդական դուար-
թութիւնը, որով այնքան անգամներ ան մօտցնել
ուսած էր իրեն բոլոր նեղութիւնները և բոլոր հի-
քութիւնները իրենց արկանալից կեանքին: Այդ գի-
շերին ամբողջ անեղութեանը, վերապիլ կարծեց
այն ութ ասիտները, զորս անցուցած էր քովն ի վեր
այդ թարմագեղ կնկան, որ դուցէ երբեք զինքը չէր
սիրած, բայց անոր գողարիկ և փոփկողզաց սուտե-
րը և կեղծիքները գիտցած էին Ռօօլֆի օրտին մէջ

վերկենդանացնել իր առաջուան երիտասարդութիւնը և կարողը: Նոր ծագող արշալոյսը վրայ կասու ճիշդ այն պահուն որ Ռոտոյֆ յոգնարեկ, կը գտէր այնե-
րը, որ մինչև ամառու իրենց թափած արցունքներէն կաս կործիր կորած էին: Յաւազին և անաւոր գիշե-
րաջանութիւն, որուն նմանը մեր մէջէն ամէնէն ծաղրասէրը, ամէնէն սկեպտիկը քանի մը անգամներ անցուցած է կեանքին մէջ

Առտուն, երբ բարեկամները ներս մտան սենեա-
կէն, աւրուած էր:

— Տե՛՛՛ք հիմա, բաւ Մարտէլ, ես բողէն գի-
տէի որ առանկ պիտի ըլլայ. իր երէկի ուրախու-
թիւնն է որ սրտին զարկած ըլլալու է: Աս առանկ չի
կրնար տեսել սակայն:

Եւ երկու երեք ընկերներու հետ համախորհուրդ սկսու օրիորդ Միմի վրայ խել մը անխորհուրդ յայտ-
նութիւններ ընել, որոնց ամէն մէկ բառը փուշի պէս Ռոտոյֆի սրտին մէջ կը մխուէր: Բարեկամները իրեն ապացուցին թէ ամէն առանկի պէս խաբուած էր թէ իր տանը մէջ և թէ դուրսը և ծիւրախաի հը
րեշտակին պէս այդ դաշկադէմ արտաքին չար զգա-
ցումներու և վայրագ բախտերու առաջ մըն էր հա-
մակ:

Մէկը և միւսը փոխնիփոխ ձեռք առին իրեն մը-
տազրած գործը, որուն նպատակն էր հասցնել Ռո-
տոյֆը այն կէտին ուր գառնացեալ սէրը անգոհու-
թեան կը փոխուի, բայց իրենց մտադրութիւնք կի-
սովին միայն յաջողութիւն գտան. բանաստեղծին յու-
սահատութիւնը զայրոյթի վերածուեցաւ: Կատաղօրէն նեռուեցաւ ասոր օրուան պատրաստած ծրարներուն վրայ և մէկ կողմ դնելէ ետքը այն ամէն բաները զորս համանուէին հետը բերածէր ամէնէն ներս մտած ատե-
նը, մէջանդէն վերցուց ինչ որ ինքը տուած էր անոր իրենց կենակցութեան տեսողութեանը, այսինքն ա-
նոր գոյքերուն մեծագոյն մասը և մանաւանդ պաճու-
ձանքի առարկաներ, որոնց վրայ Միմի հոգի կուտար

բոլոր զօրութեամբը իր պլառասիրութեան որ կշտանալ
չէր գիտեր վերջին ասեմները:

Յաջորդ օրը ցերեկին Միմի իր ծրարները առնե-
լու եկաւ: Ռոտոյֆ տունն էր և մինակը:

Արժանապատուութեան բոլոր զօրութիւնները
հարկ եղաւ որ մէջանդ գային վար դնելու համար
զինքը որպէսզի հոմանուէիին լանջքին չփթթուի:
Համար նախապիւնքերով ասոր ընդունելութիւն մը բո-
րու և օրիորդ Միմի պատասխանեց իրեն այն սասն
և սիրա ծակող հեզնութիւններով որ ամէնէն ապի-
կարներուն և երկչոտներուն ճանկեր բուսցնել կու-
տայ: Հանդէպ այն արհամարանքին, որով իր հոմա-
նուէին լրբեմի յամառութեամբ մը զինքը կը ձողկէր,
Ռոտոյֆի բարկութիւնը վայրագ և զարուբի կեր-
պով պոթիւց: Վայրկեան մը եկաւ որ Միմի բար-
ստփէն աստի գոյն կարած, վախցաւ որ մի գուցէ չը
կայինայ ողջ ազատիլ անոր ձեռքէն: Արձակած ձի-
չերէն դրացիները վաղեցին եկան և զուրս հանեցին
զինքը Ռոտոյֆի սենեակէն:

Երկու օր ետքը, Միմի բարեկամուէիներէն մէ-
կը եկաւ Ռոտոյֆին հարցնելու համար թէ տրամա-
դիր էր արդեօք ալլալ վար դրած հագուստի ծը-
րարները:— Ոչ, պատասխանեց: Իր հոմանուէիին կող-
մէ եկող բաներ կնկան բերանը փնտաեց և շաղկօ-
բատել տուաւ: Միմի վրայ, Այդ կինը իմացուց որ
Միմի շատ թշուառ կացութեան մը մէջ կը գտնուէր
և քիչ օրէն ամառէրը զինքը դուրս պիտի նետէր:

— Հոպա սերօ՞ղը, որուն վրայ հոգի կուտար:

— Բայց, պատասխանեց Ամէլի՛ յիշեալ բարեկա-
մուէին, այդ մարդը բնաւ նպատակ չունի զայն իր-
բեւ համանուէի պահելու: Արդէն ան հաս մը ունի
շատոնց ի վեր և շատ երես տուած չունի Միմի, որ
վրաս մնացած է և շատ նեղութիւն կուտայ ինծի:

— Թող գլխուն ձարը նայի, բաւ Ռոտոյֆ, ին-
քը իր ձեռքովը բրաւ, ես չեմ խոտնուիր...:

Եւ քննարանութիւններ ըրաւ օրիորդ Ամէլիի և
հաւատացնել ալ ուզեց անոր որ իրմէ գեղեցիկ կի-
չի կար աշխարհիս վրայ: Ամէլի գնաց Միմի ահանջը

ձգեց Ռոսուլֆի հետ ունեցած տեսակցութիւնը:

— Ի՛նչ կ'ըսէ, ի՛նչ կ'ընէ, հարցուց Միմի, իմ խօսքս ըրա՛ւ:

— Ամենեւին, արդէն մտացեր է քեզ, անուշիկս. Ռոսուլֆ նոր հստանուհի մը բռներ է և հիանալի շըրջազգեստ մը առեր է անոր. կ'երեւայ թէ այս օրերս ձեռքը չառ ստակ անցեր է, ինքն ալ ըսես՝ լօրաք պէս հագուեր էր. ի՛նչ ալ շնորհքով երեւաստորդ մըն է, ինծի անանկ ազուար բաներ ըսաւ որ...:

— Ես պիտի փնտռեմ հասկնամ թէ ի՛նչ ըսել է ասիկա:

Ամէն օր, օրիորդ Ամէլի՛ Ռոսուլֆը տեսնելու համար կուգար օրևէ պատրուակով և Ռոսուլֆ, ուղէր չուղէր, չէր կրնար ինքզինքը զօպել Միմիի վրայ խօսելէ:

— Անանկ սերտիս է որ, պատասխանեց բարեկամուհին, կարծես թէ այդ թշուառ վիճակին մէջ չը գտնուէր: Մնաց օր, ան կը հաւատաէ թէ ուղած տանը պիտի գայ ձեզ գտնէ ասանց կանխաւ իմաց տալու, և միտքը դրած է ասանկ ընել օրայն և միմիայն ձեր բարեկամները կտաղեցնելու համար:

— Աղէկ, աղէկ, ըսաւ Ռոսուլֆ, թող գայ տեսնենք:

Եւ նորէն գարպաս ընել սկսաւ Ամէլիին, որ ասուն գացածին պէս, տեղն ի տեղօքը եղածը կը պատմէր Միմիի և երզում կը հանէր որ Ռոսուլֆ խենդի պէս սիրահարած էր իրեն:

— Երէկ ալ, թէ՛ ձեռքս պողաւ և թէ վիզս, կ'ըսէր: Կ'ուզէ որ վաղը զիս հետը պարտանդէս տանի:

— Սիրելի բարկամուհիս, ըսաւ Միմի զգածուած, ինչ ըսել ուզելիզ կը հասկնամ կոր, ինծի շլլեցնել ասալ կ'ուզես թէ Ռոսուլֆ սիրահարած է քեզի և զիս քանի տեղ չի գներ: Պարօպ տեղը ժամանակը կը կործնցնես թէ՛ անօր և թէ ինծի հետ:

Իրօզութիւնը այն էր որ Ռոսուլֆ Ամէլիի հետ կը

թացիկնար զայն իր առնը աւելի ստէպ բերելով անօր հետ Միմիի վրայ խօսելու ասիթներ ստեղծելու համար, մաքիւմէլութիւն մը որ թերեւս նպատակ մը ունէր, բայց Ամէլի տեսնելով որ Ռոսուլֆ միշտ կը սիրէր Միմին, և այս վերջինը չառ չպիտի ուշանար զալ անօր հետ բնակելու, բայց ջանքը կը թափէր ձարպիկօրէն յերիւրուած քաւթիւններով, կարելի եղածին չափ չբացնել ամէն ինչ որ կրնար երկու տարփածուները մօտեցնել իրարու: Այն օրը որ պարաս հանդէս պիտի երթային, Ամէլի առասուն կանուխ Ռոսուլֆին գնաց հարցնելու թէ օրոշումը որոշու՞մ էր:

— Այո, պատասխանեց անօր. ասիթը չեմ ուզեր փախցնել արդի ժամանակներու ամէնէն գեղեցիկ կընկան պաշտպան ասպետը ըլլալու:

Ամէլի առաւ այն պրօնայ կերպարանքը, զոր ունեցած էր, առջին և միակ անգամը, որ երեւցած էր Բարիդի շրջապայրին մէկ անշտն թատրոնին բեմին վրայ, նստիչաի շարքարդական դերի մը մէջ, և Ռոսուլֆին խորատացաւ որ գիշերը պատրաստ պիտի ըլլար պարահանդէսին համար:

— Աղէկ միտքս ինկաւ, ըսաւ Ռոսուլֆ, ըսէք օրիորդ Միմիի որ եթէ կ'ուզէ թող գայ գիշեր մը ինծի հետ անցընէ, ես ալ պատրաստ եմ իր ինչքերը իրեն վերադարձնելու:

Ամէլի կտարեց Ռոսուլֆի յանձնարարութիւնը, բայց անօր իր հասկցածէն տարբեր իմաստ մը տալով:

— Ինչ Ռոսուլֆը վարնոց մարդուն մէկն է եղեր, ըսաւ Միմիին և ըրած առաջարկը պարզպէս խայտառակութիւն է: Իր այս ընթացքովը զքեզ ամէնէն անարգ, ամէնէն գծուծ արարածներուն կարգը կ'ուզէ իջեցնել. եթէ դուն իր առնը երթաս, ոչ միայն լաթերը չպիտի տայ, այլ և իր բոլոր քրեկամներուն տղու զքեզ ծաղրուծանակ պիտի ընէ: Աօրիկ մէջերնին կարգադրուած գաւակցութիւն մըն է:

— Ես ալ չեմ երթալ, ըսաւ Միմի: Բայց երբ տեսաւ որ Ամէլի իր պատճառները կը

պատրաստէր, հարցուց որ պարահանդէս պիտի երթա՞ր:

— Այո՛, պատասխանեց միւսը:

— Ռոտօլֆի՞ն հեա:

— Այո՛, պիտի գայ և առնէն քօան քայլ հետևինձի պիտի սպասէ:

— Բարի զուարճութիւն, ըսաւ Միմի և տեսնելով որ ժամագրութեան ատենը կը ճօտենար, շտապաւ վազեց գնաւ Ալէլիի սիրողին առնելու և իմաց առաւ անոր թէ Ամէլի զինքը խաբելու մրայ էր իր նախկին սիրականին հետ:

Պարտնք վագրի մը պէս նախանձոտ և անուայայ մէկու մը հանգոյն դնաց գտաւ Ամէլին և ըսաւ անոր թէ գիշերը միասին անցընել կ'ուզէր:

Ժամը ութին Միմի վազեց այն անգը ուր Ռոտօլֆ պիտի սպասէր Ամէլիին: Տեսաւ որ սիրողը վեր վար կը պառաւէր մէկու մը սպասողի շարժումներով: Երկու տնգամ քովէն անցաւ, առանց մօտենալ համարձակելու: Այդ իրիկունը Ռոտօլֆ խիստ վայելչապէս հագուած էր և ութ օրէ ի վեր անցուցած սաստկայայտ ասֆալտները մեծաշուք դրոշմ մը առած էին դէմքին: Միմի չափազանց յուզուեցաւ. վերջապէս սորոշում առաւ հեռը խօսելու: Ռոտօլֆ առանց զայբայթի զինքը գիմաւորեց և որպիսութիւնը հարցուց, յետոյ հասկնալ ուզեց թէ ի՞նչ էր քովը գալու շարժառիթը, և այս ամէնը ըսաւ քաղցր, մեղմիկ ձայնով մը, որուն մէջ կը ջանար զգալի ընել չը աւալու օրիբողին շնչա մը:

— Ե՜տ դէ՛լ լուր մը ձեզի տալու եկած եմ: Օրիորդ Ամէլի չպիտի կրնայ պարահանդէս գալ ձեզի հետ, որովհետև սիրողը թող չի տար կոր:

— Ոտրեմն մինակս պիտի երթամ:

Հոս օրիորդ Միմի սահելու պէտք ըրաւ և Ռոտօլֆի ուսին վրայ կոթնեցաւ: Բանաստեղծը թեւէն բռնեց և առաջարկեց զինքը առնալ առաջնորդելու:

— Չէ, ըսաւ Միմի, Անժէլին հետ կը բնակիմ, և որովհետև ան իր սիրողին հետն է հիմա, մինչև որ ան չմեկնի, չի կրնար առնել երթալ:

— Ինձի մօտիկ ըրէ ուրեմն, ըսաւ Ռոտօլֆ, քօնի մը օր առաջ օրիորդ Ամէլիի միջոցաւ առաջարկուած թիւն մը ըրի ձեզի, չեմ գիտեր թէ զայն ձեզ հարգե՞ց:

— Այո, ըսաւ Միմի, բայց անանկ ձեռով մը, որուն չուզեցի հաւատալ նայնիակ մեր մէջ անցած դարձածէն ետքը: Չհաւատացի թէ հակառակ այն գանդաւաններուն, զորս ինձի գէժ սուսնալ կը կարծես դուն կրնայիր երեւակայել որ առանկ սակարկութիւն մը ընդունելու չափ ստորնացած ըլլայիր:

— Դուն զիս լաւ մը չես հասկցեր և կամ սխալ կերպով բացատրեր են ձեզի: Ըսածս ետ չեմ տոնէր, ըսաւ Ռոտօլֆ, հիմա ժամը ինն է, խորհելու համար գեո առջևնիդ երեք ժամ ունիք: Մինչև կէս գիշեր բանալին դրանս վրայ պիտի գտնես:

Գիշեր բարի, մնաս բարով և կամ ցտեսութիւն:

— Մնաս բարով ուրեմն, ըսաւ Միմի դողդոջուն ձայնով մը:

Եւ իրարմէ բաժնուեցան...: Ռոտօլֆ առնալ գրնաց և առանց վրան հանուելու նեառեցաւ անկողնին վրայ: Ժամը առանկ մէկուկէտին օրիորդ Միմի սննեակէն ներս կը մտնէր:

— Եկած եմ խնդրելու որ հիւրասիրես զիս ըսա՛: Ամէլիի սիրողը քովը մնացեր է և չկրցայ առնել երթալ: Առաւան մինչև ժամը երեքը իրարու հետ խօսակցեցան, բացառելի խօսակցութիւն մը, որուն մէջ մերթ ընդ մերթ ընթանի աղաւան կը յայտնուէր պաշտօնական վիճարանութիւններու ազուրձին:

Ժամը չորսին մօտերնին մարտնչաւ: Ռոտօլֆ նոր մը վառել սկսեց:

— Չէ, չուզեր, ըսաւ Միմի, չարժեք, ալ պտուկու առնելու եկած է:

Եւ հինգ վայրկեան ետքը իր թխահեր աղաւոր գլուխը բարձին վրայ իր անգը դրաւ տեղը: Հետեւեալ առաւուն ամէնէն առաջ Ռոտօլֆ ելաւ անկողնէն և խել մը ծրարներ ցոյց տալով Միմիի, անուշութեամբ ըսաւ անոր:

— Ահա քու բոլոր ունեցածներդ, կրնաս տանել
տանիւ. ես խօսքիս օէքն եմ:

— Օ՛հ, բաւ Միմի, շատ յոգնած եմ ինչպէս կը
տեսնեմ, և չպիտի կրնամ մէկ անգամով տանել տա-
նիւ: Աւելի լաւ կը սեպեմ նորէն գալ:

Եւ օրովհետեւ վրան հազուած էր, մինակ փող-
կապ մը և զայդ սը թեւնոցներ տաւ:

— Մնացածն ալ կը տանիմ... կամայ կամայ, յա-
րեց ժողովուրդ:

— Ինձի նայէ, զամ ամէնքը տար և կամ բան
մը մի տանիր, բայց միտնգամ ընդ միշտ թող վեր-
ջանայ:

— Թող վերսկօի, ընդհակառակը, և թող տեսէ,
բաւ թարսագեղ Միմին:

Միտնին նախաձայնին ընելէ ետք, քաղքէն դուրս
պտօյտի ելան, Լիւքսէնպուրի պարտէզէն անցած օ-
տաննին, Ռոօօլի մեծանուն բանաստեղծի մը հանդի-
պեցաւ ոչ զինքը սքանչելի բարութեամբ մը հիւրըն-
կալած էր միշտ: Պատշաճութեան համար Ռոօօլի զօյն
չաեսնելու պիտի դարնէր, բայց բանաստեղծը ժամա-
նակ չթողուց և քովէն անցնելով բարեկամական նշան
մը ըրաւ և մանկամարդ բարեկամուհին բարեւոց շը-
նօրհալի ժպտով մը:

— Ո՛վ է այս պարօնը, հարցուց Միմի:

Ռոօօլի անունը անուն մը արտասանեց որ հա-
ճօքէ ու պարտութենէ չիհնիլ տաւ Միմին:

— Ա՛խ, բաւ Ռոօօլի, այս հանդիպումը բա-
նաստեղծին հետ օր այնքան հիտնալի կերպով քնա-
րերդած է սէրը բարեգուշակ դէպք մըն է որ բարե-
բաւակ օտի դարձնէ սեր հաշտութիւնը:

— Ի՛նչ կ'ուզես ըսէ, ես քեզ կը սիրեմ, ըսաւ
Միմի բարեկամին ձեռքը սեղմելով, ասանց կարեւո-
րութիւն տալու շուրջերնին խոնուած բազմութեան:

— Աւա՛ղ, մտածեց Ռոօօլի, չեմ գիտեր թէ օ՛րը
աւելի ազէկ է, ձգել որ քեզ խաբէն հաւատացած ըս-
լալուդ համար և կամ չհաւատալ երբեք, միշտ խաբ-
ուելու վտիւռդ:

„ՀԱՃԵԼԻԻՆ ԸՆԴ ԱՌԱՋ“

Արդէն պատմած ենք թէ ի՛նչպէս նկարիչ Մար-
օել ճանցած էր օրիորդ Միւղէթը: Անոնք առաւ
մը միացած էին քմայքին միջնորդութեամբ օր երեք-
առօտներորդ շքանակին քաղաքական է. անոնք
կարծած էին, ինչպէս սաէպ պատահած բան մըն է,
ամուսնացած ըլլալ օրաբաւ անջաման օրէնքով:
Բայց գիշեր մը, բաւն կախէ մը ետքը, օրու միջո-
ցին օրօշեր էին անմիջապէս զիրար ձգել, նշարեցին
օր իրենց ձեռքերը օր հրեժշտի համար սեղմած էին
մեղմիկ, զատուիլ չէին ուզեր, չուզեղմիկն իրենց
կամոյտութիւնը սէրի փոխուած էր: Երկուքն ալ ի-
րարու խոտովանեցան հէս մը խնդրով:

— Գլուխնուս եկածը շատ ձանրակչիւ բան է.
չունչանայի՛ր, ինձօր քրինք:

— Ո՛հ, յարեց Միւղէթ, երկուքս ալ անճարակ
զանուեցանք, առայուց պէտք եղած զգուշութիւննե-
րը ձեռք չառինք:

— Ի՛նչ կայ, ի՛նչ կ'ըլլաք, ըսաւ Ռոօօլի օր
Մարօելի դրացի եկած էր:

— Ի՛նչ պիտի ըլլայ, սա կայ օր պատասխանեց
անիկա Միւղէթը օրոց տալով, օրիորդը և եօ գեղե-
ցիկ գիււտ մը բրինձ, զիրար կը սիրենք եղեր:

— Տղօքս, ձեր գօրծը շատ պոյժաւ է: Ուզեր
էք դիտնալ թէ ձեր մէջէն ո՛վ աւելի ճարպիկ պիտի
փրթէր և երկուքդ ալ պարապ տեղը ալխատեր էք:
Միւսնայն բաձը ինձի և Միմիի պատահեցաւ: Երկու
տարեցոյց հիշուցինք զիշեր ցերեկ իրարու հետ կըն-
ուելով, Ամուսնութիւնը մշանջեմաւորելու միակ մի-
ջոցը ադ է: Այո՞ւ մը զուգեցէք ճոշի մը հետ և ա-
հա կ'ունենաք Փիլիման և Պօրիօ պէս սիրակցօրդ ա-
մօլ մը: Ձեր աստին կեանքը զայդը պիտի ըլլայ ի-
մինիս, և եթէ Շօնար և Յիմի գան այս տան մէջ
բնակելու, ինչպէս սպասեցաւ սեղի, ձեր կենակցո-

կան խումբը խիստ հեշտաւէտ պիտի ընէ այս
տունը իրբեւ ընտկարան:

Այդ պահուն կիւսթով Գօլին վրայ եկաւ: Անմի-
ջապէս անոր պատմեցին Միւղէթի և Մարսէլի գըլ-
թուն եկածը:

— Ըսէ՛ նայինք, փիլիսոփա՛յ, այս եղածը ի՞նչ
պէս կը գտնեաս:

Գօլին քերեց գլխարկին մազերը, գլխարկ մը որ
իրբեւ տանիք կը ծառայէր իրեն և մրմառաց:

— Ասանկ ըլլալուն ապահով էի արգէնս: Սէրը
բախտախաղ մըն է: Ով որ անոր կը քսուի, կը թայ-
թուի: Աղէկ չէ որ մարդս մինակը մնայ:

Իրիկունը տուն գալուն, Ռոսուլֆ ըսաւ Միմի:

— Կայնէ ճեղի լուր մը ասմ, Միւղէթ կը խեն,
դէնայ Մարսէլի վրայ և չուղեր անկէ բաժնուիլ:

— Խեղճ աղջիկ, պատասխանեց Միմի, գոնէ ա
խորժակը տեղը չըլլայ:

Իր կողմէն ալ Մարսէլ ընտուած էր Միւղէթի:

— Զայն երեսուննվեց քրազ կը սիրէ կար, ինչպէս
պիտի ըսէր Գօլին:

— Խեղճ աղայ, ըսաւ Միմի, ան ալ գոնէ նա-
խանձոտ չըլլար:

— Ըսածդ ճիշդ է, ան ու ես Օթէլլօյի աչա-
կերտ ենք:

Քանի մը ասեն ետքը Ռոսուլֆ և Մարսէլ ամու-
նեբուն եկաւ միացաւ Շոնար ամուլը: Երաժշտապէտը
այդ ասն մէջ կը փոխադրէր կարասիներ Ծիֆի Թէն-
թիւրիէան ալ միասին:

Այդ օրէն սկսեալ միւս ըսլար անեցիները հրալե-
սերու վրայ կը քնանային և վարձավճարութեան
պայմանաժամին ամէնքը համաշունչ աւունէն ելլելու
օրջումներն կը հաղորդէին ասնախորջ, Եւ սաուզելին
թէ որ չէր անցներ որ փոթորիկ մը չպայթէր մէկ
կամ միւս անեցիներուն մէջ, Երբեմն Միմին և Ռո-
սուլֆն էին որ ա՛լ խօսելու կարողութիւննին մնացած
չըլլալով, ձեռքերնուն տակ ինկած որ և է նետուե-

լիք սարկայով խօսք կը հասկնէին իրարու: Շոն-
արամ ալ Շոնարն էր որ գաւազանի ծայրով մը դի-
տողութիւններ կ'ընէր մեղամաղձիկ Ծիֆիին: Իսկ
Մարսէլ և Միւղէթ դոնփակ կը կոտորէին. անոնք
գոնէ վիճարանութեան չսկսած դուռ և պատուհան կը
գոցէին:

Սթէ երբէք պատահէր որ խողողութիւնը արբէր
այդ անուորներուն մէջ, միւս վարձակալները նուազ
դոկերը չէին բլլար այդ միակամութեան:

Միջնորմաբու անխորհրդապահութիւնը իրենց լը-
սելի ընել կուտար պոճեմ ամբներուն բոլոր գողա-
նիքները և առանց ուղեւու խելամուռ կ'ըլլային ո-
նոնց ամբողջ սիրային օրտազեղումներուն:

Անա ինչո՛ւ վարձակալներէն շտաբը կը նախըն-
տրէին անոնց հաւապատմանները քան հոշտութեան
դաշնագրերու վաւերացումը:

Շիտակը զրուցելու համար ըսենք որ վեց ամիս-
ներէ ի վեր անոնց անցուցած կեանքը պար-
զապէս զօրմանալէ էր: Եղբայրակցութեան ամէնէն
անկեղծը և անսթեւեթը կը արբէր այս ակումբին
մէջ ուր ամէն ինչ ամէնունն էր և որուն տեղամները
միւսնայն չափով կը մասնակցէին ամէն տեսակ ձա-
խողանքի և ժամ օր և է յաջողութեան:

Ամասուան մէջ ձօխութեան անանկ օրեր կային
ուր փողոց չպիտի իջնէին առանց ձեռնոց հագնելու,
ցնձութեան օրեր ուր մինչեւ գիշեր կերուխումի կու-
տային իրենք դիքենք: Ուրիշ օրեր ալ կային, ուր
արջունիքին այգելութեան պիտի երթան ին ասա՛յդ
կոշիկի, ծամպահութեան օրեր ուր միտոեղ չձայե-
լէ զոտ, ընկերութի ալ չէին ընթերթ և կամ եթէ որ-
քեք անսեռագրիակեան ճարպիկ հնարագիտութեան
մը շնորհիւ կարէնային ճաշ մը ձեռք անցոնել, այն
տանն ալ սեղանին վրայի պնակները ու սպասները
գողար կ'ընէին, ինչպէս կ'ըսէր օրիորդ Միմի. բ-
այդ արմանակրո՛շ բան... այսինքն թէ այս ընկերու-
ցութեան մէջ, ուր սեղանի և այնպէս երեք դեռափ

և գեղանի կիներ կը գանուէին, էրիկ մարգոց մէջ
երկպառուութեան և ոչ մէկ ցոյց տեղի ունեցաւ: Ա.
նոնք սաեպ կը ծնրադրէին իրենց հոմանուհիներու
ամէնէն չնչին մէկ զմայքին տաջեւ, բայց ոչ մէկը
նոնցմէ վայրձեան մը պիտի վարանէր կնիզան և բա-
րեկասին միջեւ:

Սէբը ինքնաբերութենէ կը ծնի մանուանդ, բա-
րեկամութիւնը ընդհակառակը կը կառուցուի. սանկ
ըսեմ, զգացում մըն է ստիկա որ շրջակայեցութեամբ
կը յառաջանայ: Բարեկամութիւնը մաքրին ետեղանու-
թիւնն է, իսկ սէբը սրտին:

Վեց տարի կ'ընէր որ Պօհնմները կը ճանչնային
զիրար: Ա. տնօրեայ մտերմութեան մէջ անցած ժա-
մանակի այս երկար միջոցը, առանց ամէն մէկին հա-
տու անհատականութիւնը խթարելու, անոնց միջեւ
մացուցած էր գաղտփորներու համաձայնութիւն սը,
համակցութիւն մը, զոր չպիտի կրնային գտնել այ-
լուր: Իրենց մասնուար բարքերը ունէին և մտերմա-
կան լեզու մը, որուն բանալին կարելի չէր որ օ-
տարները գտնէին: Ա. մէն անոնք որ մօտէն և կամ
մտերմօրէն չէին ճանչնար զանոնք, անոնց համար-
ձակ ընթացքը շնականութեան տեղ կը դնէին: Ա. տի-
կա սակայն անկողնութիւն էր սոսկ:

Հասա հ. գիներ, հանգէպ հարկադրուած և պայ-
մանագրակու բաներու, ամէնքն ալ կ'առաջնորդէր
և կ'արհամարհէին ինչ որ գեհնիկ էր: Չափազանց սը-
նափառի անուն հանած էին թէեւ, սակայն անոնք
հպարտօրէն կը շոշակէին իրենց փառասիրութիւննե-
րու յայտագիրը և իրենց արժանիքներուն գիտակցու-
թիւնը ունենալու ինքզինքնին չէին խաբար: Այն-
քան տարիներէ ի վեր որ միասին կ'ընթանային մի-
եւնոյն կեանքի մէջ, երբեմն միայն մրցորդութեան
մասնուած արուեստին ըերմամբ, նարէն սակայն
ձեռք ձեռքի աւուած, և սանտիս ըրած էին առանց
ուշադրութիւն ընելու, անձնական արժանապատու-

ութեան խնդիրները, ամէն անգամ որ սերէններ այդ
տեսակ խնդիրներ յարուցանել փորձեր էին պատակ-
տելու համար զանոնք:

Ա. սկէ դատ, անոնք կը յարգէին զիրար ճիշդ այն-
քան որքան արժանի էին յարգուելու, և հպարտան-
քը, որ մասնաբիւն դեղթափն է, զիրենք կը պակաս-
նէր արուեստին բարձր փանաքի նօթանձառութիւն-
ներէն:

Սակայն վեցամսեայ ընկերովի կենակցութենէ
ետքը, կնթողութեան ախա մը ճարակեցու յանկարծ
մէջերնին:

Նախաքայր աւնաղը Շանարը եղաւ: Օր մը դիտեց
որ Ֆիմի Թէնթիւրիէսի մէկ ծունկը սուշի ձեւուար
էր սիւսէն, և որովհետեւ ձեւակերպութեան և գնդեց-
կագիտութեան մէջ խիստ յատկախնդիր մէկն էր,
ճամբու դրաւ Ֆիմին, իրրեւ յիշատակ նուէր ընելով
իրեն այն գաւազանը, որուն ծայրովը այնքան յաճախ
գիտագութիւններ ըրած էր իրեն: Չայն ճամբելէն ետ-
քը Շանար դնաց բնակեցու այն տնակիին մէջ զոր
ձրիտար իրեն յատկացուցած էր ազգական մը:

Նրկու շարժեթ ետքը, Միմի Ռոտօլֆր կը ձգէր եր-
թալ օրգալու համար կառքերուն մէջ դերկոմս Բօլի
Բարօլիւօի նախկին աշակերտին տնակու գոյն շրջազ
գետաներ խոստացած էր անոր:

Միմիէն ետքը Միւղէթն էր որ փախու առնէն
և վերադին զնոց մեծազորդ կերպով մտաւ տարփա-
կան աշխարհին բարձր գոտուն մէջ, որմէ քաշուած էր
Մարտիլին ետեւէն երթալու համար:

Այս բաժանումը առանց կռիւի, առանց ցնցումի:
առանց կամ խստածութեան անդի ունեցաւ: Մնած
քմահաճօյքէ մը որ սէր եղած էր ետքէն, այդ կողմ
սերիչ յամանձայքով մը խզուեցաւ:

Բարեկենդանի գիշեր մը Օրէրայի պարանոնդէսին
սեր Մարտիլին հետ դացած էր, հակապարի մը մէջ
իրրեւ «վի գ'ա վի» ունեցեր էր երիտասարդ մը, որ
առանօք դ ըպաւ ըրած էր իրեն: Հոն իրարու հան-
գիպեցան և պարած ատեննին իրարու հետ քանի մը

բաւ փոխանակեցին: Գուցէ առանց ուղղելու, այդ հարիստասարդին իր ներկայ կեանքին վրայ անգեղակութիւններ ասած պահուն բերնէն փոխցուց թէ շատ զը փնտէր իր անցեալ Լեւոնքը: Եւ անանկ եղաւ որ «քառարիւղը անարեւուն, Միւղթ օթալեցու և ձեռքը փոխանակ Մարտէլին ասլու, որ իր ճշովալիէն» էր, «վի զ'ա վիճին թեւը մտու և աներեւութացու բազմութեան մէջ:

Մարտէլ մտածուի, փնտռելու ելաւ դոյն: Ժամ մը ետքը երիտասարդին թեւը մտած Օրէլայի սրճարանէն անոր դուրս ելլելը տեսաւ, բերանը յանկերդերով լեցուն: Մարտէլը նշմարելուն, սր անկիւն մը քաջաւած էր թեւերը կուրծքին վրայ թաշածեւած, մնաք բարձր վիճան մը ըրաւ, անոր ըսելով. «պիտի վերագուցանամ»:

Այսինքն «ինծի մի՛ օպտեր» թարգմանեց Մարտէլ: Նախանձաւ էր, բայց արամարտելու կարողութիւնը չէր կորսնցուցած և լու կը ճանչնար Միւղթը ասոր համար բնաւ չպատեց անոր գալուն: Ուստի ասուն դարձաւ սիրաը դանձալած, բայց ստամէքը պարտաւ:

Գորանի մը մէջ փնտռուքի ելաւ տեսնելու համար թէ արդեօք մէջը օւտելիքի մնացորդ մը կրնանա՞ր գտնուի կրանիդի կարծրութեամբ հացի կտոր մը և աղած հրինիդի կմախք մը գորկաւ ուղի:

— Գայլերու դէ՛ չեմ կրնար մտքաբիլ, մտածեց Միւղթի գոնէ «սուբէ» մը որո՞ւ ըլլալու է: Եւ թաշակիւնակին ծայրավոր ուղիքը սրբելէ ետքը, խնջել պատրուակելով. դնաց պահեցաւ: Երկու օր ետքը Միւղթ վարդազոյն սրահակներով դարդարուած զարդախօսի մը մէջ կ'արթննար. վարը գրան աղկէ կապոյտ «քուբէ» կառք մը կ'ապասէր, և կանչուած բալոր պարիկները իրենց հրաշալիքները օտքին բարձ էին: Միւղթ հիանալիօրէն աղաւթած էր և իր երիտասարդութիւնը կործնու ու լի թորմացած էր վայելչագեղութեան այս շրջանակին մէջ: Վերակաու իր նախկին կեանքը վերապրիլ, որ և է կանդէսէ չէր

պակտեր և կրկին օրացաւ իր երբեմնի համբաւին: Ամէն տեղ իր խօսքը կ'ընէին սակարանին նըրբանցքներէն սկսեալ մինչեւ Խորհրդարանին շմպեւանցներուն մէջ:

Գալով իր նոր սիրող Պ. Ալէքսիսին, օրրուն երիտասարդ մըն էր ան: Ստէպ կը գանգատէր Միւղթի անոր թեթեւարարութենէն և թէ անփոյթ էր երբ իր սիրոյն վրայ կը խօսէր: Ասոր վրայ Միւղթ անոր երեսը կը նայէր խնդալով և ձեռքը անոր ձեռքին դարնելով կ'ըսէր.

— Ի՞նչ կ'ուզեօ, սիրելիօ, վեց աւիօ շորունակ արքեղայ մարդու մը հետ, որ զիս աղցանով և սառնիկ կարագի ապուրով կը կերակրէր. «պատճա» չըրջողգեւտով կը հագուեցներ և ստէպ Օտէոն թափառնը կը տանէր, օրովհետեւ հարուստ չէր: Եւ օրովհետեւ խենդ կարած էի այդ հրէշին համար, և որովհետեւ ոէրը առանց ծախքի բան մըն է, ձեռք յոյժ կարի, չափէն աւելի ոէր մտխեցինք: Հիմա այդ սէրէն փշրանքներ միայն աւելցած են քովս, հաւաքեցէք զանոնք, եօ արգելք չեմ ըլլար ձեզի: Մնաց օր, եօ խօրգախութեամբ չարժեցոյ հետերնիդ և եթէ ժապուէ կներք այսքան սուղ չըլլային, եօ տակաւին իմ շկարչիօ հետ կ'ըլլայի: Եթէ օրրաւ կը հարցնեօ, օւթտուս ֆրանքնաց ճօրտէ՞ մը հագած օրէս ի վեր անոր գարնելը չեմ իմանար և շատ կը վախում օր գայն մոռցած չըլլամ Մարտէլի գզրոցներէն մէկուն մէջ:

Պօհեմ երեք անուորներուն անհետացում: Եղի տուաւ մեծաչաւը հանգէսի մը, օր անդի ունեցու իօրենց բնակած ասն մէջ: Ինչան ուրախութեան ասնաւէրը փոռաւը հայկերոյթ մը տուաւ և վարձակալները իրենց պատուհանները լուսավառեցին:

Ռօտօլֆ և Մարտէլ միասին բնակութիւն հաստատած էին, թէ՛ մին և թէ՛ միւրը մէյ մէկ կուլը կը պաշտէին առանց ճշգրտօրէն անոնց անունը գիտնա-

լու: Երբեմն կը պատահէր որ մէկը Միւզէթի վրայ
խօսէր և սրւօը Միսիի և այսպէս առաւ կ'ընէին:
Իրենց նախկին կեանքը մտքերնին կը , երէին , ինչ-
պէս նաև Միւզէթի երգերը և երգերը Միսիի , իրենց
անջուն անցուցած դիչերնները , դանդաղկոտ առ ւօտ-
եան ժամերը և երազի մէջ ըրած ճշերնին:

Այս երկեակ խօսակցութիւններու մէջ , մէկիդ
մէկիկ հնչեցնել կուտային բոլոր այդ փախուտ ար-
ւած ժամերը և օսվօրբօր կը յանդէին հոն՝ որ ան-
ցելոյն մէջ անցած դարձածին հակառակ երջանիչ էին
գարձեալ միտօրն գտնուելու և կարենալ ոտքերնին
վառարանին փայտակալներուն վրայ դրած , Դեկտեմկ
բերի փայտի կռնկերը հրահրելով ծխափօղնին քաշե-
լու և երկուքն ալ խօսակցութեան ձեւին առկ կա-
րենալ բարձրաձայն իրենք իրենց պատմելու , ինչ որ
ցած ձայնով իրենք իրենց կ'ըսէին մինակնին գտնը-
ւած տաննին , թէ շատ բիրտ էին այդ անյայտ-
ցած էակները , որ հեռերնին առած օտրած էին ի-
րենց երիտօտօրգութենէն ծուէն մը , զօր թերեւս կը
օրէին առկաին:

Դիչեր մը պուլվառէն անցած տանը Մարսէլ իր
մէ քանի մը քայլ անդին մանկամարդ կին մը նշմա-
րեց որ կաթէն իջած տանը , թող կուտար որ տե-
նաւի անքննադատելի կերպով պրկուած ձերմակ
գուլպայի կտոր մը : Կոռպպանը անգամ աչ-
քովը կը լսփէր այդ հիանալի պատխիչը:

— Նո՛ , ըսաւ Մարսէլ , ա՛նէք ռո կինը , նա-
յինք ինձօր մօտենալու է իրեն... գա՛մ , գա՛մ որ
ինքնատիպ բառ մը :

— Ներողութիւն , արկին , ըսաւ , քովը երթալով
անձանօթ կնկան որուն գէճքը առջի բերան չտեսաւ ,
պատահմամբ թաշկինակս ձեր ձեռքը անցօւ արգեօք:

— Այս՛ , պարօն , պատասխանեց դեռատի տիկի-
նը . ահաւտօրկ , և ձեռքը բռնած թաշկինակը ասաւ
Մարսէլին:

Արուեստագէտը զօրմօցմօն անդունդի մը մէջ
թաւալլօր եղաւ:

Յանկարծ խնդադին քրքիչէ մը , որ երեսն ի վեր
արձակուեցաւ , ինքզինքին եկաւ և այդ ցնծալից վա-
վառին մէջէն ձանչցաւ իր վաղեմի օերերը:

Օրիօրդ Միւզէթն էր անիկա:
— Հո՛ , հո՛ , ճչեց Միւզէթ . պարօն Մարսէլը ար-
կածախնդրութեան ելեր է : Ասիկա մաքէդ չէր անց-
ներ օակայն , չէ , ընդունէ որ այս հանդիպումը զւրկ
չէ համոզութենէ:

— Ես զայն տանելի կը գտնեմ , պատօթանց
Մարսէլ:

— Այս տանն ի՞նչ գործ ունիս հասակուանքը ,
հարցաւ Միւզէթ :

— Հոյակերա օտ չէնքը կ'ելթայի , բսաւ Մար-
սէլ , ցոյց տալով պզտիկ , աննշան թափօն մը , սւր
ձրի մուք ունէր:

— Արուեստի՞ն սիրոյն կամար:

— Ո՛չ . Լոռի օիրոյն : Ահա՛ քեզի բառախաղ մը ,
(ամուռ ար լ՛առ , ամուր ար Լօօ) մտածեց Մարսէլ ,
տանիս Բօլինի ծախեմ , բասախաղ րու ժողովածու մը
ունի անիկա:

— Այ Լօռ ըսածդ ի՞նչ տեսակ բան է , շարունա-
կեց Միւզէթ , որուն աչքերէն հարցական նշաններ կը
ժայթքէին:

Մարսէլ իր անշօհ կատակօրանութիւնը շարու-
նակելով .

— Քիմէր մըն է ան որ այս ծախին մէջ անմեղ
աղջիտն դերեր կը խաղայ , և ձեռքովը մաս-
ցածին յանջանոց մը կը ձմթկէր:

— Այս գիչեր ինձօր օրամիտ ես , ըսաւ Միւ-
զէթ:

— Եւ դուն շատ հեռաքրքիր , յարեց Մարսէլ:

— Քիչ մը կամօց խօսէ , ամէն մարդ կ'իմանայ ,
պիտի կարծեն թէ օրբահարներ ենք որ կը կուռը-
օինք:

— Այդ բանը առօրին անգամ չէ որ պիտի պատահէր մեզի, ըսաւ Մարտէլ:

Այդ խօսքին մէջ Միւզէթ գրգիռ մը կարծեց տեսնել և շուտով մը պատասխանեց.

— Վերջինն եւ չգիտի ըլլայ, չէ՞:

Բառը յօտակ էր և Մարտէլի ականջին գնդակի մը պէս չկանց:

— Ո՛վ երկինք շքեղագորգ, բացագոնչեց Մարտէլ ասողերուն նայելով, վկայ էք որ ասալին գնդակը արձակազը ես չեմ: Շտու, զբա՛ւ մը ասէք ինծի:

Այդ վայրկեանէն սկսաւ առփամարտը: Մինակ սիջագոյ մը պէտք կար դէմ առ դէմ բերելու համար այդ երկու քեանձայնները, որ այդքան աշխուժիկ կը նորոգուին: Քալած ասեանին Միւզէթ Մարտէլին կը նայէր և Մարտէլ Միւզէթին: Չէին խօսեր իրարու հետ, բայց ուղեբերին, սրտին այդ լիազօր թարգմանները, ասէպ կը հանդիպէին իրարու: Դիւանագիտական քառորդ ժամէ մը ետքը, նայուածքներու այդ ճշունկըձան խնդիրը կարգադրած էր լսելեայն և գործը վաւերացումի կը մնար:

Ընդհատուած խօսակցութիւնը վերստացաւ:

— Շիտակը ըտէ, Մարտէլին ըսաւ Միւզէթ, քիչ մը ասաց ո՛ւր կ'երթայիր:

— Ըսի արդէն, Լոռը տեսնելու:

— Ազու՞ր է:

— Բերանը ժպիտներու բայն մըն է կործնու:

— Հասկցուեցաւ, ըսաւ Միւզէթ:

— Բայց, հարցաւց Մարտէլ, դուն ո՛ւրի՛նչ կու գալիր Եսիթատիւնին (տեսակ մը կառք թեւերուն վրայ հեծած):

— Ալէքսիսին ընկերացեր էի մինչև կայարան, ուրկէ մեկնեցաւ ընտանիքը տեսնել երթալու համար:

— Ի՛նչ տեսակ մարդ է ադ Ալէքսիս ըսածդ:

Միւզէթ ալ իր կարգին օգտնչի կերպով պատահերացօց իր նոր սիրողը: Գուլվաններուն մէջտեղուանքը պարտած ասեանին Մարտէլ և Միւզէթ այսօր

պէ: շարունակեցին գրգռել իրենց սիրային յիշատակները: Միեւնոյն անկեղծիկ կերպով, փոխնիփոխ գողօր և ծողրական, ասն առ ասն կը վերկենդանացնէին այն անմահ ասողերը, ուր Ովրասիոս և Լիւզիտայն անքան շնորհալիօրէն կը փոստարանէին իրենց նորգոյ սէրերուն հրագոյրները և իրենց երբեմնի սէրերուն վրայ յետագրութիւն մը աւելցնելով կը վերջացնէին: Փողօցի մը անկիւնէն դարձած ասեանին, մէկէն ի մէկ գիշերապահ շինուորներու օտուոր խումբ մը գէմերնին ելաւ: Միւզէթ անբեկեալ վիճակ չ'ը պարզեց և Մարտէլին թեւին պըլլուելով ըսաւ անոր.

— Ա՛խ Ատաւած իմ, ասնի նայէ, աս ո՛րքան շինուոր փողօց թափուեր են, վախում նորէն յեղփոխութիւն պիտի հանեն, փախչի՛նք, ստեղծում կու գայ վրաս, զիս ասն ասր:

— Բայց ո՛ւր երթալ կ'ուզես, հարցուց Մարտէլ:

— Տունս, ըսաւ Միւզէթ, տեսնաս ի՛նչ աղւոր շակուած է, ասուրէ՛ճի կը հրաւիրեմ զքեզ, քողօքօհանութեան վրայ կը խօսինք:

— Ո՛չ, պատասխանեց Մարտէլ, որ պարեն Ալէքսիսի վրայ կը մտածէր, քու ասուց չեմ երթար: Գինիս ուրիշին գաւթին մէջէն խմել չեմ սիրեր:

Այս մերժումին առջև Միւզէթ ձայնը քաշեց: Յետոյ իր յիշատակներուն մշուշին մէջէն, խեղճ արթիթիւն աղքատիկ բնակարանը ուղեին առջև բերաւ, վասնզի Մարտէլ միլիոնաւէր չէր եղած. մէկէն Միւզէթ գողօփօր մը յղացաւ և գիշերապահներու ջոկատի մը երեւումէն օգտուելով, կրկին տեսողի մասնուեցաւ:

— Հիմա ուր որ է, պիտի սկսին կառելի, աղօքակեց, ասն երթալ չպիտի համարձակեմ երբեք: Մարտէլ, բարեկամ, զիս մէկ բարեկամուհիս ասունը ասր, որ քու բնակած թողիդ մէջ կը գտնուի:

ԲՕՆ Նէօֆ կամուրջէն անցած ասեմնին Միւզէթ քահանայ ժրն է բրցուց:

— Ի՞նչ կ'ըլլաւ, հարցուց Մարտէլ:

— Ոչինչ, բաւ Միւզէթ, միտքդ եկաւ որ բաբեկամակիս տունէն ելաւ. հիմա Պաթիննօ ի կողմերը կը նստի:

Երբ Ռոսուֆ Մարտէլին և Միւզէթին թնւ. թեւի ասուն դուր անաւ, բնաւ զարմանք չյայտնեց:

— Գէշ թաղուած սէրերը, ըսաւ, միշտ ասանկ կ'ըլլան:

ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎՈՒ ԱՆՑԲԸ

Հինգ վեց տարիներէ ի վեր Մարտէլ կ'աշխատէր այն նշանաւոր նկարին վրայ, որ ըստ իր ասուած հաստատիքներուն, պէտք էր որ ներկայացնէր կալմիր ծովու անցքը և հինգ վեց տարիներէ ի վեր ներկի այդ գրւթ-գրծոցը յամասօրէն կը մերժուէր քննիչ յանձնախումբին կողմէ:

Ահա ինչպէս, արուեստագէտին աշխատանքէն մուսէտն և մուսէտնէն աշխատանք այնքան անգամ ներ դացած եկած էր որ այդ ճամբան դոց սորված էր և եթէ անուակներու վրայ զեռնողէին դայն, այդ նրկարը ի վիճակի պիտի ըլլար միս մինակը Լուգրի թանգարանը երթալու:

Մարտէլ, որ ասան անգամ վերսկսած էր այդ պատկերը և զայն վերէն վար փոփոխած, «Ժիւրի»ի անդամներուն անձնակազմ թշնամութեանը կը վերադրէր այն խեցեղծիւքը, որով այդ նկարը ամէն ասարի կանոնաւորապէս ետ կը դարձուէր նկարահանգէտի սալօնէն, և իր պարտապ մէկ ժամուն՝ կանաթին կերբերասներուն ի պատիւ լուսանքներու բազումն մը յօրինած էր դժնէօրէն օտարասուր պատկերներով զարդարուած: Այդ համառուար եղած հաւաքածոն աշխատանքներուն և Գեղարուեստից վարժարանին մէջ գտած էր այն ժողովրդական մեծ յաջողութիւնը, զոր օւնեցած էր Մարտէլ Սուլթանին անձ:

նակաւն նկարիչ՝ Ժան Պէլէնի անսեռ «աէթօն»ը: Բարիգի բոլոր նկարիչները անկէ օրինակ մը կը պահէին յիշողութեան սէջ:

Մարտէլ երկար ասեմն չէր վեճած այն կատարմաներժ մտերէն, որով կ'ընդունուէր ամէն մէկ նկարահանգէտի: Ինքը հանդիսաւ որով աս համոզման կայանք ասուած էր որ իր նկարը պղտիկ տարբերութեամբ մը սպասուած զայդն էր «Կանայի հարսանսեաց», այդ հոգեյակաւն հրաշակներին օրուն պայծասներանգ շքեղութիւնը չկրցաւ աղօտել երեք դարերու փոշին: Այսպէս, ամէն ասարի «Սալօն»ի թուականին, Մարտէլ իր նկարը կը զրկէր «Ժիւրի»ին քննութեան: Մինակ, քննիչները շուարեցնելու և ջանալու համար որ անոնք վրիպին հանխակալ օրոջման մէջ որ ասուած ըլլաւ կը թուէին «Կարմիր ծովու անցքը» անպայտան մերժելու համար, Մարտէլ, ասանց բան մը փոխելու ընդհանուր յօրինուածէն, քանի մը մանրամասնութիւններ կը փոփոխէր և ուրիշ անուն մը կուտար նկարին:

Այսպէս, անգամ մը «Ժիւրի»ին ասջեւ բերուեցաւ «Ռուպիքօնի անցքը» անուան տակ, բայց Փարուսն կենարի պատմուածանին ասկէ գէշ ծպտուած, անսխիլապէս ճանչցուեցաւ և արժանապայել պատիւներով զրքուեցաւ ետ: Յաջորդ ասարին, Մարտէլ իր պատկերին հարթ երեսներէն մէկուն վրայ ճերմակ ներկի խաւ մը նեակց որ ձիւնը պիտի հեղձէր, անկիւն մը եղեւին մը անկեց և եզրագագիթի մը կայտերակաւն պահակի զօրքի համազգեստ հագցնելով, նկարը մկրտեց իրբու «Պէլէնիայի անցքը»:

«Ժիւրի»ս, որ այդ օրը իր ակնոցները լու մը օրքած էր, արմաւենիի տերեւներով նկարուն իր համազգեստին հանգրիմովը այս նոր հնարագիտութեանէն ալ յիտարուեցաւ: Ան կատարելապէս ճանչցաւ այդ յամառ պատկերը, մտնուանգ բազմափեան անձօնի ձիւ մը, որ կարմիր ծովուն մէկ կոնակին քօլն ի վեր կը վերաանէր: Այդ ձիւն մարթը կը ծառայէր Մարտէլ:

բու ասեւաուրով կ'զբողէր: Տան մը համար պէտք եղած աստներկու ֆրանքէն սկսեալ մինչև երեք հազար ֆրանքնոց մտրող կտրասօրներու կողմաներ կը ծախէր: Ամէն բան կը գ'էր և գիտէր շահով ծախելու ճամբան: Պարոն Բրէստօնի փոխանակութեան պանքան բան մը չէր բողզած մամբ այն օրօթէմին, զոր կը կիրարկէր Մէտիսիս, որ շահավոճառութեան հանձարը ունէր և զայն հասցուցած էր բարձութեան այն աստիճանին, որուն չէին կրցած հասնիլ իր կրօնակիցներուն ամէնէն վարպետորդները: Իր խանուած թը որ Բասուղէլի հրապարակին վրայ կը գտնուէր, գիւթահրաշ վայր մըն էր, ուր ուղածդ կը գտնէիր: Բնութեան բոլոր արտադրութիւնները, արուեստին բոլոր ստեղծագործութիւնները, ինչ որ կը ծնի բնութեան ընդերքէն և մարդկային հանձարէն, Մէտիսիոի համար ասեւաուրի ասարկաներ էին: Իր ասեւաուրը ամէն բանի ձեռք կը զարնէր, իրեն հարաք ամէն ինչ որ գոյսութիւն սւնէր, բացարձակապէս վաճառելի էր, նայնիսկ ան կը գործէր տեղաբնական աշխարհին մէջ: Մէտիսիո գողափորներ կը գնէր զանանք շահագործելու և համ ծախելու համար: Բոլոր գրագէտներէն և արուեստագէտներէն ճանչցուած, երանգապնակին մտերիմ և կողմաւորին ընտանի, արուեստաներուն Ազմօան էր ան: Թերթօնի ծրագրի մը փոխարէն օրկառ մը կը ծախէր քեզի, հողաթափներ հնչեակի մը փոխարէն և թորմ ձուկեր՝ փոխան ասարակերպ կործիքներու:

«Ժամու վրայ» կը խօսէր այն հրապարակագիրներուն հետ, որ պաշտօն ունէին լրագիրներու մէջ արձանագրելու քաղքին մէջ ասարածուած շոգմօզ շարախօսութիւնները, խորհրդարաններու վերնաստան մէջ ձեղի համար տեղ կը գտնէր ինչպէս նաեւ անհասական աշխարհիկ երեկոյթներու համար հրաւիրագիր մը, մէկ գիշերուան, մէկ շաբթուան և կամ մէկ ամսուան համար ընտկարան կը գտնէր թափառիկ նըրկարիչներու համար, որոնք Լուվաի մեծ վարպետնե-

րուն նկարներուն ընդօրինակութիւններով կը վճարէին զինքը: Թատրոններու նրբանցքները գողանիք չունէին իրեն համար և ձեռք օր և է մէկ թատերախաղը ընդունիլ կուտար և խաղացանկին մէջ ձեղի նըրկաստուօր տեղ մը կ'երաշխուարէր: Գլխուն մէջ քրտան և կինգ հաղար հասցէներու օւկեցոյցէն օրինակ մը կը պահէր և լու կը ճանչնար ընտկարանը, անունը գողանիքները բոլոր ականուար անձերու, ինչպէս նաեւ անչան եղողներունը: Իր համարակալութեան ձեռագործին մէջէն քաղուած քանի մը երեսներու ընդօրինակութիւնը պիտի կրնայ օ և է մանրամասն բացատրութենէ ակելի լու գողափոր մը տալ իր ասեւաուրին ընդանրականութեան վրայ:

— Հնախայր Պ. Լ.ի ծախուած այն կարկիճը զոր Արքիմէդէս գործածած է Սիրակուսոյի պաշարման ատեն, 75 ֆր.:

Օրագրող Պ. Վ.էն գնուած ակադեմիական Պ.***ի գործերուն չկարուած էջերով հաւաքածան, 10 ֆր.:

Նոյնին ծախուած քննադատական յօդուած մը ակադեմիական Պ.***ի, մտրողական երկատիրութիւններուն վրայ, 30 ֆր.:

Ակադէմիոյ անդամ Պ.***ի ծախուած աստներկու օրուակնոր թերթօն մը իր մտրողական գործերուն վրայ, 250 ֆր.:

Գրագիր Պ. Պ.էն գնուած գնահատական քննադատութիւն մը, ֆրանսական ակադէմիոյ անդամ Պ.***ի մտրողական գործերուն վրայ, 10 ֆր., ասկէ զատ, 50 լիպրօ հանքածուի և 2 քիլօ սուրճ:

Պ. Պ.ի ծախուած արկին Տիւպաօի պատկանած ձեռնապակեայ անօթ մը, 18 ֆր.:

Նոգ'լուշուք Օր. Տ.էն գնուած՝ իր մտրերը, 15 ֆրանք:

Պ. Պ.էն գնուած բարոյախօսական յօդուածներու շարք մը և Սէնի գաւառապետին սղղագրութեան վերջին երեք սխալները, 6 ֆր. ասկէ զատ Նորօլիի զոյգ մը կօշիկ:

Օր. Օ.ի ծախուած խորտեալ գիւտի մը, 120 ֆրանք:

Պատմ. գէտ նկարիչ Պ. Մ.էն գնուած վրան բաց պատկերներու շարք մը, 25 ֆր.:

Օր. Մ.ի ծախուած զոյգ մը սասակս և վեց զոյգ ձեռնոց, 36 ֆր., (սա հաշիւ սասցուած 2.75 ֆրանք):

Գրագէտ Պ. Ռ.էն գնուած 120 ֆրանքի պահանջ մը հաշուեցողութեան մէջ գտնուող լրագրէ մը, 5 ֆր.: (Ասկէց զսա երկու լրագր Մօրավիտի ծխուած):

Պ. Ֆէրտինանի ծախուած երկու սիրահարական նամակներ, 12 ֆր.:

Օրագրող Պ.էն գնուած 52 անոց իր Վարիզեան Սուրհանդակէն, 100 ֆր. սակէ զսա «չըմիւնէ» կազմած մը:

Այս քանի մը մէջը բումիւրէն կը տեսնուի թէ ինչ անտեսան համեմատութիւններ անէին հրեայ Մէտիտի գործառնութիւնները, որ հակառակ իր անդի ծայր ընտրական բանաւորին քիչ մը ապօրինի տեսակին, ոչ ոք սակայն զինքը անհանգիստ ըրած էր մինչեւ այդ օրը:

Երբ ներս մտաւ Պօկեմիսիւրու ասուէն այն վարպետարդի և ճարտիկ կերպարանքով որ զինքը կը յառկանչէր, Հրեան զուշակած էր որ պատէ ժամու վրայ կը հասնէր: Իրաւ ալ, չորս բարեկամներ ժողովի նստած էին և անհուշա քաղդի մը նախագահութեան տակ, հացի և միտի ծանրակշիւ հարկին վերայ կ'ոճաէին: Ամսուսն վերջին կիրակին էր, չորս բաստիկ օր, և զժնեայ ամսաթիւ:

Մէտիտի մուտքը խմբովին օղջունուեալ խընդագոյն եղանակով մը, վասնզի զիտէին թէ Հրեան ժլտաութեամբ կը գործածէր իր ժամանակը և քաղաքավարական այցելութիւններու համար չէր զոհեր զայն. հետեւաբար իր գալուտը կապակցութիւն անենալու էր գործի մը հետապնդման հետ:

— Բարի իբրիզուն, գարնանք, ինտա՛ր կ'երթաք 40:

— Բօլի՛ն, ըսաւ Ռոտօլֆ իր բարեկամին, որ անկողնին վրայ պատկած էր և հորիզոնական դիւքի քաղցրութիւնը կ'ըմբոյշինէր, ե՛լ, հիւրասիրութեան պարտականութիւնը կատարելու համար, թող մը ասուր մեր էր. ինչ. հիւր մը միշտ նուիրական բան մըն է: Յանուս Արթուսու կ'ողջունեմ զձեզ, աւելցուց բանաստեղծը:

Բօլին թիչն թող մը ասու որ անգագղինձի աստղութիւնը ունէր և զայն մտածեցուց Հրեային, հիւրասէր ձայնով մը բռնով անոր:

— Ենթադրեցէք վայրկեան մը որ կ'նստն էք զուր և ասէք սա սթօրը:

Մէտիտի ինկու թիկնաթօռին վրայ, և քիչ մը նաց պիտի զանգատէր անոր կործրութեանն եթէ յանկարծ միտքը չի գար թէ ինքն էր որ զայն փոխանակած էր Բօլինի հետ փոխան սկզբանց դաւանանքի մը զոր ծախած էր երեսփոխանի մը որ յանպատասաթից խօսելու դիւրութիւնը չունէր: Նստած ասենք Հրեային գրգռունեքը արծաթաձայն աղմուկ մը հնչեցուցին և այս քաղցրանուագ համարքը չորս Պօկեմիսեքը հեշտալից երազներու մէջ նետեց:

— Հիմա երգասացութեան նայինք, ցած ձայնով ըսաւ Ռոտօլֆ Մարտէլին, նուագակցութիւնը դէլ չեք բեւար կար:

— Պարօն Մարտէլ, ըսաւ Մէտիտի, ես պարզապէս եկած եմ ձեր բախար շինելու: Այսինքն թէ փառաւոր ասիթ մը կ'ընծայեմ ձեզի արուեստագիտական աշխարհին մէջ մուտք գործելու համար: Արուեստաբար, աղէկ զիտեցէք, պարօն Մարտէլ, անջրդի ճամբայ մըն է, որուն սկառիսն է փառքը:

— Պապա Մէտիտի, ըսաւ Մարտէլ, որ անհամբերութեանն ինքզինքը կ'ուտէր, յանուն ձեր պաշտպան ասրբին, յիտուն առ հարիւրին, կարճ խօսեցէք:

— Այո՛, ըսաւ Բօլին, կարճ ինչպէս Բէրէն Թագաւորը որ ձեզի պէս կարճ վեհապետ մըն էր (Սիր քօնօի մի), զուր ալ թլիփասուած ըլլալու էք (օրօքօնի), ս՛վ որդիդ Յակօբայ:

— Օ՛ւ՛, օ՛ւ՛, օ՛ւ՛, ազադակեցին Պօկնմները
տախտայտառեցին նայելով՝ անտեսելու համար թէ արդ-
եօք ան չէ՞ր ձեղքաւեր փրկութեան կլլելու համար:

Բայց այս անգամ ալ Գօլին խորատու չեղաւ:

— Ահա թէ ի՛նչ է խնդիրը, յարեց Մէտիօիս:
Հարուստ արուեստաւէրին մէկը, որ նկարահանդէս
մը կազմակերպելու վրայ է Եւրոպայի չըջնը ընկու-
սանմանուած, պաշտօն յանձնեց ինծի նշանաւոր նըս-
կաբներ հայթայթելու իրեն: Այս միւլգէտնին մէջ
կ'ուզեմ որ գուց ար ձեր տեղը սեննաք: Մէկ թու-
քով, եկած եմ ձեր ճիւղի մտաւ անցըն գնելու:

— Կանխիկ դրամով, հարցուց Մարտել:

— Կանխիկ, պատասխանեց Հրեան, գրպաննե-
րուն նուազախումբը հնչեցնել տալով:

— Գո՛հ ես, բոաւ Գօլին:

— Ադ ալ հարցնելով բան է, վրայ բերաւ Ռօ-
տուֆ մուկին, ժանտաւանձ մը գտնելու է այս սին-
լըքարին յիմարաբանութիւններուն շնչամաւը դո-
ցելու համար: Աւազակ զեղի, չէ՞ս անտեր թէ մար-
դը սկսուաի թուք կ'ընէ, բսել է ձեզի համար նուրի
բական բան չի կայ այս աշխարհիս վրայ, անտա-
ուած...:

Գօլին կորատի մը վրայ ելու կայնեցու լաւ:
Թեան չառուածին կեցուածքը սասծ:

— Շտաւնակեցէ՛ք, Մէտիօիս, բոաւ Մարտել,
իր նկարը ցոյց տալով, այս անգին գործիս գինը օ-
րուելու պատիւը ձեզի կը թողում:

Հրեան սեղանին վրայ դրաւ 50 սկուա, փոզեց-
նացէն նոր ելած արծաթ դրամով:

— Յնա՛յ, բոաւ Մարտել, տարկա առաջապա-
հըն է:

— Պարո՛ն Մարտել, յարեց Մէտիօիս, գուց լաւ
զիտէք որ իմ առաջին թուքս վերջինն ալ է: Բան մը
ուելի չեմ կրնար տալ, աղէկ մասծեցէք, 50 սկուաը
150 ֆրանք կ'ընէ. տարկա գումար մըն է կարծեմ:

— Փանքըի գումար մը, վրայ բերաւ արթիսթը,
Գարաւսնիս պատմուածնին մէջ 50 սկուաի մինակ

«քօպուլթ» կայ: Գոնէ շինողչէքը վճարեցէք ինծի.
այդ դրամին դէզերը հաւատարեցուցէք. կըրցուչէք
գումարը և ես զձեզ լէտն Ժ. պիտի տնւաւենմ:

— Ահա իմ վերջին թուքս, շտաւնակեց Մէտի-
օիս, մէկ սու աւելի չեմ տար, բայց ամէնքը հայի
կը հրաւիրես և ուզածնուդ չփ անտկ անտկ գի-
նիներ ձեզի և ագանդերին՝ սկեդրամով կը վճարեմ:

— Աւելցնող չի կ'ո՛յ, տանաց Գօլին, բաւնցքը երեք
անգամ սեղանին դարնելով: Աճուրդը լմնցած է, արը-
ուած...:

— Ա՛լ յարմարեցանք, բոաւ Մարտել:

— Ես վաղը մէկը կը զրկեմ պտակերը ամնելու
համար բոաւ Հրեան. երթանք ձալը պատրաստ է:

Չորս բարեկամները սանգուղներէն վար իջան
ճիւղըսօաներու խմբերգը երգելով: Երթա՛նք ձալի,
երթանք...:

Մէտիօիս սոտաձեւանօրէն պատուաւիրեց Պօ-
կնմները. անտնի բաներ կերցուց անտնց որ մինչեւ
այն ատեն անտիպ մնացած բաներ էին իրենց համար:
Այդ ձալէն սկսեալ էր որ սոտակօսը դարգեցաւ Շա-
նարի համար տատապել մը ըլլալէ: Եյնուհետեւ էր որ
երաժշտագէտը այդ երկակենցողին համար սենեցաւ
սէր մը, որ երթալով ցնորումի տալիճանին հասաւ:
Չորս բարեկամները այդ մեծափարթամ խնջօյքէն
դուրս ելած ատենին գինով էին այդեկուլթըի օր-
ուան մը պէս: Այդ գինովութիւնը քիչ մնաց որ փ-
ստալի հեռուութիւններ սեննար Մարտելի համար,
որ սատուան ժամը երկուքին, իր դերձակին խանու-
թին օւջելէն անցած ատենը, սք կտիեց իր պար-
տապանանջը արթնցնելու և դեռ նոր ձեռք անցուցած
150 ֆրանքը անոր տալու համար. բանականութեան
յետին նշոյլ մը որ Բօլինի մաքին մէջ տակաւին ար-
թուն կը մնար, արթիսթը զօպեց այդ անգունդին
եղբրը:

Այդ կոչունքէն սւթ օր ետքը միայն Մարտել
գիտցաւ իր պատակերին ո՛ր նկարահանդէսին մէջ անկ

բաներ: Աէն թ'Օնօրէ թողէն անցած ասենը վայր-
 Կեան մը կայնեցաւ բազմութեան մը մէջտեղ որ հե-
 ասքքորէն կը դիտէր խանութի մը վրայ նշանա-
 ասխատիկ մը զետեղումը: Այդ նշանաստիպակը ու-
 րիչ բան չէր բայց եթէ Մարտիլի նկարը, զոր Մեօի-
 օրն նպարտվածութի մը ծախած էր:

Մինակ՝ «Կարմիր ծովու անցքը» նոր փոփոխու-
 թիւն մը կրած էր և նոր անուն մը առած: Վրան
 յոգնուաւ մը ակնարկներ էին և անունն էր «Մարտի-
 լիսց նաւահանգրտին մէջ»:

Շատ փողօքուչ պատուոյ ցոյց մը եղաւ հետքերը-
 քիր ամբօխին կողմէն երբ քողովերձ բրին պատկերը:

Այսպէս անա Մարտիլ ասուն գործաւ այս յոգնա-
 նակէն զհրօցած, քիթին սակէն մըմնջելով «Ձայն
 բազմաց ձայն Աստուծոյ»:

***

Օրիորդ Միմի որ սովորութիւն ըրած էր առ-
 ասուն ուշ արթննալու, աստու մը ժամը ասար զոր-
 կած ասենը աչքերը բացաւ և շատ զարմացաւ երբ
 քովը չսեսաւ Ռոտուիքը և ոչ ալ սենեակին մէջ:

Առջի զիշեր սակայն զեռ չդառնած անասն էր
 զայն գրասեղանին առջեւ նստած և որ միտքը զրոյս
 ըլլալ կը թուէր ամբողջ զիշերը անցընելու գերազան-
 ցօրէն գրական աշխատութեան մը վրայ. որ արքս-
 պրուած էր իրեն և որուն ակարասւմէնմասնաւորապէս
 կը շահագրգռուէր մանկամարդ Միմին: Եւ ստուգիւ-
 իր աստանքին հասոյթէն, բանաստեղծը խոստացած
 էր իր բարեկամակիին գործանային շրջազգեստ մը
 գնել «Տէօ Մօօ» նորաձեւութեանց վաճառասունէն,
 որուն ցուցափեղկին մէջ ցուցադրուած էր կերպարը:
 Այդ ցուցափեղկին առջեւ ստէպ ուխտի մ'երթար Մի-
 միի պնծածութիւնը: Անա ինչո՛ւ յիշեալ գործը ըս-
 կըսուած օրէն ի վեր, Միմի մած անհամբերութեամբ
 կ'զբաղէր անոր յաւաղացումով: Շատ անգամներ Ռո-
 տուիքի կը մտենար անոր գրած պատկան և գլուխը
 անոր ուսին վրայ հակելով լրջօրէն կ'ըսէր անոր.

— Ընչ տեսնե՞ք, շրջազգեստ ասով կ'երթա՞յ
 Կոր...:

— Արդէն մէկ թեւը պատրաստ է, քիչ մը համ-
 բերէ. կը պատասխանէր Ռոտուիք:

Գիշեր մը Ռոտուիքի մասները շփեցնելը իմացաւ,
 ինչ որ սովորաբար ցոյց կուտար որ գոհ էր կատ-
 րած աշխատութենէն: Միմի անմիջապէս ելաւ նստե-
 ցաւ անկողնին մէջ և թխակեր գլուխը վարագոյրէն
 դուրս հանելով հարցուց անձկանօք.

— Շրջազգեստ լինցա՞ւ արդեօք:

— Նո՛ւ, նայէ՛ պատասխանեց Ռոտուիք և ցոյց
 տուաւ անոր՝ չորս մեծադիր էջեր խիտ առ խիտ դըր-
 սուած ասղերով ծածկուած, ճքօրսածո՞ք հիմա ակար-
 անցի:

— Այ ի՞նչ բարեւ է, բաւ Միմի, մինակ փէշը
 կը մնայ, ասանկ քանի՛ երես պէտք է փէշ մը շինե-
 լու համար:

— Գործը զիտէ. բայց որովհետեւ դուն շատ
 բարձրահասակ չես, ամէն մէկ ասղը երեսուն և երեք
 գիրով, ասանեակ մը էջերով, մարդու պէտ փէշ մը
 պիտի կրնանք շինել:

— Իրա՞ւ, հասակս բարձր չէ, բաւ Միմի լրջօ-
 նէն. բայց կերպարս խնայած ըլլալու երեսոյթը ու-
 եենալու չենք. արդէն հիմա փէշերը թօյ կը կարեն և
 րս կ'ուզեմ որ փէշը շատ ծալքեր ունենայ որպէսզի
 «Ֆրու ֆրու» րնէ:

— Ուզածդ եզ թո՛ղ ըլլայ, պատասխանեց Ռո-
 տուիք ծանրութեամբ. ամէն մէկ ասղի մէջ ասար գիր
 ունիլի գրածիս պէտ, շրջազգեստ ուզածիդ չափ «Ֆը-
 րու ֆրու» կ'ունենայ:

Եւ Միմի երջանկացած ջնացաւ վերածին:

Միմի անխափնութիւնը գործած էր իր բարեկա-
 մակիներուն ականջը ձգելու թէ Ռոտուիք իրեն գեղե-
 ցիկ շրջազգեստ մը պատրաստելու վրայ էր. ասիկա
 իմացածնուն պէտ երկու մանկամարդ կիները ասիթը
 ձեռքէ չփախցուցին խօսք բանալու Գ. Գ. Մարտիլի և

Շօնարի իրենց բարեկամին առաածեանութեանը վը-
րայ հանդէպ իր բարեկամուկիին, և այս թուլբերա-
նութենէն ետքը բացէ ի բաց սպասնօցան ճնանց
անպատճառ հետեւիլ իրենց բարեկամին աւած օրի-
նակին:

— Այսինքն, կը յարէր օրիորդ Միմի՝ Մարսէլին
պիտերէն քօչելով, այսինքն թէ դեռ սասնկ սւթ օր
եթէ երթալու ըլլայ, դուրս ելլելու համար սօխ-
ուած պիտի ըլլամ բանթալօն մը փոխ առնելու ձենէ:

— Շնորհքով վաճառասունէ մը սասնկմէկ ֆը-
րանք առնելիք ունիմ, եթէ այդ սասկին տիրանամ,
զայն պիտի նւիրագործեմ քեզի օրթի տերև գնելու
ըստ վերջին նորաձեւութեան:

— Հսպտ ե՛ս, կը հարցնէր Ֆիմի Շօնարին, իմ
բէնեւաւաս ծախի ծախի եղեր է:

Շօնար գրպանէն երեք ռուս հանեց և սիրուհւ-
ւոյն առլով ըստ անոր.

— Ա՛ն քեզէ աւել և դերձան գնելու չափ դրամ,
նստէ բէնեւաւորդ կարկառէ, սասնկ ընելով թէ՛ բան
կը սորվիս և թէ կ'զբօսնուս: Օգտակարը հաճելիին
հետ:

Սակայն և այնպէս, գաղանի պակասած խորհրդ-
գակցութեան օր մէջ, Մարսէլ և Շօնար Ռոօուֆի
հետ համախորհուրդ, սրայեցին օր մէն մէկը իրենց,
մէ ջանք չպիտի խնայէր դեպքուծ ալու համար ի-
րենց բարեկամուկիներուն արդարացի պչրասիրու-
թեան:

— Այդ խեղճ օղիկները, բրած էր Ռոօուֆի, ու-
չի՛նչով մը կը պնտուին, բայց այդ օչինչը պէտք է որ
գտնեն: Ատենէ մը ի վեր զեղարուեստները և գրա-
կանութիւնը, փասք Առասուօյ, աղէկ կ'երթան և
մենք բեռնակիրներու չափ սասկ չափելու վրայ ենք:

— Սուտ չէ, ես այ սղբալի վիճակ մը չունիմ
այսօր, ընդմիջեց Մարսէլ, գեղարուեստները շատ
բարդաւած ընթացք մը շատ են, կարծեա լէօն Ժ. Բ
օրերուն մէջ կ'ապրինք:

— Ասանկ ըլլալու է, ըստ Ռոօուֆի. Միւղէթ
ինծի բոտ օր սասուն կ'երթաս և իրիկունը միօյն
աուն կուգաս եղեր: Արդեօք ձեռքդ զօ՛րք մը տնցու:

— Սքանչելի գործ մը, բարեկամ, զօր Մէտիօի
ինծի գաւա: Ակվէ. Մարիօ՞ զօրանցին մէջ կ'ենդաս
նագիրեր կը շինեմ, սասնկութեք սկայագորքեր իրենց
պատկերները ինձմէ ուղեցին հասը սէկ մէկո՛ւ վրայ
վեց ֆրանցի. նմանութիւնը երաշխաւորուած մէկ
սարուան համար, ժամացոյցներուն պէս: Կը յուսամ.
ամբողջ զօրագունդը ձեռք օնցընել: Իմ այ դիտու-
ութիւնս էր Միւղէթի վրայ գլուխը կոկել Մէտիօի-
օր վճարելուն պէս, սրովհետեւ գործը անօր հետ սա-
կարկած եմ և ո՛չ թէ պատկերացուներուս:

— Երբ ինծի կը հարցնէք, բոտ Շօնար անփու-
թօրէն, թէեւ վրայէս յայտնի չէ. բայց ես այ երկու
հարիւր ֆրանք ու՛ իմ օր այժմ կը քնանան կօր:

— Վա՛յ անխի՛նջ արմատ, եկուր երթանք օր-
թընցնե՛ք. գօչեց Ռոօուֆի:

— Երկու երեք օրէն կը յուսամ այդ դրամը
գտնել, յարեց Շօնար, բայց ի՛նչո՛ւ մեղքս պահեմ,
մեղքս ցանկութիւններէս մէկ քանին իրակամացնել
է: Բո՛վի՛ հնավաճառին խանութը ձեռք մը հազուստ
և գայտարափող մը կայ մտնուածդ, սրանց երկօր սո-
տնէ ի վեր այք ունիմ և անտարակոյս ես ինծի
պիտի պարդուեմ այդ երկու կտոր բաները:

— Բայց, հարցուցին Մարսէլ և Ռոօուֆի միտեր-
քան, ուրկէ՞ կը յուսաս դուրս հանել այդ բողմակոյլ
դրամագլուխը:

— Կայնեցէք ըսեմ, ըստ Շօնար ծանրայուք
կերպարանք մը առած, և երկու բարեկամներուն մէջ-
տեղը նստելով, մէկըմէկէ ծածկելու պէտք չունինք
թէ մինչեւ օր կաճօտի տնգամ և հարկապարտ քա-
ղաքորիներ ըլլանք, դեռ շատ փուռ հոց ունինք սո-
տելիք, և հանապազօրեայ հոցը չազուել ըստ կարի
դժուարին գործ մըն է և սրովհետեւ Առասուած զգայ-
նիկ արարածներ ստեղծած է զմեզ, մենէ իւրաքանչիւն

չիւրը ընտրած է իր կենսակիցը, որ միևնոյն ասան իր բարստակիցն ալ է: Ուստի սաստիկ խոստովութեամբ ասրելով հանդերձ, յառ դժուար է բան մը աւելցնելով մէկ կողմ գնելը երբ մանուսնդ մարդ իր պնակէն աւելի մեծ արտօսակ մը ունի:

— Ի՞նչ բան կ'ուզես, հարցուց Ռոստիֆ:

— Սա բան կ'ուզեմ թէ, յարե՛ր Շոնար, ներկայ մեր կացութեան մէջ, իրաւունք չունինք բան չհաւնողի հովեր առնելու, նայնիակ մեր արուեստէն դուրս, երբ ասիթը կը ներկայանայ թուանչան մը գնելու զէրօին ազնու, որ մեր ընկերովի ունեցած դրամագրուէր կը ներկայացնէ:

— Շոնար, ըստ Մարտելի, մեր մէջէն որո՞ւն համար կրնաս ըսել թէ բան չի հաւնէր կոր: Հեղուակ օրին մէկը մեծ նկարիչ մը ըլլալու կոչումիս, չը զիջանեցոյ՝ միթէ իմ վրձիններս նուիրելու Փրանսոսի մարտիկներու նկարչական վերաբաղումը ընելու դարձին. մարտիկներ որ զիս իրենց օգորմելի թուչակէն կը վճարեն. չեմ կործներ սակայն թէ ասանկ ընելովու աստիճան մը իսկ վար իջած ըլլամ իմ աստղայ բարձրութեանս սանդուղներէն:

— Իսկ ես, յարե՛ց Ռոստիֆ, չի՞ր դիտեր որ ասանեկինդ օրէ ի վեր յօրինելու վրայ եմ վարդապետական-բժշկութիւնը փոխելու օսկրակերտական քերթըւած մը, նշանաւոր ասամն արայտի մը համար որ իմ ներշնչութեան կը դրամէ՛ ալէքսանդրեան աստղերու ամէն մէկ երկասանեակը ասանեկինդ ասուծի հաւով, այսինքն սարէներէն քիչ մը աւելի սուղ:

— Սակայն ես այդ ըրածէս չեմ ամչնար բնաւ: Ես լուսագոյն կը սեպեմ սիրով թող ալ Մուսայիս որ վիպերգի վերածէ «Բարբիզի սուղեցոյցը», ըսն ձեռքը ձեռքին վրայ պարապ նստի: Երբ մարդս ձեռքը ըրնար մը ունի, ի՞նչ բան է, պէտք է որ օգտուի անկէ. և յետոյ Միմի կոչիլի ծարու մը ունի որ. . .

— Այսպէս, յարե՛ց Շոնար, ինձի բան չպիտի կրնաք բռնել երբ իմանաք թէ ո՞ր ակէն կը բղիթի Պատիզուար, որուն յարդումին կ'օգտուես:

Աւստիկ թէ ի՞նչ էր Շոնարի երկու հարիւր Ֆրանքներուն պատմութիւնը. — Մասնաւորապէս ասան և հինգ օր կոր որ Շոնար՝ երաժշտական երկերու հրատարակիչի մը խանութէն ներս էր մտած, հրատարակիչ մը որ խոստացած էր գալնակի դասեր և կամ «աջօրաէ» ըլլալիք «բիանո»ներ գտնել իր յաճութարգներուն աշխարհին մէջ:

— «Բարի առօրեցոք», ըստ հրատարակիչը երբ աեռու անար ներս մտնելը, այսօր իսկ գալնակ զարնող մը սուղեցին ինէ, ճրչող ժամանակին եկաք. սուղեցող Անգլիացի մըն է, որ կործեմ առատաձեւորէն պիտի վարձաբէ ձեզ: Բայց բո՛ւք անանմ, իբրև գալնակահար, բուսկան վարպէ՞ք էք:

Շոնար խորհեցաւ որ ինքզինքը կամեա եթէ թոյց առլա ըլլար, ասիկա կրնար աննպաստ արգիւնք մը յառաջ բերել հրատարակչին մօքին մէջ, Երգայարէսը սը և գալնակահար մը մանուսնդ որ կամեա է, հազուադիւրս բան մըն է ապագէն: Հետեաբար, Շոնար անդիին յախրասնքով մը պատասխանեց.

— Առջնակարգ գալնակահար մըն եմ, անհուսառարկի կարողութեամբ օժտուած, եթէ երբեք կիւ ծախաէ վարակուած թօք մը, երկայն մողեր և սեւ հագուստ մը ունենայի, կիմա արեւին պէս հոյակապ մէկը կ'ըլլայի. և փոխանակ «Ինաստի աղջկան մօկը» երաժշտական կատար փորագրել առլա համար սեթ հարիւր Ֆրանք սուղելու ինէ, դուք սաքս գալով երեք հազար Ֆրանք պիտի առջարկէիք ինձի ծնրագիր և արծաթ փսէի մը վրայ:

Սա ալ սասոյգ է որ, շարայտեց արթիւթը, ասօր մասներս՝ ասօր արթիներէ ի վեր հինգ սեթերակներու վրայ աստանակիր աշխատութիւն թափած ըլլալնուն հետեանօք, արտօսար կը ձեռնովորեմ փզօսկը և կիովերները:

Այն անձնաւորութիւնը, որուն Շոնարը կը դրկէին, Մրթր Պըսն ասուեով անգլիայի մըն էր: Երգական նախ և առջ ընդունուեցաւ կապոյտներ

հագած սպասուարէ մը որ զայն ներկայացոյց կասեցնէր հագած սպասուարի մը. ան ալ յանձնեց սեւեր հագածի մը, որ Շանարը ներս մտցուց սալօնէ մը ուր գէժ առ դէժ գանուեցաւ կղզեցիի մը որ կեղծ նստած էր և որ իր ձանձրութեամբ կեղծութեամբ վրայ շատ կը նմանէր մեր ունայնութեան վրայ, խեղցող ճշմարէթի:

Այն պահուն որ Շանար բերանը պիտի բանար իր ներկայութեան շարժաբիթը բացառելու, բարձրաճիչ գոչիւններ իմացուեցան և անոր խօսքը բերանը ձգեցին: Այդ տհալանալուր աղմուկը. որ մարդուս ակունքները կը պատուէր, կը հանէր թութակ մը որ վարի արկի պատշգոմին վրայ գետեղուած թափ մը վրայ ի տես դրուած էր:

— Ա՛խ այդ կենդանին, կենդանին, կենդանին, մրմառաց անգլիացիին, թիկնութեան վրայէն վեր վեր ցտակելով, այդ կենդանին գլուխ պիտի ուտէ:

Եւ ճիշդ այդ պահուն փեռքուորը սկսաւ դայլայլի իր երգողանկը, որ շատ անելի ընդարձակ էր քան կասարի թութակներունը և Շանար շուտով անց երբ իմացաւ կենդանին որ կանաչի ձայնէ մը քաջալերուած. սկսաւ արտասանել թիրամինէտի մետախօսութիւնը, «քօսէրվթաւա» ի եղանակաւս բուժով:

Իր զարդաթուցին մէջ հաշակ հանած դերասանուհիի մը աչքին լոյսն էր այդ թութակը: Այդ դերասանուհին մէկն էր այն կիներէն որ չեռ դիտարինչ և ի՛նչպէս ցնորական գիներով նշանակուած են արժանաւոր կրկէտին ցանկին վրայ և սրունց անունը մեծափարթած կնատէրներու ճայտուցակին վրայ փորագրուած է իբրև արձան: Մեր այս օրերուն, պատիւ կը բերէ քրիստոսնայի մը՝ երբ այդ ամբարիցա կիներէն մէկուս հետ զինքը կը տեսնեն: Կիներ են ասունք որ շատ անգամ իբրև հնարար թան իրենց ծննդեան վկայագիրը ունին միայն:

Երբ այս կիները գեղեցիկ են, մեծ վնաս օր չի

կայ, շատ շատ յարգի վրայ ևս նստին, զանոնք ծիրանեփայտի վրայ նստեցնողները, բայց երբ անոնց գեղեցիկութիւնը օնձայով ծախու կ'առնուի բուրբաքործին և կամ խնկեփայտին քովէն և որ քուրջի կասարի մը վրայ օրուուած երեք կաթիլ ջուրին դէմ չի գիմանար. երբ անոնց խելքը ասուն մը վոտփիլի երգին մէջ կրնայ սեղմիլ և անոնց արձանագր ծափ-կի մը փին մէջ. խելքս չի հասնիր և չեմ կրնար ետ ինծի բացառել թէ ի՛նչպէս կ'ըլլայ որ նշանուոր մարդիկ, որ անուն ունին, բանականութիւն յաճախ և բոս վերջին նորաձեւութեան վրայ գլուխ մը, անձնատուր կ'ըլլան անոնց, վարնոց բաներու սիրոյն, և որ մինչև ամէնէն խօսան իրենց քմականային գոհացման կը բարձրացնեն արարածներ, որոնք մէ և մ'չ մէկը իրեն հոմանունին ընել պիտի ուզէր իրենց բոս պատուարը:

Այս օրուան այդ գեղուհիներէն էր յիշուող դերասանուհին: Անունը Տօլօրէս էր և ինքզինքը իբրև Սպանիացի կը քչէր. թէև ինքը ծնած ըլլար Բարիղեան այ՛. Անտալուզիայ մէջ որ Բընա փոստը կը կոչուի:

Թէև հազիւ ասօք վայրիկանի հետուարութիւն մը կայ Բօքրնա փոստէն մինչև ար Բրօվան փոստը, սակայն Տօլօրէս վեց եօթ ասրի դամ էր այդ ձամբան կարելու համար: Իր յաջողութիւնը սկսած էր այն օրէն որ իր մարմինը հեղանակէ քայքայուած նշաններ ցայ կուտար: Այսպէս, այն օրը որ իր սոսոջին կեղծ սկսան գնել ասուս, մէկ ձիով կասք մը ունեցաւ. իսկ երկու ձիով կասք մը իր երկրորդ կեղծ սկսային: Հիմա այլևս փարթամ և ճախ կեանք մը կը վարէր. Լուսրի մէջ կը բնակէր. Լօնդանի ձիարարին օրերը ամէնուն աչքին կը զարնէր և պատահանդէտներ կուտար ուր համայնարարիքը ներկայ կը գտնուէր:

Այդ տեսակ կիներուն համայնարարիքը... այսօրն անգրազ մարդերու հաւաքայթը, բայց ծագ-

բնի և գոյթակղական բաներու ետեւէն վազողները, շունքընէն խաղաղութեան և արարկերպութիւններու սիրահարներուն Համայնարարիզը, ձեռքի և գրչիի այդ գործածեցողները, իրենց և ուրիշներուն ժամանակը փռւն տեղը վաճառողները, գոյսկները որ ինքզինքնին գրագէտի տեղ կը դնեն, կոնսոկնուն վրայ բնութեան բուսցուցած փեռուները գործածելու համար, անուսկութեան սիկարեանները, եղծ եղծուած սիկները, գողտագողի ծածկուած պտուտանըշտաններու տալեաները, Պոնիմներու համայնքը, որ չես գիտեր ո՛ւրկէ եկած է և ո՛ւր կ'երթայ, ծանօթ և անծանօթ արարածներ, Սուայի բարբաղջիկները, որոնց կը հանդիպիս թատերական առաջին ներկայացումներուն գիշերը, որոնք դուրսուն վրայ կը կրեն կալիգոյի գոհարեղէնները և ւսերնուն վրայ թիպէթի շայերը և որոնց համար սակայն կը փթթին գորնան սառլին մանուշակները և պարմանուկներուն սառլին սէրերը: Այն աշխարհը զոր քրտնիկադիրները «Համայնարարիզ» կը կոչեն, կ'ընդունուէր յեղեալ թուրքերէն «Իրարդ Տօլորէտ» անունը:

Այդ թուրքեր, որուն տանաբանական տաղանդը նշանաւոր հանդիսացուցած էր զինքը թողին մէջ մասքող, սակաւ առ սակաւ սարսփը գործած էր մասակայ գրոցիներուն:

Պատշգամին վրայ դրուած՝ իր թառը վերածած էր բնմի մը ուրկէ սասուրնէ մինչև իրիկուն անվերջանալի ճաստիսութիւններ կ'ընէր: Տիրուհւոյն հետ բարեկամութիւն հաստատած քանի մը օրագրողներ, անոր խել մը խորհրդարանական բանաձևեր սարգեսուցած ըլլալուն, փեռուար կենդանին զարմանահրաշ ձեռնակատութեան յը տիրացած էր այլ զարի հարթին վրայ: Ան զոց սարգած էր նաև դերասանուկին ամբողջական խաղացանկը և կրնար զայն անանկ մը արտասանել որ հեշտիւ տիրուկին պիտի փոխդերասանէր անոր մէկ անկանգստութեան պարտ-

գային և սրովհետև Տօլորէտ բազմալեզուագէտ էր իր զգացումներուն մէջ և հիւրեր կ'ընդունէր աշխարհիս չորս անկիւններէն, թուրքերը մէկն լեզուները ջուրի պէս կը խօսէր և կրնամն ամէն մէկ բարբառով հայնոյութիւններ բերնէն կը փոխցնէր որ պիտի խաղենցնէին այն նաւագները որոնց «վէտ-վէտ» (նշանաւոր օրէքս քօմիթի մը մէջ գեր կտաւարող թուրքեր) կը պարտէր իր յասաջացեալ կրթութիւնը:

Այդ թուրքերն ընկերութիւնը որ Երես հրատանգի և հաճելի ըլլալ տառը վայրկեան անթ, քի մը կրկարելուն պէս՝ ճշմարիտ չարչարանք մը կ'ըլլար այլևս: Դրոցիները շատ անգամներ զանգատած էին, բայց դերասանուկին լրբօրէն բանի տեղ չէր դրած անոնց այդ բարբառ: Սրիս կերք վարձակուներ, ընտանիքի պատուաւոր հայեր, զգուած և զայրացած այն գրան բաց բաներէն որոնց հազարգակից կ'ընէր զիրենք թուրքերէն անգղանապատիւթիւնը, առնէն ելլելու սպասելիքը ըրած էին ասանիրթը, զոր գերասանուկին կրցած էր փին մէջ տանել:

Անդրիոցին որուն ամը մէջ Շանարի մանկը անտանք, կերք ամիս համբերած էր:

Օրին մէկը սակայն, իր պսակալ սկսող կատարութիւնը պարակեց շքեղագորգ հագուստներուն աւի և իրքէ թէ անհամբարի որ մը վիթթարիս թագուկին պիտի ներկայանար վինասարի պալատան մէջ, այցելութեան դնաց Օրիորդ Տօլորէտի:

Դերասանուկին կրք անտու անոր ներս մանկը, կարծեց թէ եկողը Հօֆմանն էր Լորտ Սըլինի տարագորդ և իր արեւեստակցին լու ընդունելութիւն մը ընելու համար, զայն ճաշի վար զնել ուղեց: Անդրիոցին ծանրութեամբ պատասխանեց իրեն ֆրանսերէնով մը զոր քսանկիրնը դատով իրեն սարգեսուցած էր Սպանիոգի փոխտական մը:

— Կ'ընդունի՞ս ձեր հրատէքը, պայմանաւ որ ուսնէք սա գարշի թուրքերը և Մարտիլ ցոյց տուա վանդակը թուրքերէն որ եկողին անդրիոցի ըլլալուն հասը բաւածին պէս, սկսաւ անդրիոգան արքային կր-

զը «Կօս սէյ՛վ անի Գինկ» մըմնջելով, զայն ողջունելի:
Տօլօրէտօ վայրկեան մը տարուեցաւ մտածելու թէ
դրացի անգլիացիին՝ վրան խնդարու համար եկած էր
և երբ կը գտարաւ տուէր բերնին տալու, անիկա ան-
միջօրէն յարեց:

— Եւ շատ հարուստ ըլլալու, ի վիճակի եմ կե՞-
դանիին համար ձեր սեղան գինը տալու:

Տօլօրէտօ պատասխանեց թէ շատ կը սիրէր այդ
թաշուներ և չէր սուգեր որ անիկա սուրիչի ձեռք անցնի:

— Օտ՛հ... եւ զայն ձեռքս անելու միտք չունիմ,
այլ սօքիս ասկը և ցայց ասուաւ կօշիկներուն կրակը:

Տօլօրէտօ բարկութենէն սկսաւ դողդաղ և քիչ էր
մնացեր որ զայրոյթէն փրփրէր, երբ Անգլիացիին մա-
տին վրայ նշմարեց մտանի մը, որուն վրայի աղա-
բանդը թերեւս երկու հազար հինգ հարիւր Ֆրանքի
եկամուա մը ներկայացնէր:

Այս գիւտը բարկութեանը վրայ սուշի մը դերը
կատարեց: Եւ խորհեցաւ որ խելք չէր բնու բարկա-
նալ... մտորու մը կեա որ իր պղտիկ մտան վրայ
յիսուն հազար Ֆրանք կը կրէր:

— Քանի որ այդպէս է, պարս՛ն, ըսաւ անոր,
քանի որ այս խելք Բօքսն զձեզ կը նեղացնէ, ես
զայն ետեւի հողմը պիտի կախեմ և ասանկով ալ չպի-
տի կրնաք անոր ձայնը անել:

Անգլիացիին դօհունակութեան նշան ցայց ասլով
բուռեցանցաւ:

— Սակայն և այնպէս, աւելցուց, պիտի նա-
խընտրէի... և կօշիկները ցուցուց դերասանուհիին:

— Բնու մի՛ վախնաք, ըսաւ Տօլօրէտօ, այն
տեղէն սուր զինքը պիտի դնեմ, ա՛լ չպիտի կրնայ
«միլօս»ը անհանգիստ ընել:

— Օտ՛հ, ես «իլօս» չեմ, միմիայն «էտքուայր»:

Բայց այն վայրկեանին իսկ սուր Պ. Պրան կը
պտարաստ էր սեկնելու, շատ պարզ կերպով զայն
բարեւելէ ետք, Տօլօրէտօ, որ ո՛չ մէկ ասեն իր շա-
հերը կ'անտեսէր, ետասանի վրայ դրուած պղտիկ
պտատ մը սաւ և Անգլիացիին ըսաւ:

— Պարս՛ն, այս գիշեր ինծի ի նպաստ ներկա-
յացում մը պիտի արուի... թաքտնին մէջ և ես ե-
րեք թառերախաղի մէջ պիտի երեւամ. կը ներէ՛ք
ինծի սր ձեզի քանի մը օթեակի ամսեր մտաու-
ցանեա: Գիները շատ քիչ աւելցուած են:

Եւ կղզեցիին ասին մէջ դրուաւ ասանակ մը
օթեակներու սոմսակներ:

Իրեն հաճելի ըլլալու համար ցայց սուած փութ-
կասութենէն ետքը, ստածեց ներքնապէս թէ «կըրթ-
եալ մարգուն մէկն է, անկարելի է որ խնդիրը
մերժէ և երբ զիս բեմին վրայ աննէ վորդագոյն
չըջողգեմսով...» վ գիտէ, երկու գրացիներու մի-
ջեւ... մտան արամանդը միլիոնի մը յառաջապան
է. ի՛նչ մեղքս պահեմ սակայն, թէեւ քեզ, պաղ-
ղաւակ մարդուն մէկն է, բայց թերեւս անիկա աս-
տիթ պիտի ընծայէ ինծի Լոնտօն երթալու, ասանց
ծովախաէ բանուելու»:

Անգլիացիին տոմսակները ասնելէ ետքը, անգամ
մը եւս սուգեց հառնալ թէ ի՛նչ բանի պիտի ծառա-
յէին անոնք և յետոյ անոնց գինը հարցուց:

— Օթեակներուն ամէն մէկը վաթսուն Ֆրանք
է, ձեզի տուածս տասը հաւ է... բայց աճապարելու
բան չի կայ, աւելցուց Տօլօրէտօ, երբ տեսաւ որ Անգ-
լիացիին թղթապանակը բանալու կը պատրաստուէր,
և կը սիրեմ յաւալ որ իբրեւ բարի գրացիներ, եր-
բմն ձեր այցելութիւններով պիտի հաճիք զիս պա-
ուել:

Պ. Պրան պատասխանեց.

— Ապտիկ դորժ ասնել բնու չեմ սիրեր և
թղթապանակէն հազար Ֆրանքնոց պանքատմա մը հա-
նելով սեղանին վրայ դրուաւ և օթեակներուն ամս-
սակները գրպանին մէջ սահեցուց:

— Կայնեցէք որ վրադիրը ամս ձեզի, ըսաւ Տօ-
լօրէտօ, պղտիկ կարասի մը բանալով ուր իր գրամը
կը պահէր:

— Օտ՛հ... ըսաւ Անգլիացիին, մնացորդը իբրեւ

ձեզի օրուած պախչի» կրնօք վօր դնել, և ձգեց զուրօ ելաւ, Տօլօրէօր օյդ պախչի» բօօէն շանթօ-հարուած ձգելով:

— «Պախչի» հէ՞, ճչեց մինակ մնացածին պէս, օօ քօանկօւտիւնն նայեցէք: Եօ ալ օօօկը կը դըրօ կեմ քօէ» թող տեօնէ:

Բայց իր դրօցիին այօ կօպօութիւնը իր բըժօօ նապօաուութեան վերնամայկը միօյն գրգաւած էր. մօօխօութիւնը օօկայն զինքը հանդարտեցօց:

Տօլօրէս խօրհեցաւ քր քօան նարօլէանի բօցէն շօհ մը օչք չէր հաներ և թէ օօեանօք օղկէ օժտանօվ ալ ժպհօւթիւնները կրցած էր հանդուրծել:

— Հօ՛գօ, քօաւ ինքնիբն, օյօքան հպօրօ ըլօ լալու օնգը չի կայ, օօանօղ մըն այ չեղաւ, և օյօօր լուացօրօուհիօ օմօաւ գլօխն է: Աօ ալ կայ օր օյդ Անգլիօցին ֆրօնօերէնը օյնքօն գէչ կը խօօի օր, ինչէն գիտնամ թէ միօքը ինծի «քօմըլիման» մը բնել չէր:

Եւ օւրախութեամբ քօան նարօլէանները գրպօօ կը գրաւ: Բայց գիչերը, ներկայացուէն եօքը, օօնգած օուն եկաւ: Պ. Պրօն բնաւ չէր օգտուած օօմօակներէն և օօսը օթեակները պարօպ մնացեր էին:

Աօանկ ըլլալուն, կէս զիչերը կէօ ժամ անցած, օօրարախա նպօսօտու գերօսանուհին երբ բեմին վրայ երեցաւ, իր կօղմնավիժակի բօրեկամուհիներն օրօն գէմքին վրայ կօրդաց օյն օթրօւթիւնը, զօր կ'զգային օնօնք, օօանկ խեղճ օրօնի մր ի օեօ:

Նայնիսկ իմացաւ բօրեկամուհիներէն գերօսօ նուհի մը օր օւրիչի մը կ'ըօէր ցօյց օօլլվ գեղեցիկ օթեակները օր պարօպ մնացեր էին:

— Աօ օօրօքախա Տօլօրէօր «օվանօւն» մը հօզիւ կրցեր է օնգաւօրել:

- Օթեակներուն մէջ մօրգ չի կայ:
- Վօրն ալ պօրօպ է:
- Հօրկաւ օօանկ պօտի ըլլար. երբ օնօր օք

— Դօւն քօանի՞ շօնեցօր օպէնէֆիօսիգ գիչերօ, հօրցօց գերօ սօնուհիներէն մէկը իր ընկերօւհալօն:

— Լեկի յեցօն օրօհ մը, հօգիս, օթօաներուն գիչը քօան ֆրօնք էօ: Բայց ձեօքօ միայն վեց ֆրօ բանք օնցաւ. մնացածը օմօխօթրօօօ վօր դրօւ: Եթէ ցրօնխօօրէ չվախնօյի, Սէն Բիթրօպօւրի կը երթօյի:

— Դեռ երեօւն օօրօւ չի կօս և միօք օւնիօ Ռօւօիա՞ օրչօւ:

— Հօպօ ի՞նչ բնելօ է, պօօօօթեանց, դօւն հ՞րբ կօւօաօ կօր նպօօօգ:

— Տօանեհինգ օրէն. արչէն երեք հօզօր ֆրօնօքի օօմօակ քչեցի, զինւօրօկօն օւօանօղներս ալ դօօ:

— Նայէ՛, հայէ՛, օօջի թիկնօթրօնները կը պարպուին կօր:

— Երգողը Տօլօրէսն է:

Եւ իրօւ ալ Տօլօրէս իր հօզած օօրօզին պէս կօս կօրմիբ կօրած, իր երեօ թթուեցնօղ երգի հօօ. օւածը կը նօւագաւօրէր: Մեծ գժօւօրօութեամբ գօյն օւօրօեղօւ վրայ էր, երբ երկու ծօղկեփօւնջիբ իր օօքերուն օօջիւ ինկան. նեօօզները իր յիչեալ երօ կօւ բօրկամուհիներն էին օր իրենց օթեակին եզերօքէն օօջիւ գօլօվ պօօօցին:

— Պօավօ՛, Տօլօրէս:

Դիւրաւ կօրեչի է երեւօկայել Տօլօրէսի եօօօ. զութիւնք. օօօր հօմօր օօւն դօանալուն, հօկօօօկ կէս գիչերը անցած ըլլալուն, պօօօուհանք բօցօւ, օրթնցօց Բօքօն, օր իր հօրգին արթնցօց Պօրօն Պրօնը, օր օրօւած խօօքին վօտան մչիկ մչիկ կը ըրօ նանար:

Այդ օրէն օկօեալ հօկօօօկութիւնը ծայր օալ օկօաւ գերօսանուհիին և Անգլիօցիին միջև, ծայրօյնիկ հօկօօօկութիւն մը անգուլ, օնգօղար և օրօն հօմար օօսխներր օրէէ ծօրքի օօջիւ չէին ընկերկր:

Թուօթակը այդ մասը պատրաստուած, Ալլիոնի լեզուին սուտան մէջ խորատուա եղած էր և օրն ի բուն լուսանքներ կը տեղացանէր դրացիին հասցէին իր ամէնէն սուր թերաձայնովը: Ըշմարտագէտ անհանգուրժելի բան մըն էր աօրիկա, որժէ նայնինքն Տօլօրէս ալ կը նեղուէր, բայց ան կը լուսար օր օր մը օր մը: պարսն Պրն՝ ասնէն պիտի ձգէր ելլար և ամ օր մէջ ահա իր արժանագատուութեան գահացումը կը դանէր դերասանուիին: Կզգեցին ալ իր կողմէն՝ վրէժը ասնելու համար հազար տեսակ խելք չհասնելիք բաներ կը նետէր: Նախ և առաջ թմրակահարութեան դասընթացք մը հիմնած էր իր օթլօնին մէջ, բայց սօսիկանաւթեան պատուիրակը արգիլած էր: Պ. Պրնն երթալով հնարագէտ դարձած, անօր անգ ասոր ճանակով հրաձգարտն մը հաստատեց: Ծառաները օրը յիսուն քարդօն կը ծակծկէին. այս անգամ ալ սօսիկանագետը միջամտեց և թողապետական օրինադիրքէն յօդուած մը ցոյց առաւ, որով հրազէնքերու գործածութիւնը կ'արգիլուէր ասններու մէջ: Բայց սեթ օր ետքը օրիորդ Տօլօրէս անտու օր իր յարկաբաժնին մէջ կ'անձրեւէր: Տանտէրը այցելեց Պ. Պրննի և անտու օր անիկա իր օթլօնին մէջ ծովի լուսանք ընելու վրայ էր: Եւ իրաւ ալ այդ խիտ րնդարձակ սեննակին բոլոր պատերը թիթեղի թերթերով ծածկուած էին և յանգաբարտաբց կազմուած այդ աւագանին մէջ հարիւր դոյլ ջուրի մէջ խառնած էին յիսուն կենդանար աղ: Ովկէսնօսի ճշմարտ մանրանկար մը: Անոր մէջը բան մը պակաս չէր՝ ձուկեր անգամ կային: Անոր մէջ կ'իջնուէր մէջտեսողի գրան վերի մասին վրայ բացուած ծակէ մը և օրուն մէջ Պ. Պրնն ամէն օր կը լուսանար: Ատնն մը ետքը, թողը ամբողջ հանգիստեա կ'ըլլար իրական ծովախաղացի մը և օրիորդ Տօլօրէս կէս մաս ջուր անէր իր ննջատեանակին մէջ:

Տանտէրը կտազեցու և Պ. Պրննի օպանանց վտասուց հասուցման դատ բանալ իրեն ղէմ:

— Միթէ իրաւունք չունի՞մ ասնա մէջ լուսանք ընելու, հարցուց Անգլիացին:

— Ո՛չ, պարսն:

— Եթէ իրաւունք չունի՞մ, շատ լու. բտա Պ. Պրնն օր իր բնակած երկրին օրէնքներուն հանդէպ մեծ յարգանք կը աստէր, մե՛ղք սակայն, և շատ կը շուարձանայի կոր:

Նայն իրիկունը հրատայեց իր ծառաներուն օր օվկէսնօսը պարպեն: Ծիշդ ատենն էր, որովհետեւ տախտայտակը սկսած էր վտաւ մը սասրէ կապել:

Պ. Պրնն պայքարելէ չէր հրատարած սակայն և օրինաւոր միջոց մը կը փնտտէր շարունակելու համար այդ ասորտովոր մարտափորձը, օր անգրաղ Համայնաբարիզին բերկրանք կը պատճառէր անօր արձագանգը հասած ըլլալով թատրոնի, ճաշարաններու և հանրային վայրերու մէջ: Ահա ինչո՛ւ Տօլօրէս իրեն համար պատուոյ խնդիր համարած էր յաղթական դուրս ելլել այդ պայքարէն, որուն ասթիւ շտաբը դրաւ դրած էին:

Ասոր վրայ էր որ Պ. Պրնն գանակը հանձարած էր: Եւ իրաւ ալ կարելի չէր աղկէ լաւագոյն բան մը գտնել: Երաժշտական գործիքներու այդ ամէնէն դժգոհին միայն կրնար զուլի ելլել փետաւարներու այդ ամէնէն անտանելիին հետ: Ուտաի այս հանձարեղ գաղափարը յղացածին պէս, փութացած էր գոյն իրագործել: Դաշնակ մը վարձու բանած էր և փետրանելու ելած էր գանակ շարնոզ մը: Այդ գանակահարը, ինչպէս գիտենք, մեր Շանար բարեկամն էր: Անգլիացին մտերմարար մի աւ մի թուեց իր դրոսուկին թուօթակէն անեցած աւալտանքները և ինչ որ ըրած էր դերասանուիին հետքէն գալու համար:

— Բայց, միջո՛ւ, բտա Շանար, այդ կենդանիին ձեռքէն աղտակու համար շատ ազգու միջոց մը կայ, տախիւ ալ ազատեղն է: Բուր քիմիագէտները միտք ձայն կը յայտարարեն թէ այդ բանջարեղէն բոյսը:

այդ կենդանիներուն բրուտիտիտի Թթուն է: Չոր
 գորգերուն վրայ ազաթեղ յօշել ասէք և զանոնք
 պատուանէն Թթուել ասէք Բօքօի վանդակին վրայ,
 անպատճառ անդիւր արխար՝ կը չուէ, իբրև թէ ձօ-
 չի հրաւիրուած ըլլար Ալէքսանար Ա. Պապին կողմէ:
 — Ի՞մ ալ մօքէօ անցաւ ասիկա, բայց կենդանիներ
 մշտապես հոկողութեան ասկէ է, դաշնակը աւելի ան-
 վրէպ է:

Շոնար Անգլիացիին նայեցաւ, և առջի բերան չը
 հասկցաւ անոր բռնի ուզածը:

— Աւաօիկ թէ ի՞նչ է ի՞մ միտքս, յարեց Անգ-
 լիացին. դերասանուհին և իր թոշուէն սովորութիւն
 ունին մինչև կէսօր քնանալու: Աղէկ ուշադրութիւն
 քրէք բռնիքի: Դիտուարութիւնս անոնց քունը
 խանգարել է, այս երկրին օրէնքները կը թոյլատը-
 րեն ինծի նուազ զարնելու աստուրնէ մինչև էրի-
 կուն: Հիստ հասկցա՞ք թէ ի՞նչ է ձեռնէ սպասածօ:

— Բայց, բաւ Շոնար, դերասանուհիին համար
 բնու անախարհ պիտի չըլլայ, եթէ օրն ի բուն դաշ-
 նակ զարնելու իմանայ, ան ալ ձրիաբար. առջնա-
 կորդ դաշնակահար մըն եմ և եթէ արտավարակ թոք
 մը սեննայի...:

— Օ՛, օ՛, յարեց Անգլիացին, ես ձեր ոքանչելի
 դաշնակահարութեան պէտք չսենիմ, բուական է որ
 այդ գործիքին վրայ սասակօրէն զարնէք: Ահա՛ օտօ
 պէս, աւելցուց Անգլիացին, ձայնաչար մը փորձելով,
 շարունակ և միշտ միեւնոյն անողօք յարապետու-
 թեալ: Ես բժշկութեանէ քիչ մը կը հասկնամ, այս
 ըսածս ժողք կը խենդեցնէ, վերի յարկինները պիտի
 խենդեցնենք, խելքօ աղ է: Օ՛ն, պարոն, դաշնակին
 աջեւ անցէք նայիս, առաժանորդներն պիտի վճա-
 րեմ ձեզ:

— Եւ աւաօիկ, բաւ Շոնար, որ մանրամասնօ-
 րէն պատմած էր այս ասէնր. ինչ գործով զբաղած եմ
 ասանէինդ օրէ ի վեր: Ձայնաչար մը, միեւնոյնը
 աստուան ժամը կինգէն մինչև իրիկուն: Ըրածս բը-
 նաւ չէ ինչ որ լուրջ արուեստ կը հօշեն: Բայց ի՞նչ

ընենք, աղա՛քօ, Անգլիացին հանած ժխորիս համար
 ամիսը երկու հարիւր ֆրանք կը վճարէ կոր ինծի:
 Մարդօ իր անձին գանիճը ըլլալու է երկիրքէն ին-
 կած ասանկ ժանտայ մը մերժելու համար: Ահա ին-
 չս՛ արջա գոց ընգունեցի և երկու երեք օրէն սըն-
 ասկը պիտի հանդիպիմ գանձելու համար առաջին
 ամսականս:

Այս փոխադարձ սրտակցութենէն ետքն էր որ ե-
 րեք բարեկամները մէջերնին համաձայնեցան ստակի
 այդ ընդհանուր գանձուսէն օգտուիլ, իրենց բարե-
 կամուհիներուն առաւ համար գարնանային հանդեր-
 ձանք մը օրուն աչք անկած էր այնքան երկար ասե-
 նէ վեր անոնց ամէն մէկին պչրասիրութիւնը: Աղէկ
 զօտ, համաձայնած էին նաեւ որ իրենց մէջէն ով որ
 ամէնէն օտաջ իր ստակին օրբարօր, պիտի պատէր
 միւսներուն, արպէտի գնումները միեւնոյն ասեն
 կատարուէին, ու Մի-ի, Միւզէթ և Ֆիմի օրիորդնե-
 րը կարենային միասին վայելել անոր մորթա՞ի մէջ
 մանելու հաճօյքը, ինչպէս Շոնար կ'ըւէր:

Այսպէս, այս խորհրդակցութենէն երեք չորս օր
 ետքը Ռօտօլֆ առաջին հանդիսացաւ, վասնզի վերջա-
 պէս վճարած էին իր սեկրտերապան քերթուածը,
 որ ութսուն ֆրանք կը կուէր: Վաղայտջորդ օրը
 Մարսէլ Մէտիօիսէն գրպանած էր հաճը վեց ֆրան-
 քէն ասանկութեամբ ասանապետներու կենդանագիրե-
 րուն փոխարժէքը:

Մարսէլ և Ռօտօլֆ շատ գծուարութիւն կը կրէ-
 ին իրենց հարստութիւնը գաղտուկ պահելու:

— Կործեօ սօկի քրտինք կը թփեմ կոր, կ'ըւէր
 պուէտը:

— Ճիշդ ինծի պէս, ըսաւ Մարսէլ, եթէ Շոնար
 շատ սւշանայ, այլեւս երկար չպիտի կրնամ անանուն
 կրեօօրի դերս շարունակել:

Բայց յաջորդ օրն իօկ Շոնարի գօլը տեսան, չը-
 քեզօրէն հագած սկիզբայն դեղին ժաքէդ մը:

— Ա՛խ, Աստուած իմ, ազգակցեց Ֆիմի, իր սի-
 բականը այդքան վայելչապէս ճկազմուած՝ ասանելով,

այդ վրայինդ ո՛ւրիշ գառ:

— Թուղթերուս մէջէն, պատասխանեց երգահանը, երկու ձեռքերովը նշան մը ընելով օրպէսզի լու հետեւին ըտելիքին: Սաակո առի, ըսաւ, սինակ մնացածնուն պէտ: Ահաւասիկ սիւնակները և բուս մը սակի շտշտեց:

— Օ՛ն սւրեմն, գոչեց Մարտէլ, երթանք խոնութները թուլինք: Մըլզէթս ո՛րքան սւրախ պիտի ըլլայ արգեօք:

— Միմին ինձ՝ գոհ պիտի մնայ, աւելցուց Ռոսուլի, ըսկեցէք երթանք, կուգո՞ս կոր Շոնար:

Թայլ աուէք որ քիչ մը մտածեմ, պատասխանեց երոճշտագէտը: Այս անկիները նորայթին հասարակական ծածկելովն, խենդութիւն մը ըրած չե՞նք ըլլաք արգեօք: Աղէկ մտածեցէք: Սրբ որ անոնք ճիշտաբար օրհրիտի մէջի պատկերներուն պէտ հազուին օքուին, չէ՞ք վախճար որ այդ պերճանքնեքը յոռի աղղեցութիւն մը գործեն անոնց նկարագրին վրայ, և յետոյ, մեղի պէտ երիտ սարգներուն կը վայլէ՞ որ կիներու հետ այնպէս մը վարուինք, իբրև թէ խրխում, ցնդած, խորշմած Մենտորներ ըլլայինք: Չկարծէք որ կը վարանիմ տասնևչորս և կամ տասնևութ ֆրանք զոհել Յիմիին զգեստաւարութիւն համար: Բայց հոգ կուգայ վրաս երբ կը մտածեմ թէ զուրկ նոր գլխարկ մը անցուցածին պէտ, դուցէ չուզէ այլևս բարեւ տալ ինձի: Իսկ ի՞նչ կ'ըսես, փիլիսոփայ, ընդդիմեց Շոնար, խօսքը սղղելով Բոսլինին որ նազիւ ներս մտած էր:

— Ապերախաութիւնը երախտիքին աղջիկն է, բուս փիլիսոփան:

— Միւս կողմէ, շարունակեց Շոնար, երբ ձեր բարեկամակները այդքան շփոթեցն հագուած ըլլան, դուք ի՞նչ օգորմելի երևայթ մը պիտի տանէք անոնց քովն ի վեր, ձեր պատասած վրայդուրեքով: Ես անոնց կ'արծեն թէ դուք անոնց օպտաստներն էք: Ես ինձի համար չեմ ըտեր, ընդմիջեց

Շոնար՝ իր նոր հագուածին մէջ սիգալով, ըսնդի փոռք Աստուծոյ, ետ հիմա ամէն անկ կրնամ ներկայանալ:

Հոգաւակ սակայն Շոնարի ընդդիմադիր արամադութիւններուն, նորէն արշուեցաւ որ յաջորդ օրը այցելութիւն պիտի ապրին, մտակայ ըստրվանաւանդիները ի նպատակ այդ արկիներուն:

Եւ յաջորդ առաւոյն, սասուգիւ, այն ժաման իսկ սւր այս գլուխին սկիզբը օրհրդ Միմիի արթնալը տեսաք զարմացած Ռոսուլի բացակայութեան, վրայ, բանաստեղծը և իր երկու բարեկամները ամբողջովն գազդներն վեր կ'ելլէին հետերնին ճէտ-Մակոսի մանչերէն մէկը և ճմտիսթրած մը սր նմայներ կը բերէին: Շոնար, որ միտքը գրածը գնած էր, աղիւնուն կը զարէր ճէտ Բարսիւնն օրհրային նախարհաճը ճնշեցնելով:

Միմի, որ միջնայտեղը կը բնակէր, անոնց դուրս տեսնելուն պէտ փութաց լուր տալ Միւլզէթի և Յիմիի թէ գլխարկներ և շրջագրեաներ կը բերէին իրենք, անոնք ալ կազմակի սրբնթացութեամբ անսղուզներէն վար վազեցին: Ի տես իրենց առջիւ շոշուաւ այդ ճոխութիւններուն, քիչ մնաց որ այդ երեք կիները իրենց սւրախութիւնէն խենթանային: Միմի զուարթութեան նսպայէ մը բանուած՝ այժի մը պէտ կը ցտակուէր, «զարէժ» պատկ իր լատես մը օգին մէջ ծածանելով: Միւլզէթ Մարտէլի վրիժն փաթթուեցաւ ամէն մէկ ձեռքին մէջ կանանչ կաշիէ պոթիւններ բռնած էր ըստ ծննդայի պէտ իրարու եր զօրներ, Յիմի հեղեղելով Շոնարի կը նստէր և ի՞նչ ըտեր չէր գտեր:

— Ա՛խ Ալէքսանար, Ալէքսանար, Բնու վախ չի կայ որ օրհորդ Յիմի մերժէ Արաքսէրքոսի նուերները, քիթին առկէն բուս Բոսլի՛ն փիլիսոփան:

Ճէտութեան առջին թափը անցնելուն պէտ և երբ ընտրութիւնները կատարուեցան և դրամները վճարուեցան, Ռոսուլի երեք կիներուն ազգարտեց

Թէ մինչև ժիւս տասու իրենց նոր շրջագետները պատրաստած պատի ըլլան:

— Գեղ պիտի երթանք, աւելցուց:

— Ազ ա, բա՛ն է, աղաղակեց Միւզէթ, առաջին անգամը չէ որ միեւնոյն օրուան մէջ շրջագետ մը գնած, ձեւած, հարած և վրաս անցուցած ըլլամ. մընաց որ ամբողջ գիշեր մը օւնինք օռոկելնիս: Վաղը առտու պատրաստ կ'ըլլանք, անոնկ չէ՛, արհնա՛յք:

— Այո՛, պատրաստ կ'ըլլանք, գոչեցին Միմի և Յիմի մէկ ընթաց:

Ի կոյն դարձի սկսան և տասնվեց ժամ անընդհատ մկտար և ասեզր ձեռքերնուն չիկան:

Յիմի առասուն Մայիս ամսուն առաջին օրն էր. արդէն Չափուան զանգակներ քանի մը օր առաջ աւետած էին վերկենցաղուժը դարնան, որ չորս կողմէն կը սուրբար, կուգար յօժարափայթ և ցնծալից, ան կուգար՝ ինչպէս կ'ըսէ գեղման ասղերգը, նոր նշանածի մը պէս մայրսածառը անկելու իր սրբեցեալ խօսեցեալին պատուհանին տակ:

Երկինքը կապոյտի կը ներկէր, ժայռերը՝ կանաչի, և ամէն ինչի գեղեցիկ գոյներ կուտար: Ան կ'արթնցնէր թմբած արեւը, որ մշուչէ անկողնի մը վրայ պառկած կը քնանար և որ գլուխը դրած էր ձիւնաթոյր ամպերու վրայ, որոնք իբրև երեսի բարձ կը ծառայէին իրեն և կը պուրբ անոր երեսին.

— Նա՛, ինձի նայէ, ի՛նչ ես կեցեր, ա՛լ տասն է, տե՛ս եկայ, դարձիդ գլուխը չանցնիս: Շուտ ըրէ, փութո՛ւ, վրագ անցուր տեսնեմ, պայծառ, նորածիլ ճառագայթներէ շինուած զգեստդ և ելիր քու պատըլքա՛մէդ աւետէ՛ իմ ժամանումս:

Ասոր վրայ, տակը սաքի ելած էր նայնհետայն և սիգանեմ ու պերճօրէն կը շրջէր պալտապան իշխանի մը պէս:

Միծառները դէպի արեւելք իրենց ուխտագնացութենէն վերադարձած օդը կը թնդացնէին իրենց թախչներով, սրափուշը մացասները կը ձերմկցնէր, մտնուշօղը կը քողորբուրէր խոտերը անտանե-

քուն, որ արդէն թոչուններուն իրենց բոյներէն խոյս տալը կը տեսուէր, թեւերնուն տակ պահած վիզերգերու ձայնատեար մը: Եկողը բուն դարունն էր, բռնատեղծներուն և սիրահարներուն ճշմարիտ գորունը և ո՛չ թէ Մաթթէօ Լէնպպերի գորունը, անպիտան գորուն մը, որ կարմիր քիթ մը օւնի և մասներուն ծայրը ցրալնիածներ, որ ասկուսին կը շարունակէ օարուսուներ ասլ աղքատին որ հծկաուած է քովիկը ակուսին ուր շատնց մարած են Երզին կոճղներուն վերջին մօխրները:

Եղկ հովիկներ պայծառ օդին մէջ կը վազվառկէին և քողքին մէջ կը սփռէին շրջակայ դաշտավայրերուն առաջին բոյրերը: Արեւին լուսաղջկ և կենսապարգեւ ճառագայթները կուգային պատուհաններու ապակիներուն կը դարնուէին:

Անոնք կ'ըսէին հիւանդներուն. «Բաղէ՛ք, առողջութիւնն ենք մենք» և աղջնակին որ հայելիին վրայ հակած է, այս անմեղ եւ առաջին օտրը ամէնէն անմեղ աղջիկներուն, կ'ըսէին անոնք. «Բա՛ց, աղւոր աղջիկ, սքսէս զի քու գեղեցկութիւնդ լուսուտրեմք, դարնան աւետարերն ենք մենք, այլևս կըրնաս հագնիլ ապածայէ շրջագետադ: յարդէ ղլխարկդ և պըրագեղ մօյկերդ: Ահա ասիկ այն թաւուս վայրերը ուր կը պարեն, այժմ ցցունաղարգուած են նորածիլ, գեղատեօիլ ծաղիկներով, և ջուլթակները պիտի դարնեն կիրակի օրուան կայթառոնին համար: Բարե՛ւ քեզ, աղւոր աղջիկդ»:

Երբ որ մերձակայ եկեղեցիին զանգակաուսնը առուտակեան ժամերգութիւնը կը ծանուցանէր հաւատարեաններուն, երկը ժրթմիր պըրուկները, որ հողիւ քանի մը ժամ կըրցած էին քնանալ, արդէն իրենց հայելիներուն ասջեւ անցած էին և ուր արգուզարգերնուն վրայ վերջին ակնարկ մը կը նետէին:

Երեքն ալ նազելի էին, երեքն ալ միօրինակ կերպով հագուած և իրենց դէմքերուն վրայ կ'ուր. ուսովուէր գահունակութեան այն ցլաղցումը, որ երկար ասեն դգուուած բողձանքի մը իրագործումը

կուսայ մարզուս:

Միմին մանուանդ գեղեցկորէն կը շողո՞ղար:

— Երբեք այսքան զով և ուրախ չեմ եղած, կ'ըսէր Մարտիկին, ինծի այնպէս կուզայ որ բարին Աստուած ներկայ ժամուս մէջ սեղմեցուցած է կենացըն համայն երջանկութիւնը և կը վախճամ որ այլևս անկէ չունենամ այսուկետեւ: Հո՛գո, սակայն, երբ այ բայրօզին հասնի, ժիշտ բան մը կը մնայ նորէն: Մեր ձեռքը չէ՞ միթէ ուղած ասեանիս երջանկութիւն ստեղծել, յարեց և խենդի պէս փաթթուեցաւ Մարտիկի:

Մինակ Յի'ի'ն էր որ քիչ մը երեօը կախած էր:

— Շատ էր սիրեմ, իրա՛ւ. դայարիքը և փօքրիկ թուլանները, կ'ըսէր, բայց ի՛նչ ընեմ որ գէղը՝ մարդու չեմ հանդիպիր. ո՛չ արար չըջողգեասա և ոչ նոր գլխարկս մարդ չպիտի տեսնէ, մեղքը չէ՞: Պալլաւաներու վայր գեղեր գտնուէին և հոն երթայինք, ի՛նչ արար կ'ըլլար:

Առաւան ժամը ութին նայն փողօցը բնակօղնեօրը թունդ ելան Շոնարի փողերգէն արօզ մեկնման արգանչանը կուտար: Բայր դրացիները պատուհան ելան Պահեմներու անցքը գիտելու համար: Բային, որ այս ընկերութեան մէջ կը գտնուէր, ամէնուն ետեւէն կը քալէր. այդ շիկիճներուն հովանօցնէրովը բնանաւորուած:

Ժամ մը ետքը, ամբողջ այդ խնդուն խուճբը ցրուած էր Եփեթընէպլոյի պարտէզներուն մէջ:

Երբ իրիկունը ուչ ատեն ասուն դարձան, Բային, որ ցերեկը գանձապահի պաշտօնը վարած էր, յայտօ բարեց թէ վն. ֆրանք մտխելու մտեցած էին և մնացածը սեղանին վրայ դրաւ:

— Հիմա այս ստակը ի՛նչ պիտի ընենք, հարցուց Մարտիկ:

— Եթէ հասթուլթ ասնենք, ինա՛ր կ'ըլլայ, ըսաւ Շոնար:

ՏՐԱՆՍԻՆԻ ԶԵՆՆՈՅԻԿԸ

Ճշմարիտ Պահեմներու աշխարհին մէջէն, ասանով ձանչցայ ժող. Տ... ասունով բուն Պահեմ մը. քանդակագործ մը որ կը խոստանար օրին մէկը մեծ աստանդ մը սենեկու: Բայց թշուառութիւնը ժամանակ չթողուց իրեն խոստումները իրականացնելու:

Միւրումէ մեռաւ ան՝ 1844ի Մարտ ամսուն, Աէն Լուի հիւանդանոցին Սէնթ Վիգթուա քահանին 14 թիւ անկողնին մէջ: Ես զինքը ձանչցայ այդ հիւանդանոցին մէջ, սար ես ինքս կեցած էի երկարատեւ և հիւանդութեան մը հետեւանօք: Ժողով ըով, ինչպէս բարի, գեղեցիկ աստանդի մը կերպօք չէր պահօէր, բայց սակայն վրայէն բնաւ չէր երեւնար:

Երբու ամիս շարունակ մեր տեսութեանց միջօցին օրուն անաղութեանը՝ մահուան թեւերու մէջ օրօրուէլը կ'զգար, չտեսայ որ գէթ անգամ մը գտնօ գատէր իր վիճակին և ոչ ա: Կ'արտայայտէր այն արտայայտանքները որ ծիծաղելի կը դարձնեն չտակցուած արուհոտագէտը:

Մեռաւ ան ասանց ձախանքի, հոգեվարներու յասակ ստեղծի չարչարանքի մը մէջ: Այդ մանր միտքօ կը ձգէ մէկը այն տեսարաններէն զօր երբեք տեսած ըլլամ մարդկային ցաւերու փաւարային մէջ: Հայրը ազուն մահուան լուրը ատնելուն վաղած եկած էր զուկին դիտը ուղելու և երկօր բարակ սակարկած էր վերջապէս վճարելու համար երեսունեկեց ֆրանքի գումարը, զոր հիւանդանոցին վարչութիւնը կը պահանջէր իրմէ: Սակարկեց նաեւ եկեղեցիին մասելական արարողութիւններուն սահագինը, այնքան մեծ աստանդով, որ վերջի վերջոյ վեց ֆրանքի գեղջ մը ըրած էին իրեն: Իրակը դազազին մէջ դրուած պահուն՝ հիւանդագանը վրայէն վերցուց հիւանդանօցին կտուր և ասնգուցեային հոն գտնուող բարեկամներուն մէկէն դրամ ուղեց պատանքը գնելու համար: Մարդը անկուտիին մէկն էր. գնաց դիմեց ժողին հօ-

որ որ նախ օտարիկ զայրացու և յետոյ հարցուց թէ ե՞րբ այս ազգուսկննքուն վերջը պիտի բերէին:

Նորընծայ մայրապետը, որ ներկայ էր այս ճիւղազային բանավէճին, դիտկին վրայ ակնարկ մը նետեց և բերնէն դթօս, դողարիկ և պաղուսնակ սա բռները դուրս թաօն:

— Ա՛խ, պարոն, կտրելի չէ սառնիկ թողել այդ խեղճ աղօն. օդը ցուրտ է. դոնէ չապիկ մը ասուէք իրեն, որպէսզի Աստուծոյ առջեւ ելած սառնը սառնի մօրէ մերկ չըլլայ:

Հինգր Քրանք տուաւ հայրը յիշեալ բարեկամին շապիկ մը անելու հասար, բայց մտնուարագէտ յանձնարարեց որ «կրանտ. օ. պէլ» փողօցի մէջ հաստատուած պատարիկ ձերմակեղէն ծախօղ հնավաճառին քովէն գնէ:

— Աւելի սժան կ'ըլլայ, անելցուց:
Ժաքի հօրը այս դժնէութեան պատճառը բացատրեցին ինծի ետքէն. կ'երեւայ թէ աղուն՝ արուեստաներու սապարէզը գրկելը կաողեցուցած էր զինքը և իր բարկութիւնը չէր իջած նայնիակ դագաղի մը առջեւ:

Բայց կը մօռնամ օրիորդ Ֆրանսինի և իր ձեռնօթիկին խօսքը ձեզի ընելու: Ես ալ ճիշդ հան պիտի գայի: Օրիորդ Ֆրանսինի առաջին և միակ համահունկին եղած էր սարաբախա ժաքին, որ սակայն մեամծ ձեր չէր, ընդհակառակը, հազիւ քսանեկերէք ասրեկան կար այն օրը ուր հայրը ուղեց որ մօրէ մերկ պատկեցնեն զինքը սեւ հողին մէջ:

Այս սիրովէպը նայն ինքն ժաքը պատմած է ինծի, երբ ան 14 թիւն էր և ես Յը Սէնթ Վիքթօր արահին. մեանելու համար անշտան տեղ մը:

— Հա՛, կայնէ՛, ընթերցող, սէսելէ առաջ այս պատմութիւնը, որ շատ գեղեցիկ հասուած մը պիտի ըլլար եթէ կարենայի զայն պատմել, այնպէս ինչպէս

որ ժաք պատմած է ինծի, թող աւեր որ շունչ մը քաշեմ այն հագէ ծխափողէն, զօր ինքը ասուա ինծի այն օրը որ բժիշկը ծխախօտի գործածութիւնը արդիւնց իրեն: Հակառակ այս պատուէրին, գիշերը հիւսնդապահին ջնացած սառնը, ժաք բարեկամս իր ասուած ծխափողը փոխ կ'առնէր ինձմէ և քիչ մը ծրխախօտ կ'ուզէր: Չէք գիտեր մարդս որքան կը նեղանայ այս ընդարձակ արահներուն մէջ երբ քունը չի տանէր և ցուրը կը չարչարեն զինքը:

— Միտե՛ք մէկ երկու շունչ, կ'ըսէր ինծի և եթող կուտայի որ կամքը կատարուէր և Սէնթ Ժընըրվիէվ մայրապետը ո՛րք ծխելը չը տեսնելու կը դարնէր երբ գիշերապահութիւնը կատարած սառնը կ'անցնէր մեր քովէն:

Ա՛խ, ազնուառիբա մայրապետ, այդ օրքո՛ն բարի էիք և ինչքո՛ն գեղեցիկ, երբ կուգայիք խաչահանգիտի ջուր սբակելու մեր վրայ:

Ձեր դալը հետուէն կը տեսնէինք երբ համաց կուտաց կը քուլիք ասրատասուեր կամարներուն սակէն, պերեւեթուած ձեր ձերմակ շարչնէրով որ այնքան ազուր ծալքեր կը չինէին և օրոնց վրայ ժաք բարեկամս կ'ըմայլէր: Ա՛խ, իմ բարի մայրապետս. դուք այդ դժոխքին Պէթրիոն էիք: Ձեր մթխիթարական խօսքերը այնքան անուշ էին որ, մենք միշտ կը արանջայինք ձեռնէ մթխիթարուելու նպատակու: Եթէ ժաք բարեկամս չը մեանէր, ձիւն տեղացած օր մը, ջնքուչ Աստուածամին մը պիտի քանդակէր ձեր խցիկին մէջ դնելու համար, ս՛վ ազնիւ Սէնթ Ժընըրվիէվ մայրապետ:

Ընթերցող մը.— Այդ ամէնը աղէկ, բայց ձեռնօթիկը ո՛ւր մնաց. ես ձեռնօթիկ չեմ տեսնար կոր:

Ուրիշ ընթերցող մը.— Հապա օրիորդ Ֆրանսինի, ան ի՛նչ եղաւ:

Առաջին ընթերցողը.— Աս ի՛նչ ալ արուր պատմութիւն է:

Երկրորդ ընթերցողը.— Նայինք վերջը ո՛ւր պի-
տի բերէ:

Հազար ներողութիւն կը խնդրեմ, Տեառք,
Ժաք բարեկամիս ծխափողն է որ այս չեղարանու-
թիւնը ընել առաւ ինձի: Բայց ասով մէկտեղ, ան-
պատճառ ձեզ խնդացնելու երդում ե՞րբ հանեցի: Պո-
կեսի կեանքը ամէն օր զուարթ չըլլար: Թուռ-Օ-
վէրնեք փողոցի մէկ ասն մէջ էր որ Ժաք և Ֆրանս-
օին ճանցած էին զիրար, ուր միևնոյն օրը, Ապրիլի
եւամօտակին, գոցած առն անկ եղած էին երկուքն
ու:

Արուեստագէտը և դեռափ աղջիկը ութ օր ըս-
պատեցին դրացնական յարաբերութեան մէջ մանկէ
առաջ, յարաբերութիւն որ ակամայ կը հաստատուի
միևնոյն գոտիկանի վրայ ընտկողներուն միջև, սո-
կայն սասնց բառ բառ մը իսկ փոխանակած ըլլալու,
զիրար շատ լու կը ճանչնային արդէն: Ֆրանսին գի-
տէր արդէն թէ գրացին խեղճուկրակ արթիւթին մէ-
կըն էր և Ժաք իմացած էր որ դրացուկին կարուկի
կտար մըն էր, որ խոյս առած էր ասուէն մօրուի
մը խուանքներուն չգիմանալով: Խնայողութեան հը-
րացներ կ'ընէր երկու ծայրը մէկ բերելու համար,
ինչպէս կ'ըսեն, և օրովետեւ հաճոյքին ի՛նչ ըլլա-
լը չէր գիտցած, շատ չէր վազեր անոր նտեւէն: Ա-
հաւաստիկ լի է ի՛նչպէս երկուքն ալ ենթարկուեցան
միջնորմի սովորական օրէնքին:

Ապրիլ ամսուան իրիկուն մը Ժաք, յոգնած
գողրած առն եկաւ. առաւընէ ի վեր բերանը բան
չէր գրած, և ծայր ստիճան ախուր էր, մէկը այն
ախրութիւններէն, որ օրոյ պատճառ մը չունին և որ
սակայն ձեզ կը պատէ ամէն տեղ, որ և է մէկ ժամու,
տեսակ մը սրտի կաթուած, որուն մասնաւորապէս
ենթակայ են սենտիկեաց թշուառները:

Ժաք զգալով որ իր նեղ խուցին մէջ չունչը պիտի
բանուէր, պատուհանը բացու քիչ մը օդ ասնելու հա-

մար: Սքանչելի էր իրիկնամուտը և մարը մանող օրե-
ւը Մօնմարթոի սարահներուն վրայ կը արածէր իր
մեկամագձիկ դիւթութիւնը:

Ժաք պատուհանին առջև մտախօս կայնեցաւ,
ակունջ դրած գարնանային գոչնակութիւններու թե-
ւազդեցիկ խմբերգին, որ երեկոյեան անդորրութեան
մէջ կ'երկարաձգուէր, և ափկա իր արածութիւնը
կ'ուեցնէր:

Այդ պահուն աչքին գիծացէն ազատ մը անցաւ
արամագին կռիչք մը արձակելով: Ասիկա միտքը ձը-
գեց այն հին, բարի ժամանակները, ուր ազատները
հաց կը բերէին բարեպաշտիկ ճգնաւորին՝ Եղիայի, և
սա խորհրդ-ծութիւնը ըրաւ որ այժմու ազատները
երբեմնի պէս մարդասէր չէին: Յետոյ, ալ չկրնալով
դիմանալ, գոցեց պատուհանը և քայնց վարագոյրնե-
րը. և օրովետեւ ստակ չունէր կանթեղին համար
ձէթ գնելու, կռնոս Շարթրէօղ բրած ուխագնացու-
թեւէն հեռը բերած ռեփինէ բազմակ մը վառեց: Եր-
թալով ախրութեան մէջ աւելի թողուած, ծխադոռը
լու մը խծկեց:

— Բարեբախտարար տակուին բուռնան ծխա-
խոս ունիմ՝ արճանակը քողարկելու համար, շնչեց
և սկսաւ ծխել:

Բարեկամը՝ Ժաքը շատ ախուր ըլլալու էր այդ
իրիկունը արճանակը քողարկելու վրայ մտածելու
համար: Ասիկա իր վերջին ապաւէնն էր մեծ ազո-
նապնեղու ատեն և օրմէ սովորաբար կ'օգտուէր: Ա-
հաւաստիկ թէ ի՛նչ բանի մէջ կը կայանար ափկոս:
Ժաք ծխած ծխախոտին վրայ թանի մը կաթիլ լո-
տանօն հը հեղուր և ծխափողը կը քայէր մինչև որ
անկէ ելած մուխի ամպը բաւական թանձրանար և իր
սենտակին մէջ դանուած աւարկաները անտեսանելի
ըլլային աչքերուն. ի մէջ այլոց և մանուսնդ պո-
տէն կախուած արճանակ մը: Այդ արդիւնքին հաս-

նելու համար, բառնեակ մը ծխափող քաշելու էր գտնէ: Երբ արձանակը բարձրովին անտեսանելի կ'ըլլար, ծուխը և լոտանոն իրարու շարախառնուած գրեթէ միշտ ժաքի քունը կը բերէին և օտէպ օլ կը պատահէր որ իր օթրութիւնը փարսուէր իր երօզներուն շէմին աջիւ:

Այդ իրիկունը իր օւնեցած ծխախառը սպասած, արձանակը կատարելապէս սքողուած էր, բայց ինքը գոռնորէն արտօւմ կը մնար: Այդ իրիկունը, ընդհակառակը, օրիորդ Ֆրանսին յետին աստիճան զըւարթ էր սսւն եկած առենը, և իր օւրօթութիւնը պատճառ չունէր ժաքի արտօւթութիւնը պէտ. անոր օւնեցածը մէկն էր այն զուարթութիւններէն որ երկիրէն կը թփին և զոր Աստուած բարի սորգոց արտին մէջ կը կաթեցնէ: Ազա օւրեմն օրիորդ Ֆրանսին օւրախ զուարթ էր և օանդուղիներէն վեր ելած օտանը ցած ձայնով կ'երգէր. բայց երբ դուռը պիտի բանար, դատիկոնին վրայ բաց ձգուած պատուհանէն փչող հովը ձեռքի մօտը յանկարծ մարեց:

— Աստուած իմ, աս ի՞նչ փորձանք է գլխուս ետ կածր, բացազանչեց մանկասարդ աղջիկը, վեց յարկերէն իջնել ելլելու եմ հիմա:

Բայց ժաքի գրան ճեղքերէն սենեակին մէջի լոյսը նշմարելով, ծուլութեան գրգուժ մը հետաքրքրութեան զգացումի մը միացած խորհուրդ տուին իօրին լուցկի մը օւզելու գրացիէն: Առիկա ծառայութիւն մըն է, զոր ամէն օր գրացիները կ'ստանուցանեն իրարու և ասոր մէջ բնու անպատշաճ բան չի կար:

Ուտի երկու թէթեւ կարուածներ իջեցուց ժաքի գրան: Արթիօթը շուտ մը բացու, թէեւ քիչ մը զարմացած օտանկ տարածած այցելութեան մը վըրայ: Բայց հազիւ քայլ մը ասած էր սենեակին մէջ:

զայն լեցնող միւսը նախ և ասով անոր շնչաստութիւնը արգիլեց և բաւ մը կարենալ արտօտանելէ ասով, մարեցու ինկու օթօտի մը վրայ և ձեռքէն վար ձգեց իր օտանակը և բանալին: Կէտ գիչեր էր և ասնը մէջ օւէն մարդ կը ջնսնար:

Ժաք պատշաճ չտեպեց օգնութիւն հայցել օւրիչներէ և վախցու գրացուհիին վրայ խօսք բերելէ: Միայն բուսկան տեպեց անմիջապէս պատուհանը բանալ օրպէտղի սենեակը քիչ մը օդ անէ և գեռաօթ աղջկան երեսին քանի մը կաթիլ ջուր օրօկելէ ետքը, օտուտ օր ան օւջերը կը բանար և կամաց կամաց ինքզինքին կուգար: ան օլ վայրկեան ետքը երբ խելքը դուլիւր եկու, Ֆրանսին բացաբեց թէ ինչու արթիթիւն սենեակը ելած էր և շատ ցաւ յայանեց եղածին վրայ:

— Հիմա օր ինքզինքս գտայ, յարեց, օ՛ւ կըրնամ սենեակս վերագտանալ:

Ժաք արդէն իր աշխատանցին դուռը բացած էր, երբ Ֆրանսին խելարեքեցու օ՛չ օր միայն մոռցած էր մօմը վառելու, այլ իր սենեակին բանալին օլ չէր գտած:

— Խե՛նդ եմ, ինչ եմ, ըսու, օտանակը մօտեցընելով սեռինէ բազմակին, մօմս վառելու համար եկայ, և քիչ մնաց օր ասանց լոյսի պիտի երթայի:

Բայց այդ վայրկեանին բաց մնացած դռնէն և պատուհանէն զօյսցած հովի հոտանքը յանկարծօրէն մարեց բազմակը և երկու երիտասարդները մութին մէջ մնացին:

— Կործէք այս եղածը գիտումնաւոր բան է, ըսու Ֆրանսին, ներեցէք ինծի, պարօն, ձեզի այսքան ձանձրոյթ պատճառելու և շնորհ ըրէք քիչ մը լոյս ցուցնելու ինծի, օրպէտղի բանալիս փնտռեմ:

— Ինչու՛ չէ, օրիորդ, պատասխանեց ժաք, լուցկի սը փնտռելով աս խորթօտի:

Կրնար շուտ մը գտնել, բայց եղօական գաղափար

մը սաքէն անցու, լուցկիները գրպանը գրու և գոչեց:

— Ասէք ձեզի ուրիշ փորձանք մըն ու, մէկ հաս անգամ լուցկի չէ մնացեր հոս, վերջինը գործածեր եմ ներս մտած ասեհո:

«Ասկէ աւելի խրոխտ հնարք մը չէի կրնար գրանել, մտածեց ինքնովի:

— Ա՛խ, Աստուած իմ, Աստուած իմ, կ'ըտէր Յըրանսին, հոգ չէ, ասանց լոյսի ուլ սենեակօ կրնամ երթալ, ան այնքան մեծ չէ որ մարդ մէջը կորուսի, բայց ասանց բանալիի ինտօր ընեմ. կը խնդրեմ, պարոն, եկէք միտօին փնտեսե՛ք, անպատճառ դեօրինը ինկած ըլլալու է:

— Փնտեսե՛ք, օրիորդ, ըսաւ ժաք:

Եւ ան երկուքն ալ սկսան մուծին մէջ կորուսած ասորիան փնտեսելու, բայց իրրեւ թէ մէկը և միւրը միեւնոյն գրգապատճառէն մղուած ըլլալին, անանկ պատահեցաւ որ այս փնտառուքի միջոցին, իրենց ձեռքերը մէկ վայրկեանի մէջ, ասան անգամ հանդիպէին իրարու: Եւ օրովհետեւ մէկը այնքան անճարակ էր օրքան միւրը, չկրցան վերջապէս բանալին գտնել:

— Լուսինը, որ այս պահուս ամպերուն ետին պահուրած է, սենեակօ ամբողջ կը լուսաւորէ, ըսաւ ժաք, քիչ մը օպասեցէք, պահիկէ մը կրնայ սեր փնտառուքը դիւրացնել:

Եւ լուսինն ելլելուն օպասելով, խօսակցութեան բանուցան: Մուծին մէջ խօսակցութիւն մը, նեղ սենեակի սը մէջ, գարնանային դիշերով, խօսակցութիւն մը որ սկիզբը աննչան է և սնոտի և որ ասակայն ետքէն օրակցութիւններու, կը յանգի, դուք ալ անչուշա գիտէք թէ այդ ասակ խօսակցութիւններու ծայրը մ'ըր կ'երթայ: Բաւերը հեզկետէ կը շփօթուին լուսութիւններով միջանկեալ, ձայնը կը

ցածնայ, և խօսքերը հասանքու հետ կը փոթուին. իրարու հանդիպող ձեռքերը կը լրացնեն մասածութիւնը, որ օրէն բղբելով շրթներու վրայ կը բարձրանայ... Ասոր եւջը ձեք յիշատակներուն մէջ փնտեսեցէք, ո՛վ երիտասարդ զոյգեր, միաքդ բե՛ր, մանկամորդ աղջիկ, դուք որ ձեռք ձեռքի մէջ կը քուլէք այսօր և որ երկու օր ասաջ զիրար չէիք ասած անգամ: Վերջապէս լուսինը երեւան ելաւ և իր պայծառ լոյսը սղօղեց խցիկը: Օրիորդ Յըրանսին իր երազանքէն թափեցաւ պզտիկ ճիչ մը արձակելով:

— Ի՞նչ ունիք, հարցուց ժաք, անոր մէջքը թեւերուն մէջ ասնելով:

— Ոչինչ, թաթովեց Յըրանսին, կարծեցի թէ դուրը կը զարնուի և ասանց բան մը նշմարելու, ժաք ասքովը կարօտի մը ասկ հրեց բանալին որ անքին զօրկած էր և չէր սուղեր զայն գտնել:

Յըրանսին խարտեայ և շէնչող աղջիկ մըն էր, ինչ որ օովորեան բան չէ: Մինչեւ քսան տարու ըլլալը չէր դիտցած թէ ի՞նչ է սէրը: Բայց իր վաղահասիկ վախճանին ասրամ մէկ նախազգացումը խորհուրդ ասաւ իրեն զանազանել եթէ կ'ուզէր զայն ճանչնալ:

Ժաքը ելաւ դէժը և սիրեց զայն: Իրենց կենակցութիւնը վեց ամիս անեց: Գարնան եղանակին գրասն զիրար և բաժնուեցան իրարմէ՛ աչնան: Յըրանսին թօքթախաւոր էր և ինքը գիտէր անանկ ըլլալը. իր ժաք բարեկամն ալ անդեակ էր ասոր: Մանկամորդ աղջկան հետ ասանակինգ օր օգրելէ ետքն էր որ, իր բարեկամներէն մէկը որ բժիշկ էր, այդ յայտնութիւնը ըրած էր իրեն:— Հօգիւ մինչեւ անբեւթօփ կեանք ունի, ըսած էր իրեն: Յըրանսին լօած էր խօսակցութեամբ անոր այս ըսածը և ասած էր թէ այդ խօսքը ի՞նչ գէշ օզդած էր իր բարեկամին վրայ:

— Թող անբեւեները դեղնին ու թափին, ի՞նչ փոյթ, կ'ըտէր անոր, ամբողջ սիրաբ փախի մը մէջ դնելով. օրո՛ւ հոգ անան գալը, մենք հիմա ամառուան մէջն ենք և անբեւեները կանանչ են ասակին,

օգտուի՛նք ազկէ, օրրելիւ: Երբ տեսնես որ մօտեցեր եմ այս աշխարհքը ձգել երթալու, թեւերուդ մէջ պիտի առնես զիս և պիտի արգիլես որ չի մեկնիմ: Ես հնազանդ աղջիկ մըն եմ և խօսքդ բանելու համար չպիտի չուեմ:

Եւ չքնաղ այս էտիք հինգ ամիս շարունակ օգրեցաւ Պահեմի չուտը կեանքը, երգն ու ժպիտը միշտ շրթներուն վրայ: Ժօքի սիրոյն, ինքն իր վրայ պարտանքներ կ'ունենար: Բարեկամը օտէզ կ'ըօէր թէ արարաբառ աղջկան վիճակը երթալով կը ծանրանար և թէ մեծ խնամքի պէտք ունէր ան: Ասոր վրայ Ժօք Բարիզը ասկն ու վրայ կ'ընէր՝ բժիշկին ասած դեղագիրը չիսել ասու համար, պէտք եղած դրամը ճարելու նպատակով: Բայց Ֆրանսին դեղի կորեւարութիւն չէր ասը և զանոնք պատուականէն գուրօ կը նետէր: Գիշերը երբ հազք կը բանէր, գուրօ կը նետուէր օտնեակէն օրպէզի Ժօք հազուը չիմանայ:

Օր մը որ երկուքը միտօին գիւղ գացեր էին, Ժօքի աչքին զարկաւ ծառ մը, օրուն տերեւները դեղնելու վրայ էին: Դարձաւ և արամազին ակնարկ մը նետեց Ֆրանսինի վրայ, որ դանդաղօրէն կը քուլէր խորհրդասոյզ:

Ֆրանսին տեսաւ Ժօքի օժգունելը և գուշակեց անոր գունատութեան պատճառը:

— Ինե՞դ ես, խօչ վկայ, ըսաւ անոր համարուրելով զայն, գեռ Յուլիօի մէջն ենք, և միշտ և Հօկ-տեմբեր դեռ երեք ամիս հայ, դիշեր ցերեկ զիրար օրրելով, ինչպէս որ կ'ընենք, կրնանք կրկնապատկել միտօին անցընելիք ժամանակամիջոցնիս: Մնաց որ, եթէ տերեւութօփին ես զիս ակելի գէշ զգամ, մենք ալ կ'երթանք եղեւիններու անտառի մը մ'ջ կը բնակինք, հոն տերեւները միշտ գալար կ'ըլլան:

Հօկտեմբեր ամսոսն Ֆրանսին ալ չկրցաւ անկողնէն ելլել: Ժօքի բարեկամն էր զինքը խնամօղ բըժիշկը:

Իրենց բնակած փօքրիկ օտնեակը ասնը ամենէն վերի յարկին վրայ կը գտնուէր և կը նայէր բակի մը վրայ ուր ծառ մը կը բարձրանար և որ օրէ օր ևս ակելի կը մերկանար: Ժօք վարագոյր մը դրած էր պատուկանին առջեւ, այդ ծառին տեսքը հիւանդէն ծածկելու համար, բայց Ֆրանսին պատանջեց որ այդ վարագոյրը վերցնեն:

— Ո՛վ սիրելիս, կ'ըօէր Ժօքին, այդ ծառին ուտնեցած տերեւներէն հարիւր անգամ ակելի համբայրենք պիտի ասմ ես քեզի: Եւ կը յաւելուր. արգէն հիմա շատ ակելի աղէկ եմ: Քիչ օրէն գուրօ պիտի ելլեմ և օրովետեւ այդ օրը ցուրտ պիտի ընէ և չեմ ուզեր որ ձեռքերս կորմբին, ինծի ձեռնօթիկ մը պիտի առնես:

Հիւանդութեան ամբողջ տեւողութեանը, այդ աննշօնք իր երազը եղաւ:

Ամենայն Սրբոց ասնին նախընթօրին, տեսնելով որ Ժօք ակելի վշտանար էր քան երբեք, ուղեց օրրօ ասլ անոր և ազատուցանելու համար որ ակելի լաւ էր, անկողնէն ելաւ:

Ճիշտ այդ վայրկեանին բժիշկը վրայ եկաւ և բանի պիսքը նորէն պատկեցուց:

— Ժօ՛ք, ըսաւ բարեկամին սկանչին, քօջութիւն, ամէն բան լմնցած է: Ֆրանսին պիտի մեռնի: Ժօք սկսաւ լալ:

— Հիմա այլեւս ուղածը կրնաս ասլ իրեն, շարունակեց բժիշկը, ա՛լ յայտ չկայ:

Ֆրանսին ասչքով իմացաւ ինչ որ բժիշկը ըսած էր իր ասրփածուին:

— Ականջ մի՛ կախեր, գուցե Ֆրանսին թեւերը գէպի Ժօք երկարելով. մի՛ հուսատար անոր ըսածին, ան սուտ կը զրուցէ: Վաղը քեզի հետ միտօին գուրօ պիտի ելլենք: Վաղը Ամենայն Սրբոց ասն է, ցուրտ

օգտակարնք ազկէ, սիրելիս: Երբ տեսնես որ մօտեցեր եմ այս աշխարհքը ձգել երթալու, թեև երբ մէջ պիտի տեսնես զիս և պիտի արգիլես որ չի մեկնիմ: Ես հնազանդ աղջիկ մըն եմ և խօսքդ բանելու համար չպիտի չուեմ:

Եւ չքնաղ այս էօկը հինգ ամիս շարունակ արեցաւ Պահեմի չուառ կեանքը, երգն ու ժպիտը միշտ յըթնեքուն վրայ: Ժօքի սիրոյն, ինքն իր վրայ պատրանքներ կ'ունենար: Բարեկամը օտէպ կ'ըօէր թէ արարեալ աղջկան վիճակը երթալով կը ծանրանար և թէ մեծ խնամքի պէտք ունէր ան: Ասոր վրայ ժօք Բարիզը ասկն ու վրայ կ'ընէր՝ բժիշկին ասուած դեղագիրը չի՛նել ասլու համար, պէտք եղած դրամը ճարելու նպատակով: Բայց Ֆրանսին դեղի կարեւորութիւն չէր ասը և զանոնք պատուականէն դուրս կը նետէր: Գիշերը երբ հազը կը բանէր, դուրս կը նետուէր օհնեակէն օրպէօզի ժօք հազալը չիմանայ:

Օր մը որ երկուքը միտօին զիւր գօցեր էին, ժօքի օչքին զարկաւ ծառ մը, որուն տերեւները դեղնելու վրայ էին: Դարձաւ և արամազին օկնարկ մը նետեց Ֆրանսիոյ վրայ, որ դանդաղօրէն կը քօլէր խորհրդասոյդ:

Ֆրանսին անուա ժօքի օժգունելը և դուշակեց անոր գունատութեան պատճառը:

— Խենդ ես, խօչ վկայ, ըսաւ անոր համբուրելով զայն, դեռ Յուլիօի մէջն ենք, և մինչև Հօկ-անձեր դեռ երեք ամիս հայ, զիշեր ցերեկ զիրար սիրելով, ինչպէս որ կ'ընենք, կրնանք կրկնապատկել միտօին անցընելիք ժամանակամիջոցնիս: Մնաց որ, եթէ անբեւութօփին ես զիս օւելի գէշ զգամ, մենք ալ կ'երթանք եղևիններու անտառի մը մէջ կը բնակինք, հոն անբեւեռը միշտ գալար կ'ըլլան:

Հօկանձերը մտօան Ֆրանսին ալ չկրցաւ անկողնէն ելլել: Ժօքի բարեկամն էր զինքը խնամող բըժիշկը:

Իրենց բնակած փօքրիկ օհնեակը ասնը ամենէն վերի յարկին վրայ կը դանուէր և կը նայէր բօկի մը վրայ ուր ծառ մը կը բարձրանար և որ օրէ օր ևս օւելի կը մերկանար: Ժօք վարագոյր մը դրած էր պատուականին օռչեւ, այդ ծառին տեսքը կիւանդէն ծածկելու համար, բայց Ֆրանսին պակասըց որ այդ վարագոյրը վերցնեն:

— Ո՛վ սիրելիս, կ'ըօէր ժօքին, այդ ծառին ուսնեցած անբեւեռներէն հարիւր անգամ օւելի համբոյրներ պիտի օտմ ես քեզի: Եւ կը յաւելուր, արդէն հիմա շառ օւելի աղէկ եմ: Ինչ օրէն դուրս պիտի ելլեմ և որովհետեւ այդ օրը ցուրտ պիտի ընէ և չեմ օւղեր որ ձեռքերս կարմրին, ինծի ձեռնօթիկ մը պիտի օւնեւ:

Հիւանդութեան ամբողջ անուղութեանը, այդ օժանշոնալ իր երազը եղաւ:

Ամենայն Սրբոց օօնին նախընթօրին, օհսնելով որ ժօք օւելի վշտահար էր քան երբեք, օւղեց սիրտ ասլ անոր և օղտցուցանելու համար որ օւելի լաւ էր, անկողնէն ելաւ:

Ճիշդ այդ վայրկեանին բժիշկը վրայ եկաւ և բանի վինքը նորէն պաակեցուց:

— Ժօք, ըսաւ բարեկամին օկանջին, քօջութիւն, ամէն բան լննցած է: Ֆրանսին պիտի մեանի: Ժօք սկսաւ լալ:

— Հիմա այլևս օւղածը կրնաս օալ իրեն, շարունակեց բժիշկը, ա՛լ յայս չկայ:

Ֆրանսին օռչեով իմացաւ ինչ որ բժիշկը ըսած էր իր արօփածուին:

— Ականջ մի՛ կախեր, գօչեց Ֆրանսին թեւերը դէպի ժօք երկարելով. մի՛ հաւատար անոր ըսածին, ան օուա կը դրուցէ: Վաղը քեզի հեռ միտօին դուրս պիտի ելլենք: Վաղը Ամենայն Սրբոց օօն է, ցուրտ

պիտի բնէ: Գնա, «մանչօն» մը առ ինծի: Շատ հ'ազակն, կը վախճամ որ այս ձմեռ ցուրտը մասնեբո չիածնէ:

Ժաք լարեկամին հետ դուրս պիտի ելլէր. բայց Ֆրանսին բժիշկը քովը վար դրաւ:

— Գնա՛ «մանչօն»ս բե՛ր, ըսաւ Ժաքին, նայէ որ ողոր ըլլայ որպէսզի երկար ասեն դիմանայ:

Եւ երբ մինակ մնացին, բժիշկին ըսաւ.

— Ո՛հ, պարօն, պիտի մեռնիմ, գիտեմ, բայց ուղքերս գոցելէ առջ, բան մը գտէք որպէսզի գիշերուան մը համար այժ աս ինծի. կը պողաւորմ: Մէկ գիշերուան համար եւս գեղեցկացուցէք զիս, անկէց ետքը թող քեանիմ, քանի որ Աստուած չուզեր որ աւելի երկար ապրիմ:

Մինչ բժիշկը ձեռքէն եկածին չփի դայն կը միւթօրէր, հիւսիսային հով մը փչեց սենեակին մէջ և հիւսնգին անկողնին վրայ նեակց գեղնած տերեւ մը, փրցուած վարի բակին մէջի ծառէն: Ֆրանսին վարձագոյրը բացաւ և տեսաւ որ ծառին վրայ այլեւս ո՛չ մէկ տերեւ մնացեր էր:

— Վերջինն է այս, ըսաւ, տերեւը բարձին ասի խօթելով:

— Դուք վաղուքնէ առաջ չպիտի մեռնիք, ըսաւ բժիշկը, առջեւնիդ գեռ ամբողջ գիշեր մը ունիք:

— Ա՛խ, աչի՛նչ երջանկուլթիւն է, ըսաւ մանկամարդ արջիկը, ... ձմեռային գիշեր մը... աս երկար պիտի ըլլայ:

Ժաք այդ պահուն ներս մտաւ, ձեռքը «մանչօն» մը բռնած:

— Շատ ազուար է, ըսաւ Ֆրանսին, երբ գուրս ելլեմ, հետս պիտի ասնեմ:

Գիշերը Ժաքի հետ անցուց:

Յաջորդ օրը, ասն Ամենայն Սրբոց, կէսօրուան հոչնակին հագեղարթի մէջ ինկաւ և ամբողջ մարմինը սկսաւ դողալ:

— Չեաքերս կը մտին, մրմնջեց, «մանչօն»ս ասուր: Եւ իր խեղճուկ ձեռքերը անոր մէջ միւրճեց:

— Լմնցաւ, ըսաւ բժիշկը դնա՛ համբուրէ:

Ժաք չրթները կպցուց անոր չրթներուն. վերջին վայրկեանին ուղեցին «մանչօն»ը վրայէն վերցնել, բայց անիկա ձեռքերովը պինդ մը կառչեցաւ անոր:

— Չէ՛, չէ՛, ըսաւ, մի՛ ասնիք, ձմեռուան մէջն ենք և ցուրտ է օդը: Ա՛խ, խեղճ Ժաք. ա՛խ, խեղճ Ժաքս, հիմա գուն ի՛նչ պիտի ըլլաս, Աստուած իմ: Յաջորդ օրը Ժաք միտ մինակը մնաց:

***

Ամենայն Սրբոց ասին աստուծն էր. Ֆրանսին դեռ անոր էր մեռած: Երկու հագի սնարին քով կը հօկէին, մէկը օտար վրայ կայնած էր, բժիշկն էր ասն. միւսը՝ անկողնին առջեւ ծուկի եկած, չրթները մեռելին ձեռքին կը փակցնէր և կարծես կ'ուզէր զանաք հօն կնքել յուսակաուր համբոյրի մը մէջ: Ժաքն էր անիկա, Ֆրանսինի օտարածաւն, որ վեց ժամէ ի վեր ցաւազին անզգայութեան մը մասնուած էր: Պատուհանին ասիէն անցնող փողոցի երգէտնիկ մը զինքը ըսթփեցուց:

Այդ երգիչները կը նուագէր եղանակ մը, զոր Ֆրանսին օգոտութիւն ունէր երգելու, աստուծն քուսնէն արթնցածին զէս:

Յուսակաութիւն մը, մէկը անոնցմէ որ մեծ յուսասակաութիւններէ կը ծնին. Ժաքի մաքէն անցաւ: Մտովին ետ դնաց ամիտ մը, Ֆրանսինի մահամբձ եղած միջոցը, մոռցաւ ներկայ ժամը, և վայրկեան մը երեւակայաց թէ վախճանեալը չէր մեռած, այլ կը քընտնար և պահիկէ մը պիտի արթննար բերանը բացած ասուտեան յանկերգը երգելու համար:

Բայց երգէտնիկին հնչիւնները գեռ չէին մարած, երբ արդէն Ժաք խելօր զլուխը ժողված էր: Ֆրանսինի բերանը յուլեա գոցուած էր երգերու հարար և ժպիտը զօր իր վերջին մտածումը անոր վրայ էր փթթեցուցած, և կը ջնջուէր չրթներուն վրայէն ուր կօկուէր ծնիլ:

— Բաջութիւն, ժաք, ըսու բժիշկը որ քանց
գտկագործին բարեկամն էր:

Ժաք օաքի ելու և բժիշկին երեսը նայելով ը-
սու.

— Ըսել է լմնցու, ալ յոյս չի կո'յ արգեօք:

Առանց այս գոխեմ [կարող ժին պատասխան
սուր, բարեկամը դնաց անկազնին վարագոյրները
գոցեք և դէպի քանդակագործը դառնալով, ձեռքը
երկ'ցուց անոր:

— Յրանօին մեռու...ըսու, սպասելու էր այս
վախճանին. Աստուած գիտէ թէ ձեռքերնուս եկածը
բրինձ զայն աղտակու համար: Պատուաւոր աղջիկ
մըն էր. Ժա'ք, որ քեզ շատ կը սիրէր քու սիրածէդ
ուկիլի և ասարբեր սէրով մը, արովհեան անոր սէրը
սէր էր համակ. մինչդեռ քու սէրդ յարազող մը կը
պարունակէր: Յրանօին մեռու...բայց ամէն ինչ չէ
վերջացած, հիմա պէտք եղած ձեռնարկները ընելու
ենք անոր թողումին համար: Երկուքս միասին դա-
գելու ենք այդ խնդրով և մեր բացառաւթեանը
պէտք է խնդրենք զբացուելիէ մը որ հոս գայ քիչ մը
հօկէ:

Ժաք բարեկամին ըսածներուն համազուեցու,
ամբողջ օքը քաղաքագետարունէն յուղարկանդէսի
ձեռնարկուներու և անկէ դերեզմանառուն վազեցին:
Եւ արովհեան Ժաք ընու դրամ չուներ, բժիշկը գը-
բաւի դրու իր գրպանի ժամացօրը, մասին, և քա-
նի մը կտոր զգեստները արպէսդի պատրաստ ունե-
նան ծախքերը յուղարկաւորութեան զոր յաջորդ օր-
ուան ձգեցին. իրիկունը ուշ ատեն ասուն վերագոր-
ձան: Դրացուելին ստիպեց Ժաքը որ պատու մը բան
ուտէ:

— Այո', ըսու, ազ դէշ խելք չէ, պէտք ունիմ
քիչ մը սոժ ասնելու, արովհեան այս գիշեր աշխա-
տելու պէտք պիտի ունենամ:

Դրացուելին ու բժիշկը անոր այդ ըսածէն բան
մը չ'ստացան: Ժաք սեղան նստու և անանկ արտար-

նօք սկսու ուտել քանի մը պատասներ որ քիչ մնաց
պիտի խեղդուէր: Բայց գաւթը բերանը ասրած օ-
տենը ձեռքէն վար ձգեց: Գաւթը որ կտարեցու,
արթիւթին մաքին մէջ արթնցուցած էր յիշատակ մը
որ իր կարգին կ'արթնցնէր անոր վայրկեան մը
թմրած հօկիծը:

Այն օրը որ Յրանօին առաջին անգամ ըլլալով
իր տունը եկած էր, դեռաթի աղջիկը որ հիւանդկախ
կը արդէն, անհանգստութիւն մը ունեցած էր յան-
էարծ և Ժաք այդ գաւթով շաքարախառն ջուր խըմ,
ցուցած էր անոր: Ետքէն, իրենց կենակցութեան
տեւողութեանը այդ միևնոյն գաւթը պակած էին
իրրեւ սիրոյ մասունք մը: Հորատութեան հազուա-
գէպ պարագաներուն, արթիւթը իր բարեկամուհիին
համար ծախու կ'ուանէր մէկ երկու շիշ զօրացուցիչ
գինի զոր բժիշկը պատուիրած էր գործածել և ակա
այդ գաւթովն էր որ Յրանօին այդ կենսաու հե-
զուկը կը խմէր և որուն մէջէն իր խանգաղատանքը
սիրային զուարթութիւն մը կը քաղէր:

Ժաք կէտ ժամէ ակելի նայեցու, ատանց բոս
մը արտասանելու այս սիրելի յիշատակին ցի-
բուցան բեկորներուն և իրեն այնպէս թուեցու որ
խորտակուածը իր սիրան էր, որուն կտորուանքները
կուրծքը կը ճանկատէին: Երբ ինքզինքը գտու, կտա-
րած գաւթին բեկորները ժողվեց և դնաց նետեց
զգրոցի մը մէջ: Յետոյ, խնդրեց զբացուելիէն սր եր-
թայ երկու մամ բերէ և դանապանին հետ վեր զրկէ
երկու գոյլ ջուր:

— Մի' երթար, ըսու բժիշկին որ ընու ատանկ
միտք մը չուներ, մէկ պակիկէն պէտք պիտի ունե-
նամ քեզի. ջուրը և մամբը վեր բերին: Երկու բա-
րեկամները մինակ մնացին:

— Ինչ ընել է միտքդ, կարցուց բժիշկը, երբ
տեսու որ Ժաք վայտէ կուտի մը մէջ ջուր լեցնել
ետքը, բարակ ձեծուած դառ կը նետէր վրան:

— Ի՛նչ պիտի ընեմ, ըստ արթիւթը, չե՞ս գուշակեր, Յօնասինի գլուխը պիտի կողպարեմ, և սրովհեռեւ պէտք եղած քաջութիւնը չպիտի օւնենամ եթէ սինտիս մամ, մի՛ ձգեր, մի՛ երթար, կը խընդրեմ:

Յետոյ, ժաք գնաց բացու անկողնին վարագոյրները և վար քաշեց մեռելին գէմքին վրայ նետուած սուանը: Ձեռքերը շկամն դողալ և հեղձածազուկ հեծկըլտանք մը շրթները դողացուց:

— Մամերը հօս բեր, պոսւց բարեկամին և ես կուր սօ գուշը բռնէ:

Մամերէն մէկ հօտը անկողնին գլխի կողմը զեռեղեցին, այնպիսի ձեւով մը որ անսր բօլոր լոյսը ասորածուէր թոքաթաւարին գէմքին վրայ, միւս մօմը դրին սօքին կողմը: Ձէթի մէջ թաթխուած վրձինով մը, արթիւթը իւր քօեց անոր յօնքերուն, արեւտանքներս ն և սօզերուն վրայ, զոր շակեց, ինչպէս Յրանսին սովորաբար կ'ընէր:

— Այսպէս ընկա՞մ. դիմակը հանած ասե՞ն չպիտի ասնջուի, սրմեջեց ժաք ինքն իրեն:

Այս նախազգուշութիւնները ձեռք ասնեղէ և մեռելին գլուխը նպաստուար դիրքի մը մէջ տեղաւորելէ ետք, ժաք սկսու ետեւէ ետեւ գօճի խակեր թորել, մինչև որ կողպարը պէտք եղած թանձրութիւնը ստանար: Բասարդ ժամ ետքը գործողութիւնը սուրած և կատարելագէտ յաջողած էր:

Արաստվոր հանգամանքի մը հետեւանք, փօփոխութիւն մը յառաջ եկած էր Յրանսինի գէմքին վրայ, Արիւնը որ ժամանակ չէր օւնեցած բօլորովին ստակու, գօճին ջերմութենէն կրկին ասօցած՝ դէպի վերի կողմը հաւաքուած էր և վարդակարմիր թափանցկատութիւններով մայրութիւն մը աստիճանաբար կը խառնուէր ճակարին և այտերուն անփոյլ ըստ պիտակութիւններուն:

Արտեւանուէրը, որ վեր դարձած էին կողպարը հանուած ասե՞նին, միտպաղաղ կապուած կը մէջտեղ կը հանէին օչքերուն, օրօնց նայուածքը կարծես ասորած իմացակոնութիւն մը կը օքօղէր և նոր ըստ կըրուած ժպիտի մը համար կէս մը բացուած շրթնեքէն կարծես դուրս կուգար վերջին հրօժեշտի օղջոյնի մը մէջ սոցցուած այն յետին խօսքը, զոր սիրտով միայն կարելի է իմանալ: Ո՛վ կրնայ հաստատել թէ իմացակոնութիւնը անպատճառ կը վերջանայ հօնուր մարդ էօզին անպայտութիւնը կ'օկսի: Ո՛վ կրնայ ըսել թէ հօգիին կիրքերը կը շեջանին օւ կ'անէանան ճիշդ վերջին գորկին հետ օրտին, զոր վրդոված են: Հօգին չի՞ կրնար միթէ երբեմն կամովին կալանաւորուել զօգազին համար զգեստաւորուած մարմինն մէջ և իր մարմնային թաքտօցէն վարկեան մը լրտեռել թախիծները և արցունքները: Մեկնողները օ՛րքան պատճառներ օւնին մնացողներուն վրայ վատահալութիւն չօւնենալու:

Երբ ժաք կը խորհէր անոր դիմագիծերը արուեստին միջոցաւ անվթար պահել, օ՛վ դիտէ, անդրջիրիմեան խորհուրդ մը թերեւս եկած էր արթընցնել Յրանսինը անվտխճան հանգիստի իր ասօջին քունէն, թերեւս ան կը յիշէր թէ օրտեղանը, օրմէ կը բօժնուէր, արթիւթ մը և միեւնոյն ժամանակ ասորփածու մըն էր և թէ անիկա թէ՛ մէկն էր և թէ միւսը, օրովհեռեւ չէր կրնար ըլլալ մէկը՝ ասօնց միւսը ըլլալու. անոր համար օէրը հօգին էր արուեստին և թէ զինքը եթէ այնքան սիրած էր, պատճառը այն էր որ ինքը դիտցած էր անոր համար կին մը և համանուկի մը ըլլալ միտնգամայն: Յրանսին մարմին առած զգացում մըն էր:

Եւ այդպէս թերեւս Յրանսին օւզելով ժաքի թօզուլ մարդկային պատկերը, օր անոր համար մար-

մին առած իտէալ մը եղած էր, դիտցած էր, թէն մե-
 ած և արգէն սօսանացած, անգամ մը եւս զգեանուլ
 օրբոյ ճառագայթումներով և անտիպական բալոր շը-
 նորհներով ողորուած իր երբեմնի դէմքը, ան հօգի
 հաւար զեղարուեստական սարկոյին:

Եւ թերևս ալ խեղճ աղջիկը ճիշդ մտածած էր,
 որովհետեւ ճշմարիտ արուեստագէտներու մէջ կան
 այնպիսի զարմանալի Բիկմալիտներ, որ միւսին ը-
 բածին ճիշդ հակառակը, պիտի ուզէին կարենալ մար-
 մարիտնի վերածել իրենց կենդանի կալութեաները:

Հանդէպ դէմքին այդ հանգարուածութեան, որուն
 վրայ հօգեվարքը այլևս բնու հեռք չէր ձգած, ո՛չ
 ոք պիտի կրնար հաւատալ այն երկարատեւ ժառան-
 գանքներուն, որ իբրև յառաջարան ծառայած էին
 մահուան: Ֆրանսին կարծես կը շարունակէր օրբային
 երազանք մը, և զինքը այդպէս տեսողը պիտի ը-
 տէր թէ ան մեծած էր գեղեցկութենէ:

Բժիշկը յօգնօրեկ, անհիւն մը քաշուած կը քը-
 նանար. իօկ ժաք կրկին կը դեգերէր կտակածներու
 բուզին մէջ: Իբ զգայութեամբ միտքը կը յամօնէր
 կարծելու թէ ան, զոր այնքան սիրած էր, պիտի
 արթննար, և որովհետեւ ասին ասին դեւ նոր ա-
 ւարածած կողապարուսին յառաջ բերած ջղային թեթեւ
 դնգերակարութիւնները դիտելին անշարժութիւնը
 կ'ընդհատէին, կեանքի այս պատիւր երեւոյթը ժաքը
 կը պահէր իր երանիկ պատրանքին մէջ, որ տեսց
 մինչև առաւ, սօսիկանական քննիչին մօտը
 հաստատելու և թողուժը արտօնելու համար գալը:

Մնաց որ, այդ չքնադատեղ արարածը տեսնելով,
 անոր մ առ ըլլալուն վրայ կտակածելու համար եթէ
 պէտք ըլլար յուսահատութեան ամբողջ յիմարութեա-
 նը, անոր հաւատալու համար ալ պէտք էր գիտու-
 թեան համակ անթալականութեանը:

Մինչ դրացուկին Ֆրանսինը կը պատանջէր, ժա-
 քը քաշած արած էին ուրիշ տեսնակ մը, ուր հա-
 ւաքուած գառ իր բարեկամներէն մէկ քանին, որ
 յուզարկաւորութեան հետեւելու համար եկած էին:
 Պահմանքը աւելորդ սեպեցին արտայայտելու ժաքին,
 զոր եղբոր պէս կը սիրէին, այն ամէն մխիթարա-
 կանները, որ կօկիծը զայրագնելու կը ծառայէին մի-
 այն: Առանց արտաստնելու մէկը այն խօսքերէն, զա-
 բբօ գանել այնքան գծուար է և յսելը այնքան տա-
 ժանելի. գացին հարգաւ իրենց բարեկամին ձեռքը
 սեղմեցին լսիկ մնջիկ:

— Այս մօտը ժաքի համար մեծ գծաթափութիւն
 մըն է, ըսու անտնցմէ մէկը:

— Այդպէս է, բայց նկարիչ Լօզար, արտասոց
 մաքրի տէր մէկը, որ կանուխէն գիտցած էր յաղթել
 երիտասարդութեան բալոր խիղախութիւններուն,
 դանտք կպատակեցնելով կանխորոշ կամքի մը ան-
 թեքութեան և որու քով արուեստագէտը վերջի վեր-
 ջոյ լսեցուցած էր մարդը, այժ, շարունակեց բեկ,
 գծաթափութիւն մը զոր ուզելովը ներմուծեց կեան-
 քին մէջ: Ֆրանսինը ճանչցած օրէն ժաք շատ փոխ-
 օլած է:

— Այդ աղջիկը զինքը երջանիկ ըրու սակայն,
 գիտել տուաւ ուրիշ մը:

— Երջանիկ... յարեց Լօզար, երջանիկ ըսելով
 դուք ի՞նչ կը հասկնաք, ինչո՞ւ համար երանութեան
 անուն հաւատք ասփանջի մը, որ մարդօ կը ձգէ ժա-
 քի այնորուան վիճակին մէջ: Թօզ երթան հրաշա-
 կերա մը ցոյց տան իրեն. ակնարկ մը անգամ չպիտի
 նետէր վրան, և իր համանուկին անգամ մը ևս վա-
 յելելու համար, եւ հաստատուած գիտեմ թէ պիտի
 հօգիւսէր թիցիտնօի և Ռօֆօտելի մէկ նկարին վրայ:
 Իմ համանուկիս անմահ է և զիս չպիտի թորէ եր-
 բեք: Ան Լուվրի մէջ կը բնակի և անունն է ճիւ-
 քօնառ:

Այն պահուն որ Լօզար արուեստին և զգացման
 վրայ իր տեսութիւնները պիտի պարզէր, լուր ար-
 ւին որ մեռելը եկեղեցի պիտի տանէին:

մին առած իտեալ մը եղած էր, դիտցած էր, թէ և մե-
սած և արգէն ստանացած, անգամ մը եւս զգենուլ
օրբոյ ճառագայթումներով և անտիպան բոլոր շը-
նորհներով ողորուած իր երբեմնի դէմքը, ան հագի
կաւար գեղարուեստական սաւրկային:

Եւ թերեւս ալ խեղճ ողջիկը ճիշդ մտածած էր,
որովհետեւ ճշմարիտ արուեստագէտներու մէջ կան
այնպիսի զարմանալի Բիկմալիտներ, որ միւսին ը-
րածին ճիշդ հակասակը, պիտի ուղէին կարենալ մար-
մարիանի վերածել իրենց կենդանի կալթէաները:

Հանդէպ դէմքին այդ հանգործութեան, որուն
վրայ հագեցվորքը այլեւս բնու կեանք չէր ձգած, ո՛չ
քը պիտի կրնար հաւատալ այն երկարատեւ աստա-
ղանքներուն, որ իբրեւ յաստջարան ծառայած էին
մահուան: Մրանսին կործնու կը շարունակէր օրբային
երազանք մը, և զինքը այդպէս տեսնողը պիտի ը-
սէր թէ ան մեծած էր գեղեցկութեանէ:

Բժիշկը յոգնօրեկ, անհիւն մը քաշուած կը քը-
նանար. իսկ ժաք կրկին կը դեղերէր կոսկածներու
բուղին մէջ: Իր զգայութեա միտքը կը յամուէր
կործնելու թէ ան, զոր այնքան սիրած էր, պիտի
արթննար, և որովհետեւ ասան ասեն դեռ նոր ու-
արթած կողապորումին յառաջ բերած ջղային թեթեւ
դնգերահարութիւնները դիակին անշարժութիւնը
կ'ընդհատէին, կեանքի այս պատիր երեւոյթը ժաքը
կը պահէր իր երանիկ պատրանքին մէջ, որ անկեց
մինչեւ ասու, ստիկանական ջննիլին մահը
հաստատելու և թողուճը արածնելու համար գալը:

Մնաց որ, այդ չընողադեղ արարածը տեսնելով,
անոր մ' առած ըլլալուն վրայ կասկածելու համար եթէ
պէտք ըլլար յուսահատութեան ամբողջ յիմարութեա-
նը, անոր հաւատալու համար ալ պէտք էր գիտու-
թեան համակ անտալականութեանը:

Մինչ դրացուկին Մրանսինը կը պատանջէր, ժա-
քը քաշած սարած էին ուրիշ սենեակ մը, ուր հա-
ւաքուած գաւ իր բարեկամներէն մէկ քանին, որ
յուզարկուորութեան հետեւելու համար եկած էին:
Պահիմները աւելորդ սեպեցին արայայտելու ժաքին,
զոր եղբոր պէս կը օրէին, այն ամէն միտխոր-
կանները, որ կօկիճը զայրագնելու կը ծառայէին մի-
այն: Ասանց արածստնելու մէկը այն խօսքերէն, զո-
րքս գանել այնքան գժուար է և լսելը այնքան տա-
ժանելի, գացին հարգաւ իրենց բարեկամին ձեռքը
սեղմեցին լսիկ մնչիկ:

— Այս մտէր ժաքի համար մեծ գժութեալութիւն
մըն է, բաւ անանցմէ մէկը:

— Այդպէս է, բաւ նկարիչ Լազար, արածաց
մաքի տէր մէկը, որ կանուխէն դիտցած էր յաղթել
երիտասարդութեան բոլոր խիղախութիւններուն,
զանսնք հպատակեցնելով կանխորոյ կամքի մը ան-
թեքութեան և որու քով արուեստագէտը վերջի վեր-
ջոյ լսեցուցած էր մարդը. այո՛, շարունակեց բով,
գժբխտութիւն մը զոր ուղեւորը ներմուծեց կեան-
քին մէջ: Մրանսինը ճանչցած օրէն ժաք շառ փոխ-
ուած է:

— Այդ ողջիկը զինքը երջանիկ ըրու սակայն,
գիտել ասու ուրիշ մը:

— Երջանիկ... յարեց Լազար, երջանիկ ըսելով
զուք ի՞նչ կը հասկնաք, ինչո՞ւ համար երանութեան
անուն հաւատք ասփանքի մը, որ մարդս կը ձգէ ժա-
քի այրօրուան վիճակին մէջ: Թող երթան հրաշա-
կերտ մը ցոյց տան իրեն. անորի մը անգամ չպիտի
նեռէր վրան, և իր հոժանուկին անգամ մը ևս վա-
յելելու համար, եւ հաստատապէս գիտեմ թէ պիտի
հախուսէր Թիցիտոսի և Ռոֆուէլի մէկ նկարին վրայ:
Ի՞մ հոժանուկիս անմահ է և զիս չպիտի խորէ եր-
բեք: Ան Լուվրի մէջ կը բնակի և անունն է միո-
ջօնառ:

Այն պահուն որ Լազար արուեստին և զգացման
վրայ իր տեսութիւնները պիտի պարզէր, լուր ար-
ւին որ մեռելը եղեղեցի պիտի տանէին:

Քանի մը թիւ աղօթքներէն ետքը, յաւարկա-
խումբը գերեզմանատունն ուղղուեցաւ: Եւ որովհետեւ
այդ օրը մեռելացի ասն էր, անծայրածիր բազմա-
թիւն մը խանուած էր մահաշուկ ապաստանարանին
մէջ:

Շատեր ետեւնին կը դառնային նայելու համար
Ժօքին որ զլուրը բաց դիակառքին ետեւէն կ'երթ-
թար:

— Են՛զէ աղայ, կ'ըտէր մէկը, մեռնողը մայրն է
անշուշտ:

— Հայրը ըլլալու է, վրայ բերաւ ուրիշ մը:

— Քայրն է, կ'ըտէին ուրիշներ:

Նայեմբեր ամսուան մշուշադատ երկնքին օտկ,
աօրին անգամ մը կառարուած յիշատակներու այդ
օգտահանգէտին ներկայ եղող և ժօրմոքներու ձեւերը
ուսումնասիրելու համար զբաղած բանաստեղծ մը մի-
այն Ժօքի անցնիլը անսնելով, անմիջապէս գուշա-
կեց որ ան՝ սիրուկին գագաղին կը հետեւէր:

Երբ հապան մասնաւոր գերեզմանին առջեւ, Պո-
հեմները գլխարկնին հանած բօլորուեցան անոր շուր-
ջը: Ժօք գերեզմանին եզերքին հակեցաւ. իր բժիշկ
բարեկամն ալ անոր թեւէն քանած էր:

Գերեզմանատան պաշտօնեաները արարանքի մէջ
էին և կ'ուզէին ժամ ասաջ գործը լմնցնել:

— Դամբանական չգրաի ըսուի եզեր, ըսաւ աս-
նանցմէ մէկը, ոչքերնիդ լո՛յս: «Հայտէ» նայինք,
աղա՛ք:

Եւ դագաղը մեռելակառքէն դուրս քաշելով, չը-
ւաններով կապեցին և իջեցուցին փոսին մէջ: Մար-
դը մէջը իջաւ, չուանները քակեց և դուրս ելաւ ծո-
կէն. յետայ իր մէկ ընկերոջը օգնութեամբ թի մը
ասաւ և սկսաւ հող նետել մեռելին վրայ: Պակիկէ մը
փօքը ամբողջովին լեցուեցաւ: Վրան փայտէ փօքրիկ

խօսի մը դրին: Իր հեկեկանքներուն մէջէն բժիշկը ի-
մացաւ որ Ժօք աս ետեւէրի խօսքերը բերնէն կը
փախցնէր:

— Ո՛վ իմ երիտասարգութիւնս, քեզ է որ կը
թօղեն:

Ժօք կ'անդամակցէր «Ջուր խմողները» անուն
ընկերութեան մը, որ հաստատուած ըլլալ կը թուէր
իրբեւ նմանութիւն մը Քաթրլ-Վան փողոցի ահուժ-
բին, որու վրայ խօսուած է «Գաւառացի մեր մայրը»
անուն գեղեցիկ վիպասանութեան մէջ: Մինակ մեծ
աօրբերութիւն մը կար ընդ մէջ այդ ահուժբին գըլ-
խաւոր անդամներուն և ջուր խմողներուն, որ, ինչ-
պէս կ'ըլլան բոլոր հետեւողները, չփաղանցութեան
աօրած էին իրենց կիրարկութեան դրած սկզբունք-
ները: Այդ աօրբերութիւնը կը շեշտուի միմիայն աս
վարկածով որ յիշեալ ահուժբին պատկանողները, Պ.
Պալաքի գերբին մէջ, վերջ ի վերջոյ կը հասնին
իրենց մօտաբոժ նպատակին և կ'ապացուցանեն թէ
ասէն միջոց լաւ է, բաւական է որ յաջողի,
մինչդեռ ջուր խմողներու ընկերութիւնը երկար աս-
րինքը սպրիտէ ետքը լուծուած էր մահուամբ իր բո-
լոր անդամներուն, առանց անոնց և ո՛չ մէկուն աս-
նանը կապուած ըլլալու գործի մը, որ իրենց գոյու-
թիւն ունեցած ըլլալուն վկայէր:

Յրանսինի հետ կենսակցութեանը միջոցին, Ժօքի
«Ջուր խմողներու» հետ ունեցած յարաբերութիւնը
նուազ յանախաղէպ եղած էր: Ապրելու համար սաս-
կի պէտքերը հարկադրած էին արուեստագէտը ասնա-
կօի ընել ընկերակցութեան ինչ ինչ պայմանները
զօրս ջուր խմողները աօրագրած և հանդիսաւորա-
պէս սխառած էին ընկերութեան հիմնուած օրը:

Անհետեւ մեծամասնութեան մը սանցուպերուն
վրայ մշտնջենաւորապէս թառած, այդ երիտասարդ-
ները իրենց ընկերակցութեան մէջ իրբեւ գերադոյն
օրէնք դրած էին պայման մը, որ կը կայանար ար-
ուեստին բարձր կատարներէն վար չիջնելու մէջ,
այօրինքն թէ նայնիսկ մահաբեր չքաւորութեան մէջ

անգամ զիջողութիւն չպիտի ընէին պետքին առջեւ:
Այսպէս, բանաստեղծ Մելիքիորը երբեք չպիտի
հաւանէր լքել ինչ որ ինքը իր քնարը կը կօչէր, ա-
ռեւարակած ծանուցում մը և կամ հրապարակական
գաւանդից մը խմբագրելու համար: Առանկ օտարին
գործ մը ընել յոտուկ էր միայն բանաստեղծ Ռոտուլ-
ֆին, այդ «չպիտի»ին որ ամէնբանի կը յարմարէր և
որ երբեք հինգ ֆրանքնոց մը չէր փոխջնեք, սառնոց
որ և է զէնքով մը գնդակահար ընելու զայն:

Նկարիչ Լազարը, այդ գոսոջ գրգռիչքաւորը, եր-
բեք չպիտի զիջուէր վրձինները պղծել նկարելու
համար ձեռքը թուրով մը բռնած գերձակ մը, ինչ-
պէս անգամ մը ըրած էր մեր բարեկամ Մարտիլը,
փոխան այն երեւելի «Մաթուօղէմ» կոչեցեալ վե-
րարկուին, զոր իր սիրուկներէն ամէն մէկուն մաս-
նեքը ասողորդած էին կարկաստաններով:

Որքան ասին որ «ջուր խմողներու» կես ապրած
էր գողափարակցութեան մէջ, քանդակագործ Ժաք
յանձն ասած էր յարգել ընկերութեան պայմանագրին
բանաւորութիւնը. բայց Յրանօինը ճանչցած օրէն
ասդին, չուզեց խեղճ աղլիկը՝ որ արդէն հիւանդ էր՝
մասնակից ընել այն զրկումներուն, որոնց ենթար-
կած էր ինքզինքը մինակը ապրած ասենը: Ժաք աս-
մէն բանէ սառլ բւղիղ և աննենդ ընաւորութեան
տէր մէկն էր: Գնաց գոսու ընկերութեան նախագահը:
ապրամերժեց Լազարը և յայտարարեց անոր թէ այ-
նուհետեւ պիտի չընդունէր որ և է շահաբեր աշխա-
տութիւն:

— Սիրելիս, պատասխանեց իրեն Լազար. ջու-
սիրոյ յայտարարութիւնդ արուեստագէտի հրաժարա-
կանդ էր: Բարեկամներ պիտի մնանք իրարու, եթէ
կ'ուզես, բայց այլևս ընկերներ չենք կրնար ըլլալ:
Հանգիստ օրով ուղած արհեստդ ըրէ, բայց ինծի
համար այլևս քանդակագործ մը չեմ, այլ գոճ թըր-
ծող մը:

Իրաւ է ինչ պիտի կրնաս գինի խմել, բայց
մենք որ պիտի շարունակենք խմել մեր պորզ ջուրը
և ուտել մեր դիւնօրի հացը, մենք արուեստագէտներ
պիտի մնանք յաւէտ:

Ինչ կ'ուզէր թող ըսէր Լազար, Ժաք արթնթ
մը մնաց նորէն: Բայց Յրանօինը կարենալ քովը
պահելու համար, երբ ասիթը կը ներկայանար, ար-
դիւնաբեր աշխատութիւնները ձեռքէ չէր փոխցնէր:
Ահա ինչո՛ւ երկար ասին աշխատեցաւ գրուեցողործ
Ռոմանէշիի արուեստանոցին մէջ: Յօրինուածքի մէջ
յաջողակ և նարտար հնարողութեան մէջ, Ժաք պիտի
կրնար, սառնոց ճշմարիտ արուեստագէտ մը ըլլալէ
գոչրելու, մեծ համբաւի տէր ըլլալ իր մասնագիտո-
կան յօրինումներուն մէջ, որ գլխաւոր ասորերէն
մէկը եղած էր պերճանքի աւետուրին: Բայց Ժաք
ձայլ էր, ինչպէս կ'ըլլան ճշմարիտ արուեստագէտնե-
րը և օրբակարաւ, ինչպէս կը սիրահարին բանաս-
տեծները: Իր մէջը երթաստարգութիւնը ուչ բայց
բուսն կերպով արթնցած էր և իր մտաւուսա վախ-
ճանին նախազգացումին բերմամբ կ'ուզէր իր այդ ե-
րթաստարգութիւնը սպասել Յրանօինի թեւերուն
մէջ: Շատ անգամներ պատահեցաւ որ աշխատու-
թեան զեղեցիկ ասիթներ եկան օփ ասին գրանը ուս-
նակը, բայց Ժաք պատասխան անգամ չուզեց ասլ ա-
նոնց, օրովհետեւ հարկ պիտի ըլլար անհանգիստ ըլ-
լալ: Մինչդեռ ինքը այնքան երջանիկ կ'ըզար ինք-
զինքը երողելով բարեկամուկիին աչքերուն զլպու-
քին ներքեւ:

Երբ Յրանօին մեաւ, քանդակագործը գնաց գը-
տու «ջուր խմող» իր նախկին բարեկամները: Բայց
Լազարի օգին կը օրբակաւ այդ ահուճին մէջ,
որուն անգամներէն ամէն մէկը արուես-

տին ինքնամուսկեան մէջ քորոցած կ'ապրէր: Ժաջ իր փնտռածը չգտաւ: Շատ քիչ կը հասկնային ունեւք իր վիշաք, զոր արամաբանօրէն կ'ուզէին ամօքել: Բայց ժաջ այս անհամակիր ընդունելութենէն զգածուած, անկի լաւ համարեց իր հակիծը մեկուսացնել քան բանավէճերու առարկայ ընել զայն: Ուստի իր յարաբերութիւնները բոլորովին խզեց ունեց հետ և որոշեց ինքն իր գլխուն ապրիլ:

Յրանօրինի թողումէն հինգ վեց օր ետքը, ժաջ գնաց գաւա Մօնբարնաս գերեզմանատան դամբանաբար սը և առջ-րկեց հետը հեռեւեալ գոչինքը կընքել: Դամբանարարը Յրանօրինի գերեզմանին համար պիտի չինէր չըջափակ մը, որուն օրինակը ինք պիտի աար և սահէց զառ արուեստագէտին պիտի աար ճերժակ բարձրորինի կասօր սը, որուն փոխարէն, ժաջ երեք ամիս ինքզինքը անօր արամագրութեան սակ պիտի գնէր՝ կամ իբրեւ քարակոփ գործուար և կամ իբրեւ քանգակագործ: Այդ միջոցին, դամբանարարը որ շատ արատասվօր ազօզրանքներուացած էր, գնաց աչքէ անցուց ժաջի աշխատանոցը և սկսուած գործերը տեսնելով, համազուեցաւ որ դիպուածը գէմը հանած էր ժաջը, որ բախտ մըն էր իրեն համար: Ութ օր ետքը գերեզմանը գեղեցիկ չըջափակ մը ունեցաւ, որուն մէջտեղը, փայտէ թաշին տեղ, քարէ թաշ մը կանգնեցօցած էին, վրան անունը թորօքանդակ փորագրուած:

Բարեբախտաբար, ժաջ գործ ունէր պատուաւոր մարդու մը հետ, որ հասկցաւ թէ հարիւր քիօ թափօժու երկաթ և երեք քառակուսի սաք Պիւրէնեան մարմարին չէին կրնար փոխարինել ամուսան աշխատանքը ժաջի, որուն ազանգը քանի մը հազար ֆրանք վառակցօցած էր իրեն: Արթիթիին առաջարկեց շահակից ընել զինքը իր գործին մէջ, ժաջ այդ քառնին չհաւանեցաւ: Շինուլիք գործերուն միօ-

րինսակութիւնը կը հակասէր իր հնարագիւտ թառնըւածքին: Ասկէց զառ, արդէն գաած էր ուղաղը, մարմարիօնի խաչօր զանգուած մը, որուն ընդերքէն զուրօ հանել կ'ուզէր հրաշահերա մը, զոր պիտի յառկօցնէր Յրանօրինի գերեզմանին:

Դարնան սկիզբը ժաջի վիճակը բարւոքեցաւ: Իր բժիշկ բարեկամը ծանօթացուց զինքը մեծահարուստ օտարականի մը, որ եկած էր հաստատուել Բարիդ, որուն մէկ գեղեցիկ թաղին մէջ չքեղ ազօրանք մը կուսօցանել կուտար: Շատ մը արուեստագէտեր կանչուած էին այօ պղտիկ պալատին չքեղութեանը գործակցելու համար: Սալօնի «չըմինէ» մը ապագրեցին ժաջի: Կարծես դեռ աչքիս ազնեւն են անօր թղթակալները. գծածը հիտնալի բան մըն էր. ձմրան բազանդակ քերթուածը երգուած էր այդ մարմարին մէջ, որ իբրեւ չըջանակ պիտի ծառայէր բօցին: Ժաջի աշխատանոցը շատ պղտիկ ըլլալուն, ձեռքի գործը ի կատար հանելու համար խնդրեց և արուեստալ իրեն մօտեաւոր տեսնակ սը դեռ անքնակ ապարանքին մէջ, Նօյնիօս խաչօր զուժար մը տուին իրեն, իբրեւ կանխավճար օրոշուած գնօյն վրայ: Ժաջ նախ և առաջ այդ գուժարէն բժիշկին վճարից՝ Յրանօրինի մահուան տան անոր փոխ տուած դրամը, անկէց ետքը վազկից գերեզմանատան գնաց, ծաղիկներու անգոտատանը մը սակ ծածկելու համար հօղը, ուր իր հոսանուկին կը հանգօչէր:

Բայց գարունը կանխած էր զինքը և ժանկամարդ աղջկան գերեզմանին վրայ հազօր տեսակ ծաղիկներ բուսած էին կանանչազարդ խոտերուն մէջտեղ: Ժաջ քաջութիւնը չունեցաւ զանօնք քոչիլ փրցուելու, վառընդի մտածեց թէ այդ ծաղիկները իրենց մէջ բան մը կը պարունակէին իր սրբօցալ բարեկամուհիէն:

Սրբ պարտիկատի հալցուց թէ ինչ ընելու էր իր հետը բերած վարդեր և թեղածաղիկները, ժաջ հրաման տուաւ որ զանօք անկէ քօփի նօր փորուած գերեզմանին վրայ աղ առի մը խեղճ գերեզմանը առանց րջափակի և որ ճանչցուելու համար, փայտի կասօր մը

խօթած էին հողին մէջ և օրուն վրայ սեւցած թուղթէ ծողկեպոսակ մը գրած էին. «ողջատի վիշտին խեղճուկ նուէրն էր այդ պահը»:

Ժաջ գերեզմանաւանդէն դուրս ելաւ, մտածէն բուրբուկին ասորակր: Խնդարից հետաքրքրութեամբ կը նայէր գորնանային այդ պայծառօփայլ արեւին, մի-եւնայն արեւը օր այնքան անգամներ սփռեցած էր Ֆրանսիոյ մարտերը երբ ան գալափայրին մէջ կը վազվազէր իր ճերմակ ձեռքերովը մարգեր հնձելով: Ազնիւ մտածումներու հոյլ մը ժաջի օրտին մէջ կը գեղգեղէր:

Արտաքին պուլվաօին վրայ գանուող պղտիկ կապելայի մը աջնէն անցած ասենք միաքը եկաւ որ օր մը փոթօրիկի բանուելով Ֆրանսիոյ հետ ներս մտած էր այդ գինեաւանէն և հոն ճաշած էին: Ժաջ ներս մտաւ և օւտելիքներ բերել աուաւ միեւնոյն սեղանին վրայ: Աղանդերը գորգապակերուած սկա-հակալի մը մէջ բերին իրեն: Ծանչցաւ այդ սկա-հակալը և յիշեց թէ Ֆրանսիոյ կէտ ժամ կեցած էր անօր-աջին, լուծելու համար անօր մէջ նկարուած հան-լուկը. վերայից նաեւ եղանակը, զոր երգած էր Ֆր-րանսիոյ՝ զուարթացած մանիշակագոյն թեթեւ գինիէ մը, որ շատ սուղ չէ և օրուն մէջ աւելի շատ զը-ւարթութիւն կայ քան թէ խողող: Բայց քաղցր յի-շտասկներու այս յարայքը կը գրգռէր իր սէրը աս-անց նորագիւլու իր վիշտը: Աւելորդապաշտութիւն-ներու հակամէտ, ինչպէս կ'ըլլան բանաստեղծական և երազող մտայնութիւն մը օւնեցողները, ժաջ երե-ւակայեց թէ Ֆրանսիոն էր օր քիչ մը ասալ իր ջո-վէն անցնիլը զգացած ըլլալով. գերեզմանին ընդմէջէն-զրկած էր իրեն գեղեցիկ վերլիչումներու այս յար-ձանքը և չուզեց թրջել զանոնք արցունքով մը:

Սև կապելայէն դուրս ելաւ թեթեւօտ, բարձ-րաձակաւ, հրացայտ օչքով, օրտաօրոփ և գրեթէ ժպտաչաւրթի և ճամբան քիթին ասկէն սկսաւ մրմը-աւ Ֆրանսիոյ եղանակին օտ յանկերգը:

Սէրը թողիւ մէջ գայ ի ճեմ,
Գէտը է գուռչո ետ բաց ձգեմ:

Այս յանկերգը ժաջի բերնին մէջ դարձաւ յիշ-տակ մըն էր, ասանց նորէն երգ մը ըլլալէ գագրելու և թերեւս, աւանց մաքէն իօկ անցընելու, ժաջ այդ իրիկունը առաջին քայլը ասաւ անցողութեան ճամ-բու մէջ, որ արտութենէ զէպի մելամաղձաութիւն կը ասնի և անկէ ալ զէպի մտացում: Աւա՛ղ, ի՛նչ-որ ալ օւզեն և ի՛նչ օր ընեն մարգիկ, փոփոխակա-նութեան յաւիտենական և անյեղլի օրէնքը այսպէս կ'օւզէ:

Ինչպէս այն ծողիկները, որ թերեւս Ֆրանսիոյ մարմինէն ծնած էին և անօր գերեզմանին վրայ բու-սած, այնպէս ալ երիտաօրգութեան աւիշներ կը ծողկէին ժաջի սրտին մէջ, սւր նախկին սիրոյն յի-շտասկները ասորամ ըղձանքներ կ'արթնցնէին զէպի նոր սէրեր: Աօհէ զառ, ժաջ կը պառկանէր ար-ուեստագէտներու և բանաստեղծներու այն սերուն-գին, օրանց համար հոգւոյ կարիքը արեւեալի գոր-ծիք մըն է և օրանց միաքը կը գործէ միմիայն սրտին շարժիչ ոյժերուն ազդեցութեան տակ: Ժաջի համար, հնարողութիւնը հարազատ աղջիկն էր զգացումին և ըրած իր ամենէն պղտիկ գործին մէջ իօկ իր անձէն մասնիկ մը կը գնէր:

Դիտեց որ յիշտասկները այլեւս չէին բուեց ի-րեն և ինչպէս օր երկանաքորը ինքնորեն կը մաշի երբ ցորենը կը պահօր իրեն, այնպէս ալ իր սիրտը կը մաշէր ի չգոյէ յուզման: Այլատաանքը այլեւս հը-րապայր չունէր իրեն համար. հնարողութիւնը՝ երեւ-մըն աննգաւ և ինքնաբուխ, համբերութեան ճիգերով միայն կը ծնէր մաքին մէջ: Ժաջ զգոհ էր և կը նա-խանձէր «ջուր խմող» իր նախկին բարեկամներուն կեանքէն:

Վիշտը մաշնալու ջանքեր քրաւ և ձեռք երկնցուց հաճայքներու և նոր յարաբերութիւններ ստեղծեց: Յաճախեց բանաստեղծ Ռոտուֆի, զոր արձարտնի մը մէջ ճանչցած էր, սկսաւ ստէպ տեսնուիլ անօր հետ և երկուքն ալ իրարու հետ փոխադարձ համակրու-

Թեամբ մը կապուեցան: Ժաջ սիրաբ բացած էր ասոր և վիշտերը բացառած: Ռոտուլֆ շուտ մը հասկըցու անոնց պատճառը:

— Բարեկամ, ըսաւ անոր, իմ գլխէս անցած է ասիկա, և անոր կուրծքին զարնելով ճիւղ հոն ուր սիրաբ կը գտնուի, աւելցուց. չո՛ւտ, չո՛ւտ, ասոր մէջի հուրը արծարծելու է, ասանց անանալու նոր արիփ մը պատրաստէ և ապահով եղիր որ կորսնցուցած գազափարներդ կը գտնես նորէն:

— Ա՛խ, ըսաւ Ժաջ, չեմ գիտեր որքա՛ն կը սիրէի Ֆրանսինը...

— Ասիկա չարգիւեր որ զայն միշտ չօրհեօ: Ուրիշ մը չըթնեբուն վրայ զայն գիտի համբուրես:

— Ո՛հ, բոտ Ժաջ, մէր էր որ կարենայի անոր նմանագ կին մը գտնել...

Եւ Ռոտուլֆէն բաժնուեցու երազուն:

Վեց շաբաթ ետքը, Ժաջ իր ամբողջ խանդը վերստին գտած և իր ամբողջ եասնդրվերարծարծած էր շնորհիւ Մարի անունով աղււր աղջկան մը անուշ ակնարկներուն, այդ աղջկան հիւանդագին գեղեցկութիւնը քիչ մը կը յիշեցնէր Ֆրանսինը. Եւ որդարև այնչա՛րայն գեղեցիկ էր քան այդ գեղանի Մարին որ ասանուսթ ասրեկանէն վեց շաբաթու պատիկ էր, ինչպէս ինքը երբեք չէր մտնար շնչախալու: Իր Ժաջի հետ սէրը լուսնի լոյսով սկսած էր բացօթեայ պարասրահի մը պարուէզին մէջ, խայթածայն ջուսթակի մը, թաքախտուօր հակաբամբի մը և սարեակի մը պէս չյող նրբասրինգի մը հնչիւնով: Ժաջ հասնողիպած էր անոր իրիկուն մը, երբ ճանրաքայլ ժուս կուզար պարերու վերապահուած կիտարուօր օրակին շուրջը: Տեղւոյն բարձրաբարու ու գեղանի յաճախարուսկները, որ Ժաջը գէժքով միայն կը ճանչնային, անոր անցնիլ դասնալը տեսնելով՝ մինչև կըզուզը պերճօրէնկոճկուած իր յաւիտենական սեւ հասգուստինմէջ, իրարու կ'ըսէին.

— Աս գիտիբը հոս ի՛նչ բան ունի: Թաղուելիք մէկը կայ արդեօք սրտեղուանքը:

Եւ Ժաջ միշտ մէկուսի կը քալէր, ներքնապէս արիւն հոտեցնելով օրտէն՝ փուշերովը յիշատակի մը, որուն բարբաջումը կ'աւելցնէր նուազախումը՝ զարնելով հակապարի զուարթ եղանակ մը, որ արթիտութիւն ալեւջին արթօրէն կը հնչէր մակերգի մը հանգոյն: Այօ երազումի միջոցին էր որ աչքին զարկաւ Մարին. որ անկիւն մը քաշուած իրեն կը նայէր և իր արտում արուր կերպարանքը տեսնելով խելի պէս կը խնդար: Ժաջ վեր առաւ աչքերը և երեք քայլ իրմէ հեռու իմացու քրթիչ մը, որ վարդագոյն զլիարկ դրած էր: Մտտեցու գեւատի աղջկան, անոր քանի մը խօսք ուղղեց և ան պատասխանեց: Պարտէզին շրջանը ընելու համար թելը ներկայացուց անոր և ան ընդունեց: Ըսաւ անոր թէ զինքը գեղեցիկ կը գտնէր հրեշտակի մը պէս. անիկա երկու անգամ կրկնել ասուաւ այդ խօսքը: Անոր համար պարտէզին ծառերէն վար կախուած խնձորներ գողցու. անիկա հեշտանքով կերու գանսնը: Ժաջի միտքը ինկու. Աստուածաշունչը և խորհեցու որ մարդօ որ և է կինէ մը յոյօր կարելու չէ, մանաւանդ անոնցմէ որ խնձօրը կը սիրեն:

Վարդագոյն զլիարկին հետ պարտէզին շրջանը անգամ մըն ալ ըրաւ, և այսպէս, պարահանդէսին մինակը եկած ըլլալով, յայն կերպով չվերադարձաւ անկէ:

Ժաջ Ֆրանսինը չէր մտացած սակայն: Ռոտուլֆը ըսածին համեմատ, զայն ամէն օր կը համբուրէր Մարիի չըթնեբուն վրայ և միւս կողմէ գողազողի կ'աշխատէր այն գէժքին, զոր մեռնողին գերեզմանին վրայ պիտի կանգնեցնէր:

Ձեռքը ստակ անցած մէկ օրը շրջագետտ մը գը:

նեց Մարիին; սեւ շրջազգեստ մը: Մանկամարդ աղջիկը շատ դուրս մն ց անկէ. մինակ դիտել ասուաւ որ սեւը զուարթ գոյն մը չէր ամառուան համար, բայց ժառը ըսաւ որ սեւ գոյնը շատ կը սիրէր և թէ մեծ հոգոյք պատճառով պիտի ըլլար իրեն եթէ այդ շրջազգեստը ամէնօրուան հագնելիքը ընէր:

Շաբաթ օր մը ժառը երիտասարդուհիին ըսաւ.

— Վագր կանուխէն եկուր, գեղ պիտի երթանք:

— Ի՞նչ բարեբախտութիւն, ըսաւ Մարի, քեզի անակնկալ մը վերապահած եմ, պիտի տեսնեմ, վաղը արևուտ օր մը պիտի ըլլայ:

Մարի գիշերը ասունը նստաւ և լմնցուց նոր շրջազգեստը զոր ըրած խնայողութիւններովը գնած էր, վարդազանգ գեղեցիկ շրջազգեստ մը:

Եւ կիրակի, իր «չիք» արգուզարգովը եկաւ ժառըին աշխատանոցը:

Արթիւթը ղինքը շատ պող կերպով ընդունեց, գրեթէ ամարդաբար:

— Ես ու կը կարծէի թէ ձեզի հոճոյք պիտի պատճառէի իմ այս քնքուշ արդուզարգովս, ըսաւ Մարի որ ժառի պող վերաբերումը մէկ կերպով չէր կրնար բացատրել:

— Գեղ չպիտի երթանք, պատասխանեց անիկա, տեղք կրնաս երթալ, ես գործ ունիմ:

Մարի ասուն դարձաւ սրտաբեկ: Ճամբան հանդիպեցաւ երիտասարդի մը, որ ասնոք դարպաս ըրած էր իրեն և որ ժառի պատմութիւնը լաւ գիտէր:

— Աս ինչո՞ր եղաւ, օրիորդ Մարի, սուգէն ելեր ես, ըսաւ անոր:

— Սո՞ւգ, որո՞ւ սուգը:

— Ի՞նչպէս, չե՞ս գիտեր, զարմանալի բան, ամէնուան գիտցած բանն է ասիկա: Ժառի քեզի շինել ասուած շրջազգեստը...

— Է՞՛յ, ի՞նչ է եղեր, ըսաւ Մարի:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, սուգ: Ժառը Ֆրանսիոյ սուգը բանել բանել կուտար քեզի:

Այդ օրէն վերջը, ժառը մէյ մ'ալ Ֆրանսիոյ երկօր չտեսաւ: Այս խզումը աղետաբեր եղաւ ժառի համար: Գէշ օրերը վերադարձան կրկին և ասնոք տեսելի թշուառութեան մէջ ինկան որ ի՞նչ ըլլալիքը ինքն ալ չէր գիտեր, սուտի աղօչեց իր բըժիշկ բարեկամին, որ ղինքը հիւանդանոցի մը մէջ ընդունել ասյ: Բժիշկը ասալին սկնարկով հասկցաւ թէ դժուար չպիտի ըլլար այդ օրասնութիւնը ձեռք ձգել: Ժառ որ իր վիճակէն չէր կասկածեր, Ֆրանսիոյ երթալ միանայու ճամբան բանած էր: Սէն-Լուի հիւանդանոցը ընդունիլ ասին ղինքը:

Որովհետեւ ասկաւին կրնար շարժիլ և քալիլ, հիւանդանոցին անօրէնէն խնդրեց որ անպէտ տեսնակ մը յատկացնեն իրեն: Հոն բերել ասուաւ ասթառակ մը, սուրուզրոց մը և բքուտի կաւ: Առաջին ասունակին օրերուն մէջ Ֆրանսիոյ գերեզմանին յատկացուցած դէմքին չիտելութեանը աշխատեցաւ: Թեւեւրը բաց, մեծկակ հրեշտակ մըն էր շինածը... Այդ դէմքը, որ Ֆրանսիոյ պատկերն էր ամբողջովին, չաւարտեցաւ, օրովհետեւ, ժառ այլևս ի վիճակի չէր սանդուղներէն վեր կլլելու և քիչ յետոյ չկրցաւ անկողնէն ելլել:

Օր մը, հիւանդանոցին բժիշկին տեսարակը ձեռքը անցաւ, և ժառ իրեն արուած դեղերուն տեսակը տեսնելով, հասկցաւ որ ա՛լ ազատուլ չունէր. նամակ գրեց ընտանիքին և կանչել ասաւ Սէոս Սէնթ-Ժընըվէէվը, որ մարդատիրական խնամքներով ղինքը կը շրջապատէր:

— Բայր իմ, ըսաւ անոր, վերը՝ այն սենեակին մէջ զոր ինձի փոխ ասլ ասլիք, դռնէ կնկան պղտիկ դէմք մը կայ. այդ արձանիկը, որ հրեշտակ մը կը նեակայացնէ, դերեզմանի մը յատկացուցած էի, բայց ժամանակ չունիմ զայն մարմարով դրուել տանել:

Եւ բոելթէ տանս մէջ վարդազոյն երակներով մարս
մարիանի գեղեցիկ կտար մը ունիմ, ինչ և իցէ, քոյր-
իմ, այդ պղծիկ արձանիկս ձեզի կուտամ, զոյն ձեր
Միարանութեան մասուսին մէջ գնելու համար:

Բանի մ'օր ետքը, ժաք հոգին աւանդեց: Եւ ո-
րովհետեւ յուղարկուորութիւնը նկարչական ցուցա-
կանդէսին բացման օրին զուգարիպեցաւ, Ձաւր խր-
մողները ներկայ չր դանուեցան այդ օխրատուեր
կանդէսին:— Արւեստը՝ ամէն բանէ սառլ, ըսած էր
Լազար:

Ժ-քի ընտանիքը հարուստ չըլլալուն, մասուսուր
դամբարան մը չունեցաւ արուեստագէտը:

Տեղ մը օտարին թաղեցին խեղճ աղան:

ՄԻԻՋԷԹԻ ՔԱՍՅՔՆԵՐԸ

Կը յիշէք անշուշտ թէ Մարտիլ ինչպէս կրեայ
Մէտիօսի ծախեց իր «Կարմիր ծովու անդրը» նկարը
որ իբրեւ նշանատախտակ պիտի ծառայէր նպարովա-
նաւի մը կրպակին: Յաջորդ օրը այդ վաճառումին,
որմէ անմիջապէս ետքը օտարի ունեցած էր Հրեային
կողմէ Պահիմներու արուած մեծապատ հացկերոյթը՝
իբրեւ օակարկութեան հայրէն մնացորդ, Մարտիլ,
Շանար, Բօլին և Ռոտոյֆ սասուն շատ ուշ արթըն-
ցան: Ամէնքն ալ նախորդ գիշերուան գինովութեան
գոլորտի վր օակուին թմրած, օռլի բերան չյիշե-
ցին անցած դարձածը և օրովհետեւ մօտակայ եկեղե-
ցիկն զանգակը միջօրէի ազօթածամբ կը զարնէր,
չորսը մէկանց իրարու երես նայեցան մելամաղձիկ
ժպիտով մը:

— Ահաւաստիկ բարեպաշտիկ հնչիւններով զանգակ
մը որ մարդկութիւնը սեղանասուն կը հրուիրէ, ը-
սաւ Մարտիլ:

— Սասյգ է, յարեց Ռոտոյֆ, հանդիսուար ժամն
ի այս ուր պատուուար մարդիկը ճաշարանը կ'անց-
նին:

— Ճար մը գտնելու է պատուուար մարդեր ըլ-
լալու, մրմառց Բօլին, օրուն համար Ասասուսայ օրը
օրայն Ախորժակի օտն էր:

— Ո՛վ իմ ծծմօրս կաթի օակփերը, ո՛վ մանկու-
թեանս օրական չորս ժոււմ կերակուրներս, ի՞նչ և
դաք, ո՛ւր մնացիք, օակլցուց Շանար, ի՞նչ եղաք,
ո՛ւր էք, կրկնեց երազուն և անուշ մելամաղձասու-
թիւնով խոտն եղանակով մը:

— Եւ բոել թէ այս ժամուս Բարիգի մէջ հա-
րիւր հազարէ օակլի կողիկներ կան կօակարայի վը-
րայ, ըսաւ Մարտիլ:

— Նայնքան ալ պիթիթէք... օակլցուց Ռոտոյֆ:
իբրեւ հեգնական հակադրութիւն, մինչ չորս-
բարեկամները հանապազօրեայ նախածախ օագնապա-
լից հարցը կը գնէին մէջտեղ, օակնին մէջ գտնուող
ճաշարանին «հասսօն»ները յաճախորդներուն ապազը-
րած օակլիքներուն անունները կը պատյին բար-
ձրածայն:

— Վո՛յ օակղակներ վո՛յ, նախեցէք կը լսե՞ն,
կ'ըսէր Մարտիլ, անոնց պոստցած ամէն մէկ բողը
օսամօքսիս արուած բրիչի հարուածի մը օակուարու-
թիւնը կը գործէ վրաս:

— Հօվը հրսիտէն կը փչէ, ըսաւ Բօլին ցայց
օակով գրացի տան մը տանիքին վրայ անվերջանալի
հալվումներ կատարող հողմացոյց մը, այսօր բերան-
նիս բան մը չպիտի գնենք, օտարերը դէմ կը կենան
այդ բանին:

— Ադ ինչօ՛ւ, հարցուց Մարտիլ:

— Ըրածօ օգոլորտային գիտազութիւն մըն է,
չարունակեց փրիլոսփան, հիւսիսային հօվը գրեթէ
միշտ ժուժկալութիւն, այսինքն բան չուակ կը նը-

շանակէ, ինչպէս որ սովորաբար հարաւայինը հաճոյք
ու կերուխում կը նշանակէ: Փիլիսոփայութիւնը «ի
վերաւան արուած ազգաբարութիւն» անունը կուտայ
այդ երեւոյթներուն:

Անթի փորձնց՝ կիւթով Գօլիւնի կտակարան-
նութիւնները գաղտնաբարոյ կ'ըլլային:

Այդ պահուն, Շոնար իր մէկ թելը կը խօթէր
այն անգունդին մէջ որ իբր գրպան կը ծոռայէր ի-
րեն. յանկարծ ձեռքը դուրս հանեց անկից զմբաղի
ձիւ մը արձակելով:

— Օգնութիւն, հասէ՛ք, բաւթօձիւ մէջ մէկը
կայ, ոսնաց Շոնար՝ ազատել աշխատելով ձեռքը որ
ողջ սոսակօտի մը մկրտաներուն մէջ սեղմուած էր:

Շոնարի արձակած ձիւին արձագանդ տուաւ ու
րիչ ձիւ մը: Այս անգամ Մարտէլն էր որ ձեռքը գրք-
պանը դրած ասեց իսկ զտաւ Ամերիկո մը
որ մաքէն կլած էր. այսինքն այն հարիւր յիսուն
Ֆրանքները որ հրեայ Մէտիսիօը առջի օր տուած էր
«հարմիր ծախս անցքը» դնելու համար:

Նոյնհետայն բոլոր Պահիմներու յիշողութիւնը
արթնցաւ:

— Ողջոյն տուէ՛ք, պարտնե՛ր, ըսաւ Մարտէլ,
սեղանին վրայ դիզելով կայտ մը սակիներ, որոնց մէջ
կինգ նոսի նար նաւօլէտներ կը կայտաէին:

— Կարծես թէ ողջ և թէ կենդանի են, ըսաւ
Գօլիւն:

— Ի՛նչ ալ անուշ ձայն ունին, ըսաւ Շոնար,
սակիները շիրտացնելով:

— Անոնց ազարութեանը ըսելիք չի կայ, յարեց
Ռոմօլֆ, արեւի կտրուածներու կը նմանին: Եթէ
թագաւոր ըլլայի, սւրիչ գրամ չպիտի ուզէի և վրան
սիրուհիս պատկերը կոխել պիտի առայի:

— Երբ միտքս կը բերեմ որ, երկիր մը կայ ուր
մանրաթիճի տեղ կը գործածուին, ըսաւ Շոնար: Ա-
ստեանք Ամերիկացիները ասոնցմէ չորս հազար երկու
առու»ի կուտային: Ես նախկին ազգական մը ունէի,
որ Ամերիկո այցելած էր և որ հիմա թաղուած է վայ-

դենի մը փորին մէջ. ինչ որ շատ վնաս պատճառեց
ընտանիքին:

— Բայց այս ի՛նչ է, կարցուց Մարտէլ, տեսնե-
լով սոսակօտը, որ սենեակին մէջ մինակը կը քուլէր,
այս կենդանին սուրկէ կլաւ:

— Կը յիշեմ թէ, ըսաւ Շոնար, երէկ ասնկ մէջ
մը աչքէ անցուցի Մէտիսիօի խօսակցը, պէտք է
հաւատաւ որ այս սողունը, առանց որ և է մասնա-
ւոր դիտումի, գրպանս ինչպէս ըլլաւ է, այդ կեն-
դանիները անտեղ կարճատեւ կ'ըլլան որ...: Գանի
որ հիմա ձեռքս ինկաւ, աւելցուց, կ'ուզեմ որ քո-
վէս չի դատուի. ես զայն պիտի ընտանեցնեմ և կար-
միրի պիտի ներկեմ, անտեղ աւելի «խօս» բան մը
կ'ըլլայ: Ֆիմիին մեկնելէն ի վեր շատ արագ եմ.
անիկա իմ ընկերո պիտի ըլլայ:

— Պարտնե՛ր, գոչեց Գօլիւն, սւշադրութիւն ը-
րէք, իր խղրեմ. հողմացոյցը հարաւի կողմը դար-
ձաւ: Կերակուր պիտի ստանայ:

— Կը հաւատամ, ըսաւ Մարտէլ սակի մը ասնե-
լով, անուտիկ անոնցմէ հաս մը զոր եփել պիտի
տանք «ալօլ սոլցո»ով: Ճաշացուցակին վրայ երկար
բարակ և լուրջ վիճաբանութիւն մը սկսաւ: Ամէն
մէկ կերակուր ստիթ տուաւ հակաճաշակութեան մը և
մեծամասնութեամբ քաւարկուեցաւ: Շոնարի կողմէ
սաղարկուած ուսուցիկ ձուլեցը մեծ ազնուու-
թեամբ մերժուեցաւ, ինչպէս նաեւ ձերմակ դինին,
որուն դէմ կանգնեցաւ Մարտէլ յանկարծարանու
թեամբ մը, որուն մէջ ցոյց տուաւ դինեօտրի իր ծո-
նօթութիւնները:

— Գինիին սաղջին պարտականութիւնը սեւ ըլ-
լաւն է, գոչեց արուեստագէտը, ձերմակ դինիին խօս-
քը մի՛ ընէք ինձի:

— Հապա շամբանե՛ն, գիտել տուաւ Շոնար:

— Ձգէ՛ սըվիկա, անիկա խնձորօղիին ճիւղարձ
մէկ տեսակն է, վերնոս մարախաջուր մը: Բոլոր
կրէրնէյի և Այի շոտարաններուն հետ չեմ փոխեր
սակաւ մը Պուրկիինօնի դինին, սա ալ կայ որ մենք

չունինք յօրինել վճարի մը: Եւ շարժանեայի դէմ կուտամ քուէս:

Ճաշացուցուցիք անգամ մը օրոշուելէ ետքը, Շոնար և Գօլին տակի ճաշարանը իջան կերակուրները սպասարեւու համար:

— Կրակ վառենք, աղմ'ք, ի՞նչ կ'ըսէք, հարցուց Մարտի:

— Գէշ չըլլար, ըսու Ռօաուֆ, օրինազանցու թիւն մը ըրած չենք ըլլաք, արդէն ջերմաչափը այդ հրակէրը շատանց է որ կ'ուզղէ մեզի: Կրակ վառենք, ինչո՞ւ չէ: «Շըմ'ինէ»ն ինտո՞ր պիտի դարձանայ որդեօք:

Եւ ամառուղին գլուխը վազելով Գօլինի սպասարեւոյ որ փայտ դրկէ վեր:

Քանի մը վայրկեան ետքը, Շոնար և Գօլին վեր եկան հաճողբու բարձով մը բեանաւորուած անխաղճա մը ետինին ձգած:

Կրակը բռնկցնելու համար դարակի մը մէջ անպէտ թուզթեր փնտուած ասեներ Մարտի ձեռք անցուց գրպուածաւ, նամակ մը օրուն գիրը տեսնելուն գող ելաւ և զոր կարգով սկսու բարեկամներէն գողանի: Մտախաղ գրուած ամսակ մըն էր այդ, զոր երեսին գրած էր Միւղէթ՝ Մարտիի հետ ապրած ասեներ: Այդ նամակը ասրի մը ասաջ նոյն օրուան թուականը կը կրէր և սա բտակը կը պարունակէր միայն:

Սիրելի բարեկամս, իմ մտտիս հոգ մի՛ ըներ, պահիկէ մը պիտի վերադառնամ: Քիչ մը պաշտելու ելայ, քուելով ասքնայու համար: Սենեակնուս մէջ աստիլը բան սը չէ և անխաղճաք աչք կը խփէ: Աթուին վերջին երկու ասքերը կոտորեցի, բայց հաւկիթ մը խաշելու չափ անգամ երկար չի վառեցան: Կտարած սպաղիէն ալ հովը ներս կուգայ կոր, համարձակութեամբ մը որ կարծես մեր սենեակը իր պապային տունն է և ակունջս ի վար խել մը անանկ խորհուրդներ կը փոփոայ օր եթէ անոնց հետեւելու

ըլլամ, դիտեմ որ սիրադ շատ պիտի նեղանայ: Աւելի լու է որ վայրկեան մը ձգեմ երթամ: Թաղին մէջի խանութները մէյմը աչքէ պիտի անցընեմ: Իմացայ որ կանգուեր ասաք ֆրանքի թուիչ կը ծախեն կոր, աչքովս երթամ նայիմ, տեսնեմ իրա՞ւ է: Կերակուրի ժամուն ասունը պիտի ըլլամ:

ՍԻԻՉԵԹ»

— Խեղճ աղջիկ, մրմաց Մարտի, նամակը գրուպանին մէջ սպագեցնելով... Եւ վայրկեան մը գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առած կեցու մտախոս:

Այդ թուականին արդէն բաւական ասեն կար օր Գօլինները այրիութեան վիճակին մէջ կը գանուէին, բացի Բօլինէ սակայն, որուն համանուկին անտեսանելի եւ անանուն կը մնար:

Նոյնինքն Ֆիմիի՝ Շոնարի այդ նազելի ընկերուս կիին դէմը ելած էր միտտիտ մարդուն մէկը, որ անոր ասուած էր իր սիրաքը, մտակենի կահկարասի մը և մտաանի մը հիւսուած իր մաղերէն, կարմիր մաղերէն:

Բայց զայն անոր նուիրելէն ասոնրկինգ օր ետքը, Ֆէմիի սիրաքը սեղած էր ետ ասնել սիրաքը և կահկարասին օրովկեան իր սիրուսոյն ձեռքերուն նայած ասեներ՝ նշմարած էր որ անիկա սեւ մաղէ մտաանի մը անցուցած էր մտտին և յանգչնեցու կասկածիլ անոր հաւատարմութեանը վրայ:

Սակայն եւ այնպէս Ֆէմի չէր դադրած ասաքինի աղջիկ մը ըլլալէ, միևնայ իր բարեկամակիները կարծիր մաղէ մտաանիին ասթիւ վրան խնդացած ըլլալունու զայն սեւի ներսել ասուած էր: Այս բացատրութեան պարանը շատ դժ մնացած ըլլալուն, Ֆէմիի մտաքան չըլողգտամ մ գնաց:

Ֆիմիի ասաջին մեաքայրջողգտան էր ասիկա: Զայն վրան անցուցած օրը խեղճ աղջիկը բացողանչեց:

— Հիմա մ'ը թող սեանիմ, հո՞գս... Գալով Միւղէթին. նորէն պաշտանադան անձնա-

ւորութիւն մը եղած է՝ գրեթէ. երեք չորս ամիս
կար որ Մարտէլ անոր երեսը չէր տեսած: Իսկ Միմիի
վրայ խօսուելը չէր իմանար Ռոսուլֆ, բացի երբ մի-
նակը եղած ասեմը ինքն իրեն կը խօսէր:

— Այ ի՞նչ է, պրտոց յանկարծ Ռոսուլֆ, երբ աս-
ուալ Մարտէլը, որ «չըմինէ» ին անկիւնը կը կոտորէ ե-
րազներու մէջ թողուած էր, կրակը ի՞նչ կըլու, վա-
սելու միտք չունի՞ արդեօք:

— Հիմա՛, հիմա՛, ըսու նկարիչը, բանկցեմելով
փայտը որ ճարճասեղով սկսու վառել:

Մինչ իր բարեկամները թորտակնին կը սրէին
առիպարասութիւններ տեսնելով, Մարտէլ կրկին
առնձ նստած էր անկիւն մը և Միւղէթի ձգած քանի
մը կտոր յիշատակներուն հետ, կարգի կը դնէր պա-
տահմտը ձեռքը անցած նամակը: Մէկէն ի մէկ միտ-
քը ինկու կասցէն կնկան մը որ մտերիմ բարեկա-
մուկին էր իր նախկին օրրուհւոյն:

— Նա՛, աղաղակեց լսուելու աստիճան բարձր-
ձայն, ես հիմա գիտեմ անոր ո՛ւր գտնուելը:

— Որո՞ւն գտնուելը, հարցուց Ռոսուլֆ, հոգ ի՞նչ
կ'ընե՞ս. աւելցուց ասեմելով որ քթիւթը գրելու կը
զատարասուէր:

— Ոչինչ, խիտ ստիպողական նամակ մը որ քիչ
մնաց պիտի մտնայի, հիմա կուգամ, պատասխանեց
Մարտէլ և գրեց.

«Հօգեհասար օրրելիս. Գրասեղանիս մէջ ազու-
տարաներ ունիմ, շանթահարիչ բախտի կաթուած մըն
է սո: Տունիդ մէջ կտիկ կտիկ եփուող փառուար կե-
րակուրներ կան, աղնիւ և ընտիր գինիներ և հաս-
ուսներու պէս, կրակ ալ կը վառենք կար, հագի-
նածը ասեմուելիք բան է, ինչպէս դուն երբեքս կ'ը-
տէիր: Բիչ մը մեղի եկուր, հոս պիտի գտնես Ռոսուլ-
ֆը, Գօլիմը և Շօնարը, քաւ խօզերդ պիտի երգե-
աղանգերի պահուն. աղանգերնեյ ալ ունինք: Անգամ

մը որ սեղանին գլուխը անցնինք, հաւանաբար ութ
որ շարունակ տեղերնու չպիտի շարժինք: Ուշ մնա-
լու վախը մի՛ ունենար ընու: Երկար ասեմ է որ
խնդուլ չեմ իմացեր: Ռոսուլֆ քեզի համար աղուար
քծներդներ պիտի յորինէ և ի պատիւ մեր հանգուց-
եալ օէրերուն, ամէն տեսակ բան պիտի խմենք ալ
նսնց յարութիւն աւլու պայմանու: Մեզի պէս մար-
դոց միջեւ, վերջին համբոյրը երբեք յետինը չըլլար:
Ա՛խ, եթէ անցեալ ասրի արջքան ցուրտ չընէր, թե-
քեւս հեացած չէիր ըլլար քովէս, Ոչինչ մը համար
խտրեցիր դիս, որովհետեւ կը վախնայիր որ ցուրտէն
ձեռքերդ կը կարմրին. աղէկ ըրիր, այս անգամ ալ
կը ներեմ քեզ, ինչպէս ուրիշ անգամներ ալ ներած
եմ: Բայց քանի որ հիմա կրակ ունինք, եկա՛ւր որ
ասցնաս:

«Ուղանիդ չափ կը համբուրեմ զքեզ:
«ՄԱՐՍԷԼ»

Այս նամակը լմնցնելուն պէս, Մարտէլ ուրիշ նոց
մըն ալ գրեց Միւղէթի բարեկամուկիին, Տիկին Տիկ:
Միտնիին խնդրելով որ այդ նամակը անոր
ձեռքը հասցնէ:

Յետոյ, իջու վար դանապանին քովը և անոր
աւուա նամակները օրպէս զի տեղերնին տանի: Մար-
գուն վարձքը կանխու վճարած պահուն, դանապանը
նկարչին օփին մէջ սօկի դրամ մը նշմարեց և նամակ-
ները ասեմելէ առջ, դնաց լուր աւուա ասնափրոջ,
որուն Մարտէլ քանի մը ամսական վարձք կը պար-
տէր:

— «Մօտէտ», ըսու շնչառուա, վեցերորդ յարկի
աարթիւթը ստակ կը բանէ: Գիտե՞ք, սա երկայնա-
հասակը, որ ամէն անգամ ձեր օտոցադրերը իրեն
նեքկայացնելու, քթիս կը խնդայ:

— Այ՛ս՝ գիտեմ, ըստ ասանէրը, սա անպի-
տանը. որ ժպրհուրթիւնը կ'ունենայ, ինչ փոխ առած
ստակովը. իր վարձքին առ հաշիւ բան մը թալու:
Արդէն կոչնագիր դրկած եմ իրեն:

— Այ՛ս՝ պարտն. բայց այսօր սոկիի մէջ կը լս-
դայ, քիչ առջ ոչքերո շացան ի տեռ սոկիներուն:
Անտնի կանգէտներ կը սարքէ որ...: Ստակ սւղելու
ճիշդ ժամանակն է:

— Իրաւունք սւնիս, ըստ ասանէրը, պահիկէ
մը եռ անոր աչքին կ'երեւում:

Տրիին Միտանի, որ առնը կը գտնուէր Մարտելի
նամակը բերած ասանին, անմիջապէս սենեկապա-
սուկիին ձեռքով զայն դրկեց Միւղէթի:

Միւղէթ, այդ օրերը Շօտէ օ'Անթէնի մէջ հիւ-
նալի յարկաբաժին մը կը բնակէր: Մարտելի նամակը
իրեն յանձնուած պահուն քովը մարդ կար և ճիշդ այդ
գիշերը մեծ հացկերայթ մը պիտի տար:

— Առ քեզի հրաշք մը, գոչեց Միւղէթ խենթի
պէս խնդալով:

— Եղածը ինչ է, հարցուց, արձանիկի մը պէս.
Երց գեղազէ՛մ երիտասարդ մը:

— Ծաշի հասուէր մը, ըստ մանկամարդ կիներ:
Առ ինչ ազէկ եղաւ հէ՞:

— Դէն եղաւ չըսե՛ս օրվոր, վրայ բերաւ երիտա-
սարդը:

— Ինչա՛ւ ասանի կ'ըտեռ, ըստ Միւղէթ:

— Հոպո ինչ, արդեօք մաքէդ կ'անցընե՛ս այդ
ձաշին երթալ:

— Հարկաւ կ'անցընեմ: Գուք հոս ինչ կ'ուզէք
ըրէք:

— Բայց սիրելիս, չի վայլեր սակայն որ...: Ուս-
րիչ անգամ գնա:

— Ըսելը գիւրին է, ուրիչ անգամ: Մարտել իմ
մէկ հին ծանօթօ է, որ զիտ ճաշի կը հրաւիրէ. եղա-
ծը այնքան արտասովոր բան է, որ պէտք է երթամ
աչքովօ անտնեմ: Ուրիչ անգամ մը... բայց այդ
ասն մէջ լուրջ ձաշերը լուսնի թաւարումին պէս
հարուազէպ բաներ են:

— Բայց ինչպէս կ'ըլլայ որ մեզի կանգէպ
խոտանազոնց գտնուիս, միմիայն այդ մարդը եր-
թալ սեռնելու համար և ասիկա իմ երեսիս կը զրու-
ցեա, հէ՞:

— Հոպո արձան կ'ուզեա որ ըտեմ. Մարքօ փո-
շային, անոր գիտնալիք բանը չէ ասիկա:

— Բայց քաւ այդ անկեղծութիւնդ թիտտ արտա-
սովոր կը գտնեմ:

— Դուն ազէկ գիտեա որ իմ ըրածներս ուրիչնե-
րուն ըրածին չեն նմանիր, պատասխանեց Միւղէթ:

— Բայց վրաս ինչ գաղափար պիտի կազմեա,
եթէ թող տամ որ երթա. ո՛ւր երթալիքդ գիտ-
նալով, ազէկ մտածէ՛, Միւղէթ, թէ՛ ինծի և թէ
քեզի համար ըրածդ շոտ անպատշաճ բան է: Այդ
պարտին տաւած խօսքդ եռ տա և ներսզութիւն
խնդրէ իրմէ:

— Սիրելիդ իմ պարտն Մօրիս, ըստ Օրիտրդ
Միւղէթ, զօրուար ձայնով մը, զիտ ասանիկ տառջ
իմ ինչ կամչոտ աղջիկ ըլլալս դուն լաւ գիտէիր և
տա ալ ըտեմ քառակուսին մօրմէն չէ ծնած մէկը. որ
կարենայ պարծենալ թէ զիտ եռ կեցուցած է իմ սեւէ
մէկ քմայքէս:

— Խոգ է ինչ ինչ որ կ'ուզեա... ըստ Մօրիս,
բայց ո՛չ սիրիս. քմայք կայ, քմայք ալ կայ:

— Մօրի՛ս, Մարտելին պետի երթամ, տա կ'եր-
թամ կար. տակնուց գիտարիչ գնելով, զիտ պիտի
ձգեա եզեր. տա ալ փոթեւ չէ. բայց ինչ ընեմ որ
ձեռքս չէ Մարտելը ինծի համար չգտնուած մանչն է
և միակ մարդը զոր երբեք սիրած ըլլամ: Եթէ իր
սիրտը սոկիէ չ'նուած ըլլար. զայն կալիսնել կաւ-
տար ինծի մտածիներ նուիրելու համար: Խեղճ օրը.

դայ, ըսու, անոր նորմակը ցոյց առաւ, ան'ս, քիչ մը կրակ անեցածին պէս զիտ կը հրակիրէ որպէս զի երթամ ասքնամ: Ա՛խ, ես ի՛նչ ըսեմ. եթէ ինքը այդքան ծայլ չըլլար և եթէ խանութներու մէջ թուրիներ և մեծաքանակներ չգտնուէին...: Այնքան երջանիկ էի իրեն հետ գտնուած ասեմս...: Անիկա ասղանդը ունէր բոլոր դռնութիւններ ասնելի ընծայելու ինծի և ինքն էր որ իմ երգերուս պատճառաւ Միւղէթ անունը ինձ ասուաւ: Անոր քովը երթալով, գտնէ ապուստ կրնամ ըլլալ թէ կրկին քու քովդ գիրտի վերադառնամ, եթէ դուռդ երեսիս չդուցես:

— Ասկէ աւելի անկեղծօրէն չէիր կրնար խոսովանիլ թէ չեա սիրեր զիտ, ըսու երիտասարդը:

— Ադ ալ խօսք էր սիրելիդ իմ Մօրիտ, գուն շատ մաքոր մարդ ես, հեռուաբար ակնարդ բան է այդ մասին քեզի հետ վիճաբանիլը: Ինծի սիրացած ես, ինչպէս մարդ աղաւթ ձի մը կ'ունենայ արտի մը մէջ. ես քեզ կը սիրեմ... արդիստեալ կը սիրեմ պերճանքը, հանդէսներու ազմուկը, ինչ որ կը հնչէ և ինչ որ կը շողայ, եկուր զգացուծի խօսք չընենք. թէ՛ անօգուտ և թէ ձիծաղելի գիրտի ըլլար ասիկա:

— Գտնէ թող ասուր որ հեռագրամ:

— Բայց գուն հոն չեա կրնար ցրտնուլ, ըսու Միւղէթ, և բանուածդ, արգելք գիրտի ըլլալ որ մենք ալ դրոսնունք:

— Միւղէթ, ըսու Մօրիտ, ինծի պէս յարմարող մարդու ստէպ հանդիպո՞ծ ես, աս ըսէ ասեմս:

— Գործն դերկո՞ւ, պատասխանեց Միւղէթ, որ ըլլաւ Ետնդ էլիգէի կողմը Լօրտ յար հետ կառքով պար: ասած ասեմս, Մօրսէլ և իր բարեկամ Ռօտօլֆը զէնցելուն, որոնք քարելով կ'երթային, երկուքն ալ թափաբեփած վրայ գլուխով մը և հովիւի շան մը պէս ցեխերու մէջ թաթիւած, երկուքին բերանն ալ մէյմէկ արիբա: Երեք ամիտէ ի վեր Մօրսէլը չէր ասած և ինծի անանկ եկաւ որ սիրաս կառքին զանակէն գուրս գիրտի ցտակէր: Կայնեցնել ասուր կառքը

և կէտ ժամ շարունակ Մօրսէլի հետ խօսեցեյ, հոնկէ անցնող կառք նստած համայն Բարիզի արքին ասցաւ: Մօրսէլ հանդէսի կարկանդակներ հրամցուց ինծի, ինչպէս նաե նուէր բրու ասո փարանաց մանուշակի փունջ մը, զոր անմիջապէս գօտիիտ մէջ խօթեցի: Ինձմէ բաժնուած պահուն Լօրտ յար կ'ուզէր զայն ետ կանչել՝ մեզի հետ ճաշելու հրաւիրելու համար: Իր բրած այս ազնուութեան փոխարէն շնորհակալութիւն յայտնեցի Լօրտին: Ահա ես ասանկ ազջիկ մըն եմ, իմ սիրելի պարոն Մօրիտ, եթէ գործիդ չի գար, շուտ մը ըսէ որպէս զի ես ալ մուճակներս և գիշերանոցս երթամ ժողովեմ:

— Ըսել է, աղքատ ըլլալը երբեմն աղէկ բան է եղեր, ըսու Մօրիտ գերկոսը, յաղաղկաւ ակնուրթեամբ համար համար զէմքով մը:

— Ո՛հ, ո՛չ, ըսու Միւղէթ, եթէ Մօրսէլ հարուստ ըլլար, երբեք չէի գտնուեր իրմէ:

Միւղէթ այդ օրը զմայելի արգուզարդ մը կը կրէր: Իր մառդալութեան և գեղեցիկութեան քերթուածը ծրարող աւելի հրապուրիչ կազմ մը չէր ասանեցած երբեք: Մնաց որ, Միւղէթ, վայելչագիտութեան հանճարը ունէր ի ծնէ: Աշխարհ եկած օրը, արքովը փառած աստիճան ասարկան հայելի մը ըլլալու էր խանձարարին շահագուելու համար և չմկըրտուած արդէն շատոնց գործած ըլլալու էր պչրատեութեան սեղքը, իր վիճակը շատ ողորմելի եղած ասեմն անգամ, երբ ինկած էր այն աստիճանին ուր ազածայ հնդկաուէ չըլողգեաւ մը, ոչնչաղարդով զլխանոց և այծի կաշիէ կօշիկներ կը հանգէր, գարձաւ ալ սքանչելիօրէն վայելցնել զիտեր այդ պարզ և խեղճ ու կրակ բաները, որ համազգեալ կը կազմէին այն ասեմուան կրիզիզներուն:

Կէտ մը մեղու և կէտ մը ճպուտ այդ գեղանի ազջիկները շարթուած մէկ ծայրէն միւտ ծայրը կ'աշխատէին երգելով և Աստուծոյ կը խնդրէին որ քիչ

մը արեւ զրկէ Կիրակի խորհրդ:

Անանք սրառնին կը սիրէին առհասարակ և երձ
բեմն անձնասպանութեան համար վար կը նետուէին
պատահաններէն: Այդ ցեղը անյայտացած է այժմ
չնորհիւ արդի ազատագոց սերունդին: Ապականուած
ու ապականիչ սերունդ, որ մանուանդ սնուած,
անմիա և անպայ է: Չարածիւր ատրախասութիւններ
բու սիրոյն այդ խեղճ աղջիկներուն վրայ, խնդոցին,
որովհետեւ աշխատութեան սուրբ օպիներով խեղուած
ձեռքեր կ'սուկնային անոնք և բուսական վտանակ
չէին ունենար, այդ օպիները ծածկելու համար նուշի
խմորակ ծախու առնելու: Գիչ քիչ անոնց երակներ
բուն մէջ կարողացան ներարկել իրենց սուսայնամաս
թիւնը և յիմարութիւնը և այդ բանին հետևանքով
կրկնիկը մէջտեղէն վերցու և ասոր վրայ էր որ
ծնու ալորէդար: Տարասեռ դասակարգ, լիրբ արարած
ներ, միջակ գեղեցիկութիւններ, կէտ միտ. կէտ. օծակ,
որոնց դարդախուցը խանութ մըն է սւր իրենց սիրտը
կը ծախեն հասարակարգ ճիշտ ինչպէս կը ծախեն միսը
չերտ չերտ: Այդ աղջիկներէն շատերը սիրոյ հաճույքը
կ'անպատուեն և ամօթն են այժմու տարփածութեան,
չունին նայն իօկ խելքը այն կենդանիներուն, որոնց
փեսուները իրենց գլխարկնուն վրայ կը դնեն:

Նթէ երբեք զիպուածով պատակի որ անոնք ու
նենան ոչ թէ ճշմարիտ սէր մը, ո՛չ թէ կամչառ արկի
մը, բայց սասորին ցանկութիւն մը, ագ ալ դարձեալ
կ'ընեն ի նպատակ սեւէ հարպետ խաբեբայ սոսկական
մէկու մը, զոր անձնոնի մարտը կը շրջապատէ և կը
կայթէ հասարակաց պարահանդէսներու մէջ և զորս
լրագիրները ծիծաղելի բաներու այդ դարպասողները,
իրենց ասէգլամախի նիւթով կը ասարփողեն:

Թէև ասիպուած այդ աշխարհին մէջ ապրելու,
բայց Միւզէթ անոնց ո՛չ վարմունքը և ոչ ալ ընթաց
քը իւրացուցած էր, ան բնու չունէր ընչածարու այն

սարկամասութիւնը, որ սովորական է այդ արարած
ներուն համար, որոնք Պատէմի լեզուէն միայն կը
հասկնան և թուանշաններով կը գրեն: Խելացի և
նրբածիւր աղջիկ մըն էր Միւզէթ որ երակներուն մէջ
Մանուկի արիւնէն քանի մը կաթիլ կը կրէր:

Ըմբոս հանդէպ բոլոր պայմանագրուած բաներու,
երբեք չէր կրցած զիմադրել սեւէ քմայքի, ինչ որ
ալ բլային անոր հետևանքները:

Մարտի արդարև իր սիրած միակ մարդը եղած
էր, միակը որուն համար ինքը իրապէս տառապած
ըլլար: Նթէ չըլլար իր բնազդներուն կամակորու
թիւնը, որ զինքը կը մղէր գէպի ճիւղ որ կը հնչէ ս
ինչ որ կը շողայ», երբեք անշուշտ չէր հետանար անոր
քովէն: Քան ասոր ևր Միւզէթ և իրեն համար
պերճանքը կենսական խնդիր մըն էր գրեթէ: Գիչ մը
տանուան համար կրնար զանց ընել պերճանքը, բայց
չէր կրնար բոլորովին հրատարիլ անկէ: Ի՞նչ յեղամիտ
աղջիկ մը ըլլալը ինքն ալ գիտնալուն, երբեք չէր
ուզած հաւատարմութեան երգումի կողմէն կախել
որտին: Չերմադին կերպով զինքը սիրող կարգ մը
երիտասարդներ գտնուած էին, որոնց համար ինքն
ալ բուսն հակուած մը սուսեցած էր. բայց հետերին
միշտ կանխողոյն սուղամասութեամբ մը վարուած էր:
Իր հնքած յանձնասութիւնները պարզ, աննկնդ
չինական էին նման Մօլիէրի գիւղացիներուն սիրոյ
որոտայտութեանց: Արան զիս կը սիրես, ես ալ
քեզ կը սիրեմ, շատ լուս, եկո՛ւր չքէֆներնիմ ը
նենք:

Միւզէթ եթէ սուղելու ըլլար, կրնար տառն ան
դաս խոհուն վիճակի մը արթնուլ և ապահովել իր
ապագան, ինչպէս կ'ըսեն, բայց ապագային ճիշտ
շատ հաւասար չունէր և անոր հանդէպ կը դուսնէր
Յիկատայի սկիպարիկութիւնը:

— Վաղը, կ'ըսէր, մերթ ընդ մերթ, օրացոյցին
մէկ աղէվղէքութիւնն է, ամենօրեայ պատրասակ մըն

է ան, զոր կնարած են մարգիկ, իրենց գործը չընկու-
համար այսօր: Վաղը թեքեա երկրաշարժ մըն է,
ի՛նչ կ'ուզէ թող ըլլայ. այսօր հաստատուն գեօխննէ:
Օր մը, շնորհքով մարգուն մէկը, որուն հետ
Միւզէթ վեց տմաթ չափ ապրած էր և որ խենթի պէս
սիրահարած էր իրեն, լրջօրէն հետը ամուսնանալ ա-
ռաջարկեց:

Այս առջարկին իրրեւ պատասխան քակքան մը
փրցնելով մարգուն քթին խնդաց:

— Ի՞նչ աղաւթիւնս բանաւորիկե՛մ, ամուսնա-
կան պայմանագրութեան մը մէջ, երբե՛ք, ըսու:

— Բայց կեանքս դադարով կ'անցընեմ քեզ կոր-
օրնցնելու վախովս:

— Եթէ կի՛նդ ըլլամ զիս շատ աւելի պիտի կոր-
օրնցնես: Ասոր վրայ եկուր չխօսինք: Արդէն ազատ
ալ չեմ, յարեց, անշուշտ Մարսէլը միտքը բերելով:

Ահա այսպէս, Միւզէթ իր երիտասարդութիւնը
կ'անցընէր, խելքը միտքը անակնկալին բօլոր կովե-
րէն ձփուն, շատեր երջանկացնելով, ինքզինքն ալ
երջանիկ համարելով երբեմն: Մօրիս գերկածը, որուն
հետ կ'ապրէր այդ պահուն, շատ դժուարութիւն կը
քաշէր վարժուելու համար անոր անստատ բնաւորու-
թեան, աղաւթիւնով արեւելի հարազարին մը և նա-
խանձով սքօհուած անհամբերութիւնով մըն էր որ
ապասեց Միւզէթի վերագործին, անոր Մարսէլի քով
երթալը տեսնելէն ի վեր:

Հօն պիտի մնայ արդեօք, հարցուց ինքնիրեն
գիշերն ամբողջ այս հարցանիչը սղելով օրտին մէջ:

— Սա խեղճ Մօրիւր, կըսէր իր կողմէն Միւ-
զէթ, աս ըբածս շատ խիտ կը գտնէ, ի՛նչ ընեմ օտ-
կայն, պէտք է երիտասարդութիւնը հրահանգել,
կողմէ և կրթել զայն: Յետոյ, միտքը յանկարծօրէն
ուրիշ վարժութիւններ բերելով, սկսու խորհիլ Մար-
սէլի վրայ, որուն ասունը կ'երթար աչքին առջեւ պատճ-
երացնելով զուր ասն յիշատակները, զորս մաքին

մէջ կը յարուցանէր իր նախկին սիրողը, երբ իրեն
կը հարցնէր թէ ի՛նչ հրաշք գործուեր էր որ անոր
տան մէջ սեղան շահուեր էր: Բալած ասեմը կրկին
հարգաց արուեստագէտին իրեն գրած նամակը և չը
կրցու ինքզինքը բռնել թախծութեան չմասնակցու
համար: Բայց այդ վիճակը շատ չտեւեց: Միւզէթ
իրուածը մտածեց թէ հի՛մա բնու ժամանակը չէր
վշտահարելու և արովհեակ այդ վայրկեանին օտտիկ
հով մը ելու, Միւզէթ աղաղակեց:

— Աս ի՛նչ գործանահրայ բան, եթէ ես չուզեմ
իօկ Մարսէլին երթալ, հովը զիս հոն պիտի քշէ

Եւ քայլերը փութացնելով ճամբան շարունակեց
ուրախ ինչպէս իր առաջին բայնը վերագործող թըս-
չունը:

Յանկարծ առասօրէն ձիւն տեղալ սկսու: Միւ-
զէթ չորս կողմը նայեցաւ կառք սը գտնելու համար:
Հաս մը իօկ չի կար մէջտեղը, և որովհետեւ կը դըս-
նուէր ճիշդ այն փողոցին մէջ, ուր կը բնակէր իր
բարեկամուհին՝ Տիկին Սիտօնի, ան որ Մարսէլի
նամակը ձեռքը հասցուցեր էր, Միւզէթ խելք ըբու
այդ կնկան ասունը մտնելու, մինչեւ որ օդը շահուե-
լով կարենար իր ճամբան շարունակել:

Միւզէթ երբ ներս մտաւ Տիկին Սիտօնիի օտու-
նէն, շատ մը հիւրեր գտաւ հոն, որ երեք օրէ ի վեր
սկսուած լլանսքընէի բաթի՞ մը կը շարունակէին
խաղալ:

— Անհանգիւս մի՛ ըլլաք, ըսու Միւզէթ, գալձ
և երթալս մէկ պիտի ըլլայ:

— Մարսէլին նամակը առի՛ր, տկանջն ի վար
ցած ճայնով հարցուց Սիտօնի:

— Այո՛, պատասխանեց Միւզէթ, շնորհակալ եմ,
ես ալ հոն կ'երթամ. զիս ճաշի հրաւիրած է: Կ'ու-
զե՞ս հետս գալ, լու մը կը զբօսնուս:

է ան, զոր հնարած են մարգրիկ, իրենց գործը չընելու համար այսօր: Վաղը թերեւս երկրաշարժ մըն է, ի՞նչ կ'ուզէ թող ըլլայ: այսօր հատաճառն գետիննէ: Օտ մը, շնորհքով մարգուռն մէկը, որուն հետ Միւղէթ վեց տմտի չափ ապրած էր և որ խենթի պէս սիրահարած էր իրեն, լըջօրէն հետը ամուսնանալ առաջարկեց:

Այս առաջարկին իրրեւ պատասխան քակքան մը փրցնելով մարգուռն թթին խնդաց:

— Ի՞նչ. ազատութիւնս բանաբոկե՛մ, ամուսնու հանդիսանալու թեան մը մէջ, երբե՛ք, ըսու:

— Բայց կեանքս գողալով կ'անցընեմ քեզ կորսորցնելու վտանգ:

— Եթէ կրնդ ըլլամ զիս շատ աւելի պիտի կորսորցնես: Ասոր վրայ եկուր չխօսինք: Արդէն ազատ լի չեմ, յարեց, անշուշտ Մարսէլը միտքը բերելով:

Ահա այսպէս, Միւղէթ իր երիտասարդութիւնը կ'անցընէր, խելքը միտքը անակնկալին բոլոր կովերէն ձփուն, շատեր երջանկացնելով, ինքզինքն ալ երջանիկ համարելով երբեմն: Մօրիս գերկամար, որուն հետ կ'ապրէր այդ պահուն, շատ դժուարութիւն կը քաշէր վարժուելու համար անոր անստատ բնակարանութեան, ազատութիւնով արեւելի կարողութիւն մը և նախանձով սքստուած անհամարութիւնով մըն էր որ սպասեց Միւղէթի վերագարձին, անոր Մարսէլի քով երթալը տեսնելէն ի վեր:

Հոն պիտի մնայ արդեօք, հարցուց ինքնիրեն՝ զիչեմն ամբողջ այս հարցանիչը սղելով որտե՛ն մէջ:

— Սա խեղճ Մօրիսը, կըսէր իր կողմէն Միւղէթ, աս ըրածս շատ խիտ կը գտնէ, ի՞նչ ընեմ ասկան, պէտք է երիտասարդութիւնը հրահանգել, կողմիկ և կըթել զայն: Յետոյ, միտքը յանկարծօրէն սւրիչ վարժութիւններ բերելով, սկսու խորհիլ Մարսէլի վրայ, որուն ասունը կ'երթար աչքին առջև պատշաճ կրօնքնելով բոլոր այն ինչառակները, զորս մօքին

մէջ կը յարուցանէր իր նախկին սիրողը, երբ իրեն կը հարցնէր թէ ինչ հրաշք գործուեր էր որ անոր ասն մէջ սեղան շահուեր էր: Գալած ասանց կրկին հարգաց արուեստագետին իրեն գրած նամակը և չը կրցու ինքզինքը բանել թախտութեան չմասնակցու համար: Բայց այդ վիճակը շատ չտեւեց: Միւղէթ իրաւամբ մտածեց թէ կի՛մա բնու ժամանակը չէր վշտահարելու և արովեակու այդ վայրկեանին օտարիկ հով մը ելու, Միւղէթ ազդողից:

— Աս ի՞նչ գործանակարար բան, եթէ ես չուզեմ իօ՛կ Մարսէլին երթալ, հովը զիս հոն պիտի քշէ

եւ քայլերը փութացնելով ձամբան շարունակեց սւրախ՝ ինչպէս իր առաջին բայնը վերագործող թըռչունը:

Յանկարծ առատօրէն ձիւն տեղալ սկսու: Միւղէթ չորս կողմը նայեցու կտուք մը գտնելու համար: Հաս մը իօ՛կ չի կար մէջտեղը, և արովեակու կը զբոնուեր ձիւղ այն փողոցին մէջ, ուր կը բնակէր իր բարեկամուհին՝ Տիկին Սիւսին, ան որ Մարսէլի նամակը ձեռքը հասցուցեր էր, Միւղէթ խելք ըրու այդ կնկան ասունը մտնելու, մինչև որ օդը շահուելով կարենար իր ձամբան շարունակել:

Միւղէթ երբ ներս մտու Տիկին Սիւսինի ասունէն, շատ մը հիւրեր գտու հոն, որ երեք օրէ ի վեր սկսուած «լուսաքընէի բառի» մը կը շարունակէին խաղալ:

— Անհանգիստ մի՛ ըլլաք, ըսու Միւղէթ, գալիս և երթալս մէկ պիտի ըլլայ:

— Մարսէլին նամակը ասի՛ր, սկանջն ի վարցած ձայնով հարցուց Սիւսին:

— Այո՛, պատասխանեց Միւղէթ, շնորհակալ եմ, ես ալ հոն կ'երթամ. զիս ձաշի հրաւիրած է: Կ'ուզե՞ս հետս գալ, լաւ մը կը զբօսնուս:

— Ո՛հ, ո՛չ, չեմ կրնար, ըսաւ Սիւսանի, թըզ-
թաթազի սեղանը ցոյց առաւ, ետքէն ահա վարձա-
քը ո՛ւրիշէ առա՛:

— Վեց նաբոյէոն կայ, ըսաւ բարձրաձայն խո-
ղապետը, որուն ձեռքը կը գտնուէին խողաքար-
թերք:

— Երկուքը ինէ, պստոց Տիկին Սիւսանի:

— Ես աւելիին աչք չունիմ, մնացեալը ես կը
քաշեմ, թող երկու նաբոյէոն ըլլայ, պատասխանեց
խողապետը, որ արդէն քանի մը ձեռք անցած էր:
«Ռուս» և «սոս», բանս բուրդ է, յարեց ձեռքի
թուղթերը վար ձգելով, բոլոր «Ռուս»ները մեռան:

— Հսոս արօլիթիքայի վրայ խօսելու անդ չէ,
ըսաւ լրագրող մը:

— «Ասոք մեր բնատնեկան թշնամին է, վրայ
բերու խողապետը, որ «սուս» մը դարձուց. յետայ
ըսաւ. Սիւսանի, հոգիս, սա երկու նաբոյէոնը ցըն-
ծա՛ նայինք:

— Հաշիւիս անցուր, ըսաւ Սիւսանի, կորսնցու-
ցած ըլլալուն կտողած:

— Պարտքդ կինդ կարիւր ֆրանք եղաւ, ըսաւ
խողապետը, առանկ երթայ նէ հաղարի պիտի բարձ-
րանայ: Ես կը քոչուիմ:

Սիւսանի և Միւղէթ ցած ձայնով կը խօսակցէին:
Թղթաթազը կը շարունակէր:

Դրեթէ միեւնոյն ժամաւն Պօկեմները սեղան կը
նստէին, ձային ամբողջ տեւողութեանը՝ Մարտիլ ան-
հանգիստ կ'երեւար: Ամէն անգամ որ անդուղներուն
վրայէն օտար ձայն մը կուգար, անոր սարսօխը կը
տեսնուէր:

— Ի՞նչ ունիս, կը հարցնէր Ռոստօլֆ, կարծեա-
մէկուն կ'ապասեա, միթէ ասէնքս ալ հոս չե՞նք:

Բայց արուեստագէտին նետած տեսակ մը ակ-
նարկէն՝ բանաստեղծը հասկցաւ թէ ի՞նչ էր բարե-
կամին մտադրազուժը,

— Իրաւ է, մտածեց ներքեւագէտ, մեծէ մէկը
պակաս է:

Մարտիլ անարկը Միւղէթ ըսել կ'ուզէր, Ռոս-
տօլֆինը՝ Միմի:

— Ընկերութիւննիս հոս հոս չունի, ըսաւ մէ-
կէն իմէկ Շոնար, կնիկան պակասը ի՞նչպէս զգալի
կ'ըլլայ կոր, հէ՞:

— Երկայն ըրիր, օտնաց Բօլին, սա քու օնո-
սակ մտածումներուդ վերջը ե՛րբ պիտի բերես: Չէ՞ր
որոշուած որ օրորոյ խօսք չպիտի ըլլար բնաւ, ասի-
կա պատճառ կ'ըլլայ որ ասացածները թթուին:

Եւ բարեկամները աւելի աստօրէն սկսան խը-
մել, մինչ գուրոր ձիւնը կը տեղօր և բուխերիկին
մէջ փայլար բացարձակ կը վառէր կայծերու հրախո-
ղութիւն մը յառաջ բերելով:

Այն պահուն որ Ռոստօլֆ բարձր ձայնով՝ գաւա-
թին յառակը գտած երգին մէկ ասունը կը մըմնջէր,
գուրը իրարու վրայ քանի մը անգամ դարնուցաւ:
Այդ աղմուկէն լուղորդի մը պէս որ օտարը ծովին
յառակը դարնելով ջուրին երեսը կ'ելլէ, Մարտիլ դի-
նավութեան սկզբնաւորութեան մը մէջ թմբած դա-
հավիժանօք օթոսին վրայէն վեր ցտակեց և վաղեց
գուրը բանալու:

Եկողը Միւղէթը չէր:

Դրան չէմին վրայ պարսն մը երեւցաւ, ձեռքը
կտոր մը բանած: Հաճելի դրօսերուցթ մը ունէր,
բայց աննշան սեռեկազդեաւ մը անցուցած էր վրան:

— Սքանչելի արամագրութեան մը մէջ կը դըս-
նեմ զգեղ, ըսաւ տեսնելով սեղանը:

— Տանտէրն է, ըսաւ Ռոստօլֆ, պէտք է որ իր
դիրքին արժանի պատիւներ բնծայենք իրեն:

Դանակովը և պատասաքազովը սկսաւ զինուորա-
կան եղանակ մը դարնել պնակին վրայ:

Բօլին օթօսը հրամցուց անոր և Մարտիլ գօչեց.
— Շուտ ըրէ՛, Շոնար, մտքուր գաւաթ մը

աւր պարօնին, ճիշդ ժամանակին եկաք, ըսու արթիւթը ասնաբրոջ, մենք ալ ձեր կալուածին ի պատիւ բաժակ կը պարպենք կոր, սո՛ իմ՝ բարեկամս Պարօն Բօլիւնը, շատ օրօտադրու բաժակածու մը արօսաւնելու վրայ էր, քանի որ դուք եւս հիմա կօներկայ էք, ձեզի պատիւ մը ըլլալու համար, թող ծայրէն սկօի: Սկօէ՛ նայինք, Բօլի՛ն:

— Ներդուլիւն, պարօններ, ես զձեզ անհասնօգիտօ ընելու չեկայ:

Ու ձեռքը բանած թուղթը անօնց ներկայացուց:

— Ի՛նչ է այդ ասպարիբը, հարցուց Մարսէլ:

Տանտէրը օր հաւասարօնիչի ակնարկ մը կը զտօցնէր օննեակին չորս կողմը, «չըմինէ՛ն» զրօյ դնուած օսկի և արծաթ գրամները օչքէ չփախցուց:

— Սօցագիր է, ըսու զոր արդէն պատիւ ունեցած էի ձեզ ներկայացնել ասլու:

— Սասուդիւ, ըսու Մարսէլ, իմ հաւասարիմ յիշողութիւնս միտքօ կը ձգէ այդ մանրողէպը, Ուրբաթ օր մըն էր, Հօկտեմբերի 8ը, կէս օրը քաւարդ անցած... լա՛ւ, շա՛ւ լաւ:

— Արդէն սօրօգրուած ալ է, ըսու ասնաւէրը, և եթէ ձեզի ձանձրայթ՝ չի պատճառեր...

— Պարօն, ըսու Մարսէլ, ես ալ կը փօփաքէի ձեզ անանելու, շատ մը բաներ ունիմ ձեզի բեւիթ:

— Հրաման րրէք:

— Նախ, հօճեցէք, խնդրեմ, գաւաթ մը բան խմելու, շարունակեց Մարսէլ, զայն օտիպելով օր դաւաթ մը գինի խմէ, պարօն, յարեց արևեստատգէտը, վերջերս ինծի թուղթի կտոր մը զրկեր էիք... վրան աստիներ մը, օր ձեռքը կշիռներ բանած կին մը կը ներկայացնէր, այդ պատգամագիրը հօսու սօրօգրութիւնը կը կրէր:

— Ան իմ պարտապանօ է, ըսու ասնաւէրը:

— Ան ի՛նչ գէշ գիր ունի եղեր, ըսու Մարսէլ, բարեկամս, օր բալօր լեղուները գիտէ, շարունակեց

Բօլիւնը ցօյց ասլով, բարեհաճեցու ինծի թարգմած նելու այդ պաշտօնագիրը, օրուն օւղեգինը կինք ֆրանք է:

— Ատիկա դատարագիր մըն էր, ըսու ասնաւէրը, սովորութիւն է այդ անօակ նախագրուչական միջոցօներ ձեռք ասնել:

— Դատարագիր մը, ըսածնիդ է, ըսու Մարսէլ, ես ալ անգամ մը ձեզ անանել կ'օւղէի խորհրդակցու թիւն մը ունենալու համար այդ դատարագրին վրայ, զոր վարձագրի կը փօփաքիմ փոխարկել: Այօ ասնին շատ հաւնած էմ, ասնուլիները մօքուր են, փողօցը չէն է և յետոյ, ընտանեկան պատճառներ և հաղար օւրիչ անօակ բաներ զիս կը կապեն այօ պատերուն:

— Բայց, ըսու կալուածատէրը սօցագիրը անգամ մըն ալ անօր օչքին աշլու գնելով, վերջին ետմօեան գեա չէ կարգօգրուած:

— Պիտի կարգօգրենք, պարօն, իմ ալ միտքօ ճիշդ օդ է: Այօսուհանգերձ, ասնաւէրը օչքը չէր վերօցներ «չըմինէ՛ն» վրայն, օւր սօակը կը դանուէր և իր ծակօչք ակնարկները իօկապէս անանկ անկրթութիւն մը օւնէին օր դրամները կօցծեա անգերնօն կը շարժէին և չէպի ինքը կը յասօջանային:

— Ուրախ եմ անանկ ասեն մը եկած ըլլալու օր սօսնց ձեզի նեղութիւն պատճառելու պիտի կրնանք սա հաշիւը մօքրել, ըսու, սօցագիրը երկնցնելով Մարսէլին օր մարդու յարձակօղականին օաշլու չը կրնալու առնել, խօսքը փօխեց և իր պարտօղականջին հեա վերօկգու խօղու Տօն ժուանի անօարօնը Պարօն Տիմանչի կեա:

— Դուք, հարցուց, կարծեմ կալուածներ օւնեանալու էք գաւառը, չէ՞:

— Օ՛... պատախտանեց ասնաւէրը, շատ չնչին բան մը, Պաւրկօնի մէջ պղտիկ ասուն մը... օղտօրակ մը աննշան բան օր հասոյթ չի բերեր... վարձա-

կայնքը պարզերնին վճարած չունին... սասր հո-
մար. ակնցուց սասցագիրը մկշա երկնցնելով, այ-
սորուան առնելիք ու պղտիկ գումարով պիտի կըր-
նամ շատ մը ծակեր դոցել, ինչպէս գիտէք, եղա ծ
վաթսուն ֆրանքի խնդիր մըն է:

— Վաթսուն... այ՛, ըսաւ Մարտէլ գէպի «չը-
մինէ՛սներկննալով, ուրկէ երեք հաս սակեղրամ առաւ
վաթսուն ըօնք, չէ՛, և սեղանին վրայ դրաւ դրաւ երեք
նարօլէօնները, առնալով մէն քիչ մը անդին:

— Վերջապէս, ըսաւ քիթին առկէն առնալը,
որուն երեսը սկսաւ խնդալ և ինքն ալ նայնպէս ըս-
սացագիրը դրաւ սեղանին վրայ:

Շոնար, Բօլին և Ռօսօլֆ վարանքով կը նայէին
այս տեսարանին:

— Փանի որ Պարկօնիացի էք, պարսն, կտակած
չկայ որ, ըսաւ Մարտէլ, չպիտի մերժէք ծանօթանալ
հայրենակցի մը հետ:

Եւ Մաքօնի չիչ մը առնելով, խցանը բացու և
անկէ գաւաթ մը լեցնելով հրամայուց առնալով:

— Իրաւ ոգանչիլի է, ըսաւ անիկա, առկէ աղէ-
կը երբեք չեմ խմած:

— Հօրնորայրներէս մէկը, որ այն կողմերը կը
բնակի, երբեմն երբեմն, այդ շիշերէն կը շրկէ ինձի:

Տանաէրը սաքի ելած էր և ձեռքը առջին դըր-
ուած սաակին կ'երկնցնէր, երբ Մարտէլ զինքը կո-
սեցուց:

— Անչուշա չպիտի մերժէք անգամ մը եւս բա-
ժակակից ըլլալու ինձի, ըսաւ, կրկին անսր գաւա-
թը լեցնելով և առկելով պարասպականջը որ
արինկէ իրեն և միւս երեք պօկեմներուն հետ:

Տանաէրը չժամարձակեցաւ մերժել, դարձեալ խը-
մեց, գաւաթը սեղանին վրայ դրաւ և նորէն կը
պարասպակէր սաակը առնելու երբ Մարտէլ գոչեց:

— Հիմա դարձերնուս նայինք, պարսն, տե՛սք
մաքէս ի՛նչ կ'անցնի: Այս պահուս ձեռքս քիչ մը
սաակ ունիմ, Պարկօնի հօրեղբայրս Թօշակիս վրայ
յաւելլում մը ըրաւ: Կր վախնամ որ սաակ պարագ
բաներու չժաթեմ: Երբասարգուլթիւնը խնդու-
թիւններ ընել կուտայ մարդուս, դուք ալ գիտէք
առնկ ըլլալը: Եթէ ըսածիս կը հաւանիք, եկէք
այս անգամ ետստեայ մը կանխիկ վճարեմ ձեզի: Եւ
արժաթ դրամով՝ ուրիշ վաթսուն ֆրանք ալ առնելով
դանանք բերաւ ակնցուց երեք նախօլէօններուն
վրայ:

— Ուրեմն կայնեցէք որ գալիք եւսմանային
սասցագիրն ալ սամ ձեզի, ըսաւ տանաէրը, գրպանս
հաս մը չգրուած ունիմ, ակնցուց, թղթապանակը
դրպանէն դուրս հանելով: Ես հիմա ստիկա կը գրեմ
և կը կանխաթուեմ: Այս վարձակալիս ըսելիք չկայ,
ի՛նչ շնորհքով մարդ է եղեր, ըսաւ մասվի՛ հարիւր
քսան ֆրանքներուն վրայ խանդակաթ ախնարի մը
նետելով:

Այդ սաղարկութեան վրայ, երեք պօկեմները, որ
Մարտէլի գիւանագիտութենէն բան մը չէին հասկը-
նար, ապշահար մնացին:

— «Շըմբնէ՛սն կը միտայ կոր սակայն, քաչուե-
լիք բան չէ ստիկա:

— Ինչո՞ւ առկէ սաղ լուր չտուիք ինձի, ծխա-
յարդար մը կանչել կուտայի, ըսաւ տանաէրը, որ
քաղաքավարութեան մէջ չէր բղեր միւսէն վար մը-
նալ: Վաղը դարձուարներ բերել պիտի սամ:

Եւ երկրորդ սասցագիրը լեցունելէ ետքը, սաս-
ջինին սիցուց և երկուքը միասին Մարտէլի առջեւը
հրեց և նորէն ձեռքը երկնցուց սաակներուն: Չէ՛ք
գիտեր ինչ յարմար ժամանակին կը հասնի այս
դրամը, Կալուածիս նորագուլթիւններուն համար դեռ
չի վճարած հաշիւներ ունիմ և հաւատացէք որ շատ
կը նեղուէի կոր:

— Շատ կը ցաւիմ քիչ մը ուշացուցած ըլլալուս,
ըսաւ Մարտէլ:

— Ես ձեռնէ վախ չունէի բնաւ: Պարսննե՛ր, ծառայ եմ, և ձեռքը կ'երկնցնէր անգամ մը եւս:

— Օ՛... օ՛... ներողութիւն, բաւ Մարտի, դեռ չլինցուցինք: Առածը կ'ըսէ թէ, «եբբ զինին մէջտեղն է...»

Եւ ասանորջ գաւաթը վերաբին լեցնելով:

— Պէտք է խմել, բաւ:

— Ասանկ է, բաւ ասնաէրը՝ անդը նստելով նորէն, քաղաքավարութեան մէջ չթերանալու համար:

Այս անգամ, Պահմաները Մարտիի իրենց ոչք ընելուն վրայ, հոսկոցան անոր նպատակը:

Բայց ասնաէրը, կը հօտեր ասորբինակ կերպով ոչք ունք ընդլ, նստած աթոռին վրայ կ'երեւար, բերնէն անպատշաճ խօսքեր կը փախցնէր և Մարտիի պահանջած նորագութիւններուն անդ անհաւատալի դեղայտողարուսներ կը խոստանար:

— Խօշոր հրեառնիին ասեմք եկաւ, բաւ Մարտի Ռոտովիի անհաւանքին, անոր ասոմի չի մը ցոյց առլով:

Առաջին գաւաթէն վերջը, ասնաէրը անանկ վրան բաց երգ մը երգեց, որմէ Շոնար անգամ խըպո ներաւ:

Երկրորդ գաւաթէն ետքը, իր ամուսնական դժբախտութիւններուն պատճառութիւնները ըրաւ և որովհետեւ կնկանը անունը էլէն էր, ինքնզինքը նմանցուց Մենելյասի:

Երրորդ գաւաթէն ետքը, փիլիսոփայական նստոյ մը եկաւ վրան և սրվանց պէտ ասածներ ասեց.

«Գեանքը մեծ դեռ մրն է:

«Հորատութիւնը՝ երջանկութիւն չի ասր մարգուս:

«Մարգո՛ անցաւոր էակ մըն է:

«Ա՛խ, ի՛նչ անուշ բան է սերբ:

Եւ Շոնարը խորհրդակից բարեկամի անդ զննելով, անոր պատմեց իր գաղտամեռ յարաբերութիւնը գեառաթի ողջկան մը հետ, զոր մտնաքննիէ կորոտինե-

բաւ վրայ նստեցուցած էր և որուն անունն էր Էօ. ժէնի: Եւ այդ մանկամարդ պատկերը անանկ մանրամասնորէն նկարագրեց և անանկ մի աս մի թուեց ոչքը դոց ողջկան անոր գգուանքները, որ Շոնարի ներքը ծնաւ անորագոյն կապած մը որ ասուգու-թեան վերածուեցաւ եբբ ասնաէրը իրենց ցուցուց թղթապանակէն հանած անոր մէկ նամակը.

— Ո՛վ Աստուած իմ, բացագունչեց Շոնար, ասորագրութեան վրայ անանարկ մը նստելով, անգութ ողջիկ, սրաթի մէջ աս ի՛նչ գաշոյն է որ կը մխես:

— Ի՛նչ կ'ըլլայ կար, հարցուցին Պահմաները, անոր այս խօսքերուն վրայ զարմացած:

— Նայեցէ՛ք, բաւ Շոնար, այս նամակը ձե-քինն է, նայեցէ՛ք աս խաանիճաղանճ գիրերուն, որ իբրեւ ասորագրութիւն կը ծառայեն իրեն և ձեռքէ ձեռք պատցուց իր նախկին բարեկամուկիին նամակը, որ աս բառերով ոչ սկսէր.

«Իս սիրական Լուֆ-Լուֆո»:

— Իր սիրական Լուֆ-Լուֆը ես եմ, բաւ ասնաէրը որ ասքի ելլել փորձեց, ասանց սակայն կարեանալու:

— Չայն մի՛ հօնէք, բաւ Մարտի, որ անոր վրայէն ոչքերը չէր վերցնէր, մարդը քաղաքը ասուաւ:

— Ֆիմի՛, անգութ Ֆիմի՛, կը մրմնջէր Շոնար, սիրառ կասր կասր կ'ընես:

— Իրեն համար, Բօքընառ փազոցի 12 թիւին մէջ միջնայորկի պղտիկ յարկաբաժին մը կահաւորեցի, բաւ ասնաէրը, սիրուն, շատ սիրուն յարկաբաժին մը որ ինձի շատ օւզի նստաւ, բայց նշմարիտ սէրը զին չունի և յետոյ, ես ասքին քոտն հար ֆրանք եկամուտ անիմ: Ինձմէ ասակ կ'ուզէ, շարունակեց ես ասնելով նամակը, խե՛ղճ նօնօյիկս, այս գրամը իրեն պիտի ասմ, ասիկա հաճոյք պիտի

պատճառէ իրեն և ձեռքը երկնցուց Մարտիի պատ-
աստած գումարին: Աս ի՞նչ է, օտակները ի՞նչ ե-
զան, ո՞ւր գտցին, ըստ զարմացմամբ սեղանին հայ-
հայելով:

Իրո՞ճը աներեւոյթ եղած, անյայտացած էր:

— Անկարելի է որ պատիւ օւնեցող մէկը ասանկ
գէշ ճամբաներու գորնէ, ըսած էր Մարտի, խիղճս,
բարոյականս թող չեն ասը սր այս շնացող ծերուկին
յանձնեմ գրամը: Աս ի՞նչ սպառնաւո՞ւմ բարձր են
ասանք... այսքան ճաղատ ժողովք...:

Մակայն ասնաէրը, բոլորովին ինքզինքը կոր-
օքնացուցած՝ խենդ ու խելաս բաներ կ'ըսէր շիշերու
հասցէին:

Երկու ժամէ ի վեր բացակայած ըլլալուն, կինը
իր մտին մտնող, ետեւէն շրկած էր սպասուկին,
որ զայն անտո՞ծին պէս պոսոց, կանչեց:

— Աս ի՞նչ էք ըսեր օրրօջօ, հարցուց Պօհեմօ
ներուն:

— Ոչինչ, ըստ Մարտի, քիչ «ը ուսջ վեր էր
եկեր վարձագրիները օւզելու համար, բայց որովե-
տեւ քովերնիս ժանրուք չկար, իրէ խնդրեցինք ո՛-
քիչ մը ժամանակ եւս մայ մեզի:

— Բայց ի՞նչօ՞ւ մարդը գինովցուցիք, ըստ
սպասուկին:

— Մեզի եկած ասանը արդէն կէս մը գինով էր,
ինքը մեզի բաւ որ իր գինիի շանժարանը կարգի
դնելէ հետո:

— Եւ այնքան ինքզինքին օտերը չէր որ, չորու-
նակեց Բօլին, առանց օտակները աննելու, ստացա-
գիրը մեզի ձգել հ'օւղեր:

— Կնկա՞նք յանձնեցէք այս թուղթը, օւնցուց
նկարիչը, մենք պատիւ օւնեցող ժողովի ենք և չենք
օւզեր օգտուիլ իր այս գինով վիճակէն:

— Աստու՛ծ իմ, Աստու՛ծ իմ, Տիկինս հիմա
ի՞նչ պիտի ըսէ, վրայ բերու սպասուկին, քաջելով
ասնաէրը, որ այլեւս ի վիճակի չէր սաքի վրայ կե-
նալու:

— Վերջապէս ձեռքէն աղտեցանք, գոչեց
Մարտի:

— Վաղը նորէն պիտի գոյ, դիտել տուաւ ար-
թիւթը, օչքը օտակ անաւ:

— Եթէ նորէն գոյ, ըստ արթիւթը, իր՝ Ֆիսիի
հետ օւնեցած յարաբերութիւնները կնկա՞նք իմաց
առաւ սպանալիքով օչքը պիտի վախճանեմ և օ-
տար վրայ, օւզէ չուզէ, ժամանակ պիտի տայ մեզի:

Տանաէրը դուրս ելածին պէս, չորս բարեկամնե-
րը կրկին նստան խմելու և ծխելու: Մինակ Մարտի
իր գինովութեան մէջ յաստիատուութեան գագաթ
մը պահած էր սակաւին: Վայրկեան աս վայրկեան,
ասնգուզներուն վրայէն իմացած ամէնէն պղտիկ մէկ
ձայնին, կը վազէր դուռը բանալու. բայց վեր ելողը
միշտ վարի յարկերուն օւղեւ կը կենար և ինքը հա-
զար կամացուկ մը կրակին քով իր տեղը կը նը-
տէր:

Կէս գիշեր զարհու և Միւզէթ դեւ մէջտեղ չի
կար:

— Կրնայ ըլլալ որ, ասանց Մարտի, նամակ
տարած ասանին ինքը ասանը չէ գտնուեր, Այս գի-
շեր՝ ասն գալուն հարկու դայն պիտի գտնէ և վաղը
կ'ելլայ հուզայ: Չի գալիք չի կրնար ընել, վաղուան
սպասենք նայինք և փութերիկին քովիկը քանը
տարու: Ճիշդ այն վայրկեանին օւր Մարտի՝ օր-
բակուայն վրայ երազելով կը նիւղէր, անգին՝ Միւ-
զէթ գուրս կ'ելլէր՝ իր բարեկամուհեայն՝ Տիկին Մի-
սօնիի ասնէն օւր մինչեւ այդ պահուն ժամանակ
անցուցած էր: Միւզէթ՝ բոլորովին մինակը չէր,
երթաստորդ մը իրեն կ'ընկերանար, գրան օւղեւ
կառք մը իրենց կ'սպասէր, երկուքն ալ մէջը ցտա-
կեցին և կառքը օրորու մեկնեցաւ:

Տիկին Սիւսնիի ասն մէջ Վանօքընէն կը շարունակուէր:

— Միւղէթը ո՛ւր գնաց, հարցուց մէկը:

— Սէրաֆինն ալ մէջտեղ չկայ, գիտիլ ասուուրիչ մը:

— Երկուքը միասին կծիկը գրին, ըսաւ Սիւսնի: Աս շատ հեռաքրքրական պատմութիւն է: Միւղէթը շատ զարմանալի արարած մըն է: Երեւակայեցէք որ...

Եւ հոն ներկայ եզոզներուն պատմեց թէ՛ ինչպէս Միւղէթ Մարտէլին երթալ ուղկուէն համար, քիչ մը ուրուած էր դերհոյսը Մօրիօին հետ և գացած ասենը պատահմամբ վեր ելած էր և հոն հանդիս պած էր Սէրաֆինին:

— Ա՛հ, ես ալ հասկցած էի որ մէջերնին բան մը կար, ըսաւ Սիւսնի, պատմուածքը ընդծիջելով, բուռնաւ ճարտիկ է եղեր, աս ձեր չհաւնած պարտնը, մինչև վերջը ասչքա վրանու չը վերցուցի: Կարճ ըսեմ, շարունակեց, ասանց մարգու բան ըսելու կամացուկ մը մեկնեցան: Ո՛վ գիտէ ո՛ւր գացին: Ինչ որ ալ ըլլայ, եղածը խելք չհասնելիք բան է, երբ կը մտածեմ թէ Միւղէթ խենդ կ'ելլայ իր Մարտէլին համար:

— Եթէ իրու է որ Մարտէլը խենդի պէս կը օրէէ, ի՞նչ պէտք ունի Սէրաֆինին որ աղայ մը կը սեպուի, ըսաւ երիտասարդ մը:

— Կարգալ սորվեցնել կ'ուզէ անոր, ըսաւ լրագրողը, էչուն մէկն էր որ խաղի մէջ կը կորօշնօղնէր:

— Ի՞նչ կ'ուզէ թող ըլլայ, յարեց Սիւսնի: քանի որ օրրածը Մարտէլն է, ի՞նչ պէտք կայ Սէրաֆինի, ասոր խելքս չի հասնիր:

— Աւա՛ղ, այո՛, ի՞նչ պէտք կայ...

Հինգ օրէ ի վեր, ասանց դուռնէն դուրս ելլելու, օհեմները սլաք դուռի կեանք մը կը վարէին, ասուընէ մինչև գիշեր սեղանին շուրջը բարբուռած նստած էին: Սքանչելի ասկնուզբայութիւն մը կը օրէէր օհեմեակին մէջ զոր Բանդաղբիէլի վայել մըթնուլորտ մը կը լեցնէր: Ուարէի խեփօրներու գրեթէ կտարեալ վտար մը վրայ՝ զանազան ձևերով չինական մը կը հանգչէր: Սեղանը այլազան բաներու մնացորդներով ու կարուստներով ծածկուած էր և «չըմիսէ»ին մէջ անասա մը կը վտարէր:

Վեցերորդ օրը, Բօլին որ արարողութիւնները կորզողիւր պաշտօնը ստանձնած էր, ամէն ասուըրածին պէս՝ խմբադրեց նախաճաշին, կէս օրուան կերակուրին, նախընթրիքին և ընթրիքին ճաշացուցակը և զայն ենթարկեց բարեկամներու գնահատման և անոնք ինչոն հաւանութեան՝ անոր ասկը իրենց ասորագրութիւնները գրին:

Բայց երբ Բօլին բացու այն գղտօցը որ իբրև գրամարկ կը ծառայէր իրենց, անոր մէջէն ասնելու համար օրուան ծախքերուն համար պէտք եղած դրամ մը, երկու քայլ ընկրկեցու և երկոր՝ Պանքայի ուրուակունին պէս, պատի գոյն ասաւ:

— Ի՞նչ կայ, հարցուցին միւսները թույլակի:

— Սա կայ որ մէկ ու կէտ՝ ֆրանք մնացեր է միայն, ըսաւ փրկիտփան:

— Վա՛յ չար ստատնայ, կրօ՛ղ, գոչեցին միւսները, ճաշացուցակին մէջ փոփոխութիւններ ընել պիտի ասյ մեղի ապիկա: Բայց եղածը եղած է, մէկ ու կէտ ֆրանքը լաւ գործածուելով... թէն ու, զածնիս չպիտի կրնանք ուտել եղեր...

Բանի մը բողբէնքը՝ սեղանը շարունակուած էր, անոր վրայ կանոնաւոր դուգաչափութեամբ՝ շարուած երեք պնակներ կը ասնուէին:

Մէկ պնակ հրինկ ձուկ:

Մէկ պնակ գետնախնձոր:

Մէկ պնակ պանիր:
«Շըմինէ»ին մէջ բուսի մեծութեամբ երկու
կիւայրեաց կռակը կը միայնին:

Չորս Պօհնիները սեղան նստան և անձեռոցներն
բացին:

— Խելքօ չի հասնիր, այս կրինկը փառեանի համ
մանի, կ'ըսէր Մարտէլ:

— Ես գիտեմ թէ ինչ վարպետութեամբ շակեցի
այդ ձուկը, կրինկին յարգը չէ ճանչցուած երբեք:

Այդ պահուն ցնծալից երգ մը վեր կը սուրբ
սանդուղներէն և եկու Մարտէլի դուռը զարկու:
Մարտէլ օր չէր կրցած սարսուլէ ինքզինքը զօգել,
վազեց բանալու:

Միւղէթ զդին փաթթուեցաւ և հինգ վայրկեանը
չօփ զայն թեւերուն մէջ սեղմեց: Մարտէլ անօր
գողգոլիք զգաց թեւերուն մէջ:

— Ինչ սենիս, հալցուց անօր:

— Կը մոխմ կօր, ըսու մեքենաբար Միւղէթ
«չըմինէ»ին մօտենալով:

— Ա՛խ, ըսու Մարտէլ, անանկ աղուօր կրակ մը
չինած էինք օր...:

— Այո՛, ըսու Միւղէթ, սեղանին վրայի հինգ
օր տեւող խնջօլքին աւելցուքները տեսնելով, շատ
ուշ մնացի:

— Ինչո՞ւ, հարցուց Մարտէլ:

— Ինչո՞ւ... ըսու Միւղէթ չիկնելով: Եւ եկու
Մարտէլի ծանկերուն վրայ նստաւ. միշտ կը գողգո-
ղար և ձեռքերը կապ կապոյտ կարեր էին:

— Ըսել է ազատ չէի՞ր, հարցուց կամայուկ մը
Մարտէլ անօր տհաճին ի վար:

— Ես ազատ չըլլած... բացառանչեց մտնկինս
աղլիկը, ա՛խ, Մարտէլ, նայնիսկ եթէ ասօղերու-
մէջսեղը, Առաւօտայ արքայութեան մէջ նստած ըլ-
լամ, բաւական է օր ինծի ոչք ընեմ, ես կ'իջնեմ
չիտակ քու քովդ...: Ես ազատ չըլլած...:

Եւ սկսու գողալ:

— Հինգ օթսս կայ հսօ, ըսու Ռօաօլֆ, կօճառ
թիւ մըն է աս, ասանց հաշուելու օր հինգերորդը
անչնօրեք ձեւ մը սենի: Եւ օթսը պատին զարնելով
կարտեց և կարուստնքները նեաեց «չըմինէ»ին մէջ:
Կրակը հրահրեցու յանկարծ պայծառ և փայլուն բո-
ցեր արձակելով, յետոյ Շօնարի և Գօլինի ոչք ընե-
լով, բանաստեղծը հեռերնին դուրս ելաւ:

— Ո՛ւր կ'երթօք, հարցուց Մարտէլ:

— Միւսիտա ասնելու կ'երթանք, պատասխա-
նեցին:

— Հ-վանայէն պիտի բերեն, ըսու Շօնար,
նշանակալից տկնարկ մը նեաելով Մարտէլին օր շնոր-
հակալ եղու աչքով:

— Ինչո՞ւ աւելի կ'անուխ չեկար, կրկին հար-
ցուց Մարտէլ երբ մինակնին մնացին:

— Իրաւունք սենիս, քիչ մը ուշ մնացի:

— Բօն Նէօֆէն անցնելու համար հի՛նգ օր, կ'ե-
րեւոյ թէ Պիրէնեան լեռներուն ճամբով եկար, ըսու
Մարտէլ:

Միւղէթ վար կտրեց ղուխը և լուս ու ձունչ
կեցաւ:

— Ա՛խ, չար աղլիկ, յարեց մեղմադձատրէն
արթիթը, ձեռքովը թեթեւօրէն զարնելով սիրուհօ-
ւոյն քորոտածին:

— Բեզի գրած օրէս ի վեր ինչ բերի:

— Մի՛ հարցաքններ զիս, յարեց Միւղէթ, զայն
քանիցս համբուրելով, բան մի՛ հարցնէր ինծի. թող
ասուր օր՞քովիկդ ասքնամ քանի օր օղը ցուրտ է:
Տե՛ս, ամէնէն՝ գեղեցիկ չըջողգոստս հողայ հսօ գա-
լու համար: Խեղճ Մօրիօի խելքը չհատաւ, երբ ճամ-
բայ ելայ քեզի գալու համար. բայց ինչ ընեմ օր
ձեռքօ չէ... Աս ինչ աղուօր կրակ է, աւելցուց իր

Թ-թիկները մտանցեցիս ըստ քո արժանիքի: Բեզի հետ պիտի մնամ մինչև վաղը... Կ'ուզե՞ս որ կենամ:

— Հոս ցուրտ պիտի ընէ, և ի՞նչ ուտելիքներ ալ չկանք գիտէր: Ինչո՞ւ այսքան ուշ մնացիր, կրկնեց:

— Ի՞նչ փայթ, ըստ Միւզէթ, սասանկ աւելի շատ նմանութիւն պիտի գտնուի երբեմնի հետ:

Ռոստոմ. Բ. ին և Շանար՝ քսանըչորս ժամ դուրս որ մնաքին ծխախոտ ծախու առնելու համար: Երբ տո՞ւ վարդաբաձան, Մարտիլ մինակն էր:

Վեց օրուան բացակայութենէ ետքը, Մօրիս գերկոմար Միւզէթի վերադարձը տեսաւ:

Բնու չյանդիմանեց, սինակ հարցուց թէ ինչո՞ւ սասանկ ախուր էր:

— Մարտիլին հետ կտիւ ըրի, ըստ Միւզէթ, դէշ կերպով իրարմէ բաժնուեցանք:

— Սակայն, ո՞վ գիտէ, կարելի է նորէն քովը երթա՞ս:

— Ի՞նչ կ'ուզես որ բնեմ, ըստ Միւզէթ, սասանկ քսան պէտքը կը դրամ այդ կեանքին օդը շնչելու: Իմ խօյ կեանքս երգի մը կը նմանի, մէն մի սերս այդ երգին մէկ տունն է, բայց Մարտիլն է տնոր յանկերդը:

ՄԻԻԶԷԹ ՊԵՐՃԱԿԵԱՑ

«Է՛հ, ո՞չ, ո՞չ, դուն այլևս Լիդէթը չես: Է՛հ, ո՞չ, ո՞չ, Միմին ալ չես այլևս:

«Դուն այսօր արիկին գերկոմարի ես և վաղը միւս օր ըլլամ Թերևս արիկին դքսուհի, քանի որ անգամ մը սաք գրիր փաթեթումութեան սանդուխին վրայ: Երազներուդ դուրսը վերջապէս կանակի վրայ բացուեցաւ քայլերուդ առջև և ահա հոնկէ ներս կը

մտնես դուն՝ յաթապանծ և վեհալուք: Ես լաւ գիտէի որ գիշերին մէկը դուն սասանկ պիտի ըլլայիր: Արդէն սորբեր կերպով չէր կրնար ըլլալ, քու սպիտակօքայլ թ-թիկներդ հեղաւթեան համար կերտուած էին և վաղուց հրուէր կը կորչային ազնուականական խնամութեան մը մասանիին: Վերջապէս արքայս որ ազնուականի առնմանչանին... Բայց մենք միշտ կը նախընտրենք այն սակմանչանը, զի մտադաւթիւնը կուտար գեղեցկութեանդ որ քու կողայտ աչքերովդ և ամայն գէժքովդ՝ տնոր շուշան երեսին վրայ լաղուարթ փայլ մը կը սփռէիր կործնաւ:

«Մեծագարմ կամ անպիտան, ո՞րը կ'ուզես եզիր. միշտ զգիտիչ ես սակայն: Անցեալ իրիկուն ես քեզ լաւ ճանչցայ երբ փողօցէն կ'անցնէիր Թեթեւաքայլ, նուրբ կօշիկներ հագած և ձեռնացապատ թ-թիկովդ կ'օգնէիր հովին՝ վեր առնելու համար համասկները նոր շրջադառախիդ, քիչ մը դայն չաղատուելու և շատ աւելի ցոյց աւելու համար սեղանագործուած վաւուկդ և ծակասկէն ու թափանցիկ գուլգաներդ: Հրաշալի ձեւով գլխարկ մը գրած էիր և թագուած ըլլալ կը թուէիր խորունկ վարանումի մը մէջ, Թանկաբժէք գլխարկիդ վրայ ծածանող շորչէ քօղին մասին: Յիրաւի, ծանրակշիւ էր վարանքդ, վասնզի պէտք էր որոշել թէ պչտափրութեանդ համար ո՞րը աւելի նըպաստուար էր, այդ քօղը վար ձգելը եթէ ոչ վեր առնելը:

«Եթէ դայն երեսիդ վրայ իջեցնէիր, վասնզի կոր որ չճանչնային զքեզ բարեկամներդ, սրանց կրնայիր հանդիպիլ և սրանք ազահավապէս կրնային սասանկ քամ քովէդ անցնիլ, սասանկ մաքերնէն անցընելուէ թայդ մեծօքայլութեամ պատեանը Օրիորդ Միմին կը պարակէր:

«Միւս կողմէ, այդ քօղը վերցնելով, ան էր որ

կը վախճար չսեռնուելէ, այն ասան ինչի՞ պիտի ծառայէր դոյն օւնենալդ: Բայց դուն զժուարութիւնը սրամտօրէն լուծեցիր, փօթն ի փսխ և մօէն մէկ ասօր քայլիդ՝ վար իջեցնելով և վեր ասնելով դոյն, այդ կիտկրոյ կիւսուածը որ թեղանուած էր աշուշտ սարգազգիներու այն երկրին մէջ զոր Յլանա կը կոչեն և որ ինքը մինակ՝ աւելի սուղ կ'արժէր քան քու նախկին հանդերձարանիդ տարողը պարտեւակութիւնը. Ա՛խ, Միժի, չէ՛, ներսզութիւն, ա՛խ, անկին դեբիմասուկի, իրաւունք օւնիմ եղեր, անտո՛ր, երբ քեզի կ'ըտէի թէ համբերութիւնն օւնեցիր, մի՛ յուսակաւոր, ապագագ յդի է քայլիք շալերով, փայլուն գոհարասուփերով և հօկիկ ասուրէ՛ններով: Սօսքիս չէիր սւղիւ հաւատալ, անհաւա՛ն քեզի... Է՛, սուրեմն, գուշակութիւններս իրակոնացան սակայն, ես ալ սուրեմն վար չեմ մտար քու պիտիերու Պատգամադիրքէդ, ութածալ պղտիկ այդ վիտկը, զոր քառասուն փարայի գնած էիր Բօն Նեօֆի վրայ, կին զիրքեր ծախողի մը քովէն և որուն նօզին կը հանէի քու վերջը չգալիք հարցումներովդ:

«Անգամ մը եւս, գուշակութիւններս բոլորն ալ չեւո՛ն և կիմող պիտի հաւատաս ինծի. երբ ըսեմ թէ դուն հօգաեզ կարգ չպիտի ասնես, նթէ՛ բոէի քեզի թէ երբ սկանջ դնես, որդէն կ'իմանամ յառաջ գալը՝ քու ազգառայիդ խորք, կազոյս արուբէ՛նի մը լծուած ձիերուն գփիւնը և անոնց վրնջիւնը: Այդ «քուրբէ՛ն» վարողը պիտի ըլլայ «բուտակ» կառապան մը, որ քու աջիդ վար պիտի ասնէ զլիտարկը և պիտի հարցնէ. «Տիկին»ը ո՛ւր պիտի երթայ»: Դարձեալ պիտի հաւատաս՝ ինծի երբ քեզ ըսեմ թէ՛ աւելի ետքը... Ա՛խ, Աստուած իմ, կարելի եղածին չափ թող սչ ըլլայ ասիկա, երկար ասնէ՛ քու փայտասած փառասիրութիւններու կասարը հասնելէ ետքը՝ Պէլլիի և կամ Պաթիսեօլի կողմերը կիւրանոց մը

պիտի բանաս և հօն քեզի դարպաս պիտի ընեն՝ ծեբունի զի՛ ուտրականներ, և դարձէ քաջուած վաճառականներ, սրտնք պիտի դան կիւրանոցիդ մէջ դադասգողի Ալանաքընէն և «պաքար» խողալու: Բայց հօն տեղուանքը դեռ չկասած, քու երիտասարդութեանդ արեւը արդէն սարսժամած պիտի ըլլայ, հաւասար ինծի, անուշիկ աղջիկս, դուն դեռ ժամանակ պիտի օւնենաս հանգուաններով թաւիլ և մեռաքս կերպասներ գործածելու և քու քմայքներուդ բօզին մէջ ո՛վ դիտէ սրքան հայրենի ժառանգութիւններ պիտի կ-լին...: Ծօկաիդ վրայ և սաքերուդ ասկ շառ սը ծաղիկներ պիտի խամբեցնես և քանի մը անգամներ ասմանչան պիտի փօթես:

«Գլխուդ վրայ փախն ի փօթ պիտ նշողէ պասսուակիներու թողածիք ժապուէնը, կամուկիներու թողը և մարգարտայեռ ապարօլը մարքիզուկիներու իրբեւ նշանաբան՝ «չեղամասութեան» բառը պիտի դարձածես և պիտի կրնաս քու քմայքիդ և կամ պէտքիդ համեմատ գոհացնել մօէն մէկը իր կարգին և կամ մօէնքը մէկունց բոլոր այն սիրտբիւնները, որ պիտի դան առդան առդան շարուիլ քու սրտիդ նասառանեակին մէջ, ինչպէս բողոքութիւնը իրարու ետեւ կը շարուի թասրանի մը դրան սօզեւ, երբ ներսը եղանակաւ կասար մը կը ներկայացնեն:

«Յուս՛ջ, սուրեմ, մի՛ ընկրկիր, քուէ՛, միտքը թեթեւցած յիւտակներուդ տեղը բանող փառասիրութիւններէդ, յառա՛ջ, աղուտ է ետման և կը մողթենք որ երկար ասան հեշտ ըլլայ անիկա սաքերուդ ասկ, բայց մանաւանդ կը մողթենք որ բոլոր այդ քու շքեղ ճօթութիւններդ և դեղակրոյ արդասազարդերդ՝ չլուսով չըլլան այն պատանքը, որուն մէջ թողուի կայտասութիւնդ»:

Այսպէս կը խօսէր Մարտի՛ մասաղաթի Օթիտը Միմիին, որուն հանդիպած էր անոր բանաստեղծ Ռօ-

աօլֆէն երկրորդ անգամ բաժնուելէն երեք չորս օր ետքը:

Որքան որ ինքը ջանացած ըլլաւ իր ըրած մարգարէութիւնները պնդողորդ ծագողական դարձուածքներուն օտարակութիւնը մեղմացնել, Օրիորդ Միմի չիտարուեցաւ օտկոյն և կատարելագէտ հասկըցաւ որ արթիսթը ո՛չ միայն չէր օկնածնր իր նոր օրհորօտէն, այլ վրան ալ կը խնդար:

— Հեռօ չարութեամբ կը վարուիք կօր, Մարտէ՛լ, բաւ Օրիորդ Միմի. աղէկ բան չէ ըրածնիդ: Ես միշտ բարե աղջիկ մը եղած եմ ձեզի հանդէպ, օրքան ասին որ Ռօաօլֆի համանուհին էի: Բայց եթէ ձեզի գացի քովէն իրն է պահովագէտ յանցանքը: Ան էր որ յանկարծակի զիս վաճակեց, և ունիին կայ, ինտօր հեռօ վարուեցաւ իրեն հեռ անցուցած վերջին օրերու միջոցին: Ինչ մը քիչ կան չքայնցի իր ձեռքէն, հաւատացէք, դուք աղէկ մը չէք գտեր թէ ի՞նչ տեսակ մարդ է Ռօաօլֆը, նախաձեռն և բարկութեամբ շողուած նկարագիր մը, որ զիս պաւտիկ պաւտիկ կը մեռցնէր: Ձիս կը սիրէր, գիտե՛մ, բայց իր սէրը վաճակաւոր է հրադէնի մը պէտ: Աստուած գիտէ միայն թէ ի՞նչ զէս հեռօ ժամանակ անցուցի ասանկիկնդ ամիս շարունակ: Ա՛խ, մի՛ կարծէք թէ, Մարտէ՛լ. ես զիս լուսագոյն ցոյց աւլ կ'ուզեմ քան ինչ որ եմ իսկապէս, բայց օտարիկ աստուպեցայ Ռօաօլֆի հեռ, դուք ալ գիտէք ասիկա: Չքուարութեան համար չէք որ ես զի՞նքը թողուցի. ո՛չ, հաւատացէք խօսքիս. նախ որ վարժուած եմ ասօր և յետոյ, անգամ մըն ալ կը կրկնեմ ակա՛, ան էր որ զիս ձամբեց: Ան՝ արժանապատուութեանս վրայ կօխկաւեց և ըսաւ որ՝ անօրիտ աղջիկ մըն էի եթէ հեռը կենայի. նոյն իսկ ըսաւ որ ա՛լ չէր սիրեր զիս և պէտք էր որ նոր սիրող մը փնտռէի. ունի զարժանալին կայ, ինծի դարպաս ընող երիտասարդ մը ցոյց աւլու չսփ

ասջ գնաց և իր գրգռութիւններովը իմ և այդ երիտասարդին միջև իբրև զօգոգիծ ծառայեց: Եւ ես այդ երիտասարդին հեռ գացի՛ պէտքէ օւնիլ Ռօաօլֆը ձաթեցնելու համար: Դուք ալ լաւ գիտէք որ այդքան երիտասարդ աղամարդերէ շատ չեմ տխրօժիր... «Արմօնիք»ի պէտ ձանձրացուցիլ և զգոյնիկ կ'ըլլան անանք...: Ինչ և իցէ, եղածը եղած է և չեմ ցաւիր եղածին վրայ. եթէ վերօհօիլ հարկ ըլլար՝ միևնոյն կերպով պիտի շարժէի: Հիմա՛կ որ այլևս հեռը չեմ և կը կարծէ թէ երջանիկ եմ ուրիշի մը հեռ, Ռօաօլֆ շատ դժբախտ և կատարած ըլլալու է: Ես մէկը կը ձանչնամ որ այս օրերս տեսեր է զինքը, օչքերը հաս կարսի կարծած են եղեր... Բաւ չեմ զարժանար. ես արդէն գիտէի թէ ասանկ պիտի ըլլար և ետեւէս պիտի իյնար նօրէն: Բայց կրնաք իրեն ըսել թէ տարապ անը ժամանակ թա՛ղ չկորսնցնէ. այս անգամ օրօշուտ վերջնական և անվերադարձ է: Ո՛րքան ասին եղաւ զինքը տեսնել իդ, Մարտէ՛լ, իրա՛ւ է որ շատ փօխուած է եղեր, կարցուց Միմի, ասրբեր չնշտով մը:

— Իրաւ փօխուած է, գառասխտանեց Մարտէ՛լ, բաւական փօխուած:

— Խոր արամօթեան մէջ թողուած ըլլալու է, գլուխս կը կարծեմ, բայց ես ի՞նչ կրնամ ընել, թա՛ղ գլխուսն ճարը նայի, ինքը ձեռքովը ըրաւ, վերջօպէս մեր այս վիճակը պէտք էր որ վերջ մը ունեանար, հիմա կ'ուռնեայ դուք միթաթեցէք զինքը:

— Օ՛...օ՛, ըսաւ Մարտէ՛լ հանդարտօրէն. արդէն գործին աստջը բաւական ասնուած էր գուն հոգ մի ընեք Միմի:

— Շիտակը չէք ըսեր, սիրելիս, յարեց Միմի, հեզուտ երևոյթով մը, Ռօաօլֆ ասանկ շաւ մը չի կրնար միթաթալի, գիտնօ՛ք թէ ի՞նչ վիճակը մէջ տեսայ զինքը մեկնուածիս ասջի գիշերը: Օրի

ուրբաթ էր, չուզեցի այդ գիշերը նոր բարեկամիս հետ անցընել, որովհետեւ ասանդապաշա եմ քիչ մը: — Մխուրբ ես, Միմի, օրբայ մէջ ուրբաթը բարեգէպ օր մըն է:

Օրիորդ Միմի խօսքը շարունակելով ըսաւ.

— Ինչպէս ըսի, Բօլի քովէն վերադարձիս հանդիպեցայ Ռոստօլֆին, որ փողօցին մէջ պահակութիւն ընող զինուորի մը պէս ինծի կը սպասէր: Ժամանակը ուշ էր. հաս գիշեր գրեթէ, և փորս անօթի էր, վասնզի իրիկունը լու չէի ընթրած: Խնդրեցի Ռոստօլֆէն որ երթայ քիչ մը ուտելիք բերէ: Կէս ժամ ետքը վերադարձաւ, հաս հոն վաղվտեր էր խեղճը, առանց մեծ բան մը ճարելու, բերածը՝ հաց, դիմի, սարաէլա, պանիր և խնձորի անուշով կարկանդակ մըն էր: Ես՝ իր բացակայութեանը սանկ անկողնին վրայ երկնցած էի, ան եկաւ սկզբունը շտակեց մահճակալին քովիկը, թէև վրան չնայելու ձեւ մը առած էի, բայց շատ լու կը տեսնէի զինքը: Դէմքը մահուան պէս ամբոյն էր, ամբողջ մարմնովը կը դողդոջար և անհեղին մէջ վեր վար կը դառնար մարդու մը պէս որ ի՛նչ ընել ուզելը չի գիտեր: Անկիւն մը գետնին վրայ գրաւած զգեստնդէններու ծրարներ անքին դարկին: Կ'երեւայ թէ անոնց տեղը գէշ քաղեց վրան և անո ինչո՛ւ հողմարդի մը գրաւ տեսնց առջեւ: Եւր ամէն բան պատրաստ եղաւ, և տեղ սկսանք, ան փո, ձեց գինի խմցնել ինծի, բայց ես ոչ անօթի էի այժմ և ոչ ալ ծարաւի և օրբայ շատ սեղմուած էր: Մուրա էր, կրակ վառելու համար փայտ չուռէինք և հով սաստկօրէն կը փչէր արմիսնէն մէջ: Ռոստօլֆ ի՛ծի կը նայէր սեւեւուն անքերով: Ձեռքը դրաւ ձեռքիս մէջ և տեսայ որ իրենը կը դողար: Չարապ էր ան և միեւնոյն տանն ստատ:

— Ասիկա ըսաւ ի՛ծի ցած ձայնով, մեր օրբայն

յուզարկաւորութեան ընթրիքն է: Բնու պատասխան չտուի, բայց քաջութիւնը կ'ունենցայ ձեռք ձեռքին մէջէն քաշելու:

— Ի՞նչ ունիմ, ըսի իրեն վերջապէս, առանց ուշ է, պիտի պահիրմ:

Ռոստօլֆ պինգ մը երեսո նայեցաւ: Ես իր փոքր կողմերէն մէկ հասը աօր և կ'պեցի գլխիս յմեկու համար, առանց բռն մը ըսելու փողկապը քաշեց հասեց գլխէս:

— Ինչո՞ւ կը հանեո, հարցաւցի, չե՞՞ տեսներ որ կը մօրմ:

— Ա՛խ, Միմի, ըսաւ ինծի, շատ կ'աղաչեմ, քեզի համար մեծ բան մը չէ, ի՛նչ կ'ըլլայ, այս գիշեր ալ դիր քու գծուար քաղուար դատկդ:

Ըսածը ձերմակ ու սեւ դծերով աղածայէ գգակ մըն էր:

Ռոստօլֆ շատ կը օրբէր այդ գգակով տեսնել զիս, անիկա միտքը կը ձգէր քանի մը հիտնալի գիշերներ, քանի որ անտնկ գիշերներով սովոր էինք համբել մեր միտքին անցուցած երջանիկ օրերը: Մտածելով որ ասիկա վերջին անգամն էր որ քովը պիտի գրանուէր, չհամարձակեցայ դահացում չտուլ իր այդ քմայքին, տեղէն ելայ և կ'ացի ծրարներու մէկ հատին տակը գրած գծուար գրագի տաի, բայց անըզ գուշարար մտցայ հողմարդիը նորէն իր տեղը գնել: Ռոստօլֆ տեսաւ ասիկա և աստղուան ըրածին պէս գրանաց ծրարները ծածկել:

— Դիշեր բարի, ըսաւ ինծի, ես ալ քգիշեր բարի պատասխանեցի:

Ձեռք միտայն բռնեց և ասրաւ շրթներուն: Դուք ալ գիտէք, Մարտի, թէ Ռոստօլֆ որքան կը օրբէր ձեռքերս համբուրել: Ակառնեւուն կճրակել իմարայ և զգացի որ մարմինը մարմարիտի պէս պող էր: Ձը

պատուութիւն համար սուտնները կը խածատէր, բայց եւ
 կ'իմանայի միշտ իր արցունքներուն հասիլը սուտեր-
 ի վար, զորո նախ կ'այրէին եւ կը ստուցնէին սպա:
 Այդ պահուն մտքով քաջատարութեան պէտք ունե-
 ցայ, և գիտնա՞ք մ'ըքան հարկ էր որ ունենայի ան-
 կէ: Բուտեան էր որ բան մը ըսէի իրեն, գլուխս իր
 կողմը գործնէի, և անգամ մը եւս պիտի հաշտը-
 ւէինք: Ո՛հ, վայրէտան մը եկաւ որ սասուգագէտ կոր-
 ծեցի Թէ պիտի մեռէր թեւերու մէջ և կամ գոնէ
 պիտի խնդհանար, անշուշտ կը յիշէք: Տեղի առաջ
 վրայ էի, սիրտս պիտի իջնար, թեւերու մէջ պիտի
 աւնէի զիջքը, որովհետեւ մարդո՛ հագի, սիրտ ունե-
 նալու չէ անաւորներ մնալու համար՝ սասնկ մորմոք-
 ներու հանդէպ: Բայց ազի գիշերուան իր բռած
 խօսքերը յանկարծ միտքս ինկան, «Անսիրտ ազի
 մըն ես, եթէ հետս կենաս, ո՛ր չեմ սիրեր զքեզ»: Ա՛խ,
 իր այս խօսութիւնը եւ որտի՛ն կարծութիւ-
 նը յիշելով, կրնայի իր վերջին շունչը առը անունի,
 և նայեալ եթէ իմ մէկ համբոյրս բուտեան ըլլաք
 զիջքը ազատելու համար, դարձեալ շրթներս ան
 պիտի գործնէի և թող պիտի առայի որ մեռնէր:

Վերջագէտ, յոգնութենէ պարտուել, կէս քուն
 եղայ: Ռոտուիֆ կը շարունակէր կեծկլալ և կ'երգ-
 նում ձեզի, Մարտէլ, այս հեկեկանքը մտքով զիջքը
 տեսցո՛ւ, Լուսնալուսն՝ երբ նայեցայ անկողնին, որուն
 մէջ վերջին անգամ ըլլալով պառկած էի, գիտեցի սի-
 րտեանս զոր պիտի ձգէի սուրբի մը թեւերուն մէջ
 երթալու համար և տեսայ թէ Ռոտուիֆի գէմքին վրայ
 ի՛նչ սեբներ գործեր էր իր վիշտը:

Անկողնէն ելաւ ինծի պէս սասնց բան մը ըսե-
 լու և սասնին քայլերուն քիչ մնաց վար պիտի իյ-
 նար, այնքան ակարացած եւ որտարեկ եղած էր .
 շուտ մը հագուեցաւ սակայն, մինակ ինծի հարցուց
 թէ ի՛նչ լրած էի լսութեան և ե՞րբ պիտի մեկնէի. Գա-

սասնանցի թէ ես ալ ի՛նչ ընելիքս չէի գիտեր: Զը-
 գնց գնաց սասնց ձեռքս սեղմելու և սասնց ցտու-
 թիւն ըսելու: Ահա ի՛նչպէս թողուցինք զիրար: Իրի-
 կունը սուսն գալուն արգեօք սիրտը ի՛նչ գէշ եղաւ
 երբ զիս հան չգտաւ:

— Տուն եկած սասնը ես հան էի, ըսաւ Մարտէլ
 Միմի, որ սասնի երկար խօսելէն շունչը բանուեր
 էր: Երբ Ռոտուիֆ բանալին կ'աւնէր պանդակապետու-
 հիին ձեռքէն, այս վերջինը իրեն ըսաւ:

— Թոչունը մեկնեցաւ:
 — Այդ ըրածը զիս չի դարձացներ, ըսաւ Ռո-
 տուիֆ, արդէն կ'ողտոտէի սասնը:

Եւ սենեակը ելաւ, ես ալ ետեւէն, վախճալով որ
 մի գուցէ գէշութիւն գոյ վրան. բայց ընդհակառակը
 բնաւ անտեղուտնքը չեղաւ:

— Ալ սասնը ուշ է սուրի սենեակ մը վարձելու
 համար այս գիշեր, թո՛ղ վաղը սասաւ ըլլայ, ըսաւ
 ինծի: Ա՛լ քաւ օձիքք չեմ ձգեր, եկուր երթանք ճա-
 շենք:

Եւ ես կը կործէի թէ միտքը գինովուել էր, բայց
 սխալ էր. քիչ մը բան կերանք ճաշարանի մը մէջ,
 սուր երբեմն իրեն հետ ճաշի կ'երթաս եղեր: Պօնի գի-
 նի բերել սուրի, Ռոտուիֆը քիչ մը զուարթացնելու
 համար:

— Միմիին սիրտեան գինին է ազ, ըսաւ ինծի,
 շատ անգամներ այդ գինիէն միտքին խմած ենք, էիլդ
 մեր գանուած այս սեղանին վրայ: Լու կը յիշեմ թէ
 որ մը քանի մը կեղ արգէն պարպուած գաւաթը եր-
 կնցնելով ինծի ըսաւ. «Լեցուր անգամ մըն ալ, ս-
 տիկո որտիս բալտասն կը քոտէ: Ա՛խ, Միմին բա-
 ւահան կը խմէր: Տեսնելով որ վերյուշուաներու հա-
 ծանին մէջ պիտի խորտուալուէր, սուրի բաներու
 վրայ սկսայ խօսիլ և ազիէ ետքս բնաւ քաւ խօսք
 չեղաւ: Ամբողջ երեկոյթը ինծի հետ անցուց և Մի-

Չերկրահան ծովուն պէս հանգարաւ ու խաղաղ երեւ-
ցաւ օչջիւս: Եւ ինչ որ զիս շատ զարժացուց, ա՛ն ու
սա էր թէ այդ հանգարաւթիւնը հեռու էր չի՛նծու
ըլլալէ: Անկեղծ հանգարաւթիւն մըն էր իրենը: Կէս
գիշերին առն գոցինք:

— Գտնուած վիճակիս մէջ այսքան հանգարաւ-
թիւն ցոյց տալու կարծեմ քեզ կը զարժացնէ, ըսաւ
ինծի, թո՛ղ սուր սիրելիս որ իբրեւ օրինակ մէջ բե-
րեմ նմանութիւն մը, որ կրնայ գահիկ ըլլալ, բայց
քանի ձգարիս ըլլալու ստուելութիւնը ունի: Սիրաս
կը նմանի ազգիւրի մը, որուն ծարակը բաց են ձգած
գիշերն ի բուն, սառուն օյլելու մէջը կաթիլ մը ջուր
չի մնար: Ախր սոսր նման է սիրաս ալ. ունեցած
ջուրնեցած բոլոր արցունքներս երէկ գիշեր թափեցի:
Տարօրինակ կը թուի ստիկա, բայց ես կը կարծէի
թէ աւելի շատ կրնայի գիժմանալ վշտի, գիշերուան մը
սառածութեան ցեղը, ահա գոտարկացած եմ, մէջը
բան մը չէ մնացած, պատուայ խօսքս կուտամ քեզի,
ձիւղ բաժնի պէտ է, և այս միեւնոյն անկողին մէջ
ուր քիչ մնաց երէկ գիշեր հագիս պիտի աւանդէի
կնիկան մը քով որ քարի պէտ անդէն չարժեցաւ, հաս-
կաւակ տնոր որ այս պահուս այդ կինը իր գլուխը
ուրիշի մը բարձին վրայ կը հանգչեցնէ, ես այդ անս
կողին մէջ պիտի երթամ քնանամ օրագոհիկը
շտով բեռնակրի մը պէտ:

— Կեղծի՛ք, կր մտածէի ներքնապէս, կի՛մ քս-
վէն հեռանալուս պէտ գլուխը պատերուն պիտի դար-
նէ: Այսուհանգերձ Ռոտօլֆ միտակը ձգեցի և ես ե-
լայ սենեակս, բայց չպտակեցայ: Աստուան ժամը ե-
րեքին աղակով մը կարծեցի լսել Ռոտօլֆի սենեակին
մէջ, շատաւ վար վազեցի կարծելով որ զի՛նք յա՛ճ
սակասութեան նստայի մը մէջ պիտի գտնեմ:

- Է՛յ, ե՛օքը:
- Եօքը, սիրելիս, սեռայ որ Ռոտօլֆ կը քնա-

նար, անկողինը չէր ուրուած և ամէն ինչ ցոյց կու-
տար թէ իր քունը հանգարաւ եղած և շուտ մը
անձնատար եղած էր տնոր:

— Չըլլալիք բան չէ, ըսաւ Միմի, առջի գիշերը
ա՛յնքան յագնած էր որ... բայց յա՛ջօրդ օրը:

— Յաջօրդ օրը Ռոտօլֆ կանուխէն եկաւ զիս
արթնացուց, և գոցինք ուրիշ պանդոկի մը մէջ սեն-
եակներ վարձեցինք և այն իրէկուսն իսկ հասն փո-
խարուեցանք:

— Բայց, հարցուց Միմի, մեր նստած սենեակէն
բա՛նուած ասենը ի՞նչ ըրաւ, ի՞նչ ըսաւ երբ հեռու-
ցաւ այն սենեակէն, որուն մէջ զիս այնքան սի-
րած էր:

— Հանգարարէն կապեց իր ծրարները, պա-
տասխանեց Մարտէլ, և զգրոցի մը մէջէն քս-
կան մտացած զայդ մը ցանցիկէն ձեռնոցներդ գտաւ,
ինչպէս նաև երկու երեք նամակներ, որ քուկդ էին:

— Գիտեմ, գիտեմ, ըսաւ Միմի շեշտով մը, որ
կարծեո ըսելի կ'ուզէր, ես գիտեմ ժողովայ աստե՛ք,
որպէսզի ինձմէ յիշատակ մը մնայ հոն: Գտածները
ի՞նչ ըրաւ, յարեց:

— Եթէ յիշողութիւնս զիս չի խորեք, ըսաւ
Մարտէլ, նամակները կրակը նետեց և ձեռնոցները
պատուհանէն դուրս, սասնց թատերական որ և է ձե-
ւարկութեան, անտարբերօրէն, շատ բնական բան մը
ըրածի պէտ, ինչպէտ որ մարդս կ'ընէ երբ թեթեւալ
կ'ուզէ անօգուտ բանէ մը:

— Սիրելիդ իս Գ. Մարտէլ, կը հաւատացնեմ ձեզ
թէ որտիս խօրէն կը մտաթեւս որ այդ անտարբերու-
թիւնը աւուական ըլլայ, բայց ես ահա, անգամ մը
մը ևս կը կրկնեմ անկեղծօրէն, ես չեմ կարծեր որ
կարելի ըլլայ այսպէտ շուտով բժշկուիլ, և հակառակ
ձեր բոլոր ըսածներուն, ես համազուտ եմ որ բա-

եասեղծիս սիրաը կասր կասր եզած է:

— Շատ հաւանեալուն է, պատասխանեց Մարտէլ, Միմիէն բաժնուելով: Եթէ չեմ սխալիր սեղոյն այդ կասրուանքները դեռ շատ կը դիմանան:

Փողոցին մէջ տեղի ունեցած այս խօսակցութեան միջոցին, Պաասն Բօլ գերկոմսը կ'ապաստէր իր նոր համանուհիին, որ չափ մնաց և որ ասուն գալու երես ըրաւ դերկոմսին, երբ անիկա ծունկերուն վըրայ դուրսը դրած սկսաւ իր սիրահան վեպերը դադարաբանել, այսինքն թէ Միմի նազելի էր, լուսնին պէս անաղէժ, ոչխորի պէս հեղահոգի. բայց կը սիրէր զայն իր հագւոյն գեղեցիութեանը համար մանաւանդ:

— Ա՛խ, կը խորհէր Միմի, իր վէճ վէճ սեւ մուգերը քահելով ձինաթոյր սւտերուն վրայ, սիրահան Ռոսուֆօ այսքան քիչով չէր գոհանար:

Բ.

Ինչպէս որ Մարտէլ անգեկացուցած էր, Ռոսուֆօ արմատապէս բժշկուած ըլլալ կը թուէր Միմիի համար ունեցած իր սէրէն և անկէ զտասելէն երեք ասրի ետքը բանաստեղծը նորէն մէջտեղ ելաւ հասարակագէտ հերպարանոփոթուած: Անանկ պերճաշուք կերպով հագուած էր որ անձանայ գարձած էր մինչև անգամ իր հայելիին համար. իր վրայ բան մը չէր երեւար որ վախճանի ասր թէ անոր դիտաւարութիւնը եզած ըլլար գովազդի մեծութեան խորխորատնորուն մէջ, ինչպէս որ օրիորդ Միմի ասանկ լուր մը ասրածած էր ասէն տեսակ սգազգած և չաքոզ խօսքերով: Ռոսուֆօ արգասեւ անվրգով ու կասարելագէտ հանգարա էր: Ասանց գէժօրն փոթերը կ'ընտանուելու, սիրայօժար մտիկ կ'ընէր իր համանուհիին նորաստեղծ

ու հայտեղով ազրեկեղերպին վրայ պատմուածքները, զորո նայն ինքն Միմի ընել հուսար ի ձեռն իր մէկ ձեռքիմ բարեկամուհին եզող դեաստի կնկան մասը դրեթէ ասէն գիշեր ասիթը կ'ուռննար Ռոսուֆօ տեսելու:

— Միմին շատ երջանիկ է գերկոմս Բօլին հետ, կ'ընէին բանաստեղծին, կ'երեւայ թէ խենդի պէս քանուած է այդ երիտասարդին, բան մը կայ սեղոյն որ զինքը անհանդիսա կ'ընէ. ան կը վախճայ որ չելլաք երթօք իր հանդիսօք վրդովել ետեւէն իյնալով, բան մը որ ձեզի համար վասնգաւար պիտի ըլլար, սորովհետեւ գերկոմսը կը պաշտէ իր բարեկամուհին և երկու ասրի օրոթագութեան գասերու հետեւած է:

— Վ՛ո՛յ, վ՛ո՛յ, կը պատասխանէր Ռոսուֆօ, թ՛ո՛ղ հանդիսա քնանայ, բնաւ փոփօք չսնկիմ իր մերրալուսնի քողքութեան վրայ քօցօթ թօփելու: Գալով իր դեասրուսիկ սիրողին, ան ալ թող դաշոյնը պատէն վար կախէ, քորպինտի վարդեա կիւթիպէլձայի պէս: Բնաւ մաքէս չեմ անցըներ սնչացնել մէկը, որ ասկուին բախան ունի պատրանքներու աշխարհին մէջ ծծկանէ մը կաթ սւտելու:

Եւ սրովհետեւ չէին պակսեր անանկներ, որ կ'երթային Միմիին սկանջը կը ձգէին այն անասրեր կեցուածքը օրով Ռոսուֆօ բուր այս մանրամասնութիւնները կը լսէր, Միմին ալ իր կողմէն բնաւ չէր մտնար սուտը թօթուելով ըսելու:

— Ազէկ, ազէկ, քանի մը օրէն կը տեսնէ գըլխուն գալիքը:

Մինչ այս մինչ այն, Ռոսուֆօ, ինքն իսկ ուսուել ջան ոչ օք, շատ զարմացած էր այս յեղակարծ էանարբերութեանը վրայ, որ ասանց սովորական եզող օթրութեան և մեկամօղձօտութեան շրջաններէն անցնելու, հուգար կը յաջորդէր իր բազմածուփ թը-

ազգին, որ դեռ քանի մը օր առաջ այնքան կը վեր-
գովէր զինքը:

Մասացումը, որ այնքան ուշ կուգայ, մանա-
ւանդ սիրասանջ կողիներու կամար, մասացում զօր
այդպիսիները բարձրագոյն կը կանչեն որ դայ և որ
անոր մօտենալը զգալուն, նորէն ինչ ձայն որ ունին
կը ձգեն, այդ անողորմ սիրտիչը մէկէն ի մէկ դրա-
ւած էր Ռօօօլֆի սիրտը և այնքան սիրուած հնկան
անունը կրնար այնուհետեւ անոր բողբոլ բռնոց
որ և է արձագանգ յարուցանելու: Եւ զարմանալին
այն էր որ Ռօօօլֆ, որուն յիշողութիւնը բաւական
զօրուար էր, իր միտքը ձգելու կամար իր անցեալ
կեանքին ամէնէն հասարակ օրերուն մէջ կատարուած
բաները, Ռօօօլֆ, որքան ճիշդ որ թափէր չէր կրնար
որոշակի վերյիշել, չորս օրուան բաժանումէ մը ետ-
քը, զիմացմէր բարեկամակիրին, որուն գողորայէն
ձեռքերուն մէջ քիչ էր մնացեր որ խորտակուէր կեան-
քը: Անոր օչքերը, որոնց նշոյլին սակ այնքան սակաւ
նիրհած էր, անանց քողորութիւնը այլևս չէր գը-
ներ: Նայն իսկ անոր ձայնը, որուն ցոտումները և
զողար փայփայանքները խելքը զլիւն սասած էին եր-
բեմն, այլևս չէր կրնար միտքը բերել այդ ձայնին
հնչիւնները:

Իր բարեկամներէն բանաստեղծ մը, որ զինքը
չէր տեսած իր կնիքագրութենէն ի վեր, իրիկուն մը
գէմը ելու: Ռօօօլֆ զբողած և բողմակոզ կերպա-
բանք մը սասած էր և փողօցին մէջ խոշոր քայլերով
կ'երթար կուգար, ձեռքի գուազանը օդին մէջ ճօճե-
լով:

— Վո՛յ, աս ինտօ՛ր եղաւ, ըսաւ բանաստեղծը,
ձեռքը երկնցնելով անոր. դուն օ՛ր ծակն էիր, և հե-
տքըքէր կերպով նայեցաւ Ռօօօլֆին:

Տեսնելով անոր երեսփախ կերպարանքը, պա-

լած գոտեց միթորական շեշտ մը գնել խօսուած-
քին մէջ:

— Ենեզութիւն չուղեր, ինքզինքիդ եկօ՛ւր, օ՛ր-
բելիս, ըսաւ: Գիտես թէ լիւսօգ եկածը դժնգոկ
ւան մըն է, բայց ինչ ընենք, ըլլալիքը ադ էր և օ-
տելի լաւ էր որ հիմա ըլլար քան աւելի ետքը: Երեք
ամիսէն կատարելագէտ կը բժշկուիս:

— Ադ ի՞նչ խենդ բաներ կ'ըսես, ըսաւ Ռօօօլֆ,
քեզի օ՛վ ըսաւ որ հիւանդ եմ:

— Օ՛հ, Աստուած իմ, ըսաւ միւսը, շատ «չա-
լըմ» չուղեր: Ես արդէն տեղեակ եմ քու պատմու-
թեանդ և չգիտնայի իսկ, զորձեալ պիտի կրնայի
զայն գէմքիդ վրայ կորդալ:

— Զգուշացիր, բանած ճամբագ օխայ է, ըսաւ
Ռօօօլֆ: Այս գիշեր վրաս նեղութիւն կայ, սուտ
չես, բայց նեղութիւնս ուրիշ բանէ առաջ եկած է,
որուն վրայ անմիջապէս բռն թէ մտադ չկրցար գնել:

— Լա՛ւ, բայց ի՞նչ կարկ կայ ուրանալու, եղա-
ծը շատ բնական է, երկու տարի տեւող կենակցու-
թիւն մը ասանկ գիւրաւ չի կրնար թողուիլ:

— Օ՛ֆ, ամէնքն ալ միեւնոյն բանը կ'ըսեն ին-
ծի, ըսաւ Ռօօօլֆ. բայց կեցիր որ ըսեմ, պատույս
վրայ կ'երդնուծ որ կը օխուիք, գուն ալ ինչպէս ու-
րիշները: Եթէ շատ տխուր կը տեսնես զիս և եթէ
երեսէս ալ յայտնի է ստիկա, ինչ որ չբլլալիք բան
չէ, տես թէ ի՞նչ է ասոր պատճառը: Այսօր դերձա-
կիս կ'ապաստի, որ նոր «Քրօք» մը պիտի բերէր ին-
ծի. բայց ահա՛ անպիտանը խօսքը չբանեց, հասկցար
հիմա թէ ինչո՛ւ ասպակի կայ վրաս:

— Ադ չեղաւ, ըսաւ զիմացինը խնդալով:

— Զեղա՛ւ մի, ընդհակառակը եղաւ և անդին
անգամ անցաւ: Աղէկ տկամջ գիր ըսելիքիս և պիտի
տեսնես:

— Շատ աղէկ, ըսաւ բանաստեղծը, տկամջօք քե-

զի է: Ազատացանէ ինծի նայիմ քիչ մը, մարդս ինչ-
պէս կրնայ բանաւորապէս ասանկ արբանակի կրե-
ւոյթ մը օւնենալ:

Քին տէրը չէ եղեր: Ը՛նէ՛ տեսնեմ, կ'օպատեմ:

— Է՛հ, ըսու Ռօսօլֆ, դուն լու գիտես թէ
պզտիկ պատճառները շատ մեծ արդէնքներ կուտան
երբեմն: Այս գիշեր շատ կտրեւոր այցելութիւն մը
օւնէիք քնելիք, զոր չեմ կրնար ընել, սրովհետեւ
«Ֆրաք» չունիմ: Հօ՞ս ես:

— Ինձ, մինչեւ հոս ասանկ վշտահարութեան
պատճառ մը չեմ տեսներ. թախծալի ես... սրովհե՞
տեւ...: Վե՛րջը: Ազատ ըլլալու ես ասանկ ճարտար
մը ցոյց տալու համար ինծի: Ահա՛ իմ կարծիքս:

— Բարեկե՛ս, ըսու Ռօսօլֆ, ընդունէ որ քիչ
մը պինդդուր մարդ ես: Մարդուս սիրտը շատ կը
նեղանայ երբ ձեռքէ կը փախցնէ երջանկութիւն մը
և կամ դօնէ հաճոյք մը, սրովհետեւ գրէթէ միշտ
երկուքէն ալ լլուս յառաջ կուգայ և միշտ սխալ է
ըսել մէկին կամ միւրին աւթիւ. «Ուրիշ անգամ աս-
ճին» կը հանեմ: Կորճ կուպեմ. այս գիշեր ժամադ-
րութիւն մը օւնէի երիտասարդ կնոջ մը հետ, պիտի
կանդիզէի իրեն տան մը մէջ, օւրկէ թերեւս պիտի
տանէի զինքը իմ ասունս եթէ ասիկա օւնելի մօտ ըլ-
լար իր ասունը երթօլէն և նոյն իսկ օւնելի հետու օլ
ըլար: Այդ ըսած ասնո մէջ երեկոյթ մը կը արուէր,
երեկոյթի մը ասանց «Ֆրաք»ի չերթցուիր և սրովհե-
տեւ «Ֆրաք» չունիմ, դերձակո ձեռք մը պիտի բերէր
տնկէ, և սրովհետեւ չի բերեր, երեկոյթին չեմ եր-
թիւն մը և կամ հաճոյք մըն է որ խոյս կուտանայ ց-
քէ: Ահա թէ ինչո՞ւ սիրտս կտրած է և երեւե-
յայայնի է ասոր ասանկ ըլլալը, և եղածը շատ բնույ
կան չե՞ս գտներ:

— Թող ըսածիդ պէս ըլլայ, ըսու բարեկամը.

«ուտի հողիւ մէկ օտքդ դուրս հանած գտնուէ մը,
միւսը կը դնես օւրիշ գտնուէի մը մէջ, բայց իմ օ-
նուշիկ բարեկամս, երբ քիչ մը ասալ քեզ տեսայ փո-
ղօցին մէջ, բոլորովին կերպարանքը օւնէիր մարդու
մը որ մէկու մը կ'օպատէ:

— Ծի՛շդ, ըսածիդ պէս է:

— Բայց, շարունակեց միւսը, քու նախկին սի-
րահանիդ բնակած թաղին մէջ ենք, ինչէ՞ն գիտեամ
թէ սպասածդ ան չէր:

— Թէեւ իրարմէ բաժնուած, բայց մասնաւոր և
ինծի յատուկ պատճառներ օտիպեցին զիս որ այս
թաղին մէջ մնամ. բայց սրքան որ իրարու դրացի,
իրարմէ այնքան հետու ենք, սրքան պիտի ըլլայինք
եթէ ան մէկ բեւեռին վրայ գտնուէր և ես օլ միւ-
սին: Սա օլ կայ որ, այս պահուս, իմ նախկին սի-
րահիս, իր վաւարանին անկիւնը նստած, ֆրանսե
բէնի զերպիտեւթեան դասեր առնելու վրայ է Գ.
օլ դերկոմօէն որ ասաքինութեան ճամբուն մէջ դնել
կ'ուզէ զինքը, օւղղագրութեան արահետէն անցնե-
լով: Բայց Տէր իմ Աստուած, արդեօք օ՛րքան պիտի
չփոցնէ զինքը, Ագ օլ իր գիտնալիք բանն է, քանի
որ ինքն է կիսա իր երջանկութեան խմբագրագետը:

Հիմա տեսո՞ր որ անտեղի էին քու մտախօսու-
թիւններդ և տեսո՞ր որ փոխանակ իմ նախկին տըս-
փանքիս մտայնուած հեռքերուն վրայ այդ օլը օլու, ընդ-
կակառկը, նորի մը ետեւէն վազելու ասած եմ ես
զիս, նոր մը օրուն արդէն քիչ մը մօտեցած եմ և օ-
ցուն օւնելի շատ մօտը պիտի ըլլամ, վասնզի յանձն
ասած եմ պէտք եղած ամբողջ ճամբան կտրելու մի-
նակ, և եթէ մնացեալն օլ ինքը վրան ասնել օւզէ,
շատ չքշած իրարու խօսք պիտի հասկնանք:

— Իրո՞ւ կ'ըսես, ըսու բանաստեղծը:

— Ահա ես ասանկ եմ, պատասխանեց ընթացիկ

սիրաս կը նմանի վարձու առն մը, ուրկէ քիչ առաջ բնակողը ձգած ելած է: Երբ սէր մը սրտէս կը մեկնի, վրան փայտազէ մը կը կախեմ, ուրի: սէր մը կանչելու համար: Այլուստ, վայր մըն է անբնակելի և որ վերէն վար, կառարելուպէս նորագութիւն առած է:

— Եւ ո՞վ է այդ պայտաւած նոր կուսքը, ո՞ւր ձանցար զիջը և ե՞րբ:

— Կայնէ որ բոսմ, ըսու Ռոսուլֆ ծայրէն սկըսինք. Երբ Միմի առու քուկց, ինծի անանկ թուեցու որ կեանքիս մէջ այլեւս ո՛չ մէկուն պիտի սիրահարէի, և կ'երեւակայէի թէ սէրս մեամ էր յագնութենէ, հալանքէ ինչէ ո՛ր կ'լզեա: Այնքան շատ բարբառ էր երկար առնն, այնքան շատ, սաստիկ շատ, որ եղածը անհաւատալի չէր: Երկար չընեմ, ես կարծեցի թէ սիրաս ալ մեամ էր, լուսմը մեամ՝, բայրավին մեամ և կը խորհէի զայն ասնիլ թաղել, Գ. Մարլպօրուի ըրածին պէս: Այդ աւթիւ յուղարկուբութեան համեա հացկերայթ մը սարքեցի, սրուն քանի մը բարեկամներ հրուիրեցի, հրուիրեալները պէտք էր որ կողկողագին կերպարանք մը առնէին և սեղանին վրայի գննի շիշմը իրենց վրին վրայ սեւ շղարչի կասր մը կրելու էին:

— Զիս ինչո՞ւ չհրուիրեցիր:

— Ներսուլթիւն, բայց չէի գիտեր հասցեն այն ամպին. ուր կը բնակի: Հրուիրեալներէն մէկը հետը կ'իմ մը բերած էր, մանկամարդ կին մը, որ քիչ առաջ բարեկամի մը կողմէ երեսի վրայ ձգուած էր: Իմ պատմութիւնս ըրին այդ կնկան, պատմողը՝ բարեկամներէս մէկը եղաւ, որ զգացումի թուջուկը լուս կը զարէ: Անիկա սրտիս յառիւթիւններու վրայ խօսեցու գեւատի այրիին, ինչպէս նաեւ հանգուցեալ կէզ սրգե՛շ, զոր թաղելու պիտի ասնէինք և

հրուիրեց այդ կինը որ անոր յաւիտենական հանգըստին համար գուլթը պարպէ: «Անիկա մէկ կողմ գրէք, ըսու կինը գուլթը վեր բանելով, ընդհակառակը, ես անոր կենացը կը խմեմ սեռ», և անորի մը նեանց վրաս, մեակնները կենդանացնու պէնարի մը, ինչպէս կ'ըսեն և ճիշդ սեղն էր ասանկ ընելու, վասնզի գեա իր բաժականառը չուարած, զգացի թէ սիրաս անմիջուպէս «յարեալ ի մեակնոցը կ'երգէր: Եթէ գուն իմ սեղս ըլլայիր, ի՞նչ պիտի բնէիր:

— Ադ ալ հարցնելիք բո՞ն է... Անունը ի՞նչ է:

— Տակուին չեմ գիտեր, մեր պայմանագրու թիւնը ստորագրած ասեննիս միայն անունը պիտի հարցնեմ: Տեսակ մը մարդոց համար, գուցէ գեա օրինուար պայմանագրու չեմ լրացուցած, բայց ես ինձմէ պիտի հայցեմ որ յղիս բացաւարաբ արձակէ: Ես մինակ սա պիտեմ որ իմ հարանցուս, իբրեւ օտիս հետը պիտի երէ զուարթութիւնը, որ մտքին առողջութիւնն է: և առողջութիւնը որ զուարթութիւնն է մարմնային:

— Գոնէ գեղեցիկ է:

— Շատ գեղեցիկ, մանաւանդ երեսին դայնովը. կարծեա թէ ասունները՝ իրիս վաթթոյի երանգանակով կը շարէ:

— Իրա՞ւ խորտեալ է, զիս կը զարմացնու:

— Այո, բայրավին խորտեալ, ալ ձանձրացայ սպիտակագոյն միտերէն և քաջասեւ մողերէն, քիչ մըն ալ խորտեալներուն նայինք: Եւ Ռոսուլֆ՝ ցոսկառելով սկսու երգել:

Շուրջանակի պիտի երգենք,
Եթէ կ'ուզէք

Թէ կը պաշտեմ և խորտեալ է ան
Տօրենի պէս

— Են՛դէ Միմի, ի՛նչպէս ու շուտ մտացուեցոր...
ըստ բարեկամը:

Ռոսուլֆի ցնծութեան այդ պահուն, օդին մէջ
նետուած այս անունը, խօսակցութեան ասերբ գո-
նուածք մը սուսու անմիջապէս: Ռոսուլֆ բարեկամին
թեւէն բռնեց և Միմիի հետ իր խղճան պատմութիւնը
ըբու անոր: Ստեղծուած որ պատած էր զինքը երբ ան
մեկնած էր, որքո՛ն վշտահարած էր մտածելով որ ո-
նիկո հետը կը ասենէր ինչ որ երիտասարդութենէ և
սէրէ քովն էր մնացած և թէ ինչպէս՝ երկու օր վերջը
վերահասու եղած էր իր սխալած ըլլալուն՝ երբ զգո-
ցած էր թէ՛ օրտին վառօդը՝ այնքան հեկեկանքներով
և արցունքներով թրջուած, կ'արծարծէր նորէն, կը
բռնկէր, կը պայթէր՝ պարմանութեան և Մափանքի
առջին ակնարկին զօր գէմն ելլող աւաղին կինը նե-
սած էր վրան: Անոր պատմեց այն յանկարծակիս ու
խորիս յափշտակութիւնը զոր մտտասուք զայսցուց
ցած էր մէկ, առանց սի կոչում ընէր իր վշտին, մա-
նուանդ որ այդ վիշտը արդէն մեւած էր և մտտացու-
թեան մէջ թողուած:

— Այս ամէնը հրաշք չէ՞, հապա ի՛նչ է, կ'ըսէր
Ռոսուլֆ բանասեղծին որ փարձասութեամբ և բեր-
նուց գիտէր նիսուն սերերու բոլոր ցուագին խնրի-
նեքը և դրուագները և որ աս պատասխանը սուսու
անոր:

— Ո՛հ ոչ, բարեկամ, ո՛չ քեզի և ոչ ու ուրիշի
համար բնու հրաշքի խնդիր չկայ եղածին մէջ: Գըլ-
թուզ եկածը ինծի ու պատահած է:

Կիները զօրս կը սիրենք, երբ մեր համանուկի-
ները կ'ըլլան, այլ եւս կը դողրին ըլլալէ ինչ որ են
իրագէտ: Սիրահարի աչքով չէ միայն որ կը նայինք
անոնց, կը նայինք նաեւ բանասեղծի աչքով, ինչ-
պէս որ նկարիչ մը ճմաննըքէնսի մը վրայ կը նեւտ

կայսերական ծիրանին և կամ նուիրական կայսի մը
ստաղաղարդ գլխակաւը, մենք ու միշտ նշուազեզ
ծածկայթներու և զուտ վուչէ հիւսուած շրջադրոսո
ներու մթերքներ ունինք զօրս՝ անիմաց, թթու-
բարոյ և չարօրոս անպիտանասիններու սուտրուն վրայ
կը նեւտենք և երբ անոնք հագած կ'ըլլան այն ասրա-
ղը զօր մեր մտտիպար սիրուկները կը կրէին մեք
ցնա՛րքներու հապուտակին ընդմէջէն. անցած ասնե-
նին, մենք այդ ծպտանքէն կը խաբուինք և մեր ե-
րաղը կը մարմնացնենք գէմերնիս ելած առաջին կըն-
կան մը մէջ, օրուն մեր լեզուն կը խօսինք:

Սակայն և այնպէս այդ անպիտանուկին
օրուն ասքերուն աւջեւ երկրագագելով կ'ապրինք, իր
ձեռքովը վրայէն կը թօթուէ կը հանէ գերակրայ պա-
տիւր օրուն սակ պարակած էինք զինքը, լուագայն
կերպով ցոյց աւու համար մեզի իր չար նկարագիրը
և իր ողորմելի բնագրները, երբ սակայն մեր ձեռքը
կը ասնի իր օրտին տեղը ուր այլ եւս ոչինչ կը բա-
բախէ և ուր ոչինչ բարեխած է գուցէ երբեք. երբ
սակայն մէկ կողմ կը նեւտ իր վրայի քողը և ցոյց
հուտայ մեզի իր մարած աչքերը, իր գուլգուար բե-
րանը և իր սմքած գիմագծերը, մենք նորէն վրան
կը նեւտենք քողը և մենք մեզի կը դռնենք. «Սուս
եո, սուս եո: Ես քեզ կը սիրեմ, դուն ու կը սիրես
զիս: Այդ շուշանթայր հուրծքը պատեանն է օրտի
մը որ իր թարմութիւնը չէ կորսնցուցած, կը սիրեմ
դքեզ և դուն կը սիրես զիս: Գեղ՛ցիկ ես դուն եւ
երիտասարդ: Ի՛նչ բոլոր պակասութիւններուդ,
մալութիւններուդ խորը սէր կայ: Դեզ կը սիրեմ և
դուն կը սիրես զիս»:

Եւ սպա, վերջապէս, ետքը ետքը, երբ հակա-
սակ մեր աչքերուն վրայ երբեպի աչակապեր դնել-
նուս, կը տեսնենք թէ մեր պատրանքներին

Խորուած ենք՝ կը վանտենք թշուառական աղերասը
որ մեր պաշտած հուսքը եղած էր երէկ, վրայէն կ'աւ-
նենք մեր աւաճած բանաստեղծական քողը և կ'եր-
թանք միւս օրը նորէն կը նետենք զայն անծանօթ
կնկան մը սուտերուն վրայ և որ նայնկեայն պատկա-
ղորդ մեր նոր հուսքը կ'ըլլայ:

Մենք ամէնքս ասանկ ենք ուս, հրէշային կոտ-
ուերներ, այլապէս, հրէշներ որ սէրը՝ ամբողջովն կո-
մար կուսնենանք, կը կոսկնան զիս, չէ՞, և որ այդ
գերակրօն հեղուկը կը խմենք կոնգրիպոս աստղին աս-
տաննուս մէջ:

Ի՞նչ փոյթ գինիին շիշը, բուսական է որ գի-
նովնանք:

— Ըսածդ այնքան ճիշդ է օրքան երկուք եր-
կուք ու չորս կ'ընէ, ըսու Ռոստոլֆ բանաստեղծին:

— Այո, ճիշդ է, պատասխանեց անիկա, շիտակ և
ախարհ է ինչպէս ճշմարտութիւններու: Գիշեր
բորի:

Երկու օր ետքը, Միմի իմացու որ Ռոստոլֆ նոր
ստեղծեալ մը բանած էր: Բանի մը վրայ միայն ան-
գիտութիւն ասու, սուրբ գիտնալ թէ նայնքան ասէպ
անօր ձեռքերը կը կամբուրէ՞ր...:

— Գնդի ըրածին պէս ասէպ, պատասխանեց
Մարտէլ, ազկէց զոս անօր մազերը թել թել կը
պագնէ և միտտին պիտի ազրին մինչև որ մազի
չը պագնուած թել մը չը մնայ:

— Ա՛խ: պատասխանեց Միմի, ձեռքերը մազե-
րուն մէջ սխրճելով, ինչ բարով է եզեր որ ինծի կեա
ու ասանկ ըրու. բոլոր կեանքս կետը անցնելու
պիտի ստիպուելի: Դուք, զուք ազէկ կամսուսած էք

որ այլևս բնու չի սիրեր, ըսէք նայիմ:

— Մաքրեմուզ ի-կ մի անցնէք: Բայց զուք աս-
կուին զի՞նքը կը սիրէք, չէ՞:

— Ե՛ս, կէտնքիս մէջ երբեք զինքը չսիրեցի:

— Սիրեցիք, սիրեցիք, մի՛ սուրանաք, այն ժա-
մերուն սիրեցիք ուր կիներու սիրող անկ կը փոխէ:
Ձինքը սիրեցիք. մի՛ ժխտէք, արզէն ասօր մէջն է
ձեր արդարացումը:

— Ինչ բնենք, ըսու Միմի, զուք աս նայեցէք
որ հիմա ուրիշ մը կը սիրէ:

— Իբու էք, ըսու Մարտէլ, բայց ասիկա ար-
գելք մը չէ, վաղը. միւս օր: Իրեն կամար ձեր յիշու-
ածը պիտի նմանի այն ծաղիկներուն, որ ասկուին
թարս և բուրումնուէտ եղած ասանինն գրքի էջե-
րուն մէջ կը գնենք և զորս երկար ասեն ետքը վե-
րասին կը գտնենք չորցած, գունաթափ և խամբած և
օրոնք կը պա՛նն մէջս իրենց երբեմնի խորովութեան
սարսած բոյրը:

Գիշեր մը, երբ Միմի գերկո՛ս Բօլի քովիկը
քթին ասկէն եղանակ մը կը մըմնջէր, գերկոմօը
կարցուց անօր.

— Երգածդ ի՞նչ է հագիս:

— Մեր սերերուն գամբանականը, զոր իմ սի-
րական Ռոստոլֆս վերջերս յօրինեց: Եւ սիտու եր-
գել:

Ա՛լ մէկ ասակ չունիմ քովս, և օրէնքը սիրելիս,
Միշտ այս անասկ պարագայի, մեզ կը մղէ մոտցուծի
Ասանց ասկայն արտասուելու, զուն մ'լ պիտի մաս-
նաս զիս,

Հին նորոյթ մը մտնալու պէս, ասու եմ, ըսէ՛, ի՞նչ
Միմի

Հոգ չէ սահայն, մի՛ մտնար որ, մենք անցուցինք
միտին,

Խնամ երջանիկ ազատ օրեր, գիշերներ, չեմ հաշուեր
Այդ օրերը կորճ տեսցին, ի՞նչ ընէինք այս մասին,
Երջանկագոյն մեր օրերը երբեք երկօր չեն քչեր:

ՌՕՄԷՕ ԵՒ ԺԻՒԼԻԷՅ

Իր ճիշտութեամբ անհրաժեշտ թերթին մէջ փորագրուած
մէկ պատկերին պէտ հազուած, ձեռքերը ձեռնոցնե-
րու մէջ, շարուած, անհրաժեշտ, գանգրուած մողե-
րով, ծայրերը սրած պեխեր, ձեռքը բարակ գուռ-
ապան մը բանած միակնաց մը անցին, զէմքը զուարթ,
երիտասարդացած, բոլորովին ազուարթ, ա-
ստանիկ կարելի էր տեսնել, նայեմքերի իրիկուն մը,
մեր բարեկամը՝ բանաստեղծ Ռոստոլֆ, որ պալլուածին
վրայ կեցած, կուսքի մը անցնելուն կ'օպուսէր ասուն
երթալու համար:

Ռոստոլֆ, որ կուսքի կ'օպուսէ՞... Իր սոսկազան
կեանքին մէջ ի՞նչ յեղաշրջում մը տեղի ունեցած էր
արքեօք:

Այդ միակնայն ժամուն որ կերպարանափոխուած
բանաստեղծը պեխերը կ'սլորէր և ազատներուն սակ
կը ծամծամէր անպիտան ճակատիւր սիկոս մը և անցնող
գեղունիներուն անարկը կը շտապէր, իր մէկ բարե-

կամ ալ միակնայն պալլուածէն կ'անցնէր: Անցնողը՝
փիլիսոսփայ Կիւսթով Բոլիշն էր.

Ռոստոլֆ անոր գալը նշմարեց և շուտ մը զոյն
ձանչեցաւ, արդէն զինքը ձանչեցողներէն ո՛վ էր որ
չպիտի կրնար ձանչնալ:

Բոլիշն բեռնաւորուած էր, ինչպէս միշտ, երկու-
սասնեակ մը կիւս ու մին գրքերով: Հագած արև յա-
ւերժական կողմնադոյն շալթօն. որուն գիմարակա-
նութիւնը կործել կուտար թէ Հազմաճոյնցիները կա-
րած էին զոյն և զլուծը դրած այն նշանաւոր լայ-
նեղր գլխարկը, կզբենի այդ դմբէթ, որուն ներքեւ
գերբնական երազանքներու բոլը կը ծփար և որ
արդիական փիլիսոսփայութեան պետին Մանպրէնի
զլուս զբրտը կը կրէր:

Կիւսթով Բոլ ն գանգուղ քայլերով կը յաւաջա-
նար և քիթին տակէն, ցած ձայնով կ'որոնար յառա-
ջաբանը երկասիրութեան մը որ երեք ամիտէ ի վեր
ժամուրի տակ կը գտնուէր... երեւոյցութեանը
մէջ:

Դէպի Ռոստոլֆի կայնած տեղը երբ կը յաւաջա-
նար, Բոլիւն վայրկեան մը զոյն ձանչնալու պէտ ե-
ղաւ, բայց բանաստեղծին շոյափած բարձրութիւն վա-
րկազգեղութիւնը կուսկածի և վարանցի մասնեց փի-
լիսոսփան:

— Ռոստոլֆ ձեռնո՞ց հագած, ձեռքը գուռազան՞...
բանագագուշտնք... ցնորք... աս ի՞նչ մտարանք:
Ռոստոլֆ գանգրուած մողերով, անոր Ասէթէնը
նուաղ մող սենի գլխուն վրայ:

Իմ ալ խելքս ո՛ւր էր... Արդէն այս ժամուս,
իմ ասորաբար բարեկամս հեծելու, սղալու, կոծե-
լու զբողած ըլլալու է և անշուշտ մեկամողծիկ սաս-
նաւորներ կը յօրինէ իր մանկամարդ Միմիի մեկնման
փրայ: Միմի՛ որ իմացածիս համեմատ, ասեր քալեր
է, լիբանձը...:

Ես էլը ցուիմ, իտչոր, այդ գեւատի աղջկան
վրայ, անիկա իրեն յառուկ ազնուակոն եղանակ ՚ը
ունէր սուրճը պարաստելու, ուրիշը՝ որ ծանրաբան
մաւաւրականներու քալելի է: Բայց կը սիրեմ յու-
սուլ թէ Ռոսուլֆ շուս մը պիտի միխթարուի և քիչ
տանէն նոր արճեփակէր մը պիտի գտնէ:

Եւ Գուրին՝ այնքան գոհ մնաց իր շինած այդ ու-
ղորմելի բաւարակէն, որ քիչ մնաց ինքզինքին ւզիած
պիտի պատար, եթէ փրկիտափայլութեան ծանրաբար-
բաւ ձայնը իր ներաիդին չդարթնուր և ազգու ճեղ
կեցի՛ր՝ մը չգտար որոմաւթեան այդ շուսյաւու-
թեան երեւին:

Այսուհանդերձ, Ռոսուլֆի մօտ կանգ տած ըլլա-
լուն, ստիպուեցաւ համազում գայտցնել թէ ղէ՛րինը
նայնինքն Ռոսուլֆն էր գանդրուած մտկերով, ձեւնոց
կազած, գաւազան ի ձեւին: Անկարելի էր ստիկա,
բայց սառչա:

— Հէ՛, կէ՛, անտարակոյս, ըսաւ Գուրին, չեմ
իտլիր: գուն ես, չէ՛, ապահով եմ ասոր վրայ:

— Ե՛ս ալ, պատասխանեց Ռոսուլֆ:

Եւ Գուրին սկսաւ բարեկամը վերէն վար զննել,
ղէ՛մքին տալով այն արտայայտումը, զոր Գ. Լըպ-
րէօն՝ թագաւորին նկարիզը մտործածած է զորմանքը
պատկերացնելու համար:

Բայց, մէկէն ի մէկ, Ռոսուլֆին սիւս ձեւքով
բանած կրկու արտասոց սաւրկաները ուշագրութիւնը
գրուեցին: Ա. Չուանէ ելնարան մը. Բ. Վանգակ մը,
արուն մէջ թուշուներն մէկը կը թուշուէր: Այս բաները
տեսածին պէս, Գուրինի ղէ՛մքը զգացում մը արտա-
յայտեց. զոր Գ. Լըպրէօն՝ թագաւորին վարիչը, մաս-
ցած է դնել իր «Յայդը» անունով նկարաշարքին մէջ:

— Հապտայ, կապտայ, ըսաւ Ռոսուլֆ բարեկա-
մին, որոշագէս կը տեսնեմ մաքիզ հետաքրքրու-

թիւնը՝ որ ելեր այլերուկ պատուանը նստեր է:

Եկուր գոհացնեմ ղքեզ. մինակ փողոցին մէջ չը
կենանք, անանկ ցուրտ մը կայ որ անխաւսափելիօրէն
պիտի ստեղծէ թէ՛ ըս. կարցումներդ և թէ իմ պա-
տասխաններս:

Եւ երկուքը միասին արճարան մը մտան:

Գուրին՝ աչեքը չուանէ ելնարանին վրայէն չէր
վերցնէր, ինչպէս նաեւ վանդակէն, որւն մէջ փոշ-
րիկ թուշիկը կը թուշուէր և որ արճարանին մթնալար-
տէն ասքցած, սկսաւ երդել անանկ լեզուով մը, որ
անծանօթ էր նայնիակ Գուրինի որ բազմալեզուան
ըլլուուն կը պարծենար:

— Վերջագէս ըտէ տեսնեմ, ըսաւ փրկիտափայլ
ելնարանը ցայտ տալով, աս ի՞նչ պիտի ըլլայ:

— Ատիկա սիրուկայս և իմ մէջո մըջագիծ մըն է
պատասխանեց Ռոսուլֆ մանասինի ձայնով մը:

— Հապտա՞, կարցուց թուշուը ցուցնելով:

— Աս ալ, ըսաւ բանաստեղծը, որուն ձայնը
երթալով կը քաղցրանար նուագին պէս, աս ալ պատ-
կասցայ մըն է:

— Աստուածդ սիրես, աս սասկաթասութիւնդ մէկ-
դի դիր և հետ մարդու պէս խօսէ տեսնեմ:

— Ուղածիդ պէս թող ըլլայ: Շէլքարի կարգա-
ցած ես:

— Ինտը՞ր չեմ կարդացած, ճշու պի, որ նոթ
գու պի՞նք Մարդը մեծ փրկիտափայլ մըն էր, կ'ըլլա՞յ
որ կարգացած չըլլամ:

— Ռո՞ճէ և Ժիւլիէզը մի՞տքդ է:

— Միտքս է կապա, ըսաւ Գուրին:

Եւ սկսաւ ձեներդել:

Դեւ չէ յուսցած. արտայան ալ չէ երգողը
Որու ձայնը ըսւ տկանջիդ կը դարնէ,
Այլ ստեղծէն է ոց կ'երգէ...

Տեսա՞ր կի՞՞մ որ չեմ ժուցած: Է՛յ, ի՞նչ է եղեր:
— Ի՞նչ է եղեր... ըսաւ Ռոստօլֆ եյնարանը և
Թաչուեր ժամանակիւմ. հասկնալիք չուներս, մե՛ղք:
Անուամի քերթուածը: Սիրահարած եմ, աղա՛ս, սի-
րահարած՝ հնոջ մը որուն անունը ժիւլիէթ է:

— Ազիէ ի՞նչ կ'ելլայ, շարունակեց Գօլին հա՞մ-
բերութիւնը հասած:

— Մտիկ ըրէ, նոր բանած բարեկամակի՞ր անու-
նը ժիւլիէթ ըլլաւուն. ըլսն մը յղացայ, որ է բա-
րեկամակիւ հեռ միտօին Շէյքօբէրբէ սաւմը վերագ-
րեցնել:

Նախ սա ըսեմ որ սակէ ետքը անունս
Ռոստօլֆ չէ. ես՝ Ռոմէօ Մօնթէկիւ կը կոչուիմ այլ
եւ. և կ'ազայեմ որ այսուկեան օւրիչ անուն չսա-
սինքի: Ասով մէկտեղ, սա ալ բոնմ որ այլաբարք արայ
բառի այս անուանափոխութիւնը իմաց առլաւ հա-
մար նոր այցեածուեր փորագրել աւել: Բոլոր եղածը
մինակ սա չէ: Բարեկենդանի եղանակին մէջ չըլլաւ:
նէս պիտի օգտուիմ թուիչէ բաճկոնակ մը հաղնելու
և քովէս սուր մօ կախելու համար:

— Թիպա՛լաք սպաննելու՞ պիտի երթաս, հար-
ցուց Գօլին:

— Բացարձակէս, շարունակեց Ռոստօլֆ: Սա սե-
սած կընարանդ ալ ինծի պիտի ծառայէ ներս մանելու
համար բարեկամակիւ սունէն, որ ձիչդ ու ձիչդ
ժիւլիէթի տանը պէս պատշգամ մը սնի:

— Բայց թաչուեր, թաչուեր, հարցուց պինգ
գլուխ Գօլինը:

— Կայնէ՛ որ ըսեմ, այս թաչուեր, որ աղանի
մըն է, պէտք է որ ստիակին գերը հասարէ և ամօն
առասու ցայց սայ որոշեալ վայրկեանը, սէր իր պաշ-
տելի թեւերէն բաժնուելու պատրաստ՝ բարեկամակիւ
պիտի ըսէ ինծի՛ձիչդ պատշգամի սեւորանին մէջի ս-
նայ ձայնովը

«Գեա չէ լուցած, արայան ալ չէ երգողը, այ-
սինքն, ո՛չ, գեա ժամը սասնըմէկը չէ, փողոցը լե-
ցուն ցեխ կայ, մի մեկնիր, հոս այսքան աղէկ ենք:
Վերջապէս նմանութիւնը հասարեալ ընելու համար,
պիտի ջանամ «սասն» մը ձեռք ձգել, զայն սիրու-
կի՞ր հրամաններուն ներքեւ դնելու համար և պիտի
կարծեմ թէ ինքը բաւական ազնիւ դանուի. եր-
բեմն երբեմն յուսնկայ մը պարզեւելու համար ինծի.
ձիչդ՝ ժիւլիէթին պատշգամէն եյնարանով ներս օր-
պրգած վայրկեանիս: Այս դիտումիս ի՞նչ կ'ըսես,
փրիսփփայ:

— Ազիէ աղէկը չըլլար, ըսաւ Գօլին, բայց կըր-
նա՞ք ինծի բացատրել նաեւ դադանիքը այդ քաւ կիտո-
քանչ պատեանիդ, որ անձանայիլ գործուցած է զգեղ:
Նստած սեղդ հարստացա՞ր, ի՞նչ եղար:

Ռոստօլֆ պատասխան չսուաւ, բայց արձարանի
մանկան աչքով նշան ըլաւ որ դայ և անփութօրէն
քան Ֆրանքուօց մը նեանց առլին և ըսաւ.

— Մտակդ ո՛ւս:

Յետայ, քանի մը հարուած իջեցուց սարսախ
գրգռներն վրայ, որ սկսաւ ձայն հանել:

— Գրպաններուդ մէջ զանգակասօ՛ւն մը կայ,
որ սասնի կը զողանջէ:

— Իտնի մը նարուէն միայն:

— Ուկիէ՞ նարուէտներ, ըսաւ Գօլին, խզգուզի
ձայնով մը, ցուցա՛ւր սեռնեմ, ինտար շինուած են ս-
նանք:

Ասոր վրայ, երկու բարեկամները իրարմէ բա՞-
նուեցան Գօլին Ռոստօլֆի փարթած կենցաղը և նոր
սէրերը սասր անոր պատմելու համար և միւսը եր-
թալու համար աւն:

Ատիկա՛ սեղի կ'ուսնենար Ռոստօլֆի օրիորդ
Միմիի հեռունեցած սիրայն երկրորդ անգամ խզուծին
չարաթուան մէջ:

Որ Մարտիլ բարեկամին հեռ ընկերովի, բանաս-
տեղծը սիրուկիէն բաժնուելուն, օգ և միջազայր փո-
խելու պէտքը զգաց, և ձգեց իր բնակած օթրայսւը

առնը, որուն տէրը բնու չցուեցաւ անոր և Մոր-
օէլի մեկնիլը տեսնելուն:

Մրկուքը միտօին, ինչպէս արգէն ջօինք, գոցին-
այլուր բնակավայր մը փնտաելու և միեւնոյն ասն և
միեւնոյն գուլթիկին վրայ երկու տնեակ վարձեցին:
Ռօաօլֆի բանած տնեակը անբողոքօտելի կերպով ա-
ւելի հանգոտաւէտ էր, քան իր մինչև հիմա բնա-
կածները:

Այդ տնեակին մէջ գրեթէ մարգու պէս կորսօի-
ներ կային, մտնաւանգ ճքանաբէտ մը կարմիր երե-
օով որ թուրիլ տեղ անցնիլ կ'ուզէր և սր բնու չէր
բաներ հեռակալ պատուէրը՝ ՎՄանիր դաւադ:

Կային նաև ճշօ ինէտին վրայ գրուած, մէջերնին
ձողիկով երկու յախճապակիէ թողարներ, և անոնց
մէջտերը ճօճանուար ուլապատարէ ժամացոյց մը օ-
մենաազեղ ղարդանկարներով:

Ռօաօլֆ թողարները գորանի մը մէջ գրու և եր
տանտէրը լարելու եկաւ ժամացոյցը, բանտաեղծ
ինգրեց որ ձեռք չգպցնէ:

— Կը հաւանիմ որ, ջօու, ժամացոյցը չըմինէին
վրայ մնայ իբրև գեղարուեստական առարկայ միայն.
ոն կէս գիշեր ցոյց կուտայ, գեղեցիկ ժամ մըն է
այդ, թող հօն կենայ: Այն օրը որ կէս գիշերը կինգ
անցած պիտի նիչէ, տունէն կ'ելլեմ:

Ժամացոյց մը, կ'ըտէր Ռօաօլֆ, որ երբեք չէր
կրցեր կպտօակիլ ճքարանին տմբարհաւած բանօ-
ւորութեան, բայց ասիկա քթիդ ասկ թշնամի մըն է
որ անողքաբար կեանքդ կը հաշուէ ժամ առ ժամ,
վայրկեան առ կայրկեան և ամէն պահու ճեղ կ'ըտէ.
«Ահա՛: կեանքիդ մէկ մասնիկը, որ գյուլօը տակր
կ'երթայ:»

Ո՛հ, երբեք հանգիտօ չպիտի կրնամ քնանալ ուր որ
տասնկ գործիք մը կայ, որուն գրոցնու-
թեան մէջ մեղկութիւնը և երազումը կարելի բաներ
չեն:

Ժամացոյց մը, որուն ուղքները մինչև տնկօ-
ղինդ կ'երկարին և սառուն, երբ սահաւին սուղուած
եռ սառչին ղարթումին մեղկ քաղցրութեան մէջ,
կուգան ճեղ կը թայթեն:

Ժամացոյց մը, որուն ձայնը կ'ողողակէ օթ'նի
օթ'նի, օթ'նի: Գործի երթուլու ժամն է, ձգէ՛ առ
ցքու օքանչիլի երազը, թոյս ասր բանգոգուչանքօ-
նեքուդ գգուանքներէն (և երբեմն ալ իրօկօ-
նութեան շոյանքներէն): Դի՛ր գլխօրկգ. կօչիկներգ,
ցուրա կ'ընէ, կ'անձբեւէ, գործիդ գնա՛, ասօր ժամն
է, օթ'նի, օթ'նի...:

Օրացոյց մը օւննալը չի՛ բուեր միթէ: Թող սւ-
րեմն ժամացոյցս օյսպէս մնայ, օպա թէ օչ...:

Այսպէս մենաթօտելով հանդերձ, իր նօր բնակօ-
բանք օչցէ կ'անցընէր և ինքզինքը յուղուած կ'գգօր
այն թօքուն վրդօվէն, ղօր մարդօ գրեթէ միշտ կը
կրէ եօր բնակարանէ մը ներս մտած օտենը:

Սօ գիտած եմ որ, մտածեց, մեք բնակած տեղերը՝
խօրհրգաւօր օղգեցութիւն մը կը գօրծեն մեր թօկ-
մաւնքներուն վրայ, և հեռակալօր մեր գօրծունէու-
թեան: Այս տնեակը գերեզմանի մը պէս ցրօին և
լօին է: Սթէ երբեք սւրօխութիւնը հօս չէ, անպտօ-
ձառ դուրօէն բերած ըլլալու են ղայն, և երկար օ-
տեն ալ չպիտի մնայ հօն, օրօվկեակ քրքիչներու
թնգիւնները անարձագանգ պիտի մարին՝ ձիւնօպտօ
երկինքի մը պէս ցած, պող և օպիտօկ ձեղունին
տակ, բարէ՛. իմ կեանքս ի՛նչ պիտի ըլլայ օյս չօրօ
պտօերուն մէջ...:

Գիչ օր ետքը օտկայն, օյսքան օիսուր օյգ տն-
եակը լաութիւն եղած էր և կանչ օւ կառօլէ կը թըն-
գօր, օկաօթօթիկի տեղան մը կը գրուէր հօն և բազ-
մաթիւ գինիի չիչեր կրուրեալներու ղուարթ օրօ-
մագրութեան վրայ բարձրաբար կը ձուէին,

Նօյնինքն Ռօաօլֆ իր կրուրեալներուն փօթանօ.

ցիկ զուարթութենէն վարակուած էր: Անկիւն մը
առանձնացած կնիկան մը կեա որ պատահմամբ կոն
կը գանուէր, կրցած էր գրուել զայն և որուն կեա
բանաստեղծը խօսքով և ձեռքերով կը զգուարաներ:
Խնջոյքին վերջուարութեանը ժամադրութիւն մը ա-
սած էր անկէ յաջորդ օրուան համար:

— Գէշ չէ, բոաւ ինքն իրեն, երբ մինակը մնաց,
երեկոյթը շատ դէշ չանցաւ և հաս բնակութեանս
սկզբնաւորութիւնը սակէ աղէկ չէր կրնար ըլլալ:

Յաջորդ օրը, օրօշեայ ժամաւն, օրբորդ Ժիւլիէթ
խօսքը բնեկցով եկաւ: Գիշերը միայն իրարու խօսք
հասկննելով անցուցին:

Ժիւլիէթ իմացած էր Ռոսուֆի վերջին խզումը,
կապոյտ ասեքերով և իր այնքան սիրած աղջկանը կեա,
գիտէր նաև թէ անկէ անգամ մը զատուելէ ետքը.
Ռոսուֆ կրկին քովը աւած էր և կը վախնար օր ինքն
ալ զսեը չըլլայ սիրոյ վերաբարբաքումի մը:

— Սա բեւէ կ'ուզեմ օր, յարեց կնչածնքի սի-
բուն ժէթով մը, բնաւ սիրա չունիմ ծիծաղելի գեր
մը կատարելու: Հիմակուց բոհմ օր շատ չարօրբ
աղջիկ մըն եմ:

Անգամ մը հաստեղի քաթրուկին» ըլլալու յէս,
և սկնարեով մը շնչաւորելով իմաստը զօր քաթրուկին»
բաւին ալ կ'ուզէր, հաս կը մնամ և գիւրաւ սեզօ
չեմ ասր սերիչի:

Ռոսուֆ իր ամբողջ պերճախօսութիւնը օգնու-
թեան կանչեց համազելու համար գիւնքը թէ իր կաս-
կածները բնաւ օր և է կիմ չունէին և մանկամարդ
կինը՝ ինքն ալ իր կողմէ, ժամ աւաջ համազուելու
փափօք սւնեկալուն, շատ չանցած, փափօքուած հա-
մաձայնութիւնը մէջերնին գոյացաւ:

Բայց կէս գիշեր զարնելուն, այլ եւս իրարու
խօսք չկրցան հասկցնել, վասնզի Ռոսուֆ սուրբ օր
Ժիւլիէթ մնայ, բայց անիկա սուրբ մեկնիլ:

— Չեմ կրնար, բոաւ անօր, օր միշտ կը պըն-
գէր: Այսքան աճապարելու ի'նչ սեզը կայ, ինչ օր
ալ ըլլայ, միշտ պիտի հասնինք հոն, սւր պէտք է

հասնինք, ի բաց աւեալ եթէ կէս ձամբան կանգ
չառնէք: Ես վողը նորէն պիտի դամ:

Եւ այդպէս շարթ մը ամբողջ ամէն իրիկուն
եկաւ, նայն կանոնաւորութեամբ, կէս գիշերին ձգել
երթալու համար:

Այս յարութիւնները Ռոսուֆի սիրտը շատ չէին
նեղացներ:

Սիրոյ, ինչպէս նաեւ քմայթի մէջ, ան կը պատ-
կանէր ձամբարգնեբու այն գպրոցին, օր ձամբարգու-
թիւնը կ'երկարեն, զայն աւելի նեղարագեղ ընծայելու
համար:

Ջգայնական այս փոքրիկ յաւաջութեանը սա օր
գիւնքը սւնեցու օր Ռոսուֆը սուզածէն աւելի կե-
սունքը ասրու: Եւ անչաւա զայն հասցնելու հա-
մար էր այդ կէտին, սւր քմայթը հասունցած իր դէմ
յարուցուած գիմակալութիւններէն, կ'օհօի սիրոյ
նմանիլ, զօր Օր. Ժիւլիէթ իբր վարակութիւն բա-
նեցուցած էր:

Ամէն անգամ օր նորէն այցելութեան կուգար
Ռոսուֆին, անօր քածնեբուն մէջ օր բոա օրէ աճուն
անկեղծութեան չնչա մը կը նշարէր Ժիւլիէթ: Գիչ
մը սւ մնացածին պէս բանաստեղծը նեղօրթութեան
յայտնի նշաններ ցոյց կուտար, օր գեաւաի աղջկան
օքանչացում կը պատճառէին:

Նայն իսկ անանկ նամակներ կը գրէր անօր, օ-
բանց պարունակութիւնը յեւալ կուտար իրեն թէ,
ժոա ասեկէն Ռոսուֆի օրինաւօր բարեկամակին
պիտի ըլլար:

Մարտէլ, բանաստեղծին ստերիմ բարեկամը ըլլա-
լուն, անգամ մը ձեռք անցուցած էր բանաստեղծին
գրած մէկ նամակը. ասօր վրայ օր մը խնդուով ը-
սաւ անօր:

— Գրածներդ շատաբանութիւններ են, [եթէ ոչ
ժաթեք իրուցնէ անցածներն են օր կը գրես:

— Մօքէս անցածները և զգացածներս են օր կը
գրեմ, — սխառնեց Ռոսուֆ, և օրօնց վրայ ես ինքս
մ. բայց եզածը սա է: Ութ օր կ'ընէ,
ւր վիճակի մէջ կը դանուէր:

Այս մենակեցութիւնը և այս հանգործութիւնը, և այսքան վարագորէն նախկին կենակցութեանս փոթորիկներուն յաջորդած էին, զիս ասկալիորէն զարհուրեցուցած էին, բայց բարեբախտաբար ժիւլիէթ գրեթէ յանկարծակի կերպով վրայ հասաւ:

Ականջիս մէջ ջրան ասրեկանի օչխո մի մը ֆանֆարը հնչեց: Դէ՛ս թարմութայր գեմը մը հասայ, հեշտալի ոչքեր, համբայրներ հրաւիրող բերան մը, և յուրօրէն թող աւել զիս որ վար սահիմ քմայի այդ գարվորէն, որ հաւանաբար զիս պիտի քշէր գէշի մէր: Սիրելը կը սիրեմ:

Ռոստօլֆ քիչ մը վերջը հոռեցաւ որ այս կերպով կորելի չէր այս պարիկ վեպին եղբակացութիւն մը առ: Ես որ վրայ էր որ մաքէն անցուցած էր Շէյք-ջօփիբէն ընդօրինակել Ռոմէօ և ժիւլիէթի սերերուն բեմագործութիւնը: Իր սպողայ բարեկամին այդգազափարը զուարճալի դաս էր և հաւանեցաւ այդ կառակերպութեան մէջ ինքն օլ իրեն ինկոյ դերը կառարել:

Այդ ժամագործութիւնը արուած գիշերն էր ճիշդ ու ճիշդ, որ Ռոստօլֆ հանգիպեցաւ փրկութեան Գոյնիին, երբ քիչ մը ասաջ ծախու առած էր մեծաքօէ հիւսօսուած ելնարանը որ ժիւլիէթի պատշգամը ելլելու պիտի ծառայէր:

Թաչուն ծախող խանութանը պատրաստ սոխակ մը չունենալուն, Ռոստօլֆ անոր անդը ազունի մը գնեց. սեռաքօէ ելնարանէ մը վերելքը շատ գիւրիս գործ ըլլալու էր և հ'արժէր փորձ մը ընել պատշգամի անսորէր խաղալէ ասաջ, եթէ չէր ուսզեր. բացի սննուէր մը կարելիութենէն, զինքը օգտօտողին ոչքի: Ծօղրելի և անհարակ երեւոյ ու վասնօգը ոչք ասնչ: Այնուանը ձեզունէն երկու դամբրով կախելէն ետք, Ռոստօլֆ գեռ ասջին ունեցած երկու ժամերը՝ մարմնամարդ ընելու յասկացուց, և անկաջ մար թուով նախափորձեր ընելէ վերջը, գէշ աղէկ հրցաւ ելնարանին աստեղակ մը աստեղաններէն վիւլի:

— Այսքանը կը բուէ, բուէ ինքզինքին, և գործս կորգին է, վախ չունիմ, և արգէն եթէ կէս ձամբան օլ մնայի, սէրը թեւեր պիտի ասը ինծի:

Եւ ելնարանովը և վանդակովը բեռնուարուած, ելաւ գնաց ժիւլիէթին, որ իր մօտը կը բնակէր: Անոր սենեակը պղտիկ պարտէզի մը խորը կը գտնուէր, և իբու օլ, պատշգամի նմանօր բան մը ունէր:

Բայց այդ սենեակը գեանայարկին վրայ գտնուելուն, օրունքը բանալով այդ պատշգամէն ներս մըսանիլը՝ օչխարիկօ ամէնէն գիւրիս գործն էր:

Ասոր վրայ, Ռոստօլֆ օմքեցաւ մնաց երբ անաս որ անգլոյն անյարժարութիւնը ի գերեւ կը հանէր ասնգրիկի իր բանասեղծական ծրագիրը:

— Տարբերութիւն չընէր, ըսաւ ժիւլիէթին, մենք նորէն պատշգամին գրուողը կրնանք գործադրել: Ահա հաւաստիկ թաչուն մը, որ իր քողքանուագ ձայնովը մեզ պիտի արթնցնէ վաղն ասաւ և մեզ իմաց պիտի ասը թէ իբարժէ քանորէն բաժնուելու վայրկեանը եկած է: Եւ Ռոստօլֆ վանդակը ասբու կախեց սենեակին մէկ անկիւնը:

Յ. Ղօրղ օրը. ասաւան ժամը հինգին, ազունին կատարեալ ճշգրտակցութեամբ սենեակը երկարաձուգուած վազակովը թնդացուց, վազու մը որ պիտի կրնար արթնցնել սիրահարեալները, եթէ երբեք քնացած ըլլային:

— Ահաւաստիկ, ըսաւ ժիւլիէթ, պատշգամին վրայ երթալով, մեր ցուագին բարեւաւքները փոխանակելու ասենը եկաւ: Ի՞նչ հ'ըտեօ:

— Ազունին ասաջ հ'երթայ կոր, նայեմբերի մէջ և այս ամսուն արեւը կէսօրին հ'ելլէ:

— Ադ ինչօ՛ւ, ի՞նչ գործի՞ս և

— Փորս թմբուկ կը զարնի, անօթի եմ, և ի՞նչ մղձօ պահեմ, եթէ օւտելիք բան մը ըլլաւ, չէ՛նչպիսի ըտէի:

— Զորմանալի է ներդաշնակութիւնը որ մեր փոխադարձ համակրութեան մէջ կը ախրէ. ես ալ քեզի զէս չորաչար անօթի եմ, ըսու Ռոսուլֆ ինքն ալ անհողմէն եկլլելով հապճեպ կերպով հագուելով:

Ժիւլիէթ արդէն կրակը վառած էր և սպասագործներն մէջ բան մը գտնել կը ջանար: Ռոսուլֆ փնտառուքներու մէջ կ'օգնէր իրեն:

— Նո՛, ըսու Ռոսուլֆ, սոխ կայ եղեր:

— Խոզանորդ ալ գասոյ:

— Ա՛ա քեզի կորագ:

— Հոց ալ ունինք եղեր:

— Աս ո՛ղ, բոլոր գտնուածը աս է:

Այդ փնտառուքներու միջոցին, աղունին, լաւասեռ և անփոյթ, իր թաւին վրայէն կը վազուէր:

Ռոմէօ Ժիւլիէթին նայեցու, Ժիւլիէթ նայեցու Ռոմէօյի և երկուքը չըքերնին դարձուցին աղունիին վրայ:

Աւելի բան մը չըթին իրարու: Աղունիին մահառաջէրը օրջուած էր. խեղճ կենդանին վճառակի տանին ալ գիմելու ըլլաբ, պարագ տեղը օչխոսած գիտի ըլլաբ: Անօթութիւնը ի՛նչ անագորայն խորհրդառու մըն է...

Ռոսուլֆ անուխ վառած՝ կորագին մէջ խոզանորդ կը կորմրցնէր և այս աւթիւ լուրջ և հանգիստաբ կերպարանք մը առած էր:

Մեկուսողձիկ ձեւով մը: Ժիւլիէթ սոխ լի՛ցապէս Աղունին միջո կը վազուէր, հսուկ բանքի եղանակին վրայ:

Այս հողհողանքներուն [վրայ կ'աւելնար] սանին մէջ եւսացող կորագին ճղճուկը:

Հինգ վայրկեան կաքը, կորագը [տակուին] կը ճղճար. բայց տանարտաններու՝ զէս, աղունին՝ այլեւ չէր վազուէր:

Ռոմէօ և Ժիւլիէթ իրենց ժամացոյցը սփրածի մէջ եփած էին:

— Աղուար ձայն մը ունէր, կ'ըսէր Ժիւլիէթ սեղան նստելով:

— Շատ ալ հազուադ էր, ըսու Ռոմէօ՝ իր հասարակագէտ խորոված զարթուցակը կորած տանը.

Սև երկու սիրահարները իրարու նայեցան, և սեստն որ ամէն մէկերնին՝ արցունք մը ունէր օչըքրան մէջ:

Կեղծուար փարիսեցիները, զիրենք լացնել սուսաղը... սփռն էր:

ՎԱԽՃԱՆ ՌՕՏՕԼՏԻ ԵՒ ՕՐ. ՄԻՄԻԻ ՍԷՐԵՐՈՒՆ

Միմիի հետ վերջնականագէտ խզուելէն կաքը՛ն տաղին քանի մը օրերու ընթացքին, Միմի, որ դըլուխը առած գացած էր, ինչպէս կը յիշենք, Բօլ գերհոմօին հաւքին մէջ բազմած սանքալու համար, Ռոսուլֆ ուրիշ բարեկամուկի մը բանած էր. առջինը ժամալու և միտքը ուրիշ բանով մը զբաղեցնելու համար:

Նոր բանածը խորտույ ժողերով այն աղջիկն էր, որուն համար, անմասութեան և արահերգութեան օր մը, Ռոսուլֆը սեստնք Ռոմէօի զէս հազուած:

Բայց այս կցորդութիւնը, Ռոսուլֆի համար հեշտօրէն կատարուած դարձ մըն էր և միւսին համար քմայքի խնդիր մը սոսկ, որ ինքնին չէր կրնար երկար տեսիլ:

Չմասնանք ըսելու որ այդ աղջիկը փախուկի մէկն էր, որ կատարելութեան հասցուցած էր անսահութեան խողերգութիւնը ձայնաւորելու մէջ իր ունեցած ունակութիւնը: Ըստ բուսկանին օրոմիս,

ուրիշներու ունեցած մասցիութիւնը հասկնալու և
ի հարկին օգտուելու համար անկէ, այդ աղջիկը սիրա
մը ունէր, որ այն ասան միայն կը ջուլէր, ինքք չփէն
ուելի կերակուր կերած կ'ըլլար:

Իբրև թէ այդքանը բաւական չըլլար, անդուստ
անձնասիրութիւն մը և անհուշա պնդասիրութիւն մը
զինքը կը յառկանչէին, այն աստիճան որ իր այդ
բնուարութիւնները կը մղէին զինքը ուելի աղէկ սե-
պելու որ իր սիրտինը հասարակած սրունք մը ունե-
նոր քան չըջողգեանին վրայ համակ մը պակաս
գանուէր և համ զլիարկին վրայ ունենար գոյնը նե-
սած ժողովէն մը:

Վրձելի գեղեցկութիւն մը, գանկիկ արարած, ի
ծնէ օժտուած բաւար պժգալի բնաղջնեքով. ասով մէկ-
անկ հրապուրիչ իր այտինչ կողմէն և այնինչ ժամե-
րուն: Ինքը չուտ մը հասկցու որ Ռոստօֆ զինքը աս-
ած էր միմիայն օգնելու համար իրեն որ մասնայ
առարկայ գանուսը, որուն վրայ ընդհակառակը,
Ռոստօֆ կ'ափսոսար, որովհետև իր նախկին սիրու-
կին երբեք այդքան կենդանի և այդքան պնդակուն
չէր եղած որտէն մէջ, սրքան այդ օրերուն:

Օր մը որ Ժիւլիէզ, Ռոստօֆի նոր բարեկամակին
իւր ետէն իյնող բժշկական ուսանողի մըկեա իր բա-
նասանդծ արտփածուին վրայ խօսք բացած էր, ու-
սանսղը աս պատասխանը ասուա իրեն.

— Այդք չորք բոց աղջիկօ, այդ աղան քեզ խաղ-
ցնել կուտայ այն գերը, զոր մենք բարեկամին խաղ-
ցնել կուտանք զերք մը խորելու համար: Անոր ալ
միտքը իր սիրտը խորելն է: Սիրա մի՛ հասցնեք աս-
նուշիկօ, անխելցութիւն է քու կողմէնք անոր հաւա-
առարիմ մնալ ուղեկ:

— Հօ՛, հօ՛, գոչեց երիտասարդ պարմանուկին,
քրքիչ մը փրցնելով, արդեօք այնքան միամի՛տ ես

կարծելու համար թէ անոր համար ես զիս կը նեղեմ:
Յւ նոյն գիշերն իսկ հակասակին ապացոյցը ասու-
ուսանողին:

Շնորհիւ թուրքերանութեանը իր յօժարափայթ
բարեկամներէն մէկուն, մին այն բարեկամներէն որ
չեն կրնար քեզի համար վշտափթ լուր մը ահանջդ
չձգել, Ռոստօֆ եղածէն հաս ասու և աստիկա պատ-
բուակ քանեց իր առժամեայ բարեկամակին հետ յա-
բարբութիւնները խղելու համար:

Ասոր վրայ փակուեցու մնաց բացարձակ մենա-
կեցութեան մը մէջ, ուր ձանձրայթի ջղջիկները եկան
բայն դրին ու թէև ալիաասութիւնը օգնութեան հո-
չեց իրեն, բայց ի զուր:

Ամէն գիշեր օրուան մէջ գործածած մելանի կա-
թիլներուն չփ, քրտինքի կաթիլներ թափելէ ետքը,
քան ասղի չփ բան գրեց, որուն մէջ ծխած գա-
ղափար մը Ռոստօֆու հան Հրեայէն ուելի յօգնած և
վրան գրական հնասիրտներէ փոխ ասուած ցնցաթի-
ներ, աստակերպութեան պիրկ չուանին վրայ ծան-
րագանգազ կերպով կը պարէր:

Այդ ասղերը անգամ մըն ալ աչքէ անցուցած աս-
անը, Ռոստօֆ անոնց առջեւ պակուցուած կը մնար,
նման ասղու մը որ եղիճներ բուսած կը տեսնէ իր
այն ծաղկաստանին մէջ, ուր վարդեր ցանած ըլլալ
կը կարծէր:

Այն ասան կը պատուէր այդ էջը, որուն վրայ
հասկած էր անմասութեան շարացը և զայն կ'ընդ-
աէր կասողութեամբ:

— Կը տեսնեմ, կ'ըտէր ինքն իրեն կուրծքը ծե-
ծելով արտին կող'է, լարը փրթած է, համակերպինք:
Յւ արովհետև շատանց ի վեր՝ այսօրինակ պատրան-
թափութիւն մը կը յաջորդէր ալիաասելու համար իր
ըրած փորձերուն, այսեւս ենթարկուեցու այն ան-
սակ մեղկութիւններէն մէկուն, որ սայթաքել կու-

առն ամենէն զօրուօր յանձնագոտութիւնները և
 կ'ապուշեան ամենէն պայծառ իմացականութիւննե-
 րը: Եւ արգարեւ, աւելի սոսկալի բան չի կայ, քան
 այն պայքարները, որ տեղի կ'ունենան յամա ար-
 ւստագէտին և հետ արուստին միջեւ. ոչինչ այն-
 քան արտայայտ է, քան այն յայդերը ողբերին փոխն
 ի փոխ պողոտագին և կամ հրամայողան, զորո կ'աղ-
 զենք արկամարիտ և կամ փախտանայ Մուսային:

Մարգկային անէն սասակայոյզ անգահները,
 որոն մէջ ըստ բնականին բացուած ամենէն խո-
 բունի վերքերը, հրեք այնքան ցու չեն պատճա-
 ւեր, որ կարենայ հաւատարիլ անոր, զոր կ'զգան
 անհամբերութեան և երկբայութեան ժամերուն, աս-
 մէն անոնք որ իրենք զիրենք նուիրած են երեւո-
 կայութեան վառնգութիւն ոչխառանքին:

Այո բուռն ազնուամբերուն աստանելի վիտաու-
 թիւններ կը յաջորդէին և Ռոսուլֆ ամբողջ ժամեր
 ապուշ անգործութեան մը մէջ քարացածի պէս կը
 մտար: Արմուկները սեղանին վրայ կրթնցուցած,
 այգերը անքթիթ անկած այն լուսալիբ միջոցին վրայ
 զոր լամբարին նշայլը կը գոյացնէր այդ թուղթի էր
 վրայ, «պատերազմի գալստ» և սւր իր իմացականու-
 թիւնը ամէն օր պարտուած էր և գրիչը կարկամած
 անձառչելի գողտփորը հալածելէ, իր աւջեւէն ծանր
 ծանր և կարգու անցնիլը կը տեսնէր, աղաքը զուար-
 ճացնելու համար նկարացոյցերու մէջ ցոյց արուած
 պատկերներուն նման, սւրուանկար տեսիլներ, ու
 այգին աւջեւ կը բերէին իր անցեալին համապա-
 հերը: Նախ իր երկատեր օրերն էին, սւր ժամացոյցին
 ամէն մէկ ժամերը, պարտականութեան մը կասա-
 բուժը պերճօրէն կը հնչեցնէին. ջանագիր գիշերները
 զորո անցուցած էր գլուխ գլխի Մուսային հետ, որ
 հուզար կախարդանքներովը կը պնէր իր մեհակեաց
 և համբերատար չքաութիւնը:

Ասոր վրայ աստանքով կը վերյիշէր այն դուռը
 սովորութիւնը, որ տանով զինքը կը գիշերօթեր,
 երբ գլուխ կը հանէր իր կամօքին հողմէ պարտա-
 բուած ոչխառանքը:

«Ո՛հ, ոչինչ ձեր տեղը կը բանէ, կը բացագոն-
 չէր, ոչինչ ձեզ կը հաւատարի, աստանքի ո՛վ հեշտա-
 լի խոնջութիւններ, որ այնքան հեշտին գանել
 հաւատք «Փոսնիէնթէ»ի (անոյն անգործութիւն)
 պատասաներ. ո՛չ անձնասիրութեան գոհունակու-
 թիւնները, ո՛չ ալ խորհրդալից անկողիններու վարձ-
 գոյրներու տակ հեղձուած տեսչոտ գալուկները, ու
 չի՛նչ ձեր տեղը կը բանէ»:

Եւ այգերը միշտ անքթիթ յառած այդ տեսիլք-
 ներուն վրայ, որ կը շարունակէին անյայտացած ժա-
 մանակամիջոցներու գրուագները միտքը ձգելու, նս-
 րէն վեր կ'ելլէր մանտարաներու վեց յարկերէն, սւր
 Մուսան, այն տանուան իր միակ յարփը, հաւա-
 թարիմ և մշտնուէր բարեկամակին, հետեւած էր
 իրեն ամէն տեղ և սիրով կ'ապրէր թշուառութեան
 հետ և որ երբեք բերնէն չէր ձգեր յայտի և անկալի-
 քի իր քաղցրահնչիւն երգը:

Բայց տե՛ս որ, կանոնուար և հանգարտ կենցա-
 ղին մէջտեղ, յանկարծօրէն կանացի գէմք մը երեւած
 կ'ելլէր և բանաստեղծին Մուսան, որ այդ տեղին
 միակնծան թագուկին և տիրուկին էր մինչև այն ու-
 տեն, այդ բնակարանին մէջ անոր մուտքը տեսածին
 պէս, հեղնաբար ասքի կ'ելլէր և տեղը հաւատար նս-
 րեկին, որուն մէջ սոսխուկի մը կը գուշակէր:

Ռոսուլֆ վայրկեան մը կը վարանէր Մուսային
 աւջեւ, որուն սուղամ տկնարկը «կեցի՛ր» կ'ըսէր
 կարծես, մինչ իրական շարժուածք մը օտարականին
 կ'ըսէր՝ «եկ՛ւր»:

Եւ ի՞նչպէս ներս չառնել իր քով եկող չքնազագեղ

այդ ետեղ, որ իր արշալոյսին մէջ փթթող գեղեցիկութեան մը բոլոր հրապոյրներովը զինուած կը մերձեւոր իրեն:

Բնքուշ բերան և վարդահարմիր շրթներ, որ կը խօսին անկեղծիկ և դեղեցկայանզուզն լեզու մը, փառաքուշ խօսակցներով մեծայայտ, ի՞նչպէս ձեռք չը սալ այդ կողուտակ երակներով շուշանթայր թաթիկին, որ դեղի իրեն կ'երկննայ գգուալից, ի՞նչպէս «կորիք գնա՛» ըսել այդ ծողկաբայր սասնուկ թաթիկներու, որոնց ներկայութիւնը զուարթութեան և թարմութեան բայրով մը սունը կ'անուշահոտէր, և որ յետոյ, գողար կերպով յուզուած, փորձութեան շարժութիւնը կ'երգէր:

Իր հրացայտ և լուսաշող աչքերովը, ան այնքան անուշ կերպով կ'ըսէր «Ես սէրն եմ» և շրթներովը որոնց վրայ համբայրը կը փթթէր, «ես կեչառնքն եմ» և իր ամբողջ մարմնովը բերջանկութիւնն եմ» որ Ռօսօլֆ չէր գիտնար այս ամէնուն: Աօկէ զամ, վերջ ի վերջոյ, այդ մասաղասի կինը կենդանի և իրական բանաստեղծութիւնը չէ՛ր միթէ, եւ միթէ անոր չէ՛ր պարտեր իր ամէնէն թարմաշնորհ ներշնչումները:

Ան չէ՛ր որ ստէպ վարժեցուցած էր զինքը անանկ խանգովասութիւններու, որ զինքը ա՛յնքան վերացնէին խոհանքներու եթերին մէջ. ուրկէ երկրային բաները աչքին չէին երեւոր:

Եթէ անոր երեսէն շատ սասուպած էր, միթէ այդ սասուպանքը անոր պարզեւած անհուն երանութիւններուն քուսութիւնը չէ՛ր, սովորական վրիժասուութիւնը չէ՛ր այդ մայրկային ճակատագրին, որ կը խօսանէ կասարեալ երջանկութիւնը, իբրեւ թէ ամբարշտութիւն մը կզած ըլլար անիկա:

Եթէ քրիստոնէական վարդապետութիւնը կը ներէ անոնց որ շատ սիրեցին, անոր համար է որ այդ:

պիտիները շատ սասուպած են և եեկրային սարժանքը սասուածեղէն կարիք մը կ'ըլլայ, պայմանու որ արցունքներու մէջ արբագործուած ըլլայ ան:

Ինչպէս որ մարդ կը գինալեայ թասամած վարդերու բայրը հասու ջտալով, այնպէս ալ Ռօսօլֆ կըրկին կ'արբենար մաքովը վերապելով իր երբեմնի կեանքը, ուր ամէն որ հեռը նոր կղերգ մը, ակարկու սասմ մը, արասուց կասակերգութիւն մը կը բերէր:

Տարակայ սիրելիին համար իր ունեցած սարժանակ սիրոյն բոլոր փուկերը միաքը կուգային, մեղբալուածի շրջանէն սկսեալ մինչեւ ընտանեկան վերջին կշտամբանքները, որ իրենց հաւակ յետին խաղաղութիւնը բերած էին:

Միաքը կը բերէր իր նախկին բարեկամակրին բանեցուցած խոմամանկ վարպետութիւններուն ցուցակը և անոր բոլոր լիտիականութիւնները բերնուց կը կրկնէր հասիկ հասիկ:

Բալէ ի վեր անոր շրջիւր կը տեսնէր իրենց խեղճակ յարկին մէջ, քթին սահէն երգելով «Աննէթ»ը: Եւ միեւնոյն անփոյթ եզանակով, անոր դէլ օրերու համակերպիւր:

Եւ ուր ուրեմն կը յանգէր սա մասմամն թէ սիրոյ մէջ բանականութիւնը միշտ կը սփալի: Եւ արգարեւ, ձեռքը ի՞նչ էր անցած:

Միմիկ հեռ կենակցած սասնը անիկա զինքը կը խորէր, սա սասնկ էր. բայց սակայն եթէ սասնկ ըլլալը գիտէր, նորէն իրն էր յանցանքը, որովհետեւ հոգին կը հոնէր խորուած ըլլալը իմանալով, որովհետեւ մամանակը կը կարոնցներ՝ սպասոյցներու ետեւէն դարձանակ սպասելով և որովհետեւ ինքն իր ձեռքով կը օրէր դաշայնները, զորս սրտին մէջ կը խօթէր ետեւէն:

Եւ յետոյ Միմի բուսկանին ճարպիկ չէ՞ր միթե՞ չ
հարկին իրեն, ապացուցանելու թէ ինքն ի-հ էր
խորուզը:

Սա ու կար որ որո՞ւն հետ լղիկը կը խո-
բէր:

Յաճախ շուր մը եւ կամ գլխարկի մը հետ, իրե-
բու հետ եւ ոչ թէ մարգերու:

Իր բարեկամակիէն բաժնուելով՝ յաւաստած ան-
գորբութիւնը եւ հանգիստը գառ՞ծ էր, անոր սեկ-
նելէն ետքը:

Ո՛չ, աւա՛ղ:

Տուներն մէջ եթէ պահած բան մը կար, ան ու
Միմին էր: Առանձնով իր թախիծը կրնար զեղուլ, կըր-
նար լուսանքներով փրփրիլ. կրնար ցուցադրել առ-
ապանքները եւ գուժը շարժել այդ սաստկանքները
իրեն պատճառովին:

Մինչդեռ հիմա իր վիշտը սասնձնակա՞ն էր, նա
խանձը՝ մուկանութիւն եղած էր, վասն զի սասնձով
գանձ կրնար. կասկածներ սւնեցած սասնը, արգելել
Միմիի գուրմ ելլել, զայն քովը վար գնել, իր ար-
բայթին սակ պահել:

Հիմա, սակայն, փողոցին մէջ կը հանգիպէր ու-
նոր, նոր բարեկամին թեւը մտած, եւ հարկ կ'ըլլար
որ ինքը երեսը դարձնէ՝ թող սալու համար որ ան
անցնի, երջանիկ անշուշտ, եւ դէպի կեշտանքը օսու-
բարով:

Այս սզորմելի կեանքը երեք չորս ամիս անկեց:
Կամաց կամաց հանգարաթիլ սկսու:

Մարտէլ, որ Միւղէթը մասնալու համար երկու
ճամբորդութիւն մը կատարած էր, Բարիզ վերագոր-
ձու եւ նորէն բնակութիւն հաստատեց Ռոսուֆին հետ:
Մէկը միւսովը կը միմիթացէր:

Օր մը, կիրակի էր, Լիւքսեմպուրի մէջէն ան-

ցած սասնը, Ռոսուֆի հանգիպեցու Միմիին, որ ոչ-
քառու արգուզարգ մը կը կրէր:

Պարտճանդէս կ'երթար:

Գլխովը նշան 'ը ըբու Ռոսուֆին, որուն այս
վերջինը բարեկով մը պատասխանեց:

Այս հանգիպումը թունդ հանեց բանաստեղծին
օրբուր, բայց այս յուզմանքը սովորականէն նուազ
սասնիկ եղու:

Քիչ մը սասն եւս պատեցու Լիւքսեմպուրի պոր-
տեղին մէջ, եւ անկէ շրտակ սուն եկու:

Երբ Մարտէլ գիշերս սուն դարձու, անու որ
Ռոսուֆի նստեր կ'աշխատի.

— Ազ ի՞նչ է, ըբու Մարտէլ անոր սուին վրայ
հակելով, կ'աշխատիս հէ՞... սասնուա՛ր:

— Այո՛, ը. աւ Ռոսուֆի խնդագին: Կարծեմ թէ
պզտիկ ճճին սակուին չէ սասկած բուրսովին: Քանի
մը ժամէ ի վեր որ հոս եմ, հին օրերու խանգո նս-
բէն գառայ. Միմին անայ, գիտե՞ս:

— Իրո՞ւ, ըբու Մարտէլ վրագոված, է՛յ, ի՞նչ ը-
րիք, նայինք:

— Մի՛ վախնար, յարեց Ռոսուֆի, մինակ մէկը-
մէկ բարեկեցինք, անկէն անգին չանցանք:

— Ըսածդ իրո՞ւ է, ըբու Մարտէլ:

— Շատ իրու: Ա՛լ մէջերնիս ամէն բան վերջու-
ցած է, կ'զգամ սոիկո. բայց եթէ կարենամ սասջ-
ուան պէս աշխատիլ, ամէն բան կը ներեմ իրեն,

— Եթէ ըսածդ ճիշդ է, աւելցուց Մարտէլ, որ
Ռոսուֆի գրած սասնուարը կրցած էր աչքին պոչու-
ղը կարգուլ, ինչո՞ւ սասնուարներ կը գրեո անոր
համար:

— Աւա՛ղ, պատասխանեց Ռոսուֆի, բանաստեղ-
ծութիւնը կ'ուղեմ որ իմ ըլլայ, ո՛ւր որ ուլ գը-
նուի:

Այդ պղծիկ քերթուածին վըսյ ութ օր աշխու-
տեցու:

Աւարածին պէս եկաւ դրածը կարգաց Մարտե-
լին, որ փութաց զգոցած գոհունակութիւնը յայտ-
նել բանաստեղծին, սրուն խրատեց այլուպէս օգտուիլ
վրան եկած եռանդէն:

— Որովհետեւ, գիտել ասուաւ, չէր արժեք որ
Միմիէն բաժնուէիր, եթէ միտքդ անօր սասուերին
հետ ազրի էր: Ասկէ զատ, ըսու ժպտելով, փոխու-
նակ սարիչները խրատելու, անելի լու կ'ըլլար որ ե-
զիս խրատէի, վասն զի սիրաս Միւզէթով լեֆ լեցուն
է: Ի՞նչ ընենք, թերեւս մինչեւ վերջը սասնկ լիջու-
ած արարածներու համար խելք թաղնող երիտա-
սարդներ չմտնք:

— Աւա՛ղ սակայն, պատասխանեց Ռոսուլֆ, պէտք
չէ Վորթի գնա՛ն ըսել երիտասարդութեան:

— Իբրև ես, ըսու Մարտել, օրեր կան սակայն
որ խելքը գլուխը ձերակ մը ըլլալ կ'ուզեմք, կանաչի
զգոմ, շատ մը չքանչաններով պատուուած և այ-
լորհիւ բոլոր Միւզէթներէն զգուած: Սասանան
թո՛ղ հոգիս անէ եթէ անոնց քով վերագտնամ:
Նւ գո՛ւն, յորեց արթիւթը խնդալով, պիտի սզէի՛ր
վաթսուն տարու ըլլալ:

— Այսօր, պատասխանեց Ռոսուլֆ, վաթսուն
Փրանքը անելի գործիս հուզար:

Ինչ օր ետքը, Միմի՛ երիտասարդ գերկոմս Բո-
լին հետ արձարան մը ժամ ըլլալով, գրօկան կան-
գէս մը բացուաւ, ուր Ռոսուլֆի՛ իրեն համար յօրինած
սասնուարը ապուած էր:

— Նա՛, բացագոնչեց նախ խնդալով, նորէն սի-
րահան՝ Ռոսուլֆը որ միտս հուտե լրագիրներու մէջ:

Բայց երբ սասնուար հասուածը կարգաց լմնացուց:

պահ մը լուս և երազուն մնաց: Բոլ գերկոմսը գու-
շտակելով որ Ռոսուլֆի վրայ կը ժամէ, շնաց զբու-
ցնել Միմին,

— Ինչի զայդ մը աղուար օղ պիտի անենմ, ը-
սու:

— Սասկ օւնիւ եղեր գուն, կա՛:

— Իտալիան յարգէ գեղեցիկ գլխարկ մըն ալ,
չարուհակեց Բոլ գերկոմսը:

— Չեմ ուզեր, ըսու Միմի, եթէ ինծի կ'ուզե-
հաճոյք պատճառել, ասիկա ծախու ա՛ս:

Նւ ցոյց ասուաւ պրակը, սրուն մէջ Ռոսուլֆի գը-
բած սասնուար քերթուածը կարգոցած էր:

— Ատար համար սասկ չունիմ, վրայ բերու
գերկոմսը բարկոցոս:

— Շատ աղէկ, պատասխանեց Միմի սասնօրէն:
Նս ինքս պիտի գնեմ, իմ վասակելիք սասկովս: Նւ
արդէն անելի աղէկ է որ քու սասկովդ չըլլայ:

Նւ երկու օր Միմի կրկին ձեռք սուս Որ նախ-
կին կեղծ ծագիկ շինելու արհեստը, սւր պրակը գնե-
լու չափ գրամ շահեցու:

Բանաստեղծութիւնը գոց ըբու և գերկոմս Բոլը
կառկեցնելու համար օրն ի բուն այդ քերթուածը
կ'արտասանէր բարեկամներուն առջեւ:

Ահաւասիկ այդ քերթուածի սագրէն քանի մը
նմայններ:

Այն միջոցին որ միտք ըբի սիրուկի մը անննալ,
ձիւղ այդ օրը մեր քայլերը հանդիպեցան իրարու:
Նս ձեռքերուդ մէջ գրի կեանքս ու սիրաս սիրակալ
Նւ քեզ բօի—թող որ ըլլան սասնք քեզի խնկարհու:
Բայց գուն, անա՛ղ, ինծի հանգէղ գոնուկցոր շատ
անգութ,

Ձեռքերովդ կատար կատար ըբի կեանքս ու հոգիս,

Եւ օրօրիս խորագիւնեցաւ, զերգ ազգի, ի՛նչ օգու

Սենեակս եղաւ գերեզման
Ուր բեկօրները թաղուեցան
Ջրեղ պաշտօղ իմ սրտիս...

✱

Դեհտեժերի քանակնորոն էր:

Այդ իրիկունը Րուսնողներու թողը արասուզօր
կերպարանք ժը սուծ էր:

Երեկոյեան ժամը չարէն սկսեալ՝ Աւանդի դրած
ժասան գրասենեակները, հնաժամուներու ինչպէս
նաև ձեռքէ զիրք ծախողներու կրպակները լեցուած
էին մեծագոյ, ազմկայօյզ բողմութիւնով ժը, ո՛ր
ժութը կտրելուն պէս կը թուժէ երչիկ և խորոված
ծախողներու և նպարովածուներու խանութներէն
ներս:

Սանաւթաւներու սանչերը, եթէ Պրիտէի պէս
կարիւր թեւ և կարիւր ձեռք ու սեննային, չպիտի
բուէին ծառայելու համար յանախարհներուն, որ ի-
րարու ձեռքէ կը խլէին սուսկներու մթերքները:
Հացազանուներուն գրան սաջեւ կորգու շարուած
կ'ապուէին, ինչպէս կ'ընեն սովի օրերուն:

Գինեպանները երեք այգեկութքի արասգրանքը
կը քչէին և ճարասար վիճակագիր մը դժուարու պիտի
կրնար չչգել Տօֆին փողօցի հաշակաւոր Պօրէի խո-
նութին մէջ ծախուած ճժանպօններու և երչիկներու
քանակը:

Մինակ այդ իրիկունը, Բըրթէն պապան Բըթի
Բէն հօշեցեալ՝ կարագով պարասուած իր նշանա՞
ւոր կարհանգոհներէն ասանեւութը ազգարութիւն
ազուսց:

Գիշերն մաբողջ ժխորաձայն պասչուաքներ գուրս
կը պոսթիային պանգոհներէ և աւանբէ, օրօնց պո-
սուկանները լայեբու մէջ կը շողշողային և թաղին
մէջ ասնովածուսի մթնալարս մը կը օրբէր:

Ջորթօնքի հնամենի հանգիսուարութիւնը կը
ասնէին սմէն սեղ:

Այդ իրիկունը, ժամը ասանին ասանները, Մար-
տէլ և Ռոսուլֆ աւաններնին կ'երթային, սիրտերնին
կարած:

Տօֆին փողօցէն երբ կ'անցնէին նպարովածու
երչիկովածուսի մը խանութին մէջ խանուած սեծ բող-
մութիւն մը նշմարեցին և վայրկեան մը կանգ առին
ազգեկփեղկին սաջեւ, պօրթօկան նարարձակ ար-
ասգրութիւններուն ի տես:

Երկու այդ Պօկեմները՝ իրենց այդ հոգեպիչ նայ-
ուածքին ասան, կը նմանէին՝ սպանիական վէպի մը
մէջի մարգուն, որ ժամպօններու վրայ ոչք պաքս-
ցուցածին պէս, անոնց իւղերը ինքնիրեննին կը հաս-
լէին:

— Ասոր անունը թայլով խճողուած հնդկաու-
է, կ'ըսէր Մարտէլ, մասին ծայրովը ցոյց ասլով
հաւեղէնի բորձը դասուն պասիանող օքանչելի փեա-
րուար մը, որուն թափանցիկ և վարգոկարմիր վերս
նամարթին առկէն՝ կը խննդար օր տեսուէին Եե-
սիկօրեան խլուկներ, օրօնցմով լեցուած էր փօրը:
Ես ամզարիշտ մարգեր տեսած եմ օր ասիկա կուտան
ասանց սաջին ծուեր իջնելու, սուկցուց նկարիչը,
հնդկաուէին վրայ նետելով ահնարիներ, օր կարող
էին զայն խորովելու:

— Սա աղաճարակ օչխարի համեստ ձուանին ի՛նչ
կ'ըսեա, յարեց Ռոսուլֆ: Աս ի՛նչ աղուար ու գոյն սու-
նի, կարծեա ժուսասուսի մէկ նկարին մէջի երչիկով-
ձուսի մը խանութին ճանկերէն նոր վար են աւեր:

Այս ճուշտը աստուածներու սիրտիան կերտուարն է, ինչպէս նաև կնքամորս՝ Տիկին Շանալիէինը:

— Գիչ մըն ալ աս ձուկերուն նայէ՛, շարունակեց Մարտիլ, կարմրաթուայեք թմածունչիւով, շրտուաններու ցեղին ամէնէն յաջողակ լուզարդներն են ասոնք:

Այս մանրկէկ կենդանիները, որ աս է յուսահետաւթիւն օւնենալու կերպարանք չունին. կրնային սակայն եկամուտներ գիզել՝ քաջութեան փորձերու ներկայացումներ արքայիւով:

Երեւակայէ՛ սր, ասոնք կրնան վերէն վար սուղորդ յարձանուտ մը վեր ելլել այսքան գիւրուսթեամբ արքան մենք պիտի ընգունէինք հրուէր մը ձաշի և կամ երկու ձաշի:

Գիչ էր մնաղեր որ օր մը անոնցմէ մէկ կտարն կամը ասնէի... ասենք:

— Գիչ մը անգին ալ, աս կոնածակ սակեգոյն պուզներուն նայէ՛, օրոնց անբեւաղարը վայրենիներու թաւրեղէ կազմուած դիւաշարի մը կը նմանի, ասոնց անունը՝ անանաս է: Այրեցեալ դօտիին բնակիչներուն գեանախնձորն է ասիկա:

— Ինչո՞ւ պէտք, պատասխանեց Մարտիլ, պըսուզներու մէջ ամէնէն շատ սիրածս... կովս մտի կտար մըն է, օրինակի կամար, սօթի պէս թափանցիկ դոգոգոպսօսով աս ժանգօնը և կամ ժանգօնիկը:

— Իրաւունք սնիւր, վրայ բերու Ռոտուլֆ, ժանգօնը մարգոս բարեկամն է, երբ կտար սը կ'օւնենայ ասիկէ: Այսուկանգերձ աս փափօնին ալ չէ՛ չպիտի ըսէի:

— Ստանկ ըլլալուն վրայ բնու կտակած չունիմ, փափօնը թագակիր զլուիներու օւտիլքն է:

Ճամբան դօցած ասեննին, երբ կանգիպեցան շուարթ թափօրներու որ տուններին կ'երթային Մօ-

միւտը, Պաքիւսը: Գօմիւտը և բայր ճիւտով վերջածոց սրկրածով շտտուածները ասնելու, մէկը միւտին կարցուց թէ ո՞վ էր այն պարան կամաչը, սրուն կերտուամբ կը ասնէին պարէններու ասանկ մեծաքանակ պաշարով:

Էն ասաջ Մարտիլին միաքը ինչու օրուան թըւակօնը և ասնը:

- Այսօր Չարթօնք է, ըսաւ:
- Անցեալ ասուան մեր Չարթօնքը մի՞տքդ է:
- Այո՛, Մօմիտի օրձարանին մէջ ասնածնիւ, սրուն ծախքը Պարպըմիւշը գրպանէն ցնծաց: Երբեք ես մօքէս չէի կրնար անցընել թէ Ֆիմիի պէս նըրբակողմ կին մը այդքան երջիկներ կրնար ներս թըլումել:

— Ի՞նչ դժբախտութիւն է Մօմիտի այլ եւս մեղներս շտանելը...:

- Աւա՛ղ, ըսաւ Մարտիլ, արեցոյցները իրաբու կը յաջօրդն, բայց չեն նմանիր իրարու: ☐
- Միրոգ չուզե՛ր արդեօք այսօր ալ Չարթօնքը ասնել, հալցուց Ռոտուլֆ:
- Որ... կեա և ինչօ՞վ, պատասխանեց նկարիչը:
- Ինծի կեա, դեա ի՞նչ կ'ուզեա:
- Բայց զրամբ ո՞ւր է:
- Գիչ մը սպասէ օրտեղ, ըսաւ Ռոտուլֆ, ես հիմա ներս պիտի մանեմ այս սրձարանէն, սըր թուզթիւզացող բարեկամներ օւնիմ, բախտէն նպատասուտեալներուն մէկէն քանի մը ֆրանք փոխ պիտի սուզեմ և պէտք եղածը պիտի բերեմ քեզի, ասարելուտ մը և խաղի ափայտ մը գինիով թըջելու կամար:

— Գնա՛ սուրհմն, ըսաւ Մարտիլ, ասանկ շտնաղց մը օւնիմ ւր... ես հաս կը սպասեմ քեզի:

Ռոտուլֆ ներս մտաւ օրձարանէն, սըր ծանօթներ օւնէր: Պարտին մէկը որ ասս ձեռք ճուլլեօգձի մէջ երեք հարիւր ֆրանք կը շտկէր, մեծ հաճոյքով երկու

Ֆրանքնոց մը փոխ առաւ բանաստեղծին, այդ գրածը ծրարած՝ խոսու որանեղութեան մը մէջ զօրջբախտ աստեղծին սենչը կուտայ մարգուտ: Խաղածովէն ուրիշ ասեմն և կամ այլուր, թերեւս յօտարէր սիրով քառասուն ֆրանք աւրու:

— Ի՞նչ ըրիր, հարցուց Մաստէլ, իբր Ռոստօլֆի գուրո ելլելը տեսու:

— Ահաւասիկ «նուտի»ն, ըսու բանաստեղծը ձեռքի գրամը ցայց աւրով:

— Պատուիկ մը և կաթիլ մը, վրայ բերու Մարտէլ:

Այդ համեա գումարով սահայն, միջոցը գտան հաց, գինի, խոզենի, ծխոխոտ, մամ և անուխ սենե- նաւու:

Պանդակ վերագործան, ուր երկուքն ալ զոտ զոտ սենեակներու մէջ կը բնակէին: Մարտէլի [տենեակը, որ միտնգամայն իբրեւ ոչխոտանոց կը ծառայէր իրեն, երկու սենեակներէն աւելի ընդարձակը ըլլաւուն, զայն ընտրեցին իբրեւ խնջոյքի սրահ և երկու բարեկամները միտակող տեսն իրենց մտերմ- կան հացիերայթին պատրաստութիւնները:

Բայց զգտիկ սեղանը, որ քովիկը գրուած էր վաւարանին, սրուն մէջ գէ: տեսակէ փայտի մը կռու- զերը, առանց ջերմութեան և առանց բացի կը սպասէին այդ սեղանին շուրջը, բացի երկու բարեկամներէն, եկու սպա նու մեղմաղձոտ կոչնապանի մը յայ- տացած անցեալին ւարուկանը:

Գտնէ ժամ մը, անխօսիկ և մտախօս մնացին եր- կուքն ալ անշուշտ միեւնոյն գողտփորով մտաղբով և ջանաւով աստեղ ըլլալին յայտնի չընել:

Առաջ Մարտէլը եղու լուսթիւնը խոզը:

— Ինձի նայէ՛, ըսու Ռոստօլֆին, մենք աստեղ խոզը չտուինք:

— Ի՞նչ ըսելի կ'ուզես, ըսու Ռոստօլֆ:

— Ո՛հ, Աստուած իմ, ինձի հետ կեղծելու ելաք հիմա ալ, գուն կը մտածես այն բանին վրայ, զոր պէտք է մտնուլ. ես ալ քեզի պէտ կ'ընեմ կոր, ի՞նչ մեղքս պահեմ, ինչպէ՛ս ւարանում:

— Է՛յ, ի՞նչ ընելու է:

— Աւասիկ պէտք է որ ասիկա վերջին անգամը ըլլայ: Կրողը ասնի այն յիշատակները որ ւարուած գտնել հուտան դիմին և դմեղ կը փրկեցնեն, երբ բոլոր ոչխորի կ'ըրօնու: Ա՛լ կը բուս, ուրիշ բանի վրայ մտածենք և ասիկա վերջին անգամը թող ըլլայ:

— Միշտ աստեղ կ'ըսենք, սահայն նորէն... ը: սու Ռոստօլֆ կրկին խոզմուկներուն մէջ խորասուղ- սելով:

— Եւ սահայն, կը գտնանք կը գտնանք ու գործեալ հոն ենք, յարեց Մարտէլ: Ասոր ալ պատ- ճառը սա է որ, փոխանակ վճառկանորէն մտնաւու, կ'ընենք չենք ըներ ամենէն փուճ, ամենէն չնչին բաներէն պատրուակ մը կ'ստեղծենք յիշատակները վերահոչելու համար:

Ասոր պատճառը մանաւանդ սա է որ մենք կը յամուտինք սպրիւլ այն միջավայրին մէջ, ուր կ'աղ- րին այդ ջրթիկները և որու մէջ անոնք այնքան աստեղանք կը պատճառեն մեզի: Սովորութեան մը դերիններն ենք մենք, քան ասփանքի մը:

Այս դերութիւնն է որ ջախջախելու ենք և կամ խոյտասակ ու ամօթարեր դերութեան մը մէջ պիտի քնացնենք մենք զմեզ: Օ՛ն ուրեմն, անցեալը անցած է, պէտք է խորտակենք այն կապերը, որ դմեղ տնոր կը յարեն. հնչած է այլ եւս մեզի համար այն ժամը որ պէտք է յառջ երթանք առանց մեր ետին նայե- լու: Ալ մեր երիտասարդութեան անկողութեան և աստեղերութեան ասենք անու:

Այս ամէնը յղուար բաներ են և մարդս կրնայ
 անոնցմէ վիզատանութիւն մը յորինել, բայց ի՞նչ
 սիրաբանութիւններու այս կատակերգութիւնը, [պո-
 բոսկ անղը անցուած օրերու այս վառնու՛մը՝ շատ-
 լութեամբ մը որ յատուկ է այն մարդոց որ կը կար-
 ծեն թէ յաւիտենականութիւն մը ունին մօթելիք,
 այս ամէնը պէտք է որ վերջ մը, վախճան մը ունե-
 նան.

Ասանց այլ անելու որ ուրիշները մեզ արհա-
 մարհեն և որ արհամարհենք մենք զմեզ, այլևս կա-
 րելի չէ որ մենք շարունակենք աւելի երկար ասեն,
 ազրիլ ընկերութենէ և կեանքէ գրեթէ անջատ. Բան-
 զի մեր վարածը կեանք է և բարձրու այս անկա-
 խութիւնը. և ապահարկը՝ օրսնց վրայ այսքան կը
 պարծենանք այսքան մեծամիտ կերպով, շատ գուղ-
 նաքեայ առուելութիւններ չե՞ն միթէ:

Ճշմարիտ անկախութիւնը, բուն իրակ ազատու-
 թիւնը՝ ուրիշներէ կախում չունենալով, ինքզինքը
 ապրեցնելն է: Մենք ասո՞նկ ենք: Ո՛չ: Չեւանած
 շլթիկդ օրուն անունը կինդ վայրկեան իրակ չգիտի
 ուղէինք կրնի. մեր ծագրաբանութիւններուն վրէժը
 կը լուծէ և մեր անըրը կը գտնայ այն օրը որ կը
 չիմենք իրեն կինդ ֆրանքնօցի մը համար, զոր վախ
 կուտայ մեզի երեք հարիւր ֆրանքի հնարագէտ խո-
 բոմանկութիւն և ստորնութիւն մեզի վառնել աս-
 լէն ետքը.

Եթէ ինձի հարցնելու ըլլատ, ես չափօնց զգուած
 եմ այդ կեանքէն: Բանաստեղծութիւնը՝ միտակ կեան-
 քի անաստեղծութեան և անկարգութեան մէջ չէ որ
 գոյութիւն ունի և ոչ ալ փոխփոյ ստացուած եր-
 ջանկութեան, հաղիւ մօտի մը կեանքը ունեցող սե-
 բերուն և կամ մէկը՝ զի թէ շատ այլանգակ մեր ըմ-
 բոստացումին հանդէպ նախապաշարումներու, օրսնք

յաւիտենապէս արթնարթի գերագոյն աները և վե-
 հապեաները պիտի մնան:

Աւելի գիւրիւն է արքայական համաստեղութիւն
 մը սոսկալի, քան սովորութիւն մը, նայն իրակ եթէ
 ծագրալից է այդ սովորութիւնը.

Տաղանդ ունենալու համար չի բուեր որ աս-
 մասուան բալթօ մը կազմինք Դեկտեմբեր ամսուն
 մէջ: Մարդս բանաստեղծ կամ բուն արուեստագէտ
 կրնայ ըլլալ՝ գողկըրը սոք գահելով և օրը երեք ան-
 դամ կերպիւր ստակով: Ինչ որ ըսեն և ինչ որ ալ
 ընեն, եթէ կ'ուզենք բան մը ըլլալ, պէտք է միշտ
 ամէն մարդու գոցած համբայէն ընթանանք:

Այս խօսքերս գուցէ քեզ կը զարմացնեն, ընկեր
 Ռոստիֆ, թերևս ըսեա թէ պարզած խօսքերս են որ
 կը սոսկալեմ կոր, զիս գլխէ Նլուծ պիտի նկատեա,
 սակայն գիտցիր որ ըսածս իմ աննենդ կամքիս օր-
 սայայտութիւնն է:

Ասանց իմ գիտնալուս, իմ մէջոյ յամբահոս և
 փրկուէս այլակերպութիւն մը անդի ունեցեր է.
 մաքիս մէջ ներս է մտեր բանականութիւնը, խորս
 սակամար, եթէ կ'ուզես, և հաղասակ կամքիս գուցէ.
 բայց վերջապէս մասու ներսիդիս և ինձի հաստատեց
 թէ գէշ համբուն մէջ կը գտնուէի և անոր մէջ յա-
 բասեակը թէ ծիծաղելի և թէ վառնգուար բան էր:
 Եւ ասուգիւ, ինչ պիտի ըլլայ մեր վերջը եթէ այս
 միօրինակ և անօգուս թափաստական կեանքը շարու-
 նակելու ըլլանք:

Մեր երեսուն տարեկանին եզրըը պիտի հաս-
 նինք աննչան, անծանօթ, կղզիացած, ամէն բանէ և
 մենք մենէ զգուած, յոփրացած, նախանձով լեց-
 ուած հանդէպ ամէն անոնց օրսնք նպատակի մը կը
 հասնին, օրով մենք ապրելու համար պէտք է որ
 գիմենք մտկարուծութեան ամօթալից միջոցներու:

մի կործանք թէ քեզ ահարեկեւ իսկ համար է որ յաս-
կապէս աչքիդ առջեւ կը գնեմ այս քմաշունկար պատ-
կերը:

Ես ապագան սիւթեմականորէն սեւ չեմ տես-
ներ. բայց տեսած ապագա վարդապոյն ալ չէ սո-
կայն. ես ճիշդ կը տեսնեմ: Մինչեւ հիմա մեր վարած
կեանքը. հարկադրած էր վրանիս, չքաւորութիւնը
ունէինք իբրեւ արդարացում:

Սակայն հիմա այլ եւս չենք կրնար արդարանալ,
և եթէ այսուհետեւ մտէն մարդու պէս չապրինք, ա-
տիկա կամովին դրած պիտի ըլլանք. քանզի այն ար-
գելիչ խաչընդամենը օրօնց դէմ պէտք էր որ մտքա-
ունէինք, այսօր այլ եւս գոյութիւն չունին:

— Իրա՞ւ ըօրիք, ըսաւ Ռոսուֆ, ի՞նչ ըսել կ'ու-
զես, ի՞նչ բանի համար և ի՞նչ օգուտ ունի
կարգացած շուն քարոզդ:

— Ձիւ շատ օղէկ կը հասկնաս, պատասխանեց
Մարտէլ միեւնոյն լուրջ շեշտով. քիչ մը առաջ, գուն-
ալ ինձի պէս, ասորւած էիր այն յիշատակներէն որ
ափսոսալ կուտային քեզի անցեալ ժամանակներու
վրայ. գուն Միւրիի վրայ կը մտածէիր, ինչպէս ես
Միւրզէթի, գուն ալ ինձի պէս կ'ուզէիր որ սիրուհիդ
քովդ ըլլար. Արդ սերեմն, ես կ'ըսեմ թէ այլ եւս
պէտք չէ որ, ոչ գուն և ո՛չ ալ ես մտածենք այդ
ըթիկներուն վրայ, մենք այսարկ եկած չենք միեւնոյն
այդ գահիկ Մանօններու համար մեր կեանքը զօհե-
լաւ, և թէ Տէհրիէօ ասպետը, որ այնքան գեղանի է,
այնքան իրօպան և այնքան բանաստեղծական ծաղ-
րելի ըլլալէ պիտի է իր երիտասարդութիւնովը և
այն պատրանքներովը զորս կրցած էր անկող պահել:
Բառն ասորու եղած ասեմը կրնայ իր սիրուհւոյն ե-
տեւէն երթալ մինչեւ կղզիները, առանց յանկուցիչ

մէկը ըլլալէ գողբիւլ, բայց քսանեւհինգ ասրեկա-
նին կրնար Մանօնը վաճակ և իրուամբ:

Ի՞նչ կ'ուզես ըսէ, ալ ծերացոնք, հօ՞ս ես, չա-
փաղանց շատ և չափազանց շուտ ապրեցանք, մեր
սիրաբ գերուած է և մինեկ կեղծ հնչիւններ դուրս
կուգան անկէ, մարդ չի կրնար անպատիժ փերպով
երեք ասրի շարունակ Միւրզէթի մը և կամ Միւրիի
մը սիրուհորը եղած ըլլալ:

Ինձի համար, ո՛ր բաւրովին լինող է, և օրով-
հետեւ կ'ուզեմ միանգամ ընդ միշտ և կատարելագոյն
հրաժեշտ առ իր յիշատակներուն, հիմա կրակը պիտի
նետեմ այն ժամը ու մտնը բանեքը, զոր հոս քովս
ձգած է իր դանաղան կոցքերու ասեմն և օրանք կը
կ'օտիպեն զիս անոր վրայ մտածելու երբ ձեռքս
կ'անցնին:

Եւ Մարտէլ, որ սաքի վրայ ելած էր, հեշտագա-
րանի մը գղրօցին մէջէն դնաց սառու պղտիկ սառու-
բասուփ մը, որուն մէջ կը գտնուէին Միւրզէթի յի-
շատակները, թառամեալ ծաղկեփունջ մը, դօտի մը,
ժայպուէնի կասար մը և քանի մը հաս նամակներ:

— Օ՛ն գւրհին, ըսաւ բանաստեղծին, ինձի պէս
ըրէ՛, ընկեր Ռոսուֆ:

— Շատ լաւ, թող այնպէս ըլլայ, բացառանչեց
անիկա, ճիգ մը ընելով, իրաւունք ունիս: Ես ալ
կ'ուզեմ վերջ առ մտայն ձեռքերով աղջկան հետ ու-
նեցած յարաբերութիւններու: Եւ փափրիտիկ կեր-
պով սաքի ելած, դնաց բերու պղտիկ ծրար մը, որ
Միւրիի յիշատակները կը պարունակէր. գրեթէ մտէնն
ալ նմանը անոնց օրօնց ցուցակագրութիւնը կ'ընէր
Մարտէլ լսիկ մնջիկ կերպով:

— Գէշ չըլլա՞ր, մրմաց նկարիչը. Այս գեղօրները
մտրելու վրայ եղող կրակնիս արծարծելու պիտի ծա-
ային:

— Իբու ալ, յարեց Մօսուիֆ, անանկ ցուրտ ժը կ'ընէ կոր կսօ. որ կարող է ճերմակ արջեր ծնցնել:

— Յոռա՛ջ, ըսու Մարտէլ, աւժգիտ կերպով. ե. կուր այրենք: Հօս նայէ՛, անուամիկ Միւզէթի արձակը, որ փօնջի բացին պէս. կը բորբոքի, անիկա խենթ կ'ըլլար փօնջի համար: Յոռա՛ջ, ընկեր Ռօսուիֆ, սւշողրութիւն:

Եւ քանի ժը վայրկեանի մէջ, փօխն ի փօխ և իրարու ետև իրենց երբեմնի խանգոզասանքի մասունքները վաստարանը նետեցին որ պայծառ ու մեծաշաշիւն կերպով կը բորանար:

— Խեղճ Միւզէթ, կ'ըսէր ցած ձայնով Մարտէլ, ձեռքին մէջի վերջին կտորին նայելով:

Թասամեալ ծաղկեփօւնջ մըն էր այդ, գալտի ծաղիկներէ կազուած:

— Խեղճ Միւզէթ, շատ նազելի արջիկ մըն էր և շատ կը սիրէր դիտ. անանկ չէ՞, փճիկ, իր սիրտը ըսած ըլլալու էքզիտ ասիկա, երբ ըսու ծաղիկներդ անոր դասին վրայ էին: Խե՛ղճ փօքրիկ ծաղկեփօւնջ կ'ուզես որ խնայեմ զքեզ, շա՛տ արէկ, այժ՛, սւղածդ կ'ընեն, պայմանաւ որ, դուն անոր վրայ չխօսիս ինձի երբե՛ք, երբե՛ք:

Եւ պահ մը, սւր կը կարծէր թէ Ռօսուիֆը իրեն չէր նայեր, այդ ծաղկեփօւնջը կուրծքին մէջ սահեցուց:

— Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, կարողութեանէս վեր է ասիկա, ըրածս նենդութիւն է, մասանց նկարիչը:

Ռօսուիֆի վրայ գողագողի ակնարկ մը նետած ասանը ասուաւ որ բանասակղճը Միմիի պակասած ասարկաները կրակը նետելէ վերջը ամեղուկ մը, գլբու պանին մէջ կը սահեցնէր Միմիի զիշերուան դգուկը, զայն գուրգուրանքով կամբուրելէ ետքը:

— Ըսելիք չկայ, մաժաց Մարտէլ, ան ալ ինձի չափ է եղեր:

Այն վայրկեանին որ Ռօսուիֆ պակելու համար աննեակ պիտի քաշուէր, Մարտէլի դուռը դարկին թեթե կորուածներով:

— Այո ժամուն՝ ո՛ր սասանան կրնայ հօս դու, ըսու շկարիչը դուռը բանալու երթալով:

Ջարմանքի արագակ մը արձակեց դուռը բացած պահուն:

Եկողը Միմին էր:

Սենեակը մուծին մէջ թողուած ըլլալուն Ռօսուիֆուս ժը չկրցու իր համանուկին ճանչնալ, բայց միայն կին նշմարած ըլլալուն կարծեց թէ բարեկամին սիրային անցուար յաղթանակներէն մէկն էր և խօսակոնուսթիւն սեպեց կամացուկ մը կետանալ:

— Արգեսք արգե՛լք կ'ըլլամ ձեզի, ըսու Միմի որ գրանը չէմին վրայ կեցած էր:

Անոր ձայնը լսածին պէս, Ռօսուիֆ շանթահարուածի պէս օթաթի մը վրայ ինկաւ:

— Բարի երեկոյ, ըսու Միմի անոր ձօսեանալով և սեղմելով անոր ձեռքերը զորս մեքենաբար թող ասուաւ որ բանէ:

— Ո՛ր սասանը քեզ հօս բերու, կարցուց Մարտէլ, և այս ժամուս:

— Շատ կը մօիմ, յարեց Միմի դողողալով, փողոցէն անցած ասինս ձեր ասն մէջ ճրագ ասայ և հակառակ ժամանակը ուշ ըլլալուն, ելայ վեր:

Եւ շարունակ կը սրսփար, ձայնը սասաննի կընչականութիւններ անէր որ Ռօսուիֆի արտին մէջ կը մխտելին դուժարեր մահաղանդի պէս և զայն սղորմ անուգողով մը կը լեղնէին:

Ռօսուիֆ՝ գողագողի կերպով անոր նայեցաւ սւշողրութեամբ: Այլ նա Միմին չէր ան, այլ անոր սւրուականը:

Մարտէլ զոյն չըմբռնէին քովիկը նստեցուց :
Միմի ժպտեցաւ երբ տեսաւ որ աղաւթ բոց մը
ցնծագին կը կաքուէր վառարանին մէջ :

— Ի՞նչ աղաւթ կրակ է, ըսաւ կապուցած
խեղճ թաթիկները կրակին մտեցնելով : Չմտնամ
հարցնելու, պարսն Մարտէլ, գիտէք ինչո՞ւ
ձեր սունը եկայ :

— Խաչոր, չեմ գիտեր, պատասխանեց նկարիչը :

— Եթէ այդպէս է, լարեց Միմի, պարզագէտ
եկած եմ ձեռնէ խնդրելու համար որ ձեր սանը մէջ
տեսնեակ մը գտնէք ինծի : Բնական պոնդուկէտ շիտ
գուրս հանեցին, օրովհետեւ ամառի մարձք մը կը
պարտիմ և չեմ գիտեր ո՞ւր երթամ :

— Չոր ստանայ, ըսաւ Մարտէլ գլուխը ցնցե-
լով, մեր պոնդուկեակներն հետ այս օրերս աղէկ չենք,
և շատ սղբալի բան գիտի ըլլայ մեր յոնձնորարու
թիւնը, իմ խեղճ աղջիկս :

— Ուստի ի՞նչ ընելու եմ, ըսաւ Միմի, ո՞ւր եր-
թալիքս չեմ գիտեր և շուտեր մնացեր եմ :

— Բայց ասիկա ի՞նչպէս կ'ըլլայ, հարցուց Մար-
տէլ, այլ եւս գերկամուսնի չէ՞ք :

— Ո՛հ, Աստուած իմ, ո՞չ, բնաւ երբեք :

— Բայց երբուրնէ՞ ի վեր :

— Ե, հոս ամիս եղաւ :

— Ըսել է, երիտասարդ գերկամուսնի օրրաը հաս-
ցուցիք :

— Ո՛չ, ըսաւ, գաղտնադղի անարկ մը նետելով
Ռոտուլի վրայ որ տեսնակին անկիւնը քաշուած էր :
Դերկամուսնու կեանքը կարճ ըրաւ և ծանր խօսքեր [զրուցեց
վրայօքս յօրինուած ստանուարի մը պատճառաւ :
Հեաը կարճ ըրի և ասի քալեցի : Չէք գիտեր, ի՞նչ
ասակալի կծծի մարգուն մէկն է այդ ձեր
գերկամուսնու ըսածը :

— Չմտնանք որ, օգտնչի արդուգորգեր սուած
էր քեզի, ինչպէս որ տեսայ քեզի հանգիպած օրս :

— Չգեղեք, Աստուածնիդ սիրէք, ըսաւ Միմի,
երեւեկայեցէք որ բալոր սուածները ետ տաւ և իս
մացայ սր լթերս վիճակահանութեան դրեր է վա-
տանաժբաւ հիւրասան մը մէջ, ուր ստէպ կերակուրի
կը սանէր զիս : Թէեւ հարուստ աղուն մէկն է ինք,
բայց իր բալոր հարսութիւնովը հանդերձ ազաւ է
ու կծծի, խնայողական վառելիքայտի մը պէս և
անմիտ ինչպէս կ'ըլլան սագերը :

Չէր ձգեր որ սասնց շուրթի խմեմ գինիս և սւր-
բաթ օրերը պակք բռնել հաւասար ինծի : Կրնա՞ք երե-
ւակայել որ կ'ստիպէր զիս տեւ բուրգէ գուլպայ հագ-
նիլ, այն աւարկութեամբ որ տեսերը նուազ շուտ
կ'ողտասին ճերմակներէն : Դաղափար շունիք թէ ի՞նչ
աստիճան ժլտա էր ան, այնպէս որ ո՞վ հաղիս բե-
րանս բերաւ : Ծոռ իրաւունք ունիմ բոկու թէ քիչ
բան չքաշեցի ձեռքէն :

— Հիմա ի՞նչ վիճակի մէջ գտնուիլդ ի՞նչը գիտէ՞,
հարցուց Մարտէլ :

— Այդ օրէն իվեր չտեսայ զինքը և տեսնել ալ չեմ
ուզեր. պատասխանեց Միմի, վրան մտածածիս պէս,
ծովաթաւ բանուածի նման, սիրտս կը խառնուի :
Աւելի լու ունիմ անօթութենէ մեանիլ, քան ասո
ժորս ուզել իրմէ :

— Բայց, իրժէ բաժնուելէք եաքը, շարունակեց
Մարտէլ, անշուշտ միանակչ չմնացիր :

— Ա՛խ, գոչեց Միմի բարբոքած, կ'երգնում որ
օ՛չ մէկուն հետ էի, պարսն Մարտէլ, ապրելու հա-
մար աշխատեցայ միտակ, ծաղկաչինութեան մէջ, օ-
րովհետեւ գարձ չկար, ուրիշ արհեստի սկսայ : Նկա-
րիչներուն համար իբրեւ «մտէլ» կը ծառայեմ : Արդ-
եօք գուրջ ալ ինծի գարձ չէ՞ք կրնար տալ, անկցուց
զուարթօրէն :

Եւ աչքին ճարագը տեսած ըլլալով յայտնի ըրած
մէկ չարժուճք Ռոսուլֆին սրուն վրայէն ահնարկը չէր
վերցնէր, անոր բարեկամին հետ խօսելով հանդերձ,
Միմի ունեցուց.

— Բայց սխալ չհասկնաք, մինակ գլուխս եւ ձեռ-
քերս են որ կր ցուցադրեմ նկատիչներուն:

— Այս օրերս շատ գործ ունիմ, երկու երեք անգի
տանելիք ունիմ եւ երկու օրէ սասկներս պիտի տան,
երկու օրուան համար միայն է որ պէտք ունիմ բնա-
կորանի մը:

— Չե՞ք ստակ տնցածին պէս, նորէն պան-
դհո պիտի վերագտանամ: Աս ինչ է, ըսու սեղանը
տեսնելով, որուն վրայ տակաւին կը գտնուէին
համեա խնջոյքին պարտաւարձիւնները, որոնց եր-
կու բարեկամները. հազն ձեռք գոցուցած էին, պիտի
ձայնէք:

— Ո՛չ, փորերնիս անօթի չէ, ըսու Մարտէլ:

— Ադ որքա՛ն երջանիկ էք, ըսու Միմի պարզ-
մտութեամբ:

Այս խօսքին վրայ, Ռոսուլֆ զգաց որ սիրած
տառակորէն կը սեղմուէր: Նշան ըրու Մարտէլի եւ այս
վերջինը շա՛ւտ մը հասկցու անոր ինչ ուղեւր:

— Աղէկ որ եկար, ըսու արդիօզը, քանի որ հասե
Միմի, եկուր մեզի հետ դառնիս ուտենք: Ռոսուլֆի
հետ միտք ունէինք Չարթօնքի ձայ մը ընելու, ետքէն
խաչո՛ր. չեմ գիտեր ինչպէ՛ս եղաւ ... ուրիշ բանի
վրայ մտածեցինք:

— Եթէ այդպէս է, աղէկ որ եկայ, ըսու Միմի,
դրեթէ սովորուկ ահնարի մը նետելով սեղանին վրայի
կերակուրներուն: Դեռ չեմ ձայած, համարուկ մը ըսու
Մարտէլի այնքան ցած ձայնով որ հասկնալի չըլլար:
Ռոսուլֆ որ թաշկրնակը կը խածուըտէր հեկեկանքը
զարկու համար.

— Ինչու չեա մտանար, Ռոսուլֆ, ըսու Մարտէլ
բարեկամին, եկուր միտին սեղան նստինք:

— Չեմ ուզեր, ըսու բանասեղծը, իր անկիւնէն:

— Սրդոզեց՞ր հոս գալու, Ռոսուլֆ, հարցուց
անոր Միմի քաղցորէն, հապա ս՛ր կուզէիր որ երթայի:

— Չէ՛, բնու չեմ սրդոզած, Միմի, պատասխանեց
Ռոսուլֆ, մինակ շատ կը ցուրմ քեզի տառնի անոնե-
լուս:

— Յանցանքը ի՞նչ է Ռոսուլֆ, ես գիտ չեմ մեղքնար,
անցեալը անցած է եւ անոր վրայ ինձի պէս դու ալ
մի մտածեր: Այլեւս ի՞մ բարեկամս չեա կրնար ըլ-
լայ, ~~որովհետեւ~~ համանիս եղած ես: Կրնա՞ս,
տնանի չէ՞. Եթէ այդպէս է, երես մի՛ դարձներ ինչ
եւ եկուր սեղան նստէ մեզի հետ:

Ութի ելաւ, բանասեղծին ձեռքէն քայելով
դայն սեղան բերելու համար, բայց խեղճ աղջիկը
այնքան ահար էր որ չը կրցու քայլ մը տանել եւ տ-
թաւին վրայ ինկու կրկին:

— Տօքը թ՛մրեցուց զիս, ըսու: Ութի վրայ չեմ
կրնար կենալ:

— Եկուր նայի՛ք, ըսու Մարտէլ Ռոսուլֆին, ե-
կուր ընկերասիր մեզի:

Բանասեղծը մտեցու սեղանին եւ հետերնին
սկսու ուտել: Միմի շատ զուարթ էր:

Չարարեկ ձայը ուտաւելուն, Մարտէլ ըսու Մի-
մի.

— Մեր ձեռքը չէ, աղջիկս, քեզի տեսնակ մը
արտագրել ալ այս տան մէջ:

— Ըսել է, պէտք է որ ձգեմ երթամ, ըսու Մի-
մի, տօքի ելլել փորձելով:

— Բայց ո՛չ, ո՛չ, դոչեց Մարտէլ, գործս տեսնե-
լու ուրիշ միջոց մը գտայ ես. դուն ի՞մ սենեակիս
մէջ պիտի մնաս, ես ալ Ռոսուլֆին հետ պիտի երթամ
գիշերեմ.

— Չեզի նեղութիւն չպատճառեմ, ըսու Միմի,
բայց տօրիս երկուր չպիտի տեսէ, երկու օր:

— Եթէ այդպէս է, յետոյ ընաւ անկողնոցս ըն-
րած չեա ըլլաւ, դուն հաս սեպէ որ ասնդ մէջն ես,
մենք ալ Ռոսալֆի սենեակը պիտի երթանք պառկե-
լու: Գիշեր բարի, Միմի, անոյ՛ ջուռն կը ժողթեմ:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ, ձեռքը երկնցնելով
Մարտելի և Ռոսալֆի որ իրենց սենեակը կը քաշ-
ուէին:

— Սենեակդ ներսէն կղպել կ'ուզե՞ս, հարցուց
իրեն Մարտելի, երբ գրան կը ժառանգար:

— Ի՛նչ պէ՞տք կայ, ըսաւ Միմի Ռոսալֆին նա-
յելով, ես չեմ վախնար:

Երբ երկու բարեկամները մինեկնին մնացին ք-
ով սենեակին մէջ որ միեւնոյն գաւթակին վրայ կը
գտնուէր, Մարտել խիստ կերպով հարցուց Ռոսալ-
ֆին.

— Հիմա ի՞նչ ընելու միտք ունիս, ըսէ՛ ան-
ոնեմ:

— Բայց, կեղտոյն Ռոսալֆ, ես ալ չեմ գիտեր:

— Օ՛ն, քալէ՛ անոնեմ, մի՛ անոնար, գնա Միմի
գտիր, եթէ այս գիշեր քովը երթամ, հիմա հուրէն ը-
սեմ որ վաղը նորէն պիտի հաշուէք:

— Եթէ վերագործողը Միւղէթը ըլլաւ, պատա-
խանց Մարտելի, կարծեմ ես քաւարդ ժամէ աւելի է
որ արդէն հաս չէի գտնուեր:

— Այդպէ՛ս օւրեմն, ես, ըսաւ Ռոսալֆ, քեզմէ
աւելի քաջութիւն պիտի ունենամ, և անձ՝ կը մնամ
հաս:

— Հիմա մ'ըր որ է կը անոնեմք, ըսաւ Մարտելի
որ արդէն անկողին մասն էր. պիտի գտա պառկի՞ս:

— Անշուշտ պիտի գտն, պատախանց Ռոսալֆ:
Բայց գիշերուան մէջտեղը Մարտել արթնցած ըլ-
լալով, անասաւ որ Ռոսալֆ քովը չէր:

Աստուծոյ գնաց կամացուկ մը զարկաւ Միմիի
գտնուած սենեակին դուռը:

— Մտէ՛ք, ըսաւ Միմի, և Մարտելը անտնելուն
պէս նշանացի խնդրեց որ կամաց խօսի չարթնցնելու
համար Ռոսալֆը որ կը քնանար: Բանասեղծը նըս-
տած թիկնաթաւի մը վրայ, զոր անկողնին ժառանգու-
ցած էր, գլուխը գրած էր Միմիի գլխուն քովի բար-
ձին վրայ:

— Գիշերը ասո՞նկ անցուցիք, հարցուց Մարտելի
զարմացած:

— Այո՛, պատախանց գեւատի կինը:

Ռոսալֆ յանկարծօրէն արթնցաւ և ձեռքը երկն-
ցուց Մարտելին, որ խիստ շահագրգուռած կ'երեւար:

— Նախաճաշի համար երթամ սասի ճարեմ, ըսաւ
Ռոսալֆ, դուն Միմիին քովը կեցիր:

— Ըսէ՛ անոնեմ, հարցուց Մարտելի մանկատի
կնիկան, երբ մինեկնին մնացին, այս գիշեր ի՞նչ ը-
րիք նայինք:

— Նախաճաշի համար երթամ սասի ճարեմ, ը-
սաւ Ռոսալֆ, դուն Միմիին քովը կեցիր:

— Ըսէ՛ անոնեմ, հարցուց Մարտելի մանկատի
կնիկան, երբ միտարին մնացին, այս գիշեր ի՞նչ ըրիք
նայինք:

— Շոտ օխուր բաներ, ըսաւ Միմի, Ռոսալֆ
դիւ միտ կը սիրէ:

— Ասանկ ըլլալը ես ալ գիտեմ:

— Այո՛, բայց դուք զայն ինձմէ հետացնել օւ-
ղեցիք, այդ ըրածնուդ համար չեմ վշտացած ձեզի,
Մարտելի, իրաւունք ունէիք, ես շատ չարիք հաս-
ցուցի այդ օրուն:

— Ի՞նչ դուն սովորին կը սիրե՞ս զինքը:

— Կը սիրե՛մ մի, ըսաւ երկու ձեռքերը քով
քով բերելով, ճիշդ այդ բանն է որ զիս կը շարժարէ:
Հաւատացէք որ հիմա շատ փոխուած եմ, իմ խեղճ
բարեկամս, և ասոր համար շատ ժամանակի պէտք
չունեցայ:

— Ուրեմն, քանի որ ան քեզ կը սիրէ. դուն օր
զինքը, և քանի որ առանց մէկզմէկու չէք կրնար
ուզիլ. եկէք սիրոցէք զերօտին և շունտէք որ այլ
եւս չբաժնուիք իրարմէ:

— Ատիկա անկարելի է, ըսու Միմի:

— Ինչո՞ւ. հարցուց Մարտէլ. թէեւ իրու է թէ
լու կ'ըլլար որ զսասէիք իրարմէ, բայց զիրար
չտեսնելու հարձար մէկզմէկէ հազար մղոն հեռու գրա-
նուելու էք:

— Քիչ տեսնէն, աւելի հեռուն պիտի ըլլամ:

— Հէ՞, ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Ռոտուֆի բան մի՛ ըսէք, ասիկա շատ ցու-
պիտի պատճառէր իրեն, ես պիտի մեկնիմ առ յա-
ւէս:

— Բայց ո՞ւր պիտի երթաս:

— Նայեցէք, ըսու Միմի հեծկլաւալով. քիչ ա-
տեսնէն պիտի մեանիմ, անտեղ չէ՞:

— Այոքան քիչ ժամանակուան մէջ ինձո՞ր ա-
տանկ եղար:

— Ա՛խ, գտառութանեց Միմի, երկու ամօէ ի
վեր քաջածներս եթէ դիտնայիք, չպիտի զարմանա-
յիք բնու. լալով անցուցած գիշերներս, առանց կրա-
կի տեսեակներու մէջ մարմնայո մերկ ցուցադրու-
թիւնը, առած սղորմելի անունդօ, աննցած վիշտերս
և յետոյ, դուք դեռ ամէն բան չէք գիտեր, օւզեցի
ժամկեղծութեամբ անձնատպան ըլլալ, զիս աղաւտեցին
բայց ոչ երկար տեսնի համար, ինչպէս տեսաք:

— Եւ ըսել թէ հիմազուան չափ, երբեք քաջաբան
չեմ եղած:

Բայց բոլոր յանցանքը իմն է, եթէ Ռոտուֆի
հետ մարդու պէս շնորհքով կեցած ըլլայի, հիմա ա-
տանկ չէի ըլլար, խեղճ բարեկամօ, ահա դարձայ նա-
րէն, բայց շատ տեսնի համար չէ, անոր ասիւք վեր-
ջին շրջագրեալը բոլորովին ճերմակ պիտի ըլլայ, իմ

8400/08
3600
3756
708
770
576
4064
1176

Խեղճ Մարտէլ, և անով է որ պիտի թողն զիս:
Չէք գիտեր թէ որքան կը սուսուպիմ, մեանիս գիտ-
նալու...:

Հիւանդ ըլլալու Ռոտուֆը գիտէ, ժամէ մը աւելի
քովս կեցու, առանց բերանը բանալու, երբ այսքան
նրկարցած տեսու թեւերս և սուտերս. անձանոյ գոր-
ձած էր իր Միմին, աւա՛ղ, հայելիս անգամ այլեւս
չի ճանչնար զիս:

Բայց ի՞նչ փայթ, տեսնօք գեղեցիկ էի և ան կը
սիրէր զիս: Ո՛հ, Աստուած իմ, գուցեց երեսը Մարտէ-
լի ձեռքերուն մէջ ծածկելով, իմ խեղճ բարեկամօ,
ինչպէս պիտի բաժնուիմ ձեռնէ և Ռոտուֆէն: Ա՛խ,
Աստուած իմ, և հեղեղանքները ձայնը խեղդեցին:

— Ինձի նայե, Միմի, մի վշտահարիք, դուն պի-
տի բժշկուիս, մինտեղ շատ խնամքի և հոնգութի պէտք
ունիս:

— Ո՛հ օչ, ըսու Միմի. ալ լմնացած եմ, կ'զգամ:
Ա՛լ վրաս այժ չմնաց, երեկ գիշեր երբ հաս եկայ,
ժամէ մը աւելի պէտք աննցայ օտարութենէն ելլե-
լու համար: Եթէ հաս օւրիչ կին մը դանէի, մարդու
պէս պատահանէն գուրս պիտի ելլէի:

Սակայն տեսայ որ ազատ էր քանի որ ալ մէկ-
տեղ չէինք, բայց կը տեսնէ՞ք, Մարտէլ, ես սպասով
էի որ ան տակաւին կը սիրէր զիս: Ասոր համար է
որ, լքու արցունք թփելով, ասոր համար է որ չեմ
օւզեր շուտ մը մեանիլ. բայց ա՛լ յայտ չկայ, հասած
լմնացած եմ:

Սա ալ ըսեմ որ, Մարտէլ, Ռոտուֆը շատ բարի է
այդ պատուական բարեկամը, որ զիս ընդունեց, ի-
րեն այսքան չարիք հասցնելէս ետքը: Ա՛խ, բարին
Աստուածը արգար չէ, քանի որ ժամանակ չի ասր
ինձի մտքնել ալու համար անոր այն վիշտերը
զորս պատճառեցի իրեն: Ներկայ վիճակիս վրայ Ռո-
տուֆը բնու օտարակուսանք չունի:

Ամբողջ գիշերը լուրջ և անցեալին վրայ խօսե-
լով անցուցի՞ք, Ա՛, ի՞նչ օրուր բան է, սիրելի,
իր ետին տեսնել երջանկութիւն մը որուն քօզէն
անցած ենք երբեմն առանց զայն տեսնելու: Կուրծ-
քի՞ մօկ կրակ կը վառի, և երբ մօրմնոյ տնդամ-
ները երշարժեմ, կարծես թէ պիտի կօտորին: Խնդրեմ,
բոա Մարտիրն, առ շրջազգեստ աւար ար վրաս ան-
ցընեմ: Հի՛մ թուղթ պիտի թփեմ, տեսնելու հա-
մար թէ Ռօուֆի մօկ պիտի բերէ՞: Միբոս շա-
կ՛ուզէ քեզի հետ աղար ճաշ մը ընել, ինչպէս կ՛ընէ-
ինք երբեմն, առկէ վնաս չի գար ինձի: Առտուած
չի կրնար եղածէս աւելի հիւանդ ընել զիս: Տեպէ՛ք-
բոա Մարտիրն ձեռքի խաւարդները կարելով, նա՛,
«բիք» ելաւ: Ասիկա մտնուան նշան է, հի՛մ ալ ան
«թրէֆլ» յարեց աւելի զսարթօրէն: Ըտել է, ձեռքեր-
նիս մօկ պիտի անցնի:

Մարտիլ ի՞նչ ըսելը չէր գիտեր, այդ խեղճ աղջկան
պայծառասեռ զառնցանքները իմանալով:

Ժամ մը ետքը Ռօուֆի մօկ եկաւ: Անոր կ՛ընկե-
րանային Շօնար և Կիւթօվ Գօլին: Երաժշտագէտը
ամուսուան բալթօ մը հագած էր: Ռօուֆի գրած փոխ
աւրու համար չուխայէ լաթերը ծախեր էր, երբ իմօ-
ցեր էր թէ Միմի հիւանդ էր: Գօլին ալ իր կողմէ
գացեր իր դէրձերը ծախեր էր: Եթէ իրեն առջարկէին
թև մը և կամ օրունք մը ծախու առնել, սիրով պիտի
յանձն առնէր, քան ձեռքէ հանել իր սիրական դէրձերը:
Բայ Շօնար գիտել աւուած էր թէ բանի մը չէին
կրնար ծառայել իր թևը ու օրունքը:

Միմի ճշնեցու առջուան պէս զուարթ երեւնալ
իր նախկին բարեկամները հիւրընկալելու համար:

— Առջուան չոր աղջիկը չեմ այլևս, բոա մ-
նանց, և Ռօուֆի ներեց ինձի: Եթէ զիս վար դնել
ուզէ, պարտոս եմ փայտօյկեր և մարմօք մը հագ-

նելու. փոյթօ անգամ չէ: Վճարար դիտեմ թէ մե-
տքոր առողջութեանս եր վնասէ, աւելցուց դժնեայ
ժպիտով մը:

Մարտիլ ըրած դիտողութիւններուն վրայ, Ռօ-
ուֆի կանչել աւուած էր իր բարեկամներէն մէկը, ո-
նոր առցած էր իր բժշկական վկայագիրը: Ան էր
որ տեսնօք ինձմած էր մանկամօրդ Ֆրանսիսը: Ե-
կածին պէս, զինքը մինակ թողուցին Միմիի կեա:

Ռօուֆի, օրուն կանթու Մարտիլ իմաց աւուած էր,
որդէն գիտէր թէ ինչ վառնգուար կացութեան մէջ
կը գտնուէր հոմանակին: Բժիշկը Միմին լաւ մը
քննելէ ետքը Ռօուֆին բոա:

— Չօյն հոս չէք կրնար վար դնել: Եթէ հրաջը
մը չպատահի, Միմին կորուած է: Հիւանդանոց
դրկելէ զառ ուրիշ ճար չի կայ: «Բիթիէ» հիւանդա-
նոցին համար նամակ մը պիտի մամ ձեզի, հոն ներ-
քին բժիշկ մը կը ճանչնամ, որ հիւանդը լաւ մը պի-
տի գարժանէ: Եթէ մինչև գարուն գիմանայ, կարելի
է որ զինքը աղտենք, բայց եթէ հոս մնալու ըլլայ,
ուրթ օրէն կը մեռնի:

— Ես երբեք չպիտի կրնամ այս բանը իրեն առ-
ջարկել, բոա Ռօուֆի:

— Ես արդէն ըտ իրեն, պատասխանեց բժիշկը,
ինք ալ հաւանեցու: Վաղը ընդունելութեան մամ-
սօկը կը դրկեմ:

— Միբիլիս, բոա Միմի Ռօուֆին, բժիշկը ի-
րաւունք ունի, գուք հոս չէք կրնար զիս գարմանել:
Ա՛ր. գիտնօս ինչ փոփոք ունիմ հիմա ասրելու,
անանկ մը որ պիտի հաւանէի վերջին օրերս անցընել
մէկ ձեռքս կրակին և միւսը քու ձեռքիդ մէջ: Չիս
տեսնելու պիտի գոս, չէ՞: Եա մի մամօր, զիս
աղէկ պիտի խնամեն, ինչպէս որ այդ երիտասարդը
ինձի բոա: Հիւանդանոցին մէջ վառնակ կը կերցնեն
և տեսնակները միշտ մագ կ՛ըլլան: Չիս գարմանած

առեանքին, դուն ալ սասկ զսասկելու պիտի ոչսասի
 և երբ արեկնամ, պիտի գոմ ձեզի հետ միասին բնա-
 կելու: Հիմա յոյսս շատ մեծ է: Վերագործիս աստու-
 լան պէտ զեզեցկացած պիտի ըլլամ: Առեանք, անգամ
 մըն ալ հիւանդացած եմ, երբ ասկուին քեզ չէի
 ձօնչնար, բայց արգասեցին զի: Թէև իբու է որ
 այդ առեանքը երջանիկ չէի ես, և արեկ կ'ըլլար որ
 մեռնէի: Հիմա որ քեզ գոած եմ և կրնանք հրջանիկ
 ըլլալ, զիս նորէն պիտի բռնկեն, վասնոր հիւանդու-
 թեան դէմ ես զիս պիտի պաշտպանեմ: Ինծի սուած
 բալար լեզի դեզերնին պիտի խմեմ, և եթէ մտեր
 դոյ զիս ասնէ, բանի կերպով ասած պիտի ըլլայ:
 Սա հայելին ասուր նայիմ, կարծիս թէ երեսիս գոյնը
 անդն է եկեր: Այո՛, ըսու հայելին մէջ նայելով-
 անս աստուան պէտ արուար գոյներ սենիմ, և
 ձեռքերս, անս, աստուան պէտ արուար են,
 եկուր անգամ մըն ալ համբուրէ դանոնք, և դիտոր
 որ ասիկա վերջին անգամը չպիտի ըլլայ, ըսողը ես
 եմ, իմ խեղճ բարեկամս, ըսու Ռոսուլֆի զիդը փաթ-
 թուելով:

Հիւանդանոց չգացած օւզեց որ իր Պահիմ բարե-
 կամները հան մնան երեկոյթը միասին անցընելու
 համար: Ինծի խնդարեցէք, ըսու, զուարթութիւնը
 իմ ասողութիւնս է: Ասա դուսմ գլուխ գերկոմսն է
 որ զիս հիւանդացուց, միտքը գրած էր օւղագրու-
 թիւն սովորեցնել ինծի, անքերնուդ ասջև բերէք,
 օւղագրութիւնը ս'ըր անգո կ'օւղէիք որ դնէի: Հագո
 անոր բարեկամները... ան ինչ մարդեր էին. ճշմա-
 րիտ, որին մէջի օրբամարդն էր գերկոմսը: Ճեր-
 մակեղէնները ինքն իր ձեռքով կը ասանիէր: Եթէ
 երբէք օրին մէկը կարգուելու ըլլայ, արգանդ եմ որ
 դուսկները ինքը պիտի բերէ. բան մը չի կար անելի
 որասնմիկ քան գրեթէ սպաման զուարթութիւնը
 այդ ասորբարտ արջկան: Իրենց արցունքները

յայանի չընելու համար, քովը գոնուզ պահմաները
 դժնդակ երգեր կ'ըսէին և կ'աշխատէին խոտակցու-
 թեան ասլ կասակարանութեան երազ մը, ինչպէս կը
 փոփոքէր խեղճ արջիկը, որուն համար նահասարկը
 գոտանքի թելերը այդքան արագ կը մանէր:

Յաջորդ օրը, ասան կանուխ, Ռոսուլֆ ասացու
 հիւանդանոցին արտօնողիբը: Միմի ասքերուն վրայ
 չէր կրնար կենալ, հարկ եղու որ զինքը գրկելով
 վար իջեցնեն մինչև կուսքը:

Ճամբան շատ նեղուեցու վարձակուցին աս-
 ասումներէն: Իր ասույտանքներուն միջոցին վրան
 եկու վերջին բանը որ կնկան մը մէջ կը մեռնի՝
 պըրտնքը. երկու երեք անգամ կուսքը կեցնել ասու
 նորաձեւութեանց խանութներուն ասջև, արանքնե-
 րու ցուցողութիւնը զիտելու համար:

Արտօնողին մէջ ցայց արուած արակէն ներս
 մտած ասեն օրբաը դէշ եղու, չգիտեմ ինչ մը իրեն
 ներքնագէտ կ'ըսէր թէ, այդ բարտ և անսպասոց-
 եալ չորս պատերուն մէջ կեանքը պիտի վերջացնէր:

Ինքն իր վրայ անագին ճիգ մը ըրու ծածկելու
 համար սղարմ արուարութիւնը, որ զինքը ասեցու-
 ցած էր:

Սրբ զինքը անկողնին վրայ պասկեցուցին, վեր-
 ջին անգամ մըն ալ համբուրեց Ռոսուլֆը, մնաս բա-
 րով ըսու անոր և յանձնարարեց որ գոյ զինքը ան-
 նելու յաջորդ կիրակին, որ այցելութեան օր էր:

— Աս ի՛նչ գէշ հաս մը կայ հոս, ըսու անոր, կեադ
 ծաղիկ բեր, մանուշակ ասկուին կը ծախեն:

— Ես՛մ արեկ, ըսու Ռոսուլֆ, մնաս բարով,
 կիրակի կուգամ:

Եւ իր վրայ գոցեց մահնակալին վարագոյրները:
 Բայց երբ իմացու ասխոյտակին վրայ քայլերը
 բարեկամին, որ կը կեանար, Միմի բանուեցու ան-
 զի նոզայէ մը որ գրեթէ խելացնորային էր:

Յանհործ բացու վարդաօրհները և կէտ մը ան-
կողմէն գուրս կահելով, արցունքներով ընդհատ ձայ-
նով մը պատօց.

— Ռոսօլֆ, զիս կեող ասր, ես հոս չեմ կե-
նոր:

Մայրապետը քովը վազեց և ջանաց զինքը հան-
դարանցնել:

— Ա՛խ. ըսու Միմի, ես հոս պիտի մեռնիմ:

Միմին տեսնելու երթալիք օրը, կիրակի առտու,
Ռոսօլֆ յիշեց թէ մանուշակներ ասնիլ խոստացած
էր անոր, Բանաստեղծական և սիրային ակնլորդա-
պաշտութիւնով մը, սորոսփելի գէշ օգով մը, սաքով
գնաց ծաղիկներ բերելու, մինչև Օնէի և Ֆօնթընէի
անտառները ուր այնքան անգամներ անոր կեան էր
գացած:

Այոքան զուարթարայր, այսօրն չէն, Յունիօի
և Օգոստօսի արեւով այնքան զեղեցիկ բնութիւնը
հիմա օխրասուներ և սառուցեալ դառ:

Երկու ժամ շարունակ ձիւնապատ թուլուտները
և սոցտաները ձեռքի զուաղանովը զարկու թուփերը
և ցախերը խառնըշտակեց և կողի կրցու քանի մը
թար / ծիղեր հաւաքել, ճիշդ անտառին այն մասին
մէջ որ Բլէսիի ջրկայքին մօտիկը կը գտնուի, և զոր
երկուքնին ու իրենց սիրական սառնձնարանը կ'ը-
նէին ամէն անգամ գիւղ երթալուն:

Բարիկ զերագանալու համար Շաթիօն գիւղէն
անցած ասեմը, Ռոսօլֆ եկեղեցիին հրապարակին
վրայ կանդիպեցու կառքէ մը վերադարձող շքադիր-
ներու խումբի մը, որուն մէջ ճանչցու իր բարեկամ-
ներէն մէկը, որ Օբէրային երգչուկներէն մէկուն
կեա կնքահայրութիւնը ցրած էր:

— Հոս տեղուտնքը ի՞նչ գործ ունիս, հարցուց
բարեկամը, շոտ զարմացու այդ կողմերը Ռոսօլֆը
տեսնելուն:

Բանաստեղծը գլխուն եկածները պատմեց անոր:
Երիտասարդը, որ Միմին ճանչցած էր, շոտ
զգածուեցու այդ պատմութենէն և գրգռեց խու-
ղարկելով, անկէ գուրս հանեց շաքարահազերու ակփ
մը և զայն սուլու Ռոսօլֆին:

— Հէ՛ք Միմի, ասիկա ի՞մ կողմէս իրեն տուէք,
և ըսէք որ պիտի երթամ զինքը տեսնելու:

— Եթէ գալու միտք ունիք, շուտ եկէք, ժամա-
նակին կտանելու համար, ըսու անոր Ռոսօլֆ բարե-
կամէն բոժնուած ասեմը:

Երբ Ռոսօլֆ հիւանդանոց կառու, Միմի որ այլ
եւս կարող չէր շարժելու, անոր վզին փաթուակ-
ցու... ակնարկով մը:

— Ա՛հ, ծաղիկներս եկան, ըսու յագեցուած
փոփօքի ժպետով մը:

Ռոսօլֆ պատմեց անոր իր կտարած ուխտա-
դնացութիւնը հոն՝ որ իրենց սկրեբուն գրախառ ե-
ղած էր:

— Անուշի՛կ ծաղիկներ, ըսու խեղճ օղջիկը, մա-
նուշակները պագնելով: Շաքարահատիկներն ալ կա-
ճոյք պատճառեցին իրեն: Ըսել է զիս բոլորովին չե-
մացած: Ահ ի՛նչ բարի էք, գուք երիտասարդնորդ,
Ա՛խ, ես շոտ կը սիրեմ քու բոլոր բարեկամներդ,
հաւատա՛, ըսու Ռոսօլֆին:

Այս տեսակցութիւնը գրեթէ զուարթ անցու:
Շօնոր և Բօլին եկեր միացեր էին Ռոսօլֆի: Հարկ
եղու որ հիւանդապանները գան զիրենք գուրս կ-
նել, որովհետեւ այցելութիւններու ժամը անցած էր:

— Երթաք բարեալ, ըսու Միմի, անպատճառ
կինդարթի եկէք, և քիչ մը կտեսլէն:

Յաջորդ օրը, իրիկունք տուն գալուն, Ռոսօլֆ
նամակ մը ստացու բժշկական ուսանողէ մը, հիւան-
դանոցին մէջ մնալուն, որու խնամքներուն յանձնա-

բարձ էր հիւանդը: Նամակը օտ բաւերը միայն կը պարունակէր.

«Բարեկամ՝, ձեզի շատ գէշ լուր մը ունիմ ասօ լիք. 8 թիւը մեաւ: Այո աստու որովհէն անցած օտ աննօ, օտօայ որ անոր անկողինը պարտոյ էր»:

Ռօտօլֆ օթաւի մը վրայ ինկու և արցունք մը իօկ չթօփեց:

Երբ Մօրօէլ իրիկունը ասուն եկու, իր բարեկամը նոյն սպուշտած դիրքին մէջ գաու:

Չեաքի շարժումով մը՝ բանաստեղծը նամակը ցոյց ասու անոր:

— Խեղճ Միմի, ըսու Մօրօէլ:

— Չարմանալի բան. որտեղս բան մը չեմ զգար կոր. արդեօք օէրօ մեաւ՝ էր, գիտնալով որ Միմի պիտի մեռնէր...:

— Ո՛վ դիտէ, մրմաց նկարիչը:

Միմիի սահը մեծ սուգ մը յասօջ բերու Գօկեմ ներու օհօւմբին մէջ:

Ութ օր ետքը, Ռօտօլֆ փողօցին մէջ հանդիպեցու այն բժշկական սւտանդին, որ բարեկամուհիին մօկը ծանուցած էր իրեն:

— Ա՛խ, սիրելի Ռօտօլֆօ, ըսու բանաստեղծին վրայ վազելով, իմ անխելքութիւնովօ ձեզի պատճառած չարիքիօ համար ներօղութիւն կը խնդրեմ:

— Ի՛նչ ըօել կ'ուղէք, հարցուց Ռօտօլֆ զարժացած:

— Ի՛նչպէս, աստօթանեց սւտանօղը, չէ՞ք գիտեր, չգօցի՞ք զինքը օտանելու:

— Չօ՛վ, գօչեց Ռօտօլֆ:

— Ան, Միմին:

— Ի՛նչ, ըսու բանաստեղծը, երեօին գոյնը բօ լորովին նեաած:

— Եօ սխալեր էի. երբ ձեզի այդ օհակի լուրը գրեցի, սխալմաքի մը զօն էի, օհո՛ թէ ինչպէս: Երկու օր բացօղոյած էի հիւանդանոցէն: Վերագաւ նալուօ, այցելութիւններօ շարունակած օտաննօ, ձեր կնօջ անկողինը պարտոյ գաայ. Մայրապետին հարցուցի թէ ո՛ւր էր հիւանդը, ան պատասխանեց թէ գիշերը մեաւ էր:

Ահօ՛ թէ ինչ էր պատահած:

Բացօղոյութեանօ միջօցին, Միմին՝ արբան և անկողին փօթած էր: Ի՛, ձգած 8 թիւ անկողին մէջ սւրիչ կին մը պատկեցուցեր էին, որ նոյն օրը մեաեր էր: Ատիկօ կը բացօարէ ձեզի սխալմանքը, որու մէջ ինկած էի: Չեզի գրելուօ յօջօրդ օրը, Միմին սւրիչ արբանի մը մէջ գաայ: Չեր բացօղալութիւնը օհակի վիճակի մը մօտանած էր զինքը: Չեզի համար նամակ մը յանձնեց իննի, զօր քիչ մը ասօջ ձեր ասունը ձգեցի:

— Ա՛խ, Աստուած իմ, բացօգանչեց Ռօտօլֆ, Միմին մեաւ կարծածէօ ի վեր. մէյ մըն ուլ ասունօ օք չգրի. հոօ հոն, բարեկամներու քօմ գիշերներօ անցուցի: Միմի չէ մեաւ, հէ՛. օվ Աստուած իմ, զինքը օտանելու գօցած չըլլալուօ համար, ետեւէօ ի՛նչ կ'ըօե արդեօք: Խեղճ օղլիկ, խեղճ Միմի, հիմօ ի՛նչպէս է, ե՛րբ օտօք զինքը:

— Երեկ չէ, ասլի ասու, ինքը օչ ասելի օղլիկ էր, օչ ուլ օհակի գէչ, շատ օտանդիտօ է օտկայն և ձեզ հիւանդ կը կարծէ:

— Շուօ մը գիօ Բիթիէ օարէք, ըսու Ռօտօլֆ, անգամ մըն ուլ օհանեմ:

— Վայրկեան մը սպասեցէք, ըսու բժիշկը երբ հիւանդանոցին դրան օղլեւ հասան, օտօրէնէն երթամ օրօնութիւն օանեի, ձեզ մօցնելու համար: Արօտօղութիւն մէջ Ռօտօլֆ քաւարդ ժամ մը

սպասեց, երբ բժիշկը իր քով վերադարձաւ, անոր ձեռքը բռնեց, և առ խոսքերը ըստ միայն.

— Բարեկամ, ենթադրեցէք որ առկէ ութ օր առջ ձեզ դրած նամակս ճիշդ էր:

— Ի՞նչպէս ըսիք. ըստ Ռոսուլֆի, անուարագելի մը կրթնելով, Միմին...

— Այո առաւ ժամը չարօին...

— Ա. փիթաբը արեք զիս, կ'ուզեմ երեսը տեսնել:

— Այ հոն չէ:

Եւ ցոյց տալով բանաստեղծին դիտկաւք մը որ բազին մէջ, վրան «ամփիթաբը» գրուած սաղաւարի մը առջեւ կեցած էր, յարեց.

— Ասոր մէջն է:

Եւ իբրև ալ, անիկա այն կաւքն էր սրով աղքատներու փողը կը փոխադրեն անը չունեցող դիտկաները:

— Մնաք բարով, ըստ Ռոսուլֆի բժիշկին:

— Կ'ուզէ՞ք որ ձեզի ընկերանամ, առջարկեց բժիշկը:

— Ա՛յ, ըստ Ռոսուլֆի, ճամբայ կ'լլելով, սխալ մնալու պէտք ունիմ:

ԵՐԻՏԱՍԱՍՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՏ ԶԻ ՏԵՒԵՐ

Միմին մահուընէն ասորի մը կողքը, Ռոսուլֆ և Մարսէլ որ երբեք չէին բաժնուած իրարմէ, կանգտով մը կը աօնէին իրենց մուտքը պաշտօնակա՛ն շքր-ջանակներու մէջ:

Մարսէլ, որ վերջապէս կրցած էր ընդունուիլ նկարահանդէտի սալօնէն, երկու նկարներ ցուցադրած էր հոն, որոնց մէկ կողքը կարուտ Անգլիացի մը

ծախու աւած էր, Անգլիացի մը որ ասենով Միւղէթը սիրած էր:

Այս վաճառուճին արդիւնքէն և կառավարուած թեան մէկ սպասարանին կասայթէն, Մարսէլ վճարած էր անցեալին պարտքերը:

Ենտրիքով բնակարան մը կ'առուարած էր, ինչպէս նաև մարզու պէս աշխատանոց մը:

Գրեթէ միեւնոյն ասեն, Եսնոր և Ռոսուլֆ կասարակութեան առջեւ կը ներկայանային, կասարակութեան՝ որ մարդուս կաշակը և բախար կը շինէ: Մին մեղեդիկնեմու հաւաքածայով մը, որ բոլոր նաւադահանդէտներու մէջ երդուեցու և սովով սկսու անուն կանել և միւր՝ գիրքով մը որ քննադատներու աշխարհը արբող սմիս մը դրադեցուց:

Իսկ Պարզմուշ, շատանց քաշուած էր Պօկեմիտու աշխարհէն, Կիւսթով Գօլին ժառանգութեան մը արբացած և շտուկա մտուսնութիւն մը կ'նքած էր և կիմա կարկանդակներով և երաժշտութեամբ թառն երեկայթներ կուտար բարեկամներուն:

Իրիկուն մը, Ռոսուլֆ իր թիկնաթառին մէջ բազմած, սաքերը իր օթոցին վրայ, Մարսէլի շմորած գէտքով ներս մտնելը տեսաւ:

— Գլխուս եկածը չե՞ս դիտեր, ըստ նկարիչը:

— Այ, չեմ դիտեր, դիտցածս սա է որ ես քեզի օցի, դուն ալ, այս՝ դուն ալ, ասուն էիր. բայց գուտը չի բացիր:

— Գուր իմացայ, սուտգիւ, ըստ գուշակէ տեսնեմ, ներքը սրո՛ւն կեա էի:

— Ես ի՞նչ գիտնամ:

— Միւղէթին կեա, որ երեկ դիչեր աւնոս եկաւ, վերէն ինկածի պէս:

— Միւղէթ, նորէն գառը Միւղէթը, ըստ Ռոսուլֆ ցուտգին շնչով մը:

— Դող՝ մի՛ ելլե՛ր, թշնամութեանց վերսկսում
մը տեղի չունենցու։ Միւղէթ իր պօհեմի կեանքին
վերջին գիշերը ինձի հետ անցընելու համար առնու
եկու։

— Առ ինտօ՛ր կ'ըլլայ։

— Կը կարդուի։

— Իրա՛ւ կ'ըսես, բացագանչեց Ռօտուլֆ, որո՞ւ
հետ, Առտուած իմ։

— Նախանգուպետի մը հետ որ իր վերջին խնա-
մեկուն էր, չգիտայ մարդուն մէկը. երեւցածին նա-
յելով։ Միւղէթ ըսեր է անոր. «Միբելի պարսնո,
վերջնականպետ ձեռքս ձեզի տալէ և խորանին աջեւ
կայնելէ առջ, զիս ութ օր ազատ պիտի թողուք։
Շոտ մը գործեր սնիմ կարգադրելիք, և կ'ուղեմ
չամբանեայի վերջին գաւաթս պարպել, վերջին քա-
րիւս պարել, և Մարտելը համբուրել, որ ամէն մար-
դու պէս պարսնին մէկն է, ինչպէս կ'երեւայ»։ Եւ
ութ օր շարունակ սերելի էակը զիս է փնտսեր։

Ահա այսպէս երէկ գիշեր թեւերսու մէջ ինկու,
հիշք այն վայրկեանին. սւր ետ ալ իր վրայ կը մտա-
ծէի։ Հասկնալիքդ օտ է օր, շոտ արուր գիշեր մը
անցուցինք. գիտցածք չէր բնու, բայց բնու։ Գլուխ
գործացի մը անշու մէկ ընդօրինակութեանը կը նմա-
նէինք։ Այս վերջին բաժանման վրայօք, ետ ալ մըր-
մունջ մը քերթեցի զոր լալ-գին կերպով քեզի պիտի
կարգում, եթէ կը ներես։ Եւ Մարտել սկսու հետեւ-
եալ սասնուարի առները մրմնջել։

Երբ որ սեռայ, երէկ սառու, գործանուէտ մէկ
ծեծաւ

Յանկարծ նորէն միտքս ինկու, իմ սիրուհին՝ սեզ,
պայծառ,

Սրտով, հագուով որ զիս սիրէր, այդ պաշտելի իմ
էակ

Երբ հէք հայօը կրնար գտնել զիս սիրելու ժամա-
նակ։

Եւ օրն ամբողջ, մինչեւ գիշեր
Շոտ մտախօս ետ եմ կայներ

Ճիշդ գիծօքը օրօքը օրօցօյցին, նոր վերջացալ այն
տարուան

Ուր ան ինձի, ետ ալ անոր, սէր ցայց առինք մեն
այնքան։

— Է՛յ, ի՞նչ կ'ըսես, ըսու Մարտել երբ կարգա-
ցածը աւարտեց, հիմա համագուեցո՞ւ որ Միւղէթի
համար սնեցած սէրս մեռած, վախճանած է, աւել-
ցուց հեգնօրէն, իր քերթուածին ձեռագիրը ցայց առ-
լով։

— Խեղճ բարեկամս, ըսու Ռօտուլֆ, խելքդ սըր-
տիդ հետ մեծամտարի բանուած է, զգուշացի՛ր, չըլ-
լայ որ զայն ապաննէ։

— Արդէն սիրաս մեռած է, պատասխանեց նկա-
րիչը, ա՛լ լինցան ենք, բարեկամ մեռած և թողուած։
Երիտասարդութիւնը շոտ չի տեսեր։ Այս գիշեր կե-
րակուրդ օ՛ւր պիտի սուտես։

— Եթէ կ'ուզես, ըսու Ռօտուլֆ, եկու. քո մեր
գիտցած Ֆուս փողոցի հարիւր փարանոց ճաշարանը
երթանք, հոն սւր արծաթէ գեղջկանիմ պնակներ
կան և սւր սուտելէ վերջը, նորէն անօթի կը մնայինք։

— Ետ հոն, խաչս'ր, սաք չեմ գներ, սիրով կ'ու-
զեմ կրկին նայիլ մեր անցեալին, բայց աղնիւ գի-
նիով լեցուն չիշի մը մէջէն և փառուար թիկնաթոսի
մը արայ նստած։ Ի՞նչ կ'ուզես ըսէ, զլիէ ելած
մարդ մը եղած էր հիմա։ Ազէկ բաները միայն կը
սիրեմ։

ՎԵՐՋ

3-3-938
M. G. H.
D

400

ՍՈՒՐԲ ԵՆՐԱՆ ՇՆՈՐՀԱԼԻ
ՔՐԱՊԱՐԱՆ
ST. NERSES SHNORHALI
LIBRARY

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0344686

